

Est. 75
Plót. 4

179228

ST. 59 PLUT. 2

INSTITVCTIONS DELS FVRS, Y PRIVI- LEGIS DEL REGNE DE VALENCIA.

EO SVMMARI E REPORTORI DE AQVELLS.

AVTOR MICER PERE HIERONI TA-
raçona Doctor en drets, Conseller de la Sacra Ca-
tholica Real Magestat del Rey don Phelip no-
stre señor, y per la mateixa Magestat, Asses-
sor ordinari en la Governacio del Regne
de Valencia della Xixona.

MAGNO, PARVVS

MAGNVS LABOR

SANGIDIGNVS

07849

EST PREMIO.

EN VALENCIA,
En la estampa de Pedro de Guete.

1580.

Ab priuilegi Real per deu anys.

Lo Rey, e per la Magestat

DO N Manrique de Lara Duch de Nagera, Comte de Valencia, y de Treuinyo, Lochtinent, y Capita general en lo present Regne de Valencia. Per quant per humil exposicio a nos feta, per lo magnifich y amat conseller de sa Magestat, micer Pere Hierony Tاراçona, Assessor ordinari del portant veus de general Gouvernador de la Xixona, tenim entes, que ha compost e impres vn libre intitulat Institucions dels Furs, y priuilegis del Regne de Valencia, y perque diu hauer sostengut molts treballs, y consumit molt temps en la dita obra, nos ha humilment supplicat, fos de nostra merce manarli despachar priuilegi, e gracia especial, pera que ell a soles, o qui son poder tindra, y no altra persona alguna, puga imprimir, y fer imprimir, y vendre lo dit libre, per lo temps a nos ben vist. E nos hauent vist dita obra, attes que es molt profitosa, de gran doctrina, y necessaria peral benefici y vtilitat publica, y tenint encara consideracio a la qualitat y mereixer de la persona del dit magnifich micer Tاراçona; y pera donar animo a que altres Doctores se exerci-

ten y empleen en semblants obres y exercicis, conue-
nients y vtilosos, annuhint benignament a dita j. p-
plicacio, com a justa, ho hauem tengut per be; peral
temps empero infra scrit. Per tant ab tenor de la pre-
sent expressament, y de certa sciencia, delliberada-
ment y consulta, per la Real auctoritat, donam, con-
cedim, e otorgam licencia, permis, y facultat, ple y
bastant poder al dit micer Pere Hierony Tarazona,
pera que aquell a soles, e o los librrers, e impressors que
son poder tindran, y no altra persona alguna, dins lo
present Regne de Valencia, per temps de deu anys,
del dia de la present licencia y priuilegi Real en a-
uant, continuament, y peremptoria comptadors, im-
primeixquen, y puixen imprimir, e vendre lo dit li-
bre. E si alguna persona, que no tingues de aquell
poder especial, se atreuís a imprimir, o fer imprimir,
e vendre lo dit libre dins lo dit present Regne, durant
lo dit temps: volem y declaram que per cascuna ve-
gada encorrega, qui tal cosa attentara de fer, en pe-
na de cinchcents florins de or de Arago, applicadors
als Reals coffrens de sa Magestat, y en perdicio de
libres, moltes, y empremta ab que se hauran impri-
mit. Manam perço als espectralle, nobles, magni-
fichs, y amats consellers de sa Magestat, los portant
vengs de general Governador, y Batles generals deça
y della

y della Xixona, lochtinents y surrogats de aquells,
justicies, jurats, e vniuerses y sengles officials, e sub-
dits de sa Magestat dins lo present Regne constitu-
bits, e constituhidors, a qui pertanyga, que durant lo
dit temps, guarden y obseruen, guardar y obseruar fa-
cen, la dita nostra licencia y priuilegi Real, y a ella no
contrauinguen, si la gracia de sa Magestat los es ca-
ra, y en la sobredita pena desijen no encorrer. En te-
stimoni de les quals coses hanem manat despatchar la
present, ab lo sagell Real comu en lo dors sagellada.
Dat. en lo Real palacio de València a nou dies del mes
de Giner. Any de la Natiuitat de nostre Señor Deu
lesu Christ. M. D. LXXX.

El Duque Conde de Valencia.

Vidit Pascual Reg.

Vidit Monterde Fiscii
Aduocatus.

Franciscus Paulus Alreus.

In diuersorum xxviii. fol. cclx.

LICENCIA DEL ORDINARI PERA IMPRIMIR.

LO Augusti Frexa Doctor en drets, Oficial, y Vicari general en lo Archebisbat de Valencia per lo Illustrissim y Reuerendissim senyor don Ioan de Ribera Patriarcha de Antiochia, Archebisbe de Valencia, del consell de sa Magestat, &c. viu, liggui, e regonegui lo present libre intitulat Institucions dels Furs y priuilegis del Regne de Valencia, compost per lo doctör micer Pere Hierony Taraçona: y no trobat en aquell cosa alguna repugnant a nostra sancta fe Catholica, ni contra bons costums, done licencia y facultat pera que lo sobredit libre se puga imprimir y vendre en esta Diocesi, sens encorrimient de pena alguna. En fe de lo qual firmi lo present de la mia propria ma. Fet en Valencia a 11. dies del mes de Giner, any 1580.

Frexa.

ALS MOLT ILLUSTRES SENYORS, MOSSEN

Gaspar Christofol Pertusa generos, mossen Bernat Cimo ciutada, mossen Balthasar Catala generos, mossen Miquel Ioan de Camos, mossen Acaei Tagell, mossen Ianme Ioan Philibert ciutadans jurats de la insignie ciutat de València, micer Pere Hierony Taraçona. S.D.

Pres de hauer, ab molta sollicitut, importunat als predecessors de voltres senyories, me nomenassen persones pera q regoneguessen y examinassen la recopilacio dels furs, per mi ab molt gran treball y estudi de mes de quatre anys feta: procurant, en quant me es estat possible, posar en effecte la resolucio per la Magestat del Rey nostre senyor, a supplicacio dels tres estaments de aquest Regne, determinada en les Corts per dita Magestat celebrades en la vila de Monço, en lo any M.D.lxiiiij. en lo capitol cent quarata dos. Y feta per aquells (quien lo

ren lo mateix zel, y cuydado del benefici pū-
blich) nominacio, ab consentiment de les per-
sones que llauers viuen, de aquells aqui dita re-
copilacio per dit Fur fonch comesa, de cinch
doctors de aquesta ciutat, pera que fessen dit
examen: per molt que per mi foren sollicitats,
com fossen persones en altres negocis molt
ocupades, may pogui obtenir, que dit examē
tingues effecte algu, de que te plena noticia lo
senyor mossen Bernat Cimo, qui en dita occa-
sio tambe era lurat en cap dels ciutadans, y de-
putat major per lo bras Real, y lo que mes que
tots los altres esforça y procura que dit examē
se fes. Y per dita difficultat, aconsellat ab algu-
nes persones beneuoles, tingui per be de pro-
rogarlo, pera quāt la Magestat vingues a estos
Regnes, per celebrar Corts generals, segons de
proxim se esperaua. Y en lo entretant de molts
borradors que tenia fets, per valerme de aqlls,
pera la dita recopilacio, feu collecta de aque-
lles Instituciōs dels Furs, y priuilegis de aquest
Regne, pera la communa vtilitat dels estudio-
sos en aquells. Les quals com sien estades re-
gonegudes per lo senyor Micer Hieroni Pas-
qual, aqui la Magestat del Rey nostre senyor,
haguda

haguda verdadera relacio de persones fide di-
gnes, de la doctrina, bodat, rectitut, Christian-
dat, y altres parts en semblats necessaries, li ha
meritament acomanat en tot lo Regne la pre-
cedencia, en la administracio de la justicia, me
ha donat animo pera posades ala estapa, trau-
reles allum. Y encara que fernir a vostres senyo-
ries de aqsta obreta sia cola exigua, y de poch
momento, es guardat lo baix estil de aquella;
no res menys haguda consideracio de la ma-
teria subjecta que tracta, que es lo disposat per
los Furs y priuilegis de aquest Regne: lo qual
segōs lo notat en la l. junct lo argument de la l.
in Lusitania. ff. de censibus. es lo millor de tots
los Regnes de España, y per cōseguent del vni-
uers; es digna que per vostres senyories sia ten-
guda en molt conte, y acceptada dauall de son
amparo, com humilment a vostres senyories
ho suplique, puix dauall de aquell los treballs
dels estudiosos veem que son illustrats. Dat. en
Valencia a xxx. dies del mes de Abril, any
M. D. Lxxxix.

ix. cap. 4. pag. 206. f. Phil. pag. 214. lin. 24. cent. fil. & lin. 25. quatre cents
fil. & lin. 28. tres cents fil. & pag. 219. lin. 20. per los marmellors. pag.
226. lin. 5. for. pag. 228. lin. 25. for. pag. 232. e. Phil. 1547. 8. 3. 45. pag. 239.
a 79. Alf. 2. p. 36. pag. 250. lin. 2. lo pres. pag. 254. lin. 35. exepint. pag. 255.
lin. 5. exepint. pag. 256. lin. 18. lo Rey. g. g. lac. 1. 6. 4. 2. * ij. xii. ij. h. lac. 1.
54. 1. 7. pag. 260. lin. 23. o pague ho. pag. 266. lin. 12. no excommunicat.
pag. 273. lin. 27. infectum. pag. 294. lin. 9. la denia. & linea. 11. feya. & l.
Petr. 2. R. 142. pag. 295. lin. 28. parçoner. pag. 297. lin. 4. pague lo creedor.
pag. 304. d. 164. 2. 13. & lin. 23. faixcar. pag. 310. lin. 4. a altre si aldre no se
ra pactat per lo mateix temps que la te. pag. 323. lin. 25. y fermaca. pag.
332. lin. 15. prelats. pag. 333. i 78. 2. 15. pag. 342. lin. 14. vol. pag. 347. lin. 2.
declaras. pag. 348. lin. 6. dir pleyt pot ellet donat manament executori
y no. pag. 350. lin. 34. y los bens. pag. 352. b. 238. 3. 5. & linea. pen. caba-
ler. pag. 353. e. Petr. 2. 116. 1. 15. pag. 361. g. 271. pag. 363. li. 7. pellers. b. pag.
365. lin. 11. auisen. pag. 366. lin. lin. deu mil. pag. 367. l. 102. 3. 23. pag. 382.
lin. 28. ses mans. pag. 396. e. les armes. pag. 404. allegaciones que sunt
sub literis. i & h. muta inuicem. pag. 413. lin. 3. linch.

DE LES IN- STITVCTIONS DELS FVRS Y PRIVILEGIS DEL REGNE DE VALENCIA

LIBRE PRIMER.

DE LES SANCTES Esglesies, de les dignitats, priuilegis, y altres co- ses de aquelles.

TITOL PRIMER.

Nostre Senys-
ra naixque sens
peccat original

A sacratissima verge Maria, la qual sonch feta digna sposa del Spirit sanct, y en les entranyes de la qual lo vnigenit fill de Deu no se ha dedignat de habitar, y pendre humana forma: y es adornada de la major perfectio y puritat que dauall de Deu se pot entendre: creem que naixque sens macula de peccat original. Y celebres la festa dela sua sancta Concepcio per tots los regnes y terres del senyor Rey: y qui gosara predicar contra la dita Concepcio, sia bandejat de les terres del senyor Rey, per tant de temps, quant estara en dita opinio.^a

Y matges com
nos facen, ni
venen.

Les ymatges de Deu, y dels sancts, no sien entalla- b. lac. 1. 6. 4. 1. *
des publicament, ni sien pintades, fetes, posades, ni 7. xv. 7.
portades a vedre per les places, so pena de vint sous.^b
Y cascu sia batejat, y celebre matrimoni en la parro-
chia.

A

De les Institu. Forals. Libre. I.

chia, o en la esgleſia major, hon voldra. Y en los bateigs, y mitemonis, ningú prenga de ſa propria autoritat, candeles, diners, pa, ni draps, ſino lo ques donara de grat: o pa, o les candeles, y diners posats en aquelles, que portaran ab lo batejat: y les que portará lo ſpoſat, y la ſpoſada. a

Pena del excomunicat.

¶ Si algu que ſera excommunicat per lo Archebiſbe, o Biſbe, per ſa culpa, ſolemnement ab candeles, com es de coſtum, durara en la excommunicacio per tẽps de quatre meſos, o mes, per lo primer any, pague per cada quatre meſos cent ſous: y per lo ſegon any, doble; y mes trecent ſous, la mitat al Biſbe, o pera ſon ſenyor, ſi ſera eccleſiaſtich, y la altra mitat al Rey. Y apres del any ſia infame ipſo iure, e inhabil pera officis publichs: y ſia llançat de la pau y treua, mentres eſtara excommunicat. Y no puga fer teſtament, ni eſſer admes may a herencia, y en juhi ningu li obeixca, ni puga eſſer jutge, ni arbiter, ni teſtimoni, ni advocat, ni ſerua, ni ſug: y ſi te vaſſalls, no puga demanarlos la fidelitat ni homenatge, ſios que ſia abſolt. Y hauet hi durat vn any, no puga eſſer abſolt ſino per lo Papa o ſon legat, o de ſon expres mandito: y en lo article de la mort, y apres de publicat en la esgleſia, ningu li veni res: ni li compre, ni habite, ni menge, ni bega ab aquell: ſino ſera muller y fills, y altres a qui per canon es concedit. Y qui li donara la filla per muller, y tractara ab ell, pague cinch cẽts eſcuts, partidors com es dit: y lo que ſuran ſia nulle ipſo iure, y elhiguen en deſgracia del Rey. b Y lo Rey promet q no deſenfara als que posaran les mans violentes ſobre capellans, o religiosos: ni ſeran compoſats ſino apres de la ſeſta la part, y abſolts per lo Papa: ſens derogacio dels privilegis dels eccleſiaſtichs. c

Sepultures.

¶ Los coſſos dels defunçts ſien ſoterrats, y nols ſia impedida la ſepultura per raho de uſura, deute, ni malefici: ſino ſera per crim de heregia, d o los excomunicats ab excommunicacio major, o de entre dit,

o als

a Tac. l. 250. 2. r. * iiii. xxiii. j. verſ. aquells & pri. 77. verſ. cū aliqui.

b Petr. extr. pri. 23.

c Petr. extr. pri. 21. Greg. Papa. extr. priu. 34. Y qui matara capella, com ſia punit. inf. a ho mic. in prin.

d Tac. l. 27. 27. * viii. l. xxix. Y com ſien privilegiats los cre dits de la ſepultura inſr. de penyo. §. Si vna. Per aço deixa de valer. extr. pri. 27. en quāt diſpon que als uſurers, ſaquejadores maniſeſts, y als que moren en peccat mortal, los prohibeix de eccleſiaſtica ſepultura.

De les ſanct. Eſgle. Tit. j.

3

o als que moren en torneos, o als que matara a ſi mateixos, ſi nos repeneditan exprellament, o per ſenals apparents de penitencia, y ſeran abſolts, y conſte ab vn teſtimoni. Y ſi per prompta mort dexaran de eſſer abſolts de la excommunicacio, o entredit, ſien abſolts apres de morts per lo quels podia abſoldre en vida: y no poden eſſer ſepultats en ſagrat que no ſien abſolts, encara que hagen precehit ſenys de penitencia. a Y en los mortuoris no ſien preſes candeles, ni los cobertors, ni altres coſes ab les quals ſe portaran los coſſos: ſino en la Seu, ſi lo hi voldran portar: mas puguen pendre dos candeles de les millors pera la Creu. b

a Epiſc. in extr. pri. 27. ver. ſunt autem.

b Tac. l. 250. 2. r. * iiii. xxiii. j. verſ. cobertors, & pri. 77. verſ. coopertoria.

¶ Quant ſe denunciara algu eſſer mort, toquen les campanes de la parrochia per tres tranchs: y mentres ſe ſepultara en dita parrochia, per altres tres, frament. Y ſi nos ſepultara en la parrochia, ſols toquen los tres primers tranchs. c Y calcu pot elhigir ſepultura alla a hon voldra: pero ſi exira de la parrochia, del ques legà, y del que peruenſtra a la ſepultura, ſia donada a la parrochia la quarta part (excepto en los coſſos que no ho deuran.) y no deſi dita porcio, qui ab ſalut, o en la malaltia, de la qual no mori, ſe poia a ſi, e des coſes en religio: mas ſi de dita malaltia mori, o lo que eſtant malalt en vna parrochia, ſe muda en altra, y mori de aquella malaltia, deſe a la ſua parrochia, la dita Canonica porcio, per les coſes que donara. Y qui no elhigira ſepultura pera ſon eos, ſia ſepultat ab los parents. Y ſi lo parrochia de vna parrochia ſe muda en altra parrochia, es de aquella parrochia hon ſe muda. ¶ Y ningu ſepulte en ſon foſſar parrochia de altra parrochia, y ſi ho fara, ſia tornat lo cos ab lo que ſen haura rebut: ſi lo ſepultat no ho haura elet aixi, o ſera pelegri, caminant, o eſtranger, o ſera lo vs en contrari. Y paſſat que ſia vn parrochia a altra parrochia, y no ab animo de mudar ſon domicili, ſia portat lo cos de aquell a la ſua parrochia ſens pagar lo Canon en la parrochia hon mori: ſi ja ſos parents nol voldran ſo-

c Tac. l. pri. 27. verſ. quilibet. & 250. 2. r. * iiii. xxiii. j. verſ. les campanes.

A 2

terrar

De les Institu. Forals. Libre. I.

errar en la parrochia hō es mort, essent ells de aquella y la parrochia del mort ho consentira. ¶ Y qualseuol dona sia sepultada hon voldra, y si no eligira sepultura, sepultes en sa parrochia, en la sepultura de son marit premort, si sera en aquella parrochia. Y lo parrochia de vna parrochia no sia admes en altra parrochia als Sacraments, si no sera al baptisme, y penitencia, en cas de necessitat, o en absencia de son sacerdot. ^a

¶ La Esglesia major de la ciutat de Valencia, la qual la bona memoria del Rey en Jaume conquistador de la dita ciutat y Regne, ans que començes la cōquista, promete, que si Deu li feya gracia que guanyas aquella, la dotaria aquella, y ses suffragances, competentment, de modo que lo prelat, y capellans hi vixquesen honestament. Apres de conquistada, complint en la dita promesa, fōch dotada donant al Bisbe y Canonges, deu mil besants, pera comprar possessions pera ell, y a sos successors. Y tambe les Mezquites, y fōsars, excepto lo fōssar de Valencia, que fōch assignat peral mercat: y tambe los que estan en camps, horts, e forces de particulars: los quals son de aquells a quis dona la cosa hon estan. Y tūbe dona pera cada esglesia, y capella vna casa, y vn hort, y les premicies: y dos jouades de terra prop de Valencia pera vn hort, y la casa peral Bisbe: y les dos parts dels delmes dels fruyts de la terra, y animals, y peixos de la mar y Albufera de tot lo Bisbat, y de molins, y forns fets y per fer, conquistats y per conquistar. Y mentres no seran cōquistats, dona les dos parts de la decima de les rendes que dels Moros li peruenen: y quant seran Christians, les dos parts de tota la decima. ^b

¶ Dona lo Bisbe al Rey en feudo lo terç dels delmes, excepto del delme tret de bens de cauallers, capellans, y llochs religiosos: y li dona tots los delmes de ses collites, y dels forns, y molins, y lo terç dels peixos, salua sa part que li pertany de la Albufera: lo que haja de possehir a feudo de la esglesia, pera que li sia

leal

De les sanct. Esгле. Tit. j.

leal y defensor de sos drets, remetēt tot lo de mes que a la dita esglesia es estat promes: especialment de les cases, horts, heretats, y Mezquites. ^a Y en compensa de les dites coses, dona lo Rey al Bisbe les viles de Xulllella, y Gargio, ab tots los drets que lo Rey hi tenia, referuat lo monetatico. Y que si los ecclesiastichs demanaran lo dit terç delme, no valga la donacio de les dites viles. ^b Y son los termens del Bisbat de Valencia, desdel castell de Almenara, fins a Biar, o mes auāt, en quant dels Moros se conquistara. ^c

¶ Encara que la Esglesia de Valencia, en temps antich fos subiecta a la Metropolytana de Tarragona. ^d Per lo Papa Innocencio fōch desmembrada de la de Tarragona, y erecta en Metropolytana, senyalāt li per Suffragancos, los Bisbes de Carthagen y Mallorca. ^e

¶ Qui voldra instituyr benefets en la Seu de Valencia, donels per dobla y anniuersari quinze lliures cascun any: y en les altres Esglesies cinquanta sous, pera celebrar vn anniuersari, o dos: y nos admeta benefici annual. ^f

¶ Les dignitats y beneficis ecclesiastichs, qualseuol que sien, co Bisbats, Abbadiats, Priorats, Archidiacots, o altres, sien proueydes en naturals del Regne, y no en estrangers, encara q sien Cardenals, o altres dignitats: y les que al temps del present eren donades a estrangers, sien los lleuades, encara que sien de les sobredites dignitats, o altres, sino tindran expressa licencia del Rey. Y jura lo Rey, que no donara semblants licencies a estrangers, sino a naturals del Regne, si ni haura conjunts, o sino a altres. Y mentres vacaran, si les rendes per als ornamentals de les Esglesies. Y los naturals no gofen respondre algunes pensions a forasters, ni accepten procures de aquells, mas deixen les acceptades pera cobrar alguns fruyts. Y ningun official hi contrainga, ans tots ho guarden, y facen guardar, so pena de la indignacio del senyor Rey, y cinch mil florins de or. Y lo Prelat que donara, ajudara, o aconsellara,

A 3

llara,

^a Episc. in ex. Pri. 17:

Donacio d Xulllella y Gargio al Bisbe.

Termens del Bisbat de Valencia.

Erectio de la Seu de Valencia en Metropolytana. Com se instituyren los benefets.

Estrangers no tinguen dignitats ni benefets.

^a Tac. i. pri. 12.

^b Tac. i. pri. 35.

^c Tac. i. pri. 12.

^d Tac. i. pri. 2.

^e Innoc. in ext. pri. 20.

^f Capitulu Sordis Valentiz. in extr. pri. 28.

Dotacio de la Esglesia.

Donacio dels terços delmes al Rey.

De les Instit. Forals. Libre.I.

llara, prenguenlis les temporalitats, y no lis tornen
sens special mandato del Rey, fins que los damnificats
sien satisfets, segons aquells juraran esser damnificats,
y sien publicament ab crida nomenats per enemichs
y sospitosos del Rey, y com a tals dins quinze dies
sien llansats del Regne. Y si los dits estrangers, o los
naturals en nom, o com a successors de aquells, mole-
staran a alguns naturals sobre los benefets, sien presos
per los quentenē jurisdicció, y notifiquen al Rey de
los noms y nacio, y estiguen presos fins que per lo Rey
sia ordenat que sen ha de fer. Y si essent en altra jurisdicció
requelt lo jutge nol pendra, proceixcas per via
de represalies, o per altres remeys acostumats contra
ells, o sos subdits. Y los notaris que presentaran but-
les Apostoliques, o altres drets de estrangers, o sobre
aquells rebran actes, sien priuats del offici, y dester-
rats del Regne, y punts de altra manera arbitraria-
ment. Y los naturals que seran citats a instancia de es-
trangers pera la cort Romana, no compareguen en
aquella, ni ixquen del Regne, per si, ni per procura-
dors, so pena de la indignacio del Rey. Declarant aqlls
esser estrangers, e inabils perals dits benefets, que no
son originaris y vassalls del senyor Rey, y nats en los
Regnes de Arago, Valécia, Mallorca ab ses illes, y Prin-
cipat de Catalunya. Mas perque en Arago, Catalu-
nya, ni Castella no son admesos a semblants dignitats
los Valencians, tampoch los dels dits Regnes y Prin-
cipat sien admesos a les dignitats y benefets del pre-
sent Regne: excepto en lo Archebisbat, Bisbat, y Co-
mandes. Y en les Esglesies de Sogorb y Albarrazin,
en les quals lo Bisbe de Sogorb pot conferir les Ca-
nongies y altres dignitats y benefets a qui voldra, que
sia del Regne de Arago, o de Valencia, sia seruada y
gualtat a arbitre del dit Bisbe, cõforme les rendes que
recahuē en cascu dels Regnes de Arago, o Valécia. Y
sien guardades estes ordinacions. Y la Magestat pro-
met de obtenir del Papa les confirmacions de aqlls.

¶ Ninguna

a Alf. 3. 234. 1. 2.
* xxij. iij. ij.

b Imp. 1537. 4. 2.
1. * xxij. iij. iij.

c Imp. 1542. 2. 4.
4. * xxiiij. j. iij.

d Imp. 1542. 7.
2. 22. * xxiiij.
iij. v. Phi. 1564.
22. 1. 141.

e Phil. 1547. 6. 3.
31. & 1564. 22. 1.
141.

De les sanct. Esгле. Tit. j.

7

Nos passe res p
les esglesies, nis
edifiq̃ entorn
de aquelles.

Immunitat de
les esglesies.

Privilegis del
Espital.

Des de realēch
no sien traspor-
tats a ecclesia-
stics.

¶ Ninguna persona porte algunes mercaderies, o
altres coles atrauestant per la Seu de Valencia, ni ju-
gue en lo fossar de aquella, so pena de deu sous per ca-
da vegada, y qui no pora pagarlos, deu açots. Nis
edifique porche, enuan, bescalm, ni pont, entorn de
les esglesies que no seran contigues a dalgunes cases:
y si edificat se lleuara, nos reedifique, ni los carrers
del rededor sien cuberts, ni estrets.

¶ Guardes la immunitat en la Seu de Valencia, y
en la esglesia y monestir de sent Vicent martyr, y en
cada esglesia major de cada lloch, y en lo Palau del
Archebisbe, mentres aquell habitara en Valencia. Y
si algun erminos entrara en dits llochs, sia defensat
per la esglesia, y ningul ne traga, si no sera per cas de
mort, o nafra feta dins la esglesia, o trenta passos prop
de aquella, o per mort feta a traycio, o cõ nos deu, o
trẽcador de camins, o nocturn destruydor de cãps:
y guardes tãbe lo delus dit en la vila de Capder. Y
per dita immunitat, no sien fetes les esglesies rece-
ptacle de sceleratissimes persones delinquents en
crims de lesa Magestat, heretgia notoria, crim de colle-
ra, falsadors de moneda, ni lodomia, les quals per la
esglesia y prelat dehuen esser expellides. Y quant se
duptara, si lo erminos qui haura recorregut a la esgle-
sia, gozara de la immunitat, o no: si se estara en la es-
glesia fins que per lo jutge ecclesiastic sera declarat
que nõ goza, guardes la disposicio de dret. Y la Ma-
gestat procurara ab los Inquisidors contra los heret-
ges, que guarden dita immunitat, excepto en los ca-
sos de la fe. Y sien guardades les libertats ecclesiastiques,
segons les canoniques sancions, lleuats tots
abusos. Y guardente al Espital general, los privi-
legis que foren otorgats als espitals de la verge Maria
dels Innocents, de la Reyna Denclapes, y de sent La-
zer, so pena de cinch mil florins.

¶ No sien donats ni venuts bens schents de realench
pera coses de la esglesia, mas lo hereu grauat de do-
nar

a Iac. 1. Pri. 72.

b Iac. 1. Pri. 27.

c Iac. 1. 5. 4. 3. *
j. ix. iij. Ferd. E.
278. 2. 13. * j. ix.
v. Imp. 1542. 4.
4. 10. * j. ix. vij.
Phil. 1564. 8. 2.
61. Iac. 1. Pri. 67.
Per aço se cor-
rig lo dit fur la
co. 1. hõ 125 ma-
tadors y nafra-
dors podiē esser
trets de la Es-
glesia.

d Phil. M. & R.
1552. 11. 3. 4.

e Ferd. E. 278. 2.
13. * j. ix. v. &
302. 2. 20. * j. ix.
vj.

f Imp. 1533. 6. 2.
18. * iij. v. xxxj.

g Phil. 1564. 2. 4.
15.

h 102. j. 745. 4. 7
* j. ix. ij.

i Imp. E. 1537. 7.
2. 23. * lxxxij.
iij. j.

De les Institu. Forals. Libre. I.

nar pera anniuersari, capellania, lantia, o altra cosa semblant, done annualmēt lo que es menester, restant la tal cosa ab son carrech. Nis pose cens, o tribut ques done a esglesia; y si fera fet, no haja valor, y lo Notari que en tal transportacio rebra aēte, pague cincheēts ducats, y la cosa venuda sia confiscada. ^a

¶ Los capellans poden comprar dels llechs bens de realench pera sos vfos, y per dits bens son tenguts als carrechs Reals y vehinals, y a fer juhi, aixi en accions Reals com personals, dauant lo jutge seglar. Y que apres del capella torne a ma llega, a qui ells ho voldran donar, o dexar en son testament, o abintestat; y si contra faran, o declinaran de for, sien encōtinent confiscats los dits bens al Rey. ^b Y los Notaris reben los actes de les dites vendes, ajustāt a la clausula, exceptis clericis: nisi dicti clerici iuxta seriem & tenorem Fori noui super hoc editi, bona ipsa ad suam vitam acquirere, vel haberent. ^c Y si bens de realench seran atrobats en poder de clergues, si aquells mostraran titol com ho tenen ab licencia del Rey, nols sien occupats. Y si apres de ocupats, los tals clergues mostrara lo dit titol, sials restituhit, restant saluos los drets del Rey. Y los tals clergues pera dits bens, facen dret dauāt los officials Reals. Y per dits bens sien tēguts als carrechs Reals y vehinals. ^d Y no podē vns clergues vendre sos bens seents a altres clergues. ^e

¶ La cosa que sera donada a esglesia, o lloch religios, sia venuda dins vn any, y lo preu se done a la esglesia, deduhit lo loisme, si la tal cosa hi sera tēguda. ^f Mas los cauallers poden per sa anima vendre, o donar a persones, o llochs religiosos sos bens seents, com no sien dels bens que fan cert tribut, o cens, o seruij, o condicio al Rey: los quals no poden axi donar sens sa licēcia, y los Notaris sien cōpellits a rebre los actes. ^g Y lo Dega y Capitol de la Seu de Valencia puga cōprar de Cauallers, y pendre y retenir les coses que per aquells los seran legades, y poden canuiar sos bens ab

a Iac. 1. 31. 1. 6. *
iiij. xix. vj. Pet.
2. pri. 63. Ferdi.
E. 281. 1. 27. *
iiij. xix. xxv. &
E. 282. 2. 28. *
iiij. xix. xxvj.

b Mar. 180. 149.
* iiij. xix. xv.
Ioan. 238. 2. 1. *
iiij. xix. xvij.
Per aqo se hmi-
ta Iac. 1. 31. 1. 6. *
iiij. xix. vj. hon
indistinctamēt
nos podia fer
venda de dits
bens.

c Mar. 182. 1. 1. *
iiij. xix. xvj. Per
aqo se proueeix
al supplicat. Pe.
2. E. 115. 1. 1. * x.
ij. vij. & E. 115.
1. 2. * x. ij. ix. &
E. 115. 2. 3. * x.
iiij. x. & E. 115.
2. 4. * x. iiij. xj.

d Ioā. 238. 2. 2. *
iiij. xix. xxj.

e Iac. 1. 31. 1. 7. *
iiij. xix. viij.
Y forçels ne lo
Gouernador. f.
de diuersos tri-
buts. §. No sia.
f Iac. 1. 30. 4. 5. *
iiij. xix. v.

g Iac. 1. 31. 1. 9. *
iiij. xix. ix. Fer.
E. 282. 4. 29. *
iiij. xix. xxvij.
Iac. 2. pri. 68.

Com podē cō-
prar los cape-
llans de Rea-
lench.

Ques faça dela
cosa donada a
esglesia.

Qui, y com se
pot donar a re-
ligiosos.

Dels Iueus y Sarra. Tit. ij.

9

los homēs del seruici del Rey, com donen tan bo com prenen, y lo que pendran a cambi com es dit, ho tinguen franch de tot seruici, peyta y exactio real. ^a

Bes de marmef
sories, y dels po
bres de Christi.

¶ Dels bens que vendran a marmessors, o als pobres de Christi no sen pague algun tribut, mas venen se dins lo temps del Fur, y lo comprador pague lo tribut degut. ^b Y cōtribuiquen tots los Ecclesiastichs en les exactions per lo que posseixen de realench remogut tot sobrefehiment: y poden esser hi compeltos per los Jurats, en les coses que posseixē de realench: y ajuden los officials reals. ^c Y als Comanadors de san Iuan guarden sels les immunitats acostumades. ^d

En que contri-
bueixquen ec-
clesiastichs.

Com compren
los Comana-
dors de Mutesa.

¶ Los Comanadors de Mutesa poden comprar bens de realench, ab que no sien adquirits a la religio, y disponguen de aquells en persones llegues, so pena de confiscacio dels tals bens; per los quals tabe dehuē fer juhi en lo for seglar. ^e Y q hajen de dispondre dels dits bens en son testament, segons les constitucions del dit Orde, y com es acostumat: y no passen de ma morta a ma morta, ans dehuē dispondre de aquells en persones llegues. ^f

DELS IVEVS E SAR- rahins, e de aquells q seran con- uertits a la sancta fe catholica.

TI TOL II.

Iueus no habi-
tē ab Christiās.

O habiten los Iueus en la ciutat entre los Christians, mas habiten en los tancats fets pera ells. Petr. 2. 133. 2. 15. * xiiij. j. j. & R. 139. 1. 16. * xiiij. ij. ij. Ioan. R. 163. 4. 9. * xiiij. ij. ij. Y quant los Iueus anaran allochis estrangers, no habiten en casa de Christia ni de conuertit en los llochs hon hi haura Iueria, so pena de cent açots, y cinquanta morab. y solament habiten en la ciutat per temps de deu dies pera negociar, los quals ab causa poden esser prorogats per lo Barle a temps de quatre me

A 5

los

a Iac. j. pri. 67.

b Pet. 2. pri. 52.
§. 10.

c Pet. 2. pri. 59.
& pri. 78.

d Ferd. 281. 3. 25.
* iiij. v. cvj.
e Imp. E. 1533.
10. 1. 38. * iiij.
xviii. xviii.

f Imp. 1537. 4.
2. 9. * iiij. xix.
xx.

De les Institu. Forals. Libre. I.

fos. Marti. 179. 1. 1. * xiiij. iij. iij. Iaco. 2. pri. 87. Y vajen los Iueus senyalats, portant en los pits vna roda, la mitat vermella y la mitat groga, de vna palin de roda, lo pena de cent açots, y cinquanta morab. Marti. 179. 1. 2. * ix. xxix. xxxij. No obstant que per lo Rey en Pere primer foren posats altres senyals. Petr. 1. 98. 3. 70. * ix. xxix. xxxij. & pri. 19. §. 5.

Reuerencia que
dehuen los Iueus
y Sarrahins.

Ningun Iueu por esser Batle, ni justicia, ni collector, ni por tenir altre offici, per lo qual tinga jurisdicció sobre Christia. Iaco. 1. 74. 4. 3. * j. iij. lxxxij. & pri. 41. Petr. 1. 98. 2. 65. * j. iij. lxxxv. & pri. 19. Y quant passara lo sanct Sacrament dauant Iueus y Sarrahins, agenollense, o amaguense, so pena cada vegada que contra faran de hun morab. o qui nol pora pagar deu açots. Iac. 2. pri. 72. Y ningú Iueu degolle carn en les carniceries dels Christians, dins los murs de la ciutat, vila, o lloch. Petr. 1. 98. 3. 69. * ix. xxvj. vj. & pri. 19. §. 3.

Com se proue
ab Iueus y Sarrahins.

Si algun Iueu fara testimoni contra Iueu, no per aço puga esser excómunica per los altres Iueus de la sua Synagoga. Y dos Christians fan proua contra Iueu, o Sarrahi en causa ciuil, o criminal, encara que sia ab Christia. Petr. 1. pri. 22. §. fin. Iac. 2. 101. 4. 9. * iij. ix. li. & pri. 12. per aço se corrige. Iac. 1. 25. 3. 24. * iij. ix. li. hō en causa entre Christia y Iueu, no valia la proua cōtra Iueu, sino hi hauija Iueu. Y Iueu cōtra Christia proua ua ab Iueu y Christia, o ab dos Christians: y sino hi hauija Christia, no valia la proua: y aixi entre Christia y Sarrahi. Iac. 1. 25. 3. 24. * iij. ix. li. Y quāt jurara lo Iueu, jure sobre lo libre de la ley de Moysen, y los deu manamēts, y sobre lo sacramental de les maledicções. Iac. 1. 24. 4. 7. * iij. ix. xxj. & 164. 4. 1. * lix. ij. j. & pri. 14. Petr. 1. 98. 3. 67. * iij. ix. xxij. & 98. 3. 68. * iij. xiiij. ij. & pri. 19. §. 2. & 3.

No sien creguts los Iueus en la causa propria vltra cinch sous, sense albara, o acte, o testimonis Christians. Petr. 1. 98. 3. 71. * iij. xiiij. ij. & pri. 19. §. 6. Y la carta que sera feta a Iueu sobre vsures, o pena de quart, no valga passats sis anys: ni lo obligat sia tēgut, si dins dit tēps no era demanat, sino era pubil, o absent. Iac. 2. 100. 4. 10. * iij. xiiij. iij. & pri. 13. Y son franchs los Iueus de tots drets, y per les persones, y per les besties en que causalquen. Iac. 1. pri. 24. Y si a instācia de Iueu sera condemnat Christia, no sia inhibit lo jutge seglar per lo ecclesiastic, sino en respecte de les vsures. Iac. 2. pri. 34. Y poden los Iueus comprar y vendre liberament ab Christians y Sarrahins. Petr. 1. 96. 4. 29. * j. v. iij. & pri. 14. in prin.

Sarrahins no
ciden la galla.

Si algun Sarrahi cridan en torres, o mezuques, inuocara lo nom del perfido Mahoma, o sonara anyafils, o altres instruments per fer la galla, o fara altre acte publich de la secta Mahometica, en les terres dels braços Ecclesiastic, o Real, sia punit a mort: en les terres del braç militar pague xixanta sous sens remissio: y juren los militars que ho guardaran. Iac. 2. pri. 95. & pri. 112. Mar. 178. 4. 1. * xxij. ij. j. Alf. 3. 227. 3. 1. * xxij. ii. ij. Iac. 2. pri. 95. & pri. 112. Y tambe sia punit lo que guarda Alatina y Nicduy. Iaco. 2. pri. 30. Y si algun Sarrahi se rescata de son senyor, no acapte, ni ab licencia, so pena de esser catiu: del qual, o del preu de aquell, lo terç sia del acusador, y lo restant del Rey. Ioan. 163. 3. 7. * i. iij. lxxxvii. Encara que los

talē

Dels Iueus y Sarrahins. Tit. ij.

II

Sarrahins no
ixquen del Re
gne.

Als Moros sien estrangers, o siē fets vehins: com no sien vassalls naturals del Rey. Mas haja de pagar se lo rescat de diners trets de terres d Reys Moros. Mar. 178. 4. 2. * j. iij. lxxxviii. Y si per pagar lo rescat donaran fermances, o principals obligats, no valen, encara que sia renunciat al present Fur. Alf. 3. 220. 4. 16. * j. iij. lxxxix. Ni ixca algun Sarrahi de la terra del senyor Rey, so pena de esser catiu, y perdre los bens: encara que tinga licencia. Mar. 184. 1. 5. * vj. j. xxxj. Y lo Oficial que donara licencia pera anar sen, pague cinquanta morab. y lo barquer quels sen portara docents morab. y quil portara a cauall per terra, cent morab. y les besties ab quels portara, encara que tinguen licencia: excepto Moros rescats, o mercaders, o mariners Moros, que anaran pagats los drets, y assegurat de tornar. Mar. 210. 1. 10. * vj. j. xxxii. Petr. 2. in extr. pii. 8. & Alf. 3. non est in antiq. * vj. j. xxij. Y lo Rey no donara licencia pera que sen vajen. Petr. 2. 131. 3. 5. * vj. j. xxx. ad temp. Excepto pera anar sen a Arago, Catalunya, o Castella, en companyia, o ab licencia de son senyor, o son Alcayr, per escrits, anant per negocis dels dits senyors, o treginant: ab que no sen porten ses mullers, ni fills menors de catorze anys. Y si altrament exirà, sien catius: encara que porten licencia del Rey, o qualseuol altre. Y lo Oficial que requēst nol pendra, pague lo dany. Ferd. 268. 1. 1. * vj. j. xxxiii.

Com ixquen
los Sarrahins
de ses terres.

Si de quatre Sarrahins casats en amunt partiran de sos lochs sens licencia de sos senyors, sien tots catius, lo terç dels quals sia del Rey, y lo altre del senyor del loch: y lo altre terç del que en dit loch te lo mer imperi, tant que sia lo Rey, com lo mateix senyor, com altre: y los bens immobles dexats en lo loch sien del senyor. Y aquell senyor en terme del qual seran presos: o lo Ordinari, si sera en terra del Rey, donels a son senyor natural, ab totes ses robes, dins trenta dies, so pena de mil florins al Rey, y al senyor natural del Moro applicadors: y por lo dit senyor fer ne gracia, com jure q la fa sens preu. Ioā. 239. 4. 1. * vi. i. xxvii. Y si lo Batle della Xixonā los donara licencia pera exir del Regne, sia priuat de son offici, y hagut per desleal al senyor Rey. Alf. 3. pii. 16. lo 2. Per aço se corrige Petr. 2. pri. 62. hon lo Batle podia donar als Moros dita licencia pagant lo tribut Real: y no la podia donar lo Governador. Y lo que era trobat desfencaminat sens dita licencia, era catiu, y perdia sos bens.

Com puguen
los Sarrahins
anar a habitar
terres del Rey.

Si alguns Sarrahins voldran anar a habitar a Castello de la plana, no sien detenguts, ni presos per sos senyors, nils prenguen los bens: ans oyts los cōtes, y essent pagats, o assegurats, los deixen vendre sos bens, o trauar los mobles, y anar sen liberament: so pena al que contra fara de cinch mil florins: y facen ho guardar los Officials sola dita pena: prenint los senyors o sos bens, ab armes si sos menester. Alf. 3. pii. 46. Y si Iueu, o Sarrahi essent vassall del Rey, yra a terra de senyors, tostamps resta vassall del Rey: si ja lo tal senyor hon yra no tindra especial gracia del Rey, q ve ninta son loch sia absoit del vassallatge del Rey. Iac. 1. 54. 3. * i. viii. iij.

Ningun Sarrahi porte armes sino acompanyant a son senyor, o al Barle, o procurador de son senyor, so pena de perdreles. Petr. 2. pri. 119. Y porten los Sarrahins seta la garceta legons ho vien en lo Regne: y si contra faran,

De les institu. Forals. Libre. I.

faran, a conexença del Governador, paguē per pena vna dobla en or. Petr. 2. in extr. pri. 8. Y ningū Sarrahi de pau sia venut, ni celat, ni si done ajuda, ni hi entreuinga corredor, so pena de perdre lo Sarrahi, y tots sos bē, y esser castigat per lo malefici. Iac. 1. pri. 98. §. 8. & §. 9.

Sien justiciats los Sarrahins per los senyors a cōsell dels Alcayts, y los que tenen mer imperi facen molts Alcayts, los quals puguē substituhir. Alf. 2. pri. 9. & pri. 30. Y tãbe lo Batle nomene molts Alcayts en los lochs del Rey, que son habitats de Moros. Alf. 2. pri. 10. Y sien justiciats segons lo cūna, o consell dels seus Alcayts, tant en ciuil com en criminal, y ab intelat succeixca lo mes prop parent, encara q lo vassall del senyor succeixca al del Rey, o per lo cōtrari. Petr. 2. pri. 10. lo 2. inf. de succ. abint. in prin. Y poden los Moros obligar se a pena de catius. Ioa. 2. pri. 2. Y dehuē per força oyr la predicacio dels frares de Predicadors, y responguen al quels sera interrogat per dits frares, y mostren los sos llibres, lo pena arbi traria. Iac. 2. pri. 6. Mas no sien forçats a fer se Christians, ni impeditis a tractar entre Christians. Fer. 302. 2. 22. * lxxiii. i. i.

Sols prenguen los Iueus per les vfures a raho de quatre diners per lliu ra cada mes, y nos prenga mes per parte, ni creixca la vfura per ygualar se ab la sort, per ningun temps: ans sis pagara, se dehuē tornar les cartes, y absoldre les fermances. Y si al donar los Iueus los diners no hi haura Christia y Iueu, perda lo Iueu lo cabal. Iac. 3. 26. 3. 1. * iiii. xiiii. i. & pri. 11. in prin. Nis paguen vfures de les vfures. Iac. 1. pri. 11. §. 3. §. 4. & §. 6. Y ju ren los Iueus en la Synagoga lo primer de Octubre, que no pēdran mes del de sus dit: y si contra faran, perden lo deute, y paguen deu marchs de argei, al Rey, al comu, y al accusador. Petr. 1. pri. 19. & 98. 3. 68. * iiii. xiiii. ii. Iac. 1. pri. 11. §. 2. 3. §. 6. & §. 8. v. que ad finem. Iac. 2. pri. 30. Y les car tes de Iueus sobre vfures, y les obligacions que estaran en los llibres de les corts, no tinguē força passant sis anys, si dins aquells no demanaran aquell deute en juhi, sino era absent, o pubil. Iac. 2. 100. 4. 10. * iiii. xiiii. iii. & pri. 13. in prin. Y supplicas que los Christians jurassen que no pa garien a Iueus mes vfures del tachar, y no se ha prouehit. Petr. 2. E. 115. 3. 9. * iiii. xiiii. v.

Los Iueus, o Sarrahins no poden tenir algū esclau Christia. Iac. 5. 3. 7. * i. viii. i. Ni tinguen dides Christianses, ni en los dies de festa tinguen o bradors vberts, so pena de perdre tot lo que hi tenen dins: ni facen fiena publicament en la ciutat, ni fora de aquella: mas los Moros poden llau rar les heretats en los dies de festes: excepto dia de Pascua florida, Nadal, Quinquagesima, y lo dia de nostra Senyora de Agost: mas no sien logats per Christians, pera treballar en algun dia de festa. Iac. 1. 5. 3. 2. * i. viii. ii.

No conuerlen los Sarrahins per les tauernes ab bagases Christianses, so pena de agots. Iac. 2. pri. 50. Y la Sarrahina que adulterara ab Christia, o Iueu, sia punida segons lo cūna. Y no habiten en les Moreries Chri stians ni Christianses. Petr. 2. in extr. pri. 8. Mar. extr. pri. 18. Y si Sarrahi, o Iueu tindra copula ab Christiana, sien los dos cremats. Iac. 1. 64. 2. 8. * ix. ii. ix. Iac. 2. pri. 56. & pri. 61. vide infr. de adult. §. No sia. Y si Christia jau ra ab

Dels Iueus y Sarrahins. Tit. ij.

12

ra ab Iuhia, sien los dos cremats: y si jaura ab Sarrahina, correguen los dos nus per la ciutat. Y si la tindra per putana sabuda, o pendra della guany, essent sa esclaua, perdala: y si la emprenyara, no sia venuda a Iueu fins que haja parit: y si Christia vendra aquella Sarrahina a Iueu, perda la Sarrahina, y done a la Cort tant preu com val. Y lo Christia fa ga batejar y criar lo fill que de Iuhia, o Sarrahina haura hagut. Iac. 1. 64. 2. 9. * viii. ii. x. & 5. 4. 2. * i. viii. iii.

¶ Quāt algū jueu, o Sarrahi se fara Christia, o fugira a la Esglesia, no per aço ha de perdre los bens, salua la legitima dels fills, y drets dels proxims, apres de morts, ni ha de esser vituperat, so pena al official que lleuara dits bens, de cent morabatins, y qui lidira pa raules injurioses, la pena contesa en los Viatges de Ca talunya. Mas per ferse Christia, no ha de esser abolt del deute a que ans era tengut. Y si al esclau de molts senyors, algu de aquells lo voldra batejar, o fer frāch, pot fer ho contra voluntat de sos companyons, do nant los sa part del valor del esclau. c

¶ Los nou conuertits a la Sancta Fe Catholica, sien instruyts, e adoctrinats en aquella segos lo orde ques donara al Archebisbe, e altres Ordinaris per sa Mage stat, y quels se predique. d Y faças imprimir vna doctri na, la qual sels ligga cada diumenge y festa: senyalant los les festes que han de guardar. e Y als collegials del collegi dels Moriscos la Magestat tindra conte en aco modarlos en los benifets dels quals es patro: y en les visites y sermons ques faran en les esglesies dels Mo riscos, aixi com conue. f

¶ No mostren los Alfaquins la mala secta als Mo riscos, ni les madrines los circunciden, so grans penes per lo Rey imposadores: y los llibres de la mala secta sien cercats, y cremats: castigant rigurosament a quils tindra, y nols mostrara: ni puguē escriure Arabich, ni mostrar de legirlo, axi com per sa Magestat se pro uehira. s Lo q per ningun senyor sia impedit, h Y sien los fetes imprimir algunes ordinacions del que han de fer, ab leue pena pecuniaria applicadora als orna ments de la Esglesia, y a pobres Moriscos. i Y los Pre lats

a Iac. 7. pri. 19.
Iac. 2. pri. 6. 10.
j. 145. 4. 7. * j.
viii. ii.

b Iac. 3. 4. 7.
* j. viii. ii. vide
sup. titu. j. §.
guardes.

c Iac. 30. 4. 3.
* iiii. xviii. iii.

d Phil. 1564. 3.
1. 14. & 3. 2. 16.

e Phil. 1564. 3.
3. 19.

f Phil. 1564. 4.
2. 26.

g Phil. 1564. 3.
3. 21.

h Phil. 1564. 9.
4. 23.

i Phil. 1564. 3. 3.
lats 20.

De les Institui. Forals. Libre. I.

lats ab altres persones per lo Rey nomenades, enten-
guen en fer visitar les Esglésies dels Moriscos, y exami-
nar les vides dels Rectors, y dotarles de rendes conue-
nients, y posar hi Rectors idoneos, posant hi cada un
dels Prelats en sa diocesi de les seues rendes, així com se
ordenara. ^a Y los llechs que seran patrons de les dites
esglésies presenten hi Rectors conuenients, tots los
quals Rectors estiguen ad nutum dels Prelats. ^b Y es
feta gracia a les dites esglésies, de tot lo dret de amor-
tizacio que deuen, y mes de quaranta mil lliures. ^c y
la Magestat prouehira acerca dels matrimonis cóntra-
tats en grau prohibit, y com se dispensara en lo esde-
uenidor. ^d

Franquea del
dret de amor-
tizacio.

No sen passen
Moriscos allen-
de.

Bens confiscats
dels Moriscos
com se apliquen.

Los Moriscos q sen passaran en allende, sien sen-
tenciats a mort, o galeres, així com parra al jutge y la
galera nols redimisca ab diners, sino per gracia del se-
nyor Rey. Y podense mudar, com no sia a llochs ma-
ritims. ^e Y en cas de confiscacio de bens dels Moris-
cos, tambe per crim de heretgia, o apostasia, apliqué-
se als mes propinchs parents dels crimiñosos, y no al
Fisch. Y no pugen esser sentenciats a pena pecunia-
ria, sino a pena corporal, de la qual nos faça compo-
sicio, ni remissio per diners: y aço sia fernet per lo Pa-
pa, e Inquisidors contra la heretica prauetat. ^f Y per
que los dits Inquisidors hi fermen, y confirmen tot lo
dit privilegi, los se donara cascu any de diners del Ge-
neral, pera subuencio dels gastos del sant Offici, qua-
trecentos ducats. ^g Y si nos furan les dites dos apro-
bacions, o fetes nos guardaran per los dits Inquisi-
dors, cese la dita offeria, y sien teguts los Inquisidors
a pagar ho doble: lo qual doble pugen los Deputats
retenir de les anyades següents. Y si sera contencio
entre los dits Deputats e Inquisidors, si sera seruat lo
capitol, o no, conegan lo Virrey, o Governador, re-
moguda tota supplicacio, appellacio, y recors. Y lo
Rey promet que ho fara prouehir, y fins tant lo sobre
dit sia effectuat, se sobresega en dit negoci. ^h

DEL

^a Phil. 1564. 3.
1. 15. & 3. 4. 22. &
3. 2. 17.
^b Phil. 1564. 3.
2. 18.
^c Phil. 1564. 4.
1. 24.

^d Phil. 1564. 4.
1. 25.

^e Imp. 1537. 8. 2.
22. * lxxxviii.
1. 1.

^f Imp. 1537. 6.
3. 20. * lxxxvii.
iii. 7. & 7. 3. 21. *

^g Imp. 1537. 6. 4.
21. * lxxxviii. ii.
ii. & 21. 2. 22. *

^h Imp. 1537. 7. 3.
24. * lxxxviii.
iii. v. & 7. 3. 25. *

ⁱ lxxxviii. iii.
viii. & 7. 4. 27. *

^j lxxxviii. iii.
viii. & 7. 4. 26. *

^k lxxxviii. iii. viii.
& anno. 1542. 5.
4. 14. * lxxxix.
iii. viii.

^l Phil. 1542. 6. 1.
27. & 1552. 8. 4.
51. & 1564. 4. 3.
27.

Del Dret y Furs. Tit. iij.

15

DEL DRET E FURS DEL regne de Valencia, y dels mana- ments del Princep.

TITOL III.

Definicio del
dret.

Guardense los
Furs.

Paras justicia
segons Furs.

Non done licen-
cia contra furs.

Dret es art bona e yguat, que parteix ço
que es just, de ço q es injust: lo yguat
del no yguat; y que dona a cascu lo que
es seu. ^a

Guardense per tot lo Regne de Va-
lencia, així com per la ciutat, vns mateixos Furs. ^b los
quals son ley vniuersal, y dret comun per tot lo Reg-
ne. ^c Y en los llochs hon se guarda Fur de Arago, guar-
de si Fur de Valencia, y no de Arago. ^d Tabe en Bur-
riana, y Vilareal, sens prehu de los priuilegis, ^e y en
la tinencia de Culla, ^f y en totes les ciutats, viles y
llochs, y alqueries del Regne, així del Rey, com de al-
tres, per tots los habitants de aquelles sien guardats.
^g Per que si nos guardassen, no aprofitarié. ^h Y qui
no acceptara los Furs, no goze de les franquees con-
cedides als Valencians, nls se pot concedir que gozen
sens expres consentiment de la Cort. ⁱ Y en la tinen-
cia de Alcacen, com sia de Fur de Arago per los con-
tractes fets en Arago, no si deu guardar lo estil de la
Governacio de Valencia. ^k y los priuilegis cõcedits a la
ciutat de Valencia, aprofiten a totes les ciutats viles y
persones del Regne: excepto en la franquea de Lenda,
Pentge, y del Consulat de la mar, y Albufera, y deue-
sa de Valencia. ^l

En totes les causes se deu jutjar segons furs y pri-
uilegis de Valencia, a la lletra: y en falta de aquells, se
deu jutjar per natural raho y consell de bõs homens. ^m
Y poden los jurats en los casos que per furs no està dis-
posts, fer estatuts, y los que faran corregirlos, a cõsell
de bõs homens de tots estaments. ⁿ Y si los Justicies

^a Tac. 71. 2. 3. *
vii. xv. iiij.
^b Tac. 1. 6. 1. 3. *

^c Alf. 2. pri. 26
& priu. 11. Petr.
259. 4. 1. * ix. xii.
xxi. Petr. 2. R.
141. 2. 2. * xiii. 1.
j. & pri. 28. & pr.
109.

^d Alf. 1. 92. 2. 24.
* j. x. iii. Alf. 1.
pri. 5. Alf. 2. pri.
26. & pri. 11.
^e Alf. 1. 93. 3. 1. *

^f j. x. v.
^g Mar. 185. 4. 2. *

^h j. x. vii.
ⁱ Petr. 2. 120. 4.
1. * in proce. ca.
4. Petr. 1. 95. 1. 1.
* extr. 1. 4. 1. &
pri. 5. Alf. 1. 86.
1. in proce. Petr.
1. 116. 4. in proce.
& 120. 2. in proce.
Mart. 167. 4. in
proce. Alf. 3. 218. 1.
in proce. & 210.
2. in proce. 105.
217. 1. in proce.
Ferdi. 267. 1. in
proce. & 299. 1.
in proce. Non

Crimi-
funt in nouis.

^j Alf. 2. pri. 29. i Alf. 2. pri. 7. k Mar. 196. 3. 2. * xxxiii. iii. l. i Petr. 1. pr.
28. Per aço se proueeix lo supplicat. Mar. R. 164. 1. 12. * xxi. j. v. m Tac. 1.
pri. 37. Petr. 2. 120. 4. 1. * in proce. cap. iii. Tac. 1. in proce. Tac. 2. pri. 21. & al-
lega que sup. in lfa. g. n Pet. 1. 95. 2. 3. * in proce. cap. ij. & pr. 5. Pet. 2. pr. 47.

De les Instit. Forals. Libre. I.

Criminal, Civil, y de Trecens sous, o lo Mustaçaf, do naran licencia o còpofaran contra furs, tornen lo que haurá pres en doble los que ho prenen y donen, y pague lo tal oficial mil florins, y sia priuat de officis, mas fet lo cas poden còpofar còforme a furs. ^a Y si sera posada demanda dins lo regne de Valencia, de cosa que estara fora de aquell, deu se jutjar per les costums de la terra hon la cosa esta, y si fora lo regne de Valencia se jutjara de cosa que estiga dins aquell, declares segons Fur de Valencia. ^b

Nos allegue dret commu.

¶ Nos poden allegar leys, ni decretals, ni gloses per los aduocats ni procuradors, nis admeten tals allegacions per lo jutge, Assessor, ni scriua, so pena de deu morab. applicadors lo terç al Rey, y lo restó a la obra de murs. Y si passats xixanta dies no sera executada, executela lo Fisch, y no haja lloch en lo Rey, ni en son consell, ni en lo Gouernador, ni Batle, ni sos lloch tinentes, ni Assessor, ni delegats del Rey, ni delegats, ni subdelegats de aquells: ni en lo encorren de la pena, en la qual tots encorren los aduocats y procuradors sens remissio. ^c

Com nos muden los Furs.

¶ No poden los Furs, ni priuilegis del present Regne esser corregits, ajustats, disminuits, ni mudats, sino a força de gran necessitat per profit del Regne, y ab contentiment dels habitants en aquell, celebrant Cortes generals per lo Rey, ^d y confirmals lo Rey. ^e Y per les ajudes que los Valencians han fet al Rey per la guerra, ^f o per contrari vs, no deixen de valer. ^g Y si en los Furs hi haura dupte, pot declararlo lo Princep, encara que hi haja interes de parts, sense conuocar aquelles. ^h Y tambe lo pot declarar lo juticia y bons homens. ⁱ

Com valguen los Furs.

¶ Comencen los Furs a tenir força desdel dia que seran publicats in Solio, encara que no sien publicats en Valencia. y done trellat de aquells lo Protonotari del Rey, tam prest com sia possible als Syndichs dels braços, com es acostumat, y com per actes de Cortes

^a Fer. 2. pri. 16.

^b Tac. 1. 16. 4. 4.

^c iij. viij. iij.

^d Per. 1. 95. 3. 8. *

^e in prax. cap. iij.

^f & pri. 7. Petr. 2.

^g 120. 4. 1. * in prax.

^h cap. iij. & 121. 1.

ⁱ 1. * in prax. cap.

^j v. Per ço se cor

^k rig. d. Petr. 1. hō

^l se posaua pena

^m de deu marchs

ⁿ de argent, o en

^o subditi perdre

^p lo offici.

^q d Tac. 1. priu. 81.

^r Tac. 2. priu. 3. in

^s prin.

^t e Petr. 1. 95. 1. 1. *

^u iij. iij. j. & pri.

^v 5. Tac. 2. priu. 1.

^w Petr. 2. pri. 9.

^x f Tac. 2. pri. 107.

^y Petr. 2. pri. 14.

^z g Alf. 1. 90. 3. 2. *

^{aa} j. xiiij. iij. Petr.

^{ab} 1. 95. 4. 12. *

^{ac} j. xiiij. v. & pri. 9.

^{ad} Petr. 2. 142. 1. 30.

^{ae} * j. xiiij. vj. limi

^{af} ta. vt sup. de co

^{ag} ses dupte.

^{ah} h Ioan. 2. pri. 2.

^{ai} Tac. 1. pri. 3.

^{aj} i Tac. 1. priu. 65.

Del dret e Furs. Tit. iij.

17

contengut. ^a Y tinguen valor perals fets venidors, y no perals pendents e passats, si no sera expres. ^b Y los actes de cort concedits al braç Real, sien de tanta força y executoria, y clausules acerca de la forma, com los concedits al braç Militar. ^c Y perque en les tiam pes y volums dels Furs hi ha molts errors, y confusio, se fa commissio a certes persones nomenades per lo Rey y per los tres braços, pera que aquells recopilen, y reduixquen a bon orde. ^d

Recopilense los Furs.

Commissions aqui se faran.

¶ Quant se fara còmissio pera alguna causa, faças als naturals de la terra, en la qual se deu tractar lo pleit si ni haura de sufficients, y no a estrangers habitants o domiciliats fora del Regne, encara que sien al'guazils, ^e tant que sia pera referir, com pera conèixer, fots pena al estranger que vltra de còmissio, y al qui la impetrara de cent morab. pagadors lo terç al accusador, y los dos terços al Rey, y los actes nulles, lleuades totes interpretacions: ni per referir, ni tan poch se faça als jutges de cort en persona del Rey. ^f Ni tan poch se faça còmissio a sacerdot en causa de jurisdicció seglar, ni per via de relacio, com lo sacerdot no sia de la jurisdicció del senyor Rey: pera q no sent lo que deu, puga esser castigat per los jutges Reals; y fet no sia ebehit, y lo que fara sia nulle. ^h Y no deu esser eregut quidira que te manament, si no l mostra. ⁱ Y lo commissari deu jurar en presència de les parts, vltra lo jurament del Fur, que ans de la commissio no ha fet concert ab alguna de les parts, que li faça dita commissio: y los actes que fara ans del jurament, sien ipso Foro nulles. ^k Y qualseuol commissari pot subdelegar en sa commissio, o de son moriu, o a instàcia de part. ^l ¶ Nos faça commissio en les causes tocants als ordinans, o al Gouernador, sino ab causa justa de sospita en

Jurament del commissari.

Quines causes nos cometen.

^a Imp. 1542. 11.

^b 2. 44. * lxxxvij

^c iij. j. Phil. 1547.

^d 11. 1. 63.

^e b Tac. 1. 6. 1. 1. *

^f j. x. j.

^g c Mar. 207. 1. 17

^h * xxxvij. j. j.

ⁱ d Phil. 1564. 22.

^j 2. 142.

^k e Alf. j. 88. 4. 1.

^l * vij. viij. xxx.

^m Petr. 2. 132. 4. 13.

ⁿ * vij. viij. xxx.

^o Alf. 3. 233. 3. 2. *

^p iij. v. lxxxvij.

^q Im. 1533. 2. 4. 4. *

^r vij. viij. xxxij.

^s f Petr. 2. pri. 71.

^t g 105. j. pri. 14.

^u Petr. 2. R. 136. 1.

^v 4. * vij. viij.

^w xxxij. y nos cō

^x cedi lo que su

^y plica, q nos fa

^z cen commissio

^{aa} per los salaris a

^{ab} domiciliats del

^{ac} senyor Rey. l e

^{ad} tr. 2. 112. 3. 2. * 11.

^{ae} viij. xxvj.

^{af} h Petr. 2. pri. 70

^{ag} i Tac. j. 6. 1. 2. *

^{ah} j. x. j.

^{ai} k Petr. 170. 3. 2.

^{aj} * vij. viij. xliij.

^{ak} l Mar. 157. 2. 18.

^{al} * iij. v. lxxxv.

^{am} cap. xxvij. &

^{an} lv. ij. xviij. y lo

^{ao} Rey seu comit

^{ap} fio sobre lo gre

uge pretes per la Viscontesa de Chelua, sobre lo preu de certes terres q lo Rey li hauria venut en Cerdanya. Fer. 2. 284. 3. 1. * lxx. iij. j. y pera conèixer del greuge pretes per don Gines Rabaça de Perellos sobre la auall de Ceta. Fer. 285. 4. 7. * lxx. iij. j. y del pretes per dō loà Cètelles sobre los molins de Paterna. Ferd. 286. 2. 8. * lxx. iij. j. y del greuge pretes per don Pere Ramó de Vilaragut sobre la baronia de Albayda. Fer. 286. 2. 9. * lxx. iij. j.

De les Instit. Forals. Libre. I.

ta en la comissio expressa. ^a Y perço causa sobre cosa furtada, trobada en poder de persona de mala fama, nos pot cometre a altre que al justicia. ^b Y si alguna causa sera comessa a algun official per causa pertanyent a la jurisdicció, non pot rebre salari, si no sera en causa de comptes. ^c Nis facen comissions ab imposicio de pena de privacio de offici, o altra pena aqui no les obehira: y posades dites penes, no sien executades. ^d Y sis presentaran lletres dirigides al Virrey, o Governador, no les se entretenga, mas torne les als impetrants. ^e

Nos facē lletres
contra Furs.

¶ Les lletres, privilegis, erides, comissions, o referits fets contra Furs, nos facen; y fetes, no sien de alguna força ni valor, ^f ni sien executades, ans lo comillari quen vltra, pague cent morab. de or, exhibidors per lo Governador. ^g Y pot esser per lo Governador inhibir, pera que no obserua tal lletra. ^h Y la tal comissio contra Furs feta, ab lletra, o sens lletra, si algun jutge la obehira, sia priuat de son offici, e inhabilitat pera esserho. y los enantamets y actes fets, sien nulles ipso iure. Y si hi haura legona justis, ab clausula, non obitante, lo jutge obehint, sera abolt de la pena, y lo Fur contral qual se comet, reitales: y lo impetrant pague les despeses fetes sobre la reuocacio de la comissio, feta adueracio ab jurament de aquell aqui pertany, y tachazio de jutge. ⁱ Y mes pague lo quint del valor del pleyt, sis pot estimar: y si nos pot estimar, a arbitre del jutge, ab que no excedeixca d'ocents morab. en qual seuol cas que sia. Y si aduocat, o procurador confessaran, aquells hauer ho confessat, paguen ells la dita pena a accusacio de la part: la qual si no accusara dins deu dies apres de sabut de la comissio, o no mostrara lo contra Fur, deu pagar lo desús dit, a exacio del justicia, applicadors al Rey, y a la part. Y si diuerses comissions entre vnes mateixes parts y causa seran donades, comete vna pena: y si entre diuerses parts, o differentes causes, cometen se

per cada

^a Pet. 2. 254. 11.
^b iij. v. ciij. & pri. 90. vide infra de offi. Gou. uer. §. En lo principi.
^c Alt. j. 90. 4. 13. * j. iij. c. y quines comissions se fara als Doctors de la Real Audiencia o no, vide inf. del Vir. y Real aud. §. No vaje.
^d Pet. 2. 102. 3. 4. * j. iij. lvj. & pri. 44. §. 4. & §. 5. vide inf. del offi. de Gou. §. Los jutges.
^e Ioan. j. pri. 4. e Mar. pri. 26.
^f Lac. 2. pri. 146. Mar. E. M. 188. 1. 3. * j. xiiij. xij. Pet. 2. R. 113. 1. 8 * j. xiiij. viij. Alfo. 2. pri. 26. Pet. j. 27. 4. 51. * j. xiiij. vij. & pri. 17. Phi. 156. 12. 1. 81. Lac. 2. pri. 146. Al. j. 216 4. 1. * xxxviiiij. iij. j.
^g Pet. 2. 140. 2. 24. extra. v. j. v. Ferd. 273. 4. 25. * j. xiiij. xiiij.
^h Pet. 2. 138. 2. 12. * j. xiiij. ix. i Alfo. 90. 2. 1. * j. xiiij. iij. Pet. 2. pri. 24.

Del Dret e Furs. Tit. iij.

19

per cada causa totes les dites penes, les quals poden esser minuades segons les qualitats concurrents. ^a

Quines causes
nos cometen.

¶ En les causes, la conexença de les quals pertany als cequiers, no ten faga comissio, y feta, no val. ^b Nis faga pera inquirir contra usurers; y sis fara, no sia de valor: mas sia procehit ordinariament a instancia de part, proseguint tota la causa. Y lo jutge qui contra fara, vltra de que seran los actes nulles, pague mil florins, y sia infame. Y si lo jutge Ecclesiasticch demanara lo socorro seglar, no li negue, com es de justicia, ab que no sia pera injustes exactions, y vexacions. Y si jutges Ecclesiasticchs se mezclaran, los que indubidament seran vexats, sien locorreguts per los officials Reals. ^c Y la comissio ques fara contra Moros de la Moreria de Valencia, sis fara a altri que al Batle, prenga la lo Batle, y vse della. ^d Nis fassen comissions a altre que al Batle, de les causes que toquen a la jurisdicció, y fetes no valen: y los comissaris poden esser inhibits per lo Batle, y tots los officials lo hi fauorixquen, y nol impedixquen, sots pena de la indignacio del Rey, y mil morabatins. ^e Y en respecte de les comissions contra los officials de les villes, per les impositions, sien guardats los Furs, remissions, y prouisions sobre aço fetes. ^f

¶ No valdra la comissio ques fara generalment en totes les causes de algu, sino expriment specialmet en tal causa ques tracta entre tal y tal. ^g Ni valen les comissions fetes en causes que corre interes de part a part, sino seran fermades del Canceller, o regent la Cancelleria, y sagellades ab lo sagell Real, y fermades per lo Rey: y quiles obeyra pague mil florins, applicadors al Rey: y no despache lo protonotari als comissions: y lo impetrant que les presentara sens dites solemnitats, perda los profits de aquella, y lo terç de sos bens, al fisch y al acusador: y lo official que la admetra sia priuat de son offici perpetuament, y pague cinchcents morabatins. ^h

B 2

Si com-

^a Petr. 2. priu. 129.
^b Petr. 2. pri. 21. lo 2.
^c Ioan. 148. 3. 7. * iij. xiiij. vij. Ioan. 240. 4. 19. * iij. xiiij. ix. Petr. 2. 150. 4. 1. * iij. xiiij. viij. Alfo. 3. pri. 45.
^d Petr. 2. pri. 10. lo 2.
^e Mar. pri. 23.
^f Ioan. 149. 3. 13. * ext. ij. iij. xvij.
^g Alfo. pri. 22. Petr. 2. 112. 1. 1. * ij. viij. xxv.
^h Fer. 2. pri. 10. Ioan. 163. 1. 4. * j. xiiij. x. Ferd. 308. 2. 24. * j. xiiij. xj. Y reuocquen se moltes prouisions, per esser signades per Andreu Saluador. Mart. 185. 4. 1. * xxvij. j. j.

De les Instit. Forals. Libre.I.

¶ Si commissio se fara en causa que ja a altri esta-
ua comessa, si per lo primer jutge sera la sentencia or-
denada y posada en poder del escriua, publiques la tal
sentencia; y si aquella no sera ordenada y posada en po-
der del scriua, coneguen de la causa los dos jutges, en
cara que la primera commissio sia reuocada per la da-
rera, si algu de aquells no sera mostrat suspecte legiti-
mament. En qual cas lo Governador, conuocades les
parts, los assigne jutge no sospitos. ^a Y lo commissi-
ari de algun official ordinari pot conexer en causa de
major summa de cincheents sous, sens consell dels lu-
rats, ni consell. ^b

Rescrits quins
no valen.

¶ En qualseuol reserit si enten tacitament esser co-
cedit, sens prejuhi de altri, encara que no sia expres, ^c
y impetrat que lleue a ningu son dret, no val: ^d ni val
lo reserit fet contra dret, si no sera profitos al impetrat,
sens perjudicar a altre. Y si sera obtes callada veritat
contra Fur, torne lo impetrant al contrari les despe-
ses que per causa del reserit ha fet: les quals si no fir-
mata en poder del justicia, instant ho la part, no lis ad-
meta lo reserit. ^e Y quant se objectara que es impe-
trat ab engany y callada veritat, lo jutge conega se-
gons la veritat, y no segons lo reserit. ^f

Allongaments
quals valen, e
com.

¶ Lo reserit, en lo qual se concedix allongament,
si lo deutor no donara fermances de pagar passar lo
temps del allongament, no val. ^g Y no obstant
aquell, deu pagar lo deute dels mobles no exceptats
per Fur, y de les rendes y cens que haura comprat de
la quantitat deguda. Ni val lo allongament en deute
que ja altra vegada es estat allongat, ^h ni en deute
ques pledeja, o sera pledejat, ni hon hi ha condemna-
cio de pena de quart, y fet reclam. ⁱ Ni en deute de
deposit, comanda, testament, o altra vltima voluntat,
ni exovar, ni en deute de compra, ni per la anima, si
no es expres, ni en delmes, primicies, ni censos Eccle-
siastichs, ^k ni val lo allongamēt, que es lo mateix que
sobreschiment, per lo deute degut per raho de censal,
encara

^a Per. 170. 3.1.
* vij. ij. xx.

^b Petr. 2. priu.
44. 9. 10.

^c Iac. 1. 6. 3. 3. *
j. xij. xj.

^d Iac. 1. 6. 4. 2. *
j. xiiij. xiiij.

^e Iac. 1. 6. 2. 2. *
j. xiiij. ij.

^f Iac. 1. 6. 4. 1. *
j. xiiij. j.

^g Iac. 1. 6. 2. 1. *
j. xij. j. & 9. 4. 6.

^h * vij. iij. vj. &
priu. 45. Iac. 2.

ⁱ priu. 70.
^h Iac. 1. 6. 3. 5. *

^j j. xij. iij. & pri.
45.

^k Alf. 1. 20. 3. 10.
* j. xij. vj.

^k Iac. 1. 6. 3. 6 *
j. xij. v. Petr. 2.

132. 3. 11. * j. xij.
viiij. & 137. 4. 11.

* j. xij. ix. Iac. 1.
pri. 52. Ioann. 1.

pri. 10.

De la Magest. del senyor Rey. Tit. iij.

21

encara que sia ab penes, ni per absencia de aduocat,
si nos mostrara justa causa. ^a Ni val per lo deute, en
lo qual se ha renunciat al sobreschiment, si no sera per
cosa pertanyent al Rey. ^b

¶ No pot concedir allongaments altri q lo Rey, ^c
y los allongaments fets contra Furs, no sien obehits,
sots les penes dels Furs: no obltat que sien ab imposi-
cions de penes, en les quals no encorre lo inobedient.
Y hon no telloch allongament, no te reseruacio, sino
volentne conceixer lo Rey, o son Primogenit, estant en
Valencia. ^d Y qui tindra allongament, mentres du-
rara, no pot demanar sos deutors. ^e Y donat gene-
ral, no danya als mereaders estrangers. ^f

^a Mar. 171. 4. 6.
* iij. xxiiij. lxj.

Iac. 1. 15. 1. 6.
* iij. iij. viij.

Petr. 2. 137. 4. 15.
* j. xij. ix.

^b Petr. 2. 124. 3.
15. * j. xij. viij.

^c Iac. 2. pri. 40.
^d Ioan. 144. 1.

1. * j. x. x. Alf. 2.
priu. 55. Petr. 2.

pri. 24.
^e Iac. 1. 6. 3. 4.

* j. xij. iij.
^f Iac. 2. pri. 25.

DE LA MAGESTAT del senyor Rey, y de les corts generals,

TITOL IIII.

Qualitats del
Rey.

E A Magestat del senyor Rey, aqui la ju-
sticia es donada, y per aquella regna y
rig, y es la gloria; de la qual deu esser ve-
stit, y resplandeixen les seues obres; y son
establides les seues potencies, y assentos:
com sia virtut al Princep donada, y dins aquell nada
diuinalment, y naturalment per gracia diuina, es li lo
primer manament amar lo poble, y sos subdits; y ad-
ministrar justicia: los effectes de la qual son pau, y per
aquella se posa silenci a les questions, y los subdits vi-
huen en tranquilat y repos: y si lo Rey no admini-
stras justicia, la qual aquell deu amar mes que tots los
altres homens, no li aprofitaria la gracia que Deu li
ha donat, ni los homens haurien menester Rey, ni
porien viure, especialment quant en sos regnes hi ha
diuisio, o turbacio, y ell esta absent.

B 3

¶ Per-

De les Instit. Forals. Libre. I.

¶ Pertany al Rey majorment temer a Deu, perque es tor poderos, y amarlo per lo be que li ha donat, y es son offici administrar justicia, reprehent primer les faltes, demanant a Deu perdo per aquelles, ab proposit de no tornarhi, pera poder be gouernar lo que li es acomanat, de que te de donar conte, reduhint los subdits a pau y concordia, donant bon premi als que fan be, y castigant los que fan mal: usant de misericordia, perque Deu la use ab ell, com no sia tanta, que done exemple de mal. Y la sauieta en lo Rey es establiment del poble, y salut al regiment del mon: la qual ab la justicia en los Reys son fonaments de honestat, principi y doctrina de saludable carrera, sens la qual no poden a felicitat peruenir. ^a Y den lo Rey esser liberal en atorgar gracies a sos subdits. ^b Los commodos dels quals li son propis. ^c Satisfent a cada hu los benemerits. ^d Y deu mantenir en la justicia als pubils, viudes, homens vells, o que per eas de auentura seran debils, o pobres, sens diferencia de persones. ^e

¶ Quant lo Rey haura de regnar, dins vn mes deu celebrar corts generals en Valencia: y iure de tenir, y fer tenir y obseruar del tot los Furs, priuilegis, y costums de Valencia, ab ses addicions, encara que ya ho haja jurat altra vegada. ^f Y que de tres en tres anys en lo mes de Giner, tindra en Valencia, o en lo loch que voldra del Regne, corts generals a tot lo Regne, ^g personalment, o en cas de gran impediment son Primogenit. ^h Y si sera impedit de malaltia, absencia, o per defensar la frontera, jura que dins dos mesos apres de cessar lo impediment vindra a tenirles: y no tenintles, no pot de manar subsidí: y demanant, lis pot denegar, reuocats tots los actes fets en contrari. ⁱ

¶ Ans que lo Princep que succehira sia admes per Princep, y ans que lis preste lo homenatge, es tengut de jurar dauant tots que guardara, y fara guardar los Furs y priuilegis, y que no vindra contra aquells. Y fins que haja fet dit jurament, no sia jurat: y si ho fera,

del any 1528. hon se comete tenir Corts al Duch don Ferrando de Arago

a Iac. 1. in pœ. Petr. 2. 116. in pœ. Mar. 166. 1 in pœ. & 167. 1. in pœ. Alf. 3. 218. 1. i pœ. Ioann. 237. 1. in pœ. Fer. 267. 1. in pœ. & 299. 1. in pœ. b Petr. 1. 95. 1. in pœ. & pri. 5. c Iac. 2. pri. 1. d Iac. 2. pri. 148. e Iac. 1. 4. 1. 19. * iij. cxij. f Petr. 1. 98. 4. 72. * j. iij. cxv. Iac. 1. pri. 60. & pri. 81. Alfon. 2. pri. 13. & pri. 26. Alf. 1. pri. 2. g Iac. 2. 100. 3. 3. * j. iij. xvj. & pri. 11. §. 3. h Petr. 2. 128. 1. 36. * j. iij. xix.

i Petr. 2. pri. 28. & 127. 4. 15. * j. iij. xvij. Fer. 269. 2. 3. * i. iij. cxix. Per ago se corri gē los furs. Mar. 182. 2. 1. Falta en los nous. & 207. 3. 1. Falta. Hon se comete a trē ta y dos perso nes eletes per lo Rey, y los tres braços, pera q en loch del Rey poguessen pue hir los greuges. Y en les Corts

De la Magest. del senyor Rey. Tit. iij.

23

sera, no vallo jurament. Y si recusara de jurarho, poden los Valencians de sa propria autoritat assumise, y pendre tots los Furs, priuilegis, y libertats que te Arago: si ja lo dit Princep jurant en Arago per Rey, no haura jurat de guardar tambe en València los Furs de Arago: perque en tal cas, o hauer fet en Valencia lo jurament de subdit, deu esser jurat en Valencia per los tres braços, cascu per si, de seruar al senyor Rey, com a bons y fels vassalls, lo que a son Rey y senyor son tenguts, y obehiran en tot lo que com a tals son tenguts. ^a

¶ Estant en Valencia lo Rey y son Primogenit, sols si tinga vna audiencia, ohint cada diuēdres: y si aquell dia sera impedit, oja lo disapte: y aquells partits les causes que deixaran començades no les enante lo Canceller ni Regent, sino en los deu dies apres de la partença del Rey: y sino seran comeses, tornense als jutges ordinaris. ^b Y nos empache lo Rey en los negocis de la justicia, mas remetals a la Audiencia. ^c Y promet lo Rey que donara trellet de la ordinacio de la justicia y de la casa a la Cort. ^d

¶ Les Corts generals se han de començar per tres citacions, de quatre en quatre dies, y nos proroguen vltra quarata dies: y si aquells passats los conuocats no cōparran, en contumacia de aquells sien tengudes les Corts, y los conuocats per licenciats. ^e Y concedix lo Rey, sens prejuhi de sos drets, que per hauer conuocat ab Aragonesos y Catalans a Castello de la plana, q es en lo Regne de València, no sia fet prejuhi als priuilegis q tenen los Aragonesos, Valencians y Catalans, de no esser cōuocats alguns de aqlls fora de sos Regnes. ^f Y per lo braç Ecclesiastic sol hi entreuenen les persones q fan lo braç, q son los seguēts, lo Archebisbe de València, Bisbes de Segorb, y de Tortosa, Mestre de Mútesa, los Abbats de Poblet, Benifaç, y Valldigna, y de sent Bernat del orde de Cistells, lo Capitol de la Seu de València, lo General del orde dela Merce, lo Prior d Val

B 4 de Christ,

a Alf. 2. pri. 29. Fer. 2. pri. 2. Petr. 2. pri. 9. Y lo Rey en laume. j. co seu jurar a sos fills, vide inf. d. foud. §. fin. in margine.

b Iac. 2. 100. 3. 4. * j. iij. cxij. & pri. 11. §. 4. Petr. 2. R. 137. 3. 9. * j. iij. xvij. Mart. 178. 1. 4. * iij. j. xvij. & 178. 1. 5. * iij. j. xix.

c Ioan. 163. 1. 4. * j. xiiij. x.

d Petr. 2. 159. 4. 5. * xix. iij. iij.

e Alf. 3. 231. 2. 1. * j. iij. cxv.

f Petr. 2. pri. 16.

De les Instituts. Forals. Libre. I.

de Christ, lo Comanador de Torrès del orde de sant Ioan, lo Comanador de Múexos del orde de sant Iau me de Veles, y lo Prior de Calatraua. ^a Los quals sols poden substituir, ço es lo Archebisbe son Official, o vn Canonge de la Seu, y lo Capitol vn Canòge: y los religiosos vn caualler de son habit. Y si altre substitui ran, sia repellit lo substitut. ^b Y los Syndichs del braç Real, sien de les ciutats y viles reals del Regne: y nin gu puga tenir mes de dos Syndichs. ^c Y no hi entre ue la vila de Muruèdre, com Valencia entreuinga per aquella. ^d Y lo braç Militar pot tenir porter ab maça de argèr, lo qual puga anar a embaxades, misatgeries, y altres actes del dit braç. ^e

Seruey de la
cort al Rey.

¶ Lo seruey que la Cort prestara al Rey, han de pa gar los tres braços: axi que de les cinquanta parts, ne pague lo braç Ecclesiastic set, y lo Militar, y Real, ca scu vint y vna part y miya y gualment. Y quant algu na vila se transferira de vn braç en altre, serues lo aco stumat. ^f Y mentres se differi la paga de certa offer ta, lo Rey suspengue les gracies que hauia concedit, y les torna. ^g Y los monestirs de sent Frances, y senta Clara, y la Trinitat, si contribuynan, o no, cometse a ques faga justicia. ^h Y los Clauaris de les Corts passa des prengals se compte, y del que deuran, quites cert censal. ⁱ Y en les prouisions ques fan als agrauis per lo braç Real, si no seran acceptades, nos perjudica al Rey, ni al dit braç. ^k

DEL VIRREY Y DE la Real Audiencia.

TITOL V.

Com se pose
Virrey.

¶ No pot ser posat en Xatua, ni en les viles Reals del Regne, Virrey, ni llochtinēt Real, reuocant la electio feta del Viscòte de illa: ^l y fench concedit per lo Rey en Marti, a sup plicacio del braç Real, per temps valedor, que nos posas

^a Phil. 1547. E.
12.3.5. & 1552. E.
11.4.1.
^b Imp. E. 1537.
16.3.72. * xcj.
111. j. Phil. 1547.
2.1.5.
^c Imp. R. 1537.
17.3.75. * xcij.
11. j.
^d Alf. 3. pri. 8.
^e Imp. M. 1528. 5
4.8. * ix. xxviii.
xii. j.
^f Phi. E. R. 1547.
14.3.6. Y seu so
certa offera pe
ra la host sens
perjuhi del Re
gne. Petr. 2. pri.
13. & pri. 14.
^g Jac. 2. pri. 20.
^h Imp. E. 1533.
11.2.42. * xciiij.
11. vij. & 1542. 12
4. 51. * xcviij.
11. j.
ⁱ Imp. 1537. 17.1.
74. * xcij. j. j.
^k Mar. 200. 4.3.
* xxxv. 11. j. j.

Del Virrey y de la Real Aud. Tit.v.

25

posas Virrey en les ciutats ni viles Reals, sino a suppli cacio dels jurats de Valencia: excepto en cas de grans bandositats, que sols per aquelles li podia posar: ^a pe ro essent passat lo temps apposat, declara lo Rey don Fernando segon a supplicacio del braç Militar, q reste en sa libertat de poderlo posar a sa voluntat, com po dia ans del dit Fur. ^b Y lo posat en Valencia no pot exercir sa jurisdicció en Xatua. ^c Y lo Llochtinent del Rey, ni altre official Real, no sien jutges en los fets del Rey, ni seus propis: mas puguē esserhi peturadors. ^d

Pragmatica de
la Audiencia.

¶ Per la pragmatica del Rey don Fernando fench ordenat, ques celebras audiencia Real en la ciutat de Valencia: en cas de necessitat, en lo loch ahon al Pre sident li parega, duradora a son beneplacit: en la qual en absencia del Rey, y son primogenit, y llochtinēt ge neral, presidis lo Governador general. La qual presi dencia per la presència del Rey, o de son Primogenit, o llochtinent general, no fos suspensa, ni espiras: ans li restas absent lo Rey, sens fer noua prouisio, sinos pro uehia sent llochtinent general, o de altra manera: esta tuhint q fossen elets quatre Doctores perits en drets, y en furs: y que lo Regent entreuingues com a Can celler: mentres lo Vicecanceller presidiria: jurant tots de fer son offici be y lealment, guardant furs y priuile gis, posada a part tota affectio: a còsell dels quals, o de la major part, les causes se hajan de determinar: y si al gu sera mostrat suspècte, declares sense ell aquella cau sa: y si sera suspècte lo Regent, que lo Presidēt assigne algu dels altres Doctores pera ser Regent en aquella causa: y nos cometē causes sino als dits Doctores, y no ad decidendum, sino sera a intermedii, mas sols ad col ligendum & referēdum. Y no aduoquen, ni prenguen pensio de algus particulars, o vniuersitat: ni preguen present, sino seran seulentia & potulenta, que dins vn dia puguen còsumirse en la casa. Y los salaris que pen dran sien repartits entre los quatre Doctores y gual ment, sens darne part al Regēt, encara que hi sia estat

B 5 relador,

De les Instit. Forals. Libre. I.

relador, com tingues ja salari. Y les causes del Regne nos euoquen a la Cort y Consell Real supremo per ninguna manera: sino seran les causes de supplicacio de la Real Audiencia. Y vagen tots cada dia a consell, sino seran impeditos de malaltia, o altre just impediment: y al tal, y al que fera dit suspecte donelis la part dels salaris: y fermen lo Regent y Doctores totes les sentencies de les mans: y mana que la guarden tots los officials, sots pena de deu mil florins. ^a

Encara que la dita pragmatica sia per lo Emperador don Carlos Quint reuocada a temps a son arbitre. ^b No res meyns es estada restituyda tanbe a temps, desta manera, nomenant set Doctores naturals,

Orde de les per
sones de la Au-
diencia.

e sufficients, ço es, vn Regent, y sis Doctores, dels quals los quatre ab lo Regent determinen les causes ciuils, y los altres dos ab lo Regent y Aduocat Fiscal determinen les causes criminals: y entenguen respectuament a fer justicia, cada hu lo que li toca, sens emparar los del ciuil en causes criminals, ni los del criminal en causes ciuils. ^c Y lo Regent ab los del ciuil estiguen en consell los matins, y los apres dinars los Relators tinguen audiencia en les cases, y reconeguen los processos. ^d Y los del criminal juntense los apres dinars tres dies la semana, si al Virrey no parra ques juten mes dies: y en absencia del Regent lo mes antich, aixi en ciuil com en criminal, presida en totes les sales a parer del Virrey. ^e Y aixi jutats declaren los intermedis, y procehixquen en les causes, com es acostumat. ^f

Com voten los
de la Audiencia.

Quant lo Virrey votara en les causes ciuils y criminals, quant hi haura paritat, o imparitat de vots, fagas segons la pragmatica. ^g Y tinga lo Regent en son poder vn libre, en lo qual estiguen escrits los vots per lo escriua de la causa. ^h Y los que seran dits suspectes no voten, sino sera en causes patrimonials. ⁱ

salari dels Do-
ctores de la Au-
diencia.

Donense als dits Doctores per sos salaris, ço es, als del ciuil quatre cents liures. Y prenguen per salari de les sentencies a raho de quatre dines per liura: y no ex-

^a Fer. 2. pri. 35.
Y supplicas que
lo Regent sia na-
tural del Reg-
ne, per que te de
entrenenir en
causes crimi-
nals, y es proue-
hit ques guarde
lo Fur. vt infr.
al dret al fisch.
§. Ningun.

^b Imp. 1542. 6.
1. 16. ad libitū. *
xcvj. iij. j.

^c Phil. 1564. 4.
4. 28. ad tempus.

^d Phil. 1564. 5.
1. 29. ad tempus.

^e Phil. 1564. 5. 1.
30. ad tempus.

^f Phil. 1564. 5. 2.
31. ad tempus.

^g Phil. 1564. 5. 2.
32. ad tempus.

^h Phil. 1564. 5. 2.
33. ad tempus.

ⁱ Phil. 1552. 2. 1. 6.

cedixa

Del Virrey y de la Real Aud. Tit. v.

27

cedixa vint y cinch liures hun salari, sens perjuhi del sagell: los quals salaris de sentencies dehuen repartirse entre tots los Doctores del ciuil. ^a Y nos cobren fins q les sentencies sien publicades: mas sien depositats en la taula, a solta del escriua de la causa: y quant lo escriua los traura, exprima lo dia de la publicacio en la parti- da: y si estant lo proces acordat se anindran les parts, paguen la mitat del salari. ^b Y en les causes trameses al supremo Consell, causa videndi & recognoscendi, sols se pague vn salari, del qual la mitat sia dels Do- ctors del Real Consell supremo per lo votar, y la altra mitat als q haura ordit lo proces. ^c Y los del criminal tinguen del Rey siscentes liures, y no preguen salaris de sentencies, sens perjuhi del dret de sagell. ^d Los quals sa- laris se paguen, ço es, lo ques acostumaua de diners del Rey, y lo q ses ajustat dels emoluments de les escriua- nies: los quals sino bastará se pague del General, appli- cantis al dit General dits emoluments pera pagarho. ^e

Orde de profe-
guir les causes
en la Audiencia.

Lo relador en la causa major de docentes liures dins tres mesos apres de assignat a la relacio, haja de posar son vot ab motius jurisdichs en lo libre de vots, e los altres Doctores posen son vot dins vn mes, conta- dor apres dels dits tres mesos: e dins quinze dies apres haja lo relador de ordenar la sentencia, e posarla en po- der del escriua de manament: e dins tres dies apres fa- ra la publicar lo Regent: sots pena al contrafahent a ar- bitre del Rey. ^f Y lo Vicecanceller, o regent la Cance- lleria, no poden retenirse, ni lo hu al altre cometre cau- ses a gunes ad decidendum, ni ad referendum: ni fer re- lacio de causa alguna euocada, o per euocar, prouehi- da en nom del Rey, o Virrey, sots pena de dos mil flo- rins, y nullitat del que fara: mas dehuen cometre aque- lles a altres idoneos, e sufficients, y no suspectes a les parts, pera referir y determinar aquelles. Y lo Gouer- nador execute dites penes, sots la dita pena, al Rey ap- plicadora. ^g Y facen les relacions dauant les parts, o per escrits sia concordada ab los aduocats de aqlles. ^h

No

^a Phil. 1564. 5. 4.
39. ad tempus.
& 5. 3. 37. ad té-
pus.

^b Phil. 1564. 6. 1.
44. ad tempus.

^c Imp. 1542. 7. 4.
24. * ix. xxix.
xcvj.

^d Phil. 1564. 5. 3.
38. ad tempus.
& 5. 4. 40. ad té-
pus.

^e Phil. 1564. 6. 1.
45. ad tempus.

^f Phil. 1564. 6.
2. 46.

^g Alf. 3. pri. 28.

^h Imp. R. 1510.
11. 1. 24. * lviij.
iiij. viij. & 1542.
8. 2. 29. * lviij.
iiij. viij.

De les Instit. Forals. Libre. I.

¶ No sien euocades a la Real audiència causes de menor summa de cinquanta lliures, sino sera ab gran negligencia dels jutges inferiors: ^a ni causes de absencia; y si seran euocades, nos paguen salaris, ni altres despeses. ^b Y si causa de menor summa de les cinquanta lliures sera supplicada, his declarara no esser euocable, lo suppliant sia ipso foro condemnat en les despeses, y en la decima del valor de la causa. ^c Nis euoquen causes alguns en primera instancia, sino segons Furs, d

¶ No vagen fora la ciutat de Valencia los dits Doctors, sino sera per coses de qualitat. Y sols porten vn alguazir, vn clerica, y dos verguetes, ab los salaris de dietes acostumats. Y qui instara la exida, sia part priuada, o lo fisch, bestrega les despeses, fins que lo reo sia condemnat: y no vagen a ronda ni guayta. Y en falta dels del criminal per absencia en causa important, aplique si algu del civil. Y nols se facen comissions de altres negocis, que dels que tracten en la Real audiencia, reseruat lo arbitre del Rey, y son lochtinent general. ^e Y no aduoquen per persona alguna, reseruat al Rey, que per alguns respectes puguem aduoar per la ciutat de Valencia. ^f

¶ En les reuissions ques demanara de les prouisions de la Real audiència, serues lo orde donat sobre les correccions demanades de les prouisions dels jutges inferiors. ^g Y los originals ques faran de les prouisions inscriptis & formiter sobre los intermedis, sien insertats en los registres dels processos, en los quals se faran dites prouisions: y nos entreguen de aquelles los escriptans de manament. Y comuniquen ab tots los Doctors la prouisio interlocutoria, per la qual se rebra salari. ^h Y si tindran duptes en causes ciuils ardues, comuniquen los a les parts, a arbitre del President, ab parer del consell. ⁱ Y sis creara peral supremo consell segon Regent, reseruas lo Rey la determinacio. ^k

¶ En les reuissions ques demanara de les prouisions de la Real audiència, serues lo orde donat sobre les correccions demanades de les prouisions dels jutges inferiors. ^g Y los originals ques faran de les prouisions inscriptis & formiter sobre los intermedis, sien insertats en los registres dels processos, en los quals se faran dites prouisions: y nos entreguen de aquelles los escriptans de manament. Y comuniquen ab tots los Doctors la prouisio interlocutoria, per la qual se rebra salari. ^h Y si tindran duptes en causas ciuils ardues, comuniquen los a les parts, a arbitre del President, ab parer del consell. ⁱ Y sis creara peral supremo consell segon Regent, reseruas lo Rey la determinacio. ^k

¶ En les reuissions ques demanara de les prouisions de la Real audiència, serues lo orde donat sobre les correccions demanades de les prouisions dels jutges inferiors. ^g Y los originals ques faran de les prouisions inscriptis & formiter sobre los intermedis, sien insertats en los registres dels processos, en los quals se faran dites prouisions: y nos entreguen de aquelles los escriptans de manament. Y comuniquen ab tots los Doctors la prouisio interlocutoria, per la qual se rebra salari. ^h Y si tindran duptes en causas ciuils ardues, comuniquen los a les parts, a arbitre del President, ab parer del consell. ⁱ Y sis creara peral supremo consell segon Regent, reseruas lo Rey la determinacio. ^k

¶ En les reuissions ques demanara de les prouisions de la Real audiència, serues lo orde donat sobre les correccions demanades de les prouisions dels jutges inferiors. ^g Y los originals ques faran de les prouisions inscriptis & formiter sobre los intermedis, sien insertats en los registres dels processos, en los quals se faran dites prouisions: y nos entreguen de aquelles los escriptans de manament. Y comuniquen ab tots los Doctors la prouisio interlocutoria, per la qual se rebra salari. ^h Y si tindran duptes en causas ciuils ardues, comuniquen los a les parts, a arbitre del President, ab parer del consell. ⁱ Y sis creara peral supremo consell segon Regent, reseruas lo Rey la determinacio. ^k

¶ En les reuissions ques demanara de les prouisions de la Real audiència, serues lo orde donat sobre les correccions demanades de les prouisions dels jutges inferiors. ^g Y los originals ques faran de les prouisions inscriptis & formiter sobre los intermedis, sien insertats en los registres dels processos, en los quals se faran dites prouisions: y nos entreguen de aquelles los escriptans de manament. Y comuniquen ab tots los Doctors la prouisio interlocutoria, per la qual se rebra salari. ^h Y si tindran duptes en causas ciuils ardues, comuniquen los a les parts, a arbitre del President, ab parer del consell. ⁱ Y sis creara peral supremo consell segon Regent, reseruas lo Rey la determinacio. ^k

¶ En les reuissions ques demanara de les prouisions de la Real audiència, serues lo orde donat sobre les correccions demanades de les prouisions dels jutges inferiors. ^g Y los originals ques faran de les prouisions inscriptis & formiter sobre los intermedis, sien insertats en los registres dels processos, en los quals se faran dites prouisions: y nos entreguen de aquelles los escriptans de manament. Y comuniquen ab tots los Doctors la prouisio interlocutoria, per la qual se rebra salari. ^h Y si tindran duptes en causas ciuils ardues, comuniquen los a les parts, a arbitre del President, ab parer del consell. ⁱ Y sis creara peral supremo consell segon Regent, reseruas lo Rey la determinacio. ^k

¶ En les reuissions ques demanara de les prouisions de la Real audiència, serues lo orde donat sobre les correccions demanades de les prouisions dels jutges inferiors. ^g Y los originals ques faran de les prouisions inscriptis & formiter sobre los intermedis, sien insertats en los registres dels processos, en los quals se faran dites prouisions: y nos entreguen de aquelles los escriptans de manament. Y comuniquen ab tots los Doctors la prouisio interlocutoria, per la qual se rebra salari. ^h Y si tindran duptes en causas ciuils ardues, comuniquen los a les parts, a arbitre del President, ab parer del consell. ⁱ Y sis creara peral supremo consell segon Regent, reseruas lo Rey la determinacio. ^k

¶ En les reuissions ques demanara de les prouisions de la Real audiència, serues lo orde donat sobre les correccions demanades de les prouisions dels jutges inferiors. ^g Y los originals ques faran de les prouisions inscriptis & formiter sobre los intermedis, sien insertats en los registres dels processos, en los quals se faran dites prouisions: y nos entreguen de aquelles los escriptans de manament. Y comuniquen ab tots los Doctors la prouisio interlocutoria, per la qual se rebra salari. ^h Y si tindran duptes en causas ciuils ardues, comuniquen los a les parts, a arbitre del President, ab parer del consell. ⁱ Y sis creara peral supremo consell segon Regent, reseruas lo Rey la determinacio. ^k

¶ En les reuissions ques demanara de les prouisions de la Real audiència, serues lo orde donat sobre les correccions demanades de les prouisions dels jutges inferiors. ^g Y los originals ques faran de les prouisions inscriptis & formiter sobre los intermedis, sien insertats en los registres dels processos, en los quals se faran dites prouisions: y nos entreguen de aquelles los escriptans de manament. Y comuniquen ab tots los Doctors la prouisio interlocutoria, per la qual se rebra salari. ^h Y si tindran duptes en causas ciuils ardues, comuniquen los a les parts, a arbitre del President, ab parer del consell. ⁱ Y sis creara peral supremo consell segon Regent, reseruas lo Rey la determinacio. ^k

¶ En les reuissions ques demanara de les prouisions de la Real audiència, serues lo orde donat sobre les correccions demanades de les prouisions dels jutges inferiors. ^g Y los originals ques faran de les prouisions inscriptis & formiter sobre los intermedis, sien insertats en los registres dels processos, en los quals se faran dites prouisions: y nos entreguen de aquelles los escriptans de manament. Y comuniquen ab tots los Doctors la prouisio interlocutoria, per la qual se rebra salari. ^h Y si tindran duptes en causas ciuils ardues, comuniquen los a les parts, a arbitre del President, ab parer del consell. ⁱ Y sis creara peral supremo consell segon Regent, reseruas lo Rey la determinacio. ^k

¶ En les reuissions ques demanara de les prouisions de la Real audiència, serues lo orde donat sobre les correccions demanades de les prouisions dels jutges inferiors. ^g Y los originals ques faran de les prouisions inscriptis & formiter sobre los intermedis, sien insertats en los registres dels processos, en los quals se faran dites prouisions: y nos entreguen de aquelles los escriptans de manament. Y comuniquen ab tots los Doctors la prouisio interlocutoria, per la qual se rebra salari. ^h Y si tindran duptes en causas ciuils ardues, comuniquen los a les parts, a arbitre del President, ab parer del consell. ⁱ Y sis creara peral supremo consell segon Regent, reseruas lo Rey la determinacio. ^k

¶ En les reuissions ques demanara de les prouisions de la Real audiència, serues lo orde donat sobre les correccions demanades de les prouisions dels jutges inferiors. ^g Y los originals ques faran de les prouisions inscriptis & formiter sobre los intermedis, sien insertats en los registres dels processos, en los quals se faran dites prouisions: y nos entreguen de aquelles los escriptans de manament. Y comuniquen ab tots los Doctors la prouisio interlocutoria, per la qual se rebra salari. ^h Y si tindran duptes en causas ciuils ardues, comuniquen los a les parts, a arbitre del President, ab parer del consell. ⁱ Y sis creara peral supremo consell segon Regent, reseruas lo Rey la determinacio. ^k

DEL

Del offici del Governador. Tit. vj.

29

DEL OFFICI DEL Governador. TITOL VI.

Lo Governador sia natural.

¶ Lo Governador de Valencia, lo offici del qual es mes principal en tot lo Regne, apres del Rey y son Primogenit, y la sua Cort es immediada a la del senyor Rey, deu esser natural del Regne, o almenys vehi, sens frau, que ha-

ja habitat en lo Regne per lo meyns deu anys: y si seran fets estrangers, sien reuocats, excepto per grans bandositats, que poden esser fets Aragonesos, o Catalans, o de terra hon los Valencians sien admesos a semblants officis: y tots los altres Officials sien tambe naturals del Regne: ^c y lo Rey lo pot posar del estamēt que vulla. ^d Y no essent lo Governador heretat dins lo Regne, assegure de fer dret als que dell se queixaran, ço es, lo Governador en Valencia, lo Lochtinent della Xuquer en Xatua: y lo della Vxo en Burriana, o Villareal.

¶ Cree lo Rey pera tot lo Regne de Valencia vn sol Lochtinent de general Governador: y porne crear lo cals della Xuquer y della Vxo, los quals dehuen seruir personalment sos officis: y en cas que seran justament impeditos, poden fer vn sol surrogat, y no mes, lo qual sia son Assessor, o altra persona honesta: y dure lo surrogat tant com durara lo impediment. ^e Y si lo portant veus de general Governador yra fora, sols cree vn lochtinent. ^f Y si lo della Vxo no residira en Castello personalment, faças prouisio de altre. ^g Y en sa absencia entenga lo Lochtinent de Governador en les causes a dit Governador tocants, no obstant que per aquell sien començades, y que per aquell sia inhibit lo Lochtinent. ^h Y vna mateixa persona no pot esser Governador y Batle, ni Assessor dels dos: y fet no val, ni los actes que fara. ⁱ

Com se cree Lochtinent, e surrogat de Governador.

^a Petr. 2. 254. 1.
^b Phil. 1547. E.
^c Ioan. 163. 3. 6.
^d Mar. 183. 4. 1. * xxij.
^e j. 7. & 209. 2. 3. *
^f xxxvij. j. j. Alf.
^g 3. 220. 2. 13. * ij.
^h v. c. j. & 224. 4. 1.
ⁱ * xxxvij. ij. j.
Imp. 1542. M. R.
15. 1. 62. * xxiiij.
iii. j. j. Phil. 1564.
20. 3. 132. Perço
se corrig. d. Mar.
209. 2. 3. Hon se
exceptauen lo
Governador y
lo Batle.
^d Petr. 2. 122. 1.
9. * xj. iij. ij.
Perço se corrig
Petr. 2. 119. 2. 1. *
xj. ij. ij. Non
sols podia lo
Rey posar per
Governador ca
ualler de hun
cent y posanhi
Infant, Conte,
o Baro, he po
dia resistir legi
timament.
^e Petr. 2. 104. 3.
1. * extr. j. iij. v.
& 106. 2. 4. * iij.
v. xcviij. & 116.
2. 1. * xj. iij. j. &
priui. 20. lac. 2.
100. 1. 1. * j. ij. iij.
& pri. 11. Y fench cōcedit a temps, que tenint taula cada any, no fos ten
gut a donar serinança. lac. 2. pri. 16. f Mar. 178. 2. 2. * ij. v. xcviij. Perço
se corrig. lac. 2. pri. 158. & Petr. 2. pri. 35. Hon era prohibit surrogat, o Al
fessor. g Petr. 2. pri. 23. h 102. 144. 4. 4. * ij. v. xcix. i Alf. 3. pri. 26.

De les Instit. Forals. Libre. I.

¶ Estengut jurar lo Governador quant sera elect, a Alf. r. pri. 4. que guardara Furs y privilegis. ^a Y en, o son lochti-
nient general visite lo Regne calun any a ses despeses,
Visit lo Gouer-
nador lo Reg-
ne.
estant vn mes della Xuquer, y altre della Vxo, tots pe-
na de perdre lo salari per los dos melos. Y faga justicia
als agruats: y tamber visiten los lochtinents particu-
lars a les despeses. ^b Y auisat per officials de alguna
vila, o loch, de la qualitat de algun crim, si hi anara no
haja dietes. ^c Y no vexa als litigants quant va fora:
mas deixels idoneos coneixadors de les causes. ^d

Titol del Go-
uernador.

¶ En lo principi dels registres y crides ques faran,
intitules aixi lo Governador. De nos en N. caualler,
conseller del senyor Rey, portant veus de Gouerna-
dor en lo Regne de Valencia, per lo alt senyor Infant
en N. fill del Rey N. per la gracia de Deu senyor de
N. Y en altres lochs sols se intitule fins hon diu Go-
uernador. ^e Y en les transportacions, o cessions se fa-
ran a viudes, o pubils ab frau, per traure als deutors
de son fur, lo Governador faga jurar als cessionaris, a
donataris, que les cessions, o donacions no son fi-
ctes. ^f Y no estant lo Rey, o son Primogenit en lo
Regne, euoques lo Governador les causes principals,
o de appellacio de miserables, pubil, y viudes: y tamber
si les parts seran de diuerses lochtinencies, encara que
la vna part sia de fora del Regne, com per submissio
deja respondre en lo Regne: e si les parts seran de vna
mateixa lochtinencia, euoquela lo lochtinent de aque-
lla: y si la vna part es de la Governacio de ca Xixona, e
la altra della, euoque la causa lo Governador de ca Xi-
xona: de la qual coneixença no prenguen salari: e pot
fer lo Rey commissio de les tals causes quant li parra. ^g
Encara que no pot fer dites commissiões en causes to-
cants al Governador, y fetes se reuocquen: y los com-
missaris dehuen dar los processos al Governador, y
ell conegan, no obstant les commissiões: y si sera suspe-
cte lo Governador, conegan son Assessor, o son lochti-
nient en loch de aquell. ^h

Quines causes
se euoque.

C
de

Nos cameren
les causes que
pertanyen al Go-
uernador.

¶ Cone-

Del offici del Governador. Tit. vj.

57

¶ Conega lo Governador dels lueus y Moriscos a Petr. 2. 106. 4. vassalls dels Cauallers y Barons, y dels lueus a reque-
sta del Batle. ^a Mas no admeta recorros dels Vassalls
Com se haja lo
Governador ab
los Barons.
dels Militars: perturbant la justidictio de aquelles. ^b
Ni entre a escorcollar los castells dels senyors, sino se-
ra per cercar enemichs del senyor Rey, publicats per
tals, o que seran estats en guerra cõtra lo senyor Rey,
o sos vassalls: rebuda primer summaria informacio: de
la qual se haja de fer se al Alcayr, o senyor del castell
essentne request lo Governador: e si faran processos
fictes en frau de dits senyors, sien nulles, e hajen de tor-
nar los processos als castells en lo estament que esta-
uen, sots pena de cincheets morabatins, applicadors al
Rey y al senyor del Castell ygualment: y deixen lo Ca-
stell a son senyor saluo com solia, sots la dita pena. ^c Y
si dels lochs dels senyors que han mer imperi traure
algun criminos, o adjutor, o consent de crim de cole-
ra, y no sera trobat culpable del dit crim, per los altres
crims si a remedies al dit senyor: y si lo crim sera tal, per lo
qual se dega remetre a dit Governador, sia remedies per
mans del mateix senyor del loch, y no per altri, segons
tals remissions se acostumen fer. ^d Y tinga audiencia
lo Go-

staçaf, coquiers, y altres officials de ciutats y viles Reals dins lo any, per
lo delinquit en son offici. In Rillo. 249. 1. 1. * li. 1. 1. Y dels plets ques mou-
ran cõtra los dits officials dins lo any del offici, o assignarlos jutges. Ibi-
dem cap. ij. Y mana als Barons y a tots altres que facen justicia: e manals
altres coses, encara que la coneixença de aquelles no pertanyga al Gouer-
nador. Ibid. cap. iij. Y en les causes ques porten dauant los Ordinaris, sols
ne coneix en cas de appellacio, o fadiga de dret, o per via de simple que-
rella, pot reduhir a justicia los greuges que han fet, y restituhirlos la cau-
sa. Ibid. cap. iij. Y pot coneixer dels recorros dels officials dels barons, o
altres senyors de ciutats, viles, o lochs, en fadiga de justicia. Ibid. cap. v.
& cap. vi. Y coneix dels crims d'lesa Magestat, y d'falsa moneda, y d'crim
de collera, per quifuulla, y honseuulla que sien comesos. Ibid. cap. vii. Y
del mer imperi de les terres de senyors que nol tenen, y estan situades
fora los termens de les ciutats y viles Reals: y dels Sarrahins q estan dins
los dits termens: mas no dels que estan en los termens de ecclesiastichs,
q pertany al Batle. Ibid. cap. viii. & cap. ix. Y les vniuersitats de Barons, o
altres particulars, ciuilmēt, e criminalment, encara que sien conuengu-
des

De les Instit. Forals. Libre. I.

des per particulars de aquelles, e sia plet entre vnuerfitats de hun mateix senyor, y ciutats dins hun territori. Ibid. cap. x. Y los Militars que habiten en terres de Barons, o altres, son del For del Governador en causes ciuils y criminals, com no sia plet sobre cosa que te per lo senyor. Ibid. cap. xj. Y los Militars que habiten en terres del Rey, fora los que habiten en Valencia, Xatua, Morella, Muruedre, Algezira, Castello, e Burriana. Ibid. cap. xiiij. Y los senyors d viles, o lochs son de For del Governador y si seran domiciliats los dits senyors dins los termès de viles Reals, pot, si li parra, remetre als Ordinaris. Ibid. cap. xvj. Y los Sarrahins vassalls de Militars son del dit For, per lo que delinquiran fora los limits de sos senyors. Ibid. cap. xij. Y les sentècies donades contra dits senyors poden executar se en los bens dels vassalls. Ibid. cap. xv. Y lo Governador no te cadira certa, ans pot oyr, y fer citar a tot hom hon ell fera. Ibid. cap. xvij. Y destreny als jutges delegats, per lor, y que demanien immoderats salaris, o fan execucions no degudes, e immoderats processos. Ibid. cap. xiiij. Y pertanyli conèixer y punir les resistencies, e injuriet fetes als Officials. Ibid. cap. xvij. Y conèix dels crims comesos per los officials, o sos lochtinents, companys, y criats de aquells. 250. i. i. Non est in nouis.

Audiencia als presos.

lo Governador cada diuendres als presos, hon sols se tracte de la liberacio de aquells, junt ab lo Batle, o son lochtinent, justicies, y jurats, y Consuls, si esser hi voldran. ^a

Com conega lo Governador dels cauallers.

¶ Encara que per Fur del Rey en Iuan Primer no pogues conèixer lo Governador dels crims comesos per cauallers, sino en tant quant era concedit al justicia per Fur del Rey Alfonso. ^b Aço declarat, que en los casos a ell pertanyents, en proces de presència que feya contra rich home, noble, o caualler, portat que fos fins a sentècia, remeta la declaracio al Rey, o Princep: y aixi mateix en proces de Absència, si durant aquell comparia lo delat: y sino comparia, podienlo condemnar a mort, o mutillacio, segons era de justicia: y si apres fos lo delat empresonat, no execute lo Governador la pena: y era durador lo dit acte fins que los Militars hi renunciassen. ^c No res menys empero per lo Rey Alfonso Tercer, seguint lo Rey en laume Segon, ordena que en absència del Rey puga lo Governador conèixer dels crims comesos per cauallers y sos Sarrahins, en quant la jurisdicció toca al senyor

^a Ioan. 239. 2.
^{21.} * j. iij. cxiiij.

^b Vt inf. d off. iust. §. Sobre cauallers.

^c Ioan. 244. m.
^{1.} * j. iij. xl.

Del offici del Governador. Tit. vj.

33

Conega de les causes fiscals.

Conega als officials.

Conega de moneders falsos.

Quines licècies no done.

No tinga los depositos.

No impedisca als ordinaris.

senyor Rey: y donar y executar sentècies justes, a conell de son Assessor, sens lo justicia. ^a Y conega de les causes fiscals que nos poden tractar sens presència del senyor Rey, vltra de les q a son offici pertanyen, breument, com fet ex officio iudicis, no denegant la defensa als reos, sens leuarlos la possessio dels bens fins que sien condemnats per sentència: y en absència del senyor Rey faça son offici, y conega dels justicies y altres officials Reals, y castiguel ex officio Regio, com a superior de aquelles. ^b Y inquirisca contra Sodomites, y poden esserhi los officials ordinaris. Y lo Governador, o altre official no facen posar algu en galeres, si per sentència no sera condemnat a dita pena, o altra semblant, o major, sots pena de la desgracia del Rey, y mil florins, applicadors al Rey. ^c Ni inquirisca contra lo procurador fiscal, ni altres semblants officials, sens licencia del Rey, o Princep. ^d Y conega dels que fabriquen falsa moneda, si seran Christians, o Moros de Militars, sots pena de mil florins a qui ho impedira. ^e Y defenhe en son dret als ques clamaran, especialment als vehins de Valencia, si seran agraiats per Barons, o altres, ab exercit, si menester sera. ^f ¶ Es conèixedor lo Governador de sos domesticchs y cleruans, per lo que delinquiran en son offici. ^g Y no done licècia de portar armes vedades per Fur, sots pena de la indignacio del Rey, y dos mil florins. ^h Ni done licencia als vassalls dels Militars pera acaptar, ni a les Mores auols fembres pera servir los moços de les Aljames, com pertanyga al Batle. ⁱ Ni tinga mes de vn verguer, y faça les execucions per saigs. ^k Ni tinga ell, ni son lochtinent, ni Assessor los depositos de la sua cort, sots pena de tres mil florins: mas tingals lo taulager, o depositari del Rey. ^l ¶ No impedisca lo Governador als jutges ordinaris en les causes que principalment pertanyen a la jurisdicció, tambe contra cauallers, sino atrobada en aquells fadiga de dret, o en cas de appellacio, o recors, ^m o con-

^a Iac. 2. pri. 64.
^{Alf. 3. ext. pr. 21.}
^b Iac. 2. pri. 2. y les armes que el Governador pèdra torne les al justicia, inf. d off. iust. §. deu conèixer.
^{Iac. 2. pri. 99.}
^c Alf. 3. pri. 29.
^d Iac. 2. pri. 88.
^e Ferd. 2. pri. 33. y inquirisca contra sodomites. inf. de accus. §. inquisitio.
^f Iac. 2. pri. 97.
^g Mar. 178. 3. 5.
^{* iij. v. x. dels demes casos conegon lo justicia. inf. de off. iust. §. es inferior.}
^h Pet. 2. pri. 80.
^{Mar. pri. 20. y quines licècies no done lo Governador pera acaptar. inf. de off. Batl. §. les licècies.}
ⁱ Mar. 198. 4. 5.
^{* j. iij. lxxxvj.}
^k Pet. 2. pri. 81.
^l Alf. 3. pri. 27.

De les institu. Forals. Libre. I.

o concorrint altra qualitat que li tribuix jurisdicció, a consell de son Assessor: y si cõtra fara, reduirca la cau sa al primer estament: y allegada Fort declinatoria los aetes sien nulles, y pena de deu lliures, applicadores als cofrens Reals, y al Espital y gualment. Y lo que ab malicia haura recorregut, pague les despeses ipso facto, en doble tachadores per lo Governador: y executeho lo ordinari. ^a Mas deu remetre dites causes, axi que sien ciuils com criminals. Y contra canallers, als jutges ordinaris. ^b Y si lo Governador y sos ministres se empachará en lo rebre paus, guardense los Furs. ^c ni faci remissio de les sentencies donades per lo justicia en lo proces de absencia, sino consultat lo Princep, sots pena de la indignacio del senyor Rey, y dos mil florins, applicadors al Rey. ^d

¶ Si dauant lo Governador, o son Lochtinét se posara accusacio criminal, en la qual hi haja alguna qualitat de les q fan pertanyer lo cas ala conexença del Governador, sin sera request per lo denúciat, deu ans de entrar en la causa, rebre testimonis sobre dites qualitats, dins quinze dies, si los testimonis estaran en la terra, o dins vinticinch dies, si estaran fora. Y si passat dit termini los testimonis no seran produits, o essent produits no prouará dites qualitats, sia lo acusador condemnat en les despeses, y remeta lo proces, y les parts als jutges ordinaris: y sis cõtrafara, no valga. ^e Y no se enuque lo Governador les causes de bagasses, males dones, alcauots, vagamúts, ni de jugadors, per miserabilitat, ni per altra causa, si no sera per recors. ^f

¶ No prenga lo Governador salari, per les causes que toquen a son offici: y si li han pres ell, o son Assessor, o seruiua, tornen lo, encara que les dites causes li sien comeses; sino sera en causes que no toquen a son offici: perque en tal cas lo pot pèdre moderat. Y si anara fora per particio de termens, en tal cas tan solamēt, pot pendre pera si, y son Assessor, y seruiua de les parts per cada dieta quaranta sous, y lo Lochtinent general

vint

a Petr. 2. 126. 1. 25. * 1. 11. xis. 102. 147. 3. 4. * 1. 11. xx. lmp. 1533. 12. 1. 45. * 1. 11. xxiii. & 1537. 3. 2. 29. * 1. 11. xxv. Phil. 1547. 1. 3. 8. & 9. 2. 50. Alf. 1. pri. 3. Tac. 2. pri. 49. & pri. 69. & pri. 101. Alf. 2. pri. 42. Vide inf. de offic. iust. §. Deu conuener. & §. determine. & de off. Bat. §. Ningua. & §. Ni lo Rey, ni impe dixca als jurats. v. inf. de offic. iur. §. Conega. b Alf. 2. pri. 31. & pri. 42. c Phil. 1564. 11. 4. 82. d Alf. 3. pri. 34. e 102. 2. pri. 4. Y los altes d la Gouernacio nols faci rebre lo Gouernador a altre que al escriua, sots pena de dos mil florins. inf. de off. serui. §. Los escriuas. f Fer. 273. 1. 21. * 11. v. lxxv. & 307. 3. 21. * 11. v. lxxv. Y conege lo justicia de dites causes. inf. de off. iust. §. La conexença.

Del offici del Governador. Tit. vj.

35

vint sous, y los particulars deu sous: y si pèdran mes, sien ipso facto priuats de sos officis, y tornen lo que hauran pres en doble. ^a Y lo Assessor no prenga mes de dotze sous per dieta de les dos parts, si la gracia del Rey ha chara. ^b Y lo justicia, essent lo Rey y son Primogenit, o no volentho fer aquells, firenyga al Gouernador, y los lochtinents, y Assessors, a tornar los dits salaris: excepto lo quel Assessor, o los lochtinents hauran pres moderat, de les causes quels seran delegats per lo Rey, ^c y haja loch dita prohibicio de salaris igualment en los Gouernadors y substituits, y delegats de aquells, y Assessors, y los lochtinents. ^d

Aueries.

¶ Les aueries de la Gouernacio, y Batlia general, sien partides en cinch parts, applicadores igualment al Gouernador, Batle, y Assessor, y Aduocat fiscal, y procurador fiscal, y seruiua de la Cort: les quals parts sien propries de cada hu de aquells, sens pendre ho en compenta, o paga de son salari, o altre diet. Y en les Corts dels justicies ciuil y criminal, sien partides en quatre parts iguals, donadores al Assessor, aduocat fiscal, procurador fiscal, y al seruiua de la Cort; si seran de les composicions, o condemnacions ques faran sobre fet començat, o pèdent per proces en la sua Cort: y en les composicions y remissions ques fará per joch, o per portar armes, o altres ques fan per dit justicia, sens altra conexença ni proces, no hi tenen part lo Assessor, ni aduocat fiscal, les parts dels quals venen al Rey: mas sols ne tenen la part lo procurador fiscal, y seruiua, si hi entremindran per los officis; y si axi no hi entremindran, sia tot de Rey. En la Cort de trecent sous, haja lo justicia la part que en los altres tribunals te lo Assessor: y si seran dauant jutge delegat, si tindra Assessor, prenga lo Assessor la quarta part: y si no tindra Assessor, prengala lo jutge, y donense les altres parts, com en altres tribunals es dit. ^e ¶ Les dites aueries, q son quatre sous per liura de la composicio, o condemnacio, sien posades en poder del escriua: y

C 2 lo seruiua

a Tac. 2. pri. 79. & pri. 127. Petr. 2. 125. 4. 23. * 1. 11. lviii. & pri. 40. Alf. 2. pri. 37. Petr. 2. 102. 2. 1. * ix. xix. lxxi. & pri. 44. §. 3. & 106. 2. 3. * ix. xix. lxxij. Ferd. 300. 1. 7. * ix. xix. lxxv.

b Alf. 2. pri. 40.

c Alf. 2. pri. 38. & pri. 39. Petr. 2. 156. 4. 18. * ix. xix. lxxix.

d 102. 150. 1. 15. * ix. xix. lxxiiij. Ferd. 272. 4. 1. * ix. xix. lxxiiij.

e Mar. 254. 2. 1. * ix. xviii. cvj.

Pena d qui mal recorre.

Quines sentencies no remeta.

Quines causes remeta als Ordinaris.

No prenga salari.

De les Instit. Forals. Libre. I.

lo scriua no liure, ni traga de son poder alguna carta, ni prouiso de composicio, o remissio, fins que tinga tots los diners de les auaries, o quen sia assegurat a son arbitre, sots pena de priuacio de offici, y de tots los emoluments: y pague les dites auaries en doble de sos bens, ab pròpta execucio, adaquells a qui pertanyen, com dit es. Y com les haja rebudes, doneles dins dos dies, sots les dites penes.

Com facen cõposicions.

¶ Lo Governador no pot fer cõposicio, o remissio, sino en presència del Receptor Real, y Assessor, y aduocat fiscal, o los lochtinents: y en lo acte fara fer mencio per lo notari, com hi son estats, hauentli constata; y sia signat per lo Assessor, o son lochtinent quen tinga special poder, y no per altre lurista, sots pena de cent morab. y actes nulles. Y sia rebuda per lo scriua de la Governacio, y los diners de la composicio sien donats al Receptor Real. Y si lo Governador los pendra, perda los emoluments per tot vn any següent, y lo scriua no done la carta fins que lo Receptor sia pagat, y faran mencio en dita carta com es pagat. Y lo composat no es tengut a pagar la composicio sino al dit Receptor, o son lochtinent, y altrament no valdria la composicio; y lo cõposat restaria en lo crim, y lo thesorier dels diners de les composicions, retenguda peral Rey la tercera part, pague del resto pro rata al Governador cascun any deu milia sous, al lochtinent quatre milia sous, y al Assessor quatre milia sous, y huit sous cada dia pera quatre caualcadures. y juré tots los dits officials, que ho guardaran, sots pena de priuacio de offici. ^a Y quant lo Governador, o thesorier prenen dobles auaries, tornenles. ^b

Salaris del Governador y sos officials.

DEL OFFICI DEL Batle, y Mestre racional.

TITOL VII.

Lo que

^a Mar. 254. 2. l. ^b ix. xix. cvj. vi. de inf. de pen. §. fin.

^b Mar. 198. 2. 5. ^c M. * xxxiiij. liij.

Del offici del Batle. Tit. vij.

37

Electio de Batle.

O que per Batle se haura de elegir, sia natural del Regne de Valencia, y no sia foraster, axi com esta ordenat del Governador. ^a Y ningu pot esser forçat a esser Batle, y no pot esser ho lo justicia, ^b ni algun vsurer

o farrahi, ^c o jueu. ^d Y lo Batle de Xatua, y no lo Rey, fara electio de son lochtinent en lo lloch de Castello, ^e y en Morella no sia vna mateixa persona Batle y Alcayt: mas sien ho dos naturals de la vila, y no estrangers. Y sis freyen, no sien tenguts de admetrels los Iurats de dita vila: y qui contra fara, pague mil no rabatins. ^f

Iure.

¶ Deu jurar lo Batle al principi dela sua administracio, en poder del Rey, o en la absència en poder del Governador, presents los Iurats, que guardara Furs, y priuilegis en les coses a son offici tocants, segons Furs. ^g Y assegure q per trenta dies en lo mes de Giner de dos en dos anys, o si ans acabara a la fi de son offici fara taula als que dell se clamaran. ^h

Preheminencia del Batle.

¶ Preceix lo Batle general, y es superior als altres Batles, axi de ca, com della Xixona: los quals son los lochtinents, y li dehuen respõdre dels comptes de les pecunies que hauran exhigit; y dehuen obehir a sos mandatos, com als del Rey. Y si contra faran, poden per lo Batle general esser priuats de sos officis, y potarni altres: y los altres officials dehuen lo hi affauorir sots pena de la indignacio del senyor Rey, y dos mil florins. ⁱ Y pot lo Batle com a procurador fiscal general que es, substituhir procuradors fiscals, y lo Governador no. ^k

De que conceix lo Batle.

¶ Ningun official es superior al Batle general, ni pot conèixer de aquell ni per via de apelacio, ni recors, ni de altra manera, sino lo Rey. Y es jutge ordinari en les causes dels Iueus ab Iueus, y dels Moros de lochs del Rey, y de ecclesiastichs, y de la Moreria de Valencia: tambe per crim de falsa moneda, y en certs

^a Ut sup. del offici de Governador. in prin.

^b Iac. 1. 74. 4. 2. ^c j. iij. lxxx.

^c Iac. 1. 74. 4. 3. ^d j. iij. lxxxij.

^e Petr. 1. 58. 2. 65. ^f j. iij. lxxxv. & pri. 19. Iac. 1. pri. 41.

^g Ferd. 274. 3. 2. ^h j. iij. xc.

ⁱ Iac. 2. 100. 1. 1. ^j extr. j. iij. ij. & pri. 11. Ponch concedit a tẽps ja passat, que tenint taula cada any, no assegure. Iac. 2. pri. 16.

^k Ioa. 2. in ext. pri. 2.

^l Alf. 1. 92. 1. 1. ^m j. iij. ij.

ⁿ Ferd. 1. pri. 1.

^o Petr. 2. pri. 31.

C 3 casos

De les Instit. Forals. Libre. I.

casos tambe dels lochs de Barons, y en la mar y navegants en lo Regne de Valencia, per los crims e contraetes fets mes de cent milles dins mar: y sobre coses contra prouisions reals, y prohibicions fetes per lo Batle, o en preuji de les rendes y drets del Rey, y patrimoni Real. ^a Y los Moros de la Moreria de Valencia sien jutjats per lo Batle, y no valguen les commissiions que sen faran a altres jutges, si no contendran la clausula no obstant lo present privilegi, y dels negocis ciuils conega lo Alcayt de la Moreria, ^b y lo Batle de Xatua no conega de les causes dels Moros vassalls del Rey, fora la Moreria de Xatua, ni de vassalls de la Esglesia, ni ecclesiasticis delinquents en Xatua, sots pena de 500 florins al Rey applicadors. ^c Ni lo de Onda conega de les causes dels Sarrahins de la Moreria de Onda, sots pena de la indignacio del senyor Rey, y cinchcents florins, com ne dega conelixer lo Batle general. ^d Y guardense los Furs que parlen de la jurisdiccio del Batle general, y sos lochtinents.

Com conega dels Moros.

^e Dels Moros que hauran delinquit contra Christians, es ne coneixedor lo Batle ab testimonis de Christians, o Moros: y si conforme alguna hi ha major pena criminal que la del Fur, sia punit segons loguna: y si la pena del Fur sera major, sia punit segons Fur, y fara lo proces, y profereixca la sentencia lo Batle, y execute la pena corporal lo justicia del loch hon si ha comes lo crim: y si la pena sera ciuil, partixcas igualment entre los Jurats y la partlesa. ^e Y en cas de mort, o mutilacio, hauent ne conegut lo justicia, execute la pena menor de mort e mutilacio. ^f Y nomena lo Batle molts Alcayts en los lochs de Moros del Rey, a consell dels quals los senyors de lochs determinen les causes criminals de sos Moros. ^g

^h Lo Governador nos empache en lo Batle, ni en los casos a ell tocats, ni de sos guardians, ni verguers, ni guardes de passos, ni en los oficials y ministres de la Batlia, ni del Batle: ni en cas que lo Batle tinga con-

tencio ^a Alf. 3. j. iij. lxx. no est in antiq. ^f lac. 2. pri. 52. Y tambe en cas de blasphemia, si lo delinquent sera portat primer dauant lo Batle que dauant lo justicia. inf. del just. §. La conexença. ^g lac. 2. pri. 157. Pet. 2. 107. 1. 2. ^j j. iij. lxxj. ^h Alf. 2. pri. 10.

Del offici del Batle. Tit. ix.

39

tencio sobre jurisdiccio ab altre official, o altres negocis per via de appellacio, ni per via de recors, ni per simple querella, sots pena de cinch mil florins. Ni tampoch sen empache lo Lochtinent general, sots pena de dos mil florins. Mas conegan ell mateix ab adjunct Assessor, com en dites causes sia lo Batle superior a tots los oficials, y es com particular thesorier del Rey. ^a

Com procehixca contra vassalls del Duch de Gandia.

^b Quant lo Batle voldra procehir contra vassalls del Duch de Gandia, en les causes tocants a sa jurisdiccio, no comence apendre dels bens de aquells, ni hi posse senyals reals: mas pot procehir a capcio de les persones, y a scriure los bens, y donarlos a caplleuta, o posarlos en loch segur, si nos dona caplleuator; com no sien llits, robes, animals de llaurar, armes, ni bens privilegiats, sino en casos per Fur permesos. Y si lo Batle no pot anar, pot enuiar son lochtinet: lo qual ans de exercir lo sobredit, se ha de presentar dauant lo justicia, o official del dit Duch. ^b

Coneix de les coses prohibides

^c La conexença de les causes de naufragis, y dispensar sobre coses prohibides a traure del Regne, solament pertany al Batle. Y si alguns Barons militars, o ecclesiasticis, tenints terres a la marina, sen empacharan; procehixca lo Batle contra ells per la pena de dos mil florins, y ocupacio de ses terres, o altres remeis, fins q restes salua la jurisdiccio del Rey, no obstant algun vs en contrari: com contral Princep nos guanye possessio sense titol; ans de facto se pot interrompre, com de facto sia vsurpat. Y si algu pretendra tenirne titol, conegan lo Batle, seruat lo fisch entretant en sa preheminenencia. ^c Y tambeli pertany conexer de les causes de les Repenedides, ques offeriran entre aquelles, o contra altres, sumariament, segons los capitols: y non conega altre jurge. ^d

Coneix de les cequies.

^e Conega lo Batle de les causes dels ritus, y de les ribees, y molins, y per recors de la cequia real de Alzira, y de la aygua de aquella, ^e y de la cequia que discorre al Real, y als molins censits al Rey, y de la diu-

^a Ferd. 2. pri. 7. & priu. 31. limitant. inf. de diuer. trib. §. En lo nomenar.

^b Mar. pri. 10.

^c Alf. 3. pri. 53.

^d Pet. 2. pri. 117. §. 6. Y com conega dels collegiats de la Seca. Vide inf. de off. conf. §. Es limitada.

^e Ioan. 2. pri. 9. Pet. 2. pri. 106.

De les Institu. Forals. Libre.I.

fio del aygua de la cequia de Mucada, y no impedeix-
ca la conexença de les altres cequies q pertany als ce-
quiers: ni de la particio de les aygues de aquelles que
pertany als Jurats. ^a Y tambe coneix del edificar dels
molins, y forns, y banys; y no sen empache lo justia-
cia. ^b Y del crim de colera que cometran qualsseuol
Moros, y no lo hi empache lo Governador, ^c y dels
portalers, excepto en los fraus dels drets de la ciutat,
quen coneix lo justicia. ^d Peixos de la Albufera son
venals, o no, y quins se puguē tenir en la peixcateria,
o no, y assignels loch pera ques vena, y no sen empa-
che lo Mustaqaf, ni Jurats, sots pena de cinchcents
morabatins. ^e Y no conega de les causes civils, ni cri-
minals: sino de les que seran sobre censals, y rēdes del
Rey. ^f Y si vltra dels dits casos, conexera de les exe-
cutions que pertanyen als ordinarijs, o no; cometse a
ques faga justicia. ^g Y si pora conèixer de les execu-
cions, no prenga mes salari del ques pendria en la Go-
uernacio: ^h y faga les execucions per fatgs, y no tin-
ga mes de vn verguer. ⁱ

Com done licē-
cia de armar.

¶ Done llicencia lo Batle, o lo Rey, o son lochti-
nent general pera armar galeres, o altres vexells, a in-
stancia dels Jurats, ab que assegure lo Syndich de la ciu-
tat de Valencia en poder del Batle, que no damnifica-
ran Christians, ni als que trahuen, o porten virtualles
a Valencia; ni aquells ab qui lo Rey te pau y treua, ni
anaran en servici, ni de servici de altre Rey; ni passaran
della Tripol: ço es, per cada galera quinze milia flo-
rins. Per galeota de vinticinch banchs, deu milia flo-
rins. De vint banchs, sis milia florins: y per tot altre
vexell de rein, quatre milia florins, pera si faran dany,
satisfes dels tres quarts, y lo altre quart al Rey. Y pera
cobrarlos lo Syndich, sia pocior en los bens dels ar-
madors. Y qui axi no assegurara, encorra en pena de
deu mil florins. Y pot esser impedit per quīs vulla, sens
pena, fins a cremar li lo vexell, encara que per lo Virrey
sia remes. ^k Y conega dit Batle de les coses ques han-
de ex-

^a Iac. 2. pri. 130.
Pet. 2. pri. 87. Y
quant lo Asses-
sor del Batle se-
ra suspēcte, inf.
de offi. Ass. §. fi.
^b Iac. 2. pri. 75.
lo 2. Y conega lo
Batle en cas de
contencio de ju-
risdictio dels d
la Seca, inf. de
off. cōf. §. Cas-
cun any.

^c Pet. 2. pri. 77.
& pri. 132. lo 1. Y
dels altres cone-
gan lo Gouer-
nador, sup. tit. j.
§. En los asēs.
^d Imper. E. R.
1542. 15. 7. 65. *
lxxxij. iij. iij.

^e Pet. 2. in ext.
pri. 7. Y que co-
nega lo Musta-
qaf, sup. de off.
Mus. §. Iure.
^f Iac. 1. 3. 2. 8. *
j. iij. lxiij.

^g Imp. R. 1528.
10. 3. 18. * j. iij.
lxiij. Phil. 1547.
3. 2. 11.

^h Imp. R. 1528.
R. 10. 3. 18. * j.
ij. lxiij.

ⁱ Pet. 2. pri. 81.
^k Pet. 2. 160.
3. 10. * j. ij.
xxvij. & priu.

127. & pri. 131. &
pri. 132. lo 2. Alf.
3. pri. 23. & priu.

49. in fin. & in
extr. pri. 19.

Del offici del Batle. Tit. vij.

41

de expedir sobre los dits armadors. ^a

Prohibix lo
traure virtua-
lles.

¶ Ni lo Rey, ni lo Batle general poden donar licē-
cia pera traure les coses vedades del Regne, ni los Bat-
les particulars, ni altres. ^b Y prohibixca lo Batle lo
traureles, y no sen empache lo Governador, ^c nil em-
pachen los Jurats possant guardes en lo Guerau pera
que nos traguen coses prohibides: ni en les coses dela
mar, ni regalies del Rey, sots pena dela indignacio del
Rey, y quen seran castigats. ^d

¶ Les llicencies pera acaptar doneles lo Batle, als
Moros de militars: y no sen empache lo Gouer-
nador. ^e Y pot llevar les armes als Moros y Iueus per la
ciutat, y castigarlos, y pendrels les colonies, y no sen
empache lo justicia, si no fera pēdrelos pera donarlos
al Batle. ^f

Licēcia pera a-
captar.
Leue les armes
als Moros.

¶ Pot comprar lo Batle, o altre official real qualse-
uol possessions, com nos venen per força, ni ell haja
jutjat ques venen: per que sin compras deles que axis
venen, no valdria la venda. ^g Y de les coses que te
per lo Rey, no sen entretinga alguna, arrendantla, o
comprantla per si, ni per altri per ningun preu: ni fara
rembre algun home, ni prenga servici contra dret, o
fur, sots pena de tornar lo q haura pres, y pagar qua-
tre doble al Rey. ^h Y lo receptor de les rendes de la
Batlia, sia persona subjecta a la jurisdiccion del Rey. ⁱ

¶ No aduoque lo Batle per ningu, ^k ni posse ab-
crida, o sens crida alguna calonia. ^l Y responga fel-
ment de totes les rebudes, y exides que de sa admini-
stracio haura rebut. ^m Y los libres de la Batlia esti-
guen guardats en lo Archiu, y sols los ne pot traure
lo Archiuier pera portar a casa del Batle, o son Asses-
sor, o del aduocat patrimonial. ⁿ Y foren cancella-
des moltes obligacions que hi hauria en dit libre: com
per causa d les morts nos pogues cumplir ab aqelles. ^o

Del Mestrera-
cional.

¶ Lo offici del Mestreracional es gran y principal,
y de gran dignitat y preheminencia; y ningun official
ni encara lo Virrey, ni cōsellers, ni altres lo empachen

C 5

en la
tit. j. §. Done cōte. n Phil. 1564. 15. 2. 103. o Pet. 2. 128. 3. 42. * j. v. xxx.

^a Pet. 1. 97. 2.
42. * j. iij. lxiij.
& pri. 15.

^b Marr. priu. 4.
Per ço se cor-
rig. Pet. 2. 143.
1. 35. * j. v. xxvj.
Hon lo senyor
Rey y lo Batle
podien donar
esta llicencia.

^c Pet. 2. pri. 108.

^d Pet. 2. pri. 47.
De aço vide in
fra de offi. dels
jur. §. Quāt los

^e Mar. M. 198. 4.
5. * j. iij. lxxxvj.

^f Pet. 2. pri. 64.

^g Iac. j. 74. 4. 1.
* j. iij. lxxvj. &
2. 4. 17. * j. viij.
xxij.

^h Iac. j. 74. 4. 4.
* j. iij. lxxxj. & 9.
4. 17. * j. viij.
xxij. proceheix
també en lo ju-
sticia. inf. d offi.

ⁱ del justicia. §.
Deu conèixer.

^j Phil. 1547. 3.
4. 14.

^k Iac. 1. 3. 2. 9. *
j. iij. lxxxj.

^l Pet. 1. 98. 1. 57.
* j. iij. cxxj. &
pri. 17.

^m Iac. 1. 75. 1. 5.
* j. iij. xcj. Y com
prenga conte
al justicia. infr.

De les Instit. Forals. Libre. I.

en la conexença que te y le pertany, de conèixer dels oficials, o ministres de son offici, y de les families de aquells, en qualsseuol causes civils, sots pena de deu mil florins al Rey applicadors. ^a Y en Valencia ha-ha hi tostemps Mestreracional; lo qual prenga conte als Batles, thesors, y altres que administren rendes del Rey, o Reyna. y los contes que pendra als oficials, sia tengut de posarlos en lo Archiu del Real dins sis mesos apres de hauerlos definit, sots pena a arbitre del Rey. ^b

DEL OFFICI del Iusticia.

TITOL VIII.

Qui pot esser elect justicia.

EO que ha de esser elect en Iusticia de la ciutat de Valencia, o altra ciutat, o vila del Regne, o lochtinent de aquell, sia natural de la ciutat, o vila hon se fa, o que essent del Regne, haja habitat en València cinch anys; y si es de fora del Regne, vint anys; y en tal cas porien esser auchinats, y no altrament. Y sien majors de vint y cinch anys, y que tinga muller, o la haja tenguda. Y guardes, sots pena de la lealtat al Rey deguda, y deu mil florins. ^c

Qui no pot esser justicia.

^a No sia elect a Iusticia, o altre offici public, home que haja renunciat a los bens, ni qui ha fet pagament a sa muller de son dot, ni sia posat en redolins, ni en cedes de electio; y los Batles nols creen sots pena de tres mil florins al Rey applicadors; y si seran elects, no vala electio. ^d Ni qui te concubina, ni qui te part en arrendaments, sots pena al elector de dos mil florins. ^e Ni clergue, com no puga tenir offici public, ^f ni qui te franquca, ^g ni qui es lurat, ^h ni qui es Batle, durant dit offici, ⁱ ni vsurer public, ni

Sarrahi

^a Ioā. 2. in ext. priu. 11. Del dit Mestreracional se fa mecio. inf. tit. 1. §. Donec. Y fara guardar los priuilegis de la Seca. inf. de off. conf. ceq. y mon. §. Causen any.

^b Alf. 3. 225. 3. 3. * xxxviii. ii. j. Imp. 1537. 3. 4. 7. * ix. xix. xxxii. Alf. 3. pri. 10. Y donen les cõpolicions. inf. de p. §. Los manaments.

^c Ferd. 269. 2. 4. * j. ii. xl. Alf. 3. pri. 16. lo 3.

^d Alf. 3. pri. 57. Fer. 2. pri. 8.

^e Ferd. 2. pri. 2.

^f Iac. 1. 75. 2. 4. * ix. xix. vij. & 8. 4. 4. * i. v. j. xxii. j. Pet. 2. pri. 32. & inf. pri. 37.

^g Iac. 1. pri. 58.

^h Iac. 2. pri. 33.

ⁱ Iac. 1. 74. 4. 2. * j. ii. lxxx.

Del offici del Iusticia. Tit. viij.

43

Sarrahi, ni lueu. ^a Y qui no pot tenir offici, no puga tenir pensio de aquell. ^b

Com se fara la electio.

^c En la ciutat de Valencia sien elects cadun any, lo tereer dia ans de Nadal, dos Iusticies, ço es, hu en ciuil, y altre en criminal: lo hu caualler, y lo altre ciutadà; de modo que lo any que sera en lo ciuil caualler, sia en lo criminal ciutadà; y lo any següent en contrari, y axi se cauallen cadun any. Y en Xatua, Morella, Murvedre, Algezira, Castello, e Boeriana sia Iusticia vn any caualler, o generos, si ni haura en la vila sis sufficients, y altre any vn prohom. E lo any que sera Iusticia lo prohom, sia vn lurat caualler, o generos. Y si no hi seran atrobats en la vila sino de cinch a dos cauallers, o generosos sufficients, que sia elect lo hu de quatre en quatre anys Iusticia, e sia lo any següent lo hu lurat. ^c La qual electio se fa per los Iurats, ab quatre bons homes de cada parrochia, majors de vint anys, nomenant vn bon home de cada parrochia. Y no sia feta electio per lo Rey. Y si en alguna de les parrochies faltara persona sufficient, suplexcas de altra: y preguen los noms posats en dotze redolins, y facen ne traure tres a hun infant; y aquells tres sien enuiats al Rey, o son lochtinèt, o al Batle, pera que nomene hu de aquells Iusticia peral any següent tan solament. ^d Y los cauallers que seran elects, dehuen seguir la bandera: y si no la seguiran, sien priuats de officis, y paguen mil morabatins, si no seran impedits. ^e

Los cauallers següeixquen la bandera.

Com se muda lo Iusticia.

^f Muda cadun any lo Iusticia, posantni natural de la ciutat; y no sia perpetuo per ningun preu, ^f encara que sia de la casa del Rey. ^g Y promet lo Rey que no sera venut lo Iusticiat, ni esdeueniments de la cort, nis pot comprendre en los arrendaments de coses Reals de la Batlia, y reuocas lo fet en contrari, excepto

voigue dels dotze. Pet. 2. pri. 35. ^e Iac. 1. 75. 1. 6. * j. ii. xviii. Alf. 3. 86. 4. 1. §. 3. * j. ii. xxviii. Pet. 2. 153. 4. 10. * j. ii. xxxvii. Per aço se proueix lo suplicat que fonch comes ad referendum. Pet. 2. 139. 3. 19. * j. ii. xxxiii. ^f Iac. 1. pri. 4. in fin. & pri. 8. in prin. ^g Iac. 2. pri. 3. §. j. pri. 8.

^a Iac. 1. 74. 4. 3. * j. ii. lxxxii. & pri. 41. Pet. 3. 97. 4. 34. * j. ii. lxxxiii. & 98. 2. 65. * j. ii. lxxxv. & pri. 17. & pri. 19.

^b Alf. 3. pri. 35. ^c Iac. 1. pri. 35. & pri. 72. Alf. 3. 36. 4. 1. in prin. & §. j. * j. ii. xxviii. fa. 2. pri. 123. peraço se corrig. Iac. 1. 35. 1. 5. * j. ii. xviii. & 3. 10. * j. ii. xvii. & pri. 4. in fine. & pri. 3. §. 8. & pri. 23. hon hun sols vehi conexia en Val. de les causes ciuils y criminals, a consell de bons homes; y se feya dita electio en la festa de Nadal.

^d Pet. 1. 96. 3. 25. * j. ii. xxx. & priu. 13. in pri. Iac. 2. pri. 8. Alf. 3. pri. 16. lo 3. Iac. 1. priu. 71. no preiudica açit fur la electio feta per lo Rey Pere segon, que eligue lo que

De les Instit. Forals. Libre. I.

cepto les cõsignacions de salaris de officials. ^a Y qui exira de esser iusticia, cesse de esserho per los dos anys següents, ell, y los de son alberch. ^b Y si morra, o per indigne sera priuat, farasen altre com lo passat, segons Fur, e que acabe lo any, y lis done salari per lo temps que haura seruit. ^c Y si en lo sach pera la electio hi entrarã nobles, o no, cometse a justicia. ^d Y posen si axi al dit offici de justicia, com a altres officis, persones que no siens danyoses. ^e

¶ Lo justicia criminal de Valencia y Jurats, facen cascun any electio en lo Guerau de Valencia, en lo carrer de Muruedre, y en Ruçafa, de hun home natural de cascu dels dits lochs pera justicia, axi que de set homens triats, y possats los noms en redolins, ho sia lo q̄ exira, y lo official que cõtra fara, pague cinch mil florins. ^f Y lo dit justicia criminal faça lochtinent en Muruedre, y nolsaça a sach. ^g Y los lochtinents de justicia, y Mustaçaf, y capdeguaytes, sien fets ab redolins tambe en Xatua. ^h

Iusticia de trecentos sous.

¶ Solia cascun any elegirse hun subjusticia en la ciutat de Valencia, pera que summariament conegues de les causes fins en summa de trenta sous: al qual se donauan deu liures de salari, dels emoluments del justiciat: ⁱ lo qual fonch reuocat, ^k y apres se torna, pera conexer de les causes fins en summa de cinquãta sous, ^l y solia tenir de salari docets sous. Vltimamẽt se ha ordenat, ques faça electio de hun justicia, que conega summariamẽt y de paraula, de les causes ciuils, fins en summa de trecentos sous, ^m y dels clams y tales: ⁿ al qual se donen en Valencia mil sous de salari, al de Xatua cinchcents sous, y als de les altres viles hun terç mes del q̄ ans se acostumaua, a cada hu, dels emoluments de les Corts ordinaries. ^o Y nos empachẽ lo Governador en les dites elections de justicies, ni de Mustaçaf, ni altes officials, sots pena de la indignacio del senyor Rey. ^p

Cascun

2. * ix. xix. lxxxij. Petr. 2. 125. 3. 21. * j. iij. xxxij. & 125. 2. 10. * vij. ij. v. n. Phil. 1547. 72. 37. o Petr. 2. 125. 3. 22. * ix. xix. lxxxij. Fonch supplicat, y nos concedi, Petr. 2. R. 110. 3. 36. * ix. xix. lxxxj. p Petr. 2. 126. 2. 27. * j. iij. xliij.

a Iac. 1. pri. 76. & 3. 1. 5. * j. iij. xliij. Alf. 3. j. iij. xliij. non est in antiq. b Iac. 1. 75. 1. 7. * j. iij. xxvij. & pri. 72. & pri. 28. Alf. 1. 86. 4. 1. * j. iij. xxvij. c Iac. 1. 3. 2. 10. * j. iij. xvij. d Imper. E. M. 1542. 13. 2. 55. * xcvij. iij. j.

e Philip. E. R. 1547. 14. 4. 8. Y no es concedit ques guardas la forma ques te en la electio de Mustaçaf. Petr. 2. M. 114. 3. 5. * j. iij. xxxij. f Alf. 2. pri. 17. Alfon. 3. pri. 44. Petr. j. 97. 2. 43. * j. iij. xxxj. & pri. 75. 9. fin. g Ioan. 1. pri. 7. Ferd. R. 307. 1. 17. * lxxiiij. ij. j. No es aste de cort.

h Ioan. 164. 1. 11. * j. iij. xxvij. ad tempus. Alf. 3. 220. 3. 14. * j. iij. xxxix. i Iac. 2. pri. 32. & pri. 33. k Iac. 2. pri. 123. l Iac. 2. pri. 143. m Petr. 2. 220. 1.

Del offici del Iusticia. Tit. viij.

45

Com sia forçat.

Delegats del justicia.

Jurament del justicia.

Jurament del delegat, o commissari.

Seruixca personalment.

¶ Cascun vehi, que sia sufficient, pot esser forçat a esser justicia, ^a y no pot excusarse per ningun acapte, sino per baciner del spital. ^b Y si lo justicia fara molts delegats en huna causa, tots debuen enantar, si algu se excusaua ab justa causa que mostrara al Iusticia, o per altra raho faltara, en tal cas la part a qui toca, y en la falta lo Iusticia ni posse altre no suspecte, presents les parts. ^c Y fins lo haja possat, no correga temps: y posat, passes auant en la causa. Y poden los delegats conexer sense consell de prohomens, tambe en causa de major summa de cinchcents sous, ^d especialment jutges contadors. ^e

¶ Lure la Cort ^f en lo dia de Nadal, en poder del Batle general, dauant lo poble, dient axi, Yo N. jure per estos Euangelis, que mentres fere justicia, tindre y guardare raho y justicia a tots homens, y persones quals que sien, que tenen, o tindran pleyt dauant mi, segons les costums de la terra: dexant a part tot oy, gracia, amor, parentesch, y vehinatge: y per mi, ni per altre per ninguna raho pendre do, seruiçi, ni promissio de algu, estant lo pleyt en qualseuol punt, e pendre bons y leals homens qui aconsellen, y fare recta justicia, y celare tot secret que en consell, o en sentencia me sera deseubert: y tot aço guardare sens engany y ab lealtat al senyor Rey. ^g Y fare guardar als escriuans les taules de les corts. ^h Y no donare licencia pera jugar, ni pera tenir tafureria. ⁱ Y que tots fets propis a part posats, ab mon Assessor entendre a tot mon poder en despachar plets, y acordar y ordenar les sentencies: y per mi no restara, que los plets que estaran a sentencia dins lo meu any nols determinare y sentenciare. ^k ¶ Lo mateix jurament deu fer qualseuol commissari, o delegat del justicia. ^l Y tots los actes q̄ faran ans de fer lo dit jurament, son nulles. ^m

¶ Seruixca lo justicia personalment son offici, sots pena de deu morabatins de or al Rey, y a la ciutat, o vila miserament applicadors: sino sera per causa de absencia,

a Iac. 1. 75. 1. 6. * j. iij. xvij. b Phil. 1547. 10. 1. 57. c Iac. 1. 3. 1. 4. * j. iij. xij. & 55. 2. 6. * vij. v. v. j. & 53. 3. 7. * vij. v. vij. Y sis delegara hon ja hi hauria delegar. supr. del dret e furs. §. Si commissio.

d Petr. 2. 103. 4. * j. iij. ix. & 109. 2. 28. * j. iij. x. e Alf. 2. pri. 49.

f La cort, inter pretas lo justicia y Assessor. Mart. 170. 2. 10. * j. iij. ij.

g Iac. 1. 2. 4. 1. * j. iij. j. & pri. 35. & pri. 28. & 3. 2. 10. * j. iij. xvij.

h Alf. 1. 88. 2. 2. * ix. xix. lvij.

i Iac. 2. pri. 119.

k Mart. 170. 2. 10. * j. iij. ij.

l Iac. 1. 3. 1. 6. * j. iij. vij.

m Fer. 270. 3. 2. * vij. viij. xliij.

De les Instit. Forals. Libre. J.

lencia, o malaltia: ^a y ell ni altre official, no poden servir per substituents, sino en dits casos de absència, o malaltia. ^b Y no sels pot donar acompanyant per lo Rey pera conceixer de totes les causes, y lo donat se reuoca. ^c Y lo Iusticia criminal no tinga Regent, sino de sa condicio: ço es, que si lo Iusticia es caualler, sia lo Regent caualler; y si es ciutada, faça lo Regent ciutada, altrament no valdra, ni tindrà poder lo Regent fer. ^d Y no done licencia a algu pera tenir tafureria ni joch, sots pena de cent morabauns: lo terç al accusador, y lo restó al Rey, y tornar lo que per la licencia haura hagut. ^e Y lo Iusticia civil, o criminal, o de tre cents sous, o Mustaqaf, o sos lochtinents, no poden donar algunes licencies pera ser contrafurs, ni com posar per donarles per ningun do ni seruey, sots pena de tornar en doble lo que hauran pres los que ho han ran pres, y donat, y priuacio de offiç, y dos mil florins: mas fet lo cas, puguén cõposar cõforme a Furs. ^f

Com oja y determine.

¶ Oja lo Iusticia als pubils, viudes, vells, debils, y pobres, sens diferencia de persones: ^g y no aduoque per algu: ^h y done audiencia personalment en la sua cort, y determine a cõsell de prohomenes totes les causes ciuils y criminals de la ciutat y son terme, seruant los Furs. ⁱ y priuilegis a la letra, y no ab allegacions de gloses, leys, ni decretals: y hon no bastara Fur, re corregas a raho natural de bons homens del Consell. ^k Ni declare segons sa consciencia, ni segons lo que sabra, sino segons les parts allegaran: ^l y destrenyga als consellers que seran eridats per los lurats que juren, y quel consellen tots en cas que per Fur no sera determinat, com ne sien requestis. ^m Y la casa q lo Rey dona pera oyr la Cort, y tenir preso, permet ques vena, pera ques pague altra que perals dits effectes se compra. ⁿ

De que conega lo Iusticia.

¶ Es inferior lo Iusticia al Governador, y pot esser castigat ab los altres officials per aquell per inquisicio. ^o Y tinga taula cascun any per trenta dies, als que

a Alf. 1. 86. 4. 1.
2. 4. j. ii. xxviii.
b loñ. 1. pri. 7.
Iac. 1. 3. 1. 6. 4.
ii. j. vii. & pri. 1.
§. j.

c Alf. 3. iii. j. iii.
* Non est in a.
tiq.

d Alf. 3. pri. 25.
Y supplicas que
augmente lo sa
lari al Iusticia
criminal, y no
es cõcedit Petr.
2. 110. 2. 35. * ix.
xix. lxxx.

e Iac. 2. pri. 119.

f Ferd. 2. pr. 16.

g Iac. 1. 4. 1. 19.

h Iac. 1. 3. 2. 9. *

j. iii. lxxj. Ferd.

301. 2. 16. * j. iii.

lxxiii. & M. 303.

4. 5. * j. iii. lxxv.

i Iac. 1. 3. 1. 6. *

j. iii. viii. & 2. 4.

2. * j. iii. vj. &

pri. 4. & pri. 28.

& pri. 37.

k Petr. 2. 120.

4. 1. * in proce.

cap. iii. Iac. 1.

pri. 37. & pri. 82.

Com haja loch

en altres offici.

als supiors, sup.

del dret, e Furs.

§. En totes.

l Iac. 1. 3. 1. 3. *

j. iii. xj.

m Iac. 1. pr. 82.

n Iac. 1. pri. 4.

& Iac. 2. pri. 48.

o Iac. 2. pri. 9.

Del offici del Iusticia. Tit. viii.

47

que de ell se elamaran. ^a Y no empedeixca als ce quiers en la jurisdicció, ^b sino quant ho faci a altre alguna violencia e injusticia. ^c Y conega dels seruiañs familiars y domesticchs del Governador, y no sen empache lo Governador, sino per lo que hauran comes, contractant, o quasi contractant en coses de son offici. ^d Y determine les causes en primera instancia, ^e y castigue als vassalls del Rey ques farà vassalls de altres senyors, y als senyors quels admeten, a arbitre del Rey, posantlos y tenintlos en la preso, fins que lo Rey proueixca dela pena. ^f Y faça corredor en la sua cort, com fet per lo Rey no valga. ^g Y no compre cosa ques vena per força, o que ell haja jutjat ques vena, y si ho fara, no valdra. ^h Y no retenga pera si, lo que te, o ha de llogar per lo Rey, ni faça contra dret reem bre home algu, nin prenga seruij, sots pena de tornarho, y mes quatre doble, al Rey y al que ho dona, y gualment applicador. ⁱ

Que no pot cõprar.

Conceix lo Iusticia criminal.

¶ Den conixer lo Iusticia criminal dia y nit de la custodia de la ciutat, y de lleuar les armes vedades, y pendre malfactors, y cobre les penes comeses per des embaynar spasa, y per jochs, y per no portar lum denit, y de totes les injurias dites, o fetes: y de tots los crims, y de nafres, y morts, y mutilacions de meñbres, y de tots altres negocis criminals; y prenga les penes dels delictes, y execucions de crims en persones y bens dels delinquents. ^k Y conega dels crims comesos dins mar cent milles de terra, ^l y castigue als que demanaran almoyna ab engan y proceixca contra ells sens accusador. ^m Y posse a offici als orfens y orfenes que mendliquen; encara que tinguen pare: y sin exiran, açotels, y bandejels; y ab los lurats los assigne curadors. ⁿ Y castigue als portalers per los fraus que faran als drets de la ciutat, o y sentecie a turments absoluent, o cõdemnant, a consell dels quatre consellers

Batl. §. k Iac. 2. pr. 123. Y en quins casos conega dels collegiats de la Se ca. infr. de offi. Conf. §. l Petr. 2. pri. 135. m Iac. 2. pri. 129. n Petr. 2. pri. 140. 2. o Imp. E. R. 1542. 15. 1. 63. * lxxxii. iii. ij.

a Iac. 1. 100. 1.
1. * ext. j. ij. iii.
& pri. 11. & pri.
16. ad tempus.

b Iac. 2. pri. 89.

c Iac. 2. pri. 156.

d Mar. 178. 3. 5.

* iii. v. cii. j. Per.

2. pri. 99. Y por

lo Iusticia ser

tornar al Go

uernador lo sa

lari que haura

pres indebita

mèr. sup. de off.

Go. §. No pren

ga. Y execute la

pena al assessor

d Governador.

inf. de offi. §.

Lo assessor. Y

no sia lo Iusticia

impedit per

lo Governador

en les causes

cants a la ju

dictio. supr. de

offi. Gou. §. No

impedixca.

e Iac. 1. pri. 14.

Y com nome

lo Iusticia jutga

de apposicio.

inf. d. app. §. En

les causes.

f Alf. 2. pri. 60.

g Iac. 2. pri. 124.

h Iac. 1. 74. 4. 1.

* j. iii. lxxvj.

i Iac. 1. 74. 4. 4.

* j. iii. lxxxj. Lo

mateix es en lo

Batl. sup. d. off.

De les Instit. Forals. Libre.I.

de cada offici. ^a Y absent lo Rey pot conèixer dels casos fiscals, y nos faça commissio de aquells: y estant lo Rey present comanche a qui vulla sufficient, y no suspete: com nos comane a Governador, ni Batle general, ni a sos lochtinents: ^b y sis fara commissio en contrari, no valdra: y lo commissari que certifica del Fur ne usara, pague cent morabatins al Rey y a la part: y executeho lo justicia: y mostres la commissio al justicia: y si sera contra Fur, o no lis mostrara, impedixcala. ^c

¶ No execute lo justicia la pena de xixanta sous que cometra lo que primer posara ma a les armes per inquisicio, sino essent request: y pot la perdonar en tot, o en part. ^d Y nos poden llevar les espases ques portaran en la cinta ben guarnides a qui no portara altres armes, en Valencia, ni en sa contribucio, sino sera per lo Rey, o son lochtinent, prohibit per causa a cert temps y hores. ^e Y les armes prohibides que portaran los acordats de les armades, leueles lo justicia, y no es tengut a tonarles al Almirant, ni a altre, fins que tornen a la mar. ^f Y lo Governador, y altres officials, o sos lochtinents, o alguatzirs, que lleuaran armes, torrenles als justicies criminals de hon seran. ^g

¶ Castigue lo justicia als alcauots, vagamunts, bagasses, y jugadors, y no sen empache lo Governador, sino per via de recors. ^h Y no accepte lo justicia criminal pera carceller home que no sia sufficient, y de bona fama, enera que sia presentat per lo que te los emoluments de la Cort. ⁱ

¶ Sobre Cauallers te lo justicia jurisdiccio ciuil y criminal, excepto en cas per lo qual se deu principalment pena de mort, o mutillacio de membre: y en tals casos prenga als delinquents, y porte lo proces fins a sentència, y enuies al Rey, o al Princep, pera que sentencie dins lo Regne, y fara executar la pena en lo loch del delict: y si principalment se deura pena pecuniaria, y en subsidi mort, o mutillacio, done lo justicia la sentència:

^a 1xvi. Y als que contracten matrimonis clandestins. inf. de diu. crims. §. Qui pendra. ⁱ Alf. 1. pri. 18.

^a Pet. 1. pri. 17.
^b Petr. 2. pr. 13.
^c lo j. Alf. 1. 91. 4.
^d 1. xij. vij. xxiii.
^e Y reuocuen se los commissaris, o assessors adjunts per quatre anys. Petr. 2. 158. 4. 2. 3. * xix. j. j.

^c Pet. 2. 157. 3. 19.
^d 1. j. vij. xxvij.
^e Y los porters mostren la commissio que tindran de fer manament jurisdiccional. inf. de alguat. §. Ningun.

^d Alf. 2. priu. 5. per aço se corrig. lac. 1. pri. 35. §. 3. Hon podia sens acusador. ^e Phil. 1547. 4. 2. 17. Y no les lleue als de la Seca. inf. de offic. conf. §. Cascun any.

^f Petr. 2. 105. 1. 7. * ix. vij. v. & 110. 2. 34. * ix. vij. vj. R. ad tēpus. Mar. 175. 4. 6. * ix. vij. vij. 8. Fer. R. 307. 4. 22. * ix. vij. x. Mart. 178. 1. 3. * ix. vij. vij. Phil. 1564. 10. 1. 72.

^h Fer. 273. 3. 23. * iij. v. lxv. & 307. 3. 21. * iij.

Del offici del Iusticia. Tit. viij.

49

Del justicia de Morella.

sentencia: y si no paga dins sis mesos, declare en la subsidiaria, y remeta al Rey, o al Princep la execucio fiadora en lo loch del delict: y si en altra vila, com es Xatua, Morella, Muruedre, Algezira, Castello, y Borriana, hi haura vn sol caualler, o viudes, pubils, o adults, generosos, conega de aquell lo justicia en causes ciuils: del qual se pot appellar al justicia de Valencia solament, y en segona appellacio al Governador: y en causes criminals conegan lo justicia de Valencia. ^a Y lo justicia de Morella conega de les appellacions de les sentencies donades per los senyors dels lochs de son terme, ^b com tinga mer y mixt imperi: y dins vn dia lis dehuen remetre les causes dels denunciats, en los lochs de Barons y Benifaga: y dir justicia y lo Governador de la Plana defensen aquest priuilegi, sots pena de dos mil florins. ^c Y les causes que li pertanyen no lis porten al tribunal del Governador. ^d

Com conega dels Moros.

¶ La coneixença dels Moros impetits per Christians, en cas de pena de mort, o mutillacio, o blasfemia, dins lo terme de Valencia pertany al justicia criminal, si lo clam sera posat primer dauant ell: y si sera posat primer dauant lo Batle, conegan lo Batle. ^e Y lo justicia criminal no remeta algun Christia, Moro, o Iuhcu, al jutge ecclesiastic, sino conuocats primer lo Batle y aduocat fiscal, sots pena de privacio de offici, y altres corporals, y cincheets florins al Rey. ^f Y execute dit justicia la pena corporal en los Moros colaris comprats per la ciutat, y pagaus de los diners, o presos per armada feta per la ciutat. ^g Y conega de les causes ciuils y criminals entre Christia y Iuhcu. ^h

Com faça remissio.

¶ Pot fer lo justicia a son arbitre gracies, remissions, absolucions, y composicions, entreuenitables persones per Fur ordenades, ⁱ aixi ciuils com criminals: excepto en cas de pena de mort, o mutillacio de membre, liberament, y per si, no obstant letres Reals, encara que en aquelles hi haja segona jussio, o impositio de penes, en les quals no encorre contrauent: y no

^a Alf. 1. 86. 4. 1. §. 3. & 4. * iij. xxvij. lo mateix auia loch 6 lo Governador, y fench corregit. sup. de offi. Gouer. §. Enca ra que per.

^b Petr. 2. priu. 104.

^c Alf. 3. priu. 51.
^d Iaco. 2. extr. pri. 3.

^e Alf. 3. pri. 11. & priuilegi. lo 1. lac. 2. pri. 131.

^f Mar. pri. 21. Y com, y per qui se execute la sentència. 3. de off. Batl. §. Dels Moros.

^g 102. 164. 1. 10. ad tēpus. * iij. v. lxxxiij. Marti. 170. 4. 1. * iij. v. lxxxiij.

^h Petr. 2. 107. 1. 10. * iij. lxxvij. Jac. 1. 15. 3. 7. * iij. v. lxxvij.

ⁱ Petr. 1. 98. 1. 59. * j. iij. xv. & pr. 18. in prin. Petr. 2. 126. 1. 25. * j. iij. xvj. Marti. 254. 2. 1. * viij. xix. cvj.

D sia em-

sia empachat dit justícia, fors pena de la indignació del senyor Rey. ^a Y sia pagat lo salari als dits justícies civil, y criminal, y de trecentos sous, de diners del Rey. ^b Y per hauer son salari no fien composicions de homens dignes de mort, o mutilació. ^c Y fins que sia lo justícia pagat de son salari, ningun official faça auinença, o remissió de penes ni calònies algunes comeses dauant los Ordinaris: y no sien tenguts a donar los processos a les parts, fins que sien pagats de los salaris: ^d com lo justícia criminal y son alleffor deguen traure los salaris dels emoluments de la Cort, ans que sen traga altra cosa. ^e Y si lo justícia fara conuinença ab lo injuriat de paraula, o de obra, que no faça passa, o transaccio ab lo injuriador, sia infamè, y pague la pena que pagaria lo injuriador per la injuria, applicadora a la obra de ponts y murs. ^f

^g Pertany al justícia civil la coneixença de totes les causes civils, y determine les que seran de major summa de cinchcents sous, a consell dels consellers, y crida hilos jurats quant li parra: y estant expres com se declara ab dit consell, nos requirix altra proua. ^h Y les causes de menor summa de cinquanta sous determineles summariament de paraula, y sens appellacio. ⁱ Y castigue los mals vehins. ^j

^k Done conte lo justícia al Batle, y passats quaranta dies apres de definit son offici, siahi forçat per lo Mestreracional, y acabelo dins quatre mesos: y si dins aquells nol acabara, no li impedix a esser official: ^l lo qual done dauant alguns bons homens de la ciutat, cridats: y passat son any no de l'renyga algu, ni reba les penes, mas lo justícia seguent reba les penes que no foren cobrades. ^m Y si en la terra hi haura Batle, no es tengut a donar lo conte fora de aquella: y sino ni haura, deu donarlo ahon sera lo Batle general dins lo Regne. ⁿ Y sols es tengut a donar dit conte al Batle, y no al Mestreracional, y lo Batle nos deseu de pendre lo: ^o lo qual Mestreracional com no oja lo conte, no

^a Pet. 2. 154. 3.
^b J. iij. xvij.
^c Mar. 168. 2. 4. * J. iij. xx. vide inf. de pen. §. fin.
^d Iac. 2. pr. 123.
^e Pet. 2. 106. 1. 2.
^f J. iij. xvij.
^g Pet. 2. 125. 4. 24. * J. iij. xvij.
^h Phil. 1564. 12. 3. 84.
ⁱ Alf. 2. pri. 32.
^j y no sonch cõcedit q̄ al justiciã se li creixca lo salari. Pet. 2. 110. 2. 35. * viij. xvij. lxxij.
^k Iac. 1. 3. 3. 12. * J. iij. xvij.
^l Pet. 1. pri. 27.
^m Iac. 2. pri. 123.
ⁿ Iac. 2. pri. 127. & pri. 123. per a ço se amplia.
^o Iac. 2. pri. 93. on dita summa era de trêra sols.
^p Phil. 1547. 7. 2. 37.
^q Phil. 1552. 10. 4. 6. Iac. 1. 75. 1. 5. * J. iij. xcj.
^r Iac. 1. 75. 1. 5. * J. iij. xcj. & pri. 31. 9. 4. & 10. 2. 13. * J. iij. xcij.
^s Iac. 2. 100. 3. 6. * J. iij. xcj. & pri. 12. §. 1.
^t Pet. 2. 107. 2. 13. * J. iij. xcij. & 132. 2. 9. * J. iij. xcij. & 151. 4. 5. * J. iij. xcvj.

te, no pot pèdre lo dret del tapit. ^a Y les gracies que lo Rey haura fet als justícies vltra son salari, prenguen se en conte, encara que lo Rey los escriga que facen lo contrari. ^b Y los lochtinents donen conte als justícies, y tinguen se lo terç del que hauran rebut per sos treballs, fins ques prouehixca de competent salari: y nos tinguen res del que per lo justícia sera remes. ^c Y apres que vna vegada seran definit dels dits contes, no poden esser demanats mes. ^d Y sien los dits contes tancats dins lo archiu del Mestreracional. ^e

DELS OFFICIS DE Jurats, Racional, y altres Officials de la ciutat.

TITOL IX.

Qui podè esser jurats.

Algun any en la vigilia de Pentecostes, sien elets sis jurats, en la forma ques eleix lo Iustícia: dels quals los dos sien Cavallers, o genorosos, y los quatre ciutadans: ^f y nos posen en la electio menors de vint y cinch anys: y que tinguen, o hagen tengut en la casa muller, y sien vehins de la ciutat, o hagen estat en aquella espay de vint anys cõtinuos: y no valga habilitacio, ni vehinatge, si ja lo del Regne no hi haura habitat cinch anys, y lo de fora del Regne vint anys continuos: fors pena al Batle, jurats, y Consellers que contra faran, de la desgracia del Rey, y cada deu mil florins, applicadors al Rey: y haja loch en totes les ciutats y viles Reals del Regne, en tots los officiis de Justícies, Jurats, Mustaçaf, Lochtinent de Justícia, y de Mustaçaf, Consuls de la mar, y altres officiis que eligen les altres ciutats y viles Reals del Regne, com Racional, y sos ajudants, Syndich, Sotilyndich, Escriua de la Sala, o son lochtinent, y altres escriuans de la Sala y consellers. ^g

D 2

¶ No

con se fara del justícia, vide sup. tit. 1. in prin. ^h Ferd. 259. 2. 4. * J. iij. xlj. Alfons. 3. pri. 16. 10. 3.

^a Pet. 2. 132. 1. 9.
^b J. iij. xcij. 14. 1. 26. * J. iij. xcj.
^c quin offici sia lo del Maestre racional vide sup. de off. ball. §. fin.
^d Pet. 2. 151. 4. 5. * J. iij. xcj.
^e Alf. 2. pri. 13.
^f Mar. pri. 12. & 210. 4. 12. * J. iij. xcviij.
^g Ferd. 274. 3. 1. * J. iij. xcviij.
^h Alf. 3. 225. 3. 3. * xxxviij. ii. j. f. Alf. 1. 86. 4. 1. * J. iij. xcviij.
ⁱ Pet. 1. pri. 2. Iac. 2. pri. 116. Alf. 2. pri. 25. Per a ço se corrig. Iac. 1. 18. & pri. 71. & Pet. 1. 96. 2. 56. * J. iij. xxx. & pri. 13. hon sols se elegien quatre jurats en la festa de Pentecostes, y Pet. 1. pri. 2. on los sis jurats se elegien de ma mayor, mijana, y menor. Y Iac. 1. pri. 35. §. 1. on se elegien la vesp. de S. Maria de Setembre, y rebie los contes als jurats passats fins a S. Miquel que començauen a regir. Y

De les Instit. Forals. Libre. I.

¶ No sien los Jurats, ni los aduocats, ni Racional, ni consellers, ni altres oficials del regiment de la ciutat, remoguts, priuats, los pesos, ni mudats, nils se done associat, ni sien impedit lo vsar de sos officis per lo Virrey, ni per lo Governador, ni per altre official, per ningun crim ni causa, sots pena de la indignacio del senyor Rey, y cinch mil florins, al Fisch applicadors, com sols lo Rey ne puga conèixer, o quin tindra especial commissio: y ningu dels sobredits per tals impediments deixen de vsar de son offici: y los mudats, o substituents, o adjunts no vsen dels officis, sots les dites penes, al Rey y al comu de la ciutat applicadores. ^a Y lo offici del Racional de la ciutat sia trienal, y ningu ho puga esser dos triennis complidors. ^b

Iuren.

¶ Presten los jurats en la Seu lo jurament, y no en altreloch, aixi com fa lo justicia, ^c en poder del Rey: o en la absencia, del Batle: jurant que administraran be, a profit del Rey y de la ciutat, y pendran consellers cada any, quatre de cada offici: no tostemps vns mateixos, sino mudantlos: prenenthi lo justicia, o son lochtinent, o assessor, y a consell de aquells facen lo que vullen, sens recel de pena: ans del que faran ab sos consellers se tindra lo Rey per pagat, ab que administraren segons la consciencia: ni seran demanats per lo Rey ells ni sos còsellers, ni sos bens, mas absollos perpetuament: ni hagen de reuelar lo secret al Rey, y facen electio de altres jurats per al any seguent, ab que no hi sia elet qui ho fench lo any passat, ni sien dos de vna casa: y puguén esser forçats sens salari: y guarden aixi per tot lo Regne. ^d Y facen electio de justicias tres dies ans de Nadal. ^e Y poden forçar los consellers que vagen a consellarlos alla hon ells voldran: y si cridats tardaran a venir mes que durara cremar vn palm de candela, pague dotze diners cada vegada, pera adobar ponts. ^f

¶ Donen los jurats còsll al justicia tostemps quen seran requests, sobre les sentècies diffinitives: ^g y poden ma-

^a Mart. pri. 25.

^b Ferd. M. 305.
3.2. * lxxiiij. j.

^c Pet. 2. pri. 22.
10.1.

^d Iac. 1. pri. 18.
& pri. 71. Pet. 1. pri. 2.

^e Iac. 1. pri. 72.
Pet. 1. pri. 27.

^f Iac. 1. pri. 32.
de aquells còsellers. vide infra. dels me- nest. perque.

^g Pet. 1. pri. 2.
Pet. 2. pri. 47.

Del offici dels Jurats. Tit. ix.

§3

Manen festes. impolant penes corporals y pecuniaries: no obstant priuilegis contraris: y lo official ecclesiastic, o seglar que contra fara, pague dos mil florins, y la desgracia del Rey. ^a Y sonchlos permies, que posassen certes imposicions pera cobrar trecentos cinquanta milia sous que donaren al Rey pera ajuda de la còquista de Corcega y Cerdeña, que lo Papali haura donat. ^b Y poden per si ordenar talles, collectes, siles, y altres imposicions: y fer administrador per aquelles: y paguenles totes les gentes, aixi habitants com passatgers. ^c Y los ciutadans guarden los contraetes necessaris que faran per los afers de la ciutat, sots pena de no poder entrar a officis de la ciutat, o a conselleria, o militageria, y perdre la franquea que no la puguén mes hauer ells, ni los homens: y si tindran vassalls, no sien defesos per la ciutat. ^d

¶ Lo nuncio dels jurats pot portar vara ab monument de argent al cap, aixi com la porten los porters del Rey de la porta exterior. ^e Y poden los jurats establir les places y valls que estan prop de les muralles, a cert cens a qui voldran, puix los son donades per lo Rey: ^f y poden fer derrocar los enuans per embellir la ciutat, satisfent als amos los danys. ^g Y poden los jurats, y altres de la ciutat de Valencia, comprar lochs, y altres bens de religiosos, o cauallers, y tinguen lo terç del delme y morabati, retengut al Rey, host, y caualcada. ^h Y nos procehixca contra los jurats per inquisicio, com se procehix contra los officials Reals. ⁱ Y suplicas ques guarden lo priuilegi que es disposat, que los jurats son senyors del port de Cuallera, y lo Rey se reserua la prouisio. ^k

¶ Los jurats no son officials Reals, sino administradors de la ciutat: y no poden exercir jurisdiccion, com pertanyga als jutges ordinari: ^l y poden fer capitols, estrenyet los carnicers: ^m y poden polar preu en los ordis y auenes, y no hi sien empachats per altres.

D 3 tres

^a Fer. 2. pri. 15.

^b Alf. 2. pri. 1.

^c Pet. 1. pri. 2.
Pet. 2. pri. 97.

^d Pet. 1. pri. 41.

^e Pet. 2. pri. 49.

^f Pet. 2. pri. 48.
Les places y valls son comuns, infr. de par. de coses. §. Totes. Y com se establirquen. ibi. §. la antiga.

^g Alf. 3. pri. 47.

^h Pet. 2. pri. 98.

ⁱ Iac. 2. pri. 152.

^k Ferd. R. 305.
4.3. * lxxiiij. iij.

^l Pet. 2. pri. 47.
Y com facen estatuts. supr. del dret e furs. §. en totes.

^m Pet. 2. pri. 6.
10. j.

De les Instit. Forals. Libre.I.

tres officials: ^a y poden impedir que nos porten armes ni cavalls hon a ells no parra: y posar persones que guarden que no tragten. ^b

Declaren lo privilegi del vi.

Poden declarar los jurats y emendar lo privilegi del vi: ^c y fer guardia del vi a qui voldran: lo qual ha de donar conte de les calontes als jurats, y no al Batle: de les quals la mitat sia dels jurats, y de aquella donen lo que voldran al acusador, y la altra mitat sia del Rey. ^d

Poden inhibir lo traure forment.

Quant los jurats prohibiran lo traure forments del Regne, si algu durant la inhibicio ne traura, poden armar barques per a pèdrelo, y pendre lo forment y la barca, y la roba, y les persones a merce del Rey, applicador al Rey y a la ciutat migerament, deduhides primer les despeses: ^e y poden vedar la treta dels blats ab erides publiques, no obstant quel Batle los vulla impedir. ^f Y tinguen conte en la custodia de les coses que son prohibides a traure del Regne, y no sien empachats per lo Governador, ni per lo Batle. ^g

Coneguen dels amprius.

Coneguen los jurats de les causes dels amprius que tenen los de Valencia y la contribucio per tot lo Regne, y no sen empache lo Governador per via de recors, ni appellacio, sots pena de la indignacio del Rey, y dos mil florins de or. ^h Y aixi mateix de les causes dels amprius ques mouran còrals freres y vassalls y sos bès del monestir de Vall de Christ, los quals dehuen esser tractats com vehins de Valencia, y no sen empache altre official, sots les dites penes y priuacio de offici, applicadores lo terç al Rey, y lo terç al dit monestir, y lo terç als presos de la preso, y a la casa de les Repenedides. ⁱ Y les fermes de dret que per dites causes se posaran dauant lo Governador, remetales als jurats: ^k y coneguen de les ordinacions dels monestirs, encara que sien confirmades per lo Rey, y no sen empache altre official, sots pena de mil florins y la desgracia del Rey, mas lo Rey pot sen empachar. ^l També coneguen de les marjals y cequies, y aygues

De que coneguen.

Y com coneguen dels penyoraments de les pastures, y dels amprius entre los vassalls del Rey y de Mútesa, inf. de past. §. Si lo vehi, y dels agravis del Mustaq, inf. de off. Mustaq, §. en qualseuol.

^a Petr. 2. pr. 5.
^b Petr. 2. pr. 7.
^c Petr. 1. pr. 22.
^d Tac. 2. pr. 149.
^e & pri. 149.
^f Tac. 2. priu. 140. & pri. 149.
^g & pri. 92. per al ques dispò del vi. inf. dels marjals, tauer y hostalers. §. Ningun. & de virtualles. §. Lo vell.
^h Alf. 2. pr. 11. & pri. 59. Ferd. R. 306. 3. 12. * lxxj. iij. y per a quins altres casos poden armar. vide infr. de batalles. in prim.
ⁱ Petr. 2. pr. 61. Ferd. R. 305. 3. 13. * j. v. xlvj.
^j Petr. 2. pr. 79. y d les guardes y licencies per a les virtualles. sup. de off. Batle. §. Ni lo Rey.
^k Mar. pri. 14. & pri. 19. Petr. 2. pr. 109. Y com partixquen les terres d les marjals. vide infr. de par. de coses. §. La antigua.
^l Mar. pri. 17.
^m Mar. pri. 19.
ⁿ Fer. 2. pr. 17. Imp. 1533. 12. 1. 46. * iij. v. cviiiij

Del offici dels Jurats. Tit. ix.

33

de aquelles: ^a y de les cequies ques trahuen del riu de Guadalaniar, excepto la de Muncada: ^b y també dels que delinquiran en los officiis del almodi, referuat al Rey lo recors. ^c Y donen los jurats conte de la sua administracio als jurats del any seguent. ^d

Donen conte.

Racional.

Lo Racional de la ciutat de Valencia conega de les causes de execucions per deutes deguts a la ciutat: y conega també de les oposicions, com es de For y de justicia, y dels deutors de les obres de murs y valls, sumariament y de paraula, sens allongament, remoguda tota appellacio y recors, sino sols al Rey, o son primogenit: y no sia impedit per algun official, sots pena de dos mil florins, applicadors al Rey: y sia procehit com en los deutes del Rey, o del físch, de modo que nos dilate la exactio: y si algu sen appellara, no lis admeta la appellacio per los jurats, nls nomene assessor, fins que haja depositat la quantitat en que fonch condemnat. ^e Y si dels deutes de la ciutat se impetrara allongament, ^f o guiatge per algun jutge, no valga. ^g Y si los dits deutors de la ciutat, encara que sien jurats, justicia, clauaris, Mustaq, o embaxador, com altres negociadors, o administradors, sino pagaran lo deute, sien presos per los jurats y Racional, sots pena de dos mil florins: y estiguen presos en pa y aygua fins que hajen pagat. ^h Y qui del juhi del Racional recorrera al Governador, pague dos mil florins, al Rey y a la ciutat applicadors: y no sen entrometa lo Governador, sots pena de deu mil florins. ⁱ Y si en les ciutats y viles Reals tindran los Racionals la mateixa jurisdicció, o los jurats hon no hi ha Racional, cometsse al lochtinent general. ^k

Clauaris donen conte.

Los clauaris y collectors de les rendes de les ciutats y viles donen conte als jutges contadors que nomenen dites ciutats y viles: y no ixquen del examen de aquells per via de appellacio, ni recors, ni de altra manera: sino set primer deposit de la quantitat en que seran condemnats. ^l

D 4

Los

^a Ferd. R. 306. 4. 14. * v. iij. ex. & R. 306. 4. 15. * iij. xvj. xli.
^b Fer. R. 306. 4. 15. * iij. xvj. xli. Y conceix a la particio de les aygues de aquelles. sup. de off. Batle. §. Conega.
^c Imp. 1542. 9. 1. 34. * iij. v. xlvj.
^d Petr. 1. pr. 2. e Petr. 2. pr. 68. Ferd. 2. pr. 5. & pr. 18. Imp. 1533. 2. 3. 3. * iij. v. cvij. Phil. 1564. 12. 3. 86.
^e Petr. 2. pr. 68. g Imp. 1533. 5. 1. 12. * ix. xx. xviii. & 1542. 8. 1. 30. * ix. xx. iij. h Ioan. 1. pr. 3. Alf. 3. pr. 17. Phil. 1564. 12. 2. 85. Y referuas lo Rey la prouillo del ques supplica, que lo Rey nomena qui cobre y execute los deutes de la ciutat. Philipp. 1547. 13. 2. 7. i Alf. 3. pr. 37. k Imper. E. R. 1537. 15. 4. 70. * xcj. iij. Phil. E. R. 1547. 14. 2. 4. l Phil. 1564. 12. 4. 17.

De les Instit. Forals. Libre. I.

¶ Los administradors de les imposicions, elets per les vniuersitats, coneguen de les qüestions que nasqueran sobre aquelles, (encara que sien comeses a altre per lo Rey, o altre official) summariament, y sens appellacio, ni recors al Governador, sino al Rey, sots pena al recorrent de dos mil florins, al Rey y a la ciutat applicadors: y lo Governador que les admetra, de la desgracia del Rey, y deu mil florins. ^a Y los Racionals y altres officials de la Sala, no tinguen carrech de administracions, sino los que per Fur los son permessos: y sin tindran, donen ne conte als que per ordinacio lo dehuen donar: y sino sera ordenat, donen los contes a qui lo Rey senyalara. ^b Y los presidents dels consells y lochtinents generals, tinguen aduertiment en que les cobrances dels drets, y rendes de la ciutat sien assauorides. ^c

Los administradors com donen conte.

DEL OFFICI DEL Mustaçaf, y dels pesos y mesures.

TITOL X.

SI A elet cadaun any Mustaçaf en la vigilia de sent Miquel per la Cort y prohoms, ^d vn habitador de Valencia y natural, segons es dit dels jurats y iusticia, ^e ço es, vn any canaller, o generos, y altre any vn ciutadà, si hi haura en la vila sis canallers, o generosos: y si seran meyns fins a tres, sia ho hu de aquells de quatre en quatre anys: y si serà dos, sia Mustaçaf hu de aquells de sis en sis anys: y lo que sera estat vn any, no ho sia en los dos anys següents: y ningú hi sia forçat, si ja ans de esser elet no dix als jurats que no vol fer ho: y serueixa personalment, sino sera impedit per absencia, o per malaltia, sots pena de deu

Electio del Mustaçaf.

^a Pet. 2. pr. 116. Alf. 3. pr. 19. & pri. 38. Mar. pri. 16.

^b Ferd. M. 307. 3. 3. * 1xxij. ij. j.

^c Phil. 1552. R. 13. 2. 3.

^d Petr. 2. 105. 2. 14. * ix. xxvj. ij. & R. 111. 3. 42. * ix. xxvj. ij. & pri. 44. §. 16. Per aço se corrig. Iac. 1. 79. 3. i. * ix. xxvj. j. & Pet. 1. 96. 3. 26. * 1. iij. xxx. Hon se elegia dia de sent Miquel. Y Iac. 1. pr. 35. §. 1. hon se elegia vespra de S. Maria de Setembre, y juraua lo endema, y prenia cõte al passar, fins al dia de S. Miquel, que començaua a administrar.

^e Esta de offi. iust. in prin. & de offi. jurat. in prin.

Del offici del Mustaçaf. Tit. x.

37

den morabatins applicadors al Rey, o a la ciutat. ^a Y no sia fet algu Mustaçaf per toltèps. ^b Y son lochtinent sia fet ab-redolins, tambe en Xatua. ^c

Iure.

¶ Iure lo Mustaçaf al principi de son offici en la Seu, y no en altre loch, axi com lo iusticia, que se haura lealment en guardar lo que li pertany, y castigara les falsies, fraus, y engans de tots los menestrels; encara que sien de la Seca, y no sen empache altre. ^d Y inuestigue los fraus dels tauerners que mezelen certes coses en los vins, sagellant los vexells: y vltra la pena del Fur, castiguelos a son arbitre. ^e Y execute son offici en la Iueria, y Moreria, y no ni sia fet altre. ^f Y en la Moreria sols conega de les coses q li pertanyen; y nos empache en altres coses, com pertanyguen al Batle, sots pena de mil florins al Rey applicadors, y altres penes. ^g

Com faga son offici.

Conega de les obres.

¶ Guarde lo Mustaçaf q les carreres no sien estretes ni pijorades, ni si posen b. uedats, ni fems en ningun loch dins los murs: ^h y conega summariament, y sens escrits, en les caules de obres de portals, de finestres, espilleres, stulleidis, e parets unjanes de carrers, y altres coses semblants: y no sia impedit per lo Governador ni iusticia. ⁱ Y tãbe entre los lechs y emphyteotes eclesiastichs, y si sera inhibir per lo iurge eclesiastic, no ho permera lo iusticia, ^k y de la sua declaracio, lo bre les dites obres, nos pot appellar. ^l Y fara derrocar les obres que seran fetes contra Furs, y als que les obraran excentels la pena de xixanta sous. ^m

¶ En qualseuol loch, tãbe en les Moreries del Rey, y Almodi, y Iueria, y pes de la taula, pot concixer lo Mustaçaf dels pesos y mesures falsos y no bons, y pesades, y mercaderies, o coses no leals, mesura de la sal, y altres coses de si iurisdicció. Y que en la carnereria, o peixcateria no sien estreits los carrers en les tanles, o altres coses: y per ningú official hi sia empachat, sots pena de cent morabatins. ⁿ Y porte ab si dos, o tres vehins, y vn saig del iusticia; y pot entrar per les cases

D §

a fer

xxvj. ix. & priui. 12. §. 2. Petr. 2. 132. 4. 12. * ix. xxvj. xj. Philip. 1547. 7. 2. 37.

^a Alf. 1. 86. 4. 1. in prin. & §. 2. 4. j. iij. xxvij.

^b Iac. 1. pr. 8. §. 5. Y nos empache lo Governador en la electio. sup. de offi. iust. §. Solia.

^c Ioh. 164. 1. 11. ad tempus. * j. iij. xxxviii. Alf. 3. 220. 3. 14. * j. iij. xxxix.

^d Iac. 1. 79. 1. 1. * ix. xxvj. j. Pet. 2. pri. 12. lo. j. & pri. 122. Ferd. 2. pri. 36.

^e Pet. 2. pri. 52. f. Petr. 2. R. 137. 3. 10. * ix. xxvj. xij.

^g Pet. 2. pr. 105. Mar. 176. 1. 1. * ix. xxvj. x. Y si lo Mustaçaf donara licència de fer contrasur, vide supra del Dret, e Furs. §. Guardense.

^h Iac. 1. 79. 3. 2. * ix. xxvj. iij. Mar. 176. 1. 1. * ix. xxvj. x.

ⁱ Iac. 2. pri. 76. & pri. 92.

^k Iac. 2. pri. 75. lo. j.

^l Iac. 2. pri. 92. m. Iac. 2. pr. 122.

ⁿ Mar. 176. 1. 1. * ix. xxvj. x. Iac. 2. 100. 3. 7. * ix.

De les Instit. Forals. Libre. I.

Concega dels pe
sos y mesures.

Done conte.

Lo pes sia
franch.

Sin vna mesu
ra.

a fer son offici, y faga mesurar: y si trobara pesos, o me
sures falses, porte les al justicia; y si per aquell, y dos,
o tres prohomenys seran trobats falsos, paguen xixan
ta sous al justicia, al comu, y Almutaçaq applica.
dors. ^a Y qui fraudara lo pes, o mesura per la prime
ra vegada pague la pena statuhida, per la segona do
ble, per la tercera sia pres y punit com lladre: y fara
instancia lo fiseh. ^b Y done conte al justicia, e comu
de la ciutat de quatre en quatre mesos, a la fi, y no ca
da mes. Y apres de difinitis vna vegada, no pugué es
fer constrets a donar mes lo conte. ^c Y lo terç de les
penes ques applica al Rey, hanifeta gracia a mossen
Guillem Pertusa y als seus libersament. ^d Y lo terç
que pertany al comu, guardel hun ciutada, y emplees
en les despeses ques faran per embaxades al Rey, o al
tres coses profitoses al comu. ^e Y pot fer gracia lo
Mustaçaq de Valencia de les calonies, aconsellat dels Ju
rats, y del consell. ^f Y de les que seran de mes summa
de deu sous, en les viles y lochs, ab la presència del Bat
le. ^g Y no pot ferse inquisicio contra ell, ans dels a
gravis que fara, ne son coneixedors los Jurats. ^h
¶ Nos aliene a persona alguna lo pes, ni la Almu
staçaq de Valencia, ni de altres parts. ⁱ Y per jutjar,
atorgar, ni senyalar mesures, pes, alnes, barcelles, o
quarters, nos pague res. ^k Y al pesador que estara en
la taula del pearge, o altre loch, o pes de farina, no lis
done res per pelar alguna cosa de persona alguna. ^l
nis pague res als mesuradors per mesurar alguna cosa,
ni solarges, ni altra cosa. Y donalo Rey a la ciutat hu
na casa pera la taula del pes, en la qual si faga hon por
che y lo necessari: y estiga sots la senyoria del Rey. ^m
¶ Sia per tot lo Regne hun mateix pes, y huna me
sura, y qui en altra mesura, o pes mesurara, o pelara, pa
gue vint y cinch liures al comprador, Mustaçaq, y ac
cusador applicadors: y lo mateix pague qui vedra for
ment lense garbellar. ⁿ Y tinga la cort y prohomenys
hun pes y huna mesura, a la qual se puga recorrer en
semblants

a Iac. 1. 79. 2. 1.
* ix. xxv. 111.
b Phil. 155. 6.
33.
c Petr. 1. 128. 1.
39. * viii. xxv.
111. Ferd. 274. 3.
1. * j. 111. xcviii.
pera ço se cor
rig. Iaco. 1. 79
3. 2. * ix. xxv.
111. on donaua
conte cada mes
d Petr. 2. pri. 21.
lo 1. dit Guillem
Pertusa vene la
gracia a la ciu
tat. vt in sum
mario. d. pri.
e Iac. 1. 79. 3. 4.
* viii. xxv. j. vij
f Petr. 2. pri. 27.
g Petr. 2. pri. 28.
h Petr. 2. pri. 27.
Mar. pri. 6. per
aço se corrig.
Alf. 1. 90. 2. 1. *
extr. j. j. on se
feya inquisicio
contral Musta
çaq.
i Iac. 1. 79. 2. 1.
* viii. xxv. j.
k Iac. 1. 79. 3. 5.
* viii. xxv. j.
l Iac. 1. 79. 2. 4.
* ix. xxv. Iac.
2. pri. 10. 4. & pr.
109.
m Iac. 1. 79. 3. 5.
* viii. xxv. j.
n Petr. 2. pr. 12.
lo. 2.
o Phil. 156. 4. 16.
2. 109. Iac. 1. 6. 1.
3. * j. x. 111.

Del offici del ^{Mustaçaq.} Tit. ix.

59

semblants pesos y mesures. ^a

Quins sien los
pesos.

Quines sien les
mesures.

Corda de so
guejar.

¶ Tinga la onça vintiquatre diners dels que fan set
ze sous lo march: y lo march huyt onces: ^b y la libra
doze onces de march: ^c la arrova, trenta liures: ar
roua grossa, trenta sis liures: lo quintar, quatre arro
ues de les de trenta liures: quarter de vi trenta liures,
carrega de vi, quinze quarters: y si sera en portadores,
sia la carrega de vi tretze quarters: y la liura carniera,
tres liures: y totes les coses sien pesades al dit pes: y no
sia crexecut, ni minuat. ^d

¶ Lo vi deu mesurar se ab quarter, lo qual tinga lo
justicia, ^e y lo oli ab ambut de aram, sots pena quil
mesurara de altra manera, de perdre lo oli. ^f Y la fa
neca tinga en mig huna verga de ferro, y en la boca, y
en les vores de la faneca, y del almut sia yqual de to
tes parts, y capia la faneca huyt almuts arras. ^g Y lo
casiç tinga sis fanèques rases, ^h y mesureli lo formet,
ciudades, y altres grans de ferro a ferro. ⁱ La alna sia
quatre palms, axi pera draps de llana, com de lli, com
altres: y tinga los caps de ferro, y nos done res vltra la
mesura. ^k Y la mesura de la sal sia redona, tan ampla
dalt com baix: y sia adobada y afinada per lo Musta
çaq, ab lo patro de la ciutat, y nos mesure en altra que
aquella, sots pena de vinticinch sous: y qui voldra
ab barcella, mesureli ab barcella, ^l y sia feta tan grã
que la sal se mesure arras. ^m Y les castanyes, auella
nes, sego, calç, y altres coses semblants mesurent a
corrent. ⁿ

¶ La corda en ques deu soguejar y mesurar la terra,
y les jouades, te de llargaria vint brases reals, que son
quaranta cinch alnes de la ciutat de Valencia, ^o y ca
da mija fanecada de terra te de cada costat deu brases
de la dita corda, y axi conte cent brases quadrades. ^p
La fanecada te de cada costat quatorze brases de la di
ta corda, y mes si han de ajustar quatre brases, y axi
tindra la fanecada doscentes brases quadrades: q la
qual fanecada ab altra mesura te deu brases en ample,
y vint

p Iac. 1. 84. 3. 2. * ix. xxxviii. j. q Iac. 1. 84. 3. 3. * ix. xxxviii. j.

a Iac. 1. 79. 2. 1.
* viii. xxv.
b Iac. 1. 79. 1. 11
* viii. xxiii.
c Iac. 1. 79. 1. 11
* viii. xxiii.
d Iac. 1. 79. 1. 13
* viii. xxiii.
Iac. pri. 30. & p.
50.
e Iac. 1. 79. 1. 4.
* viii. xxviii.
f Iac. 1. 79. 1. 9.
* viii. xxviii.
g Iac. 1. 79. 1. 7.
* viii. xxiii. &
pri. 30.
h Iac. 1. 79. 1. 8.
* viii. xxiii. &
pri. 30.
i Iac. 1. 79. 1. 5.
* viii. xxiii. &
pri. 30.
k Iac. 1. 79. 1. 9
* viii. xxiii. &
pri. 30. & pr. 84.
l 6. 5. & 6. per ço
se corrig. Iac. 1.
ibidē on dona
uen dos dits v
trala obra.
m Petr. 1. 97. 2. 33.
* ix. xxxiii. lxx
& pri. 14. Ferd.
310. 4. 10. *
xliii. j. x.
n Petr. 1. pri. 12.
per ço se corrig
Iac. 1. 79. 1. 6. *
ix. xxiii. hon
se mesuraua a
corrent.
o Iac. 1. 79. 1. 6.
* ix. xxiii.
p Iac. 1. 84. 3. 1.
* ix. xxxvii. j.

De les Inſtruccions Forals. Libre. I.

y vint brases en llarch ^a la jouada quadrada te de ca
da costat quatre cordes, e quarta de corda, y sobra a
tot vinticinch brases que sen deluen lleuar: y axi te
set milia y doscetes brases quadrades. ^b La qual jo
uada segons altra mesura conte tres cordes de ample,
y sis cordes de llarch, ^c y trenta sis fanecades, que
son sis caſiçades fan vna jouada. ^d

Lo preu que correspon de vna braca
de terra, o fanecada, caſiçada, y
jouada, es del modo
seguent.

Quant val la braca,	val la fanecada,	val la caſiçada,	val la jouada,
lli. fs. 1	ll. 16 fs. 8	5 ll. fs.	30 ll. fs.
fs. 2	1 ll. 13 fs. 4	10 ll. fs.	60 ll. fs.
fs. 3	2 ll. 10 fs.	15 ll. fs.	90 ll. fs.
fs. 4	3 ll. 6 fs. 8	20 ll. fs.	120 ll. fs.
fs. 5	4 ll. 3 fs. 4	25 ll. fs.	150 ll. fs.
fs. 6	5 ll. fs.	30 ll. fs.	180 ll. fs.
fs. 7	5 ll. 16 fs. 8	35 ll. fs.	210 ll. fs.
fs. 8	6 ll. 13 fs. 4	40 ll. fs.	240 ll. fs.
fs. 9	7 ll. 10 fs.	45 ll. fs.	270 ll. fs.
fs. 10	8 ll. 6 fs. 8	50 ll. fs.	300 ll. fs.
fs. 11	9 ll. 3 fs. 4	55 ll. fs.	330 ll. fs.
1 fs.	10 ll. fs.	60 ll. fs.	360 ll. fs.
2 fs.	20 ll. fs.	120 ll. fs.	720 ll. fs.

Quant

a lac. i. 84. 4. 7.
* ix. xx. xviii.
iii.
b lac. i. 84. 3. 1.
* ix. xxxviii. v.
c lac. i. 84. 4. 6.
* ix. xxxviii. vi.
d lac. i. 84. 4. 7.
* ix. xxxviii. vii.
e lac. i. 84. 4. 8.
* ix. xxxviii. viii.
f lac. i. 84. 4. 9.
* ix. xxxviii. ix.
g lac. i. 84. 4. 10.
* ix. xxxviii. x.
h lac. i. 84. 4. 11.
* ix. xxxviii. xi.
i lac. i. 84. 4. 12.
* ix. xxxviii. xii.
k lac. i. 84. 4. 13.
* ix. xxxviii. xiii.
l lac. i. 84. 4. 14.
* ix. xxxviii. xiiii.
m lac. i. 84. 4. 15.
* ix. xxxviii. xv.
n lac. i. 84. 4. 16.
* ix. xxxviii. xvi.
o lac. i. 84. 4. 17.
* ix. xxxviii. xvii.
p lac. i. 84. 4. 18.
* ix. xxxviii. xviii.
q lac. i. 84. 4. 19.
* ix. xxxviii. xix.
r lac. i. 84. 4. 20.
* ix. xxxviii. xx.

Del offici del Mustaçaf. Tit. x.

61

Quant se dega donar per cada dinera
da de pa cuyt, lleuades totes des
peses, segons lo preu de cada
faneca de forment, mo
stras per la taula
seguent.

Quant la faneca del forment val.	Deu pesar cada dinerada de pa cuit, liures. onces.	Sobren en la fa neca.
vn fou.	4	
1 fs. 1.	3. 8. —	4. onces.
1 fs. 2.	3. 5.	2. onces.
1 fs. 4.	3.	
1 fs. 6.	2. 8.	
1 fs. 8.	2. 4. $\frac{1}{4}$	1. onça.
1 fs. 10.	2. 2. $\frac{1}{8}$	2. on. $\frac{1}{4}$
2 fs.	2.	
2 fs. 1.	1. 11.	1. onça.
2 fs. 2.	1. 10.	4. onces.
2 fs. 3.	1. 8. $\frac{3}{4}$	2. onç. $\frac{1}{4}$
2 fs. 4.	1. 8. $\frac{1}{2}$	2. onces.
2 fs. 5.	1. 7. $\frac{1}{2}$	1. on. $\frac{1}{2}$
2 fs. 6.	1. 7.	6. onces.
2 fs. 7.	1. 6. $\frac{1}{2}$	2. on. $\frac{1}{2}$

De les institu. Forals. Libre. I.

Quant la faneca del forment val.	Deu pesar cada dinerada de pa cuit, liures, onces.	Sobren en la faneca.
2 fs. 8.	I. 6.	.
2 fs. 9.	I. 5. $\frac{1}{3}$	I. on. $\frac{1}{3}$
2 fs. 10.	I. 5.	2. onces.
2 fs. 11.	I. 4. $\frac{1}{2}$	3. onces.
3 fs.	I. 4.	.
3 fs. 1.	I. 3. $\frac{1}{4}$	2. on. $\frac{1}{4}$
3 fs. 2.	I. 3. $\frac{1}{8}$	1. on. $\frac{1}{4}$
3 fs. 3.	I. 2. $\frac{1}{2}$	on. $\frac{1}{4}$
3 fs. 4.	I. 2. $\frac{1}{4}$	2. on. $\frac{1}{4}$
3 fs. 5.	I. 2.	2. onces.
3 fs. 6.	I. 1. $\frac{1}{4}$	on. $\frac{1}{4}$
3 fs. 7.	I. 1. $\frac{1}{8}$	3 onces.
3 fs. 8.	I. I.	4. onces.
3 fs. 9.	I. $\frac{3}{4}$	2. on. $\frac{1}{4}$
3 fs. 10.	I. $\frac{1}{2}$	2. onces.
3 fs. 11.	I. $\frac{1}{4}$	on. $\frac{1}{4}$
4 fs.	I.	.
4 fs. 1.	II. $\frac{1}{4}$	.
4 fs. 2.	II. $\frac{1}{8}$	1. onça.
4 fs. 3.	II. $\frac{1}{4}$	2. on. $\frac{1}{4}$

Quan-

Del offici del Mustaçaf. Tit.x.

63

Quant la faneca del forment val.	Deu pesar cada dinerada de pa cuit, liures, onces.	Sobren en la faneca.
4 fs. 4.	II.	4. onces.
4 fs. 5.	IO. $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{3}$	3. onces.
4 fs. 6.	IO. $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{6}$	.
4 fs. 7.	IO. $\frac{1}{2}$	falta 1. on. $\frac{1}{2}$
4 fs. 8.	IO. $\frac{1}{4}$	lobre 2 on.
4 fs. 9.	IO.	6. onces.
4 fs. 10.	9. $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{3}$	5. on. $\frac{2}{3}$
4 fs. 11.	9. $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{4}$	1. on. $\frac{1}{4}$
5 fs.	9. $\frac{1}{2}$	6. onces.

a Iac. 1. 83. 3. 1.
* ix. xxxv. j.

b Iac. 1. 84. 1. 1.
* ix. xxxv. j. 8.
84. 1. 2. * ix.
xxxv. ij.

c Iac. 1. 84. 1. 3.
* ix. xxxv. ij. 8.
84. 1. 4. * ix.
xxxv. iij. & 84.
1. 5. * ix. xxxv. j.
v. & 84. 1. 6. * ix.
xxxv. vj.

d Iac. 1. 84. 1. 7.
* ix. xxxv. vij.
& 84. 1. 8. * ix.
xxxv. viij.

Lo march quant valdra deu sous, val la onça deu diners y deu mealles: y així que tants sous com valdra cada march, correspon a cada onça altres tants sous y tantes mealles. ^b Y dels preus de les liures a onces, a cada sou de liura coarespon vn diner a la onça, y a cada diner de onça vn sou a la liura, ^c y a cada sou de alna correspon al palm dobles diners y dobles mealles. ^d Y lo preu de la faneca correspon al cafiz per cada diner mig sou. ^e Y a cada sou del preu de la faneca correspon al almut vn diner y vna mealla. ^f

Quant corresponga lo pes mayor al menor.

e Iac. 1. 84. 1. 9.
* ix. xxxv. ix.
& 84. 1. 10. * ix.
xxxv. x.

f Iac. 1. 84. 1. 10.
* ix. xxxv. xj.

Quant

De les Instit. Forals. Libre.I.

Quant correspon del preu de cada canter de vi a la dinerada, se mostra per la seguent taula.

Si val lo càter del vi.	ay en la dinerada. liures y on ces.	fobra, o falta en lo quar ter.	Si vallo canter del vi.	ay en la di nerada. liura, on ça.	fobra, o falta en lo quarter.	a fac. f. 84. 2. f. * viiiij. xxxvii. per to tum tit.
1 fs. I.	30.		1 fs. 9.	I. 5.	fobra 3. onc.	
1 fs. 2.	15.		1 fs. 10.	I. 4. $\frac{1}{2}$	falta 3. onc.	
1 fs. 3.	10.		1 fs. 11.	I. 3. $\frac{1}{2}$	fobra 3. onc. $\frac{1}{2}$	
1 fs. 4.	7 6.		2 fs.	I. 3.		
1 fs. 5.	6.		2 fs. 1.	I. 2. $\frac{1}{2}$	falta 2. onc. $\frac{1}{2}$	
1 fs. 6.	5.		2 fs. 2.	I. 2.	falta 3. onc.	
1 fs. 7.	4. 3. $\frac{1}{2}$	falta on. $\frac{1}{7}$	2 fs. 3.	I. 1. $\frac{1}{4}$	fobra 2. òc. $\frac{1}{4}$	
1 fs. 8.	3. 9.		2 fs. 4.	I. $\frac{2}{8}$	falta on. $\frac{1}{2}$	
1 fs. 9.	3. 4.		2 fs. 5.	I. $\frac{1}{2}$	falta 2. òc. $\frac{1}{2}$	
1 fs. 10.	3.		2 fs. 6.	I.		
1 fs. 11.	2. 8. $\frac{1}{4}$	falta on. $\frac{1}{4}$	2 fs. 7.	II. $\frac{1}{2}$	fobra 2. òc. $\frac{1}{2}$	
1 fs. 12.	2. 6. I.		2 fs. 8.	II. $\frac{1}{4}$	falta 3. onc.	
1 fs. 1.	2. 6.	fobra 3. onc.	2 fs. 9.	II.	3. onc.	
1 fs. 3.	2.		2 fs. 10.	IO. $\frac{1}{2}$	fobra 3. òc. $\frac{1}{4}$	
1 fs. 4.	I. IO. $\frac{1}{2}$		2 fs. 11.	IO. $\frac{1}{4}$	I. onc. $\frac{1}{4}$	
1 fs. 5.	I. 9.	fobra 3. onc.	3 fs.	IO.		
1 fs. 6.	I. 8.		3 fs. 6.	8. $\frac{1}{2}$	fobra 3. òc. $\frac{1}{4}$	
1 fs. 7.	I. 7.	falta I. onça.	4 fs.	7. $\frac{1}{2}$		
1 fs. 8.	I. 6.		5 fs.	6.		

Del of.

Del offi. de Cancellor. Titol. xj. & xij.

65

DEL OFFICI DEL
Cancellor.

a Impe. 1542. 5.
4. 15. * xcvj. ij. j.
Phil. 1564. i. i. i.

TITOL XI.

Qui sia Can
celler.

O Cancellor sia natural del Regne, si
ni ha de sufficient: y sia persona con
stituyda en dignitat ecclesiastica: y no
ho sia qui sera Inquisidor còtrals he
retges. ^a X essent dins lo Regne, sia
tègut per present en lo loch de la con
tencio, y puga delegar en dit loch vna persona eccle
siastica. Y essent lo Cancellor fora del Regne, sia Can
celler lo quis trobara Mestre de Muntesa. ^b Y sup
plicas que declare a còsell de Assessor no sospitos, que
no sia de la Real Audiencia, ni tinga altre offici: y no
es prouehit. ^c Y ans que vís lo Cancellor de son offi
ci, jure en plena audiencia, que guardara, y fara guar
dar los Furs, y nols contrauindra. Y del jurament sen
done copia als Jurats, o Syndich de Valencia, si de
manaran. ^d

b Imp. 1533. 5.
3. 15. * iij. v.
xxxiiiij. Philip.
1564. i. i. i.

c Impe. 1542. 5.
4. 15. * xcvj. ij. j.

d Mar. 1813. 5.
* i. ij. iij.

DEL OFFICI DE ASSES
sor, y salari dels Iutges.

TITOL XII.

Electio dels as
sessors.

SE N' cadaun any elects tres Assessors, la
mateixa hora que sera elect lo iusticia:
triant dotze iuristes, hu de cada parro
chia, los quals hajan praticat dins Va
lencia dos anys, y fora Valencia cinch
anys: y sien posats en dotze redolins en vn baci de ay
gua: dels quals redolins sen traguen tres, y lo primer
de aquells sia Assessor del Iusticia Criminal: y lo se
gon del Iusticia Ciuil, per lo primer mig any, fetnt en
E cadira:

cadira: y lo altre per al altre mig any, seent en cadira ab lo iusticia. Y mentres lo hu seura en cadira, lo altre oja assignacions, y acorde processos: y los negocis de la sua Cort que ells hauran acordat, nos cometen a ells mateixos. Y los que elegiran dits Assessors, juren que elegiran conuenients persones. Y sien los pagats los salaris: ço es, al del Criminal de diners del Rey, y als del Civil de diners de la Vniuersitat. Y los elets no poden escusarse de admetre dits officis, sots pena de trecentos morabatins, al Rey y a la ciutat applicadors. Ni aduocuen aquell any. Y los elets no tornen en electio los dos anys següents. Y guardes en les viles la electio, com es disposat del iusticia. ^a

Quant sera dit
suspecte.

¶ Apres que lo Assessor ordinari, o delegat, sera admès per les parts, o elet per lo jutge, discordant les parts, no pot esser dit suspecte, sino sera per noua y iusta raho de sospita expressa, de la qual se conega summariament sens appellacio: y si per allegarse la sospita sens iusta causa, lo jutge per expedir se assumira altre Assessor, que lo allegant la sospita li pague tot lo salari. Y si lo ordinari sera dit suspecte, no lis done associat, sino remouent lo del plet del tot, se assumixea lo jutge altre Assessor no suspecte. ^b Y no pot esser algun clergue Assessor. ^c

Jurament.

¶ Iure lo Assessor que acófellara al iusticia lealment en les coses a ell tocants: y no prenga algun do per pleyt ques tracte, o espere tractar en la Cort: y que entendra tant quant pora en despachar los pleyts, y en acordar, y ordenar sentencies: y no restara per ell de sentenciar los pleyts que en son any estaran en punt de sentencia: y reba los testimonis en causes criminals, o ciuils, passants summa de cent morabatins: ^d y que no aduocara en la Cort de hon ell es Assessor, excepto en los casos que tenia començats a aduocar ans que fos Assessor. ^e Y no reba salari de Aduocat. ^f Y en cas de disparitat de vots en les causes, segueixcas lo parer del Assessor ordinari, encara que lo Aduocat Fis-

Lo vorar.

cal sia

a Petr. 2. R. 108.
2. 33. * j. iij. xlvij.
Ferd. R. 307. 4.
23. * j. iij. xlvij.
Mart. pri. 3. lac.
1. 3. 3. 15. * j. iij.
xlvj. Petr. 2. pri.
11. lo 2. & priu.
45. lac. 2. pri. 123.
Per aço se cor-
rigen alguns
furs y privile-
gis dels sobre-
dits, cò diguen
ques ses electio
de hun assessor
altres de dos. Y
sonch concedit
a les viles que
puguen fer as-
essor, ab que
elles lo paguen
y no sonch ac-
ceptat. Petr. 2.
R. 112. 4. 5. * j.
ij. xlvij. quat
al aduocat en-
tense com. inf.
eo. §. iure.
b Petr. 2. 156. 2.
17. * xvij. ij. j.
vers. praterca.
lac. 1. 13. 4. 4. *
iij. j. v.
c lac. j. 75. 2. 4.
* ix. xix. vj.
d lac. 1. 3. 3. 14.
* i. ij. xlvij.
Mar. 170. 2. 10. *
j. ij. iij.
e Alf. 1. 87. 4. 2.
* j. iij. lxxij.
f Petr. 2. R. 113.
4. 16. * j. iij. l.

cal sia de contrari parer. ^a

Serueixa perso-
nalment.

¶ Lo Assessor del Governador general, o particu-
lar, serueixa personalment y ab diligencia, son offici,
seent ab lo Governador continuament, quant dona
audiencia. ^b Y no faça sino vn Lochtinent tan sola-
ment, que sia sufficient en cas de absència, o necessitat
de la persona, a les despeses, sots pena de vint moraba-
tins, executors per los iusticies. ^c Y estant lo Assessor
moit impedit, y regint per diuersos Lochtiments, lo
Rey promet d'prouehirhi ab breuetat. ^d Y assistix-
ca a les confessions, y no les cometa al alguazil. ^e

Assigure.

¶ Si lo Assessor del Governador, o altre oficial, sera
fet foralter, o qui no es heretat en lo Regne, done fer-
mances del Regne, que acabat son offici estara a dret
y satisfara als que de aquell se clamaran. ^f Y haja de
esser ciutada de Valencia: y puga esser Lochtinent, o
surrogat, per impedimēt del Governador. ^g Y lo dit
Assessor, ni son regent, no reben salaris de causes to-
cants a son offici, ni de appellacio, sots pena de tornar
lo salari, y altres penes estatuydes, puix lo Rey li dona
quatre mil sous cada any, y huit sous cada dia, pera
sustentar quatre canalcadures. Ni aduocue en causes
que toquen a la jurisdicció ordinaria de la Govern-
acio: ni q per appellacio hi poden tocar. ^h Y lo della
Vxo tinga trenta liures sobre los emolumēts de la Go-
uernacio, y mes deu liures. Y no prenga salaris de sen-
tencies. ⁱ Y al della Xixona paguelis per lo Batle de
Alacant son salari ordinari: y no prenga salari de sen-
tencies. Y al Batle prengalis en conte dit salari. ^k Y
tornen la mitat de les haueries que han pres dobles. ^l

Quin salari re-
ba.

Sospites.

¶ Quant lo Assessor del Governador sera dit sus-
pecte, assumixcasen lo Governador altre, pera que con-
ga de les causes de sospites: y si seran injustes, pague lo
salari del Assessor assumpt la part que allega les sospi-
tes: y si se allegaren justamet, paguēles les dos parts. ^m
Y si lo Assessor del Batle sera dit suspecte, no per ço se
traguen les causes patrimonials de la Batlia, mas done

a Ferd. 1. 272. 3.
2. * j. iij. xlv.
b Petr. 2. 138. 4.
15. R. * j. iij. l. j. &
151. 1. 2. * j. iij. l. ij.
c Petr. 2. 151. 1.
2. * j. iij. l. ij.
d Imp. 154. 2. 9.
1. 35. Phil. 154. 7.
13. 1. 6.
e Imp. R. 152. 3.
9. 4. 10. * ij. v.
cxix.
f Petr. 2. pri. 20.
lac. 2. 100. 1. 1.
extra. * j. ij. ij.
& 100. 2. 2. non
est in nouis. &
pri. 11.
g Mar. 178. 2. 2.
* ij. v. ij. c. per
a co se corrig.
lac. 2. pri. 158. &
Petr. 2. pri. 35. &
pr. 96. 9. 8. on lo
assessor no po-
dia esser surro-
gat ni lochtin-
nent.
h Petr. 2. pri. 39.
i Imp. 1537. 9.
2. 33. * lxxxix.
iij. j. Phil. 1547.
8. 3. 44.
k Imp. 1537. 9.
2. 32. * lxxxix.
ij. j. Phil. 1547.
16. 3. 2.
l Mar. M. 198. 2.
3. * xxxiii. iij. j.
m Petr. 2. pri. 53.

E 2 lis al-

lis algun adjunt, o adjunts, que juntament ab lo Assessor ordinari coneguen de les tals causes: y si lo Batle no ho fara, pague dos mil florins al Rey. ^a Y lo Assessor de Batle y Aduocat Fiscal della Xixona, si estara en Alacant, o en Oriola, conegaho lo Virrey. ^a

¶ Los salaris ques han de donar als jutges per les sentencies, sia segons la valor de la cosa per ques dona la sentencia, a raho de quatre diners per liura, per cada vna de les parts: ab que no excedisca mil sous per les dos parts. Y si sera vn sol jutge, tinga se tot: si se ran molts, partixquenlo y gualment. Y si pendran Assessor, tambe ho partixquen y gualment, o com se concertan: y aixi mateix sia en arbitres, y sos Assessors: y si pendran mes, tornenlo doble, vn terç al acusador, y dos terços al Rey. ^b Y si lo pleyt sera sobre cosa de incert valor, o en causa criminal, pagues a la mateixa raho, segons la valor de la cosa: y en criminal segons la qualitat del crim y de les persones, si la part concordara ab lo jutge: sino estimeho lo Ordinari, y declareho summariament, ab que no passe de mil sous. ^c Y en causa de opposicio proprietaria, pagues a dita raho de quatre diners per liura, per cascuna de les parts: ab que no passe docents sous per les dos parts. Mas en causa de opposicio creditiva, e tal, que segons Furs se pot proueyr sens conuocacio de la part, nos reba salari per la sentencia. ^d Y per les sentencies dels Còsuls pagues a raho de tres diners per liura, y no passen docents sous. ^e Y los salaris de les correccions no excedixquen vn ducat. ^f Y si les parts se acordaran pendient lo pleyt principal, o de appellacio, paguen se al jutge, o Assessor los treballs, a coneguda de la Cort: remoguda tota appellacio, o recorrs, com no excedisca la mitat del salari. ^g Y ningun jutge prenga mes salari del ordenat. ^h

¶ Ningun jutge prenga salari de la sentencia interloquutoria, ni diffinitiva, fins la haja publicada: mas force les parts ab penes a quel deposen en vna taula, o en poder

^a Ferd. 2. p. 4.

^a Phil. 1547. 2. 3. 3. 9.

^b Mar. 179. 2. 1. ^c ix. xix. lxxxix. Jac. 2. pri. 67.

^c Mar. 179. 2. 2. ^d ix. xix. xc. Jac. 2. pri. 67.

^d Mar. 179. 3. 3. ^e ix. xix. xcj. dls salaris dels jutges de la Real Audiencia, sup. del Virey. §. do nes, y dels assessors de Governador sup. eo. §. si lo assessor, quin se pague al Governador y com entre los officials se partixquen les aueries sup. de off. gou. §. no prenga. & §. Les aueries, fins a la fi.

^e Mar. 179. 3. 4. ^f ix. xix. c.

^f Imp. 1528. E. R. 103. 17. ^g ix. xix. xcviij.

^g Mar. 170. 3. 12. ^h ix. xix. xcij.

^h Ferd. 2. 4. 1. ⁱ ix. xix. lxxiiij.

ⁱ Mar. 179. 2. 1. ^j ix. xix. lxxxix.

^j Mar. 179. 3. 3. ^k ix. xix. lxxxix.

^k Mar. 179. 3. 3. ^l ix. xix. lxxxix.

^l Mar. 179. 3. 3. ^m ix. xix. lxxxix.

^m Mar. 179. 3. 3. ⁿ ix. xix. lxxxix.

No reben lo salari ans de donar sentencia.

en poder del escriua, o tauleger, o clauari de la ciutat, a electio del jutge: y donada la sentencia, cobrel de hon lo depofara, sots pena al contrafahent de esser infame, y priuat de tot offi. de judicatura, e Assessoria ipso Foro. Y si contrafaran los Consuls, tinguen pena de to lament restituyrlo en doble. ^a Y los arbitres de les contencions de jurisdiccions, no reben salari fins que la sentencia sia posada en poder del escriua. Y en les causes dels miserables nos allargue la declaracio per lo salari, ni per altres despeses. ^b Y per la primera interloquutoria, donada sobre algun intermedi, o per altres interloquutories, sols sen prenga vn terç del salari, restants los dos terços pera la diffinitiva. ^c

Quins jutges no reben salari.

¶ Los jutges, y Assessors de Governadors, o justicies, o sos Lochtinents, o altres officials que son assalariats, no prenguen salari de les sentencies diffinitives, ni interloquutories, de les causes que pertanyen a la jurisdiccion, encara quels sien comeies. ^d O si ells ne faran commissio a altres. Sots pena de deu morabatin, y restituyr lo que hauran pres: excepto en commissio de contes. ^e Les quals penes execute lo justicia. ^f Ni prenga salari lo delegat del justicia, ^g ni lo justicia, per posar la autoritat en algunes escriptures: ^h sino fos, que impeditis los dits Assessors de just impediment, a coneixença del Ordinari, requestis per la part, subdelegaua lo Assessor: porque los tals subdelegats tindrien salari. E si a requesta d les parts, o part, feya lo Assessor relacio en la Real Audiencia, prenga mig salari. ⁱ Ni prenguen salari los jutges de la Cort del Rey q son assalariats per les sentencies de les causes principals, encara q per lo Rey los sien comeies. ^k

DEL OFFICI DELS DEPUTATS, y dret del General, y de la Sal.

TITOL XIII.

E 3

Cascun

^h Jac. 1. 3. 3. 11. ⁱ Pet. 2. 138. 3. 13. ^j j. iij. lx. ^k Jac. 2. pri. 86.

^a Pet. 2. 105. 1. 9.

^b ix. xix. lxxxv. Mar. 170. 2. 11. ^c ix. xix. lxxxviij. & 179. 3. 4. ^d ix. xix. c. Pet. 2. R. ad tēpus. 112. 2. 51.

^e ix. xix. lxxxviij. & 116. 3. 7. ^f ix. xix. lxxxviij. per a ço se corrig.

^g Pet. 2. pr. 7. lo 2. on podien rebre lo salarians de la sentencia com la publicassen trenta dies apres.

^h Phil. 1552. 1. 3. 3.

ⁱ Imp. 1533. 4. 1. 8. ^j ix. xix. xcij.

^k Jac. 2. 101. 3. 10. ^l ix. xix. lxxxviij. & p. 14. §. 6. Alf. 2. p. 14. Alf. 1. 87. 3. 2. ^m ix. xix. lxxxviij.

ⁿ Impe. 1537. 4. 3. 10. ^o ix. xix. lxxxviij. Pet. 2. R. 138. 4. 14. ^p j. iij. lxj.

^q Alf. 1. 87. 3. 1. ^r j. iij. lv.

^s Pet. 2. 102. 3. 4. ^t j. iij. lv. & p. 44. §. 4. & §. 5. & 131. 3. 4. ^u j. iij. lxx.

^v Pet. 2. 156. 4. 18. ^w ix. xix. lxxxix. & 107. 3. 14. ^x j. iij. lvij.

^y Jac. 1. 3. 3. 15. ^z j. iij. lxx.

^{aa} Pet. 2. 156. 4. 18. ^{ab} ix. xix. lxxxix. & 107. 3. 14. ^{ac} j. iij. lvij.

^{ad} Jac. 1. 3. 3. 15. ^{ae} j. iij. lxx.

^{af} Pet. 2. 156. 4. 18. ^{ag} ix. xix. lxxxix. & 107. 3. 14. ^{ah} j. iij. lvij.

^{ai} Jac. 1. 3. 3. 15. ^{aj} j. iij. lxx.

De les Institu. Forals. Libre. II

Ellecio de Deputats, dos de cada braç; y tres Clauaris, hu de cada braç; y sis Còtadors, dos de cada braç; y la elecio dels Deputats per lo braç Ecclesiastich sols se faça de les persones que fan lo braç Ecclesiastich, y que en-

Eleccio de Deputats Ecclesiastichs.

treuenen en Corts generals. ^a De aquesta manera, que los dos Ecclesiastichs que acaben lo trienni, nomenen dels que fan lo dit braç pera Deputats; y ningu dels nomenats torne a esser nomenat altra vegada, q primer no sien nomenats tots los altres que fan lo dit braç. Y en la tal nominacio, lo Capitol de la Seu solament te vna veu, y sols pot esser nomenat vna vegada; y aixi mateix lo Mestre de Muntesa; y fet altramet, no valga. Y poden subdelegar a qui vullen, seruant lo orde dels que poden esser Subdelegats. ^b

Eleccio de Deputats militars

Ellecio dels Deputats Militars, la qual tenia lo Rey sequestrada, tornas a ques faça. ^c Aixi que sien fetes dos cedules, vna de Nobles, y altra de Generosos de Valencia, y altres ciutats y viles Reals del Regne; y presentense al Rey. ^d Y dels que estaran en les cedules, y de altres Militars, prengan lo Rey los que li parra, y entretingasen vna copia, donantla al seu Protonotari, y l'altra la enuie per lo escriua de la Deputacio a Valencia als Deputats. ^e Y los noms dels aixi elects sien escrits en vn libre de pergami, los Nobles a vna part, y los Generosos en altra. ^f Lo qual libre se tanque en vn armari ab tres claus differentes, tenintne la vna lo Deputat noble, altra lo Generos, y l'altra lo escriua de la Deputacio; retenintse lo dit escriua vn trellat del dit libre, pera poderho comunicar. ^g

Ellecio de tres en tres anys ^h lo dia de Nadal, quant se fara la elecio dels Deputats Militars, lo escriua y Syndich de la Deputacio enuie los porters ab les maces altes a conuocar los Deputats, Contadors, Clauari, y Administradors del General per lo braç Militar, y Assessor del General; y conuiden los que voldran pera fer te-

^a Qui sien les persones que fan lo braç Ecclesiastich sup. de la Mag. del señor Rey. §. No pot.

^b Philip. 1547. 12.3. §. E. reseruasla puiusio. & Phil. E. 1552. 11. 4. 1. remet sela puiusio. Y com substituiuxque vide supr. de la mag. del señor Rey. §. no pot.

^c Ferd. M. 314. 2.1. * xl. ij. viij.

^d Ferd. M. 314. 3.2. * xl. iij. ix.

^e Ferd. 314. 3.3. M. xl. iij. x.

^f Ferd. M. 314. 3.4. * xl. iij. x. §. Es a saber.

^g Ferd. M. 314. 4.5. * xl. iij. xi.

^h Alf. 3. 2.57. 3.10. * xl. ij. iij.

Del off. de Deput. y dret del Gen. Tit. xiiij.

fer testimoni, peral endema a les huit hores a la Deputacio; y oyda primer la Missa del Esperit Sant en la sala de la Deputacio, los dos Deputats y lo escriua vagen a obrir lo armari hon esta lo dit libre, y traguenlo publicament, y portel lo Deputat noble a la sala; y lo escriua en presencia de tots escriga los noms de tots los Nobles en trocets de pergami yguals, y sien posats en redolins yguals, fets en molle, pera aço fet a posta, lo qual se guarde en lo General; y posats en vn baci de aygua per lo Deputat noble en la ma d'escuberta; y arro-mangat lo braç, y en lo baci sien còtats; y vist que ningu falta, vn fadrinet menor de huit anys, pote dos vegades la ma vberta y lo braç nu, en presencia dels sobredits, dins en lo baci, y menege dits redolins sense trauren, y la tercera vegada tragan hu, y donel al Deputat noble, lo qual obra dit redoli en presencia de tots los sobredits; y mostre a tots lo nom de qui es, y aquell sia Deputat per lo trienni seguent. Y lo mateix fadrinet traga altre redoli com es dit, y lo qui exira, sia jutge contador per lo dit trienni. ^a Y aixi mateix se faça en la elecio del Deputat generos: sent lo Deputat generos passat, lo que feya lo noble, com es dit. Y fets que sien, tornen lo dit libre a son armari, tancantlo ab les tres claus, les quals sen porten a sa casa cascu de aquells a qui toca tenirles. ^b

Ellecio de cada cinch anys lo dia que es elegira Obrer del braç Militar, lo escriua de la Deputacio done nomina al Syndich del dit estament dels que seran morts dels de la ensauiacio; y lo dit escriua y Syndich del dit estament, facen sens falta vna ceda dels noms dels Militars que seran casats, y tindran vint y quatre anys còplits, y no seran en la precedent nominacio; y presenten dites dos cedules als examinadors elects pera examinar los que han de entrar a Obrer; y los dits examinadors en la mateixa hora miren quals dels dits casats seran sufficients, en numero doble dels q seran morts, que eren en lo dit libre: prestat primer juramet de ha-

^a Ferd. 314. 4. 6. M. xl. ij. xi.

^b Ferd. 315. 2. 7. M. xl. ij. xiij. p. aço se corrig. Alf. 3. 2.27. 2.7. * xl. ij. & 2.27. 2.8. * xl. ij. & 2.27. 3. 2. * xl. ij. iij. & 2.27. 3. 12. * xl. ij. vj. on se feyade altra manera di ta elecio.

Com se posen los militars para la elecio de Deputats.

De les Institu. Forals. Libre. I.

uer si be, e lealment: y trametenla al Rey, pera que de aquells nomene tants com seran los morts: y si les dites cedules nos feyen lo dit dia, pugué fer altre dia. ^a Y los dits oficials, no pugué subdelegar sino dels dits enfaculats, o que segons dits capitols se enfacularan. ^b Y lo qui sera elet vn trienni, no puga tornarhi los dos triennis apres següents, ni sia Subdelegat. ^c

Qui no pot es-
ser Deputat.

¶ No sia posat en la electio dels Deputats algun oficial Real, ni de la Deputacio, sino era subdelegat: ni deutor del General, o qui no haura donat conte de alguna administracio: y si posats exiran, no valdra la electio: mas tragasen altre: y si exiran pare y fill, o dos germans, o dos de vn linatge y cognom, lo qui exira darrer no cócorrega, mas tragasen altre. ^d Y si algu dels dits officis vacara, ficas electio de altre dins deu dies apres de hauer constat als Deputats de la vacacio, seruat lo dit orde. ^e Ni sia admes a la dita electio qui no tindra mes edat de vint y quatre anys, y tinga, o haja tengut muller. ^f Y los Deputats vells liuren les claus del armari hon esta dit libre, als que seran nouament elets, quant hauran prestat lo jurament. ^g

Electio de De-
putats per lo
braç real.

¶ Los Deputats per lo braç Real, sien vn Iurat de Valécia, y vn Iurat de les ciutats y viles Reals: aixi que dels Iurats de Valencia ciutadans, lo qui sera graduat primer, sia Deputat: lo segon, Clauari: lo tercer, Contador: lo quart, Administrador. Y la dita nominacio se faça en la Sala per los Iurats, vn mes ans del Nadal ques haurá de elegir los Deputats. Y guardenho, sots pena de mil florins. ^h Y los Deputats de les viles Reals fora Valencia, sols se dehuen elegir de les ciutats y viles, y en lo orde següent: go es, lo primer de Xatua, y successiuament Oriola, Alacant, Morella, Alziray torne a Xatua, y passe auant a Castello, y apres a Oriola, y passe a Vilareal, Ontinent, Alcoy, y torne a Xatua de principi, y prossequisca lo dit orde. ⁱ Y los Contadors sien elets de les altres viles vltra les sobredites, següent lo orde següent: go es, Burriana, Cul-
llera.

a Ferd. M. 315.
3. 12. * xli. iij.
xvii.

b Ferd. 316. 1.
14. M. xlii. j. xx.

c Alf. 3. 227. 3.
11. * xl. ij. v. Ferd.
315. 3. 10. M. xli.
ij. xv. Phil. M.
1564. 26. 2. 168.

d Ferd. M. 315.
3. 9. * xli. ij. xv.
Imp. 1537. 14. 4.
63. * xlix. iij. lx.

e Ferd. M. 315.
3. 11. * xli. iij.
xvi.

f Ferd. M. 316.
1. 13. * xlii. j. xix.

g Ferd. M. 316.
1. 15. * xlii. j. xxj.

h Ferd. 2. pr. 6.

i Ferd. 316. 1.
1. * xlii. ij. xxij.

Del off. de Deput. y dret del gñal. Tit. xv.

73

llera, Biar, Bocayrét, Alpont, Paniscola, Penaguila, Xerica, Xixona, Vila joyosa, Castell Fabis, Ademug, y torne a Burriana, prossequint segons lo dit orde. ^a Y de les dites ciutats y viles, lo any que els cabra la electio de Deputats, o Contador, ho haja de esser lo Iurat en cap dels ciutadans, o homens de vila de aquella ciutat, o vila, a qui cabra la electio, seruat lo dit orde: los quals hajen de venir a jurar a Valencia peral dia de Capdany, y residir en dita ciutat, o subdelegar, segons espermes. ^b Y si algun Deputat, o altre oficial dels dits estaments sera elet perpetuo, o de altra manera contra los dits ordens, sera nulla la electio. ^c

Iuraments dels
Deputats y al-
tres oficials de
la Deputacio.

¶ Apres que los Deputats, y altres oficials de la Deputacio seran elets, presten lo dia de Capdany en la Deputacio lo jurament acostumat. ^d Y los que seran absents, que seran en lo Regne, sien auisats per los porters a que vinguen a jurar peral dit dia: y sino vindran, juren los que si trobará: y han de regir fins que los altres vinguen: y continues la relacio que fara lo porter. ^e Y qui per algun Deputat sera substitut, preste lo jurament en poder del altre Deputat de son estament, o son substitut: y sino ni haura, preste lo en poder de hu dels altres Deputats, per aquells nomenador, en presència dels altres. ^f Y tambe juren que no tenen part en lo arrèdament del General, y que no han demanat als arrendadors, ni demanaran taula alguna, ni collecta, ni altre offici. Y los que seran habilitats pera arrendar, juren que no donaran dits officis a oficial quels demane. ^g

Juren los con-
tadors y admi-
nistradors.

¶ Los Contadors de la Deputacio juren que pendran conte cada mes al Clauari dels albarans que hauran pagat, y tallenlos, y posenlos en lo Archiu, pera reconeixerlos al fer de la definicio al Clauari. ^h Y si morra algun contador, lo que en son loch sera elet jure en poder dels altres: y si no hi haura compliment, jure en poder dels Deputats. ⁱ Y los Administradors de la Deputacio juren en poder dels Administradors

a Ferd. 316. 2. 1.
xlii. iij. xvii.

b Ferd. 316.
2. 2. * xlii. iij.
xxii. y los syn
dichs que tra-
ballaren en a-
quelles corts e
dites elections
foren preferits,
y los que eren
de Valencia se
hauí de sub-
delegar per los
Deputats de les
viles. Ferd. M.
316. 3. 3. * xlii.
iij. 25. & M. 316
4. 4. * xlii. iij.
xxvj.

c Phil. 1564. 14.
1. 95.

d Ferd. M. 315.
2. 7. * xli. ij. xiiij.

e Ferd. M. 315.
2. 8. * xli. iij. xliij.

f Imper. 1537.
14. 3. 62. * xlix.
iij. lix.

g Phil. 1564. 13.
3. 91.

h Ferd. 316. 2.
26. * xlv. iij.
xxvj.

i Phil. 1547. 5.
3. 23.

De les Instit. Forals. Libre. I.

vells, ques hauran lealment en sos officis: y los Subdelegats en poder del Administrador, així mateix. Y tinguen audiència en la Deputació cada dimarts y diuenres de cada setmana: y si dits dies seran feriats, tinguen la los dies següents no feriats. ^a

Electio d'guardes.

¶ Facen los Deputats electio de guardes, y altres militres per al General, a quils parra, los quals guarden lo dit dret per les ciutats, viles, lochs, camins, ports, y platges del Regne, donantlos lo salari que's parra, y com los parra: y poden tambe elegir Syndich y porters. Y en cas de mort, o renunciacio, seruen la practica com en lo Aduocat y Syndich. ^b

Salari dels Deputats y altres officials.

¶ Tinguen de salari cascu dels Deputats y Syndich cada any cent liures: lo Assessor cinquanta liures, vltra los salaris de les sentencies. Los Contadors quaranta liures cascu cada any. Lo Clauari rebedor cent cinquanta liures. Los altres dos Clauaris y tres Administradors cada hu vint liures. Los dos Aduocats de Syndichs, cascu vint y cinch liures. Lo escriua vltra los salaris dels actes, cent liures. Los dos porters ordinaris cinquanta liures cascu. Y als Assessor y escriua que al present son, vint y cinch liures a cada hu cascu any, de les vides tan solament per ajuda de costa. Y ningu pot hauer mes d. l. sobredit salari. ^c Y si los Deputats, o sos officials anaran fora per negocis, sia la dieta de Deputat, Assessor, Syndich, y altres officials, tres ducats cada dia. Y lo salari de Eserua, dos ducats cada dia, y nols se done mes ajuda de costa. ^d

Despeses de la Deputacio.

¶ Vltra dels salaris, pagnense cascu any en la Deputacio les coses següents: go es, per vna Milsa ordinaria trenta sis liures dotze sous. ^e Pera vna lantia en la capella, quatre arrotes de oli. Al Eserua per portar lo libre de conte dels Clauaris, Contadors, y Collectors del General, quaranta liures. Y per rebre la diffinicio del Clauari, cinch liures deu sous. Y per escriure y tomar lo libre, quinze liures. Per escriure lo libre Registre dels albarans dels censals, eatorze liures. Pera paper, li-

a Ferdi. 311. 1.
24. * xlv. 11.
xxiiij.

b Ferdi. 312. 3.
18. * xlvj. 1.
xxviiij.

c Phil. 1564. 13.
2. 20. per aço se
corrige. Ferdi. 313.
3. 37. * xlvij. 11.
xxxvij. on sols
se donaué qua
ranta liures a
cada porter.

d Phil. 1564. 15.
1. 167. B.

e Phil. 1564. 14.
2. 97. per aço se
corrige. Ferdin.
313. 3. 37. * xlvij
11. xxxvij. on
se paguè diuit
liures sis sous.

Del offici dels Deput. Tit. xiiij.

75

per, libres, pergamins, tinta, y altres coses semblants, lo que sera menester. ^a Y en la festa de sent Dionis sols hi puguen despendre cinquanta liures. ^b

Com se donen
vestits, dols y
cera.

¶ Per alegries ques faran per lo Rey, sols sien vestits los Deputats, Assessor, Syndich, Eserua, y porters, y no altres. Y per dol, visten se los sobredits, y los Contadors, Administradors, Clauaris del General, y los escriuans, ells, o sos subdelegats, si seran presents. Y sols si puguen gastar quatrecentes liures, y no mes. ^c Y si offeritan despeses inopinades, poden ferles los Deputats a consell dels Contadors, Administradors, Clauaris, y Aduocat del General. ^d Y en les subhastacions del General nos donen caneles que sien majors de les que quatre fan vna liura: y sols se donen als officials de la Deputacio que seran presents, y no als absents: y aço jure en poder dels Deputats lo qui tindra carrech de la cera. ^e Y nos donen mes de dos parells de antorches a cada Deputat, per totes les sitiades. ^f Y si donaran antorches a dalgu que dira bona dita en profit del General, nos donen sino ab parer dels sis Deputats, y dels officials que si trobaran. Y no facen, ni atorguen capitols, sino ab parer dels sis Deputats, y altres officials y Assessor, y Syndich del General: ff y tots los Deputats, puix ni haja de cada braç, poden tachar, y fer pagar als que treballen en la Deputacio, y vestir los porters. ^g

Com donen pe
ra justes d'guer
ra.

¶ Donen los Deputats del General cent liures pera fer justes de guerra, tostemps que per los obrers de murs y valls sen donaran altres cent: y donen se del que en la festa de sent Dionis se sol despendre en collacions, per lo modo y forma designador per dits Deputats, ab interuencio del Lochtinent general, y Mestre de Muntesa, o vn Comanador per aquell substituyt, o obrers de murs y valls, iurats en cap, Racional, y dos Nobles, y dos Canallers elegidors p lo braç Militar. ^h

¶ No vfe lo Clauari de son offici, que primer no ha ja donat firmaces, a coneguda dels Deputats, que donara

a Ferdi. 311. 3.
37. * xlvij 11.
xxvij.

b Ferdi. 313. 4.
39. * xlvij. 11.
xxxix.

c Ferdi. 313. 4.
38. * xlvij. 11.
xxxvij.

d Ferdi. 314. 1.
42. * xlvij. 11.
xliij.

e Ferdi. 314. 1.
40. * xlvij. 11.
xi.

f Phil. 1564. 13.
1. 82.
ff. Imper. 1537.
15. 1. 66. * xlix.
111. xiiij.

g Ferdi. 314. 1.
41. * xlvij. 11.
xli.

h Imp. 1537. 13.
2. 53. * xvj. 1. 3.

De les Institu. Forals. Libre. I.

nara bon conte dels diners que rebra, y pagar lo que deura al General legons los capitols: y en cada albara que pagara done vn tall. ^a Y nos facen diffinicions de les claueries del General, fins tant que tots los deutes exigibles sien cobrats. ^b Y les claueries que no son clofes desde el any. 1527. en auant, eloguenle per lo menys vna cada trieni. Y per los deutes prorogats, o letigiosos, sia subuégut per lo Clauari corrent, com no sia en mes de cinchcetes liures, adols entls dits deutes sens perjudicar los drets ques tenen cõtra los que haurá causat no eloures dites claueries. Y juren en son jurament de guardar lo present Fur, essentlos legit per lo escriua. Y nols se liuren los albarans de sos salaris, fins que sien clofes dites claueries: y faga hi lo Syndich les diligencies necessaries pera ques effectue. ^c Y com los Contadors no dejen esser pagats, fins que hagen clofa la claueria, si algu morra, a daquell, y al que en son nom sera elet, pagues lo salari pro rata laborũ. ^d Y als Clauaris paguelsse lo salari pro rata de la quantitat que hauran administrat de la sua consignacio. Y los Clauaris apres que haurá acceptat lo offici, nol puguen renunciar fins que hagen acabat son trienni. ^e

¶ Poden los Deputats forçar als Clauaris, pera queis mostren los llibres de les claueries, pera veure si tenen diners en son poder tostamps que voldran, imposantlos penes, y executatles si contradiran. ^f Y fagas vn contralibre dels contes del General, pera ques sapia la entrada y exida, y lo que deu y lis deu: y acomanes a vna persona sufficiet, a electio dels Deputats, al qual se done vn cõpetent salari, a arbitre de aqlls. ^g

¶ Les subastacions pera arrendar lo General, facense en la Lonja: y pera liurar lo no si encenga candela, si parra als Deputats. ^h Y nos donen en vn arrendament per exaus, mes de mil liures en vna, o moltes vegades. ⁱ Y no pot repellar se la dita, ans deu esser admesa de aquells que en poder dels Deputats, o en la Taula de Valencia hauran deposat huit milia liures en con-

^a Ferd. 312. 2. 15
* xlv. iiii. xxv.

^b Imper. 1537.
14. 2. 60. * xlix.
15. 1. vij.

^c Phil. 1564. 12
4. 88.

^d Phil. 1547. 6.
4. 25.

^e Philip. M. R.
1547. 16. 1. 5.

^f Imp. 1537. 15.
2. 67. * 1. 1. lxiii.

^g Phil. 1564. 14
2. 96.

^h Ferd. 311. 2.
17. * xliii. iiii.
xvi.

ⁱ Phil. 1564. 13.
3. 92.

Del off. de Deput. y dret del Geñ. Tit. xv.

77

en contants, o en censals carregats sobrel General, o sobre la ciutat, fet quitament de aquells, y carregantlos al Syndich del General, aixi que diga en lo margallo, com en la folola de la sal. ^a Y pot ferse dit deposit, del del dia de sent Iuan de Juny, fins ques fa la crida del dit arrendament en la Lonja, ans de la venda y liurament dels dits drets exclusiue. ^b Y offerintse, que algu que pora ben assegurar, no tindra dits censals sobre lo General, o la ciutat, (Dels quals lo Syndich haja de fer nou carregament, com es dit) voldra dir en lo arrendament, posint quatre milia liures en poder dels Deputats, o de la taula, y los actes de censals sobre Valencia, en propietat de huit milia liures, admetalis la dita: mas no lis liure, ni eloga lo arrendament fins que haja fet dits quitament y carregament al Syndich del General: y fet que sia, tornenlis les quatre milia liures. ^c Y los que hauran dit en lo modo precedent, si als Deputats y oficials, a qui pertany, parra liurarlos, y nos sera fet dit carregament al Syndich del General, re querixquen al que haura dit en lo modo precedent, que dins sis dies faga fer dit carregament, o depose les huit milia liures: y si passats aquells no sera fet, los Deputats puguen liurar lo dit dret a altra persona, ab la dita ques trobara: y si aquella sera de menor summa que la que hanien dit los que no compliren al que deuien, com es dit, suplixcas lo que faltara fins al que per los altres fonch dit, de les quatre milia liures. que aquells deposaren, ab les altres despeses que per dita ra ho se causaren. ^d Y si los que ab dita seguretat hauran dit en lo dit arrendament, no restaran en aquell, pague lo General lo ques haura despes en los dits quitaments y carregaments: y lo Syndich per via de reuenda restituixca dits censals ab euictio, per fets propis tan solament: y per totes les dites despeses dels quitaments y carregaments, sols se paguen cinquanta liures al Assessor y escriua, cas que mes muntassen: pagadores, ço es, vint y cinch per lo General, y altres tant per

^a Phil. 1552. 2.
2. 8.

^b Phil. 1552. 2. 3.
9.

^c Phil. 1552. 2.
3. 10.

^d Phil. 1552. 2.
4. 11.

Los clauaris
mostren los li-
bres.

Com se arren-
de lo general.

De les institu. Forals. Libre. I.

tes per lo que restara ab lo arrendament. ^a Y les dites que los habilitats diran, diguëles publicament per mitja de corredor; altrament no sien admeses. ^b

¶ En lo arrendar lo General no hi entreuenga algun Senyor de loch, ni algun Oficial, ni Vniuersitat, ni altre per ells. Y los dits Senyors y oficials de les Vniuersitats donen Collectors, o Taulegers, pera collectar lo dit dret. Y als Taulegers, y Collectors, y Guardes donen los posada y vitualles, y nols impedixquen lo logar casa. Y ningu al temps de la subbastacio suborne a altre que no diga en lo arrendament, sots pena al que contraundra a cascuna de dites coses, de excommunicacio y mil florins, executors per los Deputats a consell de son Assessor, remoguda tota appellacio. Y si los dits Deputats faran dites subornacions, o les admetran pera liurar lo General a algu, executen se dites penes per los Deputats que apres de aquells vindran. ^c Y en respecte de la excommunicacio, decretaho lo Archebisbe de Valencia, y los Bisbes de Tortosa, Segorb, y de Cartagena; y fagas publicar per tot lo Regne. ^d

¶ Los arrendadors del General poden posar qui voldran pera plegar y guardar los dits drets: y nols sien demanats per a gu dits officis, excepto los tres officis, del libre, y magerra, y lo dels albarans del General de les mercaderies, y lo del libre mayor de jornades de la taula del dret del General del tall del drap. Los quals resten a disposicio dels Deputats, sino hauran concordat los arrendadors ab los Deputats al temps del arrendament lo contrari, en respecte dels dits tres officis. ^e Y los Deputats, o Administradors del General, poden fer entrar los ministres e guardes en la Morenia de Valencia, o en altre loch, per privilegiat que sia, pera inquirir los fraus del General, sens conuocacio del Batle, ni altre oficial. ^f

¶ Vaja cada trienni vn Deputat, elet per los altres, a voluntat dels arrendadors, a visitar les taules del General

a Phil. 1552. 3.
1.12.

b Phil. 1552. 2.
2.13.

c Ferd. R. 311. 3.
18. * xliij. iij.
xviij. & 311. 3.
19. * xlv. j. xix.
& R. 311. 4. 20. *
xlv. j. xx. Phil.
1552. 2. 1. 5.

d Ferd. R. 311.
4. 21. * xlv. ij.
xxj.

e Ferd. R. 311.
4. 22. * xlv. ij.
xxij.

f Ferd. R. 312. 5.
27. * xlvj. j.
xxvij.

Del off. dels Deput. y dret del gen. Tit. xv.

79

neral per lo Regne, ab lo Escriptura del General y ab lo Syndich, si los compradors ho voldran, pera conceixer dels fraus, y executarlos segons los capitols: y sien pagats de les penes y fraus ques executaran: y sino bastaran, supplexcas de les calonies que en Valencia se hauran executar entrel any. ^a Y puguén punir los que frauden al General, encara que sien gutats. ^b Y tots los Officials, Ministres, Guardes, Compradors, y sos companyons, de la Deputacio, puguén portar de totes armes vedades honestamēt, tant offensius es com defensius: y nols puguén esser leuades per lo Lochtiement general, ni per altre oficial. ^c

¶ Quant lo General tindra necessitat, no prenguen los Deputats bestreta dels arrendadors, atorgantlos prorogacions: mas socorreguē fins a cinch milia ducats cascun any de propietat, obligant a la ciutat los bens del General, pera ques carreguen celsals pera subuenirlo, consignanthi de les rendes del General pera pagar les pensions. ^d Y los censals del General sien tan privilegiats, que per delictes dels compradors no puguén esser confiscats. Y en lo que toca a la proferta, puguén los Deputats cumplir ab lo que contundra; carregant, o sent altres actes necessaris. ^e Y quant se enuiaran Embaixadors al Rey, (Que den fersē quant nos pora escusar) qui hajan de esser los Embaixadors, quant si despendra, y de hon han de esser pagats, determinenho los Deputats y oficials de la Deputacio, y dihuit persones (al mes) eletes per los estaments: tenint los dits Deputats y sos oficials vna vet, y tots los altres altra vet; y si discordaran, estigas als dos terços de tots los sobredits. ^f Y los misatgers que anaran ab misatgeria de la ciutat, no obtinguen gracia per si, ni per altre, sino tindran capitol de la ciutat ab acte, sots pena de perdre la gracia, y no esser mes misatgers. ^g

¶ Son tenguts a pagar lo General lo Rey, y la Reyna, y son primogenit, y los Inquisidors de la heretica prauetat,

a Ferd. 312. 1.
27. * xlv. iij.
xxij.

b Imp. 1517. 14.
3. 61. * xlix. ij.
lvij.

c Ferd. 312. 4.
11. * xlvj. ij.
xxxj.

d Phil. 1564. 13.
4. 93.
* Ferd. 313. 1. 36.
* xlvij. xxxvj.

e Ferd. 313. 2.
34. * xlvj. iij.
xxxij.

f Phil. 1564. 13.
4. 94. ad tepus
y certs censals
que hi hauria
corregats sobre
lo general qui
tenie y paguen
se les pensions
del dret de la q
ma y puguē los
Deputats exe
cutar als admi
nistradors. d la
quema co deu
te fiscal. Ferd.
R. 312. 4. 32. *
xlvj. ij. xxxij.
g Pet. 2. pri. 96.
§. 11.

Com se subuin
ga lo general.

Com se enuien
embaxades.

Qui pague lo
General.

Qui no pot ar
rendar.

Los arrenda
dors posen ple
gadors y quins
officis donen o
no.

prauedat, y los ministros, y totes personas de qualquiera estat y ley sien, així lo imposat com lo imposador. Y tambelo pague lo Rey per les robes, monicions, y mercaderies, que enuiara a qualsseuol parts, o exercits. ^a Y si pareixera millor als Deputats, que lo General del tall de les sedes, draps, y brocats, lo paguen los venedors, y no los compradors, puguen ferho. ^b Y lo Rey, ni la Reyna, ni son primogenit, ni altre official, o persona, per preheminent que sia, nos empache dels capitols del General, ni en ses causes, per ninguna via; y si alguna causa sera euocada, y dins tres dies no sera restituyda, poden los Deputats enantar, no obstant la enocacio, o inhibicio. ^c Ans los Lochtinentes generals y Gouernadors presten son fauor y auxili als Deputats, sens voler conixer de la qualitat del negoci, sobre lo qual se demana dit auxili. Y guardense los actes de Cort del General, y lo Rey jure de guardar los capitols de aquell. ^d

¶ Per lo General de la sal pagues per tot lo Regne de Valencia, fora los murs de la ciutat, a raho de vn real per cada casa: y en cada centenar de cases dexen sen deu franques per los pobres: y per cada centenar de bestiar dos reals. ^e Y quant los Collectors del General arribaran a cada ciutat, vila, o loch, los lurats, si lo tal loch sera del Rey: o los senyors, si sera de senyor, dins tres dies, contadors de la hora que seran arribats, donen als dits Collectors lo numero de les cases de la ciutat, vila, o loch hon seran: y nomenenli qui tenen bestiar, fentli venir los amos de aquells, pera que diguen quants bestiar tenen: y ago se faça ab jurament prestat per los dits lurats y amos dels bestiar en poder dels dits Collectors: y los dits lurats, o senyors de lochs donenli dins los dits tres dies tot lo general que per los dits vehins y amos se deura, sense despeses: y passats aquells, sino hauran pagat, paguen al Collector set sous per cada dia quel entretindran. Y lo Collector pugna apres contar les cases y bestiar: y si hitro

bara frau,

^a Ferdi. 311. 3.
29. * xlvj. j. xxix

^b Ferdi. 311. 2.
16. * xliij. iij.
xvj.

^c Ferdi. 319. 1. 33
* xlvj. iij. xxx.
iij. Imper. 1537.
15. 1. 65. * xlix.
iij. Jxij. Philip.
1547. 3. 1. 21. &
1542. 5. 2. 22.

* Phil. 1547. 3.
3. 24.

^d Phil. 1564. 14
4. 99. Ferdi. 314.
2. 44. * xlvij. iij.
xliij.

^e Ferdi. 309. 4. 1
* xliij. j. j. Phil.
1564. 19. 3. 127. Y
lo ques suplica
ques cobras de
altra manera lo
dret de la sal
sonch comes y
no es prouehit
Imp. E. R. 1558.
17. 4. 23. * xlvij.
j. xlvj. Phil. 1552.
13. 1. 1. R. Y per
ago se corrig.
Ferd. 310. 1. 4. *
xliij. iij. iij. on
sols se dexauen
cinch cases per
centenar p los
pobres.

bara frau, pagueli lo quel comete vint y cinch lliures. ^a Y qui impedira lo donar dit numero de cases, y exactio y executio del dit dret, pague mil sous al general, executors per los Deputats, a consell de son Alfessor. ^b Y en les carniceries, y los porceters, y peixcadors, paguen segons se auindran. Y reste la guarda y exactio del dit dret a arbitre dels Deputats. ^c

¶ En lo modo de pagar lo general de la sal, segons la dita auinença, no hi sia compresa la sal de la Mata, ni cap de Scruera, ni altra que exira del Regne: mas pagues per lo general de aquella vn sou per cada cafiz quen sera tret: y los Deputats facenne al Rey la cortesia que voldran. ^d Y reuocas cert acte, per lo qual se augmetaua lo dit General, dextrantho a disposicio dels Deputats. ^e Y los que habiten dins Valencia no cõpren sal de les gabelles de fora, ni los auenguts ne entren dins Valencia pera vendre, donar, ni prestar, sots pena de vint y cinch lliures, al General y al accusador executores per los Deputats y Administradors. ^f Excepto en los marineros que la porten, no per vendrela, ni per fer frau, sino pera son vexell. ^g Y los Moros no sien forçats a pendre mes sal de la que voldran cõprar per menut. ^h

¶ En les nou gabelles de la sal, les quals estan en Valencia, Xatuna, Alzira, Burriana, Paniscola, Cullera, Vila joyosa, Alacant, y Oriola, lo numero de les quals no pot minuar lo Rey, en totes elles se vena sal, y tambe en vna tenda, hon se pot vendre en lo cami de Muriedre, puix los que compren en aquella son auenguts en lo General a raho de huit sous per cafiz, franca del general: excepto en la gabella de dins los murs de Valencia, ques deu pagar a catorze sous per cafiz, comprenethi los sis sous del general, y no a mes, ni meyns, sots pena de vint y cinch lliures, al General, a la part, y al accusador applicadores. ⁱ Y Xixona sia exempta de la gabella de Xatuna, y posada en la de Alacant. ^k Y si los de Xixona la sal que portaran de la dita gabella

F la poran

^a Ferdi. 310. 1. 3.
* xliij. iij. iij.

^b Ferdi. 310. 1. 5
* xliij. iij. v.

^c Ferdi. 309. 4.
1. * xliij. j. j.

^d Ferdi. 309. 4.
2. * xliij. j. j.

^e Fer. 311. 2. 15.
* xliij. iij. xv.

^f Ferdi. 311. 2. 14
* xliij. iij. xliij.

^g Petr. 1. 97. 2.
40. * ix. xxxiiij.

^h Petr. 1. 97. 2.
44. * viij. viij.

ⁱ Ferdi. 310. 2. 6.
* xliij. iij. vj. &

^j 310. 2. 7. * xliij.
iij. vj. & 310. 3

^k 8. * xliij. iij.

^l viij. & 309. 4. 1.
* xliij. j. j. & 274.

^m 1. 29. * ix. xxxiiij
lxxviij. Peraço

se corrig. lac. 1.
83. 2. 35. * ix.

ⁿ xxxiiij. lxxviij.
& priu. 36. §. 2.

^o Petr. 2. 131. 4. 6.
* ix. xxxiiij.

^p lxxij. Mart. R.
200. 3. 2. * ix.

^q xxxiiij. lxxiiij.
ho se venia en

^r molts altres
lochs y en to-

^s tes parts a sis
sous lo cafiz,

^t encara q la ve-

^u nes lo Rey.

^v k Imp. 1537. 10
40. * ix. xxxiiij.
lxxx.

No sien impe-
dits los Depu-
tats en conixer
del General.

General de la
sal com se pa-
gue.

La sal de la Ma-
ta com se pa-
gue.

Om se vena la
sal.

De les Instit. Forals. Libre. I.

la poran repartir per la vila: y si los de Biar se exemiran de la gabella de Xatua, ys posará en la de Salines, y com se constituyra cada vila en la gabella conuenientment, remetse al Lochtinent general. ^a Y los Batles facen reedificar les gabelles, de modo que puguén servir peral vs destinat, y habitarse. ^b Y manes als gabellots ab penes, que no venen sal sino en los lochs, y als preus senyalats. ^c Y los dits gabellots venen sal per menut en vna tenda en cada loch: sino senyalen la los justicies y lurats de cada loch al preu que aquells donaran, prenintla cada hu de sa gabella. ^d Y guardes lo privilegi a la gabella de Buriana, reuocát lo fet en contrari. ^e Y cascu pot coure sal en sa casa sens licencia. ^f

Sien prouehi
des les gabelles

¶ Mano lo Rey al Batle que faça proueyr les gabelles de sal que sia bona, neta, y rebedora com conue, si los gabellots no les prouehiran. ^g Y si algun gabellot no vendra sal al de sa gabella, per no tenirne, o per altra raho, lo comprador requira a algun notari que lin reba vn acte; y no hauenthi notari, al Batle, o a altre official, o a algun capella, que lin reba vn testimonial, y loy liure: del qual solament pague dos sous. Y si lo quen sera request, no ho rebra, y lurara, pague cent florins: y lo qui aixi no haura pogut hauer sal, pot anarhi a altra gabella, y pagueli lo gabellot a raho de mig real per cada legua que anara a altra gabella, y los dos sous del testimonial, y deu liures de pena per cada vegada que caura. ^h Y cascu Batle dels lochs hon estan dites gabelles executen als gabellots de les dites penes dins vn dia, com deute fiseal: y passat lo dia, potse recorrer al Batle general: y si en lo recurs succumbira, lo Batle local pague al que demana les despeses y dietes. Y juren los Batles general y locals al principi de son offici en poder dels Deputats dins quinze dies apres de requests per los Deputats, sots pena a arbitre del Rey, que faran dita execucio: lo qual jurament reba lo escriua de la Deputacio: y en fadiga del Batle executeho

cuteho

a Phil. 1547. 18. 1. 9. E. R. & E. R. 1547. 15. 2. 10. & 1564. 19. 3. 12. b Phil. 1547. 10. 1. 56. & 1564. 18. 3. 12. c Imper. E. R. 1537. 15. 3. 69. * ix. xxxiii. lxxix. y supplicas que si los gabellots de Paniscola y Butriana no donaran la sal al preuordenat, puguén los de la terra portar sal de altra gabella, y remetse als furs. Alf. 3. * ix. xxxiii. lxxv. j. non est in antiq. d Phil. 1552. 10. 3. 5. E. R. ad tempus. & 1564. 19. 3. 12. e Alf. 3. * ix. xxxiii. lxxv. j. non est in antiq. e Ferdi. 310. 4. 11. * xliii. ij. xj. f Pet. 2. 152. 2. 6. * ix. xxxiii. lxxii. Mar. 200. 3. 2. R. * ix. xxxiii. lxxii. Phil. 1547. 5. 4. 26. * ix. xxxiii. lxxii. Ferdi. 310. 4. 10. xliii. j. x. g Fer. 310. 3. 9. * xliii. iii. ix. Iac. 1. p. 36. §. 4.

Dels Delmes. Titol. xliii.

83

euteho lo justicia: y per pagar dites penes, donen los gabellots fermáces al principi de son offici. ^a Y qual seuol Vniuersitat, o particular, que per dita raho sera grauat, faça part ab ell lo Syndich del General. ^b Y quant faltara sal en Valencia, lo Batle ab alguns lurats en lo mes de Juliol, o Agost, regoneguen les Salines de la Albufera: y sils parra que hi haura poca sal, alsighen als saliners certs dies pera prouehir la gabella: y si dins aquells no sera proueyda, dones licencia als vehins pera que vagen a sal hon los parra. ^c

Qui no arren-
de la sal.

Com se hajan
los arredadors
nous ab los
vells.

¶ No sien arrendadors, ni administradors de les gabelles de la sal, los Batles, sots pena de priuacio dels officis. ^d Excepto que los Deputats poden arrendar al Batle general en nom del Rey la sal de la Mata y cap de Ceuera, per lo preu acostumat de cinch milia sous. ^e Y los arredadors vells son tenguts donar als nouells tota la sal quels sobra en les salines, a raho de tres diners la faneca, y en la conca del Albufera a quatre, y en Valencia a cinch diners, o a meyns preu, y no a mes: y solament sen poden retenir deu casillos pera sa casa y seruiti, sens quen puguén vedre. Y si los nous arrendadors no la voldran, no la puguén vendre los vells: mas los nous no facen sal en lo temps venut a altres, com la sal de dit temps sia a profit de aquells. ^f Y la mesura de la sal sia redona, y creixcas, de modo q arras capia tant com ans cabia a corrent. ^g Y guardense los capitols que parlen del preu y mesura y altres coses de la sal, sots les penes en cada hu de aquells imposades, y facente los arrendaments ab tal pacte. ^h

DELS DELMES.

TITOL XLIII.

¶ Vant lo glorios Rey don Jaume primer de dicha recordacio, conquistador de la ciutat y Regne de Valencia, determina ab son Consell de empendre dita conquista, promete que si

F 2 Deu

a Ferdi. 310. 4. 12. * xliii. ij. xj. Imp. 1542. 10. 2. 39. * xlvii. j. xlvii. Phil. 1564. 19. 12. 4.

b Ferdi. 311. 1. 15. * xliii. ij. xiiij

c Alf. 2. pri. 52.

d Imp. 1542. 10. 3. 40. * xlvii. ij. xlix.

e Imp. 1548. 6. 1. 10. * xlvii. iij. xlv. ad tempus & 1537. 12. 4. 49. * xlvii. j. xlvij. ad tempus. Phil. 1547. 6. 2. 28. ad tempus.

f Iac. 1. 83. 3. 36. * ix. xxxiii. lxxix & pri. 36. §. 3.

g Pet. 1. pri. 52. in fin.

h Phil. 1564. 18. 4. 12. 3.

De les Instituc. Forals. Libre. I.

Deu li ajudaua a conquistar dita ciutat y Regne, que primeramēt, ans de totes coses, dotaria la Esglesia Cathedral y altres suffraganees, de modo que lo Bisbe y capellans hi viurien honestament. ^a Y haguda la victoria, cumplint lo promes, entre altres coses dona les dos parts de tots los delms dels fruyts de la terra, y animals, y peixos de la mar, y albufera, y dels forns, y molins, fets y per fer de totes les terres dels Christians, y de Moros que seran conquistades. Y de les rendes que los Moros donen al Rey, dona les dos parts del delme. Y lo Bisbe dona en feudo al Rey lo terç dels delmes: excepto los delmes trets dels bēs de cauallers, capellans, y lochs religiosos, y los delmes de les propietats collites del Rey, y de forns y molins, y lo terç dels peixos, salua sa part que li pertany al Rey de la Albufera. Lo qual terç haya de posseyr lo Rey a feudo de la Esglesia, perque li sia leal y defensor de sos drets, rementent tot lo demes que a la dita Esglesia fench promes. ^b Y qualleuol vehi pot pendre a feu per la Esglesia, del terç delme, sens prestar algun seruij. ^c Y com fos altereacio sobre la dita remissio del terç y altres coses, lo Rey dona en compensa les viles de Xulilla y Gorgio, ab tots los drets que lo Rey hi tenia. ^d

¶ No deu pagarle delme de pollins de vaques, ni de someres que lauren tots dies, ni de pollins de gallines, ni de anedes, ni de oques, ni pauons, ni coloms, ni dels ous: ^e ni de poncirs, albereochs, limons, taronges, aranges, cidres, ni albudeques, tant ques venen en casa, com ques venen en gros, com en menut: ^f nis pague de figues, almetles fresques que en la propria casa se despendran, ni de les figues que en menut se vendran ab cistelles: ^g ni de cañamels de sucre: ^h nis pague de hortalizes, o fruyts de arbres, o partals que estaran dins los murs de la ciutat de Valencia, o altres viles, o de les parres dels rauals de Valencia sobre los termens, ço es, en la Boatella, Roteris, y la Xerea, nos pague delme, encara ques venen en gros, o en menut:

mas de

^a Iac. 1. pri. 1.

^b Iac. 1. pri. 12. §. 10. vique ad fin.

^c Pet. 2. pri. 134.

^d Iac. 1. pri. 85.

^e Iac. 1. 250. 2. 1. * iij. xxiiij. j. & p. 77. §. 1. & pri. 59. ad tempus.

^f Iac. 1. 250. 2. 1. * iij. xxiiij. j. & pri. 77.

^g Iac. 1. 250. 2. 1. * iij. xxiiij. j. & pri. 77.

^h Iac. 1. pri. 77.

Dels Delmes. Tit. xiiij.

85

mas de les altres paries deu se pagar: ^a Nis deu pagar per los Sarrahins ques relectara de los senyors. ^b Y sonne franques les terres que foren establides de les marjals que foren fetes en la horta de Valencia. ^c

¶ De alfalses y ferratja dones per delme la deena part, excepto de la ferratja ques menjara vna caualcadura del senyor, o de les alfalses ques menjaran les besties del senyor. ^d De peres, nous, pomes, prefechs, magranes, prunes, codons, auellanes, serues, mores, netples, y de altres fruyts de arbres, pagues per delme la dotzena part del preu: excepto de les que en la casa del senyor se menjaran, o seran venudes per menut, que en tot lo any no hajé valgut mes de cinch sous. ^e

De cols, espinachs, albargines, cauallios, pastanagues, naps, porros, alls, cebes, y de totes altres hortalizes, pagues la deena part: excepto los ques menjaran freschs en les cases propries dels senyors: o si los alls, o cebes no seran mes de deu forchs, perque essent mes, deu-riassen delme, encara ques menjassen en les propries cases. ^f Y de les panles nos pague delme, mas ans ques facen pagues en rahims: y si seran fetes, elmenes en verema. ^g

¶ Per lo formēt, ordi, auena paniz, adaga, fauer, guijes, ciurons, sefols, lentilles, tramuços, peiols, matafuga, cardemoni, venema, canem, llú, trainella, alquenar, pagues per delme la deena part en la hera: y aixi mateix per totes les altres sements, fora les que expresament son exceptades. ^h De arroz, oliues, y almetles fresques y seques, ques venen en gros, o en menut, pagues per delme la dotzena part, sens leuarne despeses. Si les figues fresques se vendran en gros, pagues tot lo delme. ⁱ Y per les figues seques, ans ques partixquen entre los senyors y collidors, y castra, dela flor, o preu, pagues la quinzena part. ^k

¶ Lo delme del torment pagues en gra batut en la hera, y no sen leuen ningunes despeses, excepto les garbes q seran donades als segadors, per les quals aquells

F 3

ne son

^a Iac. 1. 250. 2. 1. * iij. xxiiij. j. & pri. 77. y son liberts los rahims de totes les parres. per Iac. 1. pri. 59.

^b Pet. 1. 97. 3. 45. * ix. xxxiiij. xxvii. j. & pri. 16.

^c Pet. 2. pri. 133.

^d Iac. 1. 250. 2. 1. * iij. xxiiij. j. & pri. 77.

^e Iac. 1. 250. 2. 1. * iij. xxiiij. j. & pri. 77.

^f Iac. 1. 250. 2. 1. * iij. xxiiij. j. & pri. 77.

^g Iac. 1. 250. 2. 1. * iij. xxiiij. j. & pri. 77.

^h Iac. 1. 250. 2. 1. * iij. xxiiij. j. & pri. 77.

ⁱ Iac. 1. 250. 2. 1. * iij. xxiiij. j. & pri. 77. Pet. 1. pri. 1.

^j Iac. 1. 250. 2. 1. * iij. xxiiij. j. & pri. 77. §. 1. Pet. 1. pri. 1.

^k Iac. 1. 250. 2. 1. * iij. xxiiij. j. & pri. 77. §. 1.

De les Instit. Forals. Libre. I.

ne son tenguts. Y los forments, ordís, y altres blats, o legums, no sien leuats de les heres dins dos dies, fins que sia vengut lo delmer: y si dins aquells no vindra, puguen dexar lo delme y premicia en la hera, y portarien lo demes: excepto lo paniz, que sols deu estar en la hera vn dia: y passat aquell pot esser dexat en la hera lo delme y premicia, y portarsen lo demes: y si ploura, pot esser leuat lo paniz de la hera, sens esperar-se lo delmer. Y si lo delmer sera auisat, o no, estigas ab sacrament del auisador. ^a Y lo delme de la verema, auises vn dia ant al delmer, y dones en la viña, sens leuarne algunes despertes. ^b Y cascu pot delmar y premiar sens lo delmer, sense encorrer en pena alguna. ^c

¶ Per cada polli de egua pagues per delme lo dia de sent Miquel vn sou de somera, o de vaques, sis diners: y per los cabrits y corderos, si seran de deu amunt, pagues delme: y de deu auall, pagues mealla solament per cascu. Per los porcells, o vellons de llana, o formatges, dones lo delme degut, si seran de quinze amunt: y si seran de quinze auall, nos pague res. ^d Y sis pagara delme per les garrofes, moreres, y de adzauara, y de la lana dita pelades, remetse a ques faça justicia. ^e Y de les oliues, carns, y altres coses, dones lealment lo degut, y aixi com es ordenat y acostumat. ^f

¶ Los senyors de lochs no poden esser arrendadors dels delmes, y si ho seran, no valga lo arrendament: y dones auxili per los oficials Reals pera impedirho. ^g Y los dits senyors de lochs, y oficials, en les viles y lochs Reals, son tenguts de logar als arrendadors, o collectors dels delmes, cases y lochs pera son estar, y pera posar los fruyts, y donarlos les virtualles necessaries, pagant dits arrendadors los justs preus de aquelles, sots pena de cent florins, al Rey y al agrauat aplicadors. ^h Y si los dits senyors, o Barons, empacharan als dits arrendadors, o collectors en ses exactions, sien socorreguts per los oficials Reals ab execucio de penes.

a Iac. 1. 250. 2. & 2. 111. xxiii. 1. & 2. 111. 77. 5. 1. & 2. 111. 77. 5. per aco se cor rig. Petr. 1. 10. 1. on se pagaua en garba & de paniz en spiga, y de arroç en garba, y si sera esmonit la dotzena part.

b Iac. 1. 250. 2. 1. & 2. 111. 77. Petr. 1. 1. 1.

c Petr. 1. 96. 4. 27. * 111. xxiii. 1. & 2. 111. 13.

d Iac. 1. 250. 2. 1. & 2. 111. 77.

e Philip. M. R. 1547. 15. R. 1. & M. R. 1547. 15. 2.

f Petr. 1. 1. 1. & 2. 111. 77. 5. 1. & 2. 111. 77. 5. 1.

g Imp. E. 1533. 7. 4. 26. * 111. xxiii. xvij.

h Ferd. 276. 4. 8. E. * 111. xxiii. xv. & 301. 1. 14. * 111. xxiii. xv.

Poden traures los fruyts ecclesiastichs del regne.

Jutge dels delmes.

Salari dels executor dels delmes.

Dels Delmes. Tit. xiiij.

87

de penes. ^a Y los Ecclesiastichs, o los dits arrendadors, poden portar los dits fruyts ecclesiastichs alla hon voldran, tambe fora del Regne, feta se primer de aquells als Batles. ^b Y juren que no trauran del Regne altres fruyts, que los quels hauran peruengut dels arrendaments ecclesiastichs. ^c Y les franquees de drets que tenen los dits arrendadors en les vendes dels fruyts, serues lo que es disposat de justicia. ^d

¶ Lo jutge dels delmes, lo qual supplica lo braç Real ques nomenas Porter, com en los Furs y priuilegis antichs se nomena, y que sols sia executor de les prouisions que fara lo jutge Ecclesiastich, y que no tingues Cort formada, y per sa Magestat fouch remes a Furs y priuilegis: ^e pot fer execucio cõtra los ques detenen los delmes, o los preus de aquells, traentlos peñores, y posant los deutors en preso, si menester sera. Y los oficials Reals los assauorixquen, sots pena de la indignacio del senyor Rey, y refer los drets a la Esglesia, o a daquells a qui toca. ^f Y lo porter que tindra commissio pera constrenyer los primers compradors, puga peñorar y executar segons forma dels priuilegis: mas no als segõs. Y no puga rebre do algu, sots pena de perdre lo offici, y tornarho en doble: ni prenga despertes, sino les degudes a la Esglesia per contumacia. ^g

¶ Quant lo jutge dels delmes anara fora, solament guanye vint sous per cascuna dieta: y no porte ab si mes de son escriua, y vn porter: y tinga en cascuna ciutat y vila Real, e lochs, vn subdelegat natural de aquella, lo qual conega fins en summa de quinze sous: y los porters anant a executar, no guanyen mes de cinch sous per cada dieta, anant y tornant: y quatre sous estant, aixi com fan los dels altres tribunals: y no si poden estar mes de quinze dies, desdel dia de la presentacio contadors: y dins aquells porten penyores, o relistencia. Y sols puguen executar als primers compradors dels delmes. Y per a vn loch sols se faça vna commissio:

F 4

a Ferd. E. 276. 3. 7. * 111. xxiii. xiiij.

b Iac. 2. 1. 94. Impe. E. 1533. 7. 3. 25. * 111. xxiii. xvij.

c Petr. 1. 1. 36.

d Impe. 1533. 8. 1. 27. * 111. xxiii. xix. E.

e Imp. R. 1533. 12. 2. 47. * 111. xxiii. v.

f Petr. 2. 1. 55.

g Petr. 2. R. 111. 4. 46. * 111. xx. 111. 11.

Com se pague p los animals.

Los senyors de lochs no arrenden ni impeditquen.

De les Instit. Forals. Libre.I.

missio, encara que sia cõtra molts deutors de vn creador. Y vn porter sols paga portar dos letres, y vn salari, com en los altres tribunals. Y per la commissio feta contra molts deutors de vn creador de vn mateix poble, sols guanyen vna dieta. ^a Y aixi com lo porter dels delmes pot esser leuat per lo Archebisbe, aixi juga esser leuat lo esferiu: referuat al Rey de poder polarni altre. ^b

No si impedida la execucio dels delmes.

¶ Les causes decimals que seran determinades per lo jutge Ecclesiastic, no sia impedida la execucio per ferms d' dret, ni per recursos, per los Gouernadors, ni altres officials: ni empachen en dites causes, encara que sia en causa ques litigara sis deu pagar delme, o no: ni sien euocades a la Real audiencia, sino en los casos que de justicia sia permes. ^c Y si lo Rey es tengut a jurar certa bulla, jurala sens prejuhi dels braços Militar y Real. ^d

Premicia.

¶ La premicia, que es la trentacinquena part de la cosa, deuse pagar de totes les coses de les quals se paga delme, pagant primer lo delme: encara que en la paga del delme hi sia contada la premicia, guardes lo ques vfa en Arago: y nos leue de la hera, fins que sien auisats los delmers, segons del delme es dit. ^e

DE DIVERSOS TRIBVTS.

TITOL XV.

DE S' vehins, e habitants de la ciutat y Regne de Valencia, tambe Militars, ab tots sos bens, y los que porten ronyines y altres vitualles a Valencia, sien tostemps franchs de pes, mesuratge, leuda, peatge, ribatge, peyta, questa, y de tota altra exaetio y tributs, per les mercaderies propries que per dit Regne portaran, vendran, y trauran, y de caualcada y exercit, (excepto quant lo tal exercit, o caualcada sia necessari

De que son frachs los vehins de Valencia.

a Phil. 1564. 12. 1. 120. son ch supplicat a tẽps en respecte del subdelegat, y fench comos. Phil. 1552. 3. 17.

b Imp. E. 1533. 2. 3. 35. * iij. xxiiij. vj.

c Imp. E. 1533. 8. 3. 30. * iij. xx. iij. x. & E. 1542. 12. 1. 48. * iij. xxiiij. xx. & E. 1533. 8. 2. 28. * iij. xxiiij. xj. & E. 1533. 8. 2. 29. * iij. xxiiij. xij. Ferd. E. 275. 1. 3. * iij. xxiiij. ix. & E. 279. 4. 20. * iij. xxiiij. x. & E. 276. 2. 6. * iij. xxiiij. viij. Phil. E. 1547. 1. 4. 1. & E. 1552. 12. 2. 2. d Ferd. 275. 1. 2. * iij. xxiiij. viij. e lac. 1. 250. 2. 1. & pri. 77. 5. 5.

De diuersos tributs. Tit. xv.

89

necessari dins lo Regne, o als enemichs de la frontera anant lo Rey, o quant enemichs entraran ab armada per terres del Rey) per tots los estats del senyor Rey, conquistats, o per conquistar: excepto lo dret que estaua sobre la sal: y ningun contrainenga a la dita gracia, prenint alguns drets de mercaderies, ni altres coses, tots pena de la indignacio del senyor Rey, y mil morabatins de or, al Rey applicadors. ^a Declarat q̄ peatge, portatge, y pes, es tot vna cosa. ^b Y valga la dita franqueta, e libertat en Paniscola, ^c y en lo Regne de Murcia, ff. y en Albarrazin, y Terol: tambe per lo mig peatge de Albarrazin: ^d y en la Batlia de Alacant, y Oriola, tambe de carnatge, o montatge, com en lo demes del Regne: y encara q̄ sen traga forment pera Valencia: ^e y en Girona tornant lo que hauran exigit. ^f Y los que van de Moxent, o Ontinent, a Oriola, per passar per lo terme que es litigios entre Capdet y Villena, nols se prenga dret algu, ni sien empachats los que per alla passaran, com si passassen per altres parts del Regne de València. ^g Ni en Liria tambe per lo dret dit profas car. ^h

On valla franqueta als Valencians

¶ Valguen tambe les franquees concedides als Valencians, en los Regnes de Castella, Arago, Catalunya, ⁱ y Mallorca: ^k y en les ills de Cerdenya, y Corcega, y les adjacents, en les quals poden comprar y vendre, y traure qualsseuol mercaderies, y forments, y altres blats, carregantlos y descarregantlos francament. Y sis dubtara si les tals mercaderies seran de Valencians, sia cregut lo qui les portara ab son juramet. ^l Y en lo Regne de Napolis, lo quales de la corona de Arago, nos prenga als Valencians dret de duana. Y guardels se la franqueta quels se guardaua en temps del Rey don Alfonso. ^m Y per les coses y mercaderies que los Valencians tractaran licitament en Sicilia, tinguenhi les frãquees que lo Rey en laume concedi als Catalans. ⁿ Y per lo forment ques trau de Sicilia pera Valencia, ab licencia del Rey y sos Portolans, sols se

F 5 paguen

3. 30. * lxxxix. 4. j. h Alf. 2. p. 51. 1. Imp. E. R. 1542. 14. 4. 61. * ix. xxxiiij. xxxii. k Ioan. R. 144. 3. 2. * ix. xxxiiij. v. l lac. 2. pri. 110. Alf. 2. pri. 35. m Phil. 1547. 7. 1. 34. Ferd. 300. 4. 12. * ix. xxxiiij. xij. n Mar. pri. 1. 5. 2.

a lac. 1. 81. 2. 1. * ix. xxxiiij. & pri. 7. Pet. 1. pri. 4. & pri. 20. Alf. 1. p. 1. lac. 2. pri. 3. 5. v. & pri. 15. & pri. 148. Alf. 2. pri. 32. Mar. M. 198. 4. 6. * ix. xxxiiij. viij. Ferd. 302. 4. 25. * ix. xxix. xij. & 299. 2. 1. * ix. xxxiiij. xj. & 279. 4. 27. * ix. xxxiiij. x per 250 se corrig. Pet. 1. pri. 28. on p los del regne no pcedia en la leuda, peatge, cõsulat de la mar, albufera, y denefay, y lac. 2. pri. 3. 5. 7. hon sols valiẽ dits priuilegis dins lo regne de Valencia. b lac. 1. 82. 1. 28. * ix. xxxiiij. xj. c lac. 1. p. 4. ff lac. 2. pri. 17. d lac. 1. p. 54. & p. 59. Alf. 2. pri. 32. Imp. 1537. 11. 3. 44. * ix. xxxiiij. liij. Phil. 1547. 6. 3. 10. e Pet. 1. R. 141. 4. 28. * ix. xxxiiij. iij. & R. 143. 2. 56. * j. v. xxxiiij. Ioan. 1. pri. 3. f Alf. 2. p. 56. g Imp. 1537. 8. 3. 30. * lxxxix. 4. j. h Alf. 2. p. 51. 1. Imp. E. R. 1542. 14. 4. 61. * ix. xxxiiij. xxxii. k Ioan. R. 144. 3. 2. * ix. xxxiiij. v. l lac. 2. pri. 110. Alf. 2. pri. 35. m Phil. 1547. 7. 1. 34. Ferd. 300. 4. 12. * ix. xxxiiij. xij. n Mar. pri. 1. 5. 2.

paguen per cada salma general tres tarins: y per cada salma general de ordi, vn tari y deu grans, y no mes. ^a Y per lo que en la dita isla se ha exigit mes del degut per dita raho, cometse pera ques done assento en restituyr ho. ^b

¶ Los vehins del Regne no sien forçats a pagar bor regatge, carnatge, quema, ni altres vassallals que paguen los estrangers que hauran contractat en lo Regne, ab que ho hagen de notificar al primer official Real del primer loch del Rey que trobaran, per la primera vegada que hi seran apres de fet lo contracte. ^c Y lo vehi pot pesar, y regoneixer les coses del vehi que dehuen, o no dehuen pagar leuda sense pena: y los merceders vehins no son tenguts anar a la taula del pes, pera dir la leuda que dehuen los estrangers: ^d declara que aquell es dit vehi de Valencia, que goza dites franquees, que tindra en aquella sa muller, o cap major, o jurara lo estatge de aquella: y q no excuse peatge en altre loch de la jurisdicció del Rey: y no faça esmerços de altri per propis, per fraudar lo peatge, o altres drets. ^e Nilo estranger, o vehi dexe de pagar los que deuran. sots pena de pagarlos dobles, y no altra pena. ^f Y si vindra a habitar Valencia vassall de altre senyor, sia absolt del vassallatge de aquell, ab que desampare lo que per dit senyor tenia. ^g Ni te algu del Regne obligacio de habitar, y personalment residir alla hon te les heretats, sino alla hon voldra: no obstant qu al seuol condicions contengudes en lo instrument dels acaptes. ^h

¶ No perden los vehins del Regne les libertats que tenen, per no tenir la franquea, encara que vinguen per mar: mas hauent assegurat, prenguen temps pera portarlay: y si no la portará dins lo dit temps ques hauran pres, paguen los drets. ⁱ Y lo tribut que imposa lo Rey als que trahuen arrosos y peix del Regne, es renocat: com totes coses y mercaderies se puguen traure francament. ^k Y per lo peix de la Albufera

ques

a Ferd. 129.2.
* lxxj. iij. j. lxxxj.
1533.2.2.1. * lxxj.
iij. iij. & 1537.
8.4.31. * lxxj. b
v.

b Phil. 1547.3.
3.13.

c Mar. 176.2.3.
* ix. xxxiii. ix.
& 183.4.2. * ix.
xxxiii. vij.

d Pet. 1.98.1.43
* ix. xxxiii. xlv
& pri. 17. in fin.
e Jac. 1.82.4.31
* ix. xxxiii. xxxi
& 81.2.8. * ix.
xxxiii. ij. & pri.
7. & pri. 16.

f Jac. 1.81.2.3.
* ix. xxxiii. xvij.

g Jac. 1.81.2.3.
* ix. xxxiii. xvi
h Pet. 1.96.3.35
* j. v. vj. & p. 11.
in fin.

i Jac. 2. p. 128. &
p. 13. §. 5. & 101.
1.14. * ix. xxx.
iij. iij.

k Pet. 1.2. p. 81.
traqueren se de
Castella per al
spiral de Valen
cia en los anys.
1547. y. 1548.
quatre mil fa
neques de for
met y mil mol
tons franca
ment. Phil. 1547
2.1.6.

ques porta a Castella, ni del forment que ve de Castella, nos pague lo peatge, o moxerifat. Y lo Batle della Xixona leue los collectors, sots pena de mil florins. ^a Y cada hu puga fer en sa terra deueia, y vendre los conills de aquella francament. ^b Y nos pague leuda de caça ninguna, sino solament dels bestiaris contenguts en la carta del Peatge, y lo tassat en aquella. ^c Y leues lo dret Portugues, puix cessa la causa porque se posa, a coneguda del Lochtinent general: ^d y lo dret de paratge, y nos puga traure en consecuencia. ^e

¶ Lo que vindra a esser vehi de Valencia, jure en poders dels justicia y Jurats, que demana la carta de franquea per intencio de esser verdader vehi, sent y tenint son domicili, e cap major, y estatge, ab sa muller, sin haura, sens frau, en la dita ciutat, o sa contribucio del terme vell, segons Fur: y que usara dels dits vehinatge y franquea justament, ab veritat, y sens frau: y sino ho fara, no li valga la franquea: y poden los dits justicia y Jurats repellar a quils parra, o mal usara de la franquea, leuantals, e inhabilitarlos pera poderla mes hauer. ^f

Y hajahi vna persona deputada per los Jurats, vltra lo Syndich y Subsyndich, ques informe, o per altra qual seuol via certifique, si los vehins seruen lo que com a vehins dehuen seruar: especialment si tenen los domicilis, estatges, e cap majors en la dita ciutat, o en sa contribucio: y informe als dits justicia y Jurats dins tres dies dels mals vehins: y vist que seran ben informats,

Mals vehins.

promptament, e de nua paraula, se facen restituyr dites franquees, y les tallen, y reuocuen lo dit vehinat, y continuen al peu del dit vehinat la reuocacio de aqlli, inhabilitantlos pera tornarhi. Ya requesta del Syndich execute lo justicia Ciutl les penes, sens gracia alguna. Y jure la tal persona eleta en poder dels justicia y Jurats, que sera leal y diligent, y fara vera relacio: y donels per lo eseruiua trellat dels auchinats, y larga noticia de aquells. ^g Entenent que aquells son mals vehins, que per tres mesos se absentaran de Valencia, tenint son

a Ferd. 2. p. 11.

b Jac. 1.83.1.29
* ix. xxxiii. lv.

c Jac. 1.83.1.30
* ix. xxxiii. lvj.
& 87.2.31. * ix.
xxxiii. lxi.

d Phil. 1564.15
4.11. in sequen
tia.

e Mar. E. M. 188
2.4. * xxix. ij. j.

f Mar. 204.7.7.
* ij. j. y dels ve
hins vide infr.
de pastures. in
prim. & §. quat
se donara.

g Mar. 104.2.2.
* j. ij. ij. Philip.
1547.7.2.37.

Que no paguen
los vehins.

De les Instit. Forals. Libre.I.

mit son cap major en altre loch: y a daquells se dehuē
leuar les franqueses, y dehuē contribuir en los car-
rechs de les viles bon estaran. ^a

Franquea dels
forments.

¶ En lo Almodi de Valencia no sia exigir dret de rae
dora, ni estoratge, de algu habitador del Regne, com
tinga estores en aqueil, o los lurats les hajan donades
francament. ^b Y del forment que vindra per mar,
sols se prenga en la taula del Peatge tres diners per car
rega: y lo que estrangers portaran per terra, venas en
lo Almodi, y no paguen sino tres diners per casiz per
la mesura, y per qualseuol altra raho: y no paguen al-
tra cosa per tot lo terme de Valencia: ni donen solat-
ges, ni cops, ni almoistres, ni hostalatge, ni a tra cosa. ^c
Y promet lo Rey, que ja nos polaran altres tributs
sobre los forments, o altres collites. ^d Y la leuda de
Cadaques no sia presa als mercaders de Valécia, vltra
del solit: y si fera set frau als dits mercaders, farals sa-
tisfer lo Batle de Valécia ab les despeses. ^e Nis prega
res per pesir alguna cosa en la taula del pes, peral pe-
sador, ni per altres officials, ni per los albarans, sino
per la leuda, de qui la deuradors pena de vint sous, exe-
cutors per lo iusticia. ^f Nis pague dret de alladu-
ra. ^g Y los que tenen cauall de preu, de quaranta
eleuts amunt, y armes, son franchs de totes deman-
des Reals. ^h

Franquea de la
fusta.

¶ A cascu es permès portar fusta francamēt a Valen-
cia per tot lo Regne. ^a Y per la fusta ques porta a
Valécia, no deu pagar se res en lo auall de Ayora, ni en
los lochs velhins del riu de Guadalquivir: mas los de Xa-
tina paguen dret en lo auall de Barraga. ^b Y en les
terres del Marques de Moya sis pagara, o no, a mes de
sis sous per carrega, com antiguament se solia, reme-
te a ques faça justicia. ^c Y si los freres de Benifaça
potan traure del terme de Benifaça la fusta, que ve-
nen sens licencia, y pagar dret a la vila de Morella, co-
mette al Virey. ^d

¶ Lo arrendador de Xatuna del dret de albara, done
los al-

a Imp. 1537.15.
3.79. * ix. xxx.
iii. xxxii.

b Mar. 176.2.3.
* ix. xxxiii. v.
Iac. 2. pri. 55.

c Iac. 1. pri. 35.
§. 7. & §. 8.

d Iac. 2. p. 107.
§. promittimus

e Iac. 2. p. 80.

f Iac. 2. p. 104.
Fer. 1. 97. 1. 34.
ix. xxxiii. xlii.
& pri. 14. §. 5.

g Iac. 1. pr. 87.
Fer. R. 306. 2. 11
* lxxiii. j. j.

h Iac. 1. p. 69.

* Iac. 1. p. 74.

i Iac. 2. p. 132.

Iac. 2. p. 73. del

portar la fusta.

vide inf. d. port.

de cos. §. los

que.

k Phil. 1547. 7.

1. 35.

l Phil. E. 1547.

13. 2. 8.

De diuersos tributs. Tit. xv.

93

Franquea de
moltes coses.

los albarans de les coses vedades, pera portarles per lo
Regne de franch. ^a Y los albarans de guia del Gene-
ral, pera portar mercaderies per lo Regne, dehuē do-
narle francament a certa hora. ^b Y los albarans dels
despaigs colpejense en la Barlia francamēt. ^c Y per
la nau que vindra ab tempesta, o naufragi, nos prenga
res. ^d Y cascu pot francament collir grana en tot
loch, y fer tany y raudor. ^e Y en la terra qualseuol
obra de terra, y de vidre. ^f Y als freres Mercenaris
guarden los se sos priuilegis, de no pagar dret per les
mercaderies que porten pera rescatar catius. ^g Y los
Iueus de totes les terres del Rey sien franchs de tots
drets, per raho de sa persona, y ses caualcadures. ^h
Nis pague res per los albarans del peatge, o Sarrahins
quintats, o no quintats, ques traguē, o nos traguē
del Regne. ⁱ

¶ No deu pagar se peatge per lances, hastes, hasto-
nes, ferro, o azer obrat, aygua rosada, raudor, tany,
carbo, canem filat, o obrat, filaga, fil de lli, o de estopa,
boix, vidre, blanquet, borra, pel de cabro, lana filada,
nou de xarch, nous moscades, moles de molins, y de
esmolar, barques, caxes cauades, barrals, obra de fust-
ta, o de ferro, o lauto, o aram, o de terra, pales de fusta,
o de ferro, manechs de exades, o de cauechs, o destrals,
ferradures de besties, galorxes: ni d vestidures, o draps
tallats, o cosits: ni draps de lit, ni de cosa que vaja dins
caxa, ^k ni de toualles, toualloles de Franga, obra de
palma, o de vergues, o junchs, o estores de espart, al-
matrachs, alls, cebes, e tota hortaliza, e naps, escude-
lles, talladors, morters, gerres, frens, esperons, estreps,
arçons de selles, bastis, taules, banchs, fusos, bosses, cor-
reges, braguers, guants, pedaç de paper, vexells de vi-
cups, vi que ve per mar, tenes, botes, dogues, cercols,
vimens, cingles, chells, cabestres, asts, ferros, graelles,
lloes, caces, olles de coure, pasteres, ros de vi, al, mor-
ters de terra y de coure, cayrats, e tota fusta, escuts, es-
pases Segouianes, pertats, raors, tifores, coltells, bahi-
nes,

a Phil. 1564. 20.
1. 130.

b Philip. 1564.
20. 2. 131.

c Phil. 1564. 26.
3. 169. R.

d Iac. 1. pri. 16.
verfic. iure.

e Iac. 1. 83. 2. 33.
* ix. xxxiii.
lvij.

f Iac. 1. 83. 2. 34.
* ix. xxxiii.
lvij.

g Phil. 1547. 1.
4. 3.

h Iac. 1. p. 24.

i Iac. 1. p. 25.

k Iac. 1. 82. 1. 5.
* ix. xxxiii. xx.
& 83. 1. 26. * ix.
xxxiii. xxxix.

nes, ^a totes armes de fust y de ferro, claus, clauadures, forrellats, cadenats, forques, sauenes, capells, buga renys, cobertors, manils de lana y de li, canalobres, pin tes, agulles, alevines, oles, peix fresch, gauadals, cedas, fusta, tea, orguenes, çabates, regnes, capsals, plomaces, ploma, coxins, ni de azur. ^b

¶ Los peixcadors de qualsseuol aygues dolces no donen ningun tribut, excepto los de la mar, que de huen donar al Rey la deena part: y los de la Albufera, la quinta part, y no mes. ^c Y si apres de pagat al Rey lo terç delme del peix de la mar, y còstara, qui dit terç pendrà altra vegada, pague cent morabatins, al Rey al comu, y a la part y gualment, executors per lo Batle. ^d Y si lo Mettre de Muntesa pagara lo dret imposat sobre lo peix sech, o no, conegau lo Batle general. ^e Y los que peixcaran prop la isla de sancta Pola, no paguen algun dret als de Elig, ni lo Batle ho permeta. ^{*}

Franquea de Moros catius.

¶ Qualseuol persona que pendrà Moros de allende, sia franch de quint, y de tot altre dret Real. Y quāt les galeres faran pegar alguna galeota, o altre vexell de Moros en terra, si leguixen, guardes lo ordenat. ^f Y si seran de bona guerra, o no, conegas de nta paraula: y lo Virrey pagar mercede del quint a qui li parra. ^g Y lo que sera pres per qualseuol galera que armara Valencia, sia franch del quint. ^h

Tributs dels estrangers que venen Moros.

¶ Si alguns estrangers del Regne, que ab nau, o galera per la mar perseguiran y robarā Moros, entraran en España, si faran encant en lo Regne, donen al Rey vint morabatins, y vn Moro dels mulors, sino seran de lochs que hajan pau ab lo Rey. ⁱ Y si sera de leny, de vna tire pague deu morabatins, y vn Sarrahí dels milors. ^k Y de barca de setze fins a trèta rems, sols done cinch morabatins: ^l y de meyns rems, done tres morabatins. Y si haurā priuilegi, quels se garde: y lo habitador del Regne per tostemps ne sia franch. ^m Y los Valencians poden vendre en Cerdeña y Corcega y ses

a Iac. 1. 82. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

b Iac. 1. 82. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

Franquea dels vehins, que en Corlega o Cerdeña venen Moros.

Franquea dels estrangers.

Obra de murs y valls.

ga y ses illes, les persones y bens que pendran de bona guerra francament: ab que lo Rey se puga entretenir les persones que voldrà pagant nul morabatins per cada persona. ^a

¶ Lo estranger que haura comprat alguna cosa, si la vedrà en aquella mateixa ciutat hon la compra, no pague leuda. ^b Y aquelles coses per les quals sera pagat peatge, portatge, pes, y mesuratge, totes tenen retorn entregue per tot vn any, contador desdel dia que seran pagats dits drets: tambe en los vexells que passen per mar. ^c Entenent esser retorn, quant algu del preu de la cosa venuda, per la qual haura pagat dits drets, comprarà altra cosa, per aquella deu esser franch, en tant quant paga per la cosa que vene. ^d Y poden los mercaders fer les bales de la granaria que vullen, com no prejudiquen los drets. ^e

¶ Lo obrer de murs y valls, per lo braç Ecclesiastich sia vn any vn Canonge de la Seu de Valencia: y altre any vn exempt dels que tenen ses comandos, o cases en Valencia, o son terme. Y done lo Racional de la ciutat lo boxart que dels dits exempts tenia: y si nol trobara, faças altre boxart. ^f Y los exempts sien elets segons es dit, y ex concordat entre los del braç Ecclesiastich. ^g Y tots los cauallers, clergues, religiosos, y tots altres dehuen còtribuir en fer, o adobar los murs, valls, carrers, ponts, y guardar la ciutat, y netejar cequies y braçals, y donar cequiatge, y no en mes. ^h Y en lo loch de Sollana, si sera exigit per murs y valls mes del degut, contant per casats, aixi com se fa en altres lochs del terme de Valencia, cometse al Governador. ⁱ Y los de la fabrica de murs y valls, per les penes ques cometran sorregant los camins, poden exentir als collegiats de la Seca, no obstant los seus priuilegis. ^k Y los censals que foren carregats sobre la obra de murs y valls per la redueccio de la serra de Espada, sis quitaran. Y los tres diners imposats sobre lo dit dret per raho dels dits censals sis lleuaran, cometse al Loch-

a Iac. 2. pr. 110. 9. 3.

b Iac. 1. 83. 1. 25. * ix. xxxiii. xxxviii.

c Iac. 1. 82. 4. 19. * ix. xxxiii. xxxix. & 83. 1. 25. *

d Iac. 1. 83. 1. 22. * ix. xxxiii. xxxv & p. 16. excepto del ques paga en Tortosa.

e Iac. 1. p. 40. d Iaco. 1. 82. 4. 20. * ix. xxxiii. xxx. & p. 16.

f Iac. 1. pri. 91. f Ferd. E. 281. 1. 24. * ix. iii. j.

g Ferd. E. 285. 1. 3. * ix. j. j.

De les institu. Forals. Libre. I.

al Lochtinent general: y manalis, que dins sis mesos apres que sera arribat a Valencia, declare dita causa: y vltra dels sis mesos sols la puga prorogar altres tres mesos. ^a

En que contri-
buixca Murue-
dre.

¶ Com les viles de Muruedre, y Cullera, y loch del Puig, sols sien tenguts a contribuir ab Valencia en les obres de Murs y valls, y en los donatius ques faran al Rey, y no en altra cosa: ^b declares que la dita vila de Muruedre en les obres de murs y valls contribuixca hi ab trecentos sous cascun any, pagadors lo dia de la Verge Maria de Març, aixi que obren, com que no obren. Y en los donatius ques donaran al Rey, contribuixquen en la trentenacinquena part del que donara Valencia, absolent lo que cascuna de les dites vniuersitats deuia al altra ans del present priuilegi: y per no pagar les dites dos contribucions, no per ço encor reguen en la pena del compromes que entre les dites vniuersitats foneh fermat: mas los obrers de murs y valls puguen per son dret fer execucio en los bens de la dita vila, o dels particulars de aquella. Y aixi mateix los Jurats de Valencia per la dita trentenacinquena part y per les despeses de les dites execucions. ^c Y en la vila de Cullera pagues dos diners per persona, y dos per bestia, per pontatge: pera edificar ponts en Xuquer y en Corbera: y pera començar la obra prestels lo General mil ducats. ^{*} Y reuocas lo dret de pontatge del riu dels vlls. ^{*}

En que contri-
buixen los ca-
uallers.

¶ Contribuixquen los cauallers ab los ciutadans per los mobles que possehiran, en los quals guanyaran, o mercadejaran, per sou y per liura, com lo mercadejar sia cosa molt estranya de la milicia. ^d Y tambe contribuixquen los cauallers en los casos de contribucio vehinal, y de defensar Furs y priuilegis, essent acordat entre ells y lo còsell de la ciutat y viles. ^e Y los vehins del loch de Museros, que es de sent Jaume de Vcles, sols contribuixquen en tant com los altres del terme de Valencia. ^f Y gozen dels priuilegis y

^a Imp. E. 1557.
16. 1. 71. * xci.
11. j. & E. 1542.
12. 2. 49. * xc. y 111.

^b Pet. 2. pri. 56.
§. 4. & pri. 120.
Alf. 3. pri. 3.
^c Alf. 3. p. 8.

^{*} Philip. 1564.
16. 1. 108.

^{*} Phil. 1547.
3. 38.

^d Pet. 2. p. 76.

^e Alfons. 1. 86.
4. 1. §. fin. * j. ii.
xxvii.

^f Pet. 2. p. 136.

De diuersos tributs. Titol. xv.

97

gis y franquees de cauallers, tots los ciutadans honrats, y Doctores, y Licenciats, y los que han tengut, y tindran los officis de justicia, Jurats, y Mustaqas, excepto los carrechs Reals y vehinals, y eximirle dels officis, ans los dehuen acceptar, y contribuir en dits carrechs. Y si cometran crim, puguen esser condemnats, o absolts, com solien: Y guarden ho los officials, sots pena de la indignacio del senyor Rey, y cinch mil florins, al Rey applicadors. ^a Com los Doctores sien Militars, per que militen los patrons de les caules, y gozen dels priuilegis concedits als cauallers. ^b

En que contri-
buixen los ca-
pellans.

¶ Los capellans, religiosos, cauallers, y officials que son cauallers, per lo que posseiran de reallech, sien torçats per los Jurats a contribuir. ^c Y los religiosos y officials que no son cauallers, contribuixquen per sou y per liura per los immobles que tenen: tachant aixi, que per liura de immobles se tache doble que per liura de mobles. Y sien elets quatre tachadors de cada parrochia, los quals juren, y sots pena de perdre sos bens, que tendran secret lo que cada hu contribuira. Y no sien elets officials: y qui sera elet vna vegada, no sia elet altra. Y faças la contribucio, jurant lo que contribuix sobre vns Euangelis en poder dels collectors, que contribuix la quantitat que li toca contribuir, segons la tachacio de sou y de liura de cada cosa moble e immoble. Y lo Rey promet, que a ningun ciutada fara franch. Y los collector y Jurats de la ciutat que no tenen salari de son offici, sien franchs de la contribucio. ^d Y com los marmessors no sien tenguts a contribuir per los bens que tindran en son poder, apres quels hagen venuts, dins lo temps del Fur, los còpradors contribuiran per lo temps que los marmessors ho tingueren. ^e Y los que estan en les alqueries de ciutadans de Valencia, contribuixquen tambe per los mobles, e immobles, aixi com de ciutat: excepto per lo que tenen per altre. ^f

¶ Tambe dehuen contribuir los Ecclesiastichs en lo ques

^a Alf. 3. p. 11.

^b Ioan. 2. p. 8.

^c Pet. 2. pri. 72.
1ac. 2. pri. 58. &
pri. 74.

^d 1ac. 1. pri. 43.
& pri. 64.

^e Pet. 2. pri. 58.
§. 10.

^f 1ac. 1. pri. 48.

De les Instit. Forals. Libre.I.

lo ques despen en la guarda y defensa de la ciutat. ^a Y en los forments ques portaran pera proueyr la terra y forcelsne lo Governador. ^b Y los lochs del Arcebisbe sien franchs de maridatge, y coronatge. ^c Y nos posen nous impositus en prejuhi dels Ecclesiasticus, sens conuocar los Ecclesiasticus que si deuran conuocar. ^d Y sien reuocats los quatre sous per liura ques demanauen als clergues. ^e Y nos pague la quartadecima per los annals de la religio de Muntesa indegudament. ^f Mas lo Batle general faça guardar les franquees concedides a daquella. ^g Y per hauer pagat lo monestir de Valldigna indebitament certa quantitat al Rey al principi de son regiment, no li sia causat prejuhi. ^h

¶ Les viles Reals ab la contribucio paguen escun any per questes lo seguent, ço es, Xativa huit milia sous, Morella setze milia sous, Muruedre set milia sous, Alzira set milia sous, Castello de la plana cinch milia sous, Liria tres milia sous, Corbera quatre milia sous, Cullera dos milia sous, Ontinyent mil y cinchcents sous, Castell Fabis mil sous, Alpont mil sous, Bo cayrent huitcents sous, Ademuz setcents sous, pagadors a sent luan y a tots Sants mijerament: y nos puga demanar mes, excepto en los casos juridichs ab causa. ⁱ Y Burriana dos milia sous, Vilareal mil sous. ^j Y no sien demanades a la vniuersitat de Museros, Burjasot, ni Benimaclet, ni a la vila de Muruedre, per ninguna causa, per necessaria y priuilegiada que sia: com tots los dits lochs contribuixquen ab la ciutat de Valencia. ^k Y guardes a la ciutat de Alacant lo priuilegi de no esser tenguda a pagar per maridatge, coronacio, o nou regiment, sino cent florins. ^l Y los de la vila de Ontinyent y la contribucio no sien téguts a pagar lo dret de moxerifat y duana en Oriola, si les altres viles vehines ho tenen, a coneixença del Virrey: y si passa deu lures lo any, paguen lo demes. ^m Y lo priuilegi de les impositiions,

atorgat

a Pet. 2. p. 114.
b Pet. 2. p. 115.

c Imp. 1537. 4.
1. 8. * lxxviiij.
iiij. viij.

d Phil. 1547. 12.
2. 4. E.

e Pet. 2. 160. 3.
8. * xx. ij. vij.

f Phil. 1547. 1.
4. 4.

g Ferdi. 303. 1.
17. * ix. xxxiiij.
xlix.

h Mar. E. 193. 1.
9. * xxx. iij. j.

i Alf. 1. 92. 4. 27.
* extr. iij. j.

* Alf. 1. 93. 3. 1. *
j. x. v.

k Mart. 177. 4.
42. * extr. iij. j.

ii. Alf. 3. 235. 3.
20. * extr. iij. j.

iii. Ferd. E. 280.
2. 12. * ix. xxxiiij.

liij. Mar. 184. 1.
3. * xxv. j.

l Imper. E. R.
1542. 18. 2. 77. *

c. iij. j.

m Impe. 1537.
21. 1. 41. * ix.
xxxiiij. xlj.

De diuersos tributs. Tit. xv.

99

atorgat a Valencia, no es atorgat a les viles Reals, encara que sonch supplicat. ^a

Los Reys contribuixquen.

¶ Lo senyor Rey, y senyora Reyna, y Princep, y altres fills del Rey, y los Curials, y tota altra persona, de qualseuol estament, dignitat, o preheminencia sia, contribuixquen en les impositiions y siles, aixi com los vehins de Valencia: no obstant qualseuol prouisiions fetes en contrari. ^b

Qui pose impositiions.

¶ Es regalia del Rey posar en ses terres impositiions, y pertany als senyors de lochs conixer si en les terres se posaran y exigiran, o no: com no sien de les leuades, o leuadores, permetentho lo dit senyor. ^c Y faças executoria de la ordinacio, que no puguen los senyors de lochs leuar los drets de Mançus y Assadura. ^d Y perque la ciutat de Valencia y vniuersitats del Regne cobrassen les deset milia y cinchcentes lures que donaren al Rey pera ajuda de la conquista de Cerdanya y Corcega, que per lo Papa li sonch donada, ordena lo Rey certes impositiions, les quals durassen fins q la dita quantitat fos cobrada, y no mes. ^e Y per les dites impositiions no sia causat prejuhi algu a les fràquees de la ciutat: ans promet lo Rey, que per semblant modo, ni de altra manera no pendrà, ni demanara collecta alguna sobre pa, vi, carn, o vexells. ^f Y ningun official Real arrende drets Reals, ni del General, ni de la ciutat: ni los officials de la ciutat arrenden drets de aquella. ^g

Collectors.

¶ Com la leuda sia del senyor Rey, sols la cobren los officials per lo senyor Rey deputats, sots pena al contrafiant de mil florins. ^h Y pagues en los lochs acostumats, aixi com es acostumat, lleuada la estaca del Grau, y la taula posada en Liria per lo Batle, pera manifestar les mercaderies. ⁱ Y los collectors de les impositiions puguen portar armes honeltament, no obstant qualseuol inhibicio. ^j Y als collectors de les exactions Reals y vehinals prengalsse en conte del Rey lo que tocara pagar als que per lo Rey, o sos predecessors

G 2

decessors

a To. n. 164. 1.
12. * xxij. j. v.

b Alf. 3. p. 2. en
lo qual se con-

tenen y confir-

men los priuile-

gis de Petr. 1.
Ioan. 1. y Mar.

c Mar. 177. 1. r.
* ix. xxxiiij.

iiij. Alf. 3. 215.
3. 1. * ix. xxxiiij.

xx. y qns lochs
dehuen contri-

buir en les.

d Ioan. 145. 4.
8. R. * ix. xxxiiij.

xxxviij. Ferdin.
R. 306. 2. 11. *

lxxiiij. j. j.

e Alf. 2. p. 1. qui
nes y com sien

dites impositi-

ions esta en lo

dit pri. 1. no les

pole perque ya

son extinctes.

f Alf. 1. p. 2. 12.
2. p. 107. poden

los furats po-

lar impositiions.
sup. de off. jur.

§. donen. y qui
conega de les

impositiions. ibi.
§. loracional. &
§. seq.

g Phil. 1551. 2. 1.
§. lo mateix es.

sup. de off. ba-
n. §. & de off.
just. §.

h Alf. 3. p. 10.
i Pet. 1. 97. 2. 19
* ix. xxxiiij. xl-
iiij. & 97. 2. 41. *

De les Instita. Forals. Libre. I.

decessors seran affranquits, segons justament seran tachats. ^a

Guardes.

¶ En lo nomenar les guardes per lo General y per los drets de la Batlia, guardes la concordia feta entre lo Batle general y los Deputats, de contenir en la cõfraria de sent laume pera fer dita nominacio. ^b Y los portalers guarden la ordinacio q la ciutat fara, a contento y decret del Lochtinẽt general, sots pena de priuacio dels salaris que de la ciutat reben. ^c Y seruiquen sos officis personalment, sino seran justament impeditos: sots pena de priuacio de sos salaris ipso facto

Sises de les ciutats. ix. xij. xvij. non est in antiquis.

per lo temps que no seruiran. Y si en cas de culpa, o crim, no seran sufficientment punits per lo Batle, castiguels lo Lochtinẽt general, o Governador a instancia del Syndich, o Jurats de Valencia, per los interessos dels drets de la ciutat. ^d Y lo Batle general, o sos leuders, y lo Duch de Gandia, o son procurador, donense lo hu al altre transumpt dels manifestes. ^e

¶ Per los esmerçaments ques faran en la ciutat de Valencia y son terme, sols se pague en la dita ciutat, y no en altre loch del terme, lo ques segueix.

Drets ques paguen en Valencia.

Per carrega de grana, iij. morabatins. Alf.
Per carrega de cadars, indi, brasil, argent viu, ij. mor.
Per carrega de pebre, cera, sucre, laca, canella, gingebre, glasa, goma, encens, mastech, y cauall que passe pera vendres, j. mor.
Per Sarrahi de rescar, ij. besants y mig.
Per Sarrahi que passe per mar, o per terra: o Sarrahi forro que ixca del Regne, j. besant.
Per caualls, muls, rocins ques porten a vendre a terra de Sarrahins, iij. millereses.
Per carrega de conills, x. sous.
Per carrega de coto filat, vij. ls.
Per centenar de bochines, y carrega de gala, v. ls.
Per caxa de paper, carrega de comins, coto en pel, anyines, orpiment, alum blanch, o vermell, bala de sarzil, y de fustany, iij. ls.

Per car-

^a Tac. 2. 101. 3. 19. * ext. iij. 1. ij. & p. 14. 5. 5.

^b Philip. 1564. 14. 3. 28.

^c Phil. R. 1547. 17. 3. 1.

^d Imp. R. 1533. 12. 3. 48. * 1xxx. 11. 11. j.

^e Mart. M. 158. 2. 1. * ix. xxxiii. 1. 1. y ij.

De diuersos tributs. Tit. xv.

101

Per carrega de arroz, ametlo, y oli. iij. ls.
Per carrega de mantega, peix salat, lli, canem, lauto, y regalicia. ij. ls.
Per carrega de roja, orxica, alcarahuia, coure, azer, ef-tany, y alquena. j. ls. viij. ^a
Per carrega de arroz que no sia picat. j. ls. vij. * ix. xxxliij. xvij. & 83. 1. 27.
Per carrega de lana, mel, formatge, y ferro. j. ls. iij. * ix. xxxliij. xl. & pri. 16. pri. & 35. 5. 7. & 5. 8. Petr. 1. 25. 3. 6. * ix. xxxliij. xix. & pri. 6.
Per dotzena de cordouans vermells, purpura doble, peça de tot drap de color, drap de Leyda, tela de rems, y de tries sancera, y cauall que sera venut en la terra. j. ls.
Per carrega de alquitra, pegunta, sosa, sagi, cleda, y sofre. ls. x.
Per dotzena de cordouans blanchs, y purpura senar, y liura de çafra, girofle, centenar de anyins. ls. vij.
Per quintal de plom, peça de barragans, draps blanchs de Narbona, quintal de sabo, seu, fustet, alcofoll, y martech. ls. v.
Per centenar de conills, cabrits, corda redona, carregues de espart, dotzena de aludes, liura de seda, arrova de nou de exadre, peça de draps de natura de Leyda, de alquicers, barragans, muls, rocins, bous, y afens. ls. iij.
Per peça de sendat, carrega de vi, forment, faues, centenar de cames. ls. iij.
Per liura de mastech, arrova de adzebis, verdet, dotzena de moltonines, y saluachina, moltons, cabres, cabrons, porchs, y drap de illa. ls. ij. ^b
Per quintal de figues. ls. j. y mealla. in fin.
Per bagadell, flaçada, dotzena de anyins adobats, tota peça de fustany, y tela vltra les sobredites, cano de or filat, y quintal de datils. ls. j. ^a
Per cano de argent filat, y liura de vermello. mealla.
Y si los defora del terme de Valencia entraran cuyros en Valencia, yls adobaran, y trauran senfe vendre-los, no paguen res: ni paguen leuda los forasters per lo que cõpraran en Valencia, si dins aqlla ho vendran. ^b

G 3

¶ Per

De les Instituts Forals. Libre. I.

¶ Per raho de la leuda deuse pagar en Xatua, Biar, Muruedre, y Burriana, en lo modo seguent, y no mes per algun temps.

Per carrega de grana. j. morabati y mig. Alfonso.

Per carrega de cadars, indi, argēt viu, y brasil. j. mor.

Per carrega de cera, pebre, çucre, encens, laca, canella, gingebre, glasa, cauall que passa pera vendre, mastech, goma, Sarrahi forro que vaja fora del Regne. j. mor. y mig.

Per Sarrahi de rescat. j. besant y mig.

Per Sarrahi que passe per mar, o per terra pera vedres: o forro ques trau fora del Regne. j. bes. y mig.

Per carrega de conills. v. fs.

Per caualls, o rocins que entraran en terra de Sarrahins pera vendres. ij. milleresios.

Per carrega de coto filat. iij. fs. vj.

Per carrega de gales, y centenar de boehines. ij. fs. vj.

Per carrega de anyines, comins, coto senesc filar, alum blanch y vermell, orpiment, bala de fustany, y caixa de paper. ij. fs.

Per carrega de arroz, o de almetles, oli, peça de sarzil. j. fs. vj.

Per carrega de manteca, peix salat, li, canem, lauto. j. fs. iij.

Per cuyros de bou, carrega de regalicia. j. fs.

Per carrega de roja, orchica, alcarahua, coure, azer, estany, y alquena. fs. x.

Per carrega de arroz que no sia picat. fs. ix.

Per carrega de tracha, lana, mel, formatge, ferro. fs. vij.

Per carrega de cordoua vermell, purpura doble, peça de drap de color, o de la illa, tela de rem, y de tries que sia sancera, cauall ques vena en la terra. fs. vj.

Per carrega de alquitra, pregunta, fagi, gieda, çofre, sola. fs. v.

Per centenar de anyines, cordoua blanch, purpura senar, liura de çafra, peça de barragás, draps blancs de Narbona. fs. iij.

Per cen-

De diuersos tributs. Tit. xv.

103

Per cētenar de conills, liura de seda, quintal de plom, de fabo, carrega de alquena, fullet, mastech, alcoholl, de barragás, y de seu, muls, rocins, bous, asens, y cordes redones. fs. ij.

Per peça de tendat, liura de mastech, dotzena de moltonines, y de saluines, moltons, porchs, cabres, cabrons, centenar de camés, carrega de faties, vi, forment, arroia de verdet. fs. j.

Per peça de bagadell, de fustany, arroia de azebis, quintal de figues, de datils, flaçada, dotzena de anyins adobats, peça de tota tela, vltra les de sus dites, canons de or filat. mealla.

Per lances, hastes, y ferro, o azer obrat, robes tallades, o cosides, o de lit, o que van en caixa, aygua rosada, raudor, tan, y carbons, no sen pague res. a

¶ En la vila de Alzira nos prenga alguna leuda de mercaderies, ni altres coses, sino segons se segueix.

Per carrega de grana, o per Sarrahi catiu. ii. fs.

Per carrega de cadars, indi de bagadell, comills, saluachina, mastech, o goma. j. fs. iij.

Per carrega de argent viu, cera, cordouans vermells, pebre, çucre, encens, lacha, canella, gingebre, glasa, coto filat, peça de sarzil, bala de fustany, cauall q passa pera vendres. j. fs.

Per anyins. fs. x.

Per carrega de indi de golf, caixa de paper, boehines, carrega de alum blanch, y alum vermell, verdet, alquena. fs. viij.

Per carrega de comins, cordouans blancs, cuyros de bou, regalicia, roja, orchica, alcarahua, coto en pel, çofre, coure, azer, estany, gales, moltonines, cauall ques vendra en la vila, carrega de çofre, y Sarrahi franch. fs. vj.

Per carrega de arroz, almetles, mantega, peix salat, oli, li, canem, lauto, tracallana, mel, formatges, ferro, fagines, y gieda. fs. iij.

Per tot drap de color, y de illa, tela de rem, y de tries, G 4 com

Drets ques pa-
guen en Alzi-
ra.

De les Instit. Forals. Libre. I.

com sia sancera. fs. iij.
 Per carrega, o cētenar de anyins, purpura doble, quin-
 tal de figues, de sabo, muls, rocins, porchs, bous, va-
 ques, carrega de saues, seu, y fosa. fs. ij.
 Per carrega de purpura senar, çafra, plom, alquica, bar-
 ragans, çafiz de forment ques ven en lo mercat, liu-
 ra de azebis, quintal de pregunta, y alquitra, barra-
 gans, y draps blancs de Narbona, y per moltons,
 ouelles, cabres, cabrons, y per tres canons de or fi-
 lat. fs. j.
 Per centenar de conills, peça de fendat, bagadell, liura
 de seda, o mas cub, carrega de flaçades, dotzena de
 saluachines, o anyins adobats, peça de fustany, y
 altres teles, vltra de les expresses de sus. mealla.
 Per lo forment, y vi que passara, nos pague res.
 Y nos pague mes del sobredit, tant que passen di-
 tes coses com que alli se venen: y les coses del peatge
 tinguen retorn: y sienne tostemps franchs los vehins
 de Alzira y tot son terme. a
 ¶ Los que passen per Tortosa sols paguen per leu-
 da, o peatge, per les mercaderies que porten, lo que es
 acostumat. b Y declaras per lo modo seguent.
 Per cauall de preu de mes de mil sous. xx. fs.
 Per cauall de meyns preu de mil sous. x. o xij. fs.
 Per palafre. vij. fs.
 Per roci. v. fs.
 Per nau, pagues per cada gabia. j. mazmod. senar.
 Per mig de raudor, hon hi pot hauer trēta salmes. ij. fs.
 Per carrega de pebre, comins, barafaluga, citoal, cera,
 alum cuqueren, alum de pioma, alum de Castella,
 ging bre, canella, cirosse, ilaca, paper, brasil, espich,
 nou de xarch, nous noçades, argent viu, vermello,
 indi, orpiment, coral, grana, gala, coto, encens, ga-
 llangual, mastech, goma, çucre, roses, violes, trocell
 de cordes, trocell de tota draperia, trocell dentre
 lis de sachs, bala grossa de drap de li, o de telles, o de
 anyins, o cabrits, o mercaderia, o conills, carrega de
 seda, de a Iac. 1. pri. 31.

Drets ques pa-
guen en Torto-
sa.

De diuerfos tributs. Tit. xv.

105

seda, de çafra, per mig trocell de alguna cosa, egua,
 potro, qui vendra mul, mula, carrega de regalicia,
 ametlo, arroz, auenes, roja, sabo, alum dalap, lueu,
 luhia, Sarrahi, Sarrahina, carrega de blanch de la-
 uar, orchiqua, troça de cuyros de bous, carrega de
 caxafistola, de oli, mija carrega d fustany, o draps,
 bala de pelliceria obrada, vexell cubert per la esta-
 ca per vn viatge. ij. fs.
 Per centenar de boquines, feix de moltonines, carre-
 ga de boix obrada. j. fs. vj.
 Per miller de naps. j. fs. j.
 Per barca ab timo per la estaca en vn viatge. j. fs.
 Per miller de boix de estella, carrega de peix salat, de
 anguila, de rugues, sach de auellanes. fs. viij.
 Per carrega de vide de millars, q es tres quintals, mina
 de ciurons, que son tres quarteres de Tarragona, o
 de lino, carrega de ros de bota, alum de bolcam,
 y quintal de lana. fs. vj.
 Per carrega de vi, çafiz de forment, quintal de ploma,
 coure, borra, datils, seu, fagi, canem obrat, o per o-
 brar, de formatges, estany, lauto, o metall, herba co-
 lera, de ferro obrat, baco de cansalada, barca sen-
 timo per la estaca, y no pague mes en lo viatge, açe,
 carrega de banyes de cabro, o de molto, drap de
 Auinyo, de Leyda, de Genoua: de naps, sis vendran
 per home estrany, y non pague leuda si va fora la
 vila, y eleda larga. fs. iij.
 Per çafiz de ordi, o farina, o tot legum. fs. iij. y mealla.
 Per esporta de figues de Malaga, o Alacant, o Denia, o
 de Tortosa, o de pregunta, ordre de oli, y furcada de
 ferro. fs. iij.
 Per esporta de figues de Mallorca, gerra de oli, de to-
 nyina, ordre de alquitra, quintal de mel, de fustet,
 plom, azebis, herba cuquera, cera, ferro, cofoll, so-
 sa, estopa, pel de cabro, esporta grossa de tardina,
 çofre, cendra clauillada, de lauor de carabases, co-
 gombros, albudeques, grop de vidre. fs. ij.
 G 5 Per mi-

De les institu. Forals. Libre. I.

Per millenar de sardines, porch, bestia menuda, quintal de terra de ganigo.

Per cabaços palmenys, junchs, moles, fusta obrada, o per obrar, estors, cordes, obra de espart, o de palma obrada, o per obrar, obra de terra, carbo, exarcia obrada de canem, que algu portara per necessitat de son vexell, sino era en til pera obrar, o anchora que tantost se posara en vexell, ni alls, ni cebes, no paguen res: y de totes les dites coses nos pague retorn.

Y pagues tambe per lo que passara sexanta milles dins mar prop lo Grau de Tortosa, y pot cobrar se en lo Grau de Valencia de moneda Barcelonesa, fins altrament sia prouehit. Y affranquixse als de Valencia la tercera part pertanyent al Rey.

Quant seran atrobats alguns q frauden los drets, sienhi conuocats los arrendadors dels drets de Valencia, com sien mes interessats, com a ells sia la roba confiscada, y als del peatge sols se dega lo dret en doble. Y en les composicions que faran, dones als de la ciutat la part que de justicia los pertany. Y si lo fraudat voldra eitar a dret, portense en continent les robes al Batle general, y retenintse en son poder les despeses de les guardes, y lo terç del acusador, si a ellis notifica: o en poder de la persona deputada per los Deputats, si a ells sera notificat: y la mitat del que restara liures als Deputats, si la cosa rebra commoda diuisio: y sino la rebra, estigas en poder del tauleger de la Batlia. Y sis declara esser confiscada per lo Batle y per los Deputats, dones lo terç per entregue al acusador. Y si los vns declaren que es confiscat, y los altres no, dones la mitat del terç al acusador: y si sols ho sera per la mitat tocant al General, dones de continent la cosa als Deputats. Y lo Batle judique per la mitat de la cosa, y los Deputats per la altra mitat: y ningu de aquells se empache de la mitat que toca al altre. Y en la cosa que no rebra commoda diuisio, reben los Deputats de tua

del Batle

a Iac. 1. pri. 44

b Iac. 2. pr. 146

c Iac. 2. pri. 16

d Imp. R. 1535. 13. 1. 49. * xlviij. ij. l.

e Imp. 1537. 3. 54. * xlviii. iij. l. per aq se corrig en part. Alf. 3. 8. pri. 17. hon sols ne connexia lo Batle, y no los Deputats.

Contra los que frauden los drets,

De diuerfos tributs. Tit. xv.

107

del Batle la part quels toca. Y en la part que restara en poder del Batle, si la porra relaxar, o compolar en prejuhi dels drets de la ciutat. Y si los arrendadors de la ciutat porien proseguir son negoci dauant dels administradors, remetse al q es acostumat. Y quat se cometra lo frau en la mesada del Batle, remeta aquell la mitat al General, & contrareferuat lo terç del acusador, y despeses de guardes, com es dit: no innouant res en respecte dels drets de la ciutat. Y en cas que lo frau sia fet a la Batlia, y no al General, no sen empachen los Deputats. Y si hauran fraudat al General, y no a la Batlia, no sen empache lo Batle, sens innouar res en respecte de la ciutat.

Lo morabati que deu pagar se per raho del monedatge, sols lo dehuen pagar les cases que tenen en lo Regne, o fora del Regne, mes de quinze morabatis de hazienda: encara quels tinguen hauent millorat per dot, o altra adquisicio: y sols se pague de set en set anys, ben contats. Y sonne franchs los habitants dins los murs de la ciutat de Valencia, y del Grau de la mar, per hauerse ben defensat del Rey de Castilla. Y sis deu pagar, o no, en Alacant, com pretenguen esser franchs com en Oriola, faças justicia. Y fas merce a Vila joyosa del dret de morabati, y dels deuements de la Cort per trenta anys, pera fortificar se.

Son franchs de dret de morabati los capellans, cauallers, y coronats, encara que no sien en sacres, ab ses companyies, encara q tinguen bens de realench: si ja lo coronat no deixa de portar rafa la corona, y de feruir a la Esglesia, o se casa, o usa arts mecaniques, o mereantiuol. Y tambe los çabaters ne son franchs, mas solament paguen los censos annuos dels obradors de les çabateries. Y los pobres mendicants que tenen casa que val solamet cent y cinch sous, encara q dehuen lo morabati, lo Rey nol vol cobrar. Mas los infançons que no son cauallers, y paguen peyta vehinal, paguen lo morabati.

No de-

a Imp. 1537. 3. 55. * xlvij. iij. l.

b Imp. 1537. 13. 4. 56. * xlvij. iij. l.

c Imp. 1537. 14. 1. 57. * xlix. j. l.

d Imp. 1537. 14. 1. 58. * xlix. j. l.

e Imp. 1537. 14. 2. 59. * xlix. j. l.

f Iac. 2. pri. 68. Petr. 2. pri. 15. lo

2. Ioan. 145. 3. 6. * xv. ij. l. Iac. 2. pri. 18. in prin. & §. 9.

g Petr. 2. pr. 26. §. 2.

h Imp. 1542. 18. 1. 76. E. R. * xv. iij. l.

i Phil. 1547. 8. 4. 46.

k Iac. 2. pri. 18. §. 15. 16. & §. 17. & pri. 81. §. 2.

l Iac. 2. pri. 81. §. 3. & pri. 78. §. 7.

m Petr. 1. 95. 4. 11. * §. iij. iij. l. & pri. 8. §. fin.

n Iac. 2. pri. 78. §. 9.

o Iac. 2. pri. 18. §. 23.

Morabati.

Qui son franchs de morabati.

De les Instit. Forals. Libre.I.

¶ No dehuen pagar lo morabati aquells que seran venguts a la terra del Rey, o hauran nullorat sos bens fins als quinze morabatins, passat lo Nadal del primer any. ^a Ni aquell que apres que promete de pagarlo, vingue a tenir meyns de cent y cinch sous. ^b Ni los q estan en lochs terminats, que eren de temps de Moros, mas los dels lochs que apres seran fets dehuen pagar. ^c Mas los vassalls del Rey que estan en lochs de cauallers, ^d o en cases, o alqueries franques de homens de ordens: ^e y los vassalls de cauallers q son de lochs no terminats, sino que son de termens de les viles, paguen morabati. ^f Tambe si los lochs terminats que eren de cauallers, seran fets de ciutadans, lo han de pagar. ^g Y no deu pagar se per los bens que estan en lo Regne de algun abient. ^h Y si lo habitador de loch de senyor posseix bens de realench, pague lo morabati en lo loch hon residix personalment. Y qui sen va a altra terra que no es del Rey, y dexa bes en terres del Rey, no pague per aquells bens, si ans que partis no fench escrit y demanat. ⁱ

¶ Es franch de morabati lo pare que entre vius ha donat al fill tots sos bens, ab la possessio, retenint se lo usufruyt: ^k mas si feu la donacio apres obte, dehuen lo pagar. ^l Y lo net que per lo auí sera fet hereu, dexant que lo fill tinga la herencia de sa vida, ab que no aliene, pague lo net morabati. ^m Y si hu dels pares morra, dexant lo fill hereu, y al pare sobreuiuint usufructuari, essent lo fill major de vint y cinch anys, y valent sa legitima cent y cinch sous, pague lo morabati. ⁿ Y comprant lo pare alguna cosa, que la carta diga al fill, pague lo fill morabati. ^o Mas los nouengans, que seran calats apres que son pare fench escrit pera pagarlo, nol dehuen pagar. ^p Y si durat la collecta, y mort lo pare apres de escrit, la mare possehirá los bens del fill, sols paguen vn morabati. ^q Y tambe si molts hereus, pubils, o majors: germanys, o no germanys, si estaran en vna casa, y tindran los bens inditui-

fos, de-

Qui pague lo morabati.

a Iac. 2. pri. 18.
§. 8. & §. 9.
b Iac. 2. pri. 18.
§. 14.
c Iac. 2. pri. 18.
in prin.
d Iac. 2. pri. 18.
§. 18. & §. 19.
e Iac. 2. pri. 18.
§. 19.
f Iac. 2. pri. 78.
§. 8.
g Iac. 2. pri. 18.
§. 21.
h Iac. 2. pri. 18.
§. 11.
i Iac. 2. pri. 18.
§. 5. & §. 6.
k Iac. 2. pri. 18.
§. 10.
l Iac. 2. pri. 78.
§. 5.
m Iac. 2. pri. 18.
§. 12. & pri. 78.
§. 1.
n Iac. 2. pri. 78.
§. 4.
o Iac. 2. pri. 18.
§. 20.
p Iac. 2. pri. 78.
§. 3.
q Iac. 2. pri. 78.
§. 2.

De diuersos tributs. Tit. xv.

fos, dehuen entre tots vn morabati: si ja no tindrá certa cosa per legat, o altra via, encara que nols sia liurada, com passe quinze morabatins. ^a

¶ Si la viuda no haura partit sos bens ab son sogre y sos fills, y tots viuen de comu, per no tenir lo sogre altres bens, o seran agermanats, paguen tots vn morabati: mas si no son agermanats, paguen los fills per fi. ^b Y si encara no tera pagat lo dot a la viuda, sino que lis dehuen aliments dels bens del marit, si paga en altres exactions, pague lo morabati. ^c Y la viuda que tindra sos fills en casa, y sos bens, si alguns dels fills tindran mullers, ab dot que valga cent y cinch sous, pague cascu. ^d Y si los fills estant en poder de la mare usufructuaria, o de tudor, posseixen, o poden posseyr sos bens, encara que la mare sia senyora, e poderosa dels bens dexats per lo pare als fills, pague cascu lo morabati. ^e Y si la mare sera usufructuaria dels bens dels fills, o tindra esposalici, y no haura partit ab sos fills, com no tinguen los bens comuns, per raho de germania, pague cascu morabati. ^f Y los pubils que seran majors de quinze anys, y tindran cent y cinch sous en sos bens, paguen dit dret. ^g Y ningu sen exeuza per franquea del Rey, si en aquella no sera expres del morabati. ^h Y en los bens parafernals, y bens dels criats que estan ab amos, guardes lo acostumat. ⁱ Y si algu haura jurat que sos bens no valen cent y cinch sous, y sera trobat que valien mes, emparentis los bens, y dones auis al Rey. ^k Y dure vn any, o dos anys la collecta del dit dret. ^l

¶ Quant se dexara alguna cosa annuatim a dalgun benifer, o cosa ecclesiastica, si sen pagara amortizacio, o no, remette a ques guarde lo Fur lile del Rey en laume primer, rub. quals coses no dehuen esser alienades. ^m Y si lo censal, per lo qual vna vegada sera pagada amortizacio, essent comprat ab licencia del Rey pera coses pies, sera quitat, no deu pagar se dit dret quant altra vegada se elmerce: ⁿ encara que sia pagada

a Petr. 2. priui.
94. in prin.
b Iac. 2. pri. 18.
§. 24. & §. 25.
c Iac. 2. pri. 18.
§. 2.
d Iac. 2. pri. 18.
§. 3.
e Iac. 2. pri. 18.
§. 4. & pri. 78. §. 4.
f Iac. 2. pri. 18.
§. 22.
g Iac. 2. pri. 81.
§. 1.
h Iac. 2. pri. 18.
§. 7.
i Petr. 2. pr. 94.
§. 2.
k Iac. 2. pr. 78.
§. 6.
l Iac. 2. pri. 18.
§. 13. Y lo Rey se tingue per content de certes anades. Iac. 1. pri. 84. §. 9.
m Fer. E. 281.
1. 27. * iij. xix.
xxv. & E. 282. 2.
28. * iij. xix.
xxvi. 1. de les sanct. esglefi. §. No sien. & inf. de comp. y vñ. §. Los capellans.
n Ferd. E. 275.
4. 5. * iij. xix. xxij.

De les Instit. Forals. Libre. I.

pagada al Rey predecessor, com sia lo mateix césal. ^a

¶ Y com los cauallers sien franchs, si pagaran dret de amortizacio, o no, remetie a Fur. ^b

¶ Fagás jutge de les amortizaciós persona ydonea, y no ho sia lo aduocat fiscal. ^c Y quāt lo jutge vaja a visitar les esglesies y monestirs del Regne, no prenga salari de regonxer les licencies, quant en aquells nos trobarafalta. ^d Y fas gracia del dit dret de amortizacio a la Seu de Valencia, per dos milia liures, y la mitat del dret d' sagell. ^e Y de altres tres milia liures. ^f

A la Seu de Sogorb de mil liures. ^g Al Espital general de tres mil ducats. ^h A les esglesies dels nous cōuents de cert temps, y de tot lo passat, y mes quarāta milia liures. ⁱ Y als pobres vergonyants de totes les tretze parrochies de Valēcia, y als chichs de sent Vicē Ferrer, y als pobres estudiants, y als pobres miserables de la preso, per propietat de mil ducats a cada hu. ^k

¶ La cena de absēcia no deu pagar se a la Reyna, ni al primogenit del Rey, ni a la muller, ni a procurador del Rey, sino solament al Rey y a sos successors. ^l

Y de presēcia sols se pague al Rey y al Princep: y no a la Reyna, ni a la muller del Princep. ^m Y encara q̄ la Reyna protesta cōtral dit Fur, los nou milia sous que aq̄lla prēgue, tornarēse del do ques feu al Rey. ⁿ Y

sols se deu pagar vna vegada en vn any per cada loch q̄ esta eserit en lo libre del escriua de racio, ab sos membres: tant la de presēcia, com de absēcia: y pagada la de absēcia, si apres en aquell any passara lo Rey per aquell loch, deuls pagar tambe la de presēcia: y si de aquella sen fara composicio, prēgas en conte lo ques

paga per la de absēcia: y sis dona en viāda lo que ans se paga de absēcia, valdra per la ques deuria donar lo any seguēt. Y la de presēcia sols se done al Princep vna vegada cada any: en los lochs per hon passara tan solament: y no lis done de absēcia. ^o Y no la deuen pagar les cases d' la religio de S. Iuā. ^p Y si pagara Pu

col la cena y altres tributs, guardense los priuilegis. ^q

¶ La

^a Fer. 275. 3. 4.

^b E. * iiii. xii.

^c xxij.

^d b Ferd. E. 159.

^e 4. 29. * iiii. xii.

^f xxvij.

^g c Ferd. E. 181.

^h 4. 26. * iiii. xii.

ⁱ xxiii.

^j d Phi. 1564. 16.

^k 3. 105.

^l e Phil. 1547. 1.

^m 3. 2.

ⁿ f Phil. 1564. 16.

^o 1. 101.

^p g Phil. 1564. 16.

^q 4. 106.

^r h Phil. 1564. 10.

^s 3. 133.

^t i Phil. 1552. 16.

^u 2. & 1564. 4. 1.

^v 24.

^w k Phil. 1564. 10.

^x 4. 134.

^y l Marti. 178. 2.

^z 44. * ext. vij. 16.

^{aa} iiii. Petr. 1. 97. 1.

^{ab} 37. * ext. vij. 16.

^{ac} j. & pri. 15.

^{ad} m Mart. 184. 1.

^{ae} 4. * ext. vij. 16.

^{af} v. Petr. 2. R. 112.

^{ag} 4. 4. * ext. v. 16.

^{ah} iiii. 11.

^{ai} n Mart. 209. 1.

^{aj} 1. * ext. vij. 16.

^{ak} vij. & 209. 2. 2.

^{al} * ex. viii. j. vij.

^{am} o Per. 2. R. 140.

^{an} 3. 25. * ext. v. 16.

^{ao} iiii. 11.

^{ap} p Mart. 192. 4.

^{aq} 8. E. * ext. vij.

^{ar} iij. vj.

^{as} q Fer. 278. 3. 24.

^{at} E. * ext. ix. j. 16.

De diuersos tributs. Tit. xv.

iii

Quema.

¶ La quema fench imposada per a satisf. r als q̄ foren dānificats en les guerres q̄ feu lo Rey de Castella sobre Valēcia, en los quals dānificats lo Rey trāsporta tots los drets q̄ te en la quema, y altres, per dit raho imposadors, y cessiōs q̄ a ells seran fetes. ^a Y non pēdra res, fins que tots los dānificats sien pagats ^b per sou y per liura, sens alguna prioritat: y sols se paguen per les propietats, y no per interessos. ^c Y leuas la quema, referuat al Rey poderla posar, pa satisf. dits danys. ^d Per als quals satisf. resten dos diners per liura de les coses q̄ entraran en Castella, o exiran: excepto de tots bestiar, formets, arnesos, y coses ques portaran peral Rey de Castella, o Rey de Arago: y dure fins sia feta dita satisf. ^e Lo qual se pot augmenrar y arrēdar, com millor parra. ^f Y tot hom pot entrar, o traure qualseuol cosa de Castella, com no si de les nou coses vedades. ^g Y si algu alienara los drets q̄ te cōtra la quema, al Rey, o a altre, no valga la alienacio. ^h Y los q̄ prouarā q̄ trāsportaren los dits drets al Rey p forçā, sien restituits, y cobren com los altres. ⁱ

¶ Per lo dret d' la quema pagues p la moneda de or, o argēt, o altre metall, q̄ vindrā de Castella, com de les altres mercaderies, ab q̄ no sia de moneda Valēciana, o florins de or de Arago: y qui la passara sens pagar dit dret, perdala, y sia del arrēdador, o del Rey sino estara arrēdat, y deu liures al Rey y al arrēdador: o sino estara arrēdat, dos terços al Rey, y vn terç al acusador. ^k

¶ Fagás cōmissio pa ques declare qui son los q̄ tenē dret sobre la quema. ^l Y los officials q̄ tenē los titols de's dānificats, donenlos al Syndich de la ciutat per inuētari. ^m Y en los q̄ serā dānificats apres de fets los presents capito's, seruarseha lo orde dels capito's de la pau feta ab lo Rey de Castella. Los q̄ si lo Rey de Castella no guardara, lo senyor Rey prouchira en lo fiedor. ⁿ Y pague se los césals carregats sobre la qmā, y lo ques declarara deures p cert césal a la Viscōtessa de Gelua. Y pagat tot, cesse lo dit dret. ^o Y les penyores

^a Mar. 211. 2. 16.

^b * xxv. iij. vj. &

^c 217. 3. 17. * xxv.

^d iij. vij.

^e b Mart. 211. 4.

^f 18. * xxv. j.

^g viij.

^h c Mart. 184. 4. 3.

ⁱ * xxv. ij. iij.

^j d Mart. 184. 3. 2.

^k * xxv. j. j. & 212.

^l 3. 21. * xxv. iij.

^m xj. Mart. 212. 4.

ⁿ 23. * xxvij. j.

^o xiiij.

^p c Mart. 184. 3. 2.

^q * xxv. ij. ij. Alf.

^r 3. 23. 4. 26. * nō

^s est in nouis.

^t f Mart. 212. 2. 20.

^u * xxvi. iij. x.

^v g Mart. 212. 4.

^w 23. * xxvij. j.

^x xiiij. que siē ef-

^y tes nou coses.

^z inf. de vitua. 9.

^{aa} Les virtualles.

^{ab} h Mart. 212. 4.

^{ac} 21. * xxvij.

^{ad} i Mart. 184. 4. 4.

^{ae} * xxv. ij. iij.

^{af} k 105. 2. pr. 11.

^{ag} l Mart. 212. 1. 19.

^{ah} * xxv. j. ix.

^{ai} m Mart. 215. 1.

^{aj} 24. * xxvij. ij.

^{ak} ix.

^{al} n Mart. 213. 2.

^{am} 21. * xxvij. iij.

^{an} xv.

^{ao} o Mart. 184. 4.

^{ap} 5. * xxv. ij. v.

^{aq} Per. 284. 3. 1. *

^{ar} lx. iij. j.

^{as} pres

Ques pague p la quema.

Ques pague del exigit de la quema.

De les Instit. Forals. Libre.I.

preses sien tornades, y totes les obligacions y caplleu-
tes sien cancellades. ^a Y los jutges no pueguen mes-
salari del tachat. Y si peral assento de les dites coses se-
ra menester tractarne res ab lo Rey de Castilla, puga
ferli vna vegada embaxada. ^b

Peyta.

Que paguen
peyta.

Los terratinents dehuen contribuir en la peyta
per les heretats que tenen, en la terra hon les tenen, en
les coses seguents: ço es, en cena de Rey, o primogenit:
en salaris de justicia, lurats, Mustaqas, notari de lu-
rats, sag, y aduocat per negocis Reals de guardians,
milatge per negocis Reals, tachadors de les peytes: y
en tot cas que esguarde profit de les possessions dels
terratinents. Y no dehuen contribuir en les coses se-
guents, ço es, en donacions ques fan al Rey, o al se-
nyor del loch, almoynes, obres de esglesia, campanes,
salari de porquer, sacrista de luminaria, ciris, censos de
forn, ni de carniceria, ni peixateria, ni en los host, ni
caualcada, ni reempeço de aquella, ni en salari de met-
ges, ni de mestre de Grammatica, ni en despeses de mi-
latgeries per fets personals, ni en salari de aduocat, o
Syndich, per los casos fets, e accions personals. ^c Y
Guardes lo sobredit tambe en les persones ecclesia-
stiques. ^d

Qui no paguen
peyta.

No sia exigida peyta per horts de Abadies pos-
sehits de antich, fors grans penes. ^e Y pera posar les
peytes, sienhi conuocats los interessats: y no sien exi-
gides aquelles si sera contradiç, fins tant per lo por-
tantueus de general Governador hi sia prouehit: y si
ans de la dita promissio sera procehit en res, tornes al
primer estat ans de totes coses. ^f Y no paguen los
ecclesiastichs major peyta que los lechs. ^g Y per los
cenfals, o bens de realench que possehiran clergues,
pagues la peyta y drets Reals: y defenselo lo Gouer-
nador, fors pena de la desgracia del Rey, y pagarho de
sos bens. ^h Y si algu apres defet generos, dins vn
any no fera fet caualler, reste peyter, com ans ho era,
y contribuïxa. ⁱ Y los fills nats quât lo pare fench
fet ca-

^a Mar. 2. 13. 4.
^b xxvii. iij.
^c xvii.
^d Marr. 2. 13. 4.
^e xxvii. iij.
^f xvii.

^g Petr. 2. 13. 4.
^h 1. ix. xij. xvii.
ⁱ Ferd. E. 2. 13. 4.
^j 1. 16. * xiiij. iij.
^k Ferd. E. 2. 13. 4.
^l 4. 15. * xiiij. iij.

^m Ferd. M. 2. 13. 4.
ⁿ 3. 5. * lxiij. iij.

^o Ferd. E. 2. 13. 4.
^p 17. * xiiij. iij.

^q 10a. R. 14.
^r 2. 10. * iij. xij.
^s xiiij. Petr. 2. 14.
^t 2. 27. * xiiij. iij.

^u Pet. 2. 105. 1.
^v * no est in no-
^w & pri. 75. & R.
^x 113. 3. 12. * 22. 13.
^y iij. 3. & 116. 3. 6.
^z ex. ix. iij. 11. & p.
^{aa} 75. & pri. 112. Y
los vassalls de
Militars si pag-
ran peyta per
lo que possehir-
ran de realench
no es prouehit
per no suppli-
carho tota la
Corr. Pet. 2. 113.
^{ab} 1. 6. * ix. xij. xx.

De diuersos tributs. Tit. xv.

fet caualler, sien homès de paratge. ^a Y los que per
fraudar les peytes faran vendes faytisques a cauallers,
perden la cola en que feyen lo frau, y sia del Fiseh, y
de la vniuersitat fraudada: y fagan justicia lo Gouer-
nador summariament. ^b

Sagell.

Algunes escriptures dehuen donarse franques del
dret de sagell. ^c Y en les prouisions ques fan causa
recognoscendi, nos pague sino vna vegada lo dit dret
de sagell. ^d

Hostalatge.

Ningun vehi reba hostalatge de altre vehi. ^e Y
quant vehi comprara de estrany, paguen la mitat: ^f
y lo comprador estrany pague lo hostalatge, y no lo
venedor. Y pagues axi, ço es,

Per bala de fustany de Mila, ^g iij. ss.
Per carrega de pebre, gingebre, encens, canella, indi,
brasil, argent viu, vermello, grana, y de cadars, ^h ij. ss.
Per caxa de paper, y post de cendat de Mompeller, ⁱ ss.
Per carrega de coto, gala, roja, orpiment, y cera, ^j ss. x.
Per carrega de llaca, alum, sucre, dalap d' Castilla, drap
de grana, post de cendat de Luca, centenar de bo-
chines, ^k ss. viij.

Per carrega de fustet, regalicia, orxica, arroz, comins,
batafaluga, almetlo, cauall, peça de drap de Gant, e
de Duax, dipre de color que no sia vedat, ^l ss. vj.

Per peça de drap de sent Daniel, ^m ss. v.

Per cuyros de bous la troça, muls, rocins, peça de
draps de Dipre que sia vedat, visos, estam fort, ca-
dars de Sentomer, de Xalobruides, de sent Quati,
pelos branch dipre, de Licamofa, e de la illa, purpu-
ra ab or, barragàs, y draps de na Tous, blauenchs,
y de Sarrahi, ⁿ ss. iij.

Per dotzena de cordoua vermell y blanch, draps de
Leyda, purpura sens or, peça de tela de rems, bous,
asens, quintal de li, canem, oli, cotre, estany, azer,
formatge, mantega, lana lauada, anyins, sabo, sal de
compas, sagl, y alquena, ^o ss. ij.

Per liura de seda prima de Iuen, ^p ss. j. y mealla.

H Per

^a Alf. 3. 2. 14. 1.
^b 18. * ix. xx. xxiij.

^c Ioan R. 14.
^d 1. 9. * xv. iij. j.

^e Petr. 2. 13. 4.
^f 46. * xiiij. j.

^g Imp. 1542. 7.
^h 4. 25. * ix. xix. c-
vij.

ⁱ Tac. 1. 82. 2. 10
^j * ix. xxxiiij.

^k Tac. 1. 82. 2. 11
^l * ix. xxxiiij.
^m xxiij.

De les Instituts Forals Libre I.

Per liura de tota seda, dotzena de auortons, cabrits, esquirois, centenar de conills, dotze alnes estamenya, quintal de datils, liura de diners, y de çafra, y al tres especies ultra les expresses, canons de or, obra de seda, barragàs de Espanya, cap de fustany blach de Barcelona, peça de picot de Castella, estamenya de Banyoles y de ripoll,

Los hostes facen portar los estams dels estrangers als hostals, y prèguen per dotzena de anyins, y tot altre cuyram saluatge, y de estoda, y de aludes, moltoni nes, quintal de plom, lana sutzia, o filada, figues, panfes, cleda, cafiz de blat, o legum, dotze alnes de tela de Espanya, e drap de li, dotzena de coltells, mealla,

Qui no deure
bre hostes.

No es tengut algun vehi, ni clergue, ni los de la religio del Temple, ni del Espital, ni vassalls de aquells, a per força rebre hostes en lo Regne de Valencia. Y si alguns dels Curials, o officials del Rey, o Reyna, mostrats quels sien los Furs y priuilegis, contrauenint a daquells, voldran de fet per força habitar en les cases de Valencia contra voluntat dels vehins, puga esser los resistit de fàcto sens pena: y ajudehi lo Governador. Y lo senyor Rey fara de fet obseruar dits priuilegis y Furs. Y pot quisiulla habitar, y hospedar en les cases hon voldra, dins, o fora la ciutat.

DEL OFFICI DELS CONSULS, y dels cequiers, y mone-ders de la Seca.

TITOL XVI.

Lo Còsulat es denallat del Iusticiat de Valencia: y cascú any la vespra de Nadal per los bons homes de la mar sien elets en Valencia dos Consuls, homens pratichs, lo hu de la mar, y lo altre mercader, y dos jutges de appella-

Eleccio de Cò-
suls.

Del offici dels Consuls. Tit. xvj.

115

cions, y Iurats dels mercaders: axi que los que exiran nomenen segons sa consciencia huit bons mercaders: y posats sos noms en redolins, y trets per vn infant, lo primer sia Consul: lo segon, jutge de appellacions: y los altres dos, Iurats dels mercaders. Y lo Consul y jutge dels homens de mar, del any passat, si seran presents, o altres en sa absencia, facen electio de quatre homens de mar, mariners, y patrons, y no altres, y posen los noms de aquells en redolins, y posats en vn baci de aygua publicament, sien trets per vn infant: y lo primer sia Consul dels homens de mar, y lo segon jutge de les appellacions. Y si en dita electio hi entraran mercaders, o altres, no valdra. Y dits mariners y patrons ques admetran, sien vehins de València, y naturals de les terres del senyor Rey de çà mar (com es dit dels Iurats.) Y los tals elets seruiquen personalment, sots pena de cent morabatins al Rey. Y los que exiran de dits officis, no sien elets dins tres anys apres següents. Y presentats al Rey, o al justicia, juren de hauerse en son offici be y lealment. Y reuocas la nominacio feta de cert Castella per Consul dels Castellans, per ser contra Fur.

Determinen los Consuls les causes de la mar, segons costums de la mar. Y de totes les causes coneguen summariament y de paraula: y les escriptures se facen summariament: y se paguen segons en la cort del justicia de trecentos sous. Y si pèdran mes salari, per den la escriuania, y paguen deu morabatins. Y solament si escrivuen los testimonis y sentencies: y no hi entreuenga procurador, sino en cas de impediment del principal: y sia de la condicio del principal, mercader: y no ho sia notari, ni caufidich, sots pena de cincheents sous, y priuacio de offici. Y dones als Consuls lo salari acostumat. Y no prenguen salari de sentencia interlocutoria que espere diffinitina, o de condemnacio, ab saluetat de rahons, en la qual se posaran rahons: y haja tambe loch en lo jutge de les ap-

De que no pré
guen salari.

H 2 pella-

Alf. 3. pri. 9.
Pet. 1. pri. 20. §.
1. Pet. 2. pri. 29.
vide sup. de of
fic. iur. in prin.
per aço se cor-
rig. Pet. 1. d. pri.
20. hõ se fey ad
taelectio dia de
Nadal. y Pet. 1.
pri. 33. hon los
jurses de les ap
pellacions, los
assignaua lo
Rey o lo gouer
nador.

b. Pet. 1. pri. 20.
§. 1.

* Mar. 201. 2. 6.
* xxxv. iii. j.

c. Pet. 1. pr. 20.
§. 1.

d. Mar. 179. 4. 8.
* j. vj. xvi. j. Fer
din. 273. 1. 2. * j.
vj. xvij.

e. Ferd. 273. 1. 2.
* j. vj. xvij.

f. Pet. 2. p. 100.

pellacions. ^a Y si pendran salari per execucio de ven
da de nau, o altre leny, per ells feta, o per execucio, o
per git, tornenho doble a la part, y sien ipso foro pri
uats de son offici, e inhabilitats pera esserho: tant los
Consuls com los jutges de les appellacions, si ho fa
ran. ^b

Com prengue assessor. ^c No poden los Consuls esser forçats a pendre As
fessor, ni en causa principal, ni de appellacio: sino quat
a ells parra. ^c Y nos entrometen de conexas sobre
les causes de mar dels collegiats de la Seca, com per
tanyga als leus Alcaldes. ^d Y de les causes de appel
lacio dels Consuls, sols ne conegen los seus jutges
de appellacio, y no sen empache lo Governador. ^e

Cequiers. ^f Conegen los cequiers, y en recors lo Batle, de la
necessitat de les aygues, pera donar aygua de la ce
quia de Moncada a la cequia de Fauara, vna, o dos
posts, segons la necessitat, per dos dies y dos mts cada
semana. ^g Y de les cequies del terme de Valencia co
negan tambe lo cequier, y no sia impedit per lo Batle,
sino sera en la cequia que discorre al Real, y en la ay
gua dels molins censits al Rey. ^h Ni sia impedit per
lo justicia civil, sino en cas ques fara violencia, o inju
sticia per vns a altres: y mantinga cascu en sa posses
sio, fins que per los cequiers sia prouehit. ⁱ Ni tam
poch sia impedit per dit justicia en la execucio de les
calonies de son offici. ^j Y tambe conega lo cequier
de la cequia Real d'Alzira: y en recors conegan lo Bat
le: y no sen empache lo Governador, sots pena de dos
mil florins: y lo Batle declare sens dilacio, sots pena de
tres mil florins: ni per inhibicio que faça lo Governador,
no dexten lo cequier y Batle de enantar. ^k Y sis
fara comissio de cosa pertanyent al offici de cequier,
no valdra: y si lis donara associat, o delegat, procehix
quen segons la forma acostumada dels cequiers. ^l

No sia impedit lo cequier.

^m Vaja lo cequier sobre les cequies y aygues: y nin
gun prenga aygua, ni torbe, nin pole de vna cequia en
altra: ni trenque les mares de les cequies, ni filloles: ni
injurie

^a Ioan. 2. p. 12. ^b ix. xix. c. 11. ^c Mar. 179. 4. 7. ^d ix. xix. c. 11. ^e Mar. 179. 3. 5. ^f ix. xix. c. 11. ^g 3. 6. ^h ix. xix. c. 11. ⁱ Ferd. 2. 73. 1. ^j 1. vj. xix. ^k Mart. pri. 2. ^l Pet. 2. pr. 10. ^m y de la appella
cio ques posada
de la sentencia
donada per los
jutges de appella
cions, vide in
fra de appe. 3.
lo jutge.
^f Iac. 2. p. 138.
^g Iac. 2. p. 130.
y com conegut
los jurats, de al
fic. iur. 5. cono
guen.
^h Iac. 2. p. 136.
ⁱ Iac. 2. p. 89.
^k Ioan. 2. p. 9.
^l Pet. 2. p. 21. ^m 2. Y si de les ce
quies del riu d'
Guadalquivir
ne conexas los
jurats, excepto
dla cequia real,
sens empachar
sen lo Governador
ni Batle, y
remetse a fura
y pri. Ferd. 3. 6.
4. 15. ⁿ iij. xvij.
xl. R.

injurie son vehi sobre les aygues, sots pena de xixanta
sous, y demanela lo cequier: y pot penyorar ab la cort,
o sens la Cort, com voldra. ^a Y apres que algu hau
ra regat, torne la aygua a la mare, sots la pena acostu
mada. ^b Y les calonies ques lleuaran, sien dels ce
quiers, o de aquells a qui en lo encant se atorga: fora
les cequies Reals. ^c

Munden les cequies.

^d Lo cequier faça escóbrar cascu any les cequies
de les herbes y broces: y no torne la aygua en aque
lles, fins q estiguen ben escóbrades. ^d Y faça tam
be escóbrar als hereters vehins los braçals y los ponts:
y faça los partidors: y refaça les cequies que seran rō
pudes, com ans estauen: y si sera trencada tota la reclo
sa, repares dins deu dies en hyuern, y dins huit dies en
estiu. ^e Y si los hereters no mundaran dits braçals
dins lo temps quels se assignara, facenho fer los ce
quiers, y facen als hereters que ho paguen doble. ^f
Y usen los cequiers de son offici com solien, leuats los
sobrecequiers, y certifique lo Batle del vs. ^g Y lo
que pora regat de aygua de alguna cequia, pague ce
quiatge encara que no regue, y puga regar quant vu
lla, com los altres vehins, sens esserli vedat. ^h Y qui
lançara aygua en los camins, o carreres, pague cinch
sous, y refaça los danys que haura causat. ⁱ

Com se venen les cequies.

Quanta aygua polen.

^j Quant als cequiers los se vendran les cequies, sia
expressat quant ha de pendre per jouada: y pagues y
gualment per los horts y vinyes que per les terres hon
se fa lo pay: y sien los cequiers destrets per los hereters,
y penyorats sens cort, sino posaran prou aygua en la
cequia, podentne pendre del riu. ^k Y no polen los
cequiers de les cequies de Moncada, y de Fauara, y al
tres, tanta aygua en dites cequies, que perjudiquen als
hereters: y que sols se puga perdre, y anar a les mar
jals, vna mola en cada cequia, sots pena de xixanta
sous. ^l

^m En la Seca hon se fa la moneda en Valencia, en la
qual hi ha major exercici que en la de Barcelona, y

H 3 qualse

¹ Pet. 1. p. 22. §. 4. Y cometes al Vicecanceller que determinas lo plet entre
Segorb, y Valencia, y Muruedre sobre la aygua q discorre per lo riu. Mart.
211. 15. * xxxvij. j. j.

^a Iac. 1. 50. 4. 1. ^b ix. xxxj. j. & 81. 1. 5. * ix. xxxi. v. ^c Iac. 1. pri. 34. & 81. 1. 5. * ix. xxxj. v. ^d Alf. 1. 91. 5. 1. * ix. xxxj. v. ^e Iac. 1. 81. 1. 4. * ix. xxxj. iij. & pri. 34. ^f Iac. 1. 81. 1. 4. * ix. xxxj. iij. & p. 34. Y la boca de la cequia q va de Xuquera a la Albufera, sis tancara ab arga mafa y pedra, o no, remetse a justicia. Imper. 1542. 17. 1. 7. 2. R. * c. iij. j. ^g Iac. 1. 81. 1. 5. * ix. xxxj. v. & p. 34. ^h Pet. 1. 96. 2. 20. * ix. xxxj. vij. & pri. 11. in fin. Iac. 2. p. 96. ⁱ Iac. 1. 36. 4. 2. * ix. xxxj. ij. & p. 38. in fin. ^j Iac. 1. 81. 1. 5. * ix. xxxj. v. & p. 34. ^k Iac. 1. 81. 1. 5. * ix. xxxj. v. suplicas ques pogues fer inquisicio contra cequiers, y no sonch coedit. Pet. 2. M. 114. 4. 10. * x. ij. vij.

Quants son los
de la seca.

Donen se al ju
sticia los noms
dels collegiats.

Iuren.

De que coneguen.

qualseuol altra ciutat del Rey, sien los collegiats de aquella que gozen los priuilegis, setanta eioch personas, ço es, trenta moneders que moneden la moneda, y trenta obrers que la forjen, y quinze officials: es a saber, lo mestre de la seca, son lochinent, lo mestre de la fondicio, lo mestre del emblanquiment, dos guardes, lo mestre del enfaig, lo mestre del entretallar la ferramenta pera monedar, lo mestre de la balança, o trabucador, lo mestre de fer la ferramenta, lo mestre de esmolat la ferramenta, lo mestre de cap de fornall, lo mestre dels moneders, lo syndich del collegi, y lo escriua de la seca: dels quals quat algu falte, no sia altre elect fins que sien reduits als dits numeros respectiuament. Los noms dels quals se deuen donar en vna cedula al justicia y jurats cascun any, lo segon dia de Giner. Y no sien admesos als dits officis alguns vassalls de ecclesiasticos: y si seran admesos, no gozen dels priuilegis.

Cascun any lo dia de sent Thomas, poden los collegiats de la seca fer electio de dos alcaldes, vn moneder, y vn obrer, y juren en la Seu lo dia de Nadal, lo jurament del justicia. Y donels lo Governador vn verguer, que pera anara fer dit jurament los acompanye a la Seu, y al tornar a casa, ab la maça alta, y no la porten altre dia. Los quals alcaldes coneguen de totes les causes ciuils, tambe de la mar, sens que sen empachen los Consuls: y de les causes criminals, per grans que sien y dels engans dels moneders, y los obrers, y familiars: axi ques tracten a instancia de part, com ex officio. Y si ab altres officials tindran contencio sobre la jurisdiccion, o los Alcaldes delinquiran, o no puniran los delinquents, conegan lo Batle general a consell de son Assessor: y en los crims per los quals se deu pena de mort, si no seran trobats culpables, sien remesos al Rey: y per appellacio vajas a la Real Audiencia. Y son fructs del dret de morabati, y nois prenga les armes algun official:

a Ferd. 2. p. 32.
Per ago se corrig. Ferdin. R. 304. 3. 2. * xvij. 11. 11. hōsols e ren cinquanta & Imp. 1528. 10. 4. 22. E. R. * xvij. 11. 11. 11.

b Ferd. R. 304. 3. 2. ad benepl. * xvij. 11. 11. 11. per. 1528. 10. 4. 22. E. R. * xvij. 11. 11. 11.

c Ferd. E. 279. 2. 18. * xvij. 11. 11.

No sien impen
dits.

Quins priuile
gis tinguen.

Saluaguarda.

De que no coneguen.

official: y preses, torneles dins vn dia: y quils pendra per algun crim, remetals als alcaldes sens dilacio, essent ne requets. Y los officials Reals sien compellits a guardar dits priuilegis per lo Mestre Racional Real: y quils contrauindra, pague dos mil florins, executors per lo Batle general, y applicadors al Rey.

A la Seca de Valencia y als collegiats de aquella, son concedits los mateixos priuilegis, e immunitats que foren concedits als collegiats en la Seca de Barcelona: los quals poden conexer de tots los collegiats en ciuyl y criminal, sens empag de algun official Real, encara que sia lo Virrey, per causa de miserabilitat, viduitat, pupillaritat, ni altra causa, sots pena de la desgracia del senyor Rey, y tres mil florins, al Rey y a la Seca applicadors, vltra de les altres penes per Furs y priuilegis estatuydes, executors per los officials Reals a qui los alcaldes instaran: los quals nunc pro tunc son delegats per lo Rey: y puguen los alcaldes mudar y variar tantes vegades com voldra. Y tots los collegiats que seruiuen en la seca, estan sots proteccio y saluaguarda del Rey, ells y sos bens: y fagan crida, y posen senyals en les cases de la Seca, y los collegiats. Y lo official que hi contrauindra, pague dos mil florins, applicadors al Rey, y sien castigats.

Es limitada la jurisdiccion que tenen los alcaldes de la Seca en sos collegiats, en cas que los dits collegiats vagen denit per la ciutat ab escala, que pertany al justicia: y quant ells tindran contencio ab altres officials, o los alcaldes delinquiran, o no puniran als collegiats que hauran delinquit, pertany al Batle general a consell de son Assessor. O si seran menestrals, per les faltes q faran en son offici: y en frau de mercaders de draps, y en pesos, mesures, y altres semblants que pertany al Mustacaf. Ni tampoch poden gozar dels dits priuilegis los que actualment y sens frau no seruiuen en la seca, encara q hi sien matriculats: ans ne coneguen los officials ordinaris, y no sen empachen los alcaldes:

H 4

y guar

a Tac. 2. pr. 103.
Alf. 3. p. 1. Mart. pri. 28. 10. n. 2. pri. 6. Ferd. 2. p. 11. Per ago se corrig. Ioan. ad tempus. 147. 2. 3. * xv. 11. 11. hōsols se concedi la jurisdiccion ciuyl en les causes d entre ells, y en les causes criminals de mort, o mutilacio feyen y acordauē lo procs y remetien la sentencia y execucio al justicia.

b Pet. 2. p. 130.
Alf. 3. p. 52.

c Ioan. 2. p. 10.

d Pet. 2. p. 122.
Ferd. 2. pr. 26. & priat & R. 304. 3. 2. * xvij. 11. 11.

De les Instit. Forals. Libre.I.

y guarden ho tots los oficials y alcaldes, sots pena de deu mil florins, al Rey applicadors. ^a Y per los deutes que dits col·legiats deuran a la ciutat, o deutors de aquells, conegan lo Racional: no obstant los priuilegis de la leca. ^b Y per les coses tocants a la obra de murs y valls, coneguenne los administradors de dita obra: y no sen empachen los alcaldes. ^c

Quina moneda se faça.

¶ La moneda que se fara en Valencia sia de tal pes, que onze diners y mealla sien vn argent, y dihuit sous pesen vn march: y tinga a vna part vn cap de Rey coronat, y en altra part vn arbre a modo de flor, y en la summitat de aquell vna creu, y escrit lo nom del Regne. ^d Y guardes tot temps la moneda en la mateixa forma y figura: y non puga fer lo Rey sens lo consell de la ciutat: y haja de ferse dins la ciutat, en presencia de dos elets per dit Consell: y juren los Reys de guardarlo. ^e Y nos bata moneda contra los Furs del Regne. ^f Y lo Rey comet als de la Real Audiencia, y als Jurats, Racional, y Syndich de Valencia, y als que a daquells parexera, que redrecen com conuindra lo batiment de la moneda. ^g

Nos desfará la moneda.

¶ Promet lo senyor Rey que no fara fondre moneda Valenciana ni Barcelonca menuda ni grossa: ni la fonguen los moneders, ni argenters, sots la pena que posara lo senyor Rey: ni fara pendre a dalgú de la moneda que ell fara. ^h Y qui rebujara morabati, o maz modina, pague vn sou, sino sera trencat, o apedaçat, o de mal or, o de menor pes. ⁱ Y per morabati censal paguen se nou sous, per maz modina censal set sous. ^k Y la moneda que se fa en Valencia te cest valor. ^l

Que valga.

DELS ARBITRES. TITOL XVII.

Que no sia arbitre.

¶ No pot esser arbitre en alguna causa qui sera menor de vint anys: ^m ni dona: y si sera feta, no son tenguts a comparexer los litigants, ni encorren en la pena per no comparexer. ⁿ

Y apres

a Alf. 3. p. 55.

b Imp. 1542. 8. 4. 3. r. * xv. ij. v.

c Phil. 1564. 26. 2. 137.

d Tac. 1. p. 23.

e Tac. 1. pri. 68. Pet. 2. p. 15. lo. 2. Ferd. 2. p. 2.

f Ioan. 147. 2. 2. * ix. ij. xiiij.

g Ferd. 305. 3. 6. * ix. ij. xv.

h Petr. 2. 134. 18. * ix. ij. xiiij.

i Tac. 1. 81. 2. 1. * ix. xxxij. j.

k Petr. 1. 98. 3. 64. * iij. xxij. vj. & p. 18.

l Tac. 1. pri. 22. cote dit valor.

y per hauer se permes que passien en Valencia dorzejaque

fos per dihuit diners, nos da-

nyen los furs.

Tac. 2. p. 43.

m Tac. 1. 12. 3. 13. * ij. xv. xiiij.

n Tac. 1. 12. 1. 2. * ij. xv. ij.

Dels Arbitres. Titol. xvij.

121

Y apres de elet per les parts, no pot esser dit suspente, sino sera per noua raho de sospita. ^a Y lo compromes fermat en lo jutge ordinari no val, encara que sia amigablement. ^b Y qui haura induit les parts per ra que comprometen ab ell, no haja salari. ^c Y cas que muyra lo hu dels arbitres, lo quel elegi posem altre, y forcelne lo justicia. ^d

Por declarar dia de festa.

Declaren.

Com pareguen les parts, y com cometen la pena.

Quāt se acabe.

Com se cometa la pena.

a Tac. 1. 13. 4. 4. * iij. j. v.
b Tac. 1. 12. 1. 5. * ij. xv. vj.
c Tac. 1. 12. 2. 7. * ij. xv. viij.
d Tac. 1. 53. 2. 6. * vij. v. vj.

e Tac. 1. 12. 3. 12. * ij. xv. xiiij.

f Tac. 1. 12. 1. 6. * ij. xv. vij.

g Mar. 178. 2. 3. * ij. xv. xx.

h Tac. 1. 11. 4. 3. * ij. xv. j.

i Tac. 1. 12. 2. 11. * ij. xv. xij.

k Tac. 1. 12. 3. 17. * ij. xv. xvij.

l Tac. 1. 12. 4. 18. * ij. xv. xix.

m Tac. 1. 52. 4. 6. * vij. xij. v.

¶ Encara que aquell que sera fet arbitre pendent lo arbitri sia fet preuere, be pot declarar, com perço no sia diffinit lo arbitri. ^e Y tamb lo arbitre pot declarar en dia de festa, ab escrits, o sens escrits: ab que sien les parts presents, o per contumacia la vna absent, encara que no sia expres en lo compromes. ^f Y lo Governador en les ciutats y viles Reals entre les persones de sa jurisdicció ordinaria, o entre altres lo ordinari, essentne requests, poden forçar als arbitres que declaren, o que prenguen tercer. Y si altre jutge sen empachara, no val sino sera expres en lo compromes. ^g

¶ Apres que les parts ab pena hauran compromes, lo que citar per tres vegades no comparta, o no voldra oyr sentència lo dia assignat, encorre en la pena. ^h Y si apres de fermat lo còpromes alguna de les parts anara a pledejar a la Cort, per la cosa sobre la qual haura fermat lo compromes, pague la pena, applicadora a la part. ⁱ Y si la vna de les parts morra, pot lo hereu proseguir lo arbitri: y si sera menor, donelis per lo justicia tudor, lo qual lo proseguixca per lo hereu. ^k Y si en lo còpromes no sera expres dins quant temps se deu determinar, deuso determinar dins mig any, si les parts seran en lo Regne: y si seran fora del Regne, dins vn any: si de volutat de les parts nos allongira. ^l Y lo q declararan los arbitres, executes. ^m

¶ Si apres que sera declarat en lo compromes que sonch fermat ab pena, alguna de les parts contradira dins cinch dies a la sentència, comet la pena: y passats los cinch dies passa en cosa jutjada: y si passat se contradira per la vna part, puga la altra part, o defensar la

H 5 senten-

sentencia, o demanar la pena axi com voldrà; y no les dos coses, sino sera expres en lo compromes. ^a Y al que no feruara lo arbitri, fagalt lo iusticia donar penyores, y doneles al arbitre, pera q̄ les done a la part, la qual per la pena les se pot retenir. ^b Y pot lo arbitre manar ques pague la cosa jutjada a dia cert; y si la part no pagara aquell dia, caura en la pena, applicado ra a la altra part. ^c

¶ Quant se haura fermat compromes sobre molts fets, o capitols, pot pronunciar sobre cada capitol separatament en vn dia, o en molts, durant lo arbitri, fins que cumplidament sia declarat sobre tots los capitols. ^d Y si en lo compromes se renunciara al recors de arbitre de bon varo, no si recorrega; y si si recorrega, sia tot nulle: si ja nos recorria al jutge ordinari de sentència donada ab corrupcio, o frau del arbitre: la qual frau, o corrupcio se haja de prouar dins trenta dies: los quals paslats, si lo recorrent no haura prouat, en correga ipso facto en pena del delme de la cosa arbitrada, applicador a al fisch, y en les despeses y sia lo recorrent punit segons Fur per la injuria feta al arbitre. ^e

¶ Tostemps que hi haura pleyt entre pare y mare, y fill, o filla, o entre germans, o marit y muller, hajan de fer mat compromes: y si los arbitres discordaran, hajan de elegir tercer dins tres dies: o sino eliggall lo ordinari: y declaren summariament conforme a iusticia: y no sen puga appellar, sino per corrupcio, o frau, segós es dit. ^f

DEL OFFICI DE ALGUAZIRS, y dels saigs. TIT. xvij.

¶ O senyor Rey y son primogenit sols poden tenir cada dos alguazirs, y en cas de necessitat ne poden fer mes, durat dit cas. ^g Y suplicas que en la Real Audiencia sols ni haja dos ordinaris, y

^a Iac. 1. 12. 1. 4.
^{* ij. xv. iij.}

^b Iac. 1. 12. 1. 3.
^{* ij. xv. iij.}

^c Iac. 1. 12. 2. 9.
^{* ij. xv. x.}

^d Iac. 1. 12. 2. 10.
^{* ij. xv. xj.}

^e Pet. 2. 123. 3. 5.
^{* ij. xv. v.}

^f Ferdi. R. 505.
3. 7. * ij. ij. iij.
Imp. M. 1542. 13.
4. 55. * ij. ij. iij.

^g Mar. 110. 1. 9.
* iij. v. cxxv. 1. m.
per. 1528. 3. 4.
* iij. v. cxxv. iij.

naris, y dos extraordinaris, canallers, o ciutadans. ^a Y los ordinaris facen cada huit verguetes, y los extraordinaris cada quatre: y cascu dells sia tengut per les culpes que faran los verguetes per ell fets, y remette al Virrey. ^b Y suplicas que lo Governador no tinga mes de vn alguatzir: y remette a ques guarden los Furs. ^c Y non tinga lo Governador de Xatima, com tal preeminencia sols pertanyga al Portantueus de general Governador. ^d Y lo alguatzir que no te comissio, ni es dels ordinaris, no porte ballo per lo Regne, y es reuocat de alguatzir. ^e

¶ Lo alguatzir del Rey iure en poder del Rey, o de son Canceller y lo del Princep en poder del Princep, o de son Vicecanceller: quant seran requerits per los lurats, que en lo q̄ faran seruatan los Furs del Regne. ^f

¶ Si algun alguatzir sera cridat de pressa pera pèdre, o arrestar algu, dexeho tot, y vaja: y essenthi ell primer, exerceca son offici de prelo, o arreits, o annotacio de bens, sens contradicció del iusticia: y que ho notifique tantost al Rey, o Vicecanceller, pera que ho cometa a qui pertany la conexença: y si lo iusticia hi sera primer, no hi faga res lo alguatzir. ^g Y si algun nafra posara clam, lo alguatzir escriptes les nafres, arrestelo, y notifiqueho als fscals. ^h E si de promissio del jutge anara a escriure nafres, o mort fora, a instancia de part, haja dos florins: y lo porter, o saig cinch sous, si va a cauall. ⁱ Y denit doble. ^k Y si en la casa del mort no hi trobara parent, faga escriure los bens del mort: y sino troba quils caplleue, resten en guarda dels del offi: y quāt sera prouehut, haja lo quils guarda cinch sous per dia y nit. ^l

¶ Solament tenen los alguazirs iurisdicció sobre los familiars del Rey, o Reyna, y son primogenit: y sols a daquells pot pendre, y fer proces, tenint licència del Rey, o son primogenit, o Canceller, o fragrant crim: tots pena de cent morabatins, y refer los d'inya la part: y los processos sien nulles: y procehixa a con-

Quants Alguazirs hi pot haver.

Com iuren.

Que podē fer.

Que podē fer.

^a Imp. 1533. 5. 1.
13. * iij. v. cxxij.
Philip. 1564. 5. 3.
34.

^b Phil. 1564. 5. 3. 35.
^c Imp. 1533. 3. 3.
6. * iij. v. cxx.

^d Ferdi. 274. 2. 31. * iij. v. cxxij.
Imper. 1537. 10. 1. 37. * iij. v. cxxij.
^e Phil. 1547. 6. 2. 29.

^f Mar. 177. 4. 1. * iij. v.

^g Mar. 255. 4. 1. * iij. v. cxxv. & 1v. ij. o.

^h Mar. 256. 2. 2. * iij. v. cxxv. 9.

ⁱ Mar. 256. 4. 10. * iij. v. cxxv. 9.

^k Mar. 256. 4. 11. * iij. v. cxxv. 9.

^l Mar. 256. 1. 4. * iij. v. cxxv. 9. iij.

sell de

Com se recorrega.

Arbitres entre propinchs.

De les Institu. Forals. Libre. I.

cell de juriste, y no prenga salari. Y lo mes antich exerceixea son offici, eitant los altres presents, sots pena de la indignacio del Rey, y altres penes. ^a Y los que pendra que no seran de la casa del Rey, o son primogenit, nols porte a la sua preso, encara que lo pres vulla estarhi, sino ala comuna, sots pena de docents morabatins. ^b Y no lleuen armes sino als que faran brega, o estaran aparellats pera ferla, y leuades, doneles al justicia: sino eren de domestic del Rey, o del Princep, o estrangers de la ciutat y son terme que seguexen la Cort, y tenen negocis en aquella, sots pena de perdre lo offici. ^c

Quins salaris prenguen.

¶ Anant algun alguatzir, saig, o porter de la Governacio, fora, haja per cada dia cinch sous, si va a caual, anant y tornant: y estant, o anant a peu, quatre sous, encara que porte moltes lletres: y si pendra mes, encara que lis done, sia priuat de son offici perpetuament, sens perdo, y torne lo que de mes haura rebut en doble. ^d Y diga a l'escriua ab jurament, sots pena de priuacio de offici, e inhabilitacio pera serho, quantes lletres porta, y escrigaho lo esenua. ^e Y no guanye mes del tachar per cada dieta, encara que porte moltes comissions. ^f Y si als assignat als alguazirs son salari en part certa. ^g

Capfous.

¶ En les execucions que faran los alguazirs Reals de bens mobles, o immobles, si valdran mes de cinchcents sous, hajan los capfous, los quals no passen cent liures, pagantse del procehit de la execucio. ^h Y nos faci comissio a alguazir pera assistir a les confessions, o informacions que reben: y si hi alsistiran, nols se pague res. ⁱ Y nos empachen en causes ciuils, ni criminals, sino seran euocades per lo Rey, o Canceller, o regent la Cancelleria, a instancia de part, o del Fische: e sia comesa a daquells, essent habitants del Regne de Valencia. ^k

En q nos empachen.

¶ Los saigs porten vn basto pintat ab los senyals Reals, y no altre: y hajan la pena de quart dels deutes de cinch

a Pet. 2. 155. 2. b.
 * iij. v. cxliij.
 Ioan. 1. p. 13.
 b. Petr. 2. p. 13.
 lo. 2. & 102. 3. 5.
 * ix. xxvii.
 xxvj. & 107. 4.
 16. * ix. xxvii.
 xxvj. & 132. 1. 7.
 * ix. xxvii. xxv.
 viij. & p. 44. 5.
 6. Mart. 181. 4. 2.
 * ix. xxvii. xxv.
 c. Mar. 178. 1. 3.
 * ix. vij. viij.
 Fe. d. 300. 2. 7. 3.
 2. * ix. vij. viij.
 Impe. 1528. 5. 4.
 9. * iij. v. cxv.
 d. Mar. 178. 3. 6.
 * ix. xxvii. xvi.
 e. Alf. 3. 233. 3.
 13. * ix. xxvii.
 xvij.
 f. Phil. 1564. 6.
 4. 51.
 g. Phil. 1564. 6.
 4. 50.
 h. Mar. 178. 1. 2.
 * iij. v. cxv. 6.
 258. 1. 27. * iij. v.
 cxv. xxvij.
 & lv. ij. 1. 9. xx.
 vij. & 257. 1. 14.
 * iij. v. cxv. 3.
 xliij.
 i. Imp. R. 1528.
 9. 4. 10. * iij. v.
 cxix. Phil. 1564.
 7. 3. 56.
 k. Alf. 3. 233. 3. 2.
 * iij. v. cxv. 1. 6.

Del off. de Alguazirs, y dels saigs. Tit. xviiij.

125

Dels saigs.

de cinch sous auall: y nol haja la cort: y non prenen altra cosa. Y lo deutor de cinch sous auall haja cinch dies de temps: y pagant dins aquells, no haja quart lo saig. ^a Y sien reduts a cert numero, a conexeca dels justicies de hon seran: y no hi sia rebut qui no sabra fer citacions, e relacions, e lo quels pertany. Y al principi de son offici donen fermances per lo que per son offici rebran. ^b Y lo Rey no faça concessions de les sajones, mas guardense los Furs quen disponen. ^c Y facen les relacions dins tres dies apres de fet lo cas: y si seran fora, dins tres dies apres de arribats, hon la dehuen fer: y si passats aquells se fara la relacio, no valga. ^d Y en la Governacio sols hi haja huit porters. ^e

Salari de saigs

¶ Si per manamēt del jutge algun saig pendra home per fet criminal, haja per salari de la captura dos sous: y per pendre dona, vn sou. Per fet ciuil, si es home vn sou: y si es dona, sis diners. Y si fara venir algu dauant lo jutge peu a peu, si es home sis diners: y si es dona, quatre diners. Per citacio sis diners. Per manament que faran a algun jutge, huit diners. Y si yra fora, haja per cada legua de anar y tornar, sis diners. Y si va mes de quatre legues, sia pagat a raho de dietes. Y si pren mes salari, sia priuat de son offici per vn any. Y per fer relacio, sis diners. ^g Per fer restitucio de bens, vn sou. ^h Y en lo ques supplica, que ningun saig porte mes de dos lletres, de manament executori manifestades en lo libre dels manifests, ni les vena a altres porters, ni faga companyia, ni reben per moltes lletres mes de vn salari, partidur ygalment per los executats, y tambe per les dietes que vagaran. Y si algu dels deutors paga lo deute, les demes dietes se partixquen entre los altres, y hajan per cada letra vn sou no mes per la presentacio: y que no vaguen mes de tres dies per fer penyores, o cobrar les respōsives: los quals passats sen tornen ab aquells, o ab fadiga de justicia. Y si portaran lletres que no les hajan manifestades, perden los salaris de aquells: y qui no ho guardara, que sia

a. Tac. 1. 80. 1. 1.
 * ix. xxvii. 1.
 b. Alf. 1. 93. 2. 1.
 * ix. xxvii. ij.
 no pot fer saig
 algun excom-
 munitat. supr.
 de les sant esgl.
 §. 1.
 c. Pet. 2. 153. 2.
 11. * ix. xxvii.
 iij.
 d. Perd. 300. 3.
 10. * vij. ij. xx-
 liij.
 e. Alf. 3. 220. 3.
 2. * ix. xxvii. x.
 f. Pet. 2. 127. 2.
 31. * ix. xxvii.
 xv. Mart. 256. 4.
 9. * iij. v. cxv.
 9. ix. corrig se p
 aco lo Fur de
 Pere sego, hon
 per citacio se
 paguē dos di-
 ners.
 g. Mar. 256. 4. 8.
 * iij. v. cxv. 9.
 h. Mar. 257. 1. 13.
 * iij. v. cxv. 9.
 xliij.

De les Institu. Forals. Libre. I.

que sia priuat de son offici, remetse al lochtinent general.

Saigs com face son offici.

Facen los saigs les execucions, axi en la Governacio com en la Batlia, y no los porters. Y facen-se a les meyns costes del executat: no fent per alguazirs lo que pora fesse per porters. Y contra vniuersitatats facen la execucio vn saig, o dos, y no mes, si nols se fara resistencia: y donels lo salari estatuit. Y lo que fara la execucio, quis vulla que sia, no puga detenir-se mes de quinze dies, sino sera per execucio importat, a coneguda del Virrey, que pot estar hi vn mes solament. Y les execucions del que sera declarat per lo jutge ecclesiastic, farales fer lo Archebisbe per lo porter de la Governacio que li sera donat. Y puga lo Rey variarlo a instancia del Archebisbe. Y si los porters de la Governacio, o de la Batlia, pendran mes salari que los del justicia, sien priuats de sos officis.

Porter no faça acte jurisdiccional.

Ningun porter faça algun acte de manament simple, o penal, preso, empara, o escriptio de bens, o altre acte jurisdiccional, per manament de algun official, o curial, o fiscal, o thesor: sino sera ab commissio de official que te jurisdiccio: y requests mostren la commissio: sots pena al contrafahent de cinquanta morabatins, e priuacio de offici, e inhabilitat ipso iure.

Les crides.

Crida pot esser cascu francament, com prestelo jurament de esser leal en son offici. Y los seus noms posels lo justicia en vn libre. Y son tenguts a fer francament les crides de la ciutat, y manaments del Batle, y del justicia.

DELS ESCRIVANS DE les Corts, y salaris de aquells.

TITOL XIX.

Qui pugué esser escriuans.

Los que seran escriuans de les corts, sien naturals del Regne: y lo jutge que dins lo Regne oyra ab escriua estranger en causa principal, o de primeres, o segones appellacions, pague cent

k lac. 1.82.4.18. * ix. xxxiii. c. 1 lac. 1.82.4.17. * ix. xxxiii. xcix. lo cònt gut en aquell. §. ha loch en lo notari y escriua, com en los dits furs se cònt

a Phil. 1.547. 18. 2.59.

b Pet. 2. 102. 3. 3. * ix. xxvii. iij.

& R. 106.4.7. * ix. xxvii. v. & 151. 3. 3. * ix.

xxvii. ix. loan. 148.3.3. * ix. xxvii. vij. Pet. 2. pri. 44. 9.3. & p. 81. Imp. R. 152.

10. 4. 20. * ix. xxvii. xj. & 1533. 3.1. 5. * ix.

xxvii. xij. c Phil. 1552. 3. 3.16.

d Pet. 2. 131. 1.3. * ix. xxvii. v. de fil de la Go

uernacio es cadadia. 2. 8. 6. 250. 1.20. * iij. ix. xxvii. 1564. 18. 2.721.

f Ferdi. 274. 4. 1.E. * iij. xxiii. iij.

g Alf. 1.93. 2.2. * ix. xxvii. xiii.

h loan. 1. p. 12. Y lo brag militat pot tenir porter ab magd de argent, &c. sup. de la magestat del Senyor Rey. §. no pot y mostre la commissio al justicia. sup. de offici. §. deu.

i lac. 1.82.4.16. * ix. xxxiii. lxxxvij.

Dels Eseriuans de les Corts. Tit. xix.

cent morabatins, y torne lo que ha rebut contra Furs: encara que sia de la casa del Rey. Y lo quel impetra y lo escriua altretant: applicadors lo terç al accudor, y lo restat al Rey, y los actes sien nulles. Y ningun estranger reba dins la ciutat alguns actes de proes, ni de contractes, ni paus, ni treues, ni altres actes, sino sols la promissio de aquella: sots pena de priuacio de offici, y cinquanta morabatins per cada vegada ques contrafara, vltra les penes dels altres Furs: excepto si tindra la autoritat de Valencia, o en sentencia promulgada en la audiencia del Rey, o de son lochtinent general, o en actes de feyts propis del senyor Rey, o Reyna, o lochtinent, o Governador general, o testaments, o altres disposicions propies de aquells, o priuilegis, o gracies per aquells atorgades: les quals poden esser rebudes per qualsseuol notaris, encara que sien estrangers. Y no es concedit lo ques supplica, que cada vniuersitat se puga elegir escriuans.

Jurament.

Juren los escriuans lo dia de Nadal, com es de Fur, lo de la Governacio en poder del Governador, y lo de la Batlia en poder del Batle. Y juren que copiaran los testimonis apres de publicats tan prest com puguén. Y qualseuol notari publich pot rebre los actes del proes: y valen tant com sils rebes lo escriua. Y lo que en los llibres de la Cort es escrit per escriuans publichs, te força de acte.

No arrendé les escriuanies los officials.

Sia escriua sufficient.

Guarden se los registres.

Lo Governador, ni lo Batle, ni Assessors, ni Fiscals, no puguén arrendar les escriuanies de les lues Corts, per si, ni per tercera persona, en part, ni en tot, sots pena de priuacio de offici. Y sia posat en les Corts lo escriua sufficient, a coneguda del jutge: y sino sera posat tal, pot esser remogut per lo jutge, y posarni altre, a despeses de la escriuania. Y los escriuans si compraran res per cort, perden lo preu: y pot sen fer inquisicio. Y los registres de les Corts no sien trets de la Cort contra Fur: y trets a cales de officials, sien guardats, y tancats: y nols tinguen fora mes de huit dies.

h lac. 1.51.2.8. * vij. ij. xvj. i Ferdi. 273. 3. 22. * iij. lxxxij. k Pet. 2. 156. 2. 17. * xvij. ij. j. per a ço se corrig. lac. 2. p. 3. §. 6. hon no podia lo escriua esser remogut per insuficient. i Alf. 1.88.4.6. * iij. lxxxvij.

a Alf. 1.89.2.6. * vij. ij. vij.

Pet. 2. 133. 1. 14. * vij. ij. ix. & 136. 2.5. * vij. ij. x.

b loan. p. 14. y no sia escriua q es excòmmunicat. sup. de les san. esgl. §. 1.

c loan. 238. 1. 3. * iij. xix. xvij. & vij. ij. xiii. lo

lia fer se electio de trenta notaris lo dia d Nadal pera ajudar als escriuans a rebre testimonis. Mart. 120. 1. 6. * iij. ix. xxv.

& 170. 1. 7. * iij. ix. xxvj. & 210. 1.8. * iij. ix. xxvj. mas sonch corregit y lleuat. Alf. 3. 218. 4. 1. * iij. ix. xxviii.

d Phil. 1547. 14. 2.5. E. R.

e loan. 148. 2. 6. * ix. xix.

f Mar. 170. 2. 8. * iij. ix. xxxvij. g lac. 1.51. 2.5. * vij. ij. iij. per a ço se corrig. lo principi del dit

hó en les canes de major summa de cent sous se hā de rebre los actes per lo escriua de la cort.

De les Institu. Forals. Libre. I.

dies. ^a Y mirens e dits libres en presència dels escriuans: sots pena, si dany hi haura, quel pagaran de sos bens al interessat. ^b

¶ Quant algu posara alguna escriptura, lo escriua de la Cort, o de causa particular, demaneli sobre jurament qui la ha ordenada, y escriga lo nom de aquell, sots pena de cinch morabatins. ^c Y dehuen registrar dits escriuans les escriptures, y comprouar lo trellatans de donarlo a les parts: y posar Calendari en cada celsio, o compatielo, ab los noms de les parts: y pera que son fetes les assignacions, sots pena de deu morabatins de ore, a ço juren: y potsen fer inquisicio. ^d Y si contrafaran, sien remoguts de la escriuania, e inhabilitats pera tornarhi. ^e Y continuen los manaments de no fer actes, en lo libre dels manifests de donacions y pagamets. ^f Y si escriptura, qualseuol que sia, sera dexada en la Cort pera registrar, o comprouar: sia registrada, comprouada, e restituyda a la part, si la demana dins tres dies: sots pena de xixanta sous cascuna vegada que contrafara: si ja no sera tan larga, que sia menester mes temps: lo qual temps sia assignat per lo jutge de aquella Cort: y no prenguen res vltra son salari, sots la dita pena: y sien creguts sobre la restitucio ab son sagramet, en respecte de la pena: sino sera prouat lo contrari summariament. ^g

¶ No done copia lo escriua del libell que sera posat a alguna de les parts, que primer no sien posades les proctures en poder del escriua, tant del actor com del reo, y aquelles inferte en proces, sots pena de priuacio del art de Notaria, y nulletat de actes. ^h Y quant algun condemnat per lo jutge seglar sera declarat esser de for ecclesiastic, y per son jutge sera absolt, la absolucio deu esser continuada per los escriuans en lo proces del jutge seglar. ⁱ Y no estiga en casa de jutge, ni faça los actes dauant ell, sots pena de deu morabatins, applicadors a la Cort, y al Rey, y al acusador. ^k Y rebá lo escriua del justicia criminal les paus y tre-

a Pet. 2. R. 157.
2. 8. * ix. xix.
xxxvj.
b Phil. 1564. 11.
77.

c Alf. 1. 88. 1. 1.
* 1. vj. vj.

d Alf. 1. 88. 1. 1.
* ix. xix. xlvj.
e Imper. E. R.
1528. 11. 1. 26.
ix. xix. xlvj.

f Imp. 1542. 10.
3. 4. 1. * xcvi. 1. 1.
j.

g Alf. 1. 88. 1. 1.
* ix. xix. liij.

h Imp. 1533. 4.
2. 9. * ix. xix.
xlvij.

i Imp. 1537. 5.
24. * ix. j. xxvj.

k Alf. 1. 88. 1. 1.
* 1. vj. xvij.

Com fara son
offici.

Dels escriuans de les corts. Tit. xix.

ues, y continueles dins tres dies, sots pena de mil florins: y jureho en poder del Batle, y executeho lo Governador, com deute fiscal. ^a

¶ Los escriuans en les letres de manament executori, y condemnacions encara de quart, sols hi posen lo calendari, y nom del Notari: y no si continue tot lo acte, si la part non demana trellat, sots pena de cinchcents morabatins. ^b Y nos allarguen en los actes processals, posanthi superfluytats: sino hauent posat primer com lo testimoni jura, diga axi: Fonch interrogat sobre lo primer capitol. Item sobre lo segon. Y axi dels altres. Y encontinent continuen la deposicio, y tots los demes actes, ab la breuetat possible: dient en les contumacies: Die tal. Tal accusa contumacia a tal: & fuit admissa per iudicem. Y en les prorogacions axi. Die tal, Lo dit jutge prorroga la dita assignacio pera tal dia, a tal hora. Y axi en los altres actes. ^c Y en les deposicions dels testimonis no diguen idem vt in proximo, mas allarguen lo que diran. ^d Y facen vn libre pera posar quantes letres porten los porters, sots pena de deu morabatins: y hagen vn diner per cada letra. ^e Y los escriuans de la Governacio reben los actes de la sua Cort, y no sen empache altre notari, sots pena de priuacio del art de Notaria ipso facto. Y si lo Governador hi cõtrauindra, pague dos mil florins. ^f

Com rebá te-
stimonis.

¶ Si la recepcio dels testimonis sera comanada per lo escriua de la Cort a altre notari, pague al dit notari lo escriua, y no la part quels produhix: y nos pague mes del que ordena en la taula: y sin pendra mes, sia priuat de la escriuania, e inhabilitat pera tornarhi: y si anara fora, pagueli la part la anada y treballs, a conexença del justicia: y potsen fer inquisicio. ^g Y la dita recepcio de testimonis cometas a qui les parts cõcordaran: y sino cõcordaran, a qui sera ben vist al jutge. ^h Y quant seran publicats, deulos copilar tan prest com puga: y jureho los escriuans de la Cort quant faran lo jurament, y los desora Cort quant com-

I mennen

a Alf. 3. in ext.
pri. 13.

b Pet. 2. p. 96. §
12. & 126. 3. 28. *
ix. xix. xlix.

c Impe. 1542. 5.
1. 12. * vij. 4. vij
y les deposicions
de testimonis
com sien rebu-
des, inf. de not.
§. no sia forçat.

d Imp. R. 1528.
10. 3. 19. * vij. 1.
vj.

e Alf. 3. 233. 3. 13
* ix. xxviij.
xvij.

f Ioan. 2. p. 1.

g Alf. 1. 88. 3. 5.
* ix. xix. ly.

h Alf. 1. 228. 1. 2.
* iij. ix. xxxix. &
152. 1. 2. * idem.

mencen lo plet. ^a Y no diguen les deposicions dels testimonis fins que sien publicats, sino sera al Rey, o a la Reyna. ^b Y ningu vena escriptures a Tapiners, ni a altres, sens que sien reconegudes per los majors del art de Notaria, sots pena de cinquanta morabatins, al Rey, a la ciutat, y al acusador applicadors. ^c

¶ Guarden los escriuans de les Corts y los subltuts la taula antigua dels salaris, sots pena de deu morabatins cada vegada que no la guardaran, y leuats de la escriuania, e inhabilitats pera tornarhi: y potser inquisicio. Y tinga cada hu penjada dita taula publicament en la sua Cort per tot lo Regne, y jurenho axi dits escriuans. ^d Y posen en cada plana de carta de quart de full diuuit renglons: y en cada plana de carta de full posen vint y huit renglons: sent letra conuenient, a coneguda del Governador: y pagués en la Governacio araho de dos sous huit diners per full: y

Guardé la taula.

Com contraué

Salari del pro-
ces.

Escriua de la
Batlia.

a huit diners per cada carta de quart de full: y per ço sia tengut de seguir al Governador a ses despeses: y si pendra dietes, sia priuat de son offici: y si pendra mes, torneho doble, al Rey y a la part yguament applicador, y seruixea personalmēt. ^e Y lo escriua de la Batlia dos sous per carta de full per escriptura simpla, y quatre sous per dobla: y si mes pēdra, torneho doble, y mes deu morabatins. ^f Y reba lo de la Governacio vn sou per lura de Cort: y nos pague res doble, si la part no ho demanara autentic: sots pena de donar a la part lo proces franch, y deu morabatins al Rey y al acusador. ^g Y facen los paperers lo paper de la forma antigua, perque en les planes se puguen posar les linees ordenades: altramēt lo Mustaçaf execute les penes, com en altres fraus. ^h Y en los margens dels processos escriuen lo que hauran rebut, sots pena de deu morabatins cada vegada. ⁱ Y les penes dels escriuans que rebran mes salari del degut, sien executades per lo justicia. ^k

¶ Per

gana huit diners p carta. ^f Mar. 176. 2. 1. *ix. xix. lxxix. p. 102. hō dits escriuans teniē son salari com los de la governacio. ^g Alf. 3. 220. 4. *ix. xix. lxxix. p. 102. hō per la lletra se p. 102. hō vn sou y dos diners, Y per lo de mes doble q en la cort del justicia. ^h Pet. 2. p. 17. lo. 2. i Pet. 2. p. 50. k Pet. 2. 155. 4. 18. *ix. xix. lxxix.

Quin salari tin

¶ Per les anades que faralo escriua dins la ciutat haja sis diners: y si va fora dels murs en arraua, vn sou, per mijsa legua tres sous, per vna legua quatre sous: per mijsa jornada sis sous, per vna jornada huit sous, y axi mateix los procuradors. ^a Y per acte de pau y treua per cada persona tres sous. ^b Y per acte de arrests, que son molts arrestats: o per continuar la contumacia en lo proces hon hi ha molts denunciats, nos prenga mes de vn salari, partidur yguament entre tots segons es de Fur. ^c Y per registrar franquea al de la Cort ciuil, vn sou y tres diners p cada cartay al dels lurats per signarla quatre diners. Y aqo juren de guardar los dits dos escriuans. ^d Y per lo decret polat per lo justicia en obligacio, lo qual se deu fer summariament posanthi los noms dels testimonis, vn sou. ^e Y lo escriua de la Governacio no vaja a executiōs, sino ho requerra la qualitat del negoci: y si altrament hi anara, no lis done salari. ^f Y en la Batlia nos prenga mes salari per les responsiues, del ques pendra en la Governacio. ^g Y nos pague res per les responsiues que los jutges seglars fara als ecclesiastichs, sots pena al escriua que ho pendra de priuacio de offici. ^h Y no foneh concedit lo que supplica lo braç Real, ques ses gracia de les penes comeles per los escriuans. ⁱ Y porte lo escriua los processos a casa del Assessor pera acordar, y torne los francamēt: y non prenga paga, sots pena de deu morabatins. ^k

¶ En lo supremo Consell los escriuans de manament son tenguts a liurar a les parts sos processos autentics, pagant son proces: y no haen de pagar lo parcial contrari. ^l Y no prenguen res per custodia dels processos: y los actes quels se donaran autentics, tornen aquells mateixos, y non prēguen res per registre. ^m Y los escriuans de la Cort del Rey, o del Princep, si pendran mes salari del que per lo Canceller los sera tachat, tornenlo quatedoble, al Rey y a la part yguament applicador. ⁿ

Escriuans del
supremo Con-
sell.

De les Instit. Forals. Libre.I.

¶ Los escriuans de manament donen tantost les lres de commissiions als impetrants, y no les se retin-
guen per presentarles ells, o qui ells voldran, forçant-
ne als impetrants: sino per qui les parts vullen, sots pe-
na de trenta morabatins. ^a Y reuocas certa proui-
sio, per la qual en la vila de sent Matheu sols se po-
dien presentar les commissiions per cert notari. ^b Ni
facen companyies sobre les escriuanies de les causes,
sots pena de vint y cinch liures, al Espital y al Rey ap-
plicadores. ^c Y facen los Vidits de les sentencies, y
paguells a diuit diners per carta: y deuen donar tre-
llat de la sentencia, tambe sense los Vidits, si axi sels de-
minara, pagantlos a dos sous per carta: y tinguen de
salari de sentencia vn diner per liura: y mes lo Rey los
dona trenta liures, partidores entre tots. ^d Y posen
Calendaris de les publicacions de les sentencies en la
partida que posaran en taula los salaris de les senten-
cies. ^e Y la ciutat de Valencia te la senyoria vtil de
la escriuania de la Real Audiencia. ^f Y si ab manda-
to del Rey, o Canceller, o regent la Cancelleria, yran
a rebre pau y treua per la ciutat, vltra del acte hajan
tres sous: y si per dit salari hi haura difficultat, sia a ar-
bitre del Canceller. ^g Y tots los processos y actes
que estan fora del Regne, y toquen al Regne, sien por-
tats al archiu de Valencia. ^h

¶ En qualseuol escriptura de protest que posc
contral Governador, o contra altre qualseuol oficial,
posehi Calendari qualseuol notari, sots pena de prua-
cio de offici. ⁱ Y posen Calendari en les supplica-
cions los escriuans de manament: los quals dins tres
dies notifiquen aquelles al Lochtinent general, o re-
gent la Cancelleria: y comuniquen la prouissio y re-
sposta tal com sia, sots pena d' docets ducats. ^k Y los
protests de la Batlia sols los pot rebre lo escriua de la
Batlia, y no altre, sots pena de mil morabatins, y pri-
uacio del art, y actes nulles. ^l

¶ En les inquisicions ques faran, nomene lo Rey
los es-

Dels escriuans de les corts. Tit.xix.

los escriuans. ^a Y no sien pagats per aquell contra
qui se fa la inquisicio, sino sols per les escriptures que
ell donara, o per les que voldra trellat: si ja en tot, o en
part no seran trobats culpables: y si seran absolts, la
part que haura instat la inquisicio, sino haura prouat
en tot, o en part, pague les despeses, y seruixca perso-
nalment, o tinga y doneo substitut a les costes, donant
li de son salari, axi del que pren del Rey, com de les es-
criptures: y si contraindra lo escriua, perda lo offici,
y lo substitut pague deu morabatins. ^b Y si yra fo-
ra la terra, dexe lo proces y actes de la inquisicio a al-
tre notari de la terra, lo qual procehixa. ^c

¶ Qualseuol escriua de commissiions haja per ca-
da carta de full dos sous per salari senar, y quatre sous
per salari doble. ^d Y de qualseuol causa no prèguen
mes salari que lo escriua del justicia. ^e Y lo escriua
del Consulat serue la taula del justicia de treçets sous,
sots pena de esser priuat de la escriuania, y deu mora-
batins: y potsen fer inquisicio. ^f Y lo de la Cort dels
delmes sia creat per lo Rey: y pot esser remogut per lo
Archebisbe y Capitol, sino administrara deguda-
ment. ^g

¶ Quant lo escriua dels alguazirs anara a escriure
nafres de algun mort, haja per son treball de escriure
dos sous dels bens del nafra, si ni haura: y si no hi hau-
ra bens, no lis pague res: com lo inculpat no dega pa-
gar fins ques proue culpato. ^h Y per escriure nafres
de home viu, haja dos sous y mig: y dels arrests tres
sous: y inquiri la orma de la nafra qui la ha feta. ⁱ Y
per anar defora a escriure nafres, o mort, haja vltra del
salari del escriure vn florí: y si sera denit, doble. ^k Y
per escriure los bens de la casa del mort, no hauenthi
parent, haja tres sous: quant hi haura parent del mort,
o los bens del mort seran venuts: y si lo parent no vol
dra copia del dit inuentari, pague dos sous per full, se-
gons Fur: y de tota altra escripteio de bens lo dit escri-
ua haja tres sous, y lo del offici diuit diners: y per do-
nar los

Escriua de les
inquisicions.

Escriuans de
commissiions.

Escriuans del
consulat.

Escriua dels
delmes.

Escriua dels
Alguazirs.

a Pet. 2. 159. 4.
3. * ext. ij. iij. o.

b Pet. 2. 102. 4.
6. * ext. j. iij. iij.
& 108. 1. 19. * c. 2.
ij. j. x. & 108. 2.
21. * ext. ij. ij. xij
& priu. 44. §. 7.
Alf. 2. pr. 45.
c Petr. 2. 108. 2.
10. * ext. ij. j. xj.
Alf. 2. p. 47.

d Mart. 258. r.
26. * lo. ij. o. &
ij. v. cxxv. cap.
xxvj.
e Pet. 2. 96. 1. 17
* ix. xix. l. vij. &
priu. 11.
f Mar. 179. 4. 8.
* j. vj. xvij.
g Imp. 1533. 9.
3. 35. * iij. xxij.
vj.

h Mar. 256. 2. 1.
* iij. v. cxxv. &
lv. ij. o. ex. j. til
lus gub. 250. i.
22. * liij. 2. xxij.

i Mar. 256. 2. 2.
* iij. v. cxxv. §.
ij.

k Mar. 256. 4. 10
* iij. v. cxxv. §.
x.

De les Institu. Forals. Libre. I.

nar los bens a caplleuta, tres sous. ^a Per la escriptio de bens de la casa dels delats haja lo escriua. ^{ij.} sous. ^b Lo qual salari ab lo salari de captura no sia pagat, fins que puga pagar se del proechit de la composicio, o executio. ^c Perque quant se fara escriptio de bens en casa de algun delat, los ministros de la Cort nos facen pagar salaris, ni messions algunes, ni presguen penyores fins que los delats seran condemnats per sentencia passada en cosa jutjada. ^d Y si la muller protestara de sa dot quant se escriptura los bens del marit, paguen se per lo protest tres sous: y si los bens escripts se comanen a la muller, o a altre, pagues per la escriptio y comanda cinch sous sis diners. ^e Y per la lieencia donada per lo alguazir pera soterrar lo mort. ^{ij.} sous. ^f Per acte de arrests y de caplleuta, tres sous. ^g Y per condemnacio de pena de quart, vn sou: per la accusacio de dita pena sis diners: per continuar la relacio, o contumacia, quatre diners. Per actes de proces de forma gran, per cada carta de full. ^{j.} ss. Per carta de quart de full, sis diners, posanthi los ruglons ordenats. ^h Per manament executori, incertanthi la commissio del alguazir, o calendaris dels actes executoris. ^{iii.} ss. Per la oferta passats los deu dies. ^{j.} sou. Lo escriua del offici per escripture los bens, vn sou, pagantli la estada moderadament. ⁱ Per restitucio dels bens. ^{ii.} ss. ^k Per venda de bens per Cort, haja per lo primer centenar. ^{v.} ss. per los altres. ^{j.} ss. per cent y lo pocior creedor pague. ^{j.} ss. per la instancia, e los actes que haura instat en la executio, e los altres creedores que hauran instat paguen cada. ^{j.} ss. ^l Per venda de penyores q no puge mil sous, paguen. ^{ij.} ss. ^m Per lo deposit del preu. ^{j.} ss. y si la part ne voldra copia, pague a raho de. ^{iii.} ss. per full, per la ordinacio del deposit, y albara del tauleger, si ho produhira. ⁿ Per lo leuament pagues segons la taula antigua de la Governacio, o Per rebre subdelegacio de commissari ab inserta de la commissio, pagues quatre sous. Y per la presentacio al subdelegat, quatre

^a Mar. 256. 3. 4.
^{* ii.} v. cxxv. 9.
^{iii.} j.
^b Mar. 256. 3. 5.
^{* ii.} v. cxxv. 9.
^{ii.} j.
^c Mar. 258. 1. 27.
^{* ii.} v. cxxv. 9.
^{xxv.} j.
^d Ferdi. 274. 2.
^{32.} * non est in nouis.
^e Mar. 256. 3. 5.
^{ii.} v. cxxv. 9. 7.
^f Mar. 256. 3. 6.
^{* ii.} v. cxxv. 9.
^{vii.} j.
^g Mar. 256. 3. 7.
^{* ii.} v. cxxv. 9.
^{vii.} j.
^h Mar. 256. 4. 8.
^{* ii.} v. cxxv. 9.
^{vii.} j.
ⁱ Mar. 256. 4. 13.
^{* ii.} v. cxxv. 9.
^{vii.} j.
^k Mar. 257. 1. 13.
^{* ii.} v. cxxv. 9.
^{xi.} j.
^l Mar. 257. 1. 14.
^{* ii.} v. cxxv. 9.
^{xiii.} j.
^m Mar. 257. 1. 15.
^{* ii.} v. cxxv. 9.
^{xv.} j.
ⁿ Mar. 257. 1. 16.
^{* ii.} v. xvi. j.
^o Mar. 256. 2. 17.
^{* ii.} v. cxxv. 9.
^{xvi.} j.

Dels Escriuans de les corts. Tit. xix.

quatre ss. per full, per esser presentacio de contracte. ^a Escriga lo escriua dels alguazirs dins vn dia les condemnacions de pena de quart, ab altres manaments penals, en la escriuania Real, notificantho als procuradors fiscals. ^b Y no cancelle caplleuta, ni arrests, ni altra obligacio penal, sens que hi sia conuoecat lo thesorier, e lo aduocat y procurador fiscal, y feta relacio al Rey, o son Consell. ^c Y als miserables prenga per vn full sols huit diners, y les citatories fragues, pagant sols la cera: obligantse lo miserable, que obtela la causa, o fet rich, donara compliment del salari degut y si obtindra, donelis la sentencia francament, assegurat de pagar a tots lo degut, o emparatli la cosa. ^d

Continue los
actes penals.

^a Mar. 257. 2. 18.
^{* ii.} v. cxxv. 9.
^{xviii.} j.
^b Mar. 257. 2. 19.
^{* ii.} v. cxxv. 9.
^{xix.} j.
^c Mar. 257. 2. 20.
^{* ii.} v. cxxv. 9. xx.
^d Mar. 257. 3. 21.
^{* ii.} v. cxxv. 9. xxj.

La taula dels salaris de la Cort de la Governacio, es de la forma seguent.

PRimerament se acostuma rebre per lo dit escriua de vn manament executori fet personalment sens letra, catorze diners.
Item de vna empara, quatre diners.
Item de vna obligacio, quatre diners.
Item de la cancellacio de aquella, quatre diners.
Item del acte de vn deposit de alguna quantitat, huit diners.
Item de la obligacio e fermança de tornador. ^{ij.} sous.
Item de la relacio de algun manament, o inhibicio ques fa personalment a algun official, o jutge, quatre diners.
Item de la relacio de alguna citacio feta a alguna persona a comparer deuant lo Governador, quatre diners.
Item de la accusacio de vna contumacia, quatre diners.
Item de la posicio de vna oferta de bens mobles, dotze diners.

De les Instit. Forals. Libre. I.

- Item de registrar, e continuar aquella en libre de corredor, dotze diners.
- Item de la posicio de vna oferta de bens sitis. xij. di.
- Item de registrar, e continuar aquella en libre de corredor, dotze diners.
- Item de vna escriptura de bens, ço es, per la posicio ab lo inuentari, dos sous sis diners.
- Item per la anada al escriua dins la ciutat, vila, o loch, diuit diners.
- Item per la capleuta, dotze diners.
- Item per la obligacio, e fermaça ques dona a alguna cmpara, dos sous.
- Item per la veda que acostuma fer la Cort de vna ploga de escriure en loch de tants de bens, en virtut de alguna executio ques continua en la dita Cort segons la quantitat a raho de dotze diners per centenar de sous.
- Item per qualseuol venda ques fa de bens sitis censals a altres, o altres heretats a la dita raho, fins en suma de quinze liures.
- Item de vna letra de manament executori en forma, diuit diners, e per la relacio quatre diners.
- Item de vna letra de seguretat de persona e bens, dos sous sis diners.
- Item de vna letra de penyores, dous sous sis diners.
- Item de la presentacio e registre de vna responsua, feta en virtut de alguna letra de manament executori, o altre acte de executio, huit diners.
- Item de la letra de cinch, o deu dies peremptoris a procurador comprador en alguns bens mobles, o sitis offers, si hi ha responsua, tres sous dos diners.
- Item de alguna letra de remetre preus ab la respõsua, tres sous dos diners.
- Item de la posicio de vna escriptura de despenses ab los actes de la taxacio, dos sous.
- Item de vn contracte de pau e treua, feta consideracio qui son les persones, e de que fan la dita pau e treua: 15

Dels Escriuans de les corts. Titol. xix.

- na: e si haura seguit mort, o nafres entre les parts, sen acostuma rebre fins en .ccc. ss.
- Item de vn cõtracte, o acte de remissio, feta per lo Governador de alguns crims, o delictes, dels quals resulta pena de mort, a la mateixa raho, haguda consideracio de les persones, o dels crims, o actes, de que son remesos.
- Item de alguna altra remissio, de la qual nos podia seguir mort, sino de membre, o altra pena pecuniaria, segons desus.
- Item lo dit escriua acostuma de rebre dels actes de alguna letra ques fa en virtut de escriptura posada en la dita Cort. ij. ss. viij. de per full de tantes cartes com son escriptes de letra espessa en la dita escriptura, o en algũs actes dels quals se fa produccio, e dels actes de la dita letra ordenats per lo dit escriua, se acostuma rebre a raho de .v. ss. iij. diners per full, haguda consideracio de la continuacio: e perço se acostuma fer gracia.
- Item de qualseuol actes rebuts e continuats per lo escriua de la Cort, axi com son presons, caplentes, fermances, obligacions, confessions, respostes, testimonis, e altres actes semblants, quant son publicats, e continuats en proes, se acostuma rebre a raho de .v. ss. iij. di. per full: e sino son publicats a raho de .ij. ss. viij. di. per full, hagut esguart a la continuacio, segons es dit.
- Item dels altres actes de proes, axi com son trellats de escriptures posades per les parts, o de actes produhuts per aquelles, se acostuma rebre a raho de .ij. ss. viij. di. per full, haguda la dita consideracio.
- Item en la plana de calcuna carta de proes se acostumen escriure de actes vij. fins en viij. parells.
- Item si los actes de proes sumen sexanta sous, lo dit escriua ne acostuma de rebre .xlv. ss. feta gracia de la resta per la mala continuacio, o a vegades mes, si la continuacio dels dits actes sera bona: e a la dita raho se

De les institu. Forals. Libre. I.

ho se acostumé exigir, e fer pagar los actes dels processos, haguda consideracio a la summa del que puguén, segons mes, o menys.

Item si tres, o quatre persones, o mes, faran part en vn proces, e la vna persona, o les dos seran miserables, de les altres que seran pagadores se acostuma fer pagar lo dit escriua totes les escriptures del dit proces entregament.

Item si alguna persona allegara, o prouara miserabilitat en la dita Cort, e sera admesa per miserable, si lo escriua de la dita Cort li trobara bens, en los quals se puxa pagar entregamēt de les escriptures, aquell pot, e deu esser pagat entregament de aquelles, no obstant la dita miserabilitat.

Item que si per lo Governador alguna composicio sera feta de algun proces ques fa en la dita Cort a requesta del procurador fiscal, de aquella composicio se acostumen, y es dehuen pagar al dit escriua de la Cort les escriptures del dit proces entregament: vltra les dites escriptures li dehuen esser pagades les aueries acostumades.

Item de vna denunciacio e clams que seran posats de paraula, se acostuma rebre per lo dit escriua .j. ss.

Item de la abolicio, renunciacio, e o cancellacio, de la dita denunciacio, e clams posats. .j. ss.

Item de vn acte de fagament, e homenatge de tenir arrests, e preso, en alguna casa, o loch, o de representarse a certa jornada. .j. ss.

Item de la cancellacio dels dits actes. .j. ss.

Item del acte de vna caplleuta de la persona de algu, o de la obligacio, o fermança ques acostuma donar, vn sou.

Item de vn guiatge ques atorga de paraula, ys continua per lo dit escriua en actes de la Cort, tres sous.

Item de vn guiatge ques otorga, del qual se desempaça letra patent per lo dit escriua, se acostuma rebre tres sous.

LA OR-

Dels Escriuans de les corts. Titol. xix.

139

LA ORDINACIO, E TAVLA sobre los salaris de les escriptures de la cort ciuil: fera per los noble e magnífichs Governador, Balle, Jurats, Racional, e Syndich de la present ciutat: en virtut de certa cōmissio real per lo honorable e discret en Luis Prats Notari escriua de dita Cort a ells presentada: a beneplacit empero dells, & non aliter, e manant aqlla esser seruada, sots pena de restituir los salaris en doble: es d la forma seguēt.

Primo per la condemnacio, e obligacio simple, dos diners.

Item per lo reclam, vn diner.

Item per lo manament executori personal, set diners.

E ab letra patent escrita, catorze diners.

Item per metre Calendari en la oferta de bens sitis, set diners.

Item al escriua per anar a escriptio de bens ab la defus dita oferta, setze diners, que son ab los de la oferta dihuít diners, dins los murs vells, e nous.

Item per la erida de discussio, dos sous y mig.

Item per la caplleuta de bens mobles, onze diners.

Item per la restitucio ques fa per qualseuol caplleuador de bens mobles, anant lo escriua a la casa del deutor, o caplleuador, vint y tres diners, dins los murs vells, o nous.

Item per qualseuol escriptio de bens, o restitucio, fora los murs nous fins a les creus, al escriua, tres sous sis diners.

Item per cōpra de bens mobles de vna ploma en loch dels bens mobles de cent sous en auall, nou diners: e de cent sous en sus, a raho de vn sou per cētenar.

Item per rota contumacia, dos diners.

Item per tota relacio, dos diners: e si es vna per tres, sis diners.

Item

De les Institus. Forals. Libre. I.

- Item per continuar qualseuol manament de paraula, dos diners: e si es en escrits, sis diners.
- Item per la venda de bens sirs, a raho de deu sous per millar.
- Item per deposit fet en manaments y emparees sense albara, huit diners.
- Item per qualseuol deposit, ab escriptura, o sens escriptura, ab la presentacio del albara del tauleger. ij. fs.
- Item per lo leuamēt entre la confessio e obligacio, que fa lo principal, e la fermaça, e obligacio de aquella que dona al alleuament e testimoni de suficiēcia, quatre sous, si hi hauiā albara de leuament: e si no hi ha albara, tres sous, venint a la Cort a fer lo leuament. E si conuendra anar lo escriuā fora Cort, que sia pagat, puix no sia mes de vn real la anada.
- Item per metiment de possessio de bens mobles, e sirs, quatre sous sis diners.
- Item per tota capleura de persona, onze diners.
- Item per tota empara sens albara, dos diners: e ab albara, sis diners.
- Item per continuar relacio de deu dies de gracia. ij. di.
- Item per continuar lo decretum de vendendo que fa lo Assessor al escriuā, sis diners.
- Item per la obligacio e fermaça que dona a vna quis diu empara, o ferma de dret. j. fs. iij. diners.
- Item per la presentacio de qualseuol letra subsidiaria, huit diners.
- Item per lo trellat que traue manaments y ampares de relacions de porters, e simples obligacions. vj. di.
- Item per la responsiua, catorze diners.
- Item per la escriptio de bens, o venda de bens, que requiren en les letres algunes vegades, segons desus es dit.
- Item per anar a escriptio de bens a Almacera, o al Grau, e altres lochs de semblant distācia. iij. fs. vj. di.
- Item per anar la Cort a Muncada, Meliana, e altres lochs semblants, per la escriptio de bens, e anada del es-

Dels Escriuans de les Corts. Tit. xix.

141

- del escriuā, cinch sous cinch diners.
- Item per qualseuol interlocutoria de sentēcia, vn sou.
- Item per condemnacio en virtut de albara, o de instrument, huit diners.
- Item per condemnacio feta causa cognita en virtut de testimoni en escrits, o de paraula, vn sou.
- Item per condemnacio feta en virtut de cartes nupcials, hon hi ha declaracio esser cars, e loch de tor restituydora, tres sous.
- Item per commissio de jutges contadors, catorze din.
- Item per la nominacio de jutges, huit diners.
- Item per la decretacio de cura, vint y tres diners.
- Item per autoritat de notaris. xxxij. fs.
- Item per autoritat de apotecaris. xxxij. fs.
- Item per autoritat de menestrals. xxj. fs.
- Item per les obligacions que fan los venedors de forment fins en quatitat de quinze milia sous, ab moltes renunciacions, e fermances, e per anar lo escriuā dos vegades lo mes a tenir Cort ab lo justicia al Al modi, sis sous.
- Item per autoritat de cirurgians. xxij. sous.
- Item per letres testimoniais, axi de notaris, com son notaris publichs, com de altres coses, tres sous.
- Item per relacio de vehedors de menestrals, e barbers, tres sous.
- Item per metre la oferta en libre de corredor, vn sou.
- Item per letra de rebre testimoni, tres sous.
- Item per nominacio de tachadors de cartes, o de altres coses. viij. diners, ço es, quatre de cascuna part.
- Item per letra que fa lo justicia als Consuls, donantlos jutges en los appels. ij. fs. e per la presentacio. viij. di.
- Item per la prouisió que lo Assessor fa extra procesum, que continua en libre de manaments y emparees. iij. diners.
- Item per jurament de metges, e continuacio. x. fs.
- Item per lo albara compulsori, huit diners.
- Item per porrogacio de venda, dos diners.

Item

De les Instit. Forals. Libre. I.

- Item per lo manifest de pagaments e donacions, per los quals lo escriua te vn libre a part en conreu, dos sous.
- Item per lo consell de majorals, lo qual es signat de ma dels quatre majorals, com aquells que son assessors al justicia, e per la sentència del justicia feta al peu del dit consell, tres sous.
- Item tota posicio de escriptura, axi de rahons, com de requistes, com de demandes, vn sou: e anant lo proces auant, lo dit sou se conte en lo pagament del proces.
- Item ordintse lo proces se pague lo escriua per carta de letra espessa vn sou sis diners.
- Item per carta de actes de quatre cartes lo full, sis diners per carta.
- Item per carta de full major se pague vn sou, e dos ss. per doble.
- Item al rebedor dels testimonis se pague sis diners per carta chiea, e vn sou per carta major: ara sien rebuts per lo escriua, o per altre notari.
- Item per totes respostes ques faran en proces, sien pagades dobles per la part qui les demana: e per la part de qui son demanades, senar.
- Item per los actes que ordenara lo escriua en proces, sien dobles.
- Item copia de testimonis sien pagats a raho de sis diners per carta: axi quils dona, coin a la part quin pren trellat.
- Item copia de actes dels quals se fa fe en proces, se pague a raho de senar per casquina de les parts.
- Item de qualseuol trellat ques demane de actes fets en la Cort fora de proces, los quals se acostumen fer de letra espessa, se pague vn sou per carta menor, e dos sous per carta major.
- Item per tota procura, quatre diners.
- Item per la infinnacio de donacio, vij. ss. vij. diners.
- Item per la emancipacio, sis sous.

Item

Dels Escriuans de les corts. Tit. xix.

- Item per les vèdes que fa lo corredor de bens mobles, segons desus es dit, nou diners: de cent sous en aual, e vn sou per centenar, e per lo deposit quatre diners.
- Item quant liura los diners lo corredor per la confessio, obligacio, sermança de obligacio de tornador, vn sou quatre diners.
- Item per lo jurament dels corredors, huit diners.
- Item per lo escriure la penyora en la Cort, sis diners.
- Item per cancellar aquella si la quiten, quatre diners.
- Item per franquea, vn sou.
- Item per los testimonis que venen de algun jutge, o justicia, los quals ha rebut per lo magnifich justicia ab letra subsidiaria a raho de senar, axi al actor com al reu, sin voldra trellat, ço es, sis diners per carta menor, e vn sou per carta major.
- Item per lo decret de trellat authentic, sis diners.
- Item per la reparacio de vn contracte ab jurament, tres sous.
- Item per les vendes de pagaments de bens mobles quant se fan alguns pagaments, se paga quatre diners per casquin Item que son menors de cent sous: e vn sou per lo Item que es de cent sous: & sic de singulis.
- Item prouehexen, establexen, e ordehen, que tots los escriuans de les Corts, axi de Gouernador, Batle, com altres notaris rebedors de testimonis, e respostes, no puxen allargar los testimonis que rebran apres del preambol que comenga, Testimonis rebuts &c. sino en la forma seguent. En. T. testimoni produhit, e donat per part de en. T. que jura a nostre Senyor, &c. Super primo, &c. dix. Super secundo, &c. dix. Et sic de singulis. E lo generaliter ques diga generaliter, &c. si ja lo testimoni no dira alguna cosa de parentela, o sobornacio, que faga a continuar. E lo vltimo que diga, &c. si ja lo testimoni no deya alguna cosa que faga a continuar.
- Item que

De les Instit. Forals. Libre. I.

Item que si per qualsevol dels actes defus dits haviu de anar lo escriu fora la Cort dins la ciutat, que sia pagat de la anada, puix no prenga mes de vn real. ^a Alf. 1. pri. 14.
Item que los versos dels processos, e les dictions, sien continuats segons Fur, e que noy manques en ninguna carta. ^a

Luis de Cabanyes Governador.
Vidit Luis Iohan regent de Batle general.
Pere Catala justicia ciuil.
Iohan Marrades.
Nofre çahera.
Pere Guillem Garcia.
Nicolau Benet Dalpont.
Bartholomæus de Cruylles Racional.
Vidit lo Syndich.
Vidit Auinyo Assessor Gubernatoris.
Vidit Bosch Assessor Baiuli generalis.
Vidit Gallach.
Vidit Artes.
Vidit Ros.

DELS ADVOCATS.

TITOL XX.

Examen de
Advocats.

E Res dies ans de Nadal facen los Jurats electio de dos fauis en Dret, los quals sien vehedors e correctors dels Advocats: y coneguen de aquells que usen mal son offici, corregintlos de paraula: o sino bastara, lo justicia a consell dels dits dos fauis, los priue de aduocacio per cert temps: y poden los fauis elects esser forçats pera esserho. Y uen de fer be son offici. ^b Y ningú pot aduocar, que no sia examinat y approuat per dits fauis, y haja estudiat en vniuersitat aprouada per cinch anys, pera aduocar en la ciutat de València, y per tres anys pera aduocar per lo Regne: tots

^b Alf. 1. 87. 4. f.
*ij. vj. xj. Pet. 1.
152. 3. 7. *xvj.
11j. had tempus.

Dels Aduocats, Tit. xx.

gñefots pena de cinquanta morabatins, a la Cort, a la vniuersitat, y al accusador applicadors. ^a Y si notari voldra aduocar, no ho faga tots la dita pena, al Fisch y a la part cõtra qui ha aduocat applicadora: sens que primer sia examinat per dos Jurats, y los dos examinadors dels Aduocats, y los dos examinadors dels notaris, dauant lo justicia Ciuil, y faga lo sacrament del Fur. ^b Y los Juristes per la sciencia ciuil que tenen, son de mes industria, prompts, y habils pera regir la Republica. ^c

E luren los Aduocats vna vegada tan solament en poder del justicia, que no empendran de aduocar en pleyt que nols parega just, segons sa consciencia: y no diran, ni faran res ab malicia, ni contra sa consciencia: y quant nols parra just lo pleyt, tant que sia al principi, com al medi, com a la fi, notifiquen ho a la part, y no aduocuen mes en aquell pleyt, tots pena de pagar les despeses a la part, si ha sera condemnada, sens remissio: y que no faran pacte de guanyar certa part de la cosa litigiosa: ni instruyan les parts sino a dir veritat. Y no aduocara en causa que tractara en la Cort de hon aquell sera Assessor, si ja no hi haviu començat a aduocar ans que fos Assessor. ^d Y si aduocara ans de jurar, pague cent sous, al Rey, a la vniuersitat, y al accusador applicadors. ^e

E No sia Aduocat per algu lo qui es Oydor de la Real Audiencia, sino sera de la ciutat, a coneguda del Rey. ^f Ni quite los officis de Batle, o Justicia, o Assessor ordinari de Governador, o regent la Cancelleria, en causa de que tenen de conexer. ^g Ni qui es jutge. ^h Ni religiosos, ni pubils, ni orats: sino teran los capellans per la esglesia, o per capellans, o per miserables, o conjunctes persones. ⁱ

E Qualsevol aduocat de la Esglesia puga liberament aduocar per aquella en les causes de contencions. ^k Ni sien maltractats per consellar la Esglesia. ^l Y puga tot Aduocat aduocar cõtra el Fisch, de

K manada

^g Lac. 1. 3. 2. 9. *ij. iij. lxxj. Fer. 30. 1. 16. *ij. lxxiiij. & M. 303. 4. 5. *ij. lxxv.
^h Lac. 2. p. 67. in excõmunicat. sup. de les fant. esgl. §. 1. i Lac. 1. 8. 4. 4.
ⁱ ij. vj. xxiiij. ^k Imp. 1533. 6. 1. 17. *ij. v. xxxv. ^l Phil. 1564. 2. 3. 10.

^a Alf. 1. 87. 4. f.
^b *ij. vj. xj. Pet. 1.
^c 150. se corrig. lac. 1. p. 37. & p. 65. ho no hi ha uia aduocats.
^d Mar. 168. 3. 4. f.
^e *ij. vj. xj. & 169. 1. 2. *ij. vj. xj. Alf. 3. 231. 1. 1. *ij. vj. xx.
^f Alf. 1. p. 28.
^g Lac. 1. 8. 3. 3. f.
^h *ij. vj. iij. & pri. 70. Alf. 1. 87. 4. 2. *ij. iij. lxxij. Pet. 1. 103. 1. 16. *ij. vj. vj. & R. 117. 3. 4. 4. *ix. xxxij. iij. Mar. 168. 3. 2. f.
ⁱ *ij. vj. viij. Fer. 2. priu. 44. §. 18. Alf. 1. 87. 1. 3. *ij. vj. iij. Pet. 1. 98. 1. 60. *ij. vj. v. p. aco se corrig. d. for. lac. 1. ho dit juramet se seya quant les parts jurauen de calunia, y dit Fur Pet. 1. & Alf. 1. ho juran cas- cun any.
^j Alf. 1. 87. 4. f.
^k *ij. vj. iij. p. absencia aduocat. los so- bres en lo p. sino hi haura justa cau- sa sup. del dret. §. lo referit.
^l Imp. 1533. 11. 4. 44. *ij. vj. xxij.

Advoquen per pobres.

Culpa del Aduocat.

Quins salaris prenguen.

manada llicencia: ^a Y los Aduocats y Procuradors, sien forçats per lo iusticia a aduocar, y procurar per los pobres que hauran jurat que no tenen de que pagar, sots pena de esser priuats de sos officis per algun temps, y si aduocant, o procurant guanyaran la causa, o lo pobre sera fet rich, paguels lo just. ^b

^c Lo Aduocat que perdra lo pleyt per sa culpa, pague les despeses, y sino les pora pagar, no sia mes Aduocat. ^e Y si perdra per tres sentencies conformes, pague a la part cõtra qui ha aduocat les despeses que ha fet, encara que no hi haja condenacio en totes, y se haja fet pacte en contrari. ^d Y si ordenara recors, y no obtindra en aquell, pague les despeses dobles: les quals la part per qui aduoca denia pagar, y no tinga regres per aquelles contra dita part. ^e Y lo que per lo Aduocat sera allegat presents les parts, o sos Procuradors, tant val cõ si la part ho allegas. ^f Y si erra en dret, por esmenarho dins dos dies. ^g

^h Quant los Aduocats assalariats per la ciutat, requests per los lurats, no vindran a la Sala a consellar lo q conue, poden esser multats fins a cent sous: los quals se por retener lo Clauari de la ciutat, quant los pagara los salaris. ⁱ Y lo Aduocat que no sera pensionat, o assalariat, o no haura conuengut ab la part sobre lo salari, si nos auindra ab la part, sia pagat a arbitre del jutge, ab que no passe cincheents sous: encara que sia eltat Procurador. ^j Y los pensionats no podẽ demanar paga sino per los quatre anys passats, encara que tinguen carta de la pensio. ^k Y no partielpe ab algun Notari en les escriptures, y jure que no rebra salari de les escriptures que ordenara, o dictara, sots pena de deu morabatins, al Rey, a la Vniuersitat, y al acusador applicadors. ^l Y si algu aduocara contra la forma dels Furs y Priuilegis, sia punit en les penes en aquells contengudes per lo portant veus de Governador. ^m

ⁿ Iure lo Aduocat fiscal al començamẽt de son offic,

^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^{aa} ^{ab} ^{ac} ^{ad} ^{ae} ^{af} ^{ag} ^{ah} ^{ai} ^{aj} ^{ak} ^{al} ^{am} ^{an} ^{ao} ^{ap} ^{aq} ^{ar} ^{as} ^{at} ^{au} ^{av} ^{aw} ^{ax} ^{ay} ^{az} ^{ba} ^{bb} ^{bc} ^{bd} ^{be} ^{bf} ^{bg} ^{bh} ^{bi} ^{bj} ^{bk} ^{bl} ^{bm} ^{bn} ^{bo} ^{bp} ^{bq} ^{br} ^{bs} ^{bt} ^{bu} ^{bv} ^{bw} ^{bx} ^{by} ^{bz} ^{ca} ^{cb} ^{cc} ^{cd} ^{ce} ^{cf} ^{cg} ^{ch} ^{ci} ^{cj} ^{ck} ^{cl} ^{cm} ^{cn} ^{co} ^{cp} ^{cq} ^{cr} ^{cs} ^{ct} ^{cu} ^{cv} ^{cw} ^{cx} ^{cy} ^{cz} ^{da} ^{db} ^{dc} ^{dd} ^{de} ^{df} ^{dg} ^{dh} ^{di} ^{dj} ^{dk} ^{dl} ^{dm} ^{dn} ^{do} ^{dp} ^{dq} ^{dr} ^{ds} ^{dt} ^{du} ^{dv} ^{dw} ^{dx} ^{dy} ^{dz} ^{ea} ^{eb} ^{ec} ^{ed} ^{ee} ^{ef} ^{eg} ^{eh} ^{ei} ^{ej} ^{ek} ^{el} ^{em} ^{en} ^{eo} ^{ep} ^{eq} ^{er} ^{es} ^{et} ^{eu} ^{ev} ^{ew} ^{ex} ^{ey} ^{ez} ^{fa} ^{fb} ^{fc} ^{fd} ^{fe} ^{ff} ^{fg} ^{fh} ^{fi} ^{fj} ^{fk} ^{fl} ^{fm} ^{fn} ^{fo} ^{fp} ^{fq} ^{fr} ^{fs} ^{ft} ^{fu} ^{fv} ^{fw} ^{fx} ^{fy} ^{fz} ^{ga} ^{gb} ^{gc} ^{gd} ^{ge} ^{gf} ^{gg} ^{gh} ^{gi} ^{gj} ^{gk} ^{gl} ^{gm} ^{gn} ^{go} ^{gp} ^{gq} ^{gr} ^{gs} ^{gt} ^{gu} ^{gv} ^{gw} ^{gx} ^{gy} ^{gz} ^{ha} ^{hb} ^{hc} ^{hd} ^{he} ^{hf} ^{hg} ^{hh} ^{hi} ^{hj} ^{hk} ^{hl} ^{hm} ^{hn} ^{ho} ^{hp} ^{hq} ^{hr} ^{hs} ^{ht} ^{hu} ^{hv} ^{hw} ^{hx} ^{hy} ^{hz} ^{ia} ^{ib} ^{ic} ^{id} ^{ie} ^{if} ^{ig} ^{ih} ⁱⁱ ^{ij} ^{ik} ^{il} ^{im} ⁱⁿ ^{io} ^{ip} ^{iq} ^{ir} ^{is} ^{it} ^{iu} ^{iv} ^{iw} ^{ix} ^{iy} ^{iz} ^{ja} ^{jb} ^{jc} ^{jd} ^{je} ^{jf} ^{jj} ^{jk} ^{jl} ^{jm} ^{jn} ^{jo} ^{jp} ^{jq} ^{jr} ^{js} ^{jt} ^{ju} ^{jv} ^{jw} ^{jx} ^{ky} ^{kz} ^{la} ^{lb} ^{lc} ^{ld} ^{le} ^{lf} ^{lg} ^{lh} ^{li} ^{lj} ^{lk} ^{ll} ^{lm} ^{ln} ^{lo} ^{lp} ^{lq} ^{lr} ^{ls} ^{lt} ^{lu} ^{lv} ^{lw} ^{lx} ^{ly} ^{lz} ^{ma} ^{mb} ^{mc} ^{md} ^{me} ^{mf} ^{mg} ^{mh} ^{mi} ^{mj} ^{mk} ^{ml} ^{mm} ^{mn} ^{mo} ^{mp} ^{mq} ^{mr} ^{ms} ^{mt} ^{mu} ^{mv} ^{mw} ^{mx} ^{my} ^{mz} ^{na} ^{nb} ^{nc} nd ^{ne} ^{nf} ^{ng} ^{nh} ⁿⁱ ^{nj} ^{nk} ^{nl} ^{nm} ⁿⁿ ^{no} ^{np} ^{nq} ^{nr} ^{ns} ^{nt} ^{nu} ^{nv} ^{nw} ^{nx} ^{ny} ^{nz} ^{oa} ^{ob} ^{oc} ^{od} ^{oe} ^{of} ^{og} ^{oh} ^{oi} ^{oj} ^{ok} ^{ol} ^{om} ^{on} ^{oo} ^{op} ^{oq} ^{or} ^{os} ^{ot} ^{ou} ^{ov} ^{ow} ^{ox} ^{oy} ^{oz} ^{pa} ^{pb} ^{pc} ^{pd} ^{pe} ^{pf} ^{pg} ^{ph} ^{pi} ^{pj} ^{pk} ^{pl} ^{pm} ^{pn} ^{po} ^{pp} ^{pq} ^{pr} ^{ps} ^{pt} ^{pu} ^{pv} ^{pw} ^{px} ^{py} ^{pz} ^{qa} ^{qb} ^{qc} ^{qd} ^{qe} ^{qf} ^{qg} ^{qh} ^{qi} ^{qj} ^{qk} ^{ql} ^{qm} ^{qn} ^{qo} ^{qp} ^{qq} ^{qr} ^{qs} ^{qt} ^{qu} ^{qv} ^{qw} ^{qx} ^{qy} ^{qz} ^{ra} ^{rb} ^{rc} rd ^{re} ^{rf} ^{rg} ^{rh} ^{ri} ^{rj} ^{rk} ^{rl} ^{rm} ^{rn} ^{ro} ^{rp} ^{rq} ^{rr} ^{rs} ^{rt} ^{ru} ^{rv} ^{rw} ^{rx} ^{ry} ^{rz} ^{sa} ^{sb} ^{sc} ^{sd} ^{se} ^{sf} ^{sg} ^{sh} ^{si} ^{sj} ^{sk} ^{sl} sm ^{sn} ^{so} ^{sp} ^{sq} ^{sr} ^{ss} st ^{su} ^{sv} ^{sw} ^{sx} ^{sy} ^{sz} ^{ta} ^{tb} ^{tc} ^{td} ^{te} ^{tf} ^{tg} th ^{ti} ^{tj} ^{tk} ^{tl} tm ^{tn} ^{to} ^{tp} ^{tq} ^{tr} ^{ts} ^{tt} ^{tu} ^{tv} ^{tw} ^{tx} ^{ty} ^{tz} ^{ua} ^{ub} ^{uc} ^{ud} ^{ue} ^{uf} ^{ug} ^{uh} ^{ui} ^{uj} ^{uk} ^{ul} ^{um} ^{un} ^{uo} ^{up} ^{uq} ^{ur} ^{us} ^{ut} ^{uu} ^{uv} ^{uw} ^{ux} ^{uy} ^{uz} ^{va} ^{vb} ^{vc} ^{vd} ^{ve} ^{vf} ^{vg} ^{vh} ^{vi} ^{vj} ^{vk} ^{vl} ^{vm} ^{vn} ^{vo} ^{vp} ^{vq} ^{vr} ^{vs} ^{vt} ^{vu} ^{vv} ^{vw} ^{vx} ^{vy} ^{vz} ^{wa} ^{wb} ^{wc} ^{wd} ^{we} ^{wf} ^{wg} ^{wh} ^{wi} ^{wj} ^{wk} ^{wl} ^{wm} ^{wn} ^{wo} ^{wp} ^{wq} ^{wr} ^{ws} ^{wt} ^{wu} ^{wv} ^{ww} ^{wx} ^{wy} ^{wz} ^{xa} ^{xb} ^{xc} ^{xd} ^{xe} ^{xf} ^{xg} ^{xh} ^{xi} ^{xj} ^{xk} ^{xl} ^{xm} ^{xn} ^{xo} ^{xp} ^{xq} ^{xr} ^{xs} ^{xt} ^{xu} ^{xv} ^{xw} ^{xy} ^{xz} ^{ya} ^{yb} ^{yc} ^{yd} ^{ye} ^{yf} ^{yg} ^{yh} ^{yi} ^{yj} ^{yk} ^{yl} ^{ym} ^{yn} ^{yo} ^{yp} ^{yq} ^{yr} ^{ys} ^{yt} ^{yu} ^{yv} ^{yw} ^{yx} ^{yy} ^{yz} ^{za} ^{zb} ^{zc} ^{zd} ^{ze} ^{zf} ^{zg} ^{zh} ^{zi} ^{zj} ^{zk} ^{zl} ^{zm} ^{zn} ^{zo} ^{zp} ^{zq} ^{zr} ^{zs} ^{zt} ^{zu} ^{zv} ^{zw} ^{zx} ^{zy} ^{zz}

a Pet. 1. 107. 3.
b Iac. 1. 14. 4.
c Mar. 1. 17. 3. 1.
d Mar. 1. 17. 3. 1.
e Alf. 1. 88. 1. 1.
f Mar. 1. 17. 3. 1.
g Mar. 1. 17. 3. 1.
h Mar. 1. 17. 3. 1.
i Mar. 1. 17. 3. 1.
j Mar. 1. 17. 3. 1.
k Mar. 1. 17. 3. 1.
l Mar. 1. 17. 3. 1.
m Mar. 1. 17. 3. 1.
n Mar. 1. 17. 3. 1.
o Mar. 1. 17. 3. 1.
p Mar. 1. 17. 3. 1.
q Mar. 1. 17. 3. 1.
r Mar. 1. 17. 3. 1.
s Mar. 1. 17. 3. 1.
t Mar. 1. 17. 3. 1.
u Mar. 1. 17. 3. 1.
v Mar. 1. 17. 3. 1.
w Mar. 1. 17. 3. 1.
x Mar. 1. 17. 3. 1.
y Mar. 1. 17. 3. 1.
z Mar. 1. 17. 3. 1.
aa Mar. 1. 17. 3. 1.
ab Mar. 1. 17. 3. 1.
ac Mar. 1. 17. 3. 1.
ad Mar. 1. 17. 3. 1.
ae Mar. 1. 17. 3. 1.
af Mar. 1. 17. 3. 1.
ag Mar. 1. 17. 3. 1.
ah Mar. 1. 17. 3. 1.
ai Mar. 1. 17. 3. 1.
aj Mar. 1. 17. 3. 1.
ak Mar. 1. 17. 3. 1.
al Mar. 1. 17. 3. 1.
am Mar. 1. 17. 3. 1.
an Mar. 1. 17. 3. 1.
ao Mar. 1. 17. 3. 1.
ap Mar. 1. 17. 3. 1.
aq Mar. 1. 17. 3. 1.
ar Mar. 1. 17. 3. 1.
as Mar. 1. 17. 3. 1.
at Mar. 1. 17. 3. 1.
au Mar. 1. 17. 3. 1.
av Mar. 1. 17. 3. 1.
aw Mar. 1. 17. 3. 1.
ax Mar. 1. 17. 3. 1.
ay Mar. 1. 17. 3. 1.
az Mar. 1. 17. 3. 1.
ba Mar. 1. 17. 3. 1.
bb Mar. 1. 17. 3. 1.
bc Mar. 1. 17. 3. 1.
bd Mar. 1. 17. 3. 1.
be Mar. 1. 17. 3. 1.
bf Mar. 1. 17. 3. 1.
bg Mar. 1. 17. 3. 1.
bh Mar. 1. 17. 3. 1.
bi Mar. 1. 17. 3. 1.
bj Mar. 1. 17. 3. 1.
bk Mar. 1. 17. 3. 1.
bl Mar. 1. 17. 3. 1.
bm Mar. 1. 17. 3. 1.
bn Mar. 1. 17. 3. 1.
bo Mar. 1. 17. 3. 1.
bp Mar. 1. 17. 3. 1.
bq Mar. 1. 17. 3. 1.
br Mar. 1. 17. 3. 1.
bs Mar. 1. 17. 3. 1.
bt Mar. 1. 17. 3. 1.
bu Mar. 1. 17. 3. 1.
bv Mar. 1. 17. 3. 1.
bw Mar. 1. 17. 3. 1.
bx Mar. 1. 17. 3. 1.
by Mar. 1. 17. 3. 1.
bz Mar. 1. 17. 3. 1.
ca Mar. 1. 17. 3. 1.
cb Mar. 1. 17. 3. 1.
cc Mar. 1. 17. 3. 1.
cd Mar. 1. 17. 3. 1.
ce Mar. 1. 17. 3. 1.
cf Mar. 1. 17. 3. 1.
cg Mar. 1. 17. 3. 1.
ch Mar. 1. 17. 3. 1.
ci Mar. 1. 17. 3. 1.
cj Mar. 1. 17. 3. 1.
ck Mar. 1. 17. 3. 1.
cl Mar. 1. 17. 3. 1.
cm Mar. 1. 17. 3. 1.
cn Mar. 1. 17. 3. 1.
co Mar. 1. 17. 3. 1.
cp Mar. 1. 17. 3. 1.
cq Mar. 1. 17. 3. 1.
cr Mar. 1. 17. 3. 1.
cs Mar. 1. 17. 3. 1.
ct Mar. 1. 17. 3. 1.
cu Mar. 1. 17. 3. 1.
cv Mar. 1. 17. 3. 1.
cw Mar. 1. 17. 3. 1.
cx Mar. 1. 17. 3. 1.
cy Mar. 1. 17. 3. 1.
cz Mar. 1. 17. 3. 1.
da Mar. 1. 17. 3. 1.
db Mar. 1. 17. 3. 1.
dc Mar. 1. 17. 3. 1.
dd Mar. 1. 17. 3. 1.
de Mar. 1. 17. 3. 1.
df Mar. 1. 17. 3. 1.
dg Mar. 1. 17. 3. 1.
dh Mar. 1. 17. 3. 1.
di Mar. 1. 17. 3. 1.
dj Mar. 1. 17. 3. 1.
dk Mar. 1. 17. 3. 1.
dl Mar. 1. 17. 3. 1.
dm Mar. 1. 17. 3. 1.
dn Mar. 1. 17. 3. 1.
do Mar. 1. 17. 3. 1.
dp Mar. 1. 17. 3. 1.
dq Mar. 1. 17. 3. 1.
dr Mar. 1. 17. 3. 1.
ds Mar. 1. 17. 3. 1.
dt Mar. 1. 17. 3. 1.
du Mar. 1. 17. 3. 1.
dv Mar. 1. 17. 3. 1.
dw Mar. 1. 17. 3. 1.
dx Mar. 1. 17. 3. 1.
dy Mar. 1. 17. 3. 1.
dz Mar. 1. 17. 3. 1.
ea Mar. 1. 17. 3. 1.
eb Mar. 1. 17. 3. 1.
ec Mar. 1. 17. 3. 1.
ed Mar. 1. 17. 3. 1.
ee Mar. 1. 17. 3. 1.
ef Mar. 1. 17. 3. 1.
eg Mar. 1. 17. 3. 1.
eh Mar. 1. 17. 3. 1.
ei Mar. 1. 17. 3. 1.
ej Mar. 1. 17. 3. 1.
ek Mar. 1. 17. 3. 1.
el Mar. 1. 17. 3. 1.
em Mar. 1. 17. 3. 1.
en Mar. 1. 17. 3. 1.
eo Mar. 1. 17. 3. 1.
ep Mar. 1. 17. 3. 1.
eq Mar. 1. 17. 3. 1.
er Mar. 1. 17. 3. 1.
es Mar. 1. 17. 3. 1.
et Mar. 1. 17. 3. 1.
eu Mar. 1. 17. 3. 1.
ev Mar. 1. 17. 3. 1.
ew Mar. 1. 17. 3. 1.
ex Mar. 1. 17. 3. 1.
ey Mar. 1. 17. 3. 1.
ez Mar. 1. 17. 3. 1.
fa Mar. 1. 17. 3. 1.
fb Mar. 1. 17. 3. 1.
fc Mar. 1. 17. 3. 1.
fd Mar. 1. 17. 3. 1.
fe Mar. 1. 17. 3. 1.
ff Mar. 1. 17. 3. 1.
fg Mar. 1. 17. 3. 1.
fh Mar. 1. 17. 3. 1.
fi Mar. 1. 17. 3. 1.
fj Mar. 1. 17. 3. 1.
fk Mar. 1. 17. 3. 1.
fl Mar. 1. 17. 3. 1.
fm Mar. 1. 17. 3. 1.
fn Mar. 1. 17. 3. 1.
fo Mar. 1. 17. 3. 1.
fp Mar. 1. 17. 3. 1.
fq Mar. 1. 17. 3. 1.
fr Mar. 1. 17. 3. 1.
fs Mar. 1. 17. 3. 1.
ft Mar. 1. 17. 3. 1.
fu Mar. 1. 17. 3. 1.
fv Mar. 1. 17. 3. 1.
fw Mar. 1. 17. 3. 1.
fx Mar. 1. 17. 3. 1.
fy Mar. 1. 17. 3. 1.
fz Mar. 1. 17. 3. 1.
ga Mar. 1. 17. 3. 1.
gb Mar. 1. 17. 3. 1.
gc Mar. 1. 17. 3. 1.
gd Mar. 1. 17. 3. 1.
ge Mar. 1. 17. 3. 1.
gf Mar. 1. 17. 3. 1.
gg Mar. 1. 17. 3. 1.
gh Mar. 1. 17. 3. 1.
gi Mar. 1. 17. 3. 1.
gj Mar. 1. 17. 3. 1.
gk Mar. 1. 17. 3. 1.
gl Mar. 1. 17. 3. 1.
gm Mar. 1. 17. 3. 1.
gn Mar. 1. 17. 3. 1.
go Mar. 1. 17. 3. 1.
gp Mar. 1. 17. 3. 1.
gq Mar. 1. 17. 3. 1.
gr Mar. 1. 17. 3. 1.
gs Mar. 1. 17. 3. 1.
gt Mar. 1. 17. 3. 1.
gu Mar. 1. 17. 3. 1.
gv Mar. 1. 17. 3. 1.
gw Mar. 1. 17. 3. 1.
gx Mar. 1. 17. 3. 1.
gy Mar. 1. 17. 3. 1.
gz Mar. 1. 17. 3. 1.
ha Mar. 1. 17. 3. 1.
hb Mar. 1. 17. 3. 1.
hc Mar. 1. 17. 3. 1.
hd Mar. 1. 17. 3. 1.
he Mar. 1. 17. 3. 1.
hf Mar. 1. 17. 3. 1.
hg Mar. 1. 17. 3. 1.
hh Mar. 1. 17. 3. 1.
hi Mar. 1. 17. 3. 1.
hj Mar. 1. 17. 3. 1.
hk Mar. 1. 17. 3. 1.
hl Mar. 1. 17. 3. 1.
hm Mar. 1. 17. 3. 1.
hn Mar. 1. 17. 3. 1.
ho Mar. 1. 17. 3. 1.
hp Mar. 1. 17. 3. 1.
hq Mar. 1. 17. 3. 1.
hr Mar. 1. 17. 3. 1.
hs Mar. 1. 17. 3. 1.
ht Mar. 1. 17. 3. 1.
hu Mar. 1. 17. 3. 1.
hv Mar. 1. 17. 3. 1.
hw Mar. 1. 17. 3. 1.
hx Mar. 1. 17. 3. 1.
hy Mar. 1. 17. 3. 1.
hz Mar. 1. 17. 3. 1.
ia Mar. 1. 17. 3. 1.
ib Mar. 1. 17. 3. 1.
ic Mar. 1. 17. 3. 1.
id Mar. 1. 17. 3. 1.
ie Mar. 1. 17. 3. 1.
if Mar. 1. 17. 3. 1.
ig Mar. 1. 17. 3. 1.
ih Mar. 1. 17. 3. 1.
ii Mar. 1. 17. 3. 1.
ij Mar. 1. 17. 3. 1.
ik Mar. 1. 17. 3. 1.
il Mar. 1. 17. 3. 1.
im Mar. 1. 17. 3. 1.
in Mar. 1. 17. 3. 1.
io Mar. 1. 17. 3. 1.
ip Mar. 1. 17. 3. 1.
iq Mar. 1. 17. 3. 1.
ir Mar. 1. 17. 3. 1.
is Mar. 1. 17. 3. 1.
it Mar. 1. 17. 3. 1.
iu Mar. 1. 17. 3. 1.
iv Mar. 1. 17. 3. 1.
iw Mar. 1. 17. 3. 1.
ix Mar. 1. 17. 3. 1.
iy Mar. 1. 17. 3. 1.
iz Mar. 1. 17. 3. 1.
ja Mar. 1. 17. 3. 1.
jb Mar. 1. 17. 3. 1.
jc Mar. 1. 17. 3. 1.
jd Mar. 1. 17. 3. 1.
je Mar. 1. 17. 3. 1.
jf Mar. 1. 17. 3. 1.
jg Mar. 1. 17. 3. 1.
jh Mar. 1. 17. 3. 1.
ji Mar. 1. 17. 3. 1.
jj Mar. 1. 17. 3. 1.
jk Mar. 1. 17. 3. 1.
jl Mar. 1. 17. 3. 1.
jm Mar. 1. 17. 3. 1.
jn Mar. 1. 17. 3. 1.
jo Mar. 1. 17. 3. 1.
jp Mar. 1. 17. 3. 1.
jq Mar. 1. 17. 3. 1.
jr Mar. 1. 17. 3. 1.
js Mar. 1. 17. 3. 1.
jt Mar. 1. 17. 3. 1.
ju Mar. 1. 17. 3. 1.
jv Mar. 1. 17. 3. 1.
jw Mar. 1. 17. 3. 1.
jx Mar. 1. 17. 3. 1.
jy Mar. 1. 17. 3. 1.
jz Mar. 1. 17. 3. 1.
ka Mar. 1. 17. 3. 1.
kb Mar. 1. 17. 3. 1.
kc Mar. 1. 17. 3. 1.
kd Mar. 1. 17. 3. 1.
ke Mar. 1. 17. 3. 1.
kf Mar. 1. 17. 3. 1.
kg Mar. 1. 17. 3. 1.
kh Mar. 1. 17. 3. 1.
ki Mar. 1. 17. 3. 1.
kj Mar. 1. 17. 3. 1.
kl Mar. 1. 17. 3. 1.
km Mar. 1. 17. 3. 1.
kn Mar. 1. 17. 3. 1.
ko Mar. 1. 17. 3. 1.
kp Mar. 1. 17. 3. 1.
kq Mar. 1. 17. 3. 1.
kr Mar. 1. 17. 3. 1.
ks Mar. 1. 17. 3. 1.
kt Mar. 1. 17. 3. 1.
ku Mar. 1. 17. 3. 1.
kv Mar. 1. 17. 3. 1.
kw Mar. 1. 17. 3. 1.
kx Mar. 1. 17. 3. 1.
ky Mar. 1. 17. 3. 1.
kz Mar. 1. 17. 3. 1.
la Mar. 1. 17. 3. 1.
lb Mar. 1. 17. 3. 1.
lc Mar. 1. 17. 3. 1.
ld Mar. 1. 17. 3. 1.
le Mar. 1. 17. 3. 1.
lf Mar. 1. 17. 3. 1.
lg Mar. 1. 17. 3. 1.
lh Mar. 1. 17. 3. 1.
li Mar. 1. 17. 3. 1.
lj Mar. 1. 17. 3. 1.
lk Mar. 1. 17. 3. 1.
ll Mar. 1. 17. 3. 1.
lm Mar. 1. 17. 3. 1.
ln Mar. 1. 17. 3. 1.
lo Mar. 1. 17. 3. 1.
lp Mar. 1. 17. 3. 1.
lq Mar. 1. 17. 3. 1.
lr Mar. 1. 17. 3. 1.
ls Mar. 1. 17. 3. 1.
lt Mar. 1. 17. 3. 1.
lu Mar. 1. 17. 3. 1.
lv Mar. 1. 17. 3. 1.
lw Mar. 1. 17. 3. 1.
lx Mar. 1. 17. 3. 1.
ly Mar. 1. 17. 3. 1.
lz Mar. 1. 17. 3. 1.
ma Mar. 1. 17. 3. 1.
mb Mar. 1. 17. 3. 1.
mc Mar. 1. 17. 3. 1.
md Mar. 1. 17. 3. 1.
me Mar. 1. 17. 3. 1.
mf Mar. 1. 17. 3. 1.
mg Mar. 1. 17. 3. 1.
mh Mar. 1. 17. 3. 1.
mi Mar. 1. 17. 3. 1.
mj Mar. 1. 17. 3. 1.
mk Mar. 1. 17. 3. 1.
ml Mar. 1. 17. 3. 1.
mm Mar. 1. 17. 3. 1.
mn Mar. 1. 17. 3. 1.
mo Mar. 1. 17. 3. 1.
mp Mar. 1. 17. 3. 1.
mq Mar. 1. 17. 3. 1.
mr Mar. 1. 17. 3. 1.
ms Mar. 1. 17. 3. 1.
mt Mar. 1. 17. 3. 1.
mu Mar. 1. 17. 3. 1.
mv Mar. 1. 17. 3. 1.
mw Mar. 1. 17. 3. 1.
mx Mar. 1. 17. 3. 1.
my Mar. 1. 17. 3. 1.
mz Mar. 1. 17. 3. 1.
na Mar. 1. 17. 3. 1.
nb Mar. 1. 17. 3. 1.
nc Mar. 1. 17. 3. 1.
nd Mar. 1. 17. 3. 1.
ne Mar. 1. 17. 3. 1.
nf Mar.

Ni qui es acusat de crim, fins que haja purgat la accusacio. ^a Ni pot esser ho algun Notari en causa que s' funde ab acte per ell rebut, tots pena de esser priuat de offici de procurador y d'aduocar per vnany, y deu morabatins al Rey y a la part contraria applicadors. ^b Mas pot esser ho lo Loctinent, o altres officials Reals per lo fet del Rey. ^c Y pot esser fet algu Procurador en causa ciuil, mas no en causa criminal, com lo accusador dega esser present. ^d

Qui pot esser Procurador y com finix la procura.

¶ Qualseuol persona pot esser fet Procurador, axi ans de començar lo pleyt com apres de començar, encara que sia tutor, curador, o altre administrador en los pleyts del pubil. ^e Y pot lo principal reuocar lo Procurador que ha fet tot temps que voldra, y ferne altre, o pledejar ell mateix, y encara que tinga Procurador comparexer. ^f Ni per tal comparticio, ni per cõstitucio de segon Procurador nos enten esser reuocat lo primer, ni son substituit, sino sera expres. ^g Y finix la procura per mort del principal, si lo negoci no esta començar, y si lo Procurador no sabent de la mort del principal feu despeses en lo pleyt, pot cobrarles dels hereus del principal, mas pot enantar en lo pleyt començar, si per lo hereu del mort no sera impedit. ^h

Obligacio del Procurador, y qui deu esser sens procura.

¶ En volutat de casu esta rebre, o no rebre la procura que altre li fa; encara que sia de absent, mas apres de rebuda, deu acabar lo negoci que te començar, y portarlo fins a sentencia, y appellarsen, y proseguir la appellacio, si en la procura li sonch manat, o no proseguint la, notifiqueho al senyor, y no es tẽgut a mes. ⁱ Y no sia oyt lo Procurador que no mostrara procura, encara que assegure que lo que fara sera hagut per ferm, sino sera per pare, fill, germa, germana, net, neta, besnet, besneta, y altres cosins: los quals dehuen esser oyts sent dita seguretat. Y si lo fet nos tindra per ferm, pague lo tal Procurador, o fermança al demanat les despeses que haura fet. ^k Y lo Procurador del demanat deu alleguar ques pagara lo jutjat. ^l Y lo eseri-

ua no
vi. viij. xlix. ^k lac. 1.9.1.8. * ij. viij. ix. ^l lac. 1.12.3.5. * ij. xv. xvi.

^a lac. 1.9.1.2. *
^b u. viij. ij.
^c Mar. 169. 1.3.
^d ij. viij. vi.
^e lac. 1.9.4.17.
^f ij. viij. xxiij.
^g lac. 1.29.1.15.
^h iij. xv. xvi.
ⁱ mas, pot tenir algu que parte per ell inf. d ac. cuf. in prin.
^j lac. 1.9.3.14.
^k ij. viij. xv. & 9. 3. 12. * ij. viij. xiiij. per aço se corrig. lac. 1.3.11. * ij. viij. xii hon nos podia ferans del plet començar del actor ni del reo.
^l lac. 1.9.3.16. * ij. viij. xv. & 29. 2. 12. * iij. xv. xiiij.
^m Pet. 2.103. 1.9. * j. iij. ix. & 109. 2.18. * j. iij. x. & p. 44. 9. 11. Mart. 169. 1.1. * iij. xv. ix. per aço se corrig. lac. 1.29.1.8. * iij. xv. viij. ho per constitucio del segon se reuoca ua lo primer.
ⁿ lac. 1.28.4.3. * iij. xv. ij. & 9.3.16. * ij. viij. xviij.
^o lac. 1.28.4.6. * iij. xv. vj. & 9.3.4. * ij. viij. iij. & 54.4.25. *
^p ij. viij. xlix. ^k lac. 1.9.1.8. * ij. viij. ix. ^l lac. 1.12.3.5. * ij. xv. xvi.

ua no done copia del libell a les parts, que no tinga la procura en son poder, la qual deu continuar en procs. ^a Y si demanara en nom de altre, deu mostrar la procura, o donar dita fermança, sino sera en causa criminal, o sino prouara la procura ab testimonis, o no sera parent del principal: y no se li accepte demanda per absent, sino defentara son principal en la demanda que lis fara. ^b E si sera fet en presencia del jutge, no deu assegurar que lo que fara sera hagut per ferm, mentres no sia reuocat. ^c Y lo companyo del plet pot portar lo plet de la cosa communa per lo tot lens procura, assegurant q lo que fara sera hagut per ferm, y ques pagara lo jutjat. ^d

¶ Ningú Procurador faça mes del que sera expres en la procura. ^e Y perço no pot fer transaccio ni vendes, si non tindra especial mandato, y si tindra pera vendre, pot per la curcio obligar los bẽs de son principal, y no es tengut a obligar los seus. ^f Y sent allo pera que te procura sis donara sentencia, no sia retractat, y si fa mes del q li es manat, no prejudica al principal, y si haura fet frau, pot lis demanar per lo principal, si lo Procurador tindra de que pagar, altrament si lo aduersari consenti en lo frau y engan, no val la sentencia, en quant sera lo engan, o frau. ^g Y deu esser admes a donar raho de la absencia de son principal, axi en Ciuil com en Criminal, perque lo principal no pot venir dauant son jutge. ^h Y si molts seran fets casu per lo tot, lo que primer comença a demanar vna cosa, aquell la proseguira, y no los altres. ⁱ Y si los dos Procuradors deuie al principal, ningú pot demanar al altre, si en lo manament no es expres. ^k

¶ Lo Procurador pot respondre per son principal absent sens frau, si estara ben instruyt, y quāt al jutge parra, pot fer respõdre al principal, y estant lo principal en la ciutat, responga ell mateix y no lo Procurador, sots pena de vint morabatins. ^l Si ja lo demanador no voldra mes demanar al principal, si sera mes

K 3 just,

^a Imp. 1523.4.2
^b ix. xix. xlvij
^c lac. 1.9.1.6. *
^d j. ix. viij. & 9. 2. 10. * ij. viij. xj.
^e lac. 1.12.2.8.
^f ij. xv. ix. & 12. 3.14. * ij. xv. xv.
^g lac. 1.21.3.1.
^h iij. xx.1.
ⁱ lac. 1.28.4.3.
^j iij. xv. iij.
^k lac. 1.9.3.13. *
^l ij. viij. xiiij. & 8.1.1. * ij. iij. j.
^m lac. 1.9.1.3. *
ⁿ ij. viij. iij.
^o lac. 1.9.2.9.
^p ij. viij. x.
^q lac. 1.29.1.14.
^r iij. xv. xv.
^s lac. 1.9.1.10.
^t iij. xj. xj.
^u Mar. 169.3.2.
^v ij. xvij. iij.

De les Instit. Forals. Libre. I.

just, y mes honest, y sabra millor la veritat del fet, y sabuda la veritat, puga lo Procurador menar lo plet. ^a Y sobre lo que haura despes per son principal absent procurant, ^b

La sentència, en la qual es condemnat lo Procurador es valedora, y si lo Procurador es absolt, es absolt lo principal. ^c Y si guanyara alguna cosa en plet en nom de son principal, sia deguda, o no deguda, deu restituirla a son principal. ^d Y lo que comprara, o adquirira en nom de Procurador, encara q tinga mandado, com apres sia ratificat, es adquirida al principal, encara que no li sia lliurada, perque aquell se enten q fa la cosa que la mana fer, o la te per ferma apres de feta en son nom. ^e Y si al Procurador lis promete alguna cosa en nom del principal, per lo principal demanarla, y valer sen per excepcio si algu lay demanara. ^f Y lo que venes la cosa propria en nom de Procurador, com a cosa de son principal, no val la venda. ^g Y lo Procurador pot esser demanat per lo principal per lo q haura mal procurat. ^h Y pot cobrar de son principal, lo que ab son manament haura pagat, encara que no hi sia condemnat. ⁱ Y essent manat que preste graciosament, si per la cosa prestada lis donares, deu restituïr ho al principal. ^k Y si lo Procurador ab escrits, o sense escrits haura cobrat alguna cosa de son principal, donelay tantost essentne request, o estiga pres fins que lay done. ^l Y si lo Governador traura de la preso al tal Procurador, pague de sos bens al principal. ^m Y si alguns factors de merceders no donaran a sos amos bon conte, estiguen presos fins que hagen satisfet. ⁿ Y los administradors de les pecunies de les ciutats y viles Reals, y los compradors dels drets de aquelles, estiguen presos fins que hagen pagat, segons es disposat per Fur. ^o

La mare que haura despes alguna cosa en criar son fill, o lo marit que haura despes per sa muller en malaltia, o padastre que haura despes per son fillastre en alimets, y pagarli mestre, no poden demanaro, com se entenga que ho hagen fet per affectio, si lo padastre no haura protestat, que ho ha fet ab animo de cobrar ho. ^a Y qui haura despes en curar, o donar a menjar a dalgun esclau q estara fora la casa de son senyor, pagueli lo senyor les melsions que haura fet, tant com jurara que son lo que les haura despes, y fino les pagara, retingas per aquelles lo esclau. ^b

Si lo negociador rebra cosa a altri deguda, e lo creador ho haura tegut per ferm, no ho puga mes demanar lo creador al deutor, mas al negociador si. ^c Y qui paga per altri ignorant, o no volent lo deutor, es absolt lo deutor, mas cobrant algu ignorant, o no volent lo creador, no es absolt. ^d Y si lo fill pagara per son pare, o mare absents, cobre ho, y si seran presents, no ho cobre. ^e Y qui feut negocis de son germa, o germana, o altre parent, pagara algun tribut, cobre ho. ^f Y qui en negocis de algun absent haura fet despeses vtils, cobre les, y les inutils no. ^g Y qui haura despes en adobar cosa de altri, no ho cobre. ^h Y lo negociador no es tengut de cas fortuit, sino sera pactat. ⁱ Y lo senyor es tengut per los contractes y fets que fara lo factor per aquei posat a ses negociacions y mercaderies, com seria a comprar y vendre draps, forment, oli, vi, o altra cosa, o a tenir hostal, raverna, o nau. ^k

DELS NOTARIS.

TITOL XXII.

Ningu pot esser elet Notari q no haja cumplida edat de vint y cinch anys, encara que li vullen suspendre lo exercici, fins quels haja cumplit, prouat la dita edat com se proua en los menors ques fan majors pera poder cotractar com a tals. ^l Ni sia creat

K 4 Notari

Lo fet ab lo procurador pre judica, o aprofi ta al principal.

No procurador torne lo que cobra.

Factor donebo co.

De negociadors,

Negociador com cobre lo gastat.

Lo senyor es tengut per lo fet del factor.

Qui pot esser Notari o no.

a Iac. 1.10.1.3.
*ij.x.ij. & 10.2.6
*ij.x.vj. & 10.1.5.
*ij.x.v.
b Iac. 1.10.1.4.
*ij.x.ij

c Iac. 1.10.1.1.
*ij.x.j.
d Iac. 1.10.1.10
*ij.x.ij.

e Iac. 1.10.1.4.
*ij.x.ij.

f Iac. 1.10.1.7.
*ij.x.vij.

g Iac. 1.10.1.10
*ij.x.x. & 10.2.11.
*ij.x.xj.
h Iac. 1.10.1.9.
*ij.x.ix.
i Iac. 1.10.1.3.
*ij.x.vij.

k Iac. 1.13.1.6.
*ij.xvj.vj.

l Iac. 1.75.3.6.
*ix.xix.ix. Phi.
1552.5.25. ad l. bitum.

De les Institu. Forals. Libre I.

Notari Real, ni de viles, o vniuersitats qui no constara legitimament hauer praticat almenys dos anys continus en casa de Notari, menjat y beuent en aquella.

¶ No sien Notaris alguns clergues, ni qui porta corona, y si algu essent fet Notari apres se fara capella, o portara corona, leuelis lo offici: y tinga casa propria en la terra, o arruals. Si ja no asseguraua que no allegaria corona, per los fraus que faria de son offici de Notari, o aduocacio, ab persones que per Fur poden fer fermansa, sots pena de cinchcents morabatins, y si ans de esser Notari allega corona, no li impedix la creacio, y apres que en la Cancelleria del Rey haura assegurat, no es tengut a assegurar mes.

¶ Pera crear se algun Notari Real, sia examinat d'uant lo iusticia, per dos Jurats, dos Juristes, y dos Notaris elegits cada un any, la vespra de Sinagelima: los quals hajan jurat de examinar diligentment de ciencia y costums, lleuat tot oy, y amistar: y los noms dels examinadors sien expressos en la carta que lo Iusticia li fara, y sapia Gramatica, almenys pera saber parlar y dictar en Llati, y faga fe que te son domicili en la ciutat, o regne de Valencia, y jure de fer son offici lealment. Y si en la vila no hi haura algun saui, facen lo examen dos Jurats, y dos Notaris, y sino hi haura sino vn saui, entreuinga aquell ab los dits dos Jurats, y dos Notaris. Y cadau pot esser Notari francament, y los noms de aquells sien escrits en lo libre de la Cort.

¶ Pera fer la creacio dels Notaris de Valencia, cada un any entre les dos Pasques, lo Iusticia Ciuil ab los dits sis examinadors, y lo Assessor de Governador, y Aduocat Fiscal, y Patrimonial, de son propi motiu, encara que no sien requestes, son tenguts assignar dies y lloch pera examinar y crear sis Notaris, dels jouens mes antichs en la pratica del art de Notaria, y que tinguen les qualitats requestes. Y nomenen pera la creacio faedora lo any seguent altres sis jouens los mes antichs,

a Phil. 156. 4. 24.
1. 136.
b la. 1. 75. 2. 4.
ix. xix. vij. Pet.
1. 97. 4. 52. * ix.
xix. viij.
c Per. 2. p. 54.
d Alf. 2. p. 19.
Iac. 1. 75. 3. 7.
ix. xix. x. Alf. 1.
91. 1. 1. * ix. xix.
xi. Mar. 176. 3. 31.
* ix. xix. xij. p.
ago se corrig.
Alf. 1. & Iac. 1.
vbi sup. hon e.
ren quatre exa.
minadors. y
Petr. 2. p. 103. 9.
17. ho sols dos
majorals eren
examinadors y
juraen los No.
taris en poder
dels jurats.
e Alf. 1. 91. 1. 1.
* ix. xix. xi.
f Iac. 1. 82. 4. 16.
* ix. xxxiii.
lxxxvij. & 82. 4.
18. * ix. xxxiii.
c.
g Imp. 1528. 11.
4. 2. * ix. xix. xix.
9. 2. Phil. 1552. 4.
3. 22. ad libitum.
per ago se cor.
rig. Imp. 1528. 11.
4. 2. * ix. xix. xix.
hon se creauen
quatre jouens,
& Im. 1537. 12. 1.
46. * ix. xix. xvi.
hon se creauen
huit Notaris.

Dels Notaris. Tit. xxij.

133

antichs, notificantlos com son nomenats, pera que preparen per al examen: y si dels que examinaran ne fera atrobat algu insuficient, porroques la sua creacio per al any seguent, y crees ab los altres sis q per aquell any foren nomenats. Y ningu pot appellarse de la dita creacio, o nominacio, y sis appellaran, no sia admesa la appellacio per algun jutge fins al Rey inclusiue. X si los dits Iusticia, Jurats, y los examinadors, y los q entreenen en la dita creacio sera tants en ajutarse, y fer aquella, passats vint y cinch dies de Pasqua de Resurreccio, los majorals del art de Notaria sien reguts, sots pena de la yra, e indignacio del senyor Rey, y mil florins de or, a requerirlos q facen dita nominacio, y passats deu dies apres, tornenlos a requerir, assignantlos loch y hores, y sino vindran, facen los dits majorals la dita creacio y nominacio ab los que hi vindran, y valga com si tots hi fossen.

¶ Perques sapia qui es lo joue mes antich en la pratica del art de Notaria, en lo dia que lo joue entrara a practicar en casa de algu Notari, ell mateix ab son mestre vagen als Majorals del art de Notaria, pera que continuen com se posa a practicar en la casa de aquell Notari, menjant y dormint en la casa, y jurant ho axi los dits mestre y dexeple, desde agli dia li correga la pratica per als dos anys, y no ans: encara que los dits mestre y dexeple juren que ans hania praticat. Y quant exira de la casa de aquell mestre, vagen tambe los dos als dits Majorals, y juren com aquell dia ix de aquella casa, pera que ho continuen en dit libre: y en lo mestre ques posara, faga continuar axi mateix lo dia que entra en la casa, ab que sia djos quinze dies apres de exit del primer mestre, y si passen los dits quinze dies, no li val la pratica passada, y si lo mestre morra, estigas al jurament del joue quin dia mori, puix se faga dnt quinze dies apres la mort de aquell, y poses en la casa del segon mestre, com es dit: y los fills de Notaris de Valencia puguen practicar en casa sos pares, o altres

a Phil. 1552. 5. 1.
24. ad libitum.
Imp. 1528. 12. 1.
4. * ix. xix. xix.
cap. iiii.

b Imp. 1542. 15.
2. 64. * ix. xix.
xvii. Phil. 1552.
5. 2. 26.

c Imp. 1528. 11.
2. 5. * ix. xix.
cap. Phil. 1552.
5. ad libitum.

Com se matri.
culen los prati.
cants.

Examen de No.
tari Real.

C. cio dels
Nota. i Vale
cia.

De les Instit. Forals. Libre I.

Notaris de Valencia, encara que sia fora Valencia en lo Regne, com sia matriculat, com es dit, y juré los majors en poder del Justicia de hauerle be, y lealmét. ^a Y lo jone que mudara mes de quatre mestres, no sia admes a examen, ni lis done la auetoritat, ab que no sia per mort del mestre, o per anar fora Valécia. ^b Y nos creen mes dels que es ordenat, fora los que eren sufficients al temps de la pragmática, y tenien les qualitats requestes. ^c Y altres huyt que per especial, que per Fur los foneh concedit. ^d Y guardése les sobredites coses per los officials Reals, sots pena de la desgracia del Rey, y mil florins de or. ^e

Com se faça comissio pera crear Notari.

Lo Cancellor, Vicecancellor, o regent la Cancelleria del Rey, o Princep, no facen comissions pera crear Notaris, sino sera dirigintles al Assessor de Governador, o son Regét, o al Aduocat Fiscal, juntament ab los dos Majorals del art de Notaria, y si seran fetes, qui les acceptara, pague mil florins al Rey, a execucio del Governador, o Batle, requestes per dits Majorals. ^f Y nos faça comissio, ni mudé res contra lo sobredit, sino en Cortes generals, entremetint hi los tres braços, y si sera feta comissio cõtral sobredit, qui la obeira, sia priuat de offici, e inhabilitat pera esserho, y lo impetrat pague cent florins, applicadors, y executors com es dit, y sia priuat del art de Notaria, e inhabilitat pera esserho, y si rebra actes sien nulles, y no facen fe. ^g

Qui no Notari no reates.

Ningu reba acte judicial no essent creat, encara que lo Rey li done auetoritat pera fer ho. ^h Y ningu Notari Real, que no sia escriua del Rey, o son primogenit, o estiga en seruiçi de aquells, o de passatge, no vse de son art de Notaria en Valencia, per praticar, o habitar en aquella: sino sera de nou examinat, e aprovat per lo Aduocat Fiscal, y Assessor de Governador, y examinadors de Valencia, y sia continuada la approbacio al peu del art de la creacio de Notari Real, y axi pot vsar son art en la dita ciutat, y tot lo regne, y si altrament ne vsara, encorre en crim de fals. ⁱ

Los

17.3.1. *ix. xix. xix. Phil. 1552.6.31. h Iac. 2. pri. 134. i Mart. E. R. 181.3.4. *ix. xix. xix.

Dels Notaris. Tit. xxij.

155

Los examinadors que pera examinar los Notaris, seran elects, sien correctors dels vicijs y mals costums de aquells, y puguénlos citar y corregir de paraula, y si nos castigara, paga lo Justicia de cõsell dels sobredits, entredirli a cert temps lo offici de Notaria, y juren los dits correctors de hauerli be, e leximent, y no sen empache altre jutge. ^a Y si apres de creat sera atrobat per lo Governador inhabil, o de males practiques, conuersant ab bagasses, o alcauots, o altres per fones deshonestes, sié priuats y suspesos del art de Notaria, fins tant que sien emendats y fets habils. ^b

Los Notaris de Valécia podé rebre actes per tot lo regne. ^c Y quat algun Notari rebra algú acte, deu lo cõnuar ab lo Calendari y testimonis y altres coses necessaries ans de publicarlo, sots pena de vint y cinch liures al Rey, y al Espital applicadores. ^d Y en los Protocols escriguen de sa ma los dos primers reglons almenys, y lo Calédari, y testimonis, sots pena de priuacio de offici. ^e Y mostren lo acte als interessats en quant fara per ells. ^f Ni reba quitament de censal, que primer en sa presencia lo Notari rebedor, o lo Regent los llibres de aquell no reba la cancellacio, y sia lineat lo carregamét, sots pena de perdre lo offici per vn any, y pagar vint y cinch liures. ^g Y si lo censal se pot quitar, pose ho en lo carregament ans de la clausura, sots pena de cét morabatins cada vegada. Y si sen vendra part, ningu reba la veda, sens primer hauer fet deductio de la part ques ven, y a quis ven, en lo original carregament, sots la dita pena. ^h Y facen los actes en Romanç, o en Llati, si en Llati li seran demanats. ⁱ

No sia forçat algun Notari a descubrir al Rey ni a altres lo secret, sino sera per raho de testimoni, y juren que en les vendes que rebran, posaran la clausula, exceptis Clericis, sots pena de perdre lo offici, y face de sa ma lo libre de les notes, y veent y oynt aquells, reben los dits dels testimonis, y reben les fermances y sagrament, veentho y oynt les parts, y no les reben en nom

a Alf. 1.91. 1.2. *ix. xix. xix.

b Ioan. 1. p. 1.

c Iac. 1.75. 4.9. *ix. xix. xvij. & p.6.

d Phil. 1564. 10. 3.75.

e Alf. 3.228. 1.3. *ix. xix. xix. & 262. 1.3. *ix. xix. xix.

f Petr. 2. 127. 2. 32. *ix. xix. xix.

g Fer. 174. 1.28. *ix. xix. v. y si rebran actes en q les dignitats ecclesiastiques se doné a estrangers, vide supr. de les. sant. esgl. §. les dignitats.

h Alf. 3.233. 2.2. *ix. xix. v.

i Petr. 2. 127. 3. 33. *ix. xix. xix.

De les Institu. Forals. Libre. I.

nom de altri, y posen lo lloch hon se fan. ^a Y no pose
Calendari sino del dia que rebra los actes del cōtra-
fet en la preseneia, sots pena de esser fals. ^b Y conte
lo any delde la festa de la Natiuitat de nostre Senyor,
y pose los noms dels testimonis que hi serà estats pre-
sents, y lo lloch hon feu lo acte, y son nom y senyal, y
preguen los juraments personalment, y reba en pre-
sencia de les parts, y apres del senyal facen menzio de
rasura, sobrepòsit y esmena, si ni haura en lo acte, y si-
gnint ells les cartes, valen com si ells les escriuien to-
tes, y qui no fara dites coses, sia priuat del art per mig
any, y refaça lo dany, y sino tēdra de que, perda lo of-
fici, y si hi fara falsa sciētiament, perda lo puny, y tots
sos bens, y lo offici, y puguen fer cartes a or y argēt, y
totes monedes. ^c Y no reba acte algū Notari hon ell
sia principal, sots pena de perdre lo offici, ipso facto. ^d
Y reben acte de venda feta per Caualler, o Capella, de
cosa que no te a cens a fer, sino simplement. ^e Y en
acte de debitori, prestech, o deposit no sia pres jura-
mēt de la part, sots pena de priuacio de offici. ^f Y no
pot dexarlis res en lo testamēt que ell rebra. ^g Y re-
ba actes dels eclesiastichs, en causes de cōtenciōs sens
impediment dels oficials Reals. ^h

¶ No reba algun Notari ni ferme, ni signe com-
posicions ni remissions, sino lo escriua, de la Gouer-
nacio, o los altres escriuans a qui pertany, ni reba acte
de la Gouernacio sino lo escriua de aquila, sots pena de
priuacio del art de Notaria, e inhabilitacio pera esser
ho, ipso facto, y cēt morabatins, al Rey y al escriua ap-
plicadors, y restituyr al escriua en doble lo que haura
pres, y los actes nulles. ⁱ Y pot qualseuol Notari re-
bre actes de censals y vendes de Sarrahins del Rey. ^k

¶ Si algun Notari sera diffamat de fals, oyt lo tal
Notari, o per contumacia de quinze dies crida voce
preconia absent, y constara esser verdaderament infa-
mat: lo justicia a cōsell dels examinadors y majors, y
altres quatre Notaris, per dits majors elegidors, pot
proce-

g Pet. 1. 96. 1. 15. *ix. xix. xxxvii. & pri. 10. h Ferd. 283. 2. 1. *xii. v. xxi.
i Mar. 254. 2. 1. 9. 6. *ix. xix. cvj. k Pet. 1. 97. 1. 36. *ix. xix. xix. & pri. 15.

De Notaris. Titol. xxij.

157

procehir contra aquell, priuant lo del art, y bandejan-
lo, y pot esser castigat per lo Rey ab los ajudants, y
consentints en dit crim, a instācia del accusador, y pot
lo justicia procehir contra aquells per inquisicio, y no
pot fer sen comissio a altra persona, y si sera feta, no
valdra. ^a Y lo notari que sera condemnat, o remes-
per crim de fals, no aduoke, ni procure, sots pena de
fals, y sia bandejat del regne perpetuamēt. ^b Y dins
huit dies apres que lo Justicia sera entrat en possessio
del justiciat, comence a visitar los Notaris, y acabe la
visita comēçada per son predecessor, requirint als ma-
jorals q vagen ab ell, y sino hi vindran, faga la ell a so-
les ab lo escriua de la sua Cort: y jure que fara dita vi-
sita, y si sera atrobat algun Notari q no haja registrat
e continuat sos actes, dins tres mesos com es de fur, o
dins lo temps que lo Justicia los pretingira, pague vint
y sinch liures applicadores al justicia y Espital. ^c Y
ningun Notari habite en lo Grau. ^d

¶ Los salaris que rebran los Notaris per los actes q
reben, poden pendre segons que ab les parts se cōcor-
daran, y si nos concerten, taches per lo jutge ordina-
ri, a consell de experts, ab tal que ningū testamēt pas-
se cinch cents sous, y per altre contracte no passe tre-
cents sous, y si anarā fora, quels se paguē les dietes. ^e

Per acte de censal, o violari debitori, o altre contracte,
com no sia testament, o codicil, haja deu sous per mi-
ller, y si es de menys de mil sous, haja vn florin. ^f Per
almonedes, o inuentaris pagues a trenta sous per per-
gami en forma, y en paper a quatre sous per full, y si a-
pres ho donarā en pergami, reduixa lo salari q pren-
gue per lo paper a dos sous per full, y lo demes pren-
gaho en compte del pergami, donāt is per lo destorp
de estar en les almonedes, o inuentaris cinch sous ca-
da dia. ^g Y si rebra per salari mes del ordenat, sia pri-
uat del art de Notaria, y torneho en doble. ^h Y no
fara auinēça ab alguna de les parts, o son procurador
del salari quel aminuara, nils done part, sots pena de

*ij. v. xxxv. & ly. ij. v. §. 24. h Pet. 1. 96. 1. 15. *ix. xix. xxxvii. & p. 10. Iac.
a. pri. 67. §. 6.

a Mar. p. 7. Alf.
3. pri. 31. peraço
se corrig. Pet. 2.
pr. 54. Hon nos
podia fer inqui-
sicio, y com sia
punit lo falsari.
infr. de crim.
fals. §. aquell.
b Alf. 3. ix. iij.
vij. *non est in
anriq.

c Petr. 2. 127. 2.
32. *ix. xix. xxi
Imp. E. R. 1528.
10. 2. 16. *ix. xix
xxii. & 1528. 11.
1. 25. R. *ix. xix.
xxiii. Phi. 1564
10. 4. 76. en lo
dit Fur de Pet.
2. & Impe. cap.
16. era pena de
suspēcio del art
per sis mesos, y
si dins aquells
rebiē actes, erē
falsaris.

d Iac. 2. p. 24.
e Mar. 179. 4. 10
*ix. xix. xxxix.
per aço se cor-
rig. Iac. 1. 75. 2. 3.
*ix. xix. xxxvii.
hon per acte
testamēt. car
tes nu. als se
paga dos
sous, y d altres
sou, o sis
mesos sino erē
jurades.

f Mar. 257. 4. 23
*ij. v. xxxv. &
ly. ij. v. *§. 23.
g Mar. 258. 1. 24

De les Instit. Forals. Libre.I.

deu morabatins per cada vegada, axi a la part com al Notari: y qui no pora pagar, esliga trenta dies pres a la cadena. ^a

¶ Tostemps que lo Notari donara copia de algun acte, fagan menso en lo protocol, y entense que es pagat, y no pot demanar lo salari, sino haura protestat en la signatura del acte, o en lo protocol com no es pagat, y si demanara lo salari, hauer donat lo acte sens protestar, pague tant com val lo acte, y les despeses. ^b Y si pendra lo salari del carregament del censal ans quel donas al comprador, torne lo salari al comprador en doble, y doneli la carta franca. ^c Y no puguem demanar los salaris passats cinch anys apres de rebut lo acte. ^d

¶ Com moltes vegades lo corredor no vulla donar los esmercos, si nos donara a rebre lo acte adaüll Notari ab qui ell te feta cõpanyia, o lo Notari se fara donar mes del just salari en nom de treballs, o en altra manera, perço si algũ Notari fara companyia ab corredor pera que li faça rebre a ell los actes dels esmercos que encaminara, donant li alguna part de son salari, pague cascu vint y cinch liures, vn terç al accusador, y dos terços al Rey, y sien priuats de sos officis, e inhabilitats pera tornarhi, y pot lo Iusticia Ciuil inquirir ex officio, o a instancia del Fisch, o de part. ^e

¶ Los majorals del art de Notaria per consellar al Iusticia com se allargue algun acte, no reben mes salari del que rebria lo Notari rebedor, pagant dit salari ab les despeses dels bens del Notari rebedor. Y per cõsell general a raho de huit diners per liura, y no passe quinze liures. ^f Y de tots los sobredits salaris faça qualseuol jutge prompta execucio, sots pena de cinch cets florins, y la indignacio del Rey, no obstats qualseuol guiatges. ^g

¶ Apres que algũ Notari sera mort, dexe sos libres a altre Notari, perque puga traure actes en forma publica. ^h Y si lo hereu, o legatari dels libres no sera Notari

^a Alf. 1. 91. 2. 3. * proce. cap. 11.

^b Imp. 1537. 4. 16. * ix. xix. xliij.

^c Alf. 3. 253. 11. * ix. xix. xliij.

^d Imp. E. 1542. 11. 4. 47. * ix. xix. xliij.

^e Imp. 1537. 11. 4. 45. * ix. xix. xli.

^f Imp. 1542. 7. 1. 21. * ix. xix. lxxxiij. Philip. 1547. 6. 4. 33. * quins salaris se paguẽ als escriuas d les cortis vide supr. dels escriu. §. guarden, & §. per les anades. §. en lo supremo, & §. quãto escriuan. ^g Alf. 3. p. 12.

^h Iac. 1. 75. 3. 5. * ix. xix. xxv.

De Notaris. Tit. xxij.

159

Notari, posels dins deu dies en poder de algun Notari, o de la Cort, si lo defunt nols comana, sots pena de deu morabatins, y la Cort ab los majorals tragals de la casa del hereu, y dins quinze dies los comane adalgun Notari, si ni haura, sino quant ni haja, sots certa pena, y dels salaris dels actes donen lo Notari Regent la mitat al hereu. ^a Y haja hi vn libre, en lo qual estiguen continuats los noms dels Notaris morts per alphet, y al encontre se pose lo nom dels Notaris, regidors de sos libres, y sis mudẽ tabe. Y lo quels rebra deu cõfessar hauerlos rebuts, y si passara a altre notari, obligues de manifestarho a la Cort, y en Valencia sols los tinga Notari de Valencia. ^b Y lo que tindra, o regira los libres de altre Notari, dins deu dies ho notifique a la Cort, y prometa que si exirà de son poder, ho notificara tambe, y lo dit notari, o escriua notifiquen ho al que te lo dit libre hon se deu assentar, pera ques assente, sots pena de deu morabatins. ^c Y lo dit escriua de la Cort per la dita manifestacio sols haja quatre diners, y per la comanda altres quatre. ^d Y lo escriua que te lo libre pera continuar les manifestacions, no haja res: y qui voldra saber qui te los libres, pague li vn sou per notificarlo. ^e Y si algun Notari autenticara acte de Notari mort, sens tenir los libres de aquell en la casa, pague cent morabatins. ^f

¶ Poden los Notaris fer ordinacions, y mudar los Capítols ab auctoritat del Governador. ^g Y tots los dies de sent Luch cascu any, o lo Diuenge següet, poden fer pietança als frares de la casa del Carme, o al tre monestir, y tots los Notaris poden congregarse a oyr alli lo offici, y dinar ab los matexos frares, segons los majorals del art ho ordenaran. ^h Y cascu any en los dies del dillús sant, y lo primer dia no feriat, passats los sants martyrs Innocents, se celebren dos anniueraris, vn any en los cõuents dels frares de Predicadors, y en sent Francesc: altre any en sent Augusti, y en lo Carme. Y donense per los majorals, per cascu anniuer-

Hon se posen los libres del Notari mort.

Obres pies dels Notaris.

^a Petr. 2. 130. 3. 4. * ix. xix. xxvj Alf. 3. 238. 4. 9. * ix. xix. xxvij. Imp. E. R. 1528. 10. 2. 13. * ix. xix. xxix. ext. p. 33. p. aco se corrig. Alf. 3. y ext. p. 33. hon se posa altra pena y temps. ^b Imper. E. R. 1528. 10. 1. 12. * ix. xix. xxvij.

^c Imper. E. R. 1528. 10. 2. 13. in ext. p. 33. ^d Imper. E. R. 1528. 10. 2. 14. * ix. xix. xxx. ^e Imper. E. R. 1528. 10. 1. 15. * ix. xix. xxxj.

^f Imp. 1537. 19. 3. 39. * ix. xix. xxxij. ext. p. 33.

^g Petr. 2. 130. 3. 4. * ix. xix. xxxj.

^h Petr. 2. p. 103. 7. 1.

De les Instit. Forals. Libre I.

anniuersari cinquanta sous, y estiguenhi tots los Notaris ab gramalles tenades sin tindran, y no sen vaje sens licencia dels majorals, sots pena de vna liura de cera, pera coses pies del dit Collegi. ^a Y los dies ques fara dits anniuersaris, y dita pietanca, quant y a hon parra als majorals, poran tenir Capitol: en lo qual se traete dels negocis del art, y de les coses que han menester correctio, y importen al Collegi, corregint los vicijs de algu publicament, o secreta, segos los parra. Y los que no obeyran a la correctio, notificat lo Governador, o Iusticia per los majorals, execute la correctio: y porte cada Notari vn sou, o mes si parra als majorals, per als dits anniuersaris, y andadors y pietanca, y altres necessitats. ^b Y poden congregarse los diuendres ans de Pentecostes, o lo dia que parra als majorals, pera fer eleccio de Majorals, y tractar altres coses necessaries per al Collegi. ^c Y los majorals donen compte, dins huit dies apres de acabat lo seu any, als majorals nouament elects, y prengas ab diligencia, presents axi los nous com los vells, que donen lo compte, sots pena de deu sous, y en la data de almoynes, publiques y secretes, estigas al jurament dels majorals. ^d

Pera quant algun Notari, se esposara a si, o a son fill, tots los Notaris essent cridats per los majorals, vagen a les esposalles, sots pena de vna liura de cera, pera les coses pies del Collegi. ^e Y quant morra algu Notari, o sa muller, o fill, o pare, o mare, o germa, o germana, q estara en sa casa, acompanyen a la sepultura lo cos tots los Notaris ab gramalles, los quen tindran, y no hauenthi parents del mort, que vagen engramallats tants com couendra, posense gramalles deu Notaris, elegidors per los majorals, y nengu sen vaja, fins que les gracies sien publicades en casa del difunt pera anarsen, sots la dita pena. ^f Y los que hauran seruit lo mateix dia y hora en alguna confraria, q sera anada al mateix cos, son esculats. ^g Y si en la sepultura nos portara damut del cos lo drap del Collegi de Notaris,

Com se acopañen en esposalles y sepulturas.

^a Pet. 2. pr. 103. §. 10.

^b Pet. 2. p. 103. §. 2. & §. 4. & §. 11.

^c Pet. 2. pr. 103. §. 15.

^d Pet. 2. p. 103. §. 16.

^e Pet. 2. p. 103. §. 6.

^f Pet. 2. pr. 103. §. 3. & §. 7.

^g Pet. 2. p. 103. §. 8.

Dels Metges, Chirurg. &c. Tit. xxiiij.

161

taris, no son obligats los Notaris a anarhi. Y si algun Notari no tindra bens pera la sua sepultura, faças dels bens dels altres, a coneguda dels majorals, feta tachacio: y si algu hi contrauindra, pot esser forçat, venentlis penyores. ^a Y lo que no cumplira les de sus dites coses, pague vna liura de cera pera obres pies, a coneguda dels majorals. ^b Y los que no pagaran la pena tachada, paguen la doble a instancia dels majorals dauant jutge competent. ^c Y dones a cadaun andador cada any xixanta sous en roba, y quaranta sous en diners: y per lo que seruire a cada Notari, sia pagat a coneguda dels majorals. ^d Y poden mudar los andadors tostemps que vullen, pagant al que llueuaran son salari pro rata del que haura seruit. ^e

^a Pet. 2. p. 103. §. 9. & §. 4.

^b Pet. 2. p. 103. §. 14.

^c Pet. 2. p. 103. §. 18.

^d Pet. 2. p. 103. §. 12.

^e Pet. 2. p. 103. §. 13.

DELS METGES, CHIRURGIAN, y APOTHECARIS.

TITOL XXIII.

SI EN cadaun any elects dos Metges per los Iurats tres dies ans de Nadal, pera examinar als que vindran: y aquell que per lo menys haura estudiat en Estudi general per quatre anys, si sera atrobat sufficient, pratique. Y no partipen de salaris ab Apothecaris: y jurenho lo dia de Cap de any: y que tacharan los salaris dels Apothecaris quant ne sia questio, sots pena al contrauenint de cent morabatins, a la Cort, a la vniuersitat, y al accusador applicadors: y si nols pora pagar, ixca del loch. ^f Y axi mateix sien elects dos Chirurgians per examinadors, los quals ab los dos Metges examinen als Chirurgians. ^g Y los Metges y Chirurgians que seran atrobats sufficientes, vsen del art, y no los altres: sots la dita pena als Metges, y als Chirurgians cinquanta morabatins. ^h Y per

^f Alf. 1. 91. 2. 3. * ix. xxxij. iijj.

^g Alf. 3. 233. 4. 15. * ix. xxxij. vij.

^h Alf. 1. 91. 2. 2. * ix. xxxij. v. & 91. 3. 5. * ix. xxxij. xij.

Examen y jurament dels Metges.

L examinar

examinar Metge, Chirurgia, o Barber, no prega res lo
examinador, sots pena de deu morabatins, lo terç al ac-
cusador, lo resto al fisch applicador. ^a Y ninguna do-
na sia metge, ni done beuratge, sots pena de agots, sino
sera pefat chichs y dones, sens donarlos beuratges. ^b

Lo jurament. ¶ Turen los Metges vna sola vegada en la vida, que
no pendrà en cura algu que sia molt malalt, o nafrat,
sens que primer haja fet penitencia, sino sera hon hi
haja perill en la tardança que pot fer la primera cura,
ans de la confessio, mas no fara la segona. ^c Y lo Chi-
rurgia deu dir ab jurament sens se salari, si lo nafrat es
fora de hospita, o no, y si lo Chirurgia de la cura sera
suspecte, fara lo justicia electio de dos Chirurians, no
tostemps vns, sino mudantlos: los quals congué de la
desospita ab lo Chirurgia de la cura, si al justicia par-
ra que hi entreuinga, y als dos elets los se puga donar
deu sous a cada hu, y no prenguen mes, sots pena de
vint morabatins al Rey, y a la vniuersitat, y accusa-
dor applicadors, y restituyr lo que hauran rebut. ^d

Com desospiten als nafrats.

Com ordenen les receptes.

Com se paguen les medicines.

Apothecaris.

¶ Ordenen los Metges les receptes en Llati, y espla-
neles sin sera request ab dia, mes, y any: y posen lo pes,
o mesura, sots pena de deu morabatins a la Cort, y
Vniuersitat, y accusador, applicadors. ^e Y los Apo-
thecaris demanen los salaris de les medicines, ab cedu-
la escrita, o fermada de ma del Metge dins vn any a-
pres que les haura liurades, y passat aquell, no les pu-
gué demanar, y tachen dos Metges les medicines no-
menadors hu per cada part, y sino concorden los dits
Metges, nomenen hi hun Apothecari per tercer. ^f Y
si de dites medicines tindra albara, o altra cautela, o
dins lo any les haura demanades, judicialment pot les
demandar. ^g Y dins la ciutat de Valencia y la con-
tribucio, es ampliat dit temps a tres anys. ^h Y no pot
demandar res algun Apothecari per recepta, que no
sia escrita, o fermada per ma de Metge. ⁱ

¶ Ningun Apothecari faça, ni vena algunes medi-
cines, sino sera examinat y approuat per los exami-
nadors

^a Mar. 176. 3. 1.
^{*ix. xxxij. vj.}
^b Alf. 1. 91. 3. 1.
^{*ix. xxxij. x.}
^c Alf. 1. 91. 3. 6.
^{*ix. xxxij. ij. 12.}
^{1. 81. 2. 1. *ix.}
^{xxxij. j.}

^d Alf. 1. 91. 3. 4.
^{*ix. xxxij. 21.}
^{Pet. 2. p. 124.}

^e Alf. 1. 210. 1. 1.
^{*ix. xxxij. ix.}
^{Alf. 1. 91. 3. 7.}
^{*ix. xxxij. viii.}
^{Phil. M. R. 1552.}
^{11. 1. 2. per ago}
^{se corrig. d. Alf.}
^{1. hon se feyen}
^{les receptes en}
^{romanc, y d.}
^{Alf. 3. hon se de}
^{uien fer en lo}
^{lenguatge que}
^{les entengues}
^{lo specier.}

^f Phil. M. R. 1552.
^{11. 1. 2. Ioan. 239}
^{3. 1. *vij. j. xvij.}
^g Ioan. 239. 3. 1.
^{*vij. j. xvij.}
^h Phil. 1564. 21.
^{4. 140.}

ⁱ Ioan. 139. 3. 1.
^{*vij. j. xvij.}

nadors dels Metges, y dos Apothecaris pera daço elets
cascun any. ^a Y cada justicia lo segon dia de Giner,
a consell dels examnadors Metges, faça electio de dos
Apothecaris: los quals sien aquell any veedors de les
medicines, y facen cascun any sis visites per los Apo-
thecaris ab lo Mustaçafi. Y si sera atrobat algu que rin-
ga medicines, que no sien bones, o alterades, pague
cent sous, y sien cremades, o llançades les tals medici-
nes. Y juren dits veedors que aço faran lealment. Y
guardes en Xatua, y en les viles Reals per les persones
que los jurats de aquelles hi senyalaran. ^b Y no ve-
nen les coses yerinoses, sino alguns Apothecaris senya-
lats, y no altres: y los que les poran vendre, tinguen
les ben tancades, que ningu les puga vendre, sino lo
mestre, o los que principalment rigen per aquell la bo-
tiga, sots pena de cinquanta morabatins, applicadors
lo terç al accusador, y lo resto al rey. ^c

DELS MENESTRALS y dels Consellers.

TITOL XXIIII.

Corredors. ¶ L' offici de Corredor no hi sia admes
qui no es vehi de Valencia, o son terme,
o en aquella haura habitat per temps
de huyt anys, ab muller, o morta aque-
lla. ^d Ni pot esser Corredor algun ho-
staler. ^e Ni menor de vint y dos anys pot esser Cor-
redor, ni tenir altre offici public. ^f Y quite corona,
no pot esser Corredor, ni fermansa per Corredor, si-
no obligantse a pena de mil sous, que no allegaran co-
rona. ^g

¶ Sien cascun any elets Corredors per lo Justicia
Ciual al principi de la sua administracio a consell dels
jurats, y juren de hauerse en dita electio lealment, y
L 2 que

^a Mar. 176. 4. 2.
^{*ix. xxxij. xii.}

^b Mar. 176. 4. 3.
^{*ix. xxxij. xiiij.}
^{Ioan. 239. 3. 2. *}
^{ix. xxxij. xvj.}

^c Alf. 3. 210. 1.
^{2. *ix. xxxij. xv.}
^{Ioan. 239. 3. 2. *}
^{ix. xxxij. xvj.}

^d Alf. 3. 235. 4.
^{21. *ix. xxxij.}
^{xviiij.}

^e Pet. p. 115.

^f Pet. 1. 98. 1. 6.
^{*ix. xxx.}
^{lxxxvij. pti.}
^{18.}

^g Mar. 177. 2. 3.
^{*ix. xxxij. xcij.}

que tindran esguart, que persona jove que te offici, y es còuenient pera treballar de altre offici, o que sia difamat de algun crim, o publich adultero, o concubinari, o vil persona, nol admetran al dit offici, ans preferiran en dites eleccions les persones bones, leals, verdaderes y de bona fama, y que no poden viure de altre art, com hi sien sufficients. ^a Y qui axi no sera e-
let, si exercira dit offici, sia acotat. ^b Y los noms dels Corredors sien escrits en vn libre per lo Iusticia. ^c

Quants corre-
dors.

¶ Sols hi haja en la ciutat de Valencia, entre homs y dones docents Corredors, y en les altres terres, lo nu-
mero que parexera al consell. ^d Y sens prejuhi del dit Fur, se prouchi que fossen trecent. ^e Y los que eren fets al temps del dit Fur restauenfe, y no sen elegien al-
tres, fins q foren reduits al dit numero de docents. ^f Y sien elets francament, com prestan lo jurament. ^g Y apres que algu hi sera admes, no puga esserne remo-
gut, sino per lo dit Iusticia, ab justa causa, a consell de son Assessor. ^h

Jurament de
corredors.

¶ Turen los Corredors en poder del Iusticia ques hauran lealment en son offici, y asseguren que no sen anaran, ni fugiran ab les coses quels seran donades a vendre, y no compren, ni tinguen part, ni prestan di-
ners en les coses quels seran donades a empenyorar, o a vendre. Y prenguen per salari vn diner per liura de les dos parts, y no passe deu liures. Y que descubriran als peatgers, les coses de que se deu peatge, y si pendra mes del dit salari, y sen fara instancia, perda lo offici, e sia inhabilitat pera tornarhi, y pague deu liures al Rey, y al Espital, si ja no lis donaua voluntariament, que ho pot pendre. ⁱ

Penal del corre-
dor.

¶ Retenintse, o sent còprar lo corredor roba q li se-
ra acomanada pera vèdre, perda lo offici. ^k Y si ab- tra, o sen yra ab roba q li sonch acomanada pera son offici, muyra, y paguenho les fermaces, estant preses fins que hagen pagat, y poden cobrarho del Corre-
dor. ^l Y lo Corredor que sen yra ab roba de a tri,
durant

^k Pet. 1.97.4.53. * ix. xxxiii. lxxxij. & pri. 17. §. 3. ^l Mart. 175.4.5. * ix. xxxiii. lxxxvj. lac. 2. pri. 120.

^a Mar. 177.2.4. * ix. xxxiii. xc. iij. ^b Mar. 177.3.6. * ix. xxxiii. xc. iij. ^c lac. 1.82.4.18. * ix. xxxiii. c. ^d Mar. 177.5.1. * ix. xxxiii. lxxxix. Philip. 1564. 2. 4. 139. Alf. 3. ix. xxxiii. xcvi. * non est in antiq. ^e Alfons. 3. ix. xxxiii. xcvi. * no est in antiq. ^f Mar. 177.2.2. * ix. xxxiii. xc. ^g lac. 1.82.4.18. * ix. xxxiii. lxxxvij. ^h Mar. 177.3.7. * ix. xxxiii. xc. y com lo faga lo Iusticia en la cort sup. de off. iusti. §. es infe-
rior. ⁱ lac. 1.82.3.15. * ix. xxxiii. lxxxj. Pet. 1.97.4.53. * ix. xxxiii. lxxxij. & p. 17. §. 2. Alfons. 2. p. 6. Ferd. 273.1.18. * ix. xxxiii. lxxx. iij. per ago se corrig Mar. 180.1.13. * ix. xxxiii. lxxxij. hon pre-
nia quinze liu-
res, y si anaua
fora, ses dieret.

durant son offici, no sia mes corredor. ^a Y fagas in-
guificio contra corredors, y axi mateix contra pellers y giponers de vell. ^b Y los pellers son tenguts a re-
tir la cosa que compraran per deu dies apres de com-
prada en la percha: y lo menestral que vendra roba ve-
lla per noua, sens dirho al còprador, perda la roba. ^c Y lo corredor que entreuindra en compres de vendes y reuendes fetes per menors de vint y cinch anys no casats, sens consentiment de sos pares, o sino tindran pare, de dos mes propinchs parents, sien punits a cent
aços, y perpetuo desterro del Regne. ^d

Orde dels Me-
nestrals.

¶ En tots los officis dels menestrals facen electio-
los Jurats de dos veedors, pera que coneguen dels
fraus de aquells sobre jurament: y si perjuren, sien pu-
nits a coneguda dels Jurats. ^e Y nos ajusten los of-
ficis sino ab licencia del Governador: y solament tra-
sten en lo ajust de les coses tocants a son offici. ^f Y
los que en son offici faran ordinacio, que ningu puga
tenir mes de vn moço, perque hi haja poch del offici,
y prenga mes salaris, paguen deu morabatins, al Rey,
y a la vniuersitat, y al accusador applicadors. ^g Y
cascun offici pot en lo dia de Nadal fer electio de qua-
tre consellers, pera que en consell ordenen les coses de
son offici. ^h Y los tenders facen los pauls de les can-
deles cuyts, o de coroy guanyen per liura de cera dos
diners, y no mes, sots pena de perdre les candeles. ⁱ

Consellers.

¶ Perque alla hon hi ha molt consell hi ha molta sa-
lur, ^k sien cascun any elets en la festa de Pèthecostes
quatre consellers dels officis següents, ço es, dels dra-
pers, notaris, mariners, brunaters, freners, cabaters, sa-
fres, pelliers, carnicers, corregers, fusters, pellers, fer-
rers, peixcadors, barbers, corredors, lauradors, o hor-
tolans, argenters, aluders, blanquers, y dos del offici
de tintorers: a còsell dels quals lo Iusticia Criminal do-
ne les sentencies: y sense aquells, o part de aquells, no
pot condemnar, absoldre, ni turmentar. Ni lo Iusticia
Ciul declare sense dit consell en causes que exceden

L 3 la sum-

^a Mar. 177.3.5. * ix. xxxiii. lxxxv. ^b Petr. 2. 122.7. 8. * j. iij. c. i. Im-
per. 1528. 8. 3. 18. * j. iij. c. viij. R. per ago se cor-
rig. Alf. 2. p. 6. & p. 27 hon in-
quificio còtra cor-
redors nos po-
dia fer. ^c Pet. 1.97.4.50. * vj. j. ix. & pri. 16. §. fin. ^d Imp. 1528. 2. 4. 16. * j. iij. xxij. y si fan
còpania ab no-
tari per lo sala-
ri dels actes. su.
dels notaris. §. los salaris. ^e lac. 1. p. 83. ^f Mar. pri. 11. y
qui conega de
ses ordinacions.
supr. de off. iur.
§. coneguen ^g Pet. 2. p. 15. 17. & 10. 15. *
ij. iij. R. 111. 3. 4. j. iij. vj. ^h Et. 1. p. 14. lac. 1.79. 1. 10. * ix. xxxiii. x. ^k Alf. 2. p. 28.

De les Instit. Forals. Libre. I.

la summa de cincheents sous: y si los lurats faren res sense consell de tots, o part, no es de effecte. Y si en la sentència se conte que es donada ab dit consell, nos requerix altra proua. Y alguns consellers dels dits officis puguen congregar los de son offici, pera consellar-se del que conuindrá: y juren en poder del justícia que consellaran lealment. ^a Y tambe sien elets cascun any quatre luristes per consellers, en la forma que los altres, pera que estiguen en los consells, y facen lo que faran los altres consellers. ^b Y poden esser forçats a jurar. Y quant seran eridats pera aconsellar los lurats, son tenguts de anar mentres cremara vn palm de candela, sots pena de vn sou pera adobar ponts. ^c Y hahia tambe en Valencia sis cauallers, o generosos, consellers: y en les viles, dos. ^d

Consellers de parrochies.

¶ Tambe sien elets cascun any en la primera setmana passada Pascua sis consellers de cada parrochia, per los lurats, o major part de aquells, junts ab lo Racional, Aduocats ordinaris y pensionats, Syndich de la ciutat, y Escriua de la sala: axi de Generosos, com luristes y Prohomens de la ciutat, segons sa consciencia: los quals juren en poder del justícia de guardar lealtat al Rey y a la ciutat. ^e Y ningu dels elets vena la sua veu, sots pena de priuacio de offici, y altres penes a arbitre del Rey. ^f

Drapers.

¶ Qualseuol draper pot tallar drap en son obrador, y es tengut a dir al comprador la natura del drap quel ven, encara que no ho demane. Y si sense lo fastre vendra drap de vna natura per altra, y draps mal fets per bens fets: y lo fastre veura lo contrari, torne lo draper lo drap al comprador, a conexença de bons homens. ^g Y si saltaran en la mesura, esmenenho. ^h Y no son tenguts a donar en la mesura dos dits mes per alna. ⁱ

¶ Ningun draper done alguna cosa a fastre, corredor, ni hostaler, per que li faça vendre son drap: ni reba comanda de fastre: y jureho quant lo justícia comen-

çara

a Pet. 1. pri. 27.
Iac. 2. priu. 126.
Alf. 2. p. 12. & p.
53. Mart. pri. 9. y
com sien elets
sup de off. iur.
in prin.

b Alf. 2. p. 28.

c Iac. 1. pri. 51.
Pet. 2. p. 56.

d Alf. 1. 86. 4. 1.
* j. iij. xxv. iij.

e Pet. 1. 95. 4. 8.
* j. iij. xxix. & p.
7. 9. fin.

f Ferdi. 300. 4.
11. * j. iij. xlij.

g Iac. 1. 80. 2. 1.
* ix. xxix. j. & p.
66. y de les sal-
tes de aquells
conegan lo Ma-
stacat, sup. de
offic. Mult. 6.
iure.

h Iac. 1. 80. 3. 2.
* ix. xxix. ij.

i Iac. 1. p. 84. 9.
5. & 6.

Dels Moliners. Tit. xxv.

çara son offici: y si contra fara, pague cent morabatins; a la Cort, a la vniuersitat, y al acusador. ^a Y si lo draper dira al fastre present lo comprador, que no done lo vestir al comprador fins ell sia pagat, y lo fastre lo donara, sia tengut a preso fins que lo draper sia pagat. ^b Y si en la cata del fastre se sauran los vestirs, dehuenlos restituyr: y sis canuiara, done altretant. ^c

Carnicers.

¶ Si algun carnicer dexara de tallar carn, per hauer se posat sobre les carns la imposicio, pague cent morabatins, y no sia, ni puga esser mes carnicer, y perda la franqueta, y façalen crida: ni tinga companyia ab altre mercader que tinga part, o companyia en les carns, sots pena de esser per tostemps bandejat de la ciutat y de son terme: y los que per dita raho cessaran de tallar, pagues de sos bens (los quals sien clerits) a la ciutat, o als compradors de la imposicio, los danyes que per dita cessacio los hauran causat, y estiguen presos fins que hagen fet la dita satisfaccio: y puguen los lurats acerca del dit negoci ordenar los capitols com voldran. ^d Y lo que vendra carn de ouella per molto, o cabra per cabro, o porca per porch, o vna carn per altra: o carns mortines, corruptes, sobreposades, inflades, sino en taules a part: pague vint sous, y corregu per les places, ab sols los taraguells, portant vn troç de dita carn penjat al coll, dientse per lo trompeta son delict. ^e

a Alf. 1. 92. 2. 2.
* ix. xxix. iij. &
21. 2. 3. * ix. xxix
v.

b Pet. 2. 111. 9.
45. * ix. xxix. vj.

c Iac. 1. 80. 3. 3.
* ix. xxix. iij.

d Pet. 2. p. 6.

e Iac. 1. 79. 3. 3.
* ix. xxvj. v.
Pet. 2. p. 19. lo. 1.
ad libitum.

DELS MOLINERS, FLA-
quers, y forners, y dels banys.

TITOL XXV.

Moliners.

¶ Os moliners dehuen pendre lo forment a pes, y tornar la farina a pes, pagant lo que faltara, y sia lo pes franch. ^f Y lo caminal i mol sia hu, y sancer, y de aquell a la mola sols hi

Iac. 1. 78. 4. 4.
* ix. xxij. iij.
Iac. 2. pri. 109.
Ferdi. 2. p. 19.

L 4. haja

De les Instituts Forals. Libre I.

haja vn dit. ^a Y si moldra desdel dia del disapte a pres de tocat a Vespres fins al Diuenge tocadés Vespres, perda lo que aquell dia haura hagut per la moltura. ^b Y prenguen per la moltura, del forment la setzena part, del paniz y mill la quinzena part, del ordi la tretzena part, y no mes, mas menys si: y no la prenguen en diners, sots pena de cent florins. ^c

^a Qui trencara molins ab violencia, reparelos dins vint dies: y done per pena al senyor del moli altretant quant costara de adobar: y si dins los vint dies no sera adobat, done doble del que costara lo adob, y satisfaca al dit senyor los danys que li haura causat. ^d

^e A cascuna persona es licit moldre en lo moli que vulla. ^e Y los senyors, o arrendadors dels molins no presten, ni donen per si, ni per altre, ni sien forment, nil donen a menys for que als altres: ni facen quitacio, ni remuneracio a dalgun flaquer, o fariner, ab condicio que haja de moldre en son moli: ni poden per via alguna donar fadigues de forns, cases, taules, o lochs a flaquer algu, pera si, o pera altri, ab condicio que hagen de moldre en cert moli, sots pena de cent florins, axi quil dona, com quil pren, al Rey y comu de la ciutat, y al accusador applicadors. Y totes les defus dites vendes, loguers, promeses, y pactes sien nulles: y porse proseguir contra los contrafents a instancia de qualseuol moliner, o Syndich dels moliners: y basta la proua per presumpcions, e indicis, tals quals en casos occults basten: y no tinguen quil enuie per algun preu, o composicio casolans al moli, ni dexten part de la moltura per alguna remuneracio, sots les dites penes. Y colen y garbellen lo formet ques portara a son moli francament: y lo flaquer, o fariner que pendra les dites coses, sia per tostemps priuat de son offici: y lo official que no les guardara, pague tres mil florins al Rey: y ha loch tambe en los moliners dels draps: y totes les disposicions que parlen de coses entre moliners y flaquers, sien fites Furs. ^f Y cascu pot fer macer

Kompedor de molins.

Moliners no presten a flaquers.

^a Iac. i. 78. 4. 2.
^{* ix. xxii. j.}

^b Iac. i. 78. 4. 1.
^{* ix. xxii. j.}

^c Iac. i. 78. 4. 3.
^{* ix. xxii. ij.}
Ferd. pr. 19.

^d Iac. i. 78. 4. 1.
^{* ix. xxii. ix.}

^e Petr. i. 96. 2.
^{22. * ix. xxii. v.}
^{& pri. 12.}

^f Ferd. pr. 19.
Impe. 28. 6. 2.
11. * x. xxii. j.
vii. et. i. 98. 2.
6. ix. xxii. vij.
pri. 18. Phil.
564. 16. 3. 110.

Dels Mariners, &c. Tit. xxvj.

169

^a Almaceres. maceres alla hon voldra, y lo llaurador pot moldre son oli en la almaccera del senyor de la heretat, o ahon voldra. ^a

^b Flaquers. Quant los flaquers portaran lo forment, porten lo en sachs q capien vn caliz y mig, y no en taleques, per lo interes de la sisa doble que paguen, sots pena de cent florins, y perdre lo forment, y lo offici. ^b Y si ve dra lo pa de menor pes que lo iust, per la primera, y segona vegada, trequelis lo pa, y pague vna fogaca, y per la tercera perda lo pa, y pague cinch sous: y si nols pot pagar, estiga en camisa en lo costell desde hora de tercia fins a mig jorn, y no pague altra pena. ^c

^d Forners. Ningun forner coga en son forn los Diuenges, ni lo dia del Diuendres sant. ^d Y cascun forner tinga balances pera pesar lo pa dels flaquers, sots pena de cinch sous. ^e Y nos edifique forn en lo Grau de Valencia. ^f Y nos edifique en la ciutat, ni rauals de Valencia vltra dels que estan edificats, que no diste del altre per espay de xixanta cases per totes parts al derredor. ^g Y en cas ques dupte sis te de edificar, o no, cone gan lo Batle, y no lo Iusticia. ^h

ⁱ Banys. Los banys no banyen en los dies dels Diuenges ni Diuendres sant, ni los homens se banyen en los mateixos banys los dies ques banyen les dones. ⁱ Y sis dubtara sis te de edificar lo bany, cone gan lo Batle, y no lo Iusticia. ^k

DELS MARINERS, Tauerners, y Hostalers.

TITOL XXVI.

Os Nauxers de les naus son tenguts de donar a saluament les coses que de altri rebran, tambe mentres aquelles estaran en la ribera de la mar, tar per son fet com per lo fet dels seus mariners, si la tal cosa no peria per cas de auentura. ¹ Excepto si aquell haura

^a Petr. i. 96. 2. 2.
^{* ix. xxii. v. & p. 12. in prin.}

^b Ferd. 2. p. 19.

^c Iac. i. 78. 4. 1.
^{* ix. xxii. j.}

^d Iac. i. 78. 4. 6.
^{* ix. xxii. x.}

^e Iac. i. 79. 1. 2.
^{* ix. xxii. j.}

^f Iac. 2. p. 24.

^g Ferd. 2. p. 18.
Imper. 15. 5. 2.
14. * ix. xxii. xj.

^h Iac. 1. pri. 75.
lo. 2.

ⁱ Iac. i. 78. 4. 6.

^k Iac. pri. 75.
lo. 2.

^l Iac. i. 12. 4. 1.
ij. xv. j.

Obligacio del Nauxer per les naves de la nau.

De les Institu. Forals. Libre.I.

haura dit en la nau que cascu guarde ses coses, y los amos diran q son contents: perque en tal cas no ser ia tengut. ^a Y si la nau sera de molts amos, cascu es tengut a la cosa perduda per la part que te en la nau. ^b Y si lo tal Nauxer sera fill, o esclau, ab consentiment del pare, o senyor, o sera factor, lo tal pare, o senyor, o lo que posara lo factor, son teguts per allo que lo fill, esclau, o factor faran. ^c Y mort lo Nauxer, es ne tengut lo seu hereu per la part hereditaria. ^d Y pot lo Nauxer sens la Cort destrenyer los mariners: a que tornen lo que hauran furtat en lo vexell, y la Cort los castigue com a ladres. ^e

¶ Qualieuol Nauxer, o Comit de vexell pot assoladar Mariners pera son vexell. Y lo Mariner de vexell de vna tira pot posarse en galera, tornant la soldada que haura pres, si lo dit vexell no era varat pera partir. ^f Y lo Nauxer ques lleuara contra son Comit, perda la part que te en lo vexell, e lo armament. ^g Y aquell que per força tindra en son vexell vassalls del senyor Rey, sien presos los Patrons per lo justicia y lurats: o si hauer nos potan, prenguen se dos de sos mariners per cascu dels dits vassalls que tindran: y tinguen los presos fins q los dits vassalls del senyor Rey sien liberts. ^h

¶ Quant alguns mariners fugiran de les galeres, si per lo senyor de dites galeres seran trobats, facenlos tornar la soldada quels sera donada en doble: y si la galera sera partida, el tigen presos fins que vinga, pera que lo Comit ne haja la calonta. ⁱ Y no sien presos los nauilis de alguns sotmetos del Rey, ni ab licencia sua: y qui ho fara, satisfaga los danys, y sia punit en la persona. ^k Y en la platja de Valencia no sien embargats los vexells que porten prouiso, sino quant no pora escularse. ^l Y guarden se los Furs que parlen sobre lo poder barquejar en lo Grau. ^m Y si Valencians tindran nau en lo Regne, dones a ells carrega primer que als forasters, sots pena de dos mil florins,

vn terç

^a Iac. 1. 12. 4. 2.
^{* ij. xvj. ij.}

^b Iac. 1. 12. 4. 3.
^{* ij. xvj. iij.}

^c Iac. 1. 12. 4. 4.
^{ij. xvj. iij. & 13.}

^d Iac. 1. 13. 1. 5.
^{* ij. xvj. v.}

^e Iac. 1. 79. 4. 5.
^{* ix. xxvj. iij.}

^f Iac. 1. 79. 4. 4.
^{* ix. xxvj. iij.}

^g Iac. 1. 79. 4. 2.
^{* ix. xxvj. ij.}

^h Alf. 3. p. 46.

ⁱ Iac. 1. 79. 4. 1.
^{* ix. xxvj. ij.}

^j Iac. 1. 79. 4. 1.
^{* ix. xxvj. ij.}

^k Pet. 2. 160. 4.
^{13. * xx. iij. xj.}

^l Phil. 1564. 109.
^{1. 129.}

^m Philip. 1547.
^{10. 1. 15. y en la}

ⁿ Charles Torre
^{lles, que ell sol}

^o pogues barque
^{jar, remette a ju}

^p sticia. Philip. E.
^{R. 13. 4. 1.}

Dels Mariners, &c. Tit. xxvj.

vn terç al accusador, y dos al Rey applicadors: y execut ho lo Governador, sots pena de mil florins. ^a

Hostalers.

¶ Los Hostalers y Tauerners son tenguts a tornar saluo lo quels se acomana, tant per son fet, com per lo fet dels viandants. ^b Y si ho sera fill, o esclau, o factor: lo pare, o lo senyor, o lo que posalo factor, son tenguts per lo que aquells faran. ^c Y si sera mort lo hostaler, o tauerner, es ne tengut lo hereu. ^d Y pot pera son hostel embotigar les ciuades que ha menester. ^e Y si alguns hostalers, o tauerners tindran, o acolliran a soldada, o a loguer, o a cambra logada, o prestada, o en altra manera, esclaua, o franca per pecar de son cos: paguen la dona, y hostaler, o tauerner, cascu vint morabatins per cada vegada, y sien tots aqotats: y si la dona era esclaua del hostaler, o tauerner, y ho feu forçada per son amo, apres de aqotada sia franca. ^f

Tauerners.

¶ Ningun tauerner, ni altra persona vena vi ans de cridar lo, ni creixca lo preu, ni hi pose aygua, ans, ni apres de cridar, ni faça mezela, ni creixca en aquila cubalo vi mezclant, ni altre apres de cridar, encara que sia de aquell mateix: sino li era semblant en color y sabor, sots pena de xixanta sous, al Rey, al comu, y al accusador yguallment applicadors: encara que sia vi de mar, o de estrangers, quel porten a Valencia apres de Sinquagesima: los quals lo poden vendre en menut, o en gros, a reuenedors, o a altres en sa casa, o alla hon voldran, sens encorret pena. ^g Y quisiulla pot comprar vi en la ciutat, tambe reuenedors, y portarlo hon vulla, excepto a loch prohibit, o de enemichs. ^h

DE ADOPCIONS, EMAN
cipacions, e de patria potestat.

TITOL XXVII.

Aquell

¶ Cascoñals tauerners cometents frau. sup. de off. Must. §. en quallsenol.

^a Alf. 3. p. 36.
^b Iac. 1. 12. 4. 1.
^{* ij. xvj. ij. y ho}

^c Iac. 1. 12. 4. 4.
^{* ij. xvj. iij. &}

^d Iac. 1. 13. 1. 5.
^{* ij. xvj. v.}

^e Alf. 3. 221. 3. 9
^{* v. xliij. y en}

^f Ferd. 2. p. 34.
^{§. 10.}

^g Iac. 1. 65. 1. 6.
^{* ix. iij. ix. Pet. 1}

^h 26. 4. 30. * ix. iij.
^{x. & pri. 14. §. 1.}

ⁱ la. 2. p. 46. Mar.
^{175. 3. 1. * ix. iij.}

^j xj. p. 20 se cor
^{rig. d. Iac. 1. hō}

^k no: podia ven
^{dre en junt als}

^l reuenedors, y
^{fois se podia te}

^m nir tauerna
^{se compra. 10}

ⁿ vi. Y lo. 15. 76.
^{Iac. 1. 79. 4. 5.}

^o Iac. 1. 79. 4. 5.
^{se: la vedre}

^p ex: dres o po
^{dores y noen}

^q geres, del dia
^{de Sent Miquel}

^r fins a Penteco
^{stes.}

^s h Iac. 2. p. 39. y
^{proceix lo Mu.}

^t §. en quallsenol.

De les Instit. Forals. Libre. I.

Qui pot adop-
tar.

Quell que te fills, o descendets legítims, no pot adoptar, mas qui non te, be pot adoptar: y dexas als adoptats sos bens en testament, y succeixenli ab intestat, y pot los emancipar: mas als emancipats pertanylos la legítima en testament, o ab intestat: la qual cobren apres de mort lo emancipador. ^a Y pot adoptar qui vulla, ab que sia major de vint y cinch anys, encara que sia tan vell que no puga engendrar fills, com sia tal que no te fills, nin tindra apres: y fagas la adopcio presents lo adoptador y lo adoptat. ^b Y tambe pot adoptar qui no te muller, com segons dret ne puga tenir. ^c Y com la adopcio dega semblar a naturalea, aquell que adoptara, deu tenir vint anys mes que lo adoptat: y no val la adopcio en la qual lo adoptat tindra mes temps q lo adoptador. ^d Y qualseuol dona pot adoptar-se a qui voldra, com sia major de trenta anys, y no tinga fills, ans, ni apres de la adopcio. ^e

Emancipacio.

Qualseuol pare pot esser forçat a emancipar al fill que tractara mal, y contra offici de pietat. ^f Y lo fill legítim que sera emancipat, no pot esser contra sa voluntat tornat a adoptar per lo pare, sino fonsch de sagradable, desconexent, o injurios a son pare. ^g

Patria pote-

Cessa la patria potestat, axi en fill com en filla per emancipacio, o per mort del pare, o per matrimoni del fill, o filla. ^h Y quant morra lo pare, o la mare, resten los fills en la potestat del q sobreuiu: y si aquell se tornara a casar, no estiguen los fills en son poder, si ells, o sos parents no ho voldran. ⁱ Y nos diu voler aquell que obeix al manament de son pare. ^k

DELS ESCLAUS FUGI-
tius, y tornats per postlimini.

TITOL XXVIII.

Qualseuol

^a Iac. i. 61. 4. 1.
* viij. vj. j.

^b Iac. i. 61. 4. 1.
* viij. vj. iij.

^c Iac. i. 61. 1. 5.
* viij. vj. v.

^d Iac. i. 61. 1. 6.
* viij. vj. vj.

^e Iac. i. 61. 1. 7.
* viij. vj. vij.

^f Iac. i. 61. 4. 1.
* viij. vj. iij.

^g Iac. i. 61. 4. 1.
* viij. vj. ij. f
com lo pare
pot desafillar-se
son fill, per cul-
pa de son fill.
inf. del dret de
her. §. hereu in
digne.
^h Iac. i. 41. 4. 4.
* vj. ij. v. Març.
171. 3. 2. * vj. ij.
vj.
ⁱ Iac. i. 36. 1. 6.
* v. ij. x.
^k Iac. i. 74. 1. 8.
* ix. xvj. vij.

Dels Esclaus fugitijs. Tit. xxviii.

Com se liberte
lo esclau.

Valseuol infel que sera esclau de Christia, sis batejara ab voluntat, o sens vo-
luntat de son amo, resta esclau, y pot
son senyor vendrel a Christia. ^a Mas
si sera esclau de jueu, sia franch, y done
al jueu sis morabatins, y si nols tindra, seruixa a vn
Christia fins quels guanye pera pagarlos, y si dins dos
mesos nols haura pagat, paguelos lo Batle del senyor
Rey, y tinga al libert en seruiç del Rey, fins quels haja
guanyat, y apres sia franch. ^b Y per casarse lo esclau
o la esclaua ab algu, no perço dexas de esser del senyor
de qui era. ^c Y pot qualseuol esclau esser libertat per
son senyor ab carta, o ab testimonis. ^d Y si algu hau
ra rescatat esclau de poder de enemichs, pot retenir-se
lo esclau per lo rescat, fins que li sia pagat, y tornant
lis lo preu, deu libertarlo per força. ^e Y si sera dona
y parra en poder del libertador, no pot tenir-se lo part
per penyora. ^f

Quis jaura ab
esclaua.

Si lo senyor jaura ab sa esclaua, y de aquella
tindra fill, o filla, lo que naxera sia batejat, y ell y la
mare sien liberts, y si lo senyor jutara que no es son
fill, reste la esclaua liberta: y si jaura ab esclaua de al-
tri, lo que naxera sia franch de tota seruitut, y dones
al pare, si voldra, y pague lo emprenyador al amo
de la esclaua vint y cinch liures, y si la esclaua mor-
ra del part, pague tot lo preu de aquella. ^g Y si
Christia emprenyara sarrahina, q sia esclaua de jueu,
lo que naxera sia batejat, y franch: sens ques done res
al jueu, y lo Christia pague a la Cort dotze sous, y no
sia venuda la tal sarrahina mentres sera prenyada. ^h
Y lo que guanyara lo esclau sia peral senyor. ⁱ Y
nos diu que vol, lo que obeix al manament de son
senyor. ^k

Si esclau sen fugira de son senyor, pot esser reco-
brat per lo senyor hon seuulla quel trobe: encara que
sia atrobat en lloch priuilegiat, y sino trobatse hi hau
ra sospita hon sera, lo justicia done ajuda pera ques
cerque

^a Iac. i. 40. 4.
13. * vj. j. xvj.

^b Iac. i. 41. 1. 13
* vj. j. xvij.

^c Iac. i. 41. 1. 19.
* vj. j. xix.

^d Iac. i. 41. 3. 9.
* vj. iij. v. y

com hu dels se-
nyors pot liber-
tarlo esclau co-
mu. sup. de lu-
eus. §. quat al-
gu.

^e Iac. i. 61. 1. 1.
* viij. vj. j.

^f Iac. i. 61. 1. 3.
* viij. vj. iij.

^g Iac. i. 41. 1. 24
* vj. j. xxj. Fer.

^h Iac. i. 41. 1. 24
* vj. j. xxj. Fer.

ⁱ Iac. i. 41. 1. 24
* vj. j. xxj. Fer.

^j Iac. i. 41. 1. 24
* vj. j. xxj. Fer.

^k Iac. i. 41. 1. 24
* vj. j. xxj. Fer.

^l Iac. i. 41. 1. 24
* vj. j. xxj. Fer.

^m Iac. i. 41. 1. 24
* vj. j. xxj. Fer.

ⁿ Iac. i. 41. 1. 24
* vj. j. xxj. Fer.

^o Iac. i. 41. 1. 24
* vj. j. xxj. Fer.

^p Iac. i. 41. 1. 24
* vj. j. xxj. Fer.

^q Iac. i. 41. 1. 24
* vj. j. xxj. Fer.

^r Iac. i. 41. 1. 24
* vj. j. xxj. Fer.

^s Iac. i. 41. 1. 24
* vj. j. xxj. Fer.

^t Iac. i. 41. 1. 24
* vj. j. xxj. Fer.

De les Instit. Forals. Libre. I.

cerque. ^a Y si per algu sera recollit, tornel al amo sens preu, y si dins tres dies nol notificara a la Cort, sia punit com lladre. ^b

Deutor fugitiu.

Quant algun deutor, o caualler fugira, pot esser pres per lo creador, y detengut en la Cort en cadenes, fins que haja pagat; y lo tal deutor fugit, no pot esser assegurat per lo Rey, sens voluntat del creador, fins quel haja pagat, o assegurat, a coneguda de aquell, o de bons homens. ^c Y los pobladors dels llochs dels braços Ecclesiastic, o Militar, si sen yran fora dels llochs de sos senyors, hajan de vendre los bens que en aquells tindran, dins quatre mesos, contadors desdel dia que dexaran aquell domicili, sots pena que lo senyor los se pot pendre, y ocupar a si de sa propria autoritat, y vendre los. ^d

Vassall que sen ira del lloch al Señor.

Lo Sarrahi que estara a llaurar terra de Christia en algu lloch, si per costemps se mudara en altre lloch, trobant lo Christia en lo terme del lloch, hon estaua la heretat que llauraua, pot llevarli tot lo que portara, y dexarne anar la persona: y perda tots sos bens, mobles, e immobles, applicadors al senyor de la heretat. Y si l troba fora del dit terme, no li pot llevarres, y si estaua a llaurar a cert temps, acabat aquell pot anar sen a hon voldra. ^e Y lo Sarrahi ques mudara de vn lloch en altre, sens contar ab lo primer senyor, lo senyor es tengut a fer pagar lo deute, que constara esser degut al primer senyor dins vn mes, y passat aquell, sino haura pagat, remetali lo sarrahi, sots pena de mil sous, al Fisch, y al primer senyor applicadors, y pagar lo deute de sos bens, y fara sen prompta execucio. ^f Y lo dit Sarrahi ques sera mudat, perda tots los bens secents, com es dit, encara que no sia pres dins lo terme del lloch; y lo segon senyor nos escuse de cumplir les dites coses, per dir que te guiat al dit Moro, o nol troba, y nol recepte, sens que li mostre definicio del primer senyor, sots les penes del dit Fur. ^g Y lo segon senyor no li prenga besants, si nos sera mudat en lo seu

a Iac. i. 40. 1. 1.
* v. j. j. & 40. 2.
2. * v. j. j. j. Per.
1. 26. 1. 16. * v. j. j.
v. & p. 10.

b Iac. i. 40. 2. 3.
* v. j. j. ii.

c Iac. i. 40. 4. 11
* j. vii. j.

d Pet. 2. 259. 2.
1. * j. v. vii. j.
com los sarra-
hins no podien
exir de les ter-
res del Rey, vi-
de sup. de iuens
y farr. §. si al-
gun.

e Iac. i. 47. 2.
19. * v. j. j. xxiii.
Ioan. 238. 3. 7. *
v. j. j. xxvj.

f Mar. 184. 2. 6.
* v. j. j. xxv.

g Ferdi. 268. 3.
2. * v. j. j. xxviii.

Dels Menors, &c. Tit. xxix.

seu lloch. ^a Y axi mateix ho guarden los nous conuertits, ab que nos muden als llochs de la marina, sens llevarlos la libertat que ans tenien. ^b

Rescat dels ca-
tiuants en ca-
castello.

Postlimini.

Als de Castello y Vila-real que foren captiuats per los Moros, quant anaren a socorrer la torre del cap de Orpesa, la Magestat los fa merce de la quantitat necessaria pera rescatarlos, pagadora de la part del seruey de les Corts, ques deputara per als agreujats. ^c Y lo que exira de seruitut, deu cobrar tots sos bens, en lo estat en q estaua ans que fos esclau, ni li prejudica alguna prescripcio. ^d Y si algu castell, vila, o lloch sera pres de Christians per Moros, y apres pertindra a poder de Christians, lo Christia a qui peruendra, no rifiqueho tantost al primer senyor quel tenia, de qui los Moros lo prengueren, lo qual lo pot recobrar, tornant als que dels Moros hagueren lo preu, y despeses, que en cobrarlo dels Moros tingueren, prenent aquells en conte los fruyts que del tal lloch hauran hagut. ^e

a Ioan. 240. 2.
3. * vii. j. vii. j.
xxix.

b Imp. M. 1528
7. 3. 15. * v. j. j.
xxix

c Imp. 1537. 10
2. 38. * lxxxix.
iii. j. j. & 1542. 15.
4. 67. * xc. j. ij.
Phil. 1547. 8. 2.
42.

d Iac. i. 62. 2. 4.
* vii. j. vii. j.

e Iac. i. 62. 1. 2.
* vii. j. vii. j.

DELS MENORS, Y COM
sien restituyts.

TITOL XXIX.

Proua de ma-
joredat.

Quell diem que es menor, encara que sia casat, q no te complida edat de vint anys. ^f Y essent algu menor, no pot esser pres per major, y sin tindra referit del senyor Rey, no li val. ^g Y pera prouar major edat, reba lo Assessor los testimonis, y nols cometa a altre, y vltra la proua que se li offerira, rebas informacio del pare, o mare del menor, sin tindra, o de dos parents, y no hauentni en la ciutat, o lloch, proues la edat ab quatre testimonis, y no ab menys, y altrament no valla prouisio. ^h Y si algu per fer algun contra-

f Iac. i. 11. 1. 1. *
ij. xii. j. y qui
sia pubil. infra
tit. i. in prin.

g Iac. i. 1. 2. 7.
* ii. j. vii. j.

h Imp. 1537. 10
3. 34. * ij. xii. j.
xix.

De les Instit. Forals. Libre.I.

contraete dira esser major de vint anys, y lo justicia ab informacio y consell de son Assessor, sin tindra, y de dos lurats, y dos parents, o altres prohomenes, declara esser major, y posara sa auctoritat y decret en la fi del contraete jurat, valga lo contraete, y no puga esser restituyt, ni ajudarle de altres remeys contral dit contraete. ^a

Restitucio de
menors y vni-
uersitats.

¶ Quant algu menor, o vniuersitat en algun contraete sera prejudicat, pot tambe per procurador de- manar restitucio, ço es, lo menor dins dos anys apres de fet major tant que estiga present lo tudor com absent, y tant en juhi com fora juhi, y pot desfer lo contraete tambe sens restitucio. Y la vniuersitat dins dos anys apres de la lesio. ^b Y pot lo justicia donar la restitucio, tant que sia lo Rey present com absent. ^c Y cas que sia restituyt pera recindir lo contraete, deu restituyl lo preu que ha pres de la cosa, encara que no sia fet mes rich, si voldra cobrar la cosa, y sino voldra que la cosa li sia tornada, val lo contraete. ^d Y si essent menor haura fet algun contraete per procurador a ell donat per auctoritat del jutge, o de tudor, y lo que feu menor ho confirma fet major, no pot esser restituyt. ^e Y no corre prescripcio contral menor: encara que haja començat a correr viuint son pare, fins q tinga vint ans. ^f Y pera fer lo menor son profit, y guanyar, no ha menester tudor. ^g

¶ Encara que lo menor tinga tudor, y en sa presen- cia, o ausencia, o consentiment vendra cosa mouent, o seent, o de altra manera contraete, no val la venda, ni lo contraete. ^h Ni pot obligar ses coses generalmēt, ni especialment, sens la auctoritat del tudor. ⁱ Y si fill de familia fara fermança, no es tengut, encara que la faga per son pare, sino li succeira. ^k Y lo que contraetara no tostemps es reuocat, sino quant sera enganat. ^l Y si prestara a altre menor, lo que ho prengue, no deu tornarho, sino sera fet mes rich: entenent que es mes rich, si seran en son poder, ols haura esmerçat en cosa

a Alf. 3. 231. 4. 1.
* ij. xiiij. xxiij.
b lac. 1. 11. 1. 1.
* ij. xiiij. j. Alf. 3.
218. 4. 2. * ij. xiiij.
ij. lac. 1. 11. 1. 3.
ij. xiiij. iij. & 11.
1. 6. * ij. xiiij. vij.
& 11. 3. 15. * ij.
xiiij. xvj. & 11. 2.
9. * ij. xiiij. x. Y si
altramēt se de-
clara, no valla la
sentēcia, inf. de
sentē. §. no pot.
c lac. 1. 11. 3. 10.
* ij. xiiij. xj.
d lac. 1. 11. 3. 14.
* ij. xiiij. xv. &
11. 4. 5. * ij. xiiij.
e lac. 1. 11. 2. 9.
* ij. xiiij. x. & 11.
2. 8. * ij. xiiij. ix.
f lac. 1. 11. 1. 3.
ij. xiiij. iij. & 11.
1. 6. * ij. xiiij. vij.
g lac. 1. 73. 1. 5.
* ix. xiiij. v. &
31. 3. 15. * iij. xij.
xxxj.
h lac. 1. 11. 2. 11.
* ij. xiiij. xij. & 11.
3. 2. * ij. xiiij. ij.
& 31. 2. 14. * iij.
xix. xxx.
i lac. 1. 39. 3. 15.
* v. vj. xxxiiij.
k lac. 1. 11. 1. 1.
* ij. xiiij. ij. y
com preste lo
menor, inf. de
prestech. §. lo q
haura.
l lac. 1. 11. 2. 14.
* ij. xiiij. xij.

Com lga lo
que co- aña
lo menor.

Dels Tudors y Curadors. Tit. xxx.

en cosa que encara sia en son poder. ^a Y si fet ma-
jor pagara cosa que essent pubil li presta, yn sera mes
rich, no pot cobrarla, com ningu puga esser fet mes
rich ab dany de altre. ^b Y los que no tindran vint y
cinch anys cumplits, sino seran casats, no poden con-
tractar sino ab consentiment de son pare, o de dos pa-
rents mes propinchs, sino tindran pare: y si ho faran,
no val, y lo Notari que hi entreuindra, sia bandejat
perpetuament, y tambe lo corredor: al qual se donen
cent açots. ^c

¶ No val lo contraete que per menor sera fet ab ju-
rament, per que se enten hauerlo fet manat. ^d Y lo
contraent que exigira dit jurament, pague doscents
morabatins. ^e Ni valen los actes de diffinicions, remis-
sions, ordinacions, que faran als tudors de les admini-
stracions, sino seran majors, y si lo Notari quels rebra
hi posara segrament, sia priuat del art de notaria. ^f Y
quant algun menor delinquira, nol escusa la menor
edat, sino sera infantil. ^g Y si essent pubil en plet se
donara sentēcia contra ell, menys del tudor no val. ^h
Y dels chichs de sent Vicent Ferrer, no sen empache lo
pare de ofens, sino los que estan deputats pera la
confraria de aquells. ⁱ

a lac. 1. 11. 2. 13.
* ij. xiiij. xiiij. y
com pagat nols
se torne, inf. de
coses pag. no
deg. §.
b lac. 1. 22. 4. 6.
* iij. ij.
c imp. 1513. 7.
16. * iij. xiiij. xx-
iij.
d lac. 1. 11. 3. 15.
* ij. xiiij. xvj. Alf.
3. 218. 4. 1. * ij.
xiiij. xx. & 231. 2.
2. * ij. xiiij. xxj.
e Alf. 3. 231. 2. 2.
* ij. xiiij. xxj.
f Alf. 1. 90. 3. 11.
* ij. xiiij. xvij.
g lac. 1. 11. 1. 5. *
ij. xiiij. vj. Y no
es tēgut de in-
juria de obra,
ni de paraula.
inf. de injur. §.
es tengut y me-
nor de 18. anys
no pot esser tur-
mentat, inf. de
turm. in prin.
h lac. 1. 39. 2. 7.
* v. vj. xxj.
i Phil. 1564. 1.
1. 119.

DELS TVDORS, E Curadors.

TITOL XXX.

Qui pot esser
tudor o no.

¶ Vdor deu esser donat al pubil que es a-
quell q no te quinze anys cumplits. ^k
Y no pot esser fet tudor algun clergue,
o religios ordenat y constituyt en sacres
legitim, ni datin: mas pot esser fet testa-
mentari, o per persones conjunētes, miserables, o per
clergues. ^l Ni pot esser ho qui no te cumplida edat

k lac. 1. 11. 1. 35.
* v. xxxv. ij.
l lac. 1. 8. 4. 4.
* ij. vj. xxij.
Mart. 172. 2. 3. *
ij. vj. xxiiij.

M de vint

De les Instit. Forals. Libre.I.

de vint anys. ^a Ni qui es mut, o soit. ^b Y si sera fet incapaz, seraho quat sera capaz, ço es, lo menor quat sera fet major, y lo furios quat haura cobrat lo seny. ^c Ni pot esser alguna dona tudriu de sos fills, legitima, ni datiu: encara que especialment ho demane al princep. ^d Mas per testamēt pot esserho la mare, o auia, y no altra dona, y sis casara la dita mare, o auia ab altre marit, es extingida la tal tutela. ^e Ni ho poden fer aquils que seran estats remoguts de la tutela per suspectes, o ab justa raho sen seran escusats. ^f Ni aquells que tenen tres tuteles, o tres cures. ^g Ni pot la mare en son testamēt donar tudor a sos fills, sino li seran hereus. ^h

Tutela datiu.

Sia vn tudor.

Com se ten la dacio d' tudor.

Quant lo pare, o la mare hauran dextar tudor, o curador a sos fills, no ha menester confirmacio de jutge. ⁱ Mas no hauent hi tudor, o curador testamētari, donē la Cort als pubils vn parēt de aquells patern no lo mes sufficient, sens mirar propinquitat de grau de parentela, tāt per als bens perneguts del pare, com de la mare. O si no ni haura patern, sia matern, q sia major d vint anys: y sino ni haura parents, donels vn vehi sufficiēt en tudor, y axi donat, a segure de tenir saluos los bēs del pubil, ^k fins aquell tinga vint anys. Y donels tambe pera poder portar lo plet que ja contra son pare era mogut, pera que responga a daquell com hi es tengut. ^l Y pot cascun vehi esser destret a esser tudor, sino tindra justa escusa. ^m Y haja hi vn sol tudor, y no molts, si jalo pubil no te los bens en diuersos lochs: de modo que per vn sol, no puguen esser administats, y si aquell tindra que demanar al pubil, donels altre tudor quel defena. ⁿ

Si lo testador dica que dona tudor y curador a sos fills, o a son fill, entense esser donat a tots los fills, si lo testador ne tindra molts, y als posthums, y als q seran catus en poder de enemichs si ni haura, y a les filles, cō en nom dels fills, si entēguē les filles. ^o Y si lo tudor morra, no pot dexar la tudoria a son hereu. ^p Y essent donat en testament a molts pubils, quant lo hu de

^a Iac. 1. 39. 1. 3. * v. vj. iij. & 40. 1. 34. * v. vj. xlv

^b Iac. 1. 39. 3. 17 * v. vj. iij.

^c Iac. 1. 40. 2. 38 * v. vj. v.

^d Iac. 1. 39. 3. 19 * v. vj. vj.

^e Mar. 172. 2. 24 * v. vj. vij.

^f Iac. 1. 40. 2. 4 * v. vj. xliij.

^g Iac. 1. 39. 4. 34 * v. vj. xxix.

^h Iac. 1. 39. 1. 2 * v. vj. ij.

ⁱ Pet. 2. 123. 4. 7 * v. vj. xj.

^k Iac. 1. 39. 1. 6 * v. vj. ix. & 40. 1. 33. * v. vj. x.

^l Mar. 172. 2. 1 * v. vj. xij.

^m Iac. 1. 39. 3. 14 * v. vj. xxij.

ⁿ Iac. 1. 39. 3. 11 * v. vj. xxvij.

^o Iac. 1. 39. 3. 10 * v. vj. xxxix. & 39. 3. 21. * v. vj. xl. & 40. 2. 39. * v. vj. xli.

^p Iac. 1. 39. 3. 18 * v. vj. xxxvj.

Dels Tudors, y Curadors. Tit. xxx.

hu de aquells sera fet major pertanyli la tutela. ^a

Cura de incapazos.

Tamē sia assignat curador als adults que son de edat de quinze fins a vint anys, si mal administren sos bens: o si contuendra pledejar demanant, o essent demanats. ^b Y als furiosos, orats, o prodichs. ^c Y als absents, y al mort, y a la heretat jacent: conuocats, y oyts tres, o quatre parents mes propinchs de aquell a quis fa lo curador: o vehins mes honests, si no hi haura parents: y no ho puga esser notari, o procurador, o aduocat de seca, sino era parent: y altrament fet, no vallo que fara. ^d Y lo iusticia y lurats assignen vn curador, pera posar a offici, o altre commodo als orfens que mēdiquen per la ciutat, encara que tinguen pares: y si aquells exiran del offici, y tornaran a mendicar, lo iusticia façals açotar, y bandejels: com sia cosa digna, que qui no treballa no menje. ^e

Qui pot escusarse o no.

Pot escusarse de la tutela aquell que tindra los officis de Batle, o Cort, o que tindra cumplida edat de setanta anys. ^f Y qui es pobre. ^g Mas no pot escusarse qui promete al pare de acceptar la tutela: encara que per altra raho sen pogues escusar. ^h Y si algun ereedor del pubil voldra dir sospites del tudor, no sia oyt, sino donant seguretat de pagar cent morabatins de or, al Fisch, y a la obra de murs y valls aplicadors, tostemps que no prouara la sospita. ⁱ

Com administren.

Lo tudor testamentari pot administrar, encara que no tinga la administracio per autoritat, o poder del jutge, ni haja jurat fer lo vtil per lo pubil: ni lo pubil haja rebut la herencia, com haja fet inventari. ^k Y lo tudor pot demanar los deutes ques deuen al pubil: y quil pagara, restara absolt del deute: mas no pot fer remissio, ni posa del deute: y feta, no obsta que lo pubil ho puga demanar. ^l Y essent molts tudors, no pot lo hu sol fer, ni cōtraçar lo que pertany a tots, si seran presents en la ciutat, o loch: y si lo hu morra, pot la Cort posarni altre, si li parra esser menester. ^m

Ningun tudor pot vendre los bens seents del pubil,

^a Iac. 1. 39. 1. 1. * v. vj. j.

^b Iac. 1. 40. 1. 36. * v. vj. xliij.

^c Iac. 1. 40. 1. 37 * v. vj. xxxvij.

^d Pet. 2. 123. 3. 6 * vij. x. iij. 105. 238. 3. 6. * vij. x. v.

^e Pet. 2. pri. 12. 10. 2.

^f Iac. 1. 39. 4. 33 * v. vj. xxvij.

^g Iac. 1. 39. 4. 25 * v. vj. xxx.

^h Iac. 1. 39. 4. 27. * v. vj. xxxj.

ⁱ Pet. 2. p. 86.

^k Pet. 2. 123. 4. 2. * v. vj. xij.

^l Iac. 1. 39. 3. 22. * v. vj. xli.

^m Iac. 1. 39. 4. 26. * v. vj. xliij.

Com venade's
bens del pubil.

bil, sino sera per fam del pubil, o per rescatar de catius lo pare, o la mare de aquello per pagar deutes del defunct: o per pagar, o establir dot, o creix, o canviar, o millorar ab autoritat del justicia: y si lo testador haura disposi ques venen sense la dita autoritat: y altrament venuts, no val la venda: y pot lo pubil cobrar la cosa tostamps que voldra, sens correrli prescripcio fins que tinga vint anys: y pot demanar dites coses: e per la mala administracio al tudor, o al que re les coses: y per demanarles al hu, no es impedit demanar lo altre. ^a Y sis vendran, no les compre lo tudor, ni si muller, ni lo curador, ni procurador, ni altre administrador. ^b Y tambe pot vendre a profit del pubil lo vi, oli, forment, e altres coses semblants, que estojades no posien guardarle. ^c Y si los tudors, o altres administradors vendran cosa de la administracio per enant, o de altra manera, faças ab carta publica: altrament nols se done credit: mas estiment de nou per la Cort a profit de qui son, en quant la cosa valguera en lo temps de la administracio. ^d Y si lo tudor, o procurador en dits noms vendran cosa sua propria com a cosa del pubil, no val la venda. ^e Y si establira per ra tostamps cosa del pubil, pot reuocarho. ^f

Defense al pubil.

Com se fa
la tutela.

¶ Quant se posara contral pubil alguna demanda de cosa leent, o moient, lo ques despendra sia acostes del pubil: y sentse clam, ni lo pubil, ni lo tudor, ni marmessor son tenguts a pagar lo quart, ni la calonia. ^g Y los majors de quinze anys no cobren les rēdes sens curador. ^h Y acabas la tutela per cumplir lo pubil edat de quinze anys, o per mort del tudor, o per mort del pubil. ⁱ Y acabada la tutela ni por lo tudor demanar, ni esser demanat per coses del pubil: ans lo pubil fet major de vint anys pot demanar ses demandes, y deu respondre a les que lis faran. ^k

¶ Qualseuol tudor, o curador general, o marmessor deu fer inventari de les coses del pubil presents sos parents, e altres que sapien lo que te lo pubil. ^l Y en lo

a lac. i. 39. 1. 6.
* v. vj. xvj. 39. 4.
30. * v. vj. xvj. 39. 4.
& 40. 1. 31. * v. vj. xvj. 39. 4.
3. * ij. xliij. 11. 4.
11. 3. 1. * ij. xliij. 11. 4.
b lac. i. 29. 1. 2.
* iij. xvij. 11. 4.
29. 3. 9. * iij. xvij. 11. 4.
c lac. i. 40. 1. 5.
* v. vj. xix. Y
com entreuina-
ga lo tudor a
contractes del
menor. sup. tit.
1. §. encara que
d Mar. 171. 2. 4.
* v. vj. xx.
e lac. i. 73. 1. 3.
* ix. xliij.
f lac. i. 34. 1. 6.
* v. vj. xvj.
g lac. i. 39. 1. 4.
* v. vj. viij.
h lac. i. 16. 4. 1.
* iij. x. j. & 39. 3.
13. * v. vj. xxxiiij
Impe. 1542. 7. 2.
23. * ij. xliij. xvij
y los bens dels
tudors son taci
tamēt obligats
al pubil. inf. de
peny. §. si algu.
i lac. i. 39. 2. 10.
* v. vj. xxv.
k lac. i. 39. 4.
28. * v. vj. xxvj.
l Alf. i. 90. 3. 13
* ij. xliij. xviij.

Com done
conte.

en lo loch hon haura administrat, encara que sia dona tudriu, deu donar conte de la sua administracio dins tres anys apres que lo pubil sera fet major: o intimarli ab prouiso del justicia com esta prompte a donar dits contes: y passats los dits tres anys no es tengut ell, ni son hereu: y si per culpa del tudor, o curador dexaran de donarse, o començarse dins los tres anys, resten saluos als menors sos drets pera demanar los conforme a justicia. ^a Y lo tudor que haura mal administrat, pot ell, o sos hereus esser demanats per lo pubil de la mala administracio. ^b Y pot esser remogut de la tudoria, y ferse altre tudor, si lo pubil se clamar que administra mal, y constara a la Cort. ^c Y la Cort donels jutges contadors, pera que summariament coneguen dels dits contes apres de acabada la administracio. ^d Y los officials nos empachen contra Furs dels contes de tudors y curadors, sots pena de cinquanta morabatins, al Rey, a la obra de murs y walls, y al accusador applicadors. ^e

a lac. i. 16. 4. 1.
* iij. x. j. & 39. 3.
13. * v. vj. xxxiiij
Impe. 1542. 7. 2.
23. * ij. xliij. xvij
y los bens dels
tudors son taci
tamēt obligats
al pubil. inf. de
peny. §. si algu.
b lac. i. 39. 2. 10.
* v. vj. xxv.
c lac. i. 39. 4.
28. * v. vj. xxvj.
d Alf. i. 90. 3. 13
* ij. xliij. xviij.
e Pet. 2. R. 136.
4. 7. * j. iij. ext. y
com se faça la
definició. sup.
tit. 1. §. no val.

Fi del libre primer.

M 3 DE

DE LES IN- STITVCTIONS DELS FVRS Y PRIVILEGIS DE VALENCIA

LIBRE SEGON.

DELS TERMENS en lo Regne de Valencia.

TITOL PRIMER.

Los términos del
Regne.

LOS termens del Regne de València son del canal de Vildecorna, que es en la riba del mar, axi com va lo riu amunt, e passa per la Cenia, e ix a Benifaça restant Benifaça ab Morella y sos termens del Regne de València: e axi com partix ab Montroig, e ix al riu de les Truytes, que es prop la Glesiola, e axi com va a Arcedo y a Lledo, restant aquells dins lo dit Regne, axi com va a la Mosquerola, e a Mora, restant Ruuiols dins lo dit Regne, e de Mora a la font de la Babor, axi com va lo riu Danuentosa, e ix a la Maçanera, restant deça del riu del dit Regne, y la part della de Arago, e axi com va a la ferra de Iauaambre, e de allí a Castell Phabis, e Ademuç, restant dits castells en lo Regne de Valencia: e de allí al terme que parteix Ares, e Senta Creu, e ix al terme de Toixa, e de Xelua, e ix a Senarques, e parteix terme ab Castella: e axi com va a Xerelli, e a la ferra del Arua, e feneix a Cabriol, e al terme de Garamoxen, e a la Font de la figuera, e

De particio de les cofes. Tit. ij.

ra, e com ix a Burriaharon, e d'allí a Almizra, e al port de Biar, que parteix terme ab Villena, e axi com va la ferra de Biar, fins a la mola, e fins a la mar que parteix ab Bufot, e ab aygues. ^a Y pendent lo pleyt que pen deix entre la vila de Capdet y la ciutat de Villena: sobre los termens, los que de Moxent, Ontinyent, o altres viles de aquelles parts, anaran enues la gouernacio de Oriola passant per dit terme litigios, passen liberament com si passassen per lo Regne de Valencia. ^b Y lo cami que va desde Castell Phabis e Ademuç a Valencia, de quin terme sia, facen comissio. ^c Y dins lo terme del Regne de Valencia es hi compres Alacant y Oriola. ^d

Termens de la
ciutat.

¶ Lo terme de la ciutat de Valencia, es fins al terme de Muruedre que parteix ab Puçol, e fins al terme de Olocau, y de China, y de Bunyol, y de Turis, fins a Montserrat, e al terme de Algezira, e de Cullera, y la riba de la mar, e dure cent milles dins mar. ^e Y cada Gouernador faga reedificar los mollons de les ciutats y viles del Regne. ^f Y entren en dit terme Muruedre, lo Puig, y Cullera: y los justicies de Valencia exerceixen sa jurisdicció en aquelles. ^g

Termens de
camps.

¶ Si entre los camps vehins no hi haura termens, o sen seran leuats, ningú los hi pose sens presència dels senyors dels camps. ^h Y qui mudara enganofamēt lo terme que sera posat, pague cinquanta morabatins Alfonsins, e perda la terra que haura presa de sa propria autoritat. ⁱ

DE PARTICIO de les cofes. Titol ij.

Inseparacio als
Regnes.

¶ OS Regnes de Valencia, Arago, y Mallorca ab ses illes, y Principat de Catalunya, y los Condats de Rossello, Ceritania, Confluent, y Vallspir, y los Viscondats de Meledes y Carladès sien inseparables los vns dels altres, de tal manera, que

^a Jac. 1. 1. 4. 1. ^h Jac. 1. 1. 4. 1. ⁱ Jac. 1. 1. 4. 1.

^b Imp. 1537. 2. ^c Imp. 1537. 17. ^d Ioan. 1. pri. 5.

^e Imp. 1537. 17. ^f 4. 76. * xci. ii. j.

^g 3. 30. * lxxxix. ^h sup. de les fant. ⁱ esgl. 9. si en los termens.

^e Jac. 1. 1. 2. * ^f Jac. 1. 1. 2. *

^g Ferd. R. 307. ^h 1. 16. * j. j. v. v. j.

ⁱ Pet. 2. p. 96. § ^j 4. & R. 139. 4. 20. ^k * xii. iii. j.

^h Jac. 1. 1. 4. ⁱ * ij. j.

^j Jac. 1. 1. 3. * ^k ij. j.

De les Instit. Forals. Libre. II.

ra, que qui es Rey y senyor del hu de aquells, ho haja de esser dels altres: excepto que lo Rey pot donar alguns viles y lochs, salua la dita diuísio. ^a Y lo Regne de Valencia y sos drets son incorporats en la corona de Arago. ^b

Coses commu-
nes.

¶ Les ribes, e ports de la mar, y los rius ab les ribes y ports de aquells, e de tota aygua dolça, e salada, y estany, son publichs y comús a tots, y perço cascu pot arrimar y ligar hi les naus, y peixcar, y traure les rets, y carregar: mas los arbres y propietat de aquelles son dels senyors dels camps vehins: y poden los peixcadors fer cases a la riba de la mar, y sien sues ab los sols mentres durara lo edifici: y essent desfet, torna lo sol a esser comú. Y en la mar pot peixcar qui vol en tots artificis, donant lo delme al Rey: excepto prop la gola de la Albufera per vna milla: mas en les Albuferes Reals no hi peixque qui no pagara son dret al Rey. ^c Y los Rius nauegables corrents en los Regnes del Rey, son regalies del Rey: y dels molins y ribarges de aquells te lo Rey la conexença, aixi en sos lochs, com en los dels Barons. ^d

Peixca o caça.

¶ Qui traura anguiles de clots, si hauent vna vegada auísat lo quinter, no vindra, pot traureles dauant dos testimonis sens pena, pagat lo tribut degut: y ordenen quatre peixcadors com se peixcara en lo temps de les Fotges, y quines parues no si puguen vsar: y sis vedara per lo Batle per algun temps, o loch, es vedat pera tots: y donant licència a hu, entense esser donada a tots. Y en los vedats de sent Miquel a Pascua, pot si peixcar huit dies ans de sent Miquel. ^e Mas los volatils poden esser caçats per la mar y Albufera, sens pagar tribut al Rey. ^f Y qui suulla pot caçar en la deuella de la Albufera, quāt los lurats ho ordenaran. ^g Y ningun caçe per camp de altri sens voluntat de son senyor. ^h

Fustes q deua-
llen per lo riu.

¶ Les fustes y lenya que portaran los rius, rambles, o ayguaduits, que no tindran propri senyor, y nos mostrara

a Iac. 2. p. 102.
Pet. 2. p. 12. Alf.
2. p. 15. Perdi. 2.
pri. 2. y quines
coses no sien a-
lienables en lo
regne. infr. de
comp. y ven. q.
lo Rey, & 6. seq.
b Alf. 3. p. 5.

c Iac. 1. 72. 1. 10.
* ix. xij. xi. & 72.
1. 8. * ix. xij. viii.
& 72. 1. 11. * ix.
xij. xij. & 72. 1.
12. * ix. xij. xij.
& p. 36. Pet. 2. p.
19. lo. 2. Pet. 2.
pri. 21.

d Pet. 2. p. 106.

e Pet. 1. p. 21.

f Iac. 1. p. 36. 6.
1.

g Pet. 1. p. 20. 6.
7. Alf. 3. ix. xxx-
iii. lxii. * non
est in antiq.

h Iac. 1. 72. 4. 2.
* ix. xiiij. ij.

De Particio de les coses. Tit. ij.

strara estar aparellades pera posar en obra, sien del q primer los ocupara. Y si sera aparellada pera obrar, moïtres a la Cort per lo q les ocupara dins tres dies, pera que la Cort ne faça lo que de justicia li parra: mas si seran estaques, o fustes de aguts, o de clofes, tornense a sos senyors. ^a Y lo pont de Cullera es dels lurats de Valencia. ^b

Caces.

¶ Les besties y auells saluatges sien del q les pendra: y tambel los fills que de aquelles naixeran en poder del qui les prengue. Y si fugintli hauran tornat en la libertat, y per altre seran preses, sien del vltim q les prengue: com no sia falcó, ni astor, o esparuer, o altres animals q solen tornar a hom: si fugiran de son amo, qui les pendra deushu tornar: y si tantost no trobara son amo, poseles en poder del justicia dins tres dies, pera que aquell ne faça fer crida, y trobat lo amo, torne-lo: y si dins tres dies no li trobara amo, guardelo senfe caçarhi, y apres hi pot caçar: y si perdra, jurant q nol ha amagat, ni per sa culpa perdut, non sera tengut: y qui aqo no guardara, esmene a son senyor la aue en doble del que aquell jurara que valia. ^c Y les gallines, oques, o pagos, si fugiran de casa son amo, tostéps son de aquell. ^d

Coses de lari-
ba del mar.

¶ Si algu en la riba de la mar se trobara pedres precioses, o altres coses, son del qui les trobara metres nos trobara amo de qui son. ^e Mas si per causa de tempesta algu lança sa roba en mar, resta sua: y qui dins la mar, o en la riba la pendra ab animo d tenirlas, comet furt. ^f Y qui trobara thesor en sa casa, hajan lo quart y lo Rey los tres quarts: y si trobara en terra de altri, donen la mitat del seu quart al senyor de la terra, pagant les despeses per yqual: y si qui sabra hon hi ha thesor no ho fara saber al Rey, o son lochtinent, dins deu dies, sia a mercede del Rey. ^g Y lo que voldra cauar thesor en casa de altri, assegure en poder del Ordinari que refara lo que derrogara: altrament pot esser impedid, encara que sia oficial del Rey. ^h

Thefors.

a Mar. 214. 3. 1.
* ix. xij. x.

b Ferd. R. 305.
4. 8. 1. lxiiij. iij.
j.

c Iac. 1. 72. 4. 1.
* ix. xiiij.

d Iac. 1. 71. 3. 1.
* ix. xij. j.

e Iac. 1. 72. 1. 9.
* ix. xij. ix.

f Iac. 1. 72. 1. 7.
* ix. xij. vij.

g Iac. 1. 72. 3. 17.
* ix. xij. xxiiij.
supplicat q les
mines ques tro-
baran en lo Re-
gne sien dels se-
nyors de la here-
tar, pagant al
Rey lo quin-
terseu. I. 2. o
uísio. P. 1. 4. p.
1564. 1. 104.
h I. 1. 103. 2.
11. x. xij. xxv.
R. 110. 3. 37. *
x. xij. xxvj. &
P. 44. 9. 15.

M 5

¶ Tots

De les Instituts Forals. Libre. II.

Coses commu-
nes.

¶ Totes les places dedins y fora la ciutat, y de son terme, y les carreres, y les aygues, y aqueductos, lenyes, fults, pedres, moles, guix, calç, carbós, patis, margals, riberes, boschs, caces, prats, pastures, entrades, exides, herbes, rambles, arenals, ponts, y passatge de aqils, fonts, rius, ports, ribatges de la mar, lo mercat, murs, y barbacanes son publichs y comuns a tots francament. Y cascu pot fer deuesa pera conills, e altres besties: y laurar y plantar francament les terres que en temps de Sarrahins no foren laurades sens demanar licencia: si ja no seran donades a dalgun ab que ferueix de aquelles laurons ab los vehins dels lochs en terme dels quals esta, y tambe los cauallers en lo loch hon estaran. ^a Y tot hom pot tallar, pendre, y traure, y portar per terra y per aygua francament fusts menuts y grossos, calç, guix, algeps, moles, rodes de molins, y pedres a tots vios de qualseuol loch, de quisiuulla q sia: y si per dita raho se fermara de dret contrals lurats, no sia admesa per lo Governador, ni si empache. ^b Y lleuen se les cleales ques feyen de dalt a baix, y nos faen en part de la contribucio de Valencia. ^c

¶ Poden los vehins de Valencia pasturar, caçar, y fer lenya, tallant rames en la deuesa de la Albufera, y no arrancant rabaecs, a ordinacio dels lurats y consell, y no altrament, sots pena de deu morabatins. Y si lo guardia la guardara mal, posen altre lo Batic. ^d Y poden si tenir cent cabres y cinch cabrons pera vendre let per la ciutat, segons los lurats ordenaran. ^e Y pot quisiuulla tenir barques en la Albufera, y no sia donat a dalgun particular. ^f Y si lo Mestre de Muntesa, o sos officials, o altre, impediran als vehins de Valencia lo p-xicar, pèdre lenya, fer cendra, o altres coses semblants, en terres del Maestrat, coneguenne los lurats de Valencia, no suspetes als dits vehins, sots pena de dos mil morabatins, al Rey applicadors. ^g

¶ Los que portaran fusta a Valencia, o al Regne, poden passarla per qualseuol part, o lochs de senyors, o altres,

a Iac. 1. 72. 2.
14. * ix. xi. xv.
& 25. 3. 11. * iiii.
xviii. xj. & pri.
57. Pet. 1. priu.
20. §. 4. & §.
3. & §. 5. & §. 6.
y poden los lu-
rats establir los
valls y places.
sup. de offi. jur.
§. lo nuncio.

b Iac. 1. 2. 5. *
j. ij. xvj. Iac. 1.
p. 8. §. 6. & p. 29.
Pet. 2. R. 113. 4.
15. * j. ij. xvij. &
pri. 109. & pri.
110.

c Pet. 1. 97. 4. 55
* extr. vij. 1. 1. b.
& p. 17.

d Pet. 1. p. 20. §.
7. Iac. 2. pr. 100.
Pet. 2. p. 14. lo. 2.
Imp. 1533. 16. 2.
50. * lxxxiii. j. 1.

e Pet. 2. pr. 128.

f Iac. 2. p. 91.

g Ioan. 1. pr. 5.

De particio de les coses. Tit. ij.

Fusta ques por-
ta a Valencia.

En quins lochs
se pot obrar o
no.

o altres, pagant los dayns que farā en lo passatge, sens contradicció. ^a Y si la fusta sera presa per les terres del cami que la porten per lo riu de Godalauar, sia restituyda. ^b Y quant dita fusta sia arribada, nos faça la marmota del pont de Quart, fins al loch hon te trau del riu, y puguen los iusticia y lurats imposarhi la pena quels parra. ^c

¶ En la rambla, e planura que esta prop del Real, e del riu d Godalauar, excepto la antiga lauro, ningu hi laura, ni en altres lochs publichs: ans sia a vs de la ciutat francament. ^d Y carrers publichs, e camins per hon se va a les heretats no sien closos, cuberts, ni estrets. ^e Y qui moura, o bastira en la ciutat, o fora paret, o portal, o altra obra sobre sol de terra, o fonament, dexe del seu sol vna vegada a la carrera publica dos palms de alna, si ja no haura tornat arriere altra vegada, o lo carrer te mes de dibuit palms en ample, o si lo edifici sera en les moteries. ^f Y pot cascu fer bāchs y taules prop de sos edificis frācamet, com no estrenyguen les carreres, y per fer portals, o finestres, o porches, o enuans, o altres coses: en les quals es menester licencia del Rey, o Mustaqaf, no sen pague res. ^g Y ningu faça casa, ni estatge, ni tinga loch entorn dels murs dins, ni defora, en la barbacana, ni en lo vall, y lo q si es edificat se derroque. ^h Y puga qui voldra obrar vna sola casa, en lo Grau, prenint terra pera obrar l, de hon se pren pera la muralla, com no si faça forn, ni carniceria. ⁱ Y si algu haura obrat contra les dites disposicions, o obrira carrer, derroqueho a ses costes. ^k Y faças vn pont pera anar al Grau de Valencia. ^l Y cascu pot pendre de les rambles, places, y plans, terra, graua, y arena, y secar draps, y llauar, y no puga esser vedat per lo Rey, ni sia guanyat a altre per gracia del Rey, o longa vfança. ^m Y dos taules de carnereria que hi haura en la Xerea, portense al mercat. ⁿ

¶ Aquell que pendra biga de altri, y la posara en sa obra,

a Pet. 2. pr. 111.
de la franquea
pera portar fu-
sta, vide sup. de
diu. tribu. §. a
casu.

b Iac. 2. p. 65.

c Pet. 2. p. 2.

d Iac. 1. 2. 3. 6. *

j. ij. xvij.

e Iac. 1. 2. 3. 7. *

j. ij. xix. Iac. 2. p.
122.

f Iac. 1. 2. 3. 8. *

j. ij. xx. & pr. 84.

§. 3. Mar. 176. 1.

1. * ix. xxvj. x. y

remeten se les

penes ans co-

meses. Iac. 1. pr.

84. §. 4.

g Iac. 1. 79. 3. §.

ix. xxvj.

h Iac. 1. 2. 3. 10.

* j. ij. xxi. & pr.

86. y com cone-

guen los lurats

de les causes dls

ampris. supra

de offi. iur. §. co-

neguen.

i Iac. 1. p. 80.

p. 29. Iac. 2. 44.

k Iac. 1. p. 122.

l Iac. 1. p. 33.

m Iac. 1. 2. 3. 9.

* j. ij. xxi.

n Pet. 2. p. 8.

obra, no es tengut a lleuarla, mas pague lo preu: y per estalonar la cala, pot pendre tot hom biga de altri pagantla, y si per altraraho la pendra, paguela doble. Y qui de rahims de altri fara vi, o de espigues de altri fara formet, o de or, o argēt, o altre metall de altri, fara taça, o altra cosa, o de llana de altri fara vestir, o de fusta de altri fara nau, o armari, o altres coses semblants, si la cosa apres de feta pora tornar-se a la primera materia, es del senyor de la materia: mas si pera fer la cosa mezela en la sua materia materia de altri, la cosa es del que la feu: mas deu pagar al senyor de la materia, tant com aquella valia: y sino pot, vena de la cosa que feu en tant quant baste pera pagar. ^b Y qui en son sol edificara ab materia de altri, es feu lo edifici, com tota cosa bastida sobre pati, sia del senyor del pati: mas lo senyor de la materia pot demanar que lis done lo preu, o altre tanta fusta, o pedra, o allo que es. ^c Y qui de sa materia bastira en sol de altri, es lo edifici del senyor del sol. ^d Y qui pintara en taula de altri, la pintura es del senyor de la taula. ^e Y si cauall emprenyara egua, sia lo polli que naxera del amo de la egua. ^f Y si per alluuió crexera alguna cosa al meu camp, aquella sera meua. ^g

Guardes la particio antiga.

Orde p'ques lleuen les marjals de la horta de Valencia.

¶ La antigua particio feta per los partidors, posats per lo Rey don laume conquistador, deu esser guardada. ^h Y pera que les marjals fetes en la horta de Valencia, se tornen a refer, lo Rey les fa franques del terç del me, y los Ecclesiasticos dels delmes y primicies, y de tots los censals quels responen, y los Jurats se obliguen a refer les cequies y ponts, y camins: ab que per auant ho sustenten los amos: als quals se establiran les terres. Y los Jurats les donen a qui vullen: ab que ningun carregue sobre elles censal, o violari, ni hi planten vinyes, ni arrosos, y quiles fara, arranqueles a ses costes: ans si facen forments, o altres esples, y a les vores platen hi albers y parres, y per mig fruytals, y dure metres parra als Jurats: y facense erides que quite cen-

a Iac. i. 17. 4.
12. * ii. xij.
xvii.

b Iac. i. 71. 3.
* ix. xij. ii.

c Iac. i. 71. 4.
* ix. xij. ii.

d Iac. i. 71. 4.
* ix. xij. v.

e Iac. i. 72. 1. 6.
* ix. xij. vj.

f Iac. i. 18. 1. 17.
* ii. xij. xix.

g Iac. i. 71. 3.
* ix. xij. ij.

h Iac. i. p. 5. p.
10. & p. 20. Esta
particio antiga
se feu segons se
conte en la fi d
la conquista q
esta en lo prin
cipi del volum
dels priuilegis.

re censals sobre les dites terres, dins cert temps los manifeste, y contee, y adrece la terra dins cert temps, sots pena de perdre lo censal: y los Jurats la donen com les demes. Y cada dos, o tres anys facen los Jurats electio de cequiers pera les dites cequies, y del seu juhi se encorrega al Iusticia, o Jurats, y los hereters li paguen lo salari: y qui no pora pagar lo adreç de la cequia, pagueho lo cequier. Y tambe facen electio de veedors, pera que arreglen les dites coses: als quals hagen de pagar les parts quels voldran, y facen si escorredors a la Albufera: y si res se innouara, poden estatuyrhi lo Iusticia, Jurats, y Consell ab los Ecclesiasticos, per lo que a ells tocara, a arbitre del Batle. ^a Y tambe poden los Jurats establir les places y valls que son prop del mur a cert cens: les quals per lo Rey los foren donades. ^b Y lo Rey pot donar les terres hermes, sino son hermes per no poderles procurar son amo per esser pobre, o pubil, y si per aquelles sos amos contribuixen en los drets Reals, o sino sera alguna part competent dexada per als bestians: les quals no poden esser emparades, ni a altre donades. ^c

Qui pot establir.

Lo ques guanya dels enemichs.

¶ Quant algu pendra algunes coses dels enemichs, son les tals coses de aquell qui les pendra, ab lo que de aquelles naxera, y si fugiran y tornaran als enemichs, sien del primer senyor. ^d Mas los que guanyaran castell, o terres de Sarrahins, guanyen la per al Rey. ^e Y los lochs que lo Rey cobrara dels enemichs, tornense francament a de qui eren. ^f Y los bens dels Valencians que foren, o no foren en la guerra, apres q seran cobrats del Rey de Castella, tornense a de qui eren. ^g

¶ Sien partides les aygues del riu public, segons la granea dels camps, sens prejuhi de altres. ^h Y de la aygua del riu de Godalauar, lo Rey ne fara la particio com conue. ⁱ Y en la cequia Real ques tran de Xuquer, poden posarhi la aygua que voldran del dit riu, los Bisbe, Capitol, Jurats, y particulars dels lochs del Ginet, Sollana, Trullas, Alcayua, Turis de Romani, Almu-

a Pet. 2. p. 133.

b Pet. 2. p. 48.

c Iac. i. p. 24. 9.
2.

d Iac. i. 72. 4. 3.
* ix. xij. ii.

e Iac. i. 73. 2. 9.
* ix. xij. ix.

f Pet. 2. 130. 1. 1
* xij. ii. j.

g Pet. 2. 130. 2. 2
* xij. iii. j.

h Iac. i. 20. 3.
37. * ii. x.
xxxvii.

i Pet. 2. R. 111.
1. 40. * ii. xv.
xxxix.

De les Instit. Forals. Libre. II.

Almugafes, benifayo, Espioca, Silla, Picacen, Alceer, Beniparrell, Albala, y Catarroja, y portar per aquella, examplant, y adobantia com conuindra, y lleuar la volta quefa en Alcalauies, y alli traure cequia que vaja deues Valencia, pera regar les terres vehines, y portarhi los experts quels parra, y tachar les despeses com los parra dels que tindrá commodó, y executar lo tachat. ^a Y nos moueres a cerca del afondar, y examplar la cequia de Muncada, ni si posen sobrepostes, ni argamaces, sots pena de la indignacio del Rey, y cinquanta morabatins. ^b Y en la cequia de Castello de en Arruffat, no si peixque, ni hi passen besties, sots la pena que los lurats de Valencia hi posaran, executora per aquell, y posen hi vn guardia, o cequier que la guarde, com ho ordenaran los lurats, y lo official que hi contrauindra, pague mil florins. ^c Y los descortiments de la cequia de Vilareal, si pertany a Burriana, o a Nulles, ierfen ha justicia. ^d Y si naxera font en camp de algu, sia de aquell de qui es lo camp, y quant no la haura menester, sia del vehi de mes auall, y no sia presa per algu, sens voluntat de aquell a qui pertany. ^e

¶ En lo any q per causa de la seca faltara aygua en les cequies, proueixea hi lo Governador immediadament, especialment en les cequies ques trahuen del riu de Godalauiar damunt Valencia, que deu fer deuaillar aygua conuenient a son arbitre y dels lurats, pera les heretats y molins de Valencia lo millor ques puga, o per certs dies de la semana, o de altra manera, sens perjudicar la cequia de Muncada. ^f Y les aquts no llien tant examplades, q impedixquen lo baxar la aygua a Valencia. ^g Y determina lo Rey, que en cert any de seca, reguen les cequies de damunt quatre dies y quatre nits, y dexten anar a Valencia la aygua altres quatre dies, y quatre nits, sens prejuhi dels drets de tots. ^h Y la cequia de Muncada en temps de seca, dona a les cequies que van a Ruçafa, y de Mislata, Faura,

Particio de aygua en temps de seca.

^a Mar. p. 8.

^b Pet. 2. p. 118.

^c Alf. 3. p. 41.

^d Pet. 2. R. 119.
3. 14. * 119. xv.
xl.

^e Tac. 1. 18. 4. 2.
* 119. xvj. xxxvj.

^f Tac. 2. pr. 136.
& pri. 136.

^g Tac. 2. p. 96.

^h Tac. 2. p. 136.

De les Virtualles. Tit. iij.

uara, y Rascanya, vna post de aygua tots los dilluns, y dimats ab ses nits, o en temps de major necessitat, dos posts per los dits dies, a conexença del cequier de Muncada y per apelacio del Batle general, q en coneguen sumariament y sens escrits. Y restanyese les files que ixen de la dita cequia, per los dits dos dies, excepto les que yran a molins, o pera bestians, o altres necessitats a coneguda del cequier, restant en ma del senyor Rey, poder emendar y declararho a sa voluntat. ^a Y pot esser treta aygua del riu de Xuquer, per lo terme de Tous pera portar a Godalauiar, per q ni haja abundancia per als ops de la ciutat, sens perjudicar a altri. ^b

¶ Com ningu sia forçat a tenir ab altri cosa comuna, perço cascu pot forçar a son companyo q partexca la cosa que te communa ab aquell, ni pot ferse conuencio de nunca partir la cosa communa: mas be pot ferse que nos partixea dins cert temps. Y si sera conuengut que nos vena dins cert temps, pot cascu vendre la sua part: mas lo comprador no pot forçar al companyo a partir, fins que sia passat lo temps: en lo qual conuingue lo venedor de no partir. ^c

Particio de cosa comuna.

DE LES VITVALLES.

TITOL III.

¶ Os que portaran al Regne de Valencia algunes virtualles, com forment, oli, legums, peix, o altres, per mar, o per terra, ab los cōpanyons, o mariners, naus, loguers, y robes, siē guiats de tots deutes, e delictes propis, o de altres, comesos ans, o apres la concessio: mas no los comesos apres que fossen portades dites virtualles, ni puguen esser penyorats, ni marcats, ni sia perjudicat dit guiatge per ningunes concessions, ni declaracions de marques y represalies: en cara

^c Tac. 1. 1. 4.
* 119. 4. 119. &
21. 119. * 119. xix.
* 21. 2. 1. * 119.
xix. & 21. 3. 2. *
119. xix. 119.

De les Instit. Forals. Libre. II.

Privilegi dels q
porten vitua-
lles al regne.

cara que en aquelles se vulla expressament reuocar lo present privilegi, y lo oficial que contrafara, pague cinch mil florins. ^a Axi mateix son guiats los que entren, o trauen mercaderies per los ports de Requena, Almança, y Moya, y guardenho los officials, sots pena de mil florins, y la desgracia del Rey, y altres penes a son arbitre, y qui ab eualcades ho impedira, pague dites penes, y perda sos bens. ^b X los que cometran en dits guiatges frau vna vegada, nols valga: encara que altres vegades ne porten. ^c Y tots los forments y legums, y altres grans ques descarregaran, o estaran en lo Grau de Valencia, o en lo Almodi, y les carns q estarā en les carneries de Valencia, estan sots la proteccio y saluaguarda del Rey. Y qui en lo dit Grau, o Almodi, o carneries rōpra, o fāra forat, o furtara al guna deles coses q hi son, o empenyorara, o marcara p crims, o deutes de altres, sino hi seran principals obligats, o fermances, y en estos casos en quant per Furs permes, muyra, y encorrega en les altres penes dels Furs. Y lo justicia criminal proceixa contra ells per inquisicio, o denunciacio, o a instancia de part, o del Fitch, a consell dels Jurats, y Consell: y si nos poran hauer, sien condemnats per proces de absencia en les dites penes, y sia procehit cōtralos axi condemnats, nols valga algun guiatge: encara que lo tal crim sia comes per los que portē dites vitualles, y lo oficial que no ho guardara, pague dos mil florins. ^d

De ho se pot
traure forment
pera Valen.

¶ Per quissulla poden esser portades vitualles de vn loch a altre del Regne, sens esser empachat. ^e Y si en vna terra del senyor Rey hi haura abundancia, portesen a altra que ni haura falta. ^f Y pot se traure de Sicilia tant forment com sera menester pera la ciutat de Valencia, y terres del Rey francament, com los de Barcelona, pagant tant solament al Rey lo dret de duana per tres mil salmes cada any, y per lo demes pagant la duana, y als portolans tres tarins per cada salma de forment: y vn tari y deu grans per cada salma de ordi,

^a Alf. 2. p. 4.
Pet. 2. p. 18. lo. 1.
& priu. 2. lo. 2.
Ferd. 2. p. 29. en
quins casos val
guē dits guiat-
ges. inf. d. guiat-
9. quant lo rey
& 9. los vexells
y dels guiatges
dls bestiers. inf.
de past. 9. los
bestiers.

^b Alf. 3. p. 49.

^c Pet. 2. p. 135.

^d Ferd. 2. p. 14.

^e Iac. 2. p. 60.

^f Alf. 2. p. 8.

De les Vitualles. Tit. iij.

de ordi, y no altre dret, assegurant q nol portaran a altra part sino a la dita ciutat. ^a Y poden tambe traure los Valencians vitualles de les illes de Cerdenya, y Coreega, y les adjacents francament. ^b X de Tortosa pera tot lo Regne, sens demanar licēcia del Rey, assegurant que nol portaran a altra part fora del Regne: y dins cert temps senyalat porten albara al Batle de Tortosa, com han descarregat en lo Regne de Valencia. ^c Y no sien impeditos los que portaran forments de Arago, o de Catalunya a Valencia, sens prejuhi de sos Furs. ^d Y los de Valencia poden comprar en Liria del peix que hi porten Castellans, ni altres coses no prohibides en qualseuol part del Regne, sens esser impeditos per lo Batle. ^e Y pot traures forment de qualseuol ciutat, vila, o loch del Regne pera Valencia, no obstant que per aquelles sia inhibit que no sien trets. ^f Y no sia prohibit lo traure forments de Orio la pera Valencia. ^g Y en los partits que la ciutat fāra ab mercaders auitualladors, no hi tinguen part officials de la ciutat. ^h Y proueixas en reuocar algunes practiques que impedixen lo auituallament de la ciutat. ⁱ Y del forment que vindra a Valencia, sols se pague tres diners per mesuratge, y tot altre dret, y venas en lo Almodi. ^k Y puguen los Jurats ordenar del preu, y no sen empachē altres officials. ^l X qui moldra forment pague vn sou per casiz: lo qual se done als quel portaran per cada casiz, y sis diners per cada casiz de ordi, o auena, a beneplacit dels Jurats. ^m Y los que no contribuyran en les despeses ques faran pera prouehir la ciutat, nols se donen de les vitualles ques portaran. ⁿ

Quines vitua-
lles nos traguē.

¶ Ninguna persona puga traure del Regne forments, ni ciuades, sots pena de perdre aquelles, y les besties y vexells si van per mar, y les periones quels portaran a merce del Rey, excepto si caminants, o reuersers trauran algun blat, o farina en poca quantitat, y alguns del Regne, que per visitar sos amichs porten alguna

^a Iac. 2. priu. 2.
Mar. priu. 1. per
estes franqueses
su. de diu. trib.
9. los vehins.

^b Iac. 2. p. 110.
9. 1.

^c Alf. 2. p. 8. &
p. 54. Pet. 2. p. 30
& p. 74.

^d Ferd. 2. 99. 4.
6. * lxxj. iij. ij.

^e Alf. 2. p. 50.

^f Pet. 2. p. 67. y
si peral dit esse
de pora la ciu-
tat de Valencia
armar, guardē-
se los Furs. Fer
din. 306. 3. 12. *
lxxj. iij. ij.

^g Pet. 2. 143. 2.
36. * j. v. xxxij.

^h Impe. 1537. 3.
4. 6. * lxxij. ij.
vj.

ⁱ Phil. 1564. 1.
1. 113.

^k Iac. 2. p. 75.
9. 7.

^l Pet. 2. p. 22. 9.
3. 8. 2. p. 5.

^m Pet. 2. p. 24.
10. 2.

ⁿ Alf. 3. p. 47.

De les Instit. Forals. Libre. II.

alguna carrega de blat, o farina per prouisió de ses còpanyies, ni ordi, ni auena, ni paniz, ni adaça, ni mill: y la ciutat puga armar pera pendre los contrasahents, y lo Governador y altres officials donen los tot consell, socorro y fauor, y les penes se applicuen al Rey, y a la ciutat, deduides primer les despeses. ^a Y lo oli no sia prohibit a traure del Regne, sino quant la arrova valdra dotze sous. ^b Y la adaça quant valdra vint y dos sous per casiz. ^c Y lo paniz quant valdra lo casiz trenta tres sous. ^d Y lo arroz quant valdra lo casiz xixanta sous. ^e Y durat la inhibicio del oli, adaça, paniz, y arroz, nos puga donar licencia, y quāt los preus tornaran a menys del contengut en los dits quatre Furs precedents, cesse la inhibicio. ^f

¶ Les virtualles, o viandes, y pintes, cardes, torns, de pentinar, o filar lana, y totes altres coses, o mercaderies, poden esser portades a tots lochs, com no sia a terra de enemichs del Rey ab qui guerrejas, o a terra de Sarrahins: excepto les següents, ço es, pegunta, seu, alquitra, fusta, canem, fil de jarcia, ferro, armes, caualls, y altres coses peranaus, si ja no sera ab permisió del Batle, a qui assegurara que no les traure de la terra del Rey. Y si lo del Regne traure les de sus dites coses per terra, per lo Regne, jurant en poder del Batle general, o local: q̄ no les traure del Regne sens licencia. Y de totes les altres coses que traure los del regne, excepto les dites nou, no deuen assegurar, ni pendre albara. Aço retengut, que lo Rey per necessitat puga vedar los blats, e altres coses que li parra, y durant lo vet, puga donar licencia: la qual si ell, o sos officials donaran per diners, sia leuat lo vet per aquella vegada, y los officials que tal faran, sien punits. ^g Y lo argent, ni coure no sia tret del Regne: mas pot lo Rey donarne licencia. ^h Nin sia tret lo cuyram cabriu. ⁱ Y la moneda Castellana no sia prohibit traurela del Regne. ^k Y potse traure del Regne la seda en madexa. ^l Y no hi entre seda de

Petr. 2. p. 3. h Pet. 2. 154. 1. 19. * j. v. xxxij. i Phil. 1564. 17. 147. 1. 3. * j. v. xxxiiij. l Phil. 1547. 3. 2. 12.

a Alf. 2. p. 11. & pr. 20. & pr. 58. lac. 2. p. 110. 9. 1. & p. 150. & p. 151. lo. 1. Pet. 2. p. 1. & p. 17. Alf. 3. 221. 2. 1. * j. v. xxxv. com se guarde esta inhibicio, vide inf. §. seq. co. & sup. de off. Bat. §. la conexença & §. done. & 9. ni lo Rey. & de off. iur. §. quāt los iurats, corrig se. lac. 2. 100. 4. 12. * j. v. xxv. hon se podia traure blat. b Alf. 3. 221. 2. 2. * j. v. xxxvj. c Alf. 3. 221. 2. 3. * j. v. xxxvij. d Alf. 3. 221. 2. 4. * j. v. xxxviii. e Alf. 3. 221. 2. 5. * j. v. xxxix. f Alf. 3. 221. 3. 6. * j. v. xl. y no es concedit traure figures a terra d Moros. Petr. 2. M. R. 114. 4. 8. * x. ij. v. y nos poden traure del Regne bestiar, inf. de past. §. los bestiar. g lac. 2. 100. 4. 12. * j. v. xxv. & pr. 11. §. 3. Mar. 100. 2. 1. * j. v. xxvij. & 209. 4. 7. * j. v. xxviii.

De les Virtualles. Tit. iij.

195

les Indies. ^a Y ningun official impedisca lo traure del Regne les virtualles que no son prohibides. ^b Y guardé lo Batle della Xixona lo que esta ordenat sobre lo portar les dites nou coses per lo Regne. ^c

¶ Quisulla que comprara forment, o altres blats en herba, bestrahent lo preu, encorrega en la pena per dret posada, y perda lo blat, y lo venedor lo preu. ^d Nis compre pera embotigar lo forment que sera portat a Valencia pera vendres, y qui ho fara, rebuda primer informacio, sia punit. ^e Y qui haura comprat forments y ciuades defora del Regne, o tindra de sa collita, o de sos arrendaments, o de ses rendes, o los haura comprat pera sa casa, pot los embotigar: y los hostalers poden embotigar ciuades pera sos hostals, y los treginers que ho portaran al almodi, sens enuiar lo, ni embotigarlo, poden comprar pera reuendre, y los estrangers tambe pera son seruici, y de sos animals, y nos embotigue de altra manera, sots pena de perdre la ciuada, y cent morabatins, per cada vegada ques contrafara, donant lo terç al accusador: lo qual sia tégut secret. ^f Y tot hom pot embotigar dins lo Regne, com tinga, oro en lo almodi de Valencia, venet sens frau. ^g Y los iurats nomenen vna persona sufficient al qual done lo Governador comissio, pera que cerque per lo Regne los que tenē virtualles amagades, o embotigades: y sin trobara executels se la pena. ^h Y no pot ferse inquisicio contrals que embotiguen: sino a instancia de la ciutat de Valencia, quāt hi haura necessitat contra los que lauors tindran dits blats embotigats, cōtra la dita forma. ⁱ Y ningu faça gabelles dins lo Regne de alguna cosa per alguna manera. Y qui pera ferles impetrara priuilegi del Rey, o de sos fills, leuelis lo cap, y desfaças la gabella. ^k Nis faça en lo Almodi gabella de les agrandures. ^l Ni de argent viu. ^m

¶ Quant se fara la reparticio del forment assegurat, haja hi vna persona Ecclesiastica deputada per lo

a Imp. 1542. 6. 4. 32. * xcvi. iij. j.

b lac. 2. p. 71. c Alf. 3. j. v. xxix. * non est in antiq. d Alf. 2. p. 53.

e Pet. 2. p. 66.

f Alf. 3. 221. 3. 9. * j. v. xliij. 102. 1. pri. 6. g Alf. 3. 221. 3. 11. * j. v. xlv.

h Alf. 3. p. 45.

i Alf. 3. 221. 3. 10. * j. v. xliij.

k Pet. 2. 95. 3. 5. * extr. iij. iij. j. & p. 6. & 96. 1. 13. * extr. iij. iij. j. p. 9. Pet. 2. 92.

l Extr. 1. 98. 1. * ext. viij. ij. j. & p. 17.

m lac. 2. p. 63.

De les Instit. Forals. Libre. II.

Archebisbe, e Capitol: al qual se done la part tocant a tots les ecclesiastichs, y si en lo almodi ten domara a Ecclesiastichs, remetse a justicia. a Y en lo almodi tot hom pot cõprarhi escaigs del blat, y plegar lo que hi derramara. b Y la clau del almodi sia comanada per lo justicia a dos bons homens, per que los que hi portaran forments, puguem dexarlohi seguramēt. c Y la grana, indi, pebre, gingebre, gala, alum, mastech, encens, lacha, y altres senabliants, sien garbellades, per que no hi haja engany, o encamarament. d Y la alquena, per estar la fulla mezclada en lo gra y en la flor, no pot dirse encamarada. e Y reuocas la commissio ques feu de mesurar lo carbo. f

¶ Lo vi vell, o nouell, o venema, no sia portat a València, ni a les alqueries de la horta de les terres, o lochs de senyors, encara que sien de heretats de particulars habitants de realench; y sin portaran desde Pentecostes a sent Miquel, que sia venut lo dia de sent Miquel: sots pena als contrafacents de xixanta sous, y perdre lo vi, segõs los Iurats ho han ordenat. g Y lo vi Grech, o maluasía, pot esser entrat en València per los mercauers forasters ab consentiment dels Iurats. h Y sia guardada la cõcordia feta entre Puçol y Valencia, que la mitat del vi tinga entrada, y la altra mitat no. i

DE LES PASTURES y dels bestiar.

TITOL III.

LOS vehins de la ciutat y Regne de Valencia poden pasturar sos bestiar frãcament per los termens de les viles de Caualers, capellans, y religiosos, y per tots los lochs, y en lo terme de Valencia, y en la deuesa, y en la part del Regne della Xixona, y en Terol:

a Ferd. E. 279.
2. 19. * lxxxi. ij.
j. Imp. 1533. 9. 4.
36. * lxxxi. j. ij.

b Petr. 1. 98. 1.
56. * ex. vii. ij. j.
* & p. 17.

c Petr. 1. 97. 3.
48. * ex. vii. ij. j.
& p. 16.

d Petr. 1. 97. 3.
47. * vii. ij. j. &
p. 16.

e Iac. 2. p. 26.

f Petr. 1. p. 23.

g Petr. 2. pri. 16.
lo. 2. y lo suppli
cat en contrari
per los militars
no es concedit.
Petr. 2. 114. 3. 6. *
x. j. iij.

h Mar. p. 13.

i Imp. E. 1537.
16. 4. 73. * no est
in nouis. Phil.
1552. E. 12. 3. 3.

De les pastures, y dels bestiar. Tit. iij.

197

Terol: y tinguen les viles dos abeuradors, hu a cada cap de la vila: y si talaran vinyes, o forments, esmenenho a conceixença de bons homens: y si talaran arbres, paguen cinch sous vltra la esmena. a Y qui per pasturar algun rastoll amuntanara les garbes, pague sis sous de dia, y dotze sous denit, vltra la esmena del dany que fara. b Y si algu entrara en les vinyes del primer dia de Febrer fins tot lo mes de Oãubre: o en los oliuars, desde el primer dia de Setembre fins per tot lo mes de Març, pague deu sous de dia, y vint sous denit, vltra la tala. Excepto si anant de cami entrara en algun oliuar, o vinya prop del cami, hon sols deu pagar lo dany. c Y tambe han loch les dites penes contra carnicers. d Y los de Terol, y altres estrangers, paguen per herbatge sis moltons, per cada mil ouelles paridores: y per cada vaca tres diners cascun any: y per les ouelles vales no paguen res: y qui fraudara, pague doble. e

¶ No poden entrar dins la horta de la ciutat sino los bous, o altres besties necessaries pera laurar: y si fan mal, esmenenho: de aquest mal sia eregut lo guar dia, o lo senyor en son jurament. f Y lo justicia de trecent sous, a qui toca conceixer dels dits danys y tales, no done licencia pera que alguns bestiar passen per la horta de Valencia. g Y la execucio de les dites tala y penes faças per lo Ordinari, o per lo senyor en los lochs de senyor: assegurant primer lo juhi prenent penyores, o fermaça si estara en son loch: y si estaran fora, penyore per letres subsidiaries, y apres cites la part a nomenar estimador e comparent, si sera content de la estima que lo amo fara ab son jurament, pagueho: e sino sera content, nomen e cada part vn estimador, o en contumacia nomenels lo Ordinari, o senyor. Y haient jurat que estimaran be, estimen la tala: e si discordaran, hagen se de concordar ab lo estimador del loch: o faças execucio del que sera estimat, y de les despeses fetes. h Y poden los senyors dels lochs

N 3

vendre

15. e Iac. 1. p. 19. f Ia. 1. 2. 2. 4. * j. ij. iij. g Imp. 1542. 19. 1. 8. 1. * j. ij. xv. Phil. 1547. 7. 1. 37. y si donara dita facultat com sia punit. sup. de offi. iust. § lo justicia. h Mar. 205. 3. 9. * j. ij. ix. cap. ix.

a Iac. 1. 2. 2. 1. *
j. ij. j. & 2. 2. 2. * j.
ij. ij. & 69. 4. 13. *
ix. vii. xxxj. &
p. 8. §. 7. & pr. 9.
Petr. 1. p. 20. §. 7.
Iac. 2. pr. 100. &
p. 108. & pr. 113.
Petr. 2. 141. 4. 13.
* ix. xxxix. iij.
R. & p. 14. lo 2.
& p. 109. & pri.
110. & pri. 123.
Mar. 205. 3. 8. * j.
ij. ix. capit. xx.
Impe. 1533. 13. 2.
50. * lxxxiii. j. j.
y no son ch cõ
cedit que pastu
rassen en Terol
Petr. 2. 110. 4. 39.
* j. ij. vj. y quan
tes cabres pa
sturen en la de
uesa. sup. tit. j. §
poden.
b Impe. 1542.
19. 1. 80. * j. ij.
xiiij.
c Mart. 205. 4.
10. * j. ij. ix. 6. x.
Alf. 3. 223. 4. 4. *
j. ij. x. cap. iij. p
aço se ampli
d. Mar. h. 2. a
les vinyes era
la prob. dicio d
mig. arc. fins
mig. Oãubre, y
los oliuars
del primer de
Setembre, sine
al primer de
Març.
d Petr. 1. 97. 2.
38. * j. ij. v. & p.

vendre les herbes, sens prejudicar a les ciutats en sos amprius acostumats. ^a Y si contra los Jurats ferman de dret dits senyors de lochs per les pastures, no les admeta lo Governador. ^b

¶ Sien fets los boualars moderadament, segons la granea de la vila, o loch hon se faran, y sien senyalats. ^c Y vltra lo boualar conuenient, ningu pot fer vedat sens licencia del Rey. ^d Y qui dins los boualars pasturara bestiar menut, potlis fer vna degolla de dia, y dos denit: tantes vegades quantes hi entrara, les quals sien del senyor del boualar, y trauren lo bestiar, y per bestiar gros pague tres diners per cap, cada vegada q hi entrara de dia, y sis diners denit, y tragal ne: si ja no hi entrauen passant de cami, o prenent la festa, perque en tal cas, sols pagué la esmena. Y lo boualar nos logue, nis vena, nis done a part: mas seruixca sols pera besties de laurar, o porchs, o dula, o bestiar del carnicer, y si aço nos guardara, no son téguts a guardarlo los vehins: fins tant se faça guardar com se deu. ^e Y los de Xatua no entren en lo boualar de Luxent. ^f Y guardense los dits Furs, que parlen dels amprius. ^g Tambe en los majorals de les cabanes de Arago: no obstant que impetren letres en contrari. ^h

¶ Quant se donara la franquea a dalgun vehi, dones per lo Iusticia Ciuil y Jurats, axi que lo escriua del dit justicia done aquella als vehins escrita en pergami, y ab veta, y copina acabada y sagellada en quant li sera manat per los jurats, y registre la, y paguen lis j. sou iij. per cada carta, y signe la lo escriua, dels jurats per quatre diners. Y juren los dos escrivans de guardar lo sobredit lealment. ⁱ Y lo vehi jure que no posara, ni mezclara, ni posara en son bestiar algun bestiar que sia de estranger, sots pena de perdre la franquea, y esser inhabilitat pera hauer ne mes, y de perdre la mitat de son bestiar, y tot lo bestiar que haura pres del estranger, applicadors per los Jurats

Pràquees y qui
les fraudara.

a Mar. 198.2.1.
M.* j.ij. viij.
b Pet. 2. p. 109.
& p. 110.
c Mar. 206.2.13
* j.ij. ix. cap. xliij
d Tac. 1.2.2.3.
j.ij. iij.
e Mart. 206.2.
14.* j.ij. ix. cap.
xliij.

f Mar. 196.4.3
* j.ij. vij.

g Alf. 3. 223.3.0
* j.ij. x. & 224.1.
5.* j.ij. x. cap. v.
& 234.1. 17. * j.
ij. xj. & 240.4.
18. * j.ij. xliij. &
224.2.1. * no est
in nouis. Tots
estos furs dels
Reys en Marti
y Alfó. 3. son
fets a temps y
se ha perpetuat
per hun Fur.
Alfó. 3. non est
in antiq. * j. ij.
xij.

h Pet. 2. 113.1.8
* j. xliij. vij.

i Petr. 2. 127.1.
30. * ix. xxxliij.
xxxliij.

Jurats a la ciutat, al senyor del loch, o vila, y al acen-
sador y gualment: lo qual senyor, o ordinari poden
emparar dits bestiar's: fins tant per los jurats ne sia co-
negut, y pot pendre al pastor en jurament, pera saber
dita frau, y si lo pastor no voldra jurar, pot penyorar
lo en set caps de dia, e catorze denit per cada dia, e
sien del senyor com si pasturas sens fraquea: les quals
penyores pora cobrar jurant dins tres dies apres lo pa-
stor, o lo vehi, sens contradicció. Y si jura que ni ha
del pastor vltra de setanta caps majors, ab lurs cria-
sons per cada miller dels amos, segons los es permes
tenir, de aquells que ni haura de mes, se entenguen
esser fetes les penyores del bestiar del pastor, fins a la
summa que excedix lo dit numero permes. Y en los
lochs hon altres acostumen herbejar, paguen al se-
nyor deu sous per cētenar: y si en tal loch hi ha posada
pena, que la paguen: y si hantient jurat se prouara
lo contrari, paguen la pena desus dita. ^a

¶ Si lo vehi q te la franquea se clamara dins qua-
tre mesos apres de penyorat, dient que es penyorat
injustament: los jurats (als quals pertany conexer
dels penyoraments, y repenyoraments, y altres am-
prius, y si seran impedit's, poden defensarho ab ma ar-
mada) prenguenli sagrament de calumnia, y sent li
donar fermaça que pagara les despeses, cas que hi sia
condemnat, facen repenyorar conuenientment al
que haura mal pres les penyores, si esta dins la contri-
bucio de Valencia, a arbitre dels Jurats, saluant son
dret a cada part, y si lo repenyorador esta fora la con-
tribucio, trametenle letres subsidiaries per vn saig als
ordinaris de hon es estat fet lo dany, o de hon te bens
lo que ha fet les penyores, pera que facen les dites re-
penyores com es dit: a les quals si per los dits ordina-
ris no sera obehit dins deu dies, facen la los matexos
jurats de Valencia, y ans de vendreles, notifiquen a la
part que satisfaga al clamater dins deu dies, sino q ven-
drá les penyores, e passats los deu dies subastades per

a Mar. 204.3.2.
* j.ij. ix. cap. ij.

Com se execu-
ten les tales.

De les Instit. Forals. Libre. II.

cinch dies apres, venenles: y de aquelles satisfacen son vehi ab lo deute, e melsions, sens appellacio, ni alguna excepcio. ^a Y si dits lurats seran impeditos en dita co neixença, defensels lo Governador. ^b Y al dit saig que portara la letra subsidiaria, donenlis quatre sous per cada dicta, y sia cregut en la relacio. ^c

¶ Quant algu de la contribucio de Valencia posara lo clam, diga ab juramēt quin mal li han fet, y ahon: si es en vinyes, o oliuars en lo temps prohibit: o si es en boualars, o en altres camps. ^d Y si lo que sera repenyorat, com es dit, dins los dits quinze dies prouara que haja ben pres les penyores, prenintles dins los boualars, o en les vinyes, o oliuars, dins lo temps prohibit, o de altra manera: en tal cas nos venen les penyores, fins se haja conegut de les dites coses. ^e Y si lo repenyorat se clamara, dient q̄ injustament es estat repenyorat, conegas summariamēt y de paraula: e sils parra esser fetes les repenyores injustament, facenles restituïr, o la estimacio si seran venudes: y si seran ben fetes, pague lo clamant les despeses al vehi. ^f Y juren los lurats al principi de son offici, ques hauran lealmēt en estimar los danys en los sobredits casos. ^g Y los Aduocats juren q̄ aconsellaran lealment als lurats sobre les dites coses. ^h Y lo escriua dels lurats eseriga dits juraments. ⁱ Y si los lurats no seruaren dita forma, conegan vn lurat caualler, e altre ciutada, e vn Aduocat, dins huit dies: los quals sien elets dos dies ans de Sinquagesima. ^k

¶ Perque en lo Regne de Valencia hi haja mes abundancia de bestiar, se proueix que ningu mate cor deros, ni corderes menors de vn any pera vèdreles, sots pena de cinch sous per cada cap, applicadors lo terç al accusador, y lo demes a la obra de murs y valls, y adobar camins, o altres usos, y facen crida. ^l Y en la vila de Morella celebres cascun any ligajo en lo tercer dia apres de Pentecostes, y lo dia de sent Miquel, al qual tots los pastors que tindran bestiar en lo terme de Mo-

Nos m en cor deros.

Ligajo de Morella.

a Mar. 205. 15.
* j. ij. ix. cap. v.
Ioan. 1. p. 2. y si lo vehi no tindra la franquia done lis temps pera portarla. fu. de diu. trib. §. los vehint.
b Iac. 2. p. 147.
Alf. 2. p. 3.
c Mar. 205. 2. 6.
* j. ij. ix. cap. v.
d Alf. 3. 223. 3. 1.
* j. ij. x. cap. 1.
e Alf. 3. 223. 4. 3.
* j. ij. x. cap. 11.
* 223. 3. 1. * j. ij. x. cap. 1.
f Mar. 206. 1. 11.
* j. ij. ix. cap. 11.
g Mar. 205. 3. 7.
* j. ij. ix. cap. 7.
* 206. 1. 11. * j. ij. ix. cap. 17. & 204. 3. 3. * j. ij. ix. cap. 3. Alf. 3. 223. 4. 2. * j. ij. x. cap. 2.
h Mart. 206. 1. 12. * j. ij. ix. cap. 11.
i Alf. 3. 224. 1. 6.
* j. ij. x. cap. 6.
k Mart. 206. 3. 15. * j. ij. ix. cap. xv.
l Petr. 2. 128. 1. 37. * xi. j. j. Alf. 3. 233. 3. 12. * xij. ij. ij.

De les pastures, y dels bestiar. Tit. iiii.

201

de Morella dehuen portar tots los bestiar mostréchs: y lo que no vindra pague al Rey deu sous: y si algu sera conuençut, que tenint bestiar mostréch no loy porta, tornel doble a de qui es, y pague al Rey xixan. ta sous: y lo bestiar mostiench que hi sera atrobat, tornes a sos amos: y si algu essenthi portat dos vegades, no trobara amo, hauentlo tengut publicament, sia del Rey. ^a Y lo herbage dels lochs de Benifaja que estan en terme de Morella, sia del Rey. ^b

¶ Los bestiar no poden esser penyorats per alguna persona de la propria autoritat, si nos tem de fugir, sots pena de perdreho en doble, y esser castigat per lo malefici. ^c Y los pastors que portaran bestiar, sien guiats ab sos bestiar, y roba, y besties, que no puguen esser presos, penyorats, ni molestats per altri, sino per sos propis deutes, o dels que seran fermança: sots pena al contrafent de la indignacio del senyor Rey, y mil ducats. ^d Y ningu traga fora del Regne ouelles, cabres, vaques, porques, moltons, cabrons, bous, ni porchs, ni altre bestiar, sots pena de perdre lo bestiar, y la persona a merced del Rey: excepto lo que ve de Arago pera iuernar, lo qual sen pot tornar. Y los lurats prenguen cascun any lo numero de tots los bestiar: y los quel tenen, diguenlos lo numero, sots pena al contrafent de cinch mil florins: y poden los lurats ferne inquisicio. ^e Y ningu per traureles sia punit, si per les guardes no sera atrobat en lo acte del extrahiment. ^f Y qualseuol cauall, o altra bestia que yrra errada, pot esser presa per quisiuulla: y qui la pendra, denunciho a la Cort dins dos dies, sots pena de esser punit com ladre. ^g Y qui eclara bestia de altri vltra dits dos dies, paguela doble. ^h

Guiatge dels bestiar.

Nos traguē bestiar del regne.

Ques faça de la bestia perduda.

a Iac. 1. ex. p. 1.
b Iac. 1. ext. p. 2.
c Iac. 1. p. 88. §. 10.
d Petr. 2. pr. 41. y com si guiats los carniers, inf d guarges. §. les per sonas.
e Alf. 3. p. 30. & 221. 3. 7. * j. v. xij. Petr. 2. p. 4.
f Alf. 3. 221. 3. 8. * j. v. xlij.
g Iac. 1. 5. 3. 2. * j. vij. xij.
h I. 1. 63. 3. 40. j. vij. xij.

DE NAVFRAGIS.

TITOL V.

N 5

Si quant

Per quis perda
lo que per tēpe
sta se lanfa en
mar.

PI quant la nau tindra tempesta se lan-
ran robes en la mar, ab cōcordia de tots
los mercaders de la nau, o de la major
part, allo que restara en la nau, sia partit
ab tots los senyors de la roba lançada,
per sou y per liura, y lo senyor de la nau donchi la
mitat del que val la nau, y sis perda alguna cosa
per banyar se, o per furtar se en la nau, esmencho lo
senyor de la nau y porçoners, per ses porcions, en tant
quant val lo que tenen los porçoners del cos de la
nau, y no mes: y lo senyor pague lo demes dels altres
bens seus, y sis perda per esser entrat lo senyor de la
nau cōtra voluntat dels mercaders en port hon no de
uia, o no ormeja, o adoba la nau com deua, o podia
essentne auisat per dits mercaders, y perço haurā mal
en persones, o bens, esmencho lo senyor de la nau, y
no los porçoners: sino quant los bens del dit senyor
no bāstaran en tant quant sōn les porcions, y no en
mes. ^a Y no es tengut lo mariner per lo ques per-
dra per naufragi, o per força de robadors, sino hi te
culpa. ^b Y lo que arriba a la marina del Regne per
naufragi, no sia pres per lo Rey, ni per altri, y si sera
pres, tornes a de qui era. ^c

^a Iac. i. 74. 2. 7.
* ix. xvij. vij.

^b Iac. i. 74. 2. 6.
* ix. xvij. vij.

^c Iac. i. 74. 1. 5.
* ix. xvij. y de
les causes d' nau
fragis conegā
lo Batle. sup. de
off. Batl. §. la co
nexença.

DE LES SERVITVTS, y Aqueductos. Titol. vj.

^d Iac. i. 18. 3. 1.
* iij. xvij. 7. & 19.
4. 25. * iij. xvij. 38.

Servitutis y rba
res.

Quell qui voldra alçar sa casa, o fer fine-
stres, no puga esser impedit per lleuar
la lum al vehi, hon hi ha carrer en mig.
Y si esta junt, de modo que obrant si
tanque la finestra, deu lin obrir altra
que obra, si te loch per hon pendre llum: y sino
te loch no lis tanque, si la tal servitut estara prescrip-
ta. ^d Y si algu en casa son vehi tindra servitut que
no obre mes alt, pot vedar loy, si pora prouar la ser-
vutut: y si obrara alçar la obra, pot loy fer derrocar. ^e

Y aquell

^e Iac. i. 18. 4. 3.
* iij. xvij. ix.

Yaquell q te dret pera edificar sobre alguna paret, pot
edificar sobre aquella tan alt com vulla: com no graue la
paret inferior de mes servitut de la que ans hutenia. ^a
Y qui te pōssessio de posar en paret de altri bāstimet,
o biga, puga posar hi tot lo que sera menester. ^b Y
qui te dret de carregar sobre la paret de dauall, pot e-
dificar en la paret de damunt, y tancar les finestres: com
no sien prescriptes, pagant la mitat de la despesa feta
en la tal paret. ^c Y qui pot posar biga, o cabito en
part de la paret, per tota la paret ni pot posar. ^d Y
qui obrara, no faça finestra, ni terrat, ni mirador, per
hon puga veure la casa, o loch de la casa de son vehi
que te al costat. ^e

Cascu pot examplar y millorar sa casa, horts,
torres, estatges, y alqueries, y pot ferhi vo'tes de pe-
dra si voldra, sens licencia del Rey. ^f Y ningū obre
sobre carrer publich: y lo que si obrara derroques. Y
si lo obrat caura, nos reedifique: y conegā lo Musta-
caf. ^g Y qui obrara no faça porche, enuan, o bescalmi
sobre carrer publich, excepto que puga fer lo enuan,
que estiga alçar vint palms sobre lo sol de terra, y
poden exir fins a la quarta part de la amplaria del car-
rer, y si no voldran, poden ferne molts enuans, ab que
abells, o sens ells, los supernos estellicidis nose estengue
mes de la tercera part de la amplaria del carrer. ^h Y
lo vehi que tindra la casa ruinosa, adobela, o assigne-
re al vehi de refer lo dany q per la ruyna li poria lue-
cehir. ⁱ

Lo que obra pot leuar lo estellicidi del vehi, y al-
çar sobre la paret migera hon cahien, donant orde pe-
ra que la aygua del vehi cayga en la carrera sens dany
del vehi. Y pot derrocar la paret migera, y reedificarla,
hauentho menester, contra voluntat del vehi: dexant
les finestres antigues y prescriptes, vbertes. Y pot po-
sar biga an la paret vehina, pagant la mitat de aque-
lla, fins al loch hon se amprara. ^k Y la paret mijana y
communa, entre la qual y lo vehi no hi ha espay, sia
tot temps

^a Iac. i. 20. 1. 31
* iij. xvij. xvij.

^b Iac. i. 20. 1. 30
* iij. xvij. xvij.

^c Iac. i. 19. 4. 23
* iij. xvij. xvij.

^d Iac. i. 20. 3.
38. * iij. xvij. xix.

^e Iac. i. 19. 3. 21.
* iij. xvij. iij.

^f Iac. i. 42. 3. 12.
* vj. iij. xxv.

^g Iac. i. 12. 3. 17.
* iij. xxiiij. Iac.
2. p. 122.

^h Iac. i. 2. 4. 12.
* iij. xxiiij. & p.
84. §. 3. & §. 4.
Iac. 2. p. 117. Iac.
1. 19. 4. 27. * iij.
xvj. xx. Y com
poden los lu-
rats fer derro-
car los enuans.
sup. de offi. iur.
§. lo nuncio.

ⁱ Iac. i. 19. 3. 22
* iij. xvij. 38.

^k Iac. i. 19. 2. 13
* iij. xvij. v. &
§. 4. 28. * iij.
xvj. xxi. & 20.
1. 29. * iij. xvij.
vj. & p. 38.

De les Instit. Forals. Libre. II.

rostepte mijana, y communa, y sostinga les carre-
gues dels vehins, y qui en son sol haura fet paret de
nou hon may ni ha hagut, no es mijana, ni lo vehi pot
carregar hi contra voluntat del senyor. ^a Y calcu
pot fer bany en la paret vehina, com nos danye, ni pi-
jore la paret. ^b

Albellons.

¶ Perque los albellons estant immundos causen
pestilencies y ruynes de cases. ^c Y es be commu
que sien netejats lançanthi aygua de les cequies cada
Diumenge, y es licit a escun vehi de les cases de mes
amunt netejar son albelló, que passa per les cases del
vehi de mes auall, sens voluntat del dit vehi, y rom-
pre li lo pahiment, assegurant de refer loy. ^d Y escun
pot posar son albelló en la mare communa: com no si
pose cosa que impedixca lo correr de les aygues. ^e
Y sia elet vn home de cada parrochia cada tres mesos,
per aregir los officis, les carreres, y albellons, y cequies
dins y fora la ciutat. ^f Y sia netejat lo vall de Va-
lencia, quant sera menester. ^g

Com se acqui-
rix feruitut.

¶ Qualseuol feruitut es adquirida per possessio de
deu anys, sabent y consentint lo senyor. ^h Y qui
per dita possessio haura guanyat feruitut de estelliet-
di, o de finestra, o de posar biga en la paret del vehi,
sis dexara de cōtinuar, no puga tornar e, si ja no tin-
dra la tal feruitut per algun titol de compra, donacio,
o testament. ⁱ Y qui te la feruitut per conuinença,
no la pert per dexar de posseyr-la, sino la dexa de pos-
seyr per temps de deu anys. ^k Si ja nos dexa de pos-
seyr per dit temps, o mes, per esser perduda la cosa en
questenia la feruitut, per que en tal cas se poria co-
brar, quant la cosa fos restaurada: com si algu podia
regar son camp de la font que naxia de la cata de son
vehi: la qual per deu anys y mes estigue seca, y apres
torna a naxer. ^l Y qui no te dret en la era, no prejudi-
ca al senyor per amparisen. ^m Y qui tenia la feruitut
en la casa que compra, tornantla a vendre, enten se ha-
uerla venuda franca de aquella feruitut, sino sera ex-
pres

a Iac. 1. 19. 4.
24. * ii). xvj.
vii).
b Iac. 1. 18. 4. 6.
* ii). xvj. iii).

c Iac. 1. 18. 3. 1.
* ii). xv. 1.

d Iac. 1. 18. 3. 1.
* ii). xv. 1. Iac. 2.
p. 47.

e Iac. 1. 18. 3. 1.
* ii). xv. 1.

f Iac. 1. p. 55.

g Iac. 1. p. 86.

h Iac. 1. 19. 3. 29
* ii). xvj. xxvj.

i Iac. 1. 19. 1. 10
* ii). xvj. xv.

k Iac. 1. 19. 2. 14
* ii). xvj. xxvj.

l Iac. 1. 20. 1. 31
* ii). xvj. xxxvj.

m Iac. 1. 19. 1. 8.
* ii). xvj. xxxj.

De les feruituts, y aqueduct. Tit. vj.

205

pres lo contrari. ^a Y qui vene casa retinentse ferui-
tut en aquella expressament, restala feruitut: encara
q al temps que la liure no ho expresse. ^b Y per ac-
quirir algu part del camp hon te feruitut: no perço
pert la feruitut en la altra part del camp. ^c

Seruitut en co-
si communa.

¶ En la cosa communa no pot esserhi posada fer-
uitut per algu dels senyors sens los altres. ^d Ni pot
vedar al companyo que no faça res en dita cosa, sens
sa voluntat: encara que diga tenir feruitut en aquella
cosa de poder atorgar a altre feruitut, y fer dita prohi-
bicio: com ningu tinga feruitut en sa cosa propria. ^e
Y si algu dels companyons donara facultat a altre de
passar per lo camp comu, no perço es guanyada la fer-
uitut fins que ho confermen los altres companyons
que no hi consentien, Y los que la hauran concedida
no ho pugen mes vedar, ni ans del consentimēt del
darrer companyo. ^f Y qui te feruitut en pati com-
mu, hauent lo liberat de aquella, en respecte del vn
companyo, no es liberat en respecte del altre. ^g

Nos peguen
fochs.

¶ No poden esser pegats fochs en les muntanyes
y boschs prop de Xatua, excepto en los lochs de se-
nyors Ecclesiastichs, o Militars, y altres qualsseuol. ^h
Y en ninguna part del Regne se peguen fochs en los
mesos de Agost y Setembre, sots pena a arbitre del
Rey, y sos officials. ⁱ

Com nos pose
feruitut en cap
de altre.

¶ No pot esser posada feruitut en lo camp vehi,
que son senyor no haja, ni estiga, ni entre, ni aliene
son camp, encara que vulla, com no sia interes de a-
quell. Y escun en sa terra puga fer tota cosa per dret
no prohibida. ^k Ni pot esser posada en camp de al-
tre pera collir hi fruyta, o deportarhi, o menjarhi, o
batre en era de altri son blat. ^l Y ningu passe, ni fa-
ça res per camp de altri, sino hi te feruitut, o no passa
per camí publich, que hi haja. ^m Y si algun camí se-
ra ruinat per força de aygua, o per altra raho, adoben
lo los vehins: sino donen camí per son camp. ⁿ Y
si arbre tindra les rames sobre lo camp del vehi, lo tal
vehi

a Iac. 1. 20. 2.
34. * ii). xvj. xii).

b Iac. 1. 20. 2. 36
* ii). xvj. xii).

c Iac. 1. 20. 2. 35.
* ii). xvj. xxxj).

d Iac. 1. 19. 1. 11.
* ii). xvj. xj).

e Iac. 1. 20. 2. 35
* ii). xvj. xi).

f Iac. 1. 61. 2. 18.
* vii). v. xxvj).

g Iac. 1. 18. 4. 7.
* ii). xvj. x.

h Mar. E. 191. 4
11. * xxxij. iii). j.

i Ferdi. R. 308.
2. 25. * xxxij. j.

j.

k Iac. 1. 19. 1. 12
* ii). xvj. xxx.

l Iac. 1. 18. 4. 5.
* ii). xvj. xxx.

m Iac. 1. 18. 4. 4
* ii). xvj. xxvj).

n Iac. 1. 19. 3. 19
* ii). xvj. xxxij).

vehi no pot tallar totes les rames que pengen sobre son camp, sino aquelles que li fan ombra que li danyen. ^a

Seruitut de pas
sar aygua.

¶ Aquell que no tindra loch, o cami per hon entrar, o passar aygua a son camp, per estar rodat de altres camps, y nos troba per hon hauria tengut loch de antich, doneloy aquell vehi que ab menys dany loy pot donar sens algun preu. ^b Y qui ha de pendre aygna del pou, o font de son vehi, deu lis donar cami pera passar hi. ^c Y al q̄ te pas de aygua per camp de altri, senyale lis per hon: y sino lis senyala, passe la per hon menys dany fara: y lo senyor del camp deu li donar loch pera passar al riu, o cequia, per al que li sera menester, y pera escombrar, y lançar les escombradures y tarquin. ^d

Nos facen arro
ços.

¶ En lo terme de la ciutat de Valencia, y en tot lo Regne: especialment en les viles de Castello, Vilareal, Borriana, Almagora, y Fradell, no si sembrén, ni posen correncies de arroços, sots pena de vint sous cada fanecada, y que sia arrancat lo arroz a despeses de quil feu, pagadors al senyor que te la jurisdicció en lo loch hon esta la correncia, executors per dit senyor, o per lo ordinari de aquell loch: y en fadiga de aquells, executeho lo Governador, applicantla al Rey, a la ciutat, y al accusador mijerament: y qui no ho pora pagar, sia bandejat per vn any y vn dia, y quin fara gracia, pagueho de sos bens. ^e Y en los lochs que estan prop del riu de Millas, los escorredors de les basses hon amen los canems y lins, no tornen al riu, sots pena de vint y cinch liures, y lo Governador de la Plana visite los dits lochs: y execute als que no obeiran, y pagues ses dietes de les penes que executara, y sino executara res, pagues dels altres emoluments de son offici. ^f

DEL VSVFRVYT.

TITOL VII.

Qui

a Iac. 1. 19. 4.
26. * iij. xv.
xxxiiij.

b Iac. 1. 19. 2. 15
* iij. xv. xxiij.

c Iac. 1. 19. 3. 18
* iij. xv. xxj.

d Iac. 1. 19. 4.
27. * iij. xv. xx.
& 19. 3. 17. * iij.
xv. xxiij. & 19
1. 9. * iij. xv.
xxiiij.

e Pet. 2. R. rfo.
3. 38. * non est
in nouis, & p.
43. Mar. 201. 4. 6
* xxxij. ij. ij. &
E. 193. 2. 10. &
xxxij. j. j. Phil.
1547. 8. 4. 47.

f Philip. E. R.
1564. 25. 1. 64.

Obligacio del
vsufructuari.

VI tindra vsufruit en alguna cosa deu millorar la propietat, y no pijorarla. ^a Y perço qui te vsufruit de casa, deu referhi les teulades y parets, y lo vsufuetaari de camp, si algun arbre se secara sia seu, y plantenni altre, y sis arrancara per vellea, o força de vent, o terratremol, no es tengut a plantarni altre. ^b Y qui te vsufruit deu assegurar al propietari de tornarli la propietat illesa. ^c Y los fruyts pendents, madurs: com no sien segats, tallats, ni collits, son del vsufuetaari, quant aquell sera mort, los fruyts pendents, tallats, segats, o collits, son del propietari, y no del hereu del vsufuetaari, si nols tindra en sa casa. ^d Y lo propietari pot obligar y dispondre de la propietat, tambe durant lo vsufruit. ^e

Com vsufu
fructu pare los
bens del fill.

¶ Lo pare, o auí es vsufuetaari dels bens del fill, o net, que esta en sa potestat, fins que lo fill tinga edat de vint y dos anys, o sia casat, o emancipat, que en tals casos pot cobrar sos bñs. Y la filla pot cobrar los quant se casara, y si bens mobles li peruindran venals lo pare, y compre alguna propietat, y sino ho fara, sian destret per la Cort. Y no pot vendre ninguna propietat, mas deu les guardar. Y si los tals bens seran dexats a fill, ab condicio que lo pare no li tinga lo vsufruit, o si lo pare ha dexat, y definit lo vsufruit, o lo pare, y fill succehiren ab intestat a dalgun germa, o lo fill ha ocupat la heretat contra voluntat del pare, o alguna cosa sera donada al fill, o filla per donacio per nupties, o per dot, o en les coses q̄ lo fill haurá guanyat per son art, offici, o industria, o en la guerra, o en lo vsufruit dexat al fill, o en les coses q̄ per lo Princep li seran dexades, lo pare no lite lo vsufruit, ni propietat. ^f Y lo tal vsufruit dels adueticis, cessa, si lo fill morira de menor edat de poder testar, salua al pare sa legitima. ^g

¶ Lo vsufruit q̄ sera dexat a dalgun, axi q̄ sia a vida, com a cert tēps, expira per mort del vsufuetaari. ^h Y dexat

a Iac. 1. 18. 2. 5.
* iij. xiiij. v.

b Iac. 1. 18. 2. 4.
* iij. xiiij. iij.

c Iac. 1. 18. 1. 7.
* iij. xiiij. j. & 58.
4. 2. * viij. iij.
viiij. los fruyts
son part de la
cosa. infra. de
comp. y ven. §.
aquell.

d Iac. 1. 18. 2. 6.
* iij. xiiij. vj.

e Iac. 1. 18. 2. 2.
* iij. xiiij. ij.

f Iac. 1. 47. 2. 2.
* vj. ij. iij. & 41.
3. 3. * vj. ij. iij.

g Phil. 1. 64. 15.
4. 107.

h Iac. 1. 18. 2. 3.
* iij. xiiij. ij.

De les Institu. Forals. Libre. II.

Y dextat a la muller per son marit, si aquella se casara segona vegada, o fornicara pert lo, y deu se tornar als fills del marit quel dexta, y si per esser los fills menors dexaren de cobrarlo, poden apres cobrar la cosa ab tots los fruyts ques podien rebre. ^a Entenent allo esser dit fruyts que sobra de la cosa deduydes les despeses necessaries. ^b

Com expire lo usufruct.

DE PRESCRIPCIONS.

TITOL VIII.

Temps de la prescripcio.

Per possessio continua sens interrupcio civil, ni natural de cosa immoble ab bona fe al principi, medi y fi, la qual bona fe se presumix, si nosproua lo contrari, y ab just titol de compra, cambi, donacio, dot, herencia, o altre just titol, per temps de tres anys, sens que sia demanada en juhi, guanyas la senyoria de la cosa per prescripcio. Y si sera possehid des de altra manera, prescriuse ab trenta anys. Excep to si seran coses sagrades, o religioses, o del Princep, o de Ciutat, o de Esglesia, o furios, o prodich, o impedit de administrar sos bens, o de sort, o mut, o orfe, o menor, o malalt, o absent q te son alberch en altre loch, que hon esta la cosa preferita, per qualseuol manera que sia, com no sia ab malicia. Y lo absent que te fora son alberch, no prescriu contral present, y no lo q sols esta absent en la persona mentres dits impedimets durara. ^c Y si prescripcio de trenta anys sera pas sada a major de vint anys, y que ho podia demanar, no pot demanar restitucio per ignorancia, o per altra raho. ^d

Com nos done restitucio contral prescripcio.

Per quina possessio nos prescriu.

¶ La cosa possehida en termens de altri sens just titol, absent lo senyor, no es prescripta: encara que sia possehida per xixanta anys. ^e Y la cosa furtada, o rapida per forca, si sera possehida per possessor de bona fe, y

^a Tac. 1. 35. 4. ^b * v. ij. l. 8. 36. 1. ^c * v. ij. l. vij.

^b Tac. 1. 74. 1. 18. ^c ix. xvj. xvij. y los fruyts de la penora delhuen pendres en paga del deute en cara que sia pa ctat lo contrari. inf. de pig. 9. lo que tindra.

^c Tac. 1. 50. 1. 1. ^d * vij. l. j. & 50. 2. ^e * vij. l. ij.

^d Mar. 173. 3. 1. ^e * vij. l. ij.

^e Tac. 1. 50. 3. 4. ^f * vij. l. iij.

De Prescripcions. Tit. viij.

fe y just titol, no prescrihuen tres anys, sino sera purgat lo vici tornantse la cosa al primer senyor, mas prescriuse per trenta anys. ^a Y apres que sera posada demanda contra lo posseydor de bona fe, no li corre mes prescripcio. ^b Y lo posseydor sens just titol no guanya la cosa posseyda. ^c Ni lo que posseix la cosa, per guardarla. ^d

¶ Lo possessor posat per la Cort a guardar la cosa a ell obligada per deute, o altra cosa: venint lo senyor dins vn any, y pagant les despeses, tornelis la possessio, presos los fruyts en conte de les despeses: y passat lo any, si no sera vengut lo senyor, sia lo possessor senyor de la cosa en tant quant es lo deute, o lo que demanaua. ^e Y si cosa dotal no estimada, fench venuda per lo marit, y lo comprador la possehi per tres, o trenta anys, la muller la pot demanar, no obstant alguna prescripcio, com la prescripcio solamet dany e als meynspredadors de sos drets, y no adaquells que son impedit de demanarho. ^f Y la prescripcio cumplida contra lo censater, o per vn censater contra altre de vn mateix senyor, no perjudica al senyor. ^g Y si lo censater, o Barle, o companyo, conuindran alguna cosa, encara q sia preferita, no perjudica al senyor, ni copanyo. ^h

¶ Si algun creedor dexara de demanar son deute per trenta anys, por lo deutor posar excepcio del dit temps, si lo demanador no fench pubil, o catiu. ⁱ Y lo que sens vici haura possehit la cosa per tres anys, no pot exegir contra los creedores que tenen la cosa obligada: si ja lo creedor no haura callat per espay de trenta anys. ^k Y qualseuol Aduocat, Metge, Notari, Procurador, o Apothecari, e altres artifices y menestrels, escuders, dides, e tots altres mercenaris, si dins vn any no demanen lo salari, o soldada, no ho poden demanar mes, tant en vida com en mort del seruent, o del que sera seruit: excepto si hi haura acte, o altra legitima cautela, o penyora per lo deutor donada al mercader, o cosa de ses obres, ab que no sien los processos

^a Tac. 1. 50. 4. 10. ^b * vij. l. v.

^b Tac. 1. 17. 3. 5. ^c * iij. l. xij. v.

^c Tac. 1. 17. 3. 4. ^d * iij. l. xij. iij.

^d Tac. 1. 55. 1. 2. ^e * vij. l. x. vij.

^e Tac. 1. 50. 3. 5. ^f * vij. l. x. vij.

^f Tac. 1. 50. 4. 13. ^g * vij. l. vij.

^g Tac. 1. 50. 3. 7. ^h * vij. l. viij. & 50. 3. 8. ⁱ * vij. l. ix.

^h Tac. 1. 50. 4. 9. ⁱ * vij. l. x.

ⁱ Tac. 1. 50. 3. 6. ^k * vij. l. xi.

^k Tac. 1. 50. 4. 11. ^l * vij. l. v.

O dels

De les Institu. Forals. Libre. II.

de la pleyts, los quals no poden esser dits penyores. O si dins lo any se fera clamat, y conste ab acte judicial: o si se fera regonegut en la vltima voluntat del deutor. ^a Y los Aduocats no poden demanar la pensio sino de quatre anys passats, encara q tinguen acte. ^b

DE DONACIONS.

TITOL IX.

Donacio que fa lo Rey.

DO senyor Rey fa donacio, que tot hom que en sa casa no tindra entrada comoda, pugua obrir portals als obradors del Rey francament. ^c Y de vna casa pera la taula del pes. ^d Y altra casa pera la Cort. ^e Y tambe dona totes les cequies, excepto la cequia Real que va a Puçolit tambe la de Múcada, en la qual se pugua posar cequier, com en les demes. ^f Y los beffants dels Moriscos quels paguen a sos senyors Cauallers, o Ciutadans, o homens de viles, y no al Rey: y quils pagara a altre que al senyor delloch, sia punit per dit senyor. ^g Tambe fa lo Rey donacio, que cascu pugua francament enuiar Moros a sa heretat a treballar: y paguen los tals Moros als senyors de les heretats los beffants, y mes lo que entre ells hauran pactat. ^h Y que tot hom pugua en sa casa, o en altre loch tenyir de totes coses y de totes colors, sens algun tribut: excepto grana e indi, ques reserua lo Rey pera si: sino sera la grana en draps de lana, y lo indi en draps de li, que tot hom lo pot tenyir sens licencia del Rey. ⁱ Y confirmen se totes les donacions que lo Rey ha fet de cases y heretats: excepto les que tenen Cauallers, clergues, o altres religiosos, y de forns, molins, y coses censides, y altres regalies. ^k Y lo Rey no exigira mes lo que per lo Bisbe lis dona de la tercera part de les lexes pies. ^l

Pot esser feta donacio pura, o ab condicio, o entre vius, o per raho de mort, o per raho de alguna cosa honesta, o apres sa mort, com no la faça menor de vint anys,

^a Mar. 180. 1. 11.
^b vij. j. xv. Pet. 2. 103. 1. 10. * vij. j. xiiij. & R. 109. 3. 29. * vij. j. xiiij. loan. 239. 3. 13. * vij. j. xvij. Pet. 2. p. 44. §. 12. per aco se corrig. Pet. 2. 155. 4. 16. * iij. ix. xxxvj. hon se denia de manardins dos anys.
^b Mar. 180. 1. 12. * vij. j. xvij.
^c lac. 1. 62. 4. 12. * vij. j. xiiij.
^d Pet. 2. pri. 18. lo. 2.
^e lac. 1. p. 4. f lac. 2. p. 8. §. 8. & pri. 78. & 19. 2. 16. * iij. xvij. xxxv.
^g lac. 1. 63. 3. 24. * vij. j. xiiij. xxvij. & p. 16. i lac. 1. 62. 4. 11. * vij. j. xiiij. Pet. 1. 97. 1. 35. * vij. j. xiiij. & p. 14. Pet. 2. 128. 2. 28. * vij. j. xiiij. xiiij.
^k lac. 1. p. 79. & p. 80. & p. 84. §. 1. Pet. 1. pr. 6. & pr. 26.
^l Pet. 2. 134. 2. 20. * xiiij. iij. j.

De Donacions. Tit. ix.

211

anys, ni furios, ni prodich, ni lo impedit d administrar sos bens. ^a Y lo companyo pot donar la part que te en la cosa communa. ^b Y si essent feta ab condicio, lo donatari no cūpli la condicio, pot se reuocar. ^c Y cascu pot donar a altre son deute, com no sia a mes poderos, ni a Aduocat. ^d Y qual seuol possessions, rendes, y altres coses, poden esser donades, y altramēt alienades per los Cauallers, clergues, o altres persones, als vehins de Valécia. ^e Y si a molts sera donada vna cosa, es del primer donatari, encara q als altres sia donada la possessio. ^f Y en la donacio general venenhi tots los bens frachs y censits. ^g Y lo pare no pot fer donacio pura al fill q es en son poder, sino sera d cabal pera negociar, o cauall, o armes, o libres si estudia. ^h

Aquell que haura fet donacio adalgn, liure al donatari la cosa donada si pot, o lo just preu: y qui promete rendes certes, y no les pot donar, done terres de hon se puguen traure tantes rendes com haura promes. ⁱ Y si qui feu la donacio, confessa q la feu per engany de altri, no perço la pot reuocar. ^k Y si lo pare apres de feta la donacio al fill emācipat, voldra la mateixa cosa donar a altre, no perjudica al dit fill. ^l Y si la cosa donada ha pertanygut al donatari per alguna via, es ne absolt lo donador. ^m Y aquell que ignorantment fermara en donacio de cosa en la qual te dret, no li perjudica. ⁿ Y qui promet donar vn esclau, o deu sous, o vn esclau de tal nom, tenintne molts d aqll nom, es a electio del q promet donar lo q vulla: si ja lo hu dels esclaus de aqll nom no moria ans de elegir: perq en tal cas deu donar lo q romandra. ^o Y en la donacio dubtosa recorregas al donador. ^p

En qual seuol donacio, venda, o altra alienacio, feta per lo que tenia la cosa comprada, donant lo acte de la compra, val tant com si donaua la possessio de la cosa. ^q Y si la cosa passa en senyoria del donatari, o comprador, en hauent pag it, o assegurat lo preu, guanya la possessio, encara que no lis done corporalment,

O 2 si altre

Ques por do-
nar.

Com se execu-
ta la donacio.

^a lac. 1. 63. 1. 17. * vij. j. xiiij. xix.
^b lac. 1. 63. 1. 15. * vij. j. xiiij. xvij.
^c lac. 1. 63. 2. 21. * vij. j. xiiij. xxvij.
^d lac. 1. 59. 4. 8. * vij. j. xiiij. xvij.
^e lac. 62. 2. 5. * vij. j. xvij. v.
^f lac. 1. 62. 3. 8. * vij. j. xvij. viij.
^g Alf. 3. 219. 1. 4. * iij. iij. iij. iij. iij.
^h lac. 1. 63. 1. 14. * vij. j. xiiij. xvij.
ⁱ lac. 1. 63. 2. 20. * vij. j. xiiij. xxvij.
^k lac. 1. 62. 2. 4. * vij. j. xvij. iij. j. encara que les donacions fetes per engan no valen, infra de mal engan. in prin.
^l lac. 1. 11. 1. 4. * ij. xiiij. v.
^m lac. 1. 63. 2. 22. * vij. j. xiiij. xxv.
ⁿ lac. 1. 43. 2. 22. * vj. iij. j. xiiij.
^o lac. 1. 48. 3. 8. * vj. x.
^p lac. 1. p. 3.
^q lac. 1. 62. 2. 1. * vij. j. xvij. j.

De les Instit. Forals. Libre. I I.

si altre no la haura presa, o tinda primer. ^a Y si lo donador, o venedor se retingue lo usufruyt de la cosa, aquell acabat, entense que la cosa sia liurada al donatari, o comprador, encara que no sia conuengut. ^b

¶ Venda, donacio, o altre contraete pot esser fet entre absents, o presents: coneguts, o no coneguts: y val encara que no sia feta ab acte, com se proue legitimament: sino sera donacio de mes summa de cent morabatins, que no val sense carta. Y pot entre absents esser feta donacio per lletres: excepto la estipulacio, que deu esser feta entre presents. ^c Y qualseuol donacio, encara q sia feta per remuneracio, si sera de major summa de cinch milia sous, no val vltra la dita summa: encara q sia ab acte, sino sera infirmada per lo donador, jurant aquell per si, y no per procurador: encara quen tinga especial madata, q ha fet la donacio sens frau de altri. Y lo donatari jure q no ha fet induccio fraudulosa al donador pera q li donas, ni per fraudar altri: y lo Notari q posara sagrament, o renunciacio del present Fur, perda lo offic, y no val la renunciacio, ni jurament: excepto tan solament la donacio feta p la Reyna, o primogenit, o sa muller, en los casos a ells permessos, o en cas de constitucio de dot, o en donacio feta en temps, o per raho de matrimoni, la qual nos deu infirmar. ^d

¶ Qui donara accions al Princep, o qui te son loch, o a mes poderos de si, pera que sien mes defensades, no val la donacio. ^e Y qui donara, cedira, o acolliu en la accio al Rey, o Princep, o altre official Real, o al Fiseh, perda la accio lo donador, y lo donatari no puga usar de aquella, y lo aduersari ne sia absolt. ^f

¶ Quant la donacio sera feta pera que haja effecte apres mort del donador, val, y pot se renocar per venir lo donador a pobrea, o si lo donatari fara al donador desplaers que fill nols degues fer, o nol voldra servir, o per premorir lo donatari al donador, si altre no es pactat en la donacio, perq en tal cas pertanycria als mes propinchs parents, o als hereus del donatari. ^g

¶ Si al-

Com valla do-
nacio o no val.

Com nos donē
accions.

Com se reuē
la donacio.

^a Iac. 1. 63. 3. 6.
* viij. viij. v.

^b Iac. 1. 63. 3. 16.
* viij. viij. xvij.

^c Iac. 1. 63. 2. 18.
* viij. viij. xx. 6.
63. 2. 39. * viij.
viij. xxj.

^d Mar. 175. 2. 33.
* viij. viij. xxij.
y deu se conti-
nuarla infirma-
cio, com es dis-
post en la dot.
infr. de nup. y
dot. §. si sera
fet.

^e Iac. 1. 9. 4. 1.
ij. ix. j.

^f Mar. 169. 2. 6.
* ij. ix. j.

^g Iac. 1. 63. 3. 9.
* viij. viij. ix.

De les Fires, y del Mercat. Tit. x.

213

¶ Si alguna donacio sera feta contra offic de pietat, donant algun pare tots sos bens a son fill, o tants que los altres perden sa legitima, si a reuocada en tant que los altres fills, o nets nats, o naxedors ne hajē sa legitima. ^a Y la donacio feta entre vius, no inofficio- sa, sino que en lo resto dels bens del donador, hi reste compliment, no deu computarse en la legitima. ^b

¶ La donacio que lo marit fa a la muller al temps del matrimoni vltra del creix, es valedora. ^c Y tam- bel que fara la muller al marit: y si sera pactat que haja loch la donacio quat les nupcies sera fetes, guar- des lo pacte. ^d Y la donacio ques fara entre marit y muller, no val: encara que no faça al donador mes po- bre, ni al donatari mes rich, si ja en la vltima voluntat en testament, o de paraula no sera confirmada. ^e En- cara que la tal donacio sia jurada. ^f Si ja no sera feta pera que valga apres de mort, la qual es valedora, y no pot hauer effecte, fins que sia mort lo donador. ^g

¶ Ninguna dona que te marit, pot donar lo exo- uar durant lo matrimoni. ^h Y lo que la muller gua- nyara de sos treballs, o sa honesta mercaderia tot es del marit. ⁱ Y si entre enamorats se faran lo hu al al- tre donacions pera ques gite ab lo donador, no val la donacio, sino essent liurada la cosa donada. ^k

^a Iac. 1. 17. 1. 2.
* ij. xj. j.

^b Iac. 2. p. 33.

^c Iac. 1. 35. 1. 6.
* v. j. vij.

^d Iac. 1. 38. 2. 23.
* v. v. xlij.

^e Iac. 1. 36. 4. 1.
* v. iij. j.

^f Mar. 171. 1. 16.
* v. iij. ij.

^g Iac. 1. 37. 1. 4.
* v. iij. v.

^h Iac. 1. 62. 2. 3.
* viij. viij. ij.

ⁱ Iac. 1. 36. 4. 2.
* v. iij. ij.

^k Iac. 1. 63. 1. 13.
* viij. viij. xv.

Donacions en-
tre marit e mu-
lier.

Fires.

DE LES FIRES Y del Mercat.

TITOL X.

DVren les fires en la ciutat de Valēcia en lo loch hon se fa lo mercat, desdel pri- mer dia de Agost, fins al dia de la As- sumpcio de nostra Senyora. Y los que hi vindran, sien segurs al venir, estar, y tornar, sino hauran fet homicidi dins la ciutat de Va- lencia,

De les Instit. Forals. Libre. II.

lencia, y son terme, ni pot esser demanat per crim fet en altre loch que en les fires. Ni lo venedor es tengut a assegurar les coses que vendra, ni pot esser demanat per altre deute, o fermança, dels que haura fet en les fires. Y quien les fires nafrara, sia punit a la pena del Fur. ^a

Mercat.

¶ Mercat sia fet cada dijous en son loch: lo qual sia comu pera tots, sens pagar algú dret, y nos mude, ni si faça edifici algu. ^b Y la plaça dels Alls sia dexada per los fusters, exempta pera vendre les virtualles, pera les quals es diputada. ^c Y los que vindran a vendre al Mercat son guiats, y los bens que hi portaran, no poden esser penyorats. ^d

DELS DRAPS, Y de vestir.

TITOL XI.

De quina amplaria, y de quant fils se fa en los draps.

¶ Ots los draps de llana ques faran en lo pinte del setze, tinguen de cabastell a cabastell, nou palms. Y los dihuysens, nou palms, y vn quart. Y los vint y vns, nou palms y mig. Y los vintiquatre, nou palms. Y sien fets los setzens, de mil y sis cents fils, y los dihuysens, de mil y huit cents fils. Y los vint y vns, de dos mil y deu fils. Y los draps dits verins, tinguen de cabastell a cabastell, ço es, lo tretze nou palms y mig. Lo catorze, nou palms, tres quarts, y sien fets, ço es, lo tretze de mil y trenta fils. Y lo catorze, de mil y quatre cents fils. Y los dits verins sien fets de bonallana, y no de anyins, ni pelades, ni reboll, ni gratusa, ni maroma: y qui contrasara, pague xixanta sous per cada drap, y perda los draps, applicadors al senyor de la terra, y al commu. ^e Y poden ferse flagades de la granaria que cascu voldra, com tinguen tres

c Phil. 1547. 13.
2.2.E.M.

d Iac. 1. pri. 67.
Pera les viles
reals sonch sup
plicat, y no co
cedit al braç
R. dit guiatge.
Phil. 1547. 16.3.

e Alfons. 3. 221.
1.18. *ix. xxx.
xxx. y quins
draps se pugué
tenir. supr. de
donat. in prin.

Dels draps y de vestir. Tit. xj.

tres alnes y mija, per lo menys de largaria, y lo pinte dos alnes de amplaria. ^a Y cascu puga fer fustany segons se fan en Barcelona. ^b

¶ Los capuchers podé fer de tota manera de draps, y de França, y de Narbona, ab que no hi mezclé estopa, ni pels de cabro. ^c Y cascu pot fer de totes maneres de tinta, y tenyir a qui vulla, y hon vulla: tambe indi e grana. ^d Y lo rey se rete la sua tintoreria, ab q no hi puga tenyir. ^e Y tot hom pot tenyir en la caldera q te lo Rey, de indi de bagadell, pagant per cada liura del dit indi deu diners, y de altre indi per tres liures deu diners, sens pagar altra despesa: y la tanyellada espletada sia del Rey. Y per alna de llana, li, estopa, ques tanyira de indi pres se paguen quatre diners, y de indi gaz tres diners, y d indi gaz mes totil dos diners, y per alna d fustany dos diners y mealla, tât q sia vert e blau. ^f Y nos vené pera tallar en lo regne algús draps d llana, q no sié bañats, y refredats, y no sié baixats. ^g

¶ Nos faça en los draps mezcla de alguna filatja q no sia permesa. ^h Y lo blanquet burell, arraç, rauder, estan fort contrafet, de qualseuol color, sia fet de anyins, y de llana magenea. ⁱ Y los anyins y llana mageca sia feta a part, y nos ajuste negre ab blach. ^k Vergat y bru sia fet de tota llana, lleuada borray repel, y pel de cabro, o cabra. ^l Y estan fort contrafet, nos faça en tela negra. ^m Y los draps no sien cordats sino en carts de herba. ⁿ Y la color nos pose en draps en pila, o en obrador. ^o Y lo reboll y pilades, y duta de Daroca, sien fetes per cabal. ^p Y en fustany nos faça mezcla de li, estopa, y llana. ^q Y lo cap del fustany haja deu alnes y quarta. ^r Y no sia fet blau en la tela negra. ^s

¶ Fustany, o drap fals sia cremat, y lo senyor del fustany pague deusous, y del drap trieta sous, al justicia, al comu, y al Inquisidor applicadors. ^t Y qui tindra

O 4 pinte
*ix. xxx. iij. o Iac. 1.80.3.5. *ix. xxx. v. p Iac. 1.80.3.6. *ix. xxx. vj. & 80.3.12. *ix. xxx. xij. q Iac. 1.80.4.19. *ix. xxx. xix. r Iac. 1.80.4.20. ix. xxx. xx. s Iac. 1.80.4.22. *ix. xxx. xxi. t Iac. 1.80.4.25. *ix. xxx. xx. & 80.4.26. *ix. xxx. xxvj.

a Pet. 1.96.4.31
*ix. xxx. xxvij.
& p. 14.
b Pet. 1.97.1.
32. *ix. xxx.
xxix. & p. 14.
c Pet. 1.97.1.35
*vij. viij. xij. &
p. 14.
d Pet. 1.97.1.
35. *vij. viij.
xij. & p. 14. Iac.
2. p. 35. per aço
se corrig. d. for.
Pet. 1. ho se ex
cepta indi e gra
na.
e Iac. 2. p. 35.
f Iac. 1. p. 46.
g Ferdi. 272.1.
1. *ix. xxx. xxxj.
y lo tirador dls
draps co tinga
saluaguarda, in
fra de guiatges.
§. Los vexells,
suplicas q en
traffen draps fo
rasters, y sonch
conceditp hun
any. Pet. 1. R.
111.2.41. *j. v.
xxxj.
h Iac. 1.80.3.1.
*ix. xxx. j.
i Iac. 1. p. 3.2.
*ix. xxx. f.
k Iac. 1.80.3.7.
*ix. xxx. vij.
l Iac. 1.80.3.9.
ix. xxx. ix.
m Iac. 1.80.3.3
*ix. xxx. iij.
n Iac. 1.80.3.4.
*ix. xxx. vj. &
80.3.12. *ix. xxx. xij. q Iac. 1.80.4.19. *ix. xxx. xix. r Iac. 1.80.4.20. ix. xxx. xx. s Iac. 1.80.4.22. *ix. xxx. xxi. t Iac. 1.80.4.25. *ix. xxx. xx. & 80.4.26. *ix. xxx. xxvj.

Quins mes
les se podé fer
en los draps o
no.

De les Instit. Forals. Libre. II.

Amplaria del drap y nos faga fals.

Quines robes se puguen portar per dot.

pinte de drap de lana, de li, o de estopa, o fustany, contra la forma ordenada, pague deu sous partidors com es dit. ^a Y la pesa de lana sia de deu lliures, y lo pinte de dos alnes. ^b Y peça de tot drap de llana, tin ga de larch quarata huit alnes. ^c Lo pinte haja dos al nes, y quarata nou vies ordides, ab dotze capdells. ^d Pinte de gaengues haja dos alnes en ample, y cinch en larch. ^e De marfegues vna alna y mija en ample, y cinch alnes en larch. ^f De zanzil vna alna en ample. ^g Drap de li no sia fet menor de tres quar tons, y vna pulgada, y lo pinte no haja buit d'vna pua, o de dos en auant. ^h Y los lanchos/hayen de ample v na alna, y vna pulgada almenys. ⁱ Y lo pinte de to ualles haja cinch palms en ample. ^k Y los batedors no pleguen fustany que no sia leal. ^l Y lo tiret sia fet de coto, y que no hi haja lana ni estopa. ^m Y en lo que hi ha lana, pot polarli estopa, o altra cosa. ⁿ

La dona ques casara, no porte en son matrimo ni mes de quatre cofres de roba, y joyes: en les quals hi pugua haue vn cubertor, y cortines de tafata: com no se obrades, y no porte lanchols dins, ni fora los co frens ab vetes de or, o de seda, o altres obres: sino tots blanchs, y camises totes blanques y planes, y puguen esser colides ab seda, y quatre matalafs ab dos trauef sers, y no mes, sots pena de perdre lo demes, y dos cets sous, al senyor de la terra, y al comun applicadors. ^o Y en les esposalles y noces, ningu done a sa esposada, o nouia anells, o altres joyes q valguen mes de cinch cents sous. ^p

Ningu porte draps de or, ni de argent, o altres de certa manera en certs forros de pells, ni porten les dones mes de tres palms de falda, ni facen los fastres, nis posen pedres de certa manera, nis facen, nis compren vels que valguen mes de xixanta sous, ni capells que valguen mes de vint y cinch sous, ni tapins lino cuberts de oripell, sense flocadura: ni saltiri que valga mes de cinch cents sous, y no porten roba que

a Iac. 1. 80. 4.
27. * ix. xxx.
xxvii.
b Iac. 1. 80. 3. 8.
* ix. xxx. viij.
c Iac. 1. 80. 3. 10.
* ix. xxx. x.
d Iac. 1. 80. 3. 11.
* ix. xxx. xi.
e Iac. 1. 80. 3. 13.
* ix. xxx. xiiij.
f Iac. 1. 80. 3. 14.
* ix. xxx. xiiij.
g Iac. 1. 80. 3. 15.
* ix. xxx. xv.

h Iac. 1. 80. 3. 16.
* ix. xxx. xvij.
i Iac. 1. 80. 4. 17.
* ix. xxx. xvij.

k Iac. 1. 80. 4.
18. * ix. xxx.
xviiij.

l Iac. 1. 80. 4. 18.
* ix. xxx. xxi.

m Iac. 1. 80. 4.
23. * ix. xxx.
xxiiij.

n Iac. 1. 80. 4.
24. * ix. xxx.
xxiiij.

o Alf. 3. 221. 4. 1.
* ix. xxx. x.

p Alf. 3. 221. 4. 2.
* ix. xxx. x.

De nupcies, y del dot, y creix. Tit. xij.

que rossegue per terra de dol, ni altra. Y no si enten guen algunes armes, ni ha loch en persones de linatge Real, ni fadrins menors de quinze anys, ni en donze lles, sips al dia de les nocces, ni domestich q reba quita cio del senyor Rey. Y les robes q's trobarà fetes, sien re duides a la dita mesura, sots les penes expresse en los Furs. ^a Y los q porten la empresa del Rey, o Reyna, no porten robes prohibides, fora de aquella. ^b Y qui no sera caualler, o ciutada honrat, o doctor que exerciten, y hajen exercitat offici publich, no porte ca dena de or sense esmalt: mas cuberta si. ^c Y ningu porte per dol, gramalla ni clocha rosségant, sots pena de perdre la. ^d

DE NVPCIES, Y del dot, y creix.

TITOL XII.

Ninguna dona viuda ni dòzella pot esser forçada per lo Rey, ni los officials, a cõ tractar matrimoni sens la volutat, o de sos amichs. ^e Y los officials nos em pachen en tractaments de matrimonis, sots pena de cinquanta morabatins. ^f Y si hauent donat atres algu dels esposats, lo hu de aquells morra ans de les nupcies, y no haura donat causa per que les nupcies nos celebraffen, restituixquen les arres. ^g

Bens dotals se enten que son aquells que la mul lier porta al marit, axi mouents com scents: los quals no poden esser venuts, ni obligats per lo marit, sens la ferma de la muller ab jurament no forçada. ^h Y deu los tenir lo marit, y los fruyts son de aquell: per que fosse los carrechs del matrimoni. ⁱ Y pot qualseuor dona donar a son marit en dot tots sos bès. ^k Y no

O s pot

nament. inf. de diu. crims. §. qui pendra. ^g Iac. 1. 36. 2. 1. * v. iij. y com se dispense en los matrimonis dels nous conuertits. sup. de iur. & sac. §. los Alcaquins. ^h Iac. 1. 30. 3. 1. * iij. xix. 1. & 31. 2. 12. * iij. xix. xxviiij. y ve nuts nos prescribuē. sup. de prescrip. §. lo possessor. ⁱ Iac. 1. 36. 4. 16. * v. j. xvij. & 35. 4. 17. * v. j. xvij. & 36. 3. 4. * v. iij. v. ^k Iac. 1. 36. 2. 1. * v. iij. 4j.

a Alf. 3. 221. 1. 3
vsque ad 222. 4
18. * ix. xxix. xij
vsque ad. ix.
xxix. xxviiij. Y
qui no tenia ca
uall ni armes
no podia vestir
ell ni sa muller,
or ni seda, ni
ples, ni pedres
fines, ab impo
sicio de penes.
Pet. 2. 127. 4. 7. *
ix. xxix. viij. y
fench reuocat.
Pet. 2. 127. 4. 34.
* ix. xxix. viij.
b Mart. 106. 4.
16. * ix. xxix. ix.
c Ioan. 239. 4. 2
* ix. xxix. xxx.
Ioan. 2. p. 8.

d Ioan. 239. 3.
14. * ix. xxix.
xxix.
e Iac. 1. 35. 2. 12.
* v. iij. ningu
done en matrimo
ni sa filla a
excomunicat.
sup. de les sant.
esgles. §. 1. y en
los matrimonis
nos pren en
candeles, i di
ners sup. d. tit.
in prin.

f Pet. 2. R. 136.
7. * i. iij. ex. y
qui cõtractara
matrimoni ab
dos conuges,
o clandestina

Com nos facen los matrimo nis.

Que sia dot y com se dispon ga de aquell.

De les Instit. Forals. Libre. II.

pot dirse dot hon no hi ha matrimoni, y perço si sera donat per alguna dona a daquell ab qui no pot casar se, no sera dot. ^a Y si seran donats contats ab pacte que de aquells se compren heretats, sis compraran seran bens dotals: y sino sera conuengut ques compren bens seents, y lo marit los comprara, es a sa eleccio tornar aquells bens, o los contants. ^b

¶ Les coses seents que seran donades en dot per la muller estimades, son del marit ab los guanyes. ^c Y si li seran donades coses constants en conte, pes, o mesura, son a perill del marit, y potles vendre, y deu tornar altre tant, y de la mateixa manera. ^d Y si hi sera donada esclaua, o bestiar no estimats, lo part de la esclaua, y los esplets dels bestiar son del marit, y los caps que faltaran dels bestiar, sien suplits dels esplets, y lo de mes reste al marit. Y si seran estimats, lo ques perdra, o guanyara sia a dany, o profit del marit. ^e

Y la cosa que sera donada estimada, pot demanarla lo marit com si li fos venuda, y lo quen cobrara, sera tegut a tornar al temps de la restitucio. ^f Y lo perill, o mi llorament pertany al marit, si les haura rebudes, o no estigue per la muller q no les rebes. Y si la muller morra ans del matrimoni consumat, tornes a sos mes propins parèts, mas si estigue p la muller, q no les dona o les dona no estimades, estan a perill de la muller. ^g Y si essent donada cosa no estimada, fet lo matrimoni, se estimara, no val la estima, perque parexeria esser donacio entre marit y muller. ^h Y sis estimara entre los esposats, val la estimacio tal com sia, nis mire qual hies enganar. ⁱ

¶ La mare no es tenguda de sos bens a dotar la filla, ni lo pare pot dotarla dels bens de la mare, sens voluntat de aquella. ^k Y si lo pare, o la mare junts lo prometra a la filla, nos enten que la mare los dona de son dot, sino es expres. ^l Y qui prometra lo dot, pot retenirse lo usufruyt a cert temps, si sen auindra, y passat lo temps, pot fer ho aquell a quis dona. ^m Y la muller

a Iac. i. 38. 3. 26
* v. v. xl.

b Iac. i. 38. 4. 35.
* v. v. xliij.

c Iac. i. 38. 2. 26.
* v. v. xxxj.

d Iac. i. 35. 2. 7.
* iij. j. viij.

e Iac. i. 38. 2. 25.
* v. v. xxxvij.

f Iac. i. 38. 4. 33.
* v. v. xxxvj.

g Iac. i. 38. 2. 69.
* v. v. xxxij. & 38. 2. 24. * v. v. xxxij. & 38. 3. 29. * v. v. xxx. iij. & 38. 4. 32. * v. v. xxxv.

h Iac. i. 38. 3. 30.
* v. v. xxxvij.

i Iac. i. 38. 4. 31.
* v. v. xxxix.

k Iac. i. 36. 3. 3.
* v. iij. iij.

l Iac. i. 36. 3. 7.
* v. iij. iij.

m Iac. i. 38. 3. 27. * v. v. xli.

De nupcies, y del dot, y creix. Tit. xij.

muller no pot donar a algu de son dot, sens voluntat del marit, y donat no val. ^a Mas pot donar bens parafernals, si altre no sera pactat. ^b Y si per vn companyo sera promesa en dot cosa communa, entense hauer promes la sua part, y no la del altre companyo, sino li sera adjudicada. ^c Y aquell que haura promes dot, potlis demanar, sino mostrara hauer lo pagat ab legitima proua. ^d Y no pot lo pare pijorar, ni demanar que lis done lo dot que ha donat a sa filla, sens volutat de aquella. ^e Y sino essent pagat lo dot, se donara al marit penyora: los fruyts de la penyora nos dehuẽ pendre en paga: mas son del marit fins que sia acabat de pagar. ^f Y los fruyts que lo marit haura pres dels bens dotals, durat lo matrimoni, nos deu pendre en conte del dot: y los que prẽgue ans del matrimoni, deu los pendre en conte, si altra cosa no sera pactada ans del matrimoni: perque se entendria esser donacio. ^g

Et tengut lo marit per la dot als creadors de la muller.

¶ Es tengut lo marit als creadors de la muller en tant quat bastara la dot per los deutes causats ans del matrimoni: y si per aquells lo pagara tot, no lis pot demanar per la muller la dot, ni creix: y sin pagara part, es tengut lo marit, o sos hereus a tornar aquella part, y lo creix, per raho de aquella degut. ^h

¶ Solt lo matrimoni per mort, o de altra manera, deu lo marit, o sos hereus restituyr la dot a la muller ab los fruyts per la part del any: en la qual no sostingue los carrechs. ⁱ Y si sera donats en dot bens seents estimats, o no estimats, en cas de restitucio, torne, o la cosa estimada si extara, o la estimacio, lo que vulla, ab lo creix, si altre no sera pactat: y no puga retenirse per pobrea. ^k Y mort lo marit, ans que sos hereus roquen alguns bens de aquell, deu esser pagada la muller de son dot y creix, y altres coses que lo marit li dona al temps del matrimoni. ^l Y les despeses que lo marit haura fet en la cosa dotal, vtils y necessaries, sens les quals la cosa periria: pot ell, o son hereu cobrarles solt

a Iac. i. 36. 3. 8.
* v. iij. iij.

b Iac. i. 36. 3. 6.
* v. iij. viij.

c Iac. i. 38. 1. 15.
* v. v. xxvij.

d Iac. i. 36. 2. 7.
* v. iij. j. y com se venen bens de publi per pagar dot. vide sup. de tudor. § ningun tudor.

e Iac. i. 38. 4. 34.
* v. v. xliij.

f Iac. i. 37. 4. 14.
* v. v. xxvij.

g Iac. i. 35. 4. 18.
* v. j. xix.

h Iac. i. 37. 4. 13. * v. v. xliij.

i Iac. i. 38. 1. 20.
* v. v. xxx.

k Iac. i. 35. 3. 18. 1. 2. * v. v. xxij.

l Iac. i. 37. 1. 1. * v. v. j. & 37. 4. 11. * v. v. viij.

m Iac. i. 37. 4. 13. * v. v. viij. & 38. 1. 17. * v. v. xxij.

De les Institu. Forals. Libre.II.

solt lo matrimoni, si no les feu ab mala intencio, o per que la cosa restas a ell, o als seus. ^a Axi que si la cosa dona renda, sia la renda del marit: fins que sia satisfet: y sino dona renda, te la muller dos anys de tēps, pera poder pagar, passats los quals, sino sera pagat, lo marit pora detenirle la cosa, fins que sia pagat: y pot la muller vèdre dita cosa, pera fer dita paga al marit. ^b

X lo que lo marit, o la muller guanyara honestament, es per al marit, si altre no sera concordat. ^c

¶ La muller mort lo marit, no pot demanar als hereus del marit lo dot, sino passat vn any apres mort de aquell, si los hereus li faran sos ops, restant la muller en les coses del marit, y si passat lo any no lis pagara, tinga totes les coses del marit, sent los fruyts tous apres de passat dit any: fins que en tot effeite sia pagada de tot lo dit dot y creix: si ja no sera certificada que rebent dita part de dot, o creix, haja de dexar prora tanta part dels bens del marit, y los fruyts no lis cōten en lo dot ni creix, y de aquells alimente los fills, y si prengue los fruyts de tot lo any, y lis paga lo dot y creix, torne la part dels dits fruyts, que correllon a la part del any de dita mort, que resta apres de pagada, y los hereus no la dehuen alimentar mes. Y pagues dels bens mobles, y femouents, y lo que faltara pagues dels seents. ^d

¶ Lo plet que portaran les viudes demanant sos ops dels bens del marit, fins que sien pagades de sa dot, determines summariamēt. ^e Y si la muller morra primer, sos hereus no poden demanar la dot, sino passat lo any de la mort de aquella, sino seran possessions dotals: les quals poran cobrar en continent solt lo matrimoni. ^f Y quāt lo dot y creix sia pagat a la muller, no lis deu donar res de la recābra del marit, ni estirs, excepto los vestirs de tots dies, y los q̄ ella porta al tēps de les nupcies q̄ extarā en la casa del marit. ^g

Muller separada del marit.

¶ Si sens juhi de la Cort se partira la muller del marit, o partida ab dit juhi, no estara a ordinacio de la Cort,

^a Iac. i. 35. 2. 11.
* v. v. xij.

^b Iac. i. 38. 4. 36.
* v. v. xlv.

^c Iac. i. 35. 2. 9.
* v. j. x. & 36. 4.
2. * v. iij. iij.

^d Iac. i. 37. 1. 3.
* v. v. vj. & 37.
3. 10. * v. v. ix.
Pet. 2. 124. 1. 10.
* v. v. x.

^e Pet. 2. 124. 2.
11. 7. vj. xj.

^f Iac. i. 37. 1. 3.
* v. v. vj.

^g Iac. i. 37. 1. 3.
* v. v. xj. Alf. 1.
90. 3. 12. * v. v.
xij. per aq̄o se
corrīg. d. Iac. i.
hon se donauē
tots los vestirs
de la muller y
lo lit y sos or-
nament.

De nupcies, y del dot, y creix. Tit. xij.

Cort, no es tengut lo marit a donarli aliments, ni bestraureli pera pledejar contra ell. ^a

¶ La filla que sera dotada per lo pare, tant que sia casada com viuda, no pot demanar dels bens del pare altra cosa, sino lis dexa en testament: y abintestat sols pot demanar supplement a la legitima: y si tindra en dot mes de la legitima, aquell mes no lis pot demanar.

Y en los bens de la mare pot demanar la legitima, conferint los que de aquella haura rebut: y no hauenthi fills, o filles no maridades, succehixen al pare, o a la mare abintestat. ^b Y lo dot de la mare morta pertany a tots los fills, de tots los marits q̄ haura tengut, y gualment: si ella no millorara algu de aquells. Mas lo creix, o donacio per nupcies, deu dexarlo als fills de aquell marit per lo qual li pertanygue: y aixi mateix se guarda en los marits que tindran moltes mullers. ^c Y si

dotada morra sens fills, tornen los dos terços del dot al dotador, y del altre terç pot testar la dotada. Y abintestat succehix lo dotador, o sos hereus, si seran parents del dotador: y sino seran parents, o sera mort lo dotador intestat, succehixen los mes propinchs parents de aquell. ^d Y si dexa fills no torne la dot al pare dotador, mas retingalse lo marit. ^e Y a la filla que morra sens fills de leal matrimoni, y sens testament, succehixli lo pare per cōsolacio de la perduda de aquella. ^f

¶ Si constant lo matrimoni lo marit tira a pobrea, o sera fet pobre, o foll, o comence a mal vsar de ses coses, o fugira, o no fara sos ops a la muller conuenientment segons son poder: en tals casos pot demanar lo exouary lo creix, o les coses que li son obligades al dot y creix: y deu alimentar a si y a son marit y fills dels dos dels fruyts: y deu guardar les propietats. ^g Y si lo matrimoni sera declarat solt per culpa, engany, o adulteri del marit, o per mort, deu esser restituit lo dot a la muller, o sos hereus: ni pot retenirse encara ques allegue pobrea del marit. ^h Y en la demanda

de resti-

^a Alf. 3. 219. 2. 7.
* v. ij. v. y com
perda la dona
lo dot per lo a-
dulteri. infr. de
adul. in prin.

^b Iac. i. 36. 3. 5.
* v. ij. Mar. 172.
1. 15. * v. iij. vij.

^c Iac. i. 36. 2. 7.
* v. ij. xj.

^d Iac. i. 37. 1. 2.
* v. v. ij. Alf. 3.
219. 2. 2. * v. v.
ij.

^e Iac. i. 37. 2. 5.
* v. v. v.

^f Iac. i. 38. 3. 18.
* v. v. iij.

^g Iac. i. 37. 2. 4.
* v. v. xvj. & 37.
2. 6. * v. v. xix.

^h Iac. i. 38. 1. 16.
* v. v. xx.

Com succeix la filla dotada.

Qui succeix en la dot d la morta.

Restitucio de dot constant lo matrimoni.

De les Instit. Forals. Libre. II.

de restitucio de dot sols pot esser condemnat lo marit en tant quant pot fer, restant li de ques faga sos ops: o per son mal enginy ha dexat de poder fer. Y prometa que pagara si pora. Y aixi sia de la muller demanada per lo marit: y entre pare y filla, y lo fill, y lo gendre, y lo sogre, y la nora, y lo patro, y libert, y los còpanyons de tots sos bens, que no poden esser condemnats, sino en tant quant poden fer sens venir a fretura. ^a Y si lo marit tindra art de que poder viure, no pot allegar que restara pobre. ^b Y lo Caualler, o Ciutada, o home que no fa faena de ses mans, tinguen lo dot de sa vida, porque no vinguen a pobrea. Mas casant se segona vegada, dehuen tornarne als hereus de la primera muller la mitat: y per la altra mitat dehuen assegurar que la tornaran: y haja loch en los casos q seran mortes les mullers apres de la edicio del present Fur. ^c

¶ Si per lo marit sera fet pagamēt a la muller, o sera feta donacio, si registrat en vn libre de la Cort Ciutl fet a est effecte: y lo tal registre mostres a tots los quel voldran veure. Y si sera feta la donacio, o pagament fora la terra hon lo donador, o pagador te son domicili, haja de insinuar se hon aquell te son domicili: y si aixi no sera registrat, no haja effecte, ni prejudique als creadors que apres seran fets. ^d

¶ Lo marit no te res en los bens parafernals de la muller, ni pot tenirlos, ni procurarlos sens voluntat de la muller: y si procurara sabent ho la muller, y no cōtradient, o porque la muller loy haja permes, no es tengut lo marit a tornar li les rendes, censos, ni fruyts naturals, ni industrials. Y si lo marit vindra a pobrea sens sa culpa, la muller lo deu alimēt a ell y a sos fills dels dits bens. ^e

¶ Lo dot y lo creix sia tostemps saluo a les mullers sobre los bens dels marits, y nol perden per culpa, ni crim de aquells, si mostraran que tenen. ^f Y si lo marit hi obligara certa cosa seent sufficient, les altres coses del marit no hi son obligades, si lo marit per sa culpa no

Qui no esten-
gut en mes del
que pot fer.

Vsufruit dels
cauallers e ciu-
tadans en los
dotes.

Insinues lo pa-
gament.

Bens parafer-
nals.

Seguretat de
dot.

a Iac. 1.37.1.7.
* v. v. xxi. & 59.
1.14. * viij. iij.
xiii.
b Iac. 1.38.1.18
* v. v. xxi.
c Ferd. 305.2.4.
R. * v. v. xxv.
Impe. 1542.6.4.
20. * v. v. xxvi.
Phil. 1547.10.4.
60. corrig se lo
d. Fer. hon per
lo segon matri-
moni se torna-
ua tota la dot,
y supplica lo
Ecclesiastic q
lo dit marit ha-
ja de donar tan-
toft lo que la
muller morta
se haura dexat
per la anima, y
no ho proueix
lo Rey per no
cōcordar hiro-
ta la cort, enca-
ra que li par se-
ria bona proui-
sio. Pet. 2. E. 1.
4.13. * xj. j. xvj.
d Ferd. 170.4.
7. * v. v. xvij. &
299.3.3. * v. v.
xvii.
e Iac. 1.36.4.3
* v. iij. iij.
f Iac. 1.35.1.3.
* v. j. iij.

De nupcies, y del dot, y creix. Tit. xij.

pa no les pijorara, o no sera altra cosa pactat en les car-
tes. ^a Y en lo casament que sera fet en lo Regne de
Arago, te son dot segur segons Furs de Arago, y sols te
obligats los bens que te lo marit en Arago, y no los
que te en Valencia: los quals pot vendre encara que la
muller no hi ferme, sino sera altra cosa pactada en les
cartes, o lo marit no vene los bens que tenia en Ara-
go: porque en tal cas tindra obligats los bens que tin-
dra en lo Regne de Valencia. Y si dona de Arago se ca-
sara en Valencia, haja saluo son dot segons Fur de Va-
lencia, si altre no sera conengut. ^b Y si la muller no
tindra dot, y lo marit morra sens fills, pot la muller
demanar dels bens clars del marit la porcio que li ca-
bra a raho de setanta per muller. Y si te fills del marit,
pot, si voldra viure ab aquells dels bens del marit, o
demanar la dita porcio. ^c

¶ Creix deu esser constituhit a la muller donzella
per lo marit, en tant quant es la mitat del dot q aque-
lla li haura cōstituit, o la estimacio si sera cosa seēt. ^d
Y si sera constituit creix en cartes de viuda, no val, y lo
Notari que les rebra perda lo offici. ^e Y no deu pa-
gar se dit creix si lo dot no sera pagat, o si sols sera pa-
gat en part, per aquella part se deu: y si lo marit haura
confessat hauer hagut lo dot, deu lo creix: sino ho con-
fessa ab esperança que lis pagaria: y en tal cas pot lo
marit clamar se dins cinch anys apres del matrimoni.
Y sino sen clamara, o mostrara alguna cautela feta a-
pres de la dita confessio, per la qual conste no esser pa-
gat passats los cinch anys, es hagut lo dot per pagat, y
deute lo creix. ^f Y si lo marit, o la muller, sera mort
ans ques hagen conegut carnalmēt, encara que lo dot
sia pagat en tot, o en part, sols se deu tornar lo que se-
ra pagat del dot, sens ningun creix. ^g

¶ Quant estara assegurat de pagar la dot a cert dia,
y lo prometent no sonch en mora pera pagarlo, pot la
muller cobrar lo creix. Y si lo dia de la paga sera ven-
gut, y lo dot no sera pagat, encara que sia assegurat,
nos deu

a Iac. 1.35.1.5.
* v. j. vj. y com-
tinga tacita hy-
porheca en los
bens del marit.
inf. de pen. §. la
muller, y com-
tinga loch cui-
ctio inf. d. cui-
ct. in prin. y si o-
blighe la cosa tē-
guda a seu. inf.
de feus. §. si lo
vasall.
b Iac. 1.35.3.14
* v. j. xv.
c Iac. 1.35.2.13.
* v. j. xliij.
d Iac. 1.35.1.2.
* v. j. ij. & 35.1.4.
* v. j. v.
e Alf. r. 90.4.2.
* v. j. iij.
f Iac. 1.37.3.9.
* v. v. xliij. Alf.
3.232.4.6. * v. v.
xv.
g Iac. 1.35.2.10
* v. j. xi. & 35.4.
15. * v. j. xvj.

Dret de la mu-
ller que note
dot.

Lo Creix.

Com se deu lo creix.

nos deu lo creix sino per la part que del dot sera pagada. Y lo tal creix, y altres coses que hague la muller per benefici del marit, tingales la muller de sa vida: y apres de la sua mort, o ans, si la muller no vixque castament, o se casa ans de cumplir lo any de la mort del marit, tornen als fills de aquell matrimoni: y sino hi haura fills, torne als hereus del marit, o al substitut del marit, si lo tal creix, o altra cosa, sera dels bens vinculats. ^a

Que pot fer la muller si creix y altres bens q li deixe lo marit.

Encara que la muller se case segona vegada apres mort del primer marit, pot tenirse pera tota sa vida lo creix, y altra qualseuol cosa q lo primer marit li haura deixat per donacio, o per testament: y apres de sa vida torneho als fills del primer marit, de qui les hague, si altre no sonch pactat: y sino tindra fills, torne lo creix als mes propinchs parents del tal marit: si ja lo marit no loy dona en la donacio per nupcies, o testament, a fer a ses voluntats: y lo mateix se guarde en lo marit morta la muller. ^b Y aixi com lo dot mort lo marit torna a la muller, o al dotador: aixi morta la muller deu tornar lo creix a son marit, o al que per ell feu donacio a la muller. ^c

Com perda la muller lo que re per lo marit.

Si sens juhi de la Esglesia se apartara la muller del marit, y lo marit no la haura cobrada, o la muller se casa segona vegada ans q passe vn any apres la mort del marit: y si cometra adulteri, o fornicacio apres mort del marit, pert lo creix, y totes les altres coses que haura hagut del marit: y peruenen als fills, o hereus, o mes propinchs parèts del marit. ^d Mas si lo marit se casara dins lo any apres mort de la muller, no pert res. ^e

^a Iac. 1. 46. 3. 6.
* vj. vj. xi. Y com se puguén obligar los bes vinciatz per lo dot y creix. inf. de inst y subit. §. aquell que sera & §. seq.

^b Iac. 1. 36. 1. 6.
* v. ij. ix. & 36. 2.
8. * v. ij. xij.

^c Iac. 1. 38. 1. 17.
* v. v. xxix.

^d Iac. 1. 36. 1. 4.
* v. ij. 1. & 36. 1.
3. * v. ij. vj. & 36. 1. 4. * v. ij. vj. y tambe pert lo usufruit q per lo marit li sera deixat sis casa altra vegada, o fornicara. sup. de usufr. §. lo usufruit.

^e Mar. 172. 1. 14.
* v. ij. vj.

DE IVRISDICTIONE de tots jutges, y de For competent.

TITOL XIII.

La jg.

Qui pot o no exercir jurisdic. tio.

A jurisdic. tio si sera donada adalgu, en tesse esserli donada ab totes les coses sens les quals nos pot administrar. ^a Y aqll que no pot condemnar, no pot absol. dre. ^b Y ninguna persona ecclesiastica ni seglar puga fer justicia personal, o de fanch en lo Regne de Valencia. Mas determine y execute les tals causes dins la ciutat y terme de Valencia lo justicia de aquella. Ni pot esser concedit per lo Rey, ni concedit sera valedor. ^c Y los que tenen mer imperi no poden coneeixer contra Cavallers en causa criminal: mas conegan lo Rey, o sos officials. ^d Y la jurisdic. tio del justicia de Arago nos esten al Regne de Valencia, y lo que aquell fura dins lo Regne de Valencia sia nulle. ^e

Jurisdic. tio Ecclesiastica.

Pertany al jutge ecclesiastich coneeixer de persones legues, en les causes deferides de capellans, de matrimonis, de vsures, de sacrilegis, e altres semblants. ^f Y conega dels contes de les pies causes testametaryes, donadors per los testadors, y no sien impeditz en aqlls ab imposicio de pena. ^g Y pot lo jutge ecclesiastich exercir sa jurisdic. tio per tota sa dioceli, sens empaig dels officials Reals. ^h Y no sien maltractats per aquells, per vsar de sa jurisdic. tio e libertats. ⁱ Y en les causes de divorci quoad thorum & mensam, conegan lo jutge, al qual de Fur y pratica pertany. ^j

Jutges seglars com nos empa. chen de exèpts.

No conega lo Rey, ni sos officials de les causes criminals, intentades criminalment, o civilment, contra algun exempt, ni de causes beneficials, ni espiritu. als, o a daquelles annexes: sino en beneficis, la collacio, o presentacio dels qualses del Rey, o en quant al Rey li pertany de justicia. ^k Lo que sia guardat, remoguda tota sinistra interpretacio. ^l Y contra vsurers, aixi en la coneixença del dret, com del fet, com de la pena. Y de les sepulchres conegan lo jutge ecclesiastich, o seglar, aquell a qui pertany: restant les dos jurisdiccions illeses, servats Furs y privilegis. ^m Y los jutges

^a Iac. 1. 15. 4. 74.
* iij. v. xxxv. ij.
^b Iac. 1. 73. 4. 2.
* ix. xv. ij.
^c Iac. 1. p. 25. §.
5. & 72. 2. 15. * iij. v. lxxij.
^d Iac. 2. p. 53. §.
3. Pet. 2. M. 114. 2.
1. * iij. v. lxxx. lo mateix, inf. co. §. fin. & de feus §. los cavallers. y de la jurisdic. tio del Governador, Batle, Justicia, Jurats, Mustacaf, y altres officials, supra, en lo titol de cadafeu per tot.
^e Mar. 102. 1. 7.
* xxxv. ij. 1.
^f Iac. 1. 15. 3. 6. * iij. v. xxxv. ij. Pet. 2. E. 115. 2. 7. * iij. v. xxxix.
^g Ferdi. 280. 1. 21. * vj. vj. iij. h Imp. 1537. 3. 1. 3. * iij. v. xliij. i Ferdi. E. 177. 1. 9. * iij. v. xlvj. k Ferdi. 283. 4. 34. * iij. v. xli. l Mart. 190. 1. 1. * iij. v. ix. E. m Ferdi. 280. 1. 1. E. * iij. v. xvj. A Ferdi. E. 283. 3. 35. * iij. v. xl. & E. 284. 1. 35. * iij. v. xliij.

De les Institu. Forals. Libre. II.

jutges ordinarijs poden també entremetre contra v-
furers. ^a

Concordia en-
tre les jurisdic-
tions Ecclesi-
stica y seglar.

¶ Entre la Reyna Elionor y lo Cardenal de Co-
menge fench concordat, que lo Rey en los processos
que fara so in emissi, perseguint los crimiños, fragat
lo crim per sa jurisdicció general, en tots los castells
y viles constituhides en son Principat, no exercira al-
guna jurisdicció cõtra capellans malfactors, sino quels
remetra a sos jutges, segons es de dret Canonich. Y los
Prelats, persones, o officials Ecclesiastichs, que no im-
pediran la dita general jurisdicció, no sien damnificats
en ses persones, castells, ni bens: ans castigara als quels
damnificaran. Y en lo proces de pau y treua com es-
trenya als capellans, per esser fet ab consentiment de
aquells, declarar que los capellans no sien portats li-
gats al jutge seglar: sino sien solament amonestats a
guardar la forma de la pau: y si contrauindran, posen
les penyores en poder del jutge seglar sequestrades,
com en poder de mediana persona: y conega de la
queixa, y del ques ha de fer de les penyores, lo jutge
Ecclesiastich. Y si lo capella jurara que no te, ni pot
tornar les penyores, poses pres en poder de son jutge,
y jure de estar a dret, y pagar lo jutjat ab les clausules
acostumades, y tornar les penyores, y sia dellurats. Y
lo capella que no voldra seruar la forma de la pau, no
per ço sia punit per lo jutge seglar, mas no goze dels
beneficis de la pau: de modo que si sera damnificat,
no puga demanar emenda segons forma de la pau,
restantli saluos sos priuilegis clericals. Y los Eccle-
siastichs per los processos que faran en casos tocants
a sa jurisdicció, no sien impedits, nils se ocupen les
temporalitats. Y si aquells se ocuparan la jurisdicció
temporal, pot lo Rey vsar de sos remeys acostu-
mats. ^b

¶ No sia bandejar algun capella per jutge seglar,
ni li sien impedides les rendes de ninguna manera, per
fer processos en prejuhi de la jurisdicció seglar. ^c Y
les

^a Pet. 2. 350. 4.
1. 3. 11. 13. 14.

^b Mar. 262. 2. 1.
* 11. v. x.

^c Alf. 1. p. 34

De jurisd. de tots Jutges, &c. Tit. xliij.

Com no con-
ga lo jutge se-
glar de cler-
gues.

Contencio de
jurisdiccions ec-
clesiastica y se-
glar.

les sises ques posaran per la ciutat, si compendran los
Ecclesiastichs, o no, y com sien restituhits los cler-
gues conjugats, o no conjugats, o constituhits en sa-
cres, que seran presos per lo jutge seglar. Y quant lo
jutge seglar procehira a ocupacio de temporalitats,
posant en los bens armes Reals, sens bandejar al-
guns Ecclesiastichs, sia fet conforme a la dita con-
cordia. ^a

¶ Si entre lo jutge Ecclesiastich y seglar se dubta-
ra a qui pertany la jurisdicció: o lo jutge Ecclesiastich
pretendra que al coronat li val la corona, y lo seglar
que no li val, no vse lo Ecclesiastich de ningunes cen-
sures ecclesiastiques, mas convinguen en loch com-
mu. ^b com seria la confraria de sent laume, o alla
hon es acostumat. ^c Y facen electio de dos arbi-
tres, hu per cada part: aixi que lo que posara la ferma
de dret, o primera letra de repeticio, nomene en aque-
lla vn arbitre: y aquell a qui sera presentada, dins dos
dies apres de la presentacio en la responsua nomene
altre arbitre: y dins dos dies apres de presentada la no-
minacio declares, en cas en que se preten notorietat:
y sino concordaran, sia tercer lo Canceller del Rey. ^d
Lo qual Canceller sia persona constituhida en digni-
tat ecclesiastica, y natural del Regne: y sino ni haura,
o sera impedir, o absient, sia ho lo ques trobara Mestre
de Muntesa: en absencia del qual nomene lo Lochti-
nent general, o Portantueus de general Gouernador,
vna persona Ecclesiastica, lo qual dins dos dies apres
que la contencio li sera presentada, haja de aderir al
vot de hu dels arbitres. ^e Y en cas en que nos pre-
tendra notorietat, sia declarat conforme a justicia dins
deu dies apres dels vint dies, en los quals los arbitres
hauen de declarar. Los quals arbitres y tercer dehuen
jurar que declarara dins lo dit temps: lo qual pot esser
prorogat per les dos jurisdiccions quant los parra. Y
estigas al que aquells declararan, sots pena de cinch-
cents morabatins. Y entretant nos facen processos, y

^a Ferd. E. 182.
4. 30. * 11. v. cv.
& 277. 3. 10. * 11.
v. xi. & 302. 1.
9. 2. * 11. v. xx.
Imp. E. 1533. 7. 2
24. * 11. v. xxix.
& 1542. 4. 2. 8. *
11. v. xii.

^b Mar. 262. 2. 1.
in fin. * 11. v. x;
Fer. 273. 3. 24. *
11. v. x).

^c Phil. 1564. 1.
3. 1.

^d Mar. 262. 2. 1.
* 11. v. x. Ferdi.
301. 3. 19. * 11. v.
xviij. ad benep.

^e Ferdi. 301. 3.
19. * 11. v. xvij.
ad benep. Imp.
E. 1533. 5. 3. 15. *
11. v. xxxiiij.
Phil. 1564. 1. 1. 1.

De les Institu. Forals. Libre II.

los fets se suspenen. ^a Y sien pagats a arbitre dels jutges ecclesiastich y seglar, ab q no sia mes de cinch ducats cascu. ^b Lo qual salari no poden pendre fins que la sentència estiga en poder del escriua: y en les causes d miserables nos detarde la declaracio p lo salari. ^c

Lo jutge seglar no compose, ni solte al coronat, fins que la jurisdicció sia declarada, cõforme a Fur. ^d Y sentse la restitucio del pres, faças honestamēt, y sen se ignominia, o giatge del restituhit. Y les informacions q seran rebudes per lo jutge quel restituix, com muniques al altre jutge. ^e Declarat que lo Canceller es absent quant esta fora del Regne, y no quāt estara dinstencara que no estiga en lo loch de la contencio. Y los Arbitres conuenguen en lo loch hon sera lo tercer: o lo tercer cometa les veus a altra persona ecclesiastica. ^f Y lo tercer declare dins lo dit temps del Fur. Y si no vol conuenir, o declarar dins lo dit temps, sia hagit per declarat Gaudet, com es en Cathalu-
nya. ^g Y si los Arbitres no conuenen en loch comu, o no declaren dins lo tēps, declare lo tercer conforme a Fur. ^h Y lo jutge seglar haja de nomenar Arbitre, aixi en les lletres repetitories, com en les fermes de dret inhibitories: encara que lo delinquent estiga en les presons ecclesiastiques. ⁱ Y supplicas que sien arbitres los dos Aduocats fiseals dels dos Furs, y es prouehit que fossen los que eren en aquell temps. ^k

Après q lo coronat haura fernet de dret, y haura intimat les lletres inhibitories, lo jutge seglar no traga lo coronat fora la diocesi de Valencia, sots pena de priuacio de offici, y dos mil ducats, applicadors al Espital general, o a la fabrica de la Esglesia hon se fermara la contencio. ^l Y quant sera declarat Gaudet, les despeses fetes en lo proces dauant lo jutge seglar, racheles lo Ecclesiastich, com es de costum. ^m Y lo escriua del seglar no prenga res per les responliues, sots pena de inhabilitacio del offici. ⁿ Y lo hu dels arbitres no faça algunes assignacions, ni altres actes,

2.8. m Imp. 1533. 5.4.16. * iij. v. xxxij. & 1542. 3.4.6. * iij. v. xxxij. Phil. 1547. 11.3.3. & 1564. 2.1.6. n Phil. 1564. 1.4.4.

De jurisdicció, de tots Jutges, &c. Tit. xiiij.

sense lo altre, aixi com es acostumat conforme a justicia. ^a Y quant algun coronat sera cõdemnat a mort per lo jutge seglar, y opres per lo ecclesiastich, sera absolt de aquella pena, la tal absolucio continues en lo proces seglar apres de la sentència: perque los jutges seglars no executen la sentència per ells donada, ignorant la absolucio. ^b Y après que algu sera jutjat per lo jutge ecclesiastich, ningun official Real se puga entrometre ab aquell, sots pena de nulletat de actes, y altra pena. ^c

Los ministres de la Cort Ecclesiastica poden intimar qualsseuol lletres a officials Reals, encara q no hi asistuxca escriua de manament. Y si los officials Reals dificultaran, lo dit ministre faça la intima a les portes de hon aquells estaran, dauant dos testimonis, y valga la tal intima. ^d Y los officials Reals q maltractaran als dits ministres, quant los presentaran algunes lletres, o faran altres actes, sien punits a arbitre del Rey. ^e Y los Notaris reben los actes tocants a la Esglesia, sense esser impeditis per los jutges seglars, y sense enconrer en les penes que aquells imposaran. ^f

Y informe lo Lochtinent general, pera ques proueixca que los Inquisidors contra los heretges, no perturban als altres officials en ses jurisdiccions. ^g

Lo coronat conjugat que exercira offici de canonicer, tauerner, o altre offici ciuil, o illicites y vils negociacions, no conuenients a clergues, o seran alcavots, o tindran joch de daus, tenint guany de aquell, si amonestats tres vegades no cessaran, sien priuats del priuilegi clerical. Y conega lo jutge seglar dels crims de aquells, y nol defensi lo jutge ecclesiastich. Y los no conjugats, o beneficiats, de qualseuol estat, o cõdicio, que no portaran habit clerical, ço es, la roba fins a dauall lo genoll, y la rasura en lo cap tan gran com es lo sagell de plom en que se sagellen les lletres Apostoliques: si amonestats tres vegades nos emendaran, puguem esser presos per lo jutge seglar, y esser encarce-

Los ministres del jutge ecclesiastich no sien maltractats.

Coronat conjugat.

a Imp. 1542. 4.1.7. * iij. v. xxv.

b Imp. 1537. 5.2.14. * ix. j. xxvij

c Ferd. E. 277. 4.11. * iij. v. xliij Imp. 1542. 4.3.9 * iij. v. xv.

d Phil. 1564. 1.4.5.

e Ferd. 301. 5.17. * iij. v. xxj. Phil. 1564. 1.4.5. y los aduocats d la esglesia cõ sellc liberamēt sup. de aduo. 9. qualseuol.

f Ferd. 283. 2.32. * iij. v. xxij. Impe. 1533. 6.3.2. * iij. v. xxx.

g Philip. E. R. 1552. 10.12.

rats, destrets, y punts sense pena, fins que per lo jutge Ecclesiastich sia inhibit, o lo sen haura portat. Y si amonestat tres vegades, segons es dit, no obeyra, no inhibisca lo jutge ecclesiastich al seglar, nis repita al coronat. Y la admonicio faras publicamēt per los Vicaris per edicte, o de paraula, y no hi sien comprensos los clergues que tenen benifets ecclesiastichs: dels quals conega lo Ordinari, ni los que son veraders Ecclesiastichs, y que profeguixen sa milicia honestament. ^a

¶ No sia procebit per lo jutge seglar per proces de abliencia contra algun capella, ni contra coronat conjugat, com se mostre que esta en poder del jutge ecclesiastich. ^b Y los companyons de capellans, o religiosos cavallers, sino portaran corona, o no portaran habit de religio sens engan, o tindra muller, o se fara la corona en la preso, faga juhi dauant del jutge seglar, sino sia enantat contra ells, com contra altres lechs. ^c Y en les lletres citatories que enuiaran los jutges Ecclesiastichs a lechs, o clergues conjugats, dehuen expressar la causa, o de jurament, o altra, que fa que la tal cosa pertany a sa jurisdicció: y en lo juhi ecclesiastich dehuen esser admeses les declinatories de For. ^d

Jutges seglars no escorcollen cases de Capellans.

Jutge Ecclesiastich, se ocupa per jurisdicció seglar.

¶ Los officials Reals, no entrē a escorcollar les cases dels preueres constituhits en saeres, o exempts, sino ab lo president ecclesiastich, honestamēt, y sens vexarlos, sots pena de vint y cinch liures, al Rey, y al dit President applicadores. Si ja no sera en desidia del dit President, que request no vindra: o en cas de fragancia de crim, o seguint algun deutor: y si en dites cases trobaran alguna dona, no cōposen al capella, ni a la dona, ni la traguen de la casa, sino sera a instācia de marit, o del pare, o de la mare, o germa, o fill de la tal dona, ni sen porten roba del preuere, ni de la dona, sots pena de cent morabatins, applicadors dos terços al Rey, y vn terç al acusador. ^e Y si per lo jutge ecclesiastich sera ocupada en alguna cosa la jurisdicció seglar, sia li

resistit

^a Ioan. 2. p. 5.

^b Ferdi. 271. 3. 5. * ix. vij. xliij.

^c Iac. 1. 15. 3. 5. * iij. v. vij.

^d Pet. 2. pri. 58. 9. 6.

^e Alf. 3. 258. 2. 1. E. * iij. v. xliij. & E. 278. 1. 12. * iij. v. xlv. & 301. 1. 13. * iij. v. xlv. vij.

resistit per los officials Reals, cremant los processos per aquells fets, o de altra manera. Y lo Notari que hi entreuindra sia punit a mort, y perdre sos bens. ^a

¶ Haja hi Cort Ecclesiastica en la ciutat de Xatua. ^b Y lo official de Xatua, y de Almagora, si conixeran de les causes matrimonials, y en lo nomenar arbitres en les causes de contencions, guardes lo acostumat. ^c Y lo Bisbe de Tortosa no traga les causes ciuils, ni criminals, del Officialat de Morella, sino per via de appellacio: y los officials Reals dehuen amonestarlos, fins a ocupacio de temporalitats, sots pena de mil florins, applicadors al Rey, excepto en causes de matrimonis, heretgies, homicidis, y crim de lesa Magestat, y violador de la immunitat Ecclesiastica, y rapina de donzelles, o monges: les quals se pot euocar lo Official de Tortosa, si voldra y lis contrasara, sia nulle. ^d Y lo Rey nos empache en los processos sobre les constitucions del concili de Tarragona. ^e Y quāt la jurisdicció ecclesiastica inuocara lo braç Real, sia socorreguda en quantes permes de justicia. ^f

Lo Bisbe de Tortosa com nos enuoe les causes de Morella.

Qui conega, y con dels drets dels pobres de Christ y dels marmessors.

¶ Si los pobres de Christ, com a hereus de algu, vñant dels drets del defunt, voldran posar demanda contra algun tercer possessor, o contra altre obligat al defunt, conegan lo jutge seglar: pero sis tractara de dol, o violencia feta al Procurador dels dits pobres, conegan lo jutge Ecclesiastich, segons ho declara la glosa de Innocencio, en lo capitol Cūm sit generale. extr. de For. comp. si la practica no sera en contrari. ^g Y en causa contra marmessors, pot lo actor moure la dins vn any dauant lo jutge Ecclesiastich, o seglar, lo que voldra, y profeguir la fins a la fi: encara que los pobres de Christ sien hereus: y tambe passat lo any, si als marmessors nols sera entredita la administracio: (la qual los pot esser entredita generalment: aixi com en les administracions de execucions de vltimes voluntats, y en tal cas, sols ne es conexedor lo jutge ecclesiastich) y si la tal administracio los sera entredita, o no, conegan

^a Pet. 2. p. 60.

^b Philip. 1547. 16. 2. 6.

^c Philip. M. R. 1564. 25. 3. 165.

^d Alf. 3. pri. 50. Benedict. Papa ext. p. 5. & p. 6.

^e Ioā. 1. in ext. pri. 14.

^f Pet. 2. pri. 58. 9. 2.

^g Pet. 2. pri. 58. 9. 2.

conegalo jutge Ecclesiàstich y fins quen haja conegut alguna causa sia moguda contral marmessor d'ant del jutge seglar: sino quat se declare no esser entredita, o esser restituyda. Y dins lo dit any pot qualseuol jutge subrogar, y passar lo any sols lo Ecclesiàstich hi pot entredirho generalmēt als altres jutges. Y pot lo jutge Ecclesiàstich elegir vn corredor, o dos ab auctoritat del Rey, pera vendre les coses de realench, que peruenen als pobres de Christ, y en los aētes de les vendes q' fara, pose hi lo Bisbe, o son Vicari, o Oficial, Nos tal predicta veditio niallentimus, y lis ha de posar decret, poses dels dos jutges ecclesiàstich y seglar.

Com castigue lo Justicia de Almagora.

Lo Justicia de Morella.

Jutges delegats per senyors directes conegue de les causes d'clergues emphyteotes.

Jurisdicció del mestre de Muntesa en sos Comanadors.

Lo Bisbe de Tortosa, o lo Justicia de Almagora, pot exercir la jurisdicció en los dēla dita vila per crim cōmes per aquells y contra aquells, y pot castigar los en fam, set, y fret, y no sen empachen officials Reals: mas per altra pena corporal, denlo temetre a officials Reals: mas si lo home de Almagora fugira, y sera pres en loch del Rey, y alli acusar, com segons Fur, cascu dega fer dret alla hon sera acusat, del crim, y lo Rey pot en la dita vila castigar los malfactors, lo que l'ies permes: ab que no hi tinga forques continuament. Y lo Justicia de Morella exerce la jurisdicció criminal que te en los lochs del Abat de Benifaca, que estan en terme de Morella. Y los jutges delegats per senyors directes lechs, no sien impedits en conexer de causes de clergues emphyteotes per los Jutges Ecclesiàstichs.

Los Comanadors de la religio de Muntesa, quat vacara lo Maestrat, poden fer electio de Mestre lliberament. Y jura lo Rey que no hi contraindra, ni fara ques impetren butles del Papa en cōtrari, ans procurara que lo Papa confirme lo dit Fur, y no empache los Comanadors en dita electio. Y conega lo dit Mestre de les causes que entre sos Comanadors se tractaran, y no sien tretes de son tribunal per euocacio,

a Pet. 2. p. 58. §. 4. & §. 5.

b Pet. 2. pr. 58. §. 1.

c Jac. 2. p. 53.

d Jac. 2. p. 53.

e Pet. 2. p. 58. §. 5.

f Pet. 2. p. 58. §. 5. Y en la causa entre Oriola y Murcia, sobre la erectio de Cathedral egleſia lo Rey hi proveura. Imp. 1542. 10. 4. 42. *xcvii. ij. j. Phil. 1547. 8. 45.

f Ferdi. 301. 3. 18. * lxxij. iij. j. Impe. 1533. 7. 2. 22. * lxxij. iij. j.

cio, ni de altra manera. Y si los Comanadors tindran algun plet cōtral Mestre, lo dit Mestre hi delegue jutge ab Assessor: lo qual conega de les tals causes principals y appellacions, sens poder esser euocades, ni tretes a la Real audiencia, ni altres officials, segons es acostumat y de justicia. Y en la execucio de les lētres del consell dels ordens concernents al dit Mestre y religio, proueix quen hi los officials Reals, conforme a Fors y justicia.

Los vassalls del Mestre de Muntesa, no podē posar, ni leuar algunes impositions, y si ho faran, poden esser punts per lo dit Mestre. Nils se done saluaguarda contra son senyor, y la donada se reuoca. Y no poden per vies de formes de dret, ni recorſos, traure les causes de la conexença del Mestre: sino en cas de fadiga de justicia, per no pendres dit Mestre, o sos officials Assessor, apres de hauer demanat correctio per algun greuge, o injuria: perque com no puguen appellar, que es remey ordinari, molt menys poden recorrer, que es remey extra ordinari. Y lo tal recorſ deu cessar tostems que ans ques conega de aquell, lo dit Mestre, o sos officials donarà jutge al recorſent, o se pendra Assessor. Y qui recorrera injustament, pague a la part les despeses en doble, remoguda tota appellacio y recorſ: y si sera justament recorregut, lo jutge del recorſ repare lo greuge, o cōpellixea lo jutge a repararlo, y torne la causa al dit Mestre sens mes retenirse, ni euocarſe aquella. Y si per los Governadors seran fets alguns enantaments en cōtrari, sien nulles, y haguts per remesos al dit Mestre, ipso foro. Y qui recorrera callant que es vassall del dit Mestre, y optindra alguna letra, o prouisio: sia ipso facto condemnat en les despeses en doble.

La jurisdicció del mixt imperi de la vila de Onda, pertany al Mestre de Muntesa, reservat al Rey lo mixt imperi, y los officials del dit Mestre han de fer les vendes dels bens dels delinquents, retenintſe la mitat

a Imp. E. 1533. 10. 1. 37. * iij. v. lxxxvii. Y en les causes sobre bes de realench facen juhi en la cort seglar. sup. de les sant. egl. §. los Comanadors.

b Phil. 1551. 9. 3. 1. E. R.

c Mart. E. 194. 1. 12. * xxxij. ij. j.

d Mar. E. M. 138. 4. 6. * ix. xx. xxxij. ij. j.

e Ferdi. 301. 2. 21. * lxxij. iij. j. Mar. 190. 2. 2. * xxxix. ij. j. & 192. 1. 6. * xxxij. iij. j. Y p qo nos admeten les fer mes d dret que posaren los de Caliz ques tornaren al mestre. Mar. E. 191. 2. 4. * xxx. ij. ij.

De les Institu. Forals. Libre. II.

de les penes, segós lo Fur del Rey Alfonso primer. ^a Y la matexa retensio de la mitat de les penes pertany als frares de Benifaça, en los lochs que tenen en lo terme de Morella: y a tots los del bragi Ecclesiastich en sos lochs. ^b Y les fermes de dret posades per los vassalls del dit Mestre, pera poder se ajustar; si los tals ajusts son per les causes prohibides per lo Rey en Pere, no sió admeses: si per altres causes, fagas justicia. ^c Y en les fermes de dret posades per Albocacer, y Pamiscola, sobre la jurisdicció criminal de Benicarlos, y Vinaroz, remet se al Mestre, retenguda al Governador la fadiga. ^d Y pendent lo plet entre lo dit Mestre y Pamiscola, sobre la jurisdicció dels dits lochs, nos inno-ue res, y puga lo Governador subdelegar per al exercici de aquella al seu lochtinēt della Vxo, y no altre. ^e Y tots los Furs y actes de Cort que parlen de la jurisdicció del dit Mestre, sien guardats. ^f

Causas de vassalls de ecclesiastichs. Les causes dels vassalls dels Ecclesiastichs, si poran esser euocades per causa de miserabilitat, viduitat, y pobrea: aixi com en los lochs de militars, guardes lo acostumat. ^g Y en les fermes de dret posades per vassalls de persones Ecclesiastiques, per coses que pertanyen a la jurisdicció, no sen empache lo Governador. ^h Y acerca dels recorros, guardes lo acostumat. ⁱ Y la causa entre los Comandors de sent Iuā Catalans, y Valencians, sobre les cinch comandes de la Castellania de Amposta, recaents en Catalunya, remet se al Mestre de sent Iuan, y entretant se guardes lo acostumat. ^k

Comandes de Amposta. Si entre oficials Reals naxera alguna contencio sobre les jurisdiccions, ningu dels oficials enante, fins q per lo Aduocat Fiscal sia conegut dins deu dies, qui pertany la jurisdicció. ^l Y si la tal contencio se entre los oficials de Xatuna, conegan lo Aduocat Fiscal de Xatuna. ^m Y si sera della Vxo, conegā lo Aduocat Fiscal della Vxo. ⁿ Y los que cometē crims en camins Reals, sió de jurisdicció del justicia de aque-lla vila

Contencio entre oficials Reals.

De jurisdicció, de tots Iutges, &c. Tit. xiiij.

lla vila Real hon primer sera pres lo criminos, com no sia per los crims reseruats al Governador. ^a Y ha-uent pres lo justicia de Alzira al dela Pobla, per que hania pres certes armes a certs vehins de Alzira, solte-lo, y cancelleli la capleuta, perque ho feu ignorantment. ^b Y los justicies ordinaris de les viles, si conexerā de la jurisdicció baxa en los lochs ques despobla-ran, remet se a Furs. ^c Y lo Lochtinēt general faga jus-ticia, si lo loch de Guardamar es carrier de Oriola. ^d

Jurisdicció de senyors & lochs.

Tot senyor de loch de Christians q tindra quin-ze casats, o mes, en qualsevol terme que sia posat, té jurisdicció entre sos homens delinquents en dits lochs y sos termēs, en causes ciuils y criminals: fins a fustiga-cio no greu, o posar en costells, o altra pena arbitraria, ab les penes, e calonies ciuils, e criminals: excepto hon se deu pena de mort natural, o ciuil, o mutilacio prin-cipalment, o en subsidi, que pertany als ordinaris que han mer imperi, en terme dels quals estaran. Y si en los dits casos pertanyents als dits senyors sera menester turmētā, declaren los dits senyors la tortura, y execu-tela lo que te lo mer imperi, si li parra esser ben decla-rada. Y en los casos reseruats al Rey, o als que han lo mer imperi, hajen los dits senyors la mitat de les penes pecuniaries, o composicions, o altres que aquells de-clararan, restant la altra mitat als que han lo mer im-peri. Y no pugen fer remissio de la dita part tocant als dits senyors: y si pera la dita pena, o composicio se hauran de vendre bens seents del reo, posats en lo dit loch, venals lo dit senyor, y retengut ver si son dret, done lo restant del preu als que tenen lo mer imperi: pera que satisfacen a la part, y se retenguen ver si son dret, sens perjudicar als dits senyors en los bens que en son cas pertanyguen a daqlls per Fur. Y tot senyo-de loch de Moros que no tindra mer imperi, lo qual loch tindra tres casats Moros, o mes, essent situat en los termens de viles Reals: o tindrā set casats, o mes, essent situats en los termēs de altres senyors q hā mer imperi, los

De les Institu. Forals. Libre. II.

los se dona jurisdicció civil y criminal, fins a eēt açots, o mes, o menys a consell del alcadi, ab totes les penes, en sos lochs, y entre sos vassalls. Y en los casos de mort, o mutilació pertany la jurisdicció als que tenen lo mer imperi en aquell terme, y de les composicions dels dits casos, o del preu del Moro, que per escusar los açots voldra esser venut, tingan la mitat lo senyor del loch, y l'altra mitat lo que hi te lo mer imperi: salvo a la part son dret. Y en los altres lochs menors dels de sus dits: sia tot lo mixt imperi dels que han lo mer imperi: y en los dits casos de mort natural, o civil, o mutilació, y no en altres, se puga fer remissio, restats los Furs parlants de remissions, y altres enantaments contra crimiñosos en la força, y sens perjudicar en lo mer imperi als quel han. ^a Y si los que han mer imperi en son cas, farà composicio, no perjudica als dits senyors en la sua mitat de la pena: y si los hauents mer imperi contrauindran, paguen cent morabatins. ^b Y si los dits senyors de lochs poran compojar los dits açots, o no, guardes lo Fur, y lo acostumat. ^c

¶ En les causes que los vassalls tindran dauant los senyors, no recorreguē al Rey, ni al Governador, y si recorrerā, no sien oyts. Y en les causes q' estrāgers tindran dauant lo senyor, dexas a major deliberacio. ^d Y apres que les causes dels vassalls de militars serā començades dauant son senyor, encara que lo vassall se auassalle del Rey, no poden esser euocades al Rey, ni al Governador, ni a altre official, ni per causa de pobrea, viduitat, pupillaritat, o miserabilitat. ^e Y los collectors vassalls dels militars donen conte a los senyors, y no sien trets de son examen: y sin seran trets, tornen si. ^f Y tinguen los militars en los nous conuertits la mateixa jurisdicció que hi tenien quant eren Moros: aixi com foneh cōcedit a molts del Regne. ^g Y no hi consenti lo Syndich de Alzira. ^h Mas la conexença del crim de colera, tostemps pertany al senyor Rey. ⁱ Y lo Governador, m Batle sots color de crims

^a Alf. 1. 89. 2. 1. ^b Alf. 1. 197. 2. 5. ^c Alf. 3. 113. 3. 13. ^d Alf. 3. 113. 3. 13. ^e Alf. 3. 113. 3. 13. ^f Alf. 3. 113. 3. 13. ^g Imp. M. 1528. 7. 1. 13. ^h Imp. 1528. 7. 3. 14. ⁱ Alf. 1. 197. 2. 5.

Com se empa-
che lo Rey en
les causes dels
vassalls de mili-
tars.

De jurisd. de tots Jutges, &c. Tit. xiiij.

237

de crims, no traguen los delinquents de les viles, e lochs de Ecclesiastichs, y Barons, en prejuhi de aquells. ^a

¶ Quant algun capella se clamara del lech, sia dauant del jutge seglar, y tambe si lo lech per reconuencio se clamara del capella. ^b Y si aquell que esta subjehte a la jurisdicció Real, anara a jutge Ecclesiastich, cau de la açio, applicadora al Fisch, y a la part, y sia punie a arbitre del Rey. ^c Y en plet que capella tindra ab lech, o ecclesiastich sobre cosa de realench, facen dret dauant del jutge seglar, y per cosa ecclesiastica dauant del jutge ecclesiastich. ^d Y la jurisdicció seglar sia defensada per lo Governador, sots pena de la indignacio del senyor Rey, y que refara de sos bens lo greuge ques haura fet als vassalls del Rey. ^e

¶ Lo actor deu seguir lo For, hon lo reo te son alberch, o lo tenia al temps del contracte. ^f Y qualseuol demanda Real, o personal se pot posar contra qui la posseix en lo loch hon esta la cosa. ^g O en lo loch del contracte, o hon lo malefici sera fet, o lo plet de aquell començat, o hon los malfactors seran trobats, si seran vagamundos, o hon tindran son domicili, o ahon sera promes de pagar, o alla hon lo reo te son alberch, a electio del actor. ^h Y si algu haura promes a altre de pagarlo, o donar, o fer dret en cert loch, deu respondre en poder del jutge de aquell loch, y sino ho fara, puga esser demanat en tot loch, y pague al demanador les despeses que li ha causat en no hauer li cumplit lo promes. ⁱ Y no pot pagar en altre loch contra voluntat del creador. ^j Y qui promete pagar en aquest loch, o en aquell disjunctiuē, te electio lo actor de demanar la cosa alla hon voldra, y lo reo de pagar hon voldra, ans que sia demanat. Y si la promesa sera feta de pagar en aquest loch, y en aquell conijunctiuē, lo actor pot demanar part en vn loch, y part en altre. ^k

¶ Lo Caualler del Regne pot esser conuengut en la ciu-

^a Mar. 187. 2. 1. ^b Alf. 1. 197. 2. 5. ^c Alf. 1. 197. 2. 5. ^d Alf. 1. 197. 2. 5. ^e Alf. 1. 197. 2. 5. ^f Alf. 1. 197. 2. 5. ^g Alf. 1. 197. 2. 5. ^h Alf. 1. 197. 2. 5. ⁱ Alf. 1. 197. 2. 5. ^j Alf. 1. 197. 2. 5. ^k Alf. 1. 197. 2. 5.

^d Alf. 1. 16. 1. 17. ^e Alf. 1. 16. 1. 17.

^e Ioan. 146. 2. 10. ^f Alf. 1. 15. 2. 1.

^f Alf. 1. 15. 2. 1. ^g Alf. 1. 15. 2. 1.

^g Alf. 1. 16. 3. 3. ^h Alf. 1. 16. 3. 3.

^h Alf. 1. 16. 4. 5. ⁱ Alf. 1. 16. 4. 5. ^j Alf. 1. 16. 4. 5. ^k Alf. 1. 16. 4. 5.

ⁱ Alf. 1. 16. 2. 1. ^j Alf. 1. 16. 2. 1. ^k Alf. 1. 16. 2. 1.

^k Alf. 1. 15. 4. 12. ^l Alf. 1. 15. 4. 12.

^l Alf. 1. 15. 3. 2. ^m Alf. 1. 15. 3. 2.

De les Institu. Forals. Libre.II.

la ciutat de Valencia, y en lo loch hon tindra cases, o possessions, e tindra son alberch, y hon haura contractat, o fet algu malefici. ^a Y sia feta justicia a cada hu en lo loch hon te lo domicili, aixi en causes ciuils, com criminals: encara que lo mateix Rey se vulla assumir la conexença. ^b

¶ Herècia deu esser demanada en lo loch del domicili del que la te, o ahon la cosa esta tota, o la major part. ^c Y lo legat alla hō sera la cosa legada. ^d Y en lo loch hon sera demanada, o torbada la possessio, o alla hon sera feta la forga, se deu conèixer de aquella. ^e Y qui administrara bens de altri, all hon los ha administrat deu donar lo conte. ^f Y la muller pot demanar la dot a son marit, tant hon lo marit te son alberch, com hon estan les coses obligades al dot. ^g

¶ Los vehins del Regne de Valencia, no son tenguts a respondre fora del Regne, sino cascu en sa terra: tambe en les causes de primeres appellacions. Excepto per deute, o malefici, o contracte fet en altre loch, o sis obligara a pagar, o fet en altre loch. ^h Y los vehins de la ciutat de Valencia no sien trets a pledejar fora de aquella, o son terme, mas tracten se les lues causes en dita ciutat, y nos euoquen al Rey. ⁱ Y ningun ciutad de Valencia, ni Baro, ni caualler, sia tret a pledejar fora de son for, per miserable persona, y sols lo Rey, o son primogenit estant en lo Regne, se poden euocar les tals causes per raho de miserabilitat. ^k Y tambe les causes de miserables, viudes, y pubils: poden esser euocades al Rey, o al Governador, aixi en agent com en defenent, essent propries de aquelles, y no cessionades, o donades ab frau. ^l Y les causes de les segones appellacions, y de miserables, no sien trets del Regne: mas sien remetes als Ordinaris. ^m

¶ Los habitants de la ciutat de Xatua, y de les viles Reals del Regne, ningu sia tret a pledejar fora de la vila hon habita, o del terme de aquella, ni per euocacio feta per lo Rey, o son primogenit, ni per son pro-

k Mar. 203.3.2. * iij. v. lviij. Pet. 2. 132. 1.8. * iij. v. liij. v. lxiiij. m Pet. 2. 132. 1.8. * iij. v. liij. Ioan. 163.4.8. * ad tempus. 11. v. liij. 264.4.1. ad tempus. * iij. v. liij. Pet. 2. p. 85.

a Iac. 1. 15. 3.8. * iij. v. lxviij. Y fonch concedit per cinch anys que los cauallers per causa de miserabilitat no fossen obligats fora al regne. Mar. 196. 1.3. * iij. v. lvi. b Alf. 2. p. 36. & pri. 42.

c Iac. 1. 16. 4. 1. * iij. ix. j. d Iac. 1. 16. 2. 3. * iij. v. liij. e Iac. 1. 16. 2. 2. * iij. v. liij.

f Iac. 1. 16. 4. 1. * iij. x. j. g Iac. 1. 14. 2. 30

* iij. j. xxvi. Y los maries, mullers, pares, mares, fills, filles, germans, y germanes dauant qui pledejen, sup. de arbit. q. fin.

h Iac. 1. 15. 3.8. * iij. v. l. Pet. 2. 109. 3.30. * iij. v. l. & p. 72. Alf. 3. iij. v. lxj. * non est in antiq.

i Mar. 205. 3. 1. * iij. v. lvi. y no es concedit que haja loch en les prouisions cau sia recognosca di. Imp. 1542. 13. 4. 50. * xcviij. pri. 1. j.

l Ferdi. 271. 4. 9. * iij.

De iurisd. de tots Iutges, &c. Tit. xiiij.

239

¶ pri motiu, ni a instancia de part, ni per appellacio: y lo official que hi contrauindra en respecte de Xatua, pague deu milia florins. ^a Y los de Oriola no sien trets a pledejar fora de aquella. ^b Ni los de Murvedre en causes ciuils, ni criminals. ^c Ni sien trets los de Morella, y ses aldees de la dita vila, per raho de algun crim per lo Governador. Y si volen conèixer dells, estiguen en les presons de la dita vila, y no sien trets pera portarlos a altra part, sens expressa letra del Rey: no sols que disponga generalment: sino que expresse lo nom, o noms dels que hauran de traure: y la tal letra se haja de presentar al justicia de la dita vila, fors pena al q contrafara de la indignacio del senyor Rey, y dos mil florins. ^d

¶ Qualseuol ciutad de Valencia conuinga al habitador del terme de aquella dauant lo justicia de Valencia, y als habitants de lochs dauant fos senyors en causes ciuils, y sino hi faran justicia dits senyors, destrenyalne lo justicia de Valencia: al qual se pot apellar. ^e Y qui posselhix coses per franchalou en terme de senyor, faça dret per aquelles dauant del senyor. ^f Y si algu se clamara, o mudara a altre jutge q al seu, o la sentencia donada per son jutge, voldra q al tre la porte a execucio, o lo condemnat demanara altre jutge, q impedixca la execucio: per raho de mal, o de guerra, perda lo actor la actio, y lo condemnat lo que podia detenir la execucio. ^g Y si algu sera eridat fora de son for, deu comparexer, y allegar sos priuilegis de For, y conegan aquell jutge. ^h Y nos entc que lo reo haja approuat lo jutge incompetent, perque dauant aquell demane que lis mostre la demanda. ⁱ

¶ Los estrangers dehuen respondre dauant lo justicia de la ciutat de Valencia, per contracte, o malefici que hajan fet en lo Regne, o promesa de pagar en aquell: sino era clergue, o religios, o tenint cens per la cosa censida, o haura fernet dret, o contractat en altre loch fora del Regne, hon essent hi trobat respon-

a Mart. R. 214. 2. 1. * iij. v. lix. & 214. 3. 1. * iij. v. lx. Phil. 1564. 11. 2. 79.

b Imp. 1542. 11. 1. 43. * iij. v. lxviij. Phil. 1547. 15. 4. 3. M. R.

c Alf. 3. ex. p. 10

d Ferdi. 1. p. 2.

e Iac. 1. 15. 4. 10 * iij. v. lxx. & 16. 1. 15. * iij. v. lxxj.

f Iac. 1. 16. 1. 16. * iij. v. lxxix. y q dels cauallers non coneguen los barons. vi. de supr. eod. in prin. & infr. de feus. §. los cauallers.

g Iac. 1. 15. 2. 2. * iij. v. l. j.

h Iac. 1. 14. 1. 10 * iij. j. xiiij.

i Iac. 1. 14. 1. 13. * iij. j. xx.

De les Institus. Forals. Libre. II.

ga. * Y lo estranger que no es tégut a respondre en Valencia, o en lo Regne, no deu assegurar de fer dret: sino sera vagaros, lo qual deu respondre en lo Regne, o si dira tenir estatge en altre loch, assegure de fer dret hon tindra lo estatge. ^b

DE CITACIONS, E
contumacies.

TITOL XIII.

Qui pot citar a
altre o no.

NO pot lo esclau ni son fill citar a son patro, ni patrona, ni fills, ni pares, ni hereus de aquells, y si sera de molts, a nin gu de sos lenyors pot citar, com sia de tots, y a cascu, sens licéncia de la Cort. ^c Ni pot lo libert conuocar a son patro en causa criminal. ^d Mas lo libert de vniuersitat be pot citar a la vniuersitat, y a cascu de aquella. ^e

Lo citat com
comparega.

Quant algu sera citat de parts remotes, done lis temps pera compareixer segons la distàcia del loch. ^f Y facense assignacions dauant los jutges de la ciutat y Regne. ^g Y sien acomodades les hores de aqilles, per euitar contumacies. ^h Y si essent citat algu, o hauent lisfet assignacio a si, o a son procurador, aixi actor com reo, sera contumaz, pague en cōtinent vn soua la part, o les despeses de la cōparicio, o citacio, y si lo jutge essentne request, no condénara, paguelho de sos bens. ⁱ Declarat que aquell es contumaz, que essent citat tres vegades, no comparra, o essent present no volgue fer dret, ni respondre a son aduersari. ^k

Qui es contu-
maz.

Aquell que sera citat primera, segona, y tercera vegada, peremptoriament, si sera contumaz, o apres que sera citat se absentara, sens dexar procurador, y tornat apres a esser citat a la casa per tres vegades, no comparra, per si, ni per procurador, si sera demanda Real,

a Iac. 1. 15. 2. 3.
* iij. v. iij.

b Iac. 1. 15. 4. 3.
* iij. v. iij.

c Iac. 1. 7. 1. 6.
i. ij. 3. & 7. 2. 3.
ij. ij. v.

d Iac. 1. 7. 2. 2.
ij. ij. ij.

e Iac. 1. 7. 2. 4.
ij. ij. v.

f Iac. 1. 51. 2. 4.
vij. ij. xxj.

g Phil. 1564. 8.
7. 52. per ago se
corrig. Phil. 1551.

h 3. 2. 14. hon en
les causes que
tractaen pro-
cessalment no
seyen assigna-
cions.

i Phil. 1547. 4.
2. 16.

j Alf. 1. 89. 1. 4.
* vij. ij. xxij.
Iac. 1. 51. 4. 10.
vij. ij. xxij.

k Iac. 1. 54. 2. 16.
* vij. vij. xv.

Dels juhis, y orde de aquells, &c. Tit. xv.

Com se profe-
guisca la causa
essent lo reo ab-
sent, o contu-
maz.

Real, de cosa moble, o no moble, sia posat lo actor en possessio de aquella: y si sera demanda personal, sia posat en possessio de tants bens del contumaz, quant es lo deute, o lo malefici, pera guardarlos. Y lo citat en demanda personal, tant que no sia, com que sia en lo Regne, sia destret ab penes a arbitre de la Cort, de venir a respondre dauant aquell. ^a Y si ans que fos citat se absent, y estara abient, cites tres vegades, de cinch en cinch dies, ab letres: y sino comparra per si, ni per procurador, sia posat lo dit demandador en possessio, com es dit: y si sera tan luy, que no puga esser citat, siali decretat curador a la absencia: lo qual curador puga tambe demandar: y si dins vn any vindra lo absent, recobre la sua cosa, pagant les despeses fetes, guardantla: y en lo plet, si ja per sentencia no li sera adjudicada al demandador, o al deutor: perque en tal cas no la poria cobrar lo que sonch absent, sino pagant lo deute, y les despeses fetes. ^b

a Iac. 1. 51. 1. 5.
* vij. x. ij. & 51.
3. 13. * vij. ij.
xxvij. de les des-
peses, inf. de ju-
his. §. apres.

b Iac. 1. 51. 3. 13.
* vij. x. ij. y si
lo accusat de
crim sera abient
inf. de accus. §.
quant algun, y
si lo que sera
vengut, volent
per força co-
brar la posses-
sio, rebra mal,
no li es tengut
lo possessor, inf.
de malfact. §. lo
que.

DELS I VHIS Y ORDE
de aquells, y dels jutges, plets,
y despeses.

TITOL XV.

Fundat lo juhi
com nos excu-
se ni recuse lo
jutge

NIngun esclau pot esser en juhi, ni pot esser condemnat en ciuil, ni criminal. ^c Y ans que sia començat lo juhi, pot lo jutge delegat escluarle, o esser recusat, ab justes rahons de sospites: y apres de començat, si les dites rahons succchiran apres, sino sera renunciat a allegacions, rahons, y excepcions. Mas lo jutge ordinari no pot esser remogut per suspicte, sino q se li done companyo, ab lo qual procehixa. ^d Y lo Arbitre, o Assessor elet de voluntat de les parts, no pot esser recusat, sino per noua raho de sospita. ^e

c Iac. 1. 65. 3. 3.
* ix. v. iij. & 13.
4. 1. * iij. 1. 1. y
com puga lo el-
clau citar a son
señor, sup. tit. 1.
in prin.

d Iac. 1. 13. 4. 2.
* iij. 1. ij. & 13. 4.
3. * iij. 1. ij.

e Iac. 1. 13. 4. 4.
* iij. 1. y

Q poses

Com se comen-
ce y proseguix-
ca la causa.

poses la demanda per escrits, y les declaracions poden se posar juntes en la demanda, y no altrament: mas la addicio pot posarse trenta dies apres de començar lo plet. ^a Entenent que lo plet es començat, quant la demanda es posada, y li es respost atorgant, o negant, o per excepcio peremptoria. ^b Y es tengut lo reo a pendre trellat de la demanda lo mateix dia ques posada, si li dona. ^c Y si cosa sera demandada ab acte executori, proseguixcas per execucio, manant al reo que pague, o dins cert terme mostre perque no deu pagar, sots pena del delme. Y passada la dilacio, perseveres en la execucio, sens posar demada per escrits. ^d Y no si accepte excepcio, q no sia prouada ab acte publich. ^e Ni sia differida la execucio per inhibicio del jutge ecclesiastic, allegantse usura, remoguda appellacio. ^f Si lo juhi aixi ordenat, que posada la demanda se li responga, y admetense les excepcions, y nos posen articles, o altre proces: y cascu done testimonis sobre sa demanda: y ninguna demada sia dita inepta, y cascu se puga appellar. ^g Y apres de publicats los testimonis, y passades les dilacions, sols se puga posar en les causes ciuils vna escriptura resolutoria, si ja nos articula-ua nou fet, o se produhissen nous actes. ^h Y en les causes ciuils ardues donen tots los jutges los duptes a les parts: y en lo supremo Real Consell y Audiencia donels lo relador ab parer de tot lo Consell. ⁱ Y en causa de menor summa de trenta sous nos admeten aduocats, ni protests: y sis protestara dauant dels Jurats, remetats al justicia. ^k Y dauant lo justicia de trecentos sous determinente les questions de paraula. ^l

Com se exhibi-
uixca la cosa
litigiosa.

Si cosa moble sera demandada en juhi, posela lo jutge en poder de algu, perque no lis faga engan, si qui la te es sospitos: o si lo demandador mostrara que li pertany, mostrelis la cosa entre altres semblants, a ell y als testimonis ans que juren. Y ans de veurela diga lo demandador alguns senyals de aquella. ^m Y la cosa litigiosa moble, o semouet, mostres en juhi per lo poschidor,

a Alf. 1. 89. 1. 1.
* j. vj. ij. per 2.
co se corrig.
lac. 1. p. 65. Hon
nos podia po-
sar libell.

b lac. 1. 14. 3. 1.
* ii. ij. 7.
c lac. 1. 14. 3. 1.
* ii. ij. 11.

d lac. 1. pri. 10.
Alf. 2. p. 41.

e lac. 1. pr. 155.

f lac. 2. p. 41.

g Petr. 1. 98. 2.
62. * j. vj. iij. &
p. 23. & p. 18.

h Phil. 1564. 9.
3. 69.

i Phil. 1552. 3. 1.
15. & 1564. 9. 4.
71.

k lac. 2. p. 93.

l Petr. 1. 125. 2.
20. * vij. ij. v.

m lac. 1. 50. 1. 3.
* vij. j. xj.

Com se arregle
lo juhi.

Com se profe-
guixca pera co-
brar lo preu de
cofes compra-
des.

sehidor, o que per engan haura deixat de possehir-la, jurant lo demandador que es son interes ques mostre: y tambe ho pot instar lo procurador per altri demandador. Mas les coses seents nos deu demandar q sien mostrades, com per si se mostren. ^a Y sis dubtara que lo possessor malmeta los fruyts de la cosa litigiosa, sien depositats en loch segur. ^b Y qui possehix la cosa litigiosa la deu laurar: y si les dos parts pretenen possehir-la, ningun la laure fins sia declarat de la possessio. ^c Y declarantse que la cosa es del hu dels litigants, es declarat que no es del altre. ^d X no pot tornarse al plet, al qual sera renunciat. ^e

Apres de començar lo juhi en vna part, alli deu acabar-se; encara q la vna de les parts sia fet de altre For. ^f Y en les Corts ordinaries pot esser procehit sens figura de juhi, atesa sola veritat: y ninguna sentencia pot esser dita nulle per falta de solenitat, encara q lo juhi sia començat solenement. ^g Y si algu se quexara esser laçat d possessio, o pproprietat per força, conegas primer de la força q de la possessio, o propietat: sino voldra lo actor ques conega d la força y possessio juntamet. ^h

Quant algu haura venut, o logat cosa moble, o seent, a pagar tantost, y lo comprador, o logater negara de pagar, o dira hauer pagat, nos pose la demada en eserits: sino que pres jurament del comprador, si confessara: o negant, lo demandador, o logador prouara ab alguns dels entreuenidors en lo dit contracte ab jurament sens eserits, sia cõdemnat lo comprador, o logater a pagar dins deu dies, sots pena del quart: los quals passats, y fet lo reclam, si a encontinent executat ab lo degut, y despeses fetes, durant la execucio en sa prouissio y de sa familia, y besties que te en lo hostal, y judicials, si sera foraster: y si sera de la terra, sols lis contenen les judiciales. Y si lo comprador haura promes al vendidor de fer dita en cambi, deula fer dins dit termini: y si no ho fara com ho haura promes, venenlis encontinent sos bens: y si no tindra bens clars y desembargats

a lac. 1. 21. 4. 1.
* iij. xxj. 1. & 21.
4. 2. * iij. xxj. ij.
& 21. 4. 4. * iij.
xxj. iij.

b lac. 1. 28. 3. 35.
* iij. xv. xxxv.

c lac. 1. 62. 4. 10.
* vij. vij. x.

d lac. 1. 29. 1. 9.
* iij. xvj. x.

e lac. 1. 7. 3. 2. *
ij. iij. 1.

f lac. 1. 14. 1. 11.
* iij. j. xv. & 14.
1. 12. * iij. j. xvj.
Ioan. 244. 4. 1. *
ij. v. lxij.

g Petr. 2. 104. 4.
5. * j. iij. vij. &
116. 3. 5. * j. vi. v.
& 109. 2. 12. * j.
ij. x. Mar. 169. 2.
1. * j. vj. vj.

h lac. 1. 14. 1. 14.
* iij. j. xxj. & 14.
1. 13. * iij. j. xxv.

De les Institu. Forals. Libre. II.

de tota opposicio, estiga en la preso fins que haja pagar: y sia lo venedor pocior en dret als altres creadors mes antiehs en los bens aixi venuts, o a espera, y en los fruyts, o rendes de aquells. ^a Y en la exactio dels preus de coses ventudes fiades, nos donen commissiões a porters, sens guardar orde de justicia. ^b

Prosecucio de executio.

¶ En la executio de algun deute deuse fer lo destrenyiment de tal manera, que primer se passe per los bēsmobles y seēts, y en falta de aquells los se tanquen les portes: les quals qui obrira sens licencia de la Cort, pague per cada vegada xixanta sous: y altretant pague qui contraindria a alguna empara. ^c Y si en alguna executio si posara opposicio vsuraria, y per lo jutge Ecclesiastic hēra inhibit lo seglar, donant lo actor fermaça q pagara lo jutjat, quant per lo Ecclesiastic hēra prouehit sobre la vsura, sia per lo jutge seglar enātat en la executio. Y si sera posada opposicio crediticia, saluo son dret al opposant, potse enantar. Mas si sera posada opposicio proprietaria, conegas de aquella sumariamet: y si lo opposant no obtindra, pague totes les despeses fetes, encara que no hi sia condemnat, (les quals al principi deu assegurar) segons lo juramet de la part, y tachacio del jutge: y sobreseuse en la executio, fins que en ella sia declarat. ^d

Quant se intimen les escriptures de rahons.

¶ Si escriptura de rahons se posara, o sera prouehida saluetat, o sobresehimet, intimes dins tres dies apres de posades, contadors de momento ad momentum: altrament no sen tinga esguart mes que si posada no fos. ^e Y en les execucions ques faran contra vassalls del Capitol de la Seu de Valencia de Benimaclet y Burjagot, faças ab letra subsidiaria. ^f

En quins casos se pot legar peroratoria.

¶ En ningun loch sia allegada peroroscēcia, sino sera en cas per lo qual se haja de seguir mort, o mutilacio de membre, o greus açots: y quant en tals casos se allegue, vltra del jurament que deu fer la part, si nos prouara, pague qui la allega docents morabatins, al Fische, y a la part: y quant se allegue, assegures la pena y despeses

^a Pet. 2. 104. 4. 6. * j. vj. xij. & 109. 4. 32. * j. vj. xliij. & 119. 3. 1. * j. vj. xliij.

^b Phil. 154. 7. 4. 40.

^c Iac. 1. 4. 1. 3. * j. iij. iij.

^d Petr. 2. 156. 2. 17. * xvij. iij. 1. Iac. 2. p. 36. Phil. 154. 7. 11. 1. 62. & 156. 4. 19. 4. 128. p. ago se corrig. Imp. E. R. 154. 14. 3. 60. * iij. xxii. lxv. Hon per la opposicio proprietaria nos sobresehia en la executio.

^e Imp. 153. 4. 3. 10. * iij. xxii. lxij.

^f Imp. 154. 7. 1. 58. * xcix. iij.

De Iuhis, y orde de aquells, &c. Tit. xv.

despeses per lo allegant: y sino pot assegurar, obligue sos bens: y no podent pagar les dites penes, sia panit corporalment, com no sia a mort, o mutilacio. Y te justa causa de allegarla aquell contra qui se dona sentencia en dits casos per lo senyor sens proces, y no sis dona ab proces. ^a

Dins quant temps se declare en les causes.

¶ Com la tardança en los plets sia madastra de la justicia, ^b perço per abreviar los plets, esta ordenat que qualseuol plet de demanda ciuil, o criminal, sia finida dins trenta dies: si nos acabana per justa raho. Y en los tribunals inferiors a la Real audiencia, en les causes de major summa de cent lliures, los jutges y Afessors ordenen y posen la sentencia en poder del escriua de la sua Cort dins tres mesos: y en causa de menor summa, dins vn mes, contadors apres de fet lo manament de posar proces y actes, y en causes ques tracten de nua paraula, declares dins menys temps, sots pena a arbitre del senyor Rey. ^d

Quins rahons se admeten, y com.

¶ Zistes solēnes, o mes, y dos o tres Jurats, en loch cert quels parra, y despa chen les causes sumariamet, especialment dels recorcos dels justicies al Governador, feta relacio per lo assessor, y oydes les parts se declare, y se tornen les causes als ordinaris, segons se declara sens appellacio, y de les injurries e torts que los justicies principalment criminals e sos loctinēts fan a les gentz, y de les negligēcies dels assessors, principalment en donar sentencies, y rebre desmesats salaris, y dels escriuans, y emenden los advocats de ses faltes, castigant los a remotio dels officis, a cert temps, o perpetuament, com los parra, sens que sen puguén appellar, y sens derogacio de la jurisdiccio ordinaria. Per. 2. 152. 5. 7. ad tempus. * xvij. iij. j.

¶ Totes les rahons en fet ques allegaran, sien admeses per lo jutge: encara ques diga aquell eslev incompetent, y rebente los testimonis en continent, y fuças assignacio a la part, pera veure jurar testimonis: mas en la diffinicio tingas esguart, a si les rahons eren pertinents, o no, y en aquella se admeten, o repelleix quē los testimonis, y les rahons. Y si seran impertinents, y passara aixi en cosa jutjada, lo que les posa, sia ipso facto condemnat en les despeses. ^e

¶ Apres que lo plet sera acabat, aquell q sera condemnat

^a Mar. 170. 3. 13. * iij. j. x. & M. 125. 3. 1. * iij. j. xj. & 214. 1. 1. * iij. j. xij.

^b Ioan. 2. p. 9.

^c Iac. 1. 13. 4. 6.

^d iij. j. vij. y dins quants dies se declare en les causes de correccions, infr. de app. 5. pen.

^e Phil. 156. 4. 3. 3. 63. Y fouch ordenat q cascu Diuēdres d cada semana, se juntē lo Governador, y ordinaris, y los assessors, o dos ju

Mar. 169. 4. 5. * iij. ix. xxvj.

Despeses.

Qui no pot es-
ser jutge.

Sis alleguen
sospites.

demnaten les despeses, deu les pagar y sis sera appella-
lar de la prouiso, no es tegut a pagar les despeses, fins
que sia declarat en la appellacio. Y sis haura plecto-
jat dauant jutge delegat, les despeses que esserán fetes,
vltra de les ordinaries, en lo salari del jutge, y en les es-
criptures fetes dauant aquell, pague les lo que impe-
tra la delegacio: sino la haura impetrad a per modo de
appellacio, o en sadiga de dret, o altra justa causa. b
Y aquell que executa, no deu donar fermanga per les
despeses faedores en la execucio, ni per lo loisme de-
gut, per la cosa que's vene, com aquelles se paguen
del preu de la cosa. c Y si despetes necessaries, o mi-
lloraments seran fetes per lo possessor de bona fe en
la cosa, no es tengut a tornar la cosa: fins que li sien re-
fetes. d Y si lo q haura obtes en lo plet de la appella-
cio per malicia, o contumacia sera: estat absent, y no
sonch apparellat de respondre dauant lo jutge de la ap-
pellacio, pague totes les despeses al q sonch venquit. e
No pot esser jutge, ni delegat, ni arbitre, alguna
dona, ni furios, ni infame, ni menor de vint anys, ni ce-
go, ni fort, ni mut, ni esclau, ni qui haura rebut diners,
do, feruij, o loguer per que done sentencia per algu, ni
lo pare per lo fill, ni lo fill per lo pare, ni en son fet pro-
pri, ni enemichs capitals, ni suspectes ab justa causa de
sospita. f Y lo jutge que sera demanat per la vna part,
pot esser donat, si la part altra no prouara justa raho
de sospita, a coneguda del justicia. g Y si jutge or-
dinari sera dit suspecte, pregas vn associat, que iunt ab
ell conega del plet, y lo allegant sospites de jutge dele-
gat iure de calumnia, o obligues que si dins vint dies
no prouara les sospites, pagara la decima part del plet.
Y si es en causa criminal, pagara la pena, a arbitre del
delegat fins a cēt liures. h Y pot lo Rey delegar jut-
ges en les causes de pubils, viudes, o miserables, a in-
stancia de aquells. i Y si algu jutge apres de elet per
alguna raho se absentara, donefen altre, en loch de
aquell. k Y sols lo princep, o son Lochtinent pot fer
jutges

a Iac. 1. 51. 3. II
* vij. ij. xxvj.
b Per. 2. 260. 2.
1. * ix. xix. jc. y
en la causa de
sospites qui pa-
gue les despe-
ses, sup. de offi-
assess. §. fin.
c Mar. 268. 2. 2.
* vij. v. xxiij.
d Iac. 1. 52. 1. 14
* iij. xiiij. vij.
e Iac. 1. 51. 3. 9.
* vij. ij. xxxiij.
f Iac. 1. 11. 4. 7.
* iij. i. vij. & 14.
2. 17. * iij. i. xxiij.
& 14. 2. 1. * iij. j.
xxviii. & 13. 4. 6.
* iij. j. vi. ni pot
esser jutge algu
excomunicat.
sup. de les sant.
esgl. §. 1.
g Iac. 1. 14. 2. 17
* iij. j. xxvj.
h Per. 2. p. 40.
i Pet. 2. 260. 2.
1. * ix. xix. xcix.
k Iac. 1. 53. 3. 7.
* vij. v.

Offici del Jut-
ge.
Jutge de certa
summa con-
pot conceixer d
major.

Jutge que mal
jutjara.

Quines festes
se guarden.

judges en los lochs del Rey. a Y ningun jutge dele-
gat pot donar altre jutge: sino sera delegat per lo Prin-
cep. b

Lo offici del jutge es ample, y deu inquirir dili-
gentment lo que toca a ell, cercant la veritat, y inter-
rogant les parts del fet, y si volen dir mes. Y deu do-
nar a les parts loch conuenient y legur, y deu discidir
los intermedis per sentencia interlocutoria: y la causa
per sentencia definitiva determinar. c Y lo jutge que
sera fet pera conexer de certa summa, pot declarar les
causes de aquila summa, y de major, si les parts sen con-
cordaran. d Mas no pot conexer de causes de major
summa, per virtut de acte executori, ab clausula de re-
nunciacio de propri for. e

Si algun jutge jutjara contral costum de Va-
lencia ab engan, aquella offen. f Y si mal jutjara per
do, feruij, o prometa, la cosa sobre la qual sera jutjat,
torne al condemnat, juntament ab les despeses, y lo
jutge pague altre tant al Rey: y si lo jutge haura con-
cordat ab la part quel garde de dany, lis prouara lo
engan, pague lo jutge lo que es dit, y la part torne la
cosa a de qui era ab les despeses, y pague altretant al
Rey. Y lo jutge que condemnara a mort, o absoldra
a qui no deua, sia punit a conexença del Rey. g

DE FESTES, Y DI- lacions.

TITOL XVI

Valseuol dia de Diumenge, en lo qual
dia volgue nostre Senyor, que los ho-
mens se abstinguessen de tota obra
feri y lo dia del Diuendres sant, en lo
qual dia nostre Senyor voigue morir,
sic celebrats per tots los Christians, Moros y Iueus. h

a Iac. 1. 15. 4. 11.
* iij. v. xxxvj.
b Iac. 1. 14. 1. 9.
* iij. j. xiiij.
c Iac. 1. 13. 4. 2.
* iij. j. ix. & 14. 2.
22. * iij. j. xxvij.
& 14. 1. 15. * iij.
j. xxiij.
d Iac. 1. 14. 1. 15
* iij. j. xxiij.
e Phil. 158. 4. 7.
4. 57.
f Iac. 1. 52. 2. 1.
* vij. iij. j.
g Iac. 1. 52. 2. 2.
* vij. iij. j.
h Iac. 1. 78. 4. 6.
* ix. xx. iij. x.

Y essien los plets en totes les festes dels Diuines, y de Nadal, fins a Cap de any, y de la Aparicio, y la Ascensio, sent Saluador, y del dia de Rams, fins al dimecres apres de Pasqua, y de Sinuagesima fins al dimecres apres seguent, y en totes les festes de Santa Maria mare de Deu, y en totes les festes dels Apostols, y dels Euangelistes, y sent Vicent, y sent Lorés, y Santa Magdalena, sent Nicolau, y tots Sants, sent Iuan Baptiste, Santa Catharina, y sent Vicent Ferrer: y en totes les altres festes se pot pledejar, y lo Rey supplicara al Papa que ho prouehisca, com conue. Y ningun jutge gosse atorgar ferres: excepto los Jurats de Valencia.

Dones dilacio. A cada vna de les parts pledejants deu esser donada dilacio: encara que sia en plet de particular contral fisch, si lo jutge conexera ques deu donar. Y si lo actor demanara dilacio pera formar lo libell, o cercar testimonis, o actes: no lis done sino mostrant causa perque, mas al reo deu lis donar pera defensarse, per que no sabia que se li hauria de demanar. Y les excepcions dilatorias sien posades dins tres dies ans del plet començat, contadors del dia apres de posada la primera dilacio que haura tengut pera respondre, los quals passats, quiles voldra allegar, no sia oyt.

Excepcio dilatoria quant se pose.

Dilacio pera donar testimonis.

Los testimonis sien produhits en causes ciuils dins quaranta dies, y en replicacions, duplicacions, y triplacions, y altres repliques, dins trenta dies, aixi al actor com al reo: contadors al actor apres de feta la primera assignacio pera respondre, y al reo dins quatre dies apres que la demanda, o replica li sera donada. Y sia lo reo citat tantost a veurels jurar: los quals termès passats no sien rebuts mes testimonis, sino seran objections contra les persones, o dits dels testimonis, dins quaranta dies apres del aparellament de les deposicions: les quals dilacions poden esser arctades segons la qualitat del fet, y de les persones, mas no allargades: sino seran pera testimonis produhidors de parts remotes. Y qui voldra objectar los testimonis donats en

a Iac. 1. 15. 7. 2.
* iij. iij. ix. Imp.
1533. 11. 3. 43.
iij. iij. x.

b Iac. 1. 15. 7. 8.
* iij. iij. xi. Fer.
2. p. 15. xide su.
pra de Jurats
§. donen con.
fell.

c Iac. 3. 14. 4. 3.
* iij. iij. j.

d Iac. 1. 51. 2. 6.
* vij. ij. xxv.

e Iac. 1. 14. 3. 4.
* iij. iij. iij.

f Petr. 2. 155. 4.
16. * iij. ix.
xxxv. & 124. 2.
12. * iij. ix. xxx.
iij. Mar. 169. 3.
3. * iij. ix. xxx.
iij. lo 2. lo qual
Fur del Rey en
Marti perpetua
los precedents
que ore a repa.

les primeres objections, sien produhits dins vint dies, contadors desdel dia del aparellament de les deposicions de la testimonis, donats en les primeres objections, y nos puguen apres posar mes objections. Totes les quals dilacions correguen, no obstant qualseuol declinatoria de juri, y si la tal declinatoria se obtindra, sia condemnada la part contraria, ipso foro, en totes les despeses. Y en les dilacions sien hi contades les festes, excepto les de Nadal, y Pasqua de Resurreccio, y altres festes repentines, y corregue tant al que voldra prouar ab testimonis, com ab cartes: si ja lo q posa no ignoraua de les cartes, y ho jurarp, excepto que en les produccions de les cartes no corren los dits termès. Y pera posar corroboracions de testimonis, corregu la dilacio tres dies apres de passades les objections, y donades a la part. Les quals dilacions de huc esser guardades tambe en lo consulat, y no si donen quatre dilacions, com es per capitol de consulat. Y apres que les assignacions sera passades totes, y lo escriptura sera aparellat a donar copia del proces a les parts: correguen deu dies a cada part pera allegar sos drets: los quals passats, sia conclus en la causa, saluo q puguen produhir cartes, e escriptures en dret.

Dilacio pera testimonis de parts remotes.

Dins quants dies se respon.

Quant algu demanara dilacio pera portar testimonis de parts remotes, no lis done: si dins los primers vint dies de la primera dilacio donada a posar y prouar, no la demanara, y nomenara los testimonis, y la terra hon estan. Y jure que no la demana per malicia. Y obligues que si no donara los testimonis, o donats no prouaran en tot, o en part lo que pretenen, que pagara la decima del valor de la cosa litigiosa, lo terç al Rey, y los dos terços a la part: si ja no portara letres testimonials de la tal terra, que ha fet son poder en donar los testimonis, si alla fossen trobats.

En qualseuol causa ciuil, o criminal, entre habitants del Regne, o en causa fiscal, respongas a la demanda, fins en summa de cinch cents morabatins,

a Alf. 3. 119. 1. 3.
* iij. ix. xl.

b Mar. 169. 4. 4.
* iij. ix. xxxv.
lo. ij.

c Mar. 169. 5. 3.
* iij. ix. xxxiij.
lo. ij.

d Alf. 3. 218. 4. 1.
* iij. ix. xxxix.

e Imp. 1528. 8.
3. 19. R. * iij. ix.
xij.

f Mar. 170. 2. 9.
* iij. ix. xxxvij.

g Alf. 1. 89. 1. 2.
* iij. ix. xxxij.
Alf. 3. 218. 4. 2. *
iij. ix. xxxiij. p
aço se corrig. d.
Alf. 1. cõfermar
per Petr. 2. 124. 2.
12. * iij. ix. xxx.
iij. & 155. 4. 16.
* iij. ix. xxxv.
Hon se demana
naua dita dilacio
de deu dies.

25 dins

De les Instit. Forals. Libre. II.

dins tres dies, y en mes summa, dins cinch dies, y en demanda feta per foralter, contra natural de qualseuol summa que sia, deu respondre lo natural dins tres dies: los quals tres, o cinch dies poden esser doblats per lo jutge, si lo demandat mostrara causa per que. * Y al proteit deu respondre dins tres dies contadors, de momento ad momentum, apres del apparellament: los quals passats, no lis reba la resposta, y la protestacio sia posada en forma sens resposta. ^b Y apres q per lo Fische seran produhuts testimonis, y ans de publicats, si lo reo voldra donar testimonis en sa defensa, done lis temps: y publicats los testimonis, y rebudes les objections, lo jutge determine lo plet. ^c

¶ En les causes criminals en crim, per lo qual nos deu pena corporal, clogas lo proces dins deu dies apres que sera posada la denunciacio, y done lis la pena deguda per sentencia: sino lo acusat sia absolt, y lo jutge pague los interessos al damnificat. Y si sera crim per lo qual se dega pena corporal, principalment, o en subsidi, acabes lo proces dins quaranta dies: ço es, dins cinch dies contadors, apres de confessat lo delat, ipso foro: encara que no hi haja prouiso, se dehuen mostrar presumpcions contral denunciatiu, o sino sia tret de la preso ab sufficiet fermança, y passats aquells lo jutge crida al escriua, per veure que hi ha prouat en proces, y delibere si deliurara lo proces, o si retindra, fins a sentencia: la qual deu esser donada dins los quaranta dies, que correghuen apres de confessat lo delat. Y lo jutge q mes ho differira, pague los danys de sos bens, y lo pres sia tret de la preso ab fermança de restituyrlo quant sia demandat: com lo dit terminu puga esser abreuiat, segons la qualitat del crim, y no allargat. Y dins dos dies apres que algu sera pres, sia denunciatiu y confessat, y reste la denunciacio en poder del escriua, y per que dites coses se puguén fer, juntes lo consell general pera les causes criminals cascun diuendres: y poden esser compellits los Iusticies a fer ho per lo Governador,

Dins quant temps se cloga y determine lo proces criminal.

a Iac. 7. 14. 4. 2.
* iij. iij. ij. & 14.
4. 3. * iij. iij. v.
& 14. 4. 4. * iij.
iij. v. Alf. 1. 9. 1.
4. 2. * iij. iij. iij.

b Alf. 1. 9. 1. 3.
* iij. iij. iij.

c Alf. 1. 9. 1. 4. 2.
* iij. iij. iij.

De Festes, y dilacions. Tit. xvj.

dor, ab penes y execucio de aquelles: Y en fadiga de aquell ferho. Y lo Iusticia en causa criminal, per la qual nos deura pena corporal, pot prosseguir a sol consell del Assessor, sens conuocarhi lo consell. ^a

¶ Tot habitador del Regne que sera condemnat, com a deutor, o fermança, te deu dies de dilacio pera pagar, y si la quantitat sera molt gran, assigne lis major temps a conexença del jutge, ab que lo condemnat assegure de pagar aquell dia, y sino pagara, vene lis de les coses mouents: y sino tindra mouents, vene lis dels bens seents, fins a la summa en q sera condemnat. Y la Cort sia fermança de saluetar, y lo coprador, o lo creador sia fet senyor de la cosa, si lo dit deutor era senyor de aquella, y no hi haja altre creador pactor en temps, o en dret. ^b Y lo dit major temps q per lo jutge sera assignat, no sia mes de altres deu dies, ab dita seguretat: dins los quals lo condemnat deu prouar ses excepcions, y lo reo pot posar, y prouar repliques dins altres deu dies apres que les excepcions li seran repetides: y aixi dehuen posarse, y prouarse les duplicacions, o triplicacions, o altres de deu en deu dies: los quals passats, sien h aguts per produyts los testimonis, ipso foro, essent request per qualseuol de les parts: los quals publicats, y apparellat lo escriua a donarne copia, correghuen deu dies a cascuna de les parts, a objecir, o corroborar testimonis: los quals dies passats, y los testimonis publicats cascuna part, haja cinch dies pera allegar de son dret: los quals passats, sia h agut per conclus en lo plet, y dones sentenci y tinga loch en la pena de quart, sens prejudicar als procehiments per Fur factors de paraula en coses de compres, loguers, y arrendaments. ^c Y per dit procehiment no sia retardada la execucio en la pena del quart: mas continues fins a venda, e donada la sentencia, confirmant la condemnacio, acabes la venda per lo mateix jutge. ^d

* Fer. 271. 1. 1. *
ix. vij. xix sup-
plicas que sia
guardat lo dit
Fur, en que lo
delat sia denun-
ciat y confessat
dins dos dies, o
sia confessat hu-
dia apres, im-
po-
sant pena al
jutge que con-
trafara: y q los
dits quaranta
dies, sien a les
dos parts, pera
prouar: y pas-
sats aquells, re-
ste lo proces en
punt de acort,
y dins vint dies
apres si declara-
re, y remetre a
ques guarde lo
Fur.
Impe. 1528. 8. 3.
1. R. * lxxij. j. j.
& 1528. 8. 4. 2. R.
* viiij. vij. xx-
vij. Phil. 1564.
8. 4. 64.
b Iac. 1. 15. 1. 9.
* iij. iij. xij. & p.
8. §. 4. Iac. 2. p.
3. §. 2.
c Mar. 167. 4. 1.
* iij. iij. xij.
d Mart. 168. 1.
2. * iij. iij. xij.

DE

De les Instit. Forals. Libre. II.
DE SENTENCIES.

TITOL XVII.

Sentencies
Reals.

NOT esser donada sentència en persona del Rey: encara que lo Rey no hi estiga personalment, com estiga en la terra hon se dona, essent determinada per lo consell, y esset manat per lo Rey, o son Celler, o Vicecanceller, ques faça així. ^a Y essent donada per lo Princep, te força de ley. ^b Y essent la sentència legida per lo Notari, en nom y en presència del jutge, val tant com si per lo jutge fos legida. ^c Y en la Real audiència sia publicadala sentència dins quatre mesos y diuuit dies, sots pena a arbitre del Rey. ^d Y sia registrada en lo registre, y aquell sia posat y guardat en lo Archiu del Real, sots pena al regent del Protototari a arbitre del Rey. ^e Y si lo reo impetrara perdo, o abolicio, o remissio del Rey, o de los officials, continues la tal remissio al peu de la sentència, o en lo proces, si la sentència no es donada, perquè se sapia que es remes. ^f Y axi mateix, si la absolucio sera donada per lo jutge ecclesiastic, deu esser continuada en lo proces de la Cort seglar. ^g Y les sentencies interloquutories donades per la Real audiència, sien registrades: y aquelles de les quals se pendra salari, sien comunicades a tos los Doctores del Real consell. ^h Y poden reseruar se alguns intermedis pera declarar en la diffinitiu: y si de vn intermeditien faran altres, declaren se tots en vna prouissio.

Quins interme
dis se reseruen.

Com se conti
nuen le senten
cias.

ⁱ Les sentencies sien pronunciades en Romang, y donesen copia a les parts. ^k Y essent portat lo plet, presents les parts, o sos Procuradors, o algu per contumacia absent, en causa de major summa de cent sous, dones la sentència per escrit, y donesen copia sagellada a les parts que la voldrà, y no obsta que no sia escrita per lo escriua de la Cort, com sia escrita per Notari public, y

^a Pet. 2. p. 59.

^b Ioan. 2. p. 2.

^c Alf. 1. 89. 27.
* vij. ij. ij.

^d Phil. 1564. 6.
246. ad tempus.

^e Imp. 1537. 3.
4. 7. ix. xix.
xxiiij.

^f Imp. 1537. 5. f.
13. * ix. j. xxv.

^g Imp. 1537. 5. f.
14. * ix. j. xxvij.

^h Phil. 1564. 6.
3. 47.

ⁱ Phil. 1547. 10.
4. 61.

^k Iac. 1. 51. 1. 2.
* vij. ij. ij.

De sentencies. Tit. xvij.

publich, manantho lo jutge. ^a Y los escriuans que tindran carrech del libre de sitiesades, continuen en aquell totes les prouisions, y deliberacions ques faran, y donenne copia a les parts interessades q la demanaran, sens altra prouissio de jutge. ^b Y estant la sentència ordenada en poder del escriua, no sia differida la publicacio per reserit del Rey.

^c Ans ques pronuncie la sentència, fara lo jutge depositar a les parts lo salari ordenat: y si la vna part no voldra, depofelo la altra part per los dos: y lo jutge farà penyorar la part que no ha depositat en tant quant es la quantitat que hauia de depositar: y pronunciada la sentència farà vendre dites penyores, si aquell de qui son no torna la dita sa part del salari adaquell que per ell lo bestrague. ^d Y en la Real audiència, facen los escriuans de manament los vidits de les sentencies, y prenguenne a raho de vn real Valencia per carta: y si les parts voldran trellat de la dispositiu de la sentència sens los vidits, donenlo, pagant los a dos sous per carta.

Salari de senten
cia.

Com se diga
nulle.

^e No pot esser dita nulle ninguna sentència per falta de solemnitar. ^f Ni pot esser dita nulle, sino en la appellacio dins deu dies, y no apres de passats aquells. ^g Y si manifestament apparra per proces esser nulle, no passa en cosa jutjada: y passats los deu dies, pot esser dita nulle. ^h Y no val la sentència que sera donada per error de dret manifest, com sis pronuncias major de vint anys deure esser restituhit, o menor de quinze: ans poder fer testament: o que vn testimonio ab jurament del actor proua en causa de major summa de cent sous, o per error de conte, o sis dona ans de començar lo plet, o contra qui no fonch citat, segons Fur: o contra sentència passada en cosa jutjada, que passa, si de aquella no fonch appellat, dins los deu dies, o dins aquells se approua per les parts, o sera renunciat a la appellacio dins deu dies calladament, o expressa: o quant nos proseguix en lo terme del Fur, o sera donada per

^a Iac. 1. 51. 2. 5.
vij. ij. ij.

^b Phil. 1564. 9.
1. 66.

^c Ferd. 270. 4.
3. * vij. ij. xix.

^d Mar. 258. 1. 25.
* iij. v. cxxv. &
lv. ij. o. y quin
sia lo salari y
com se depose.
su. de off. assell.
§ los salaris, cū
tribus seq.

^e Phil. 1564. 6.
3. 48. ad tempus
dels salaris dels
lurges de la
Real audiència,
per les senten
cias, sup. del Vi
rey y de la Real
audiència, §. do
nenne.

^f Pet. 2. 104. 4. 5.
* iij. vij. & 109.
2. 28. * iij. x.

^g Pet. 1. p. 23.

^h Iac. 2. p. 82. y
lo jutge q mal
jutjara com sia
punit, sup. de
iuris. si algu
jutge.

da per

De les Instit. Forals. Libre. II.

254

da per contumacia, o essent passat lo temps, si algu sen haura posat en la sentència: la qual així passada en cosa jutjada, deu esser portada a executio.

Quina senten-
cia no val.

¶ Ni val la sentència que lo jutge donat a certa cosa donara sobre cosa different. ^b Ni donada entre aquells que no foren en juhi, nls pertany lo plet. ^c Ni la que sera donada per lo jutge que no era jutge de les parts: sino sera donada per jutge leglar, que era jutge de les parts, y declara sobre cosa espiritual: de la qual no li pertanyia la conexença. ^d Ni la donada contra absent, encara que sa mulier sia present, y la haja acceptada, y torneis, si alguna cosa lis prégue, o empara en juhi. ^e Ni la sentència q no absol, ni condemna. ^f Ni la q sera donada per lo justicia de Arago contra los Jurats, o altres officials, o altres persones de València, y la sentència que per dret no val, nos execute.

Com se execu-
te.

¶ La sentència de la qual nos sera appellat, portes a executio, si la part no haura allongat, o fet alguna pouetat. ^h Y si aquell contra qui sera donada la sentència no tindra de que pagar, y tindra deutors, sien destrets aquells deutors de pagar al que obtingue. ⁱ Y en la executio de sentència Real, subastense los bñs mobles per deu dies, los immobles per trenta: y si nos fara la venda, no hajen los Alguazirs los capfous. ^k

Nos donē gar-
rots.

¶ No execute lo portant veus, ni lo Lochtinent de general Governador sentència de mort, donant garrots: sino ques execute publicament, donant la volta com es acostumat, sots pena de doscents ducats, al Rey y al Espital applicadors. Y si lo Rey, o son lochtinent general faran semblans executio, o no, prouehirse ha, de modo que no se faci desorde.

A la excepcio
no lis a pecten
raho.

¶ De tres sentencies conformes no sia admesa excepcio, ni nulletats euidents, o no euidents, ni ab pro-^{es}, ni ab actes: ans sien portades a executio, saluos los drets als exegints, en altra instancia sobre les nulletats, o tambe contra los jutges si hauran fet lo pleyt seu. ^m Y al manament executori impetrat en virtut

a Tac. 1. 42. 3. 5.
* vij. iij. vij. &
73. 3. 15. * vij. iij.
iij.

b Tac. 1. 53. 1. 2.
* vij. v. ij.

c Tac. 1. 53. 1. 1. *
vij. v. j.

d Tac. 1. 53. 1. 3.
* vij. v. iij.

e Tac. 1. 8. 4. 1. *
ij. viij. j.

f Tac. 1. 51. 1. 1. *
vij. ij. ij.

g Mar. 201. 1. 7.
* xxxv j. j. Tac.
1. 52. 3. 4. * vij.
iij. v. j.

h Tac. 1. 52. 3. 1.
* vij. iij. j. & 52.
3. 3. * vij. iij. iij.
& 52. 4. 6. * vij.
iij. v.

i Tac. 1. 52. 3. 2.
* vij. iij. ij.

k Alf. 3. 220. 1.
2. * vij. v. xij.

l Imp. 1542. 5. 2.
13. * xcv. j. j.

Phil. 1547. 4. 1.
15.

m Ioñ. 2. 238. 4.
1. * vij. iij. xij.

De Sentencies. Tit. xvij.

255

de tres sentencies conformes, o de sentència passada en cosa jutjada, no hi sien admeses rahons de paga, ni de fals, sens declaracio, ni altres: excepto excepcio de paga, o pacte, o transaccio feta apres de la sentència ques proue ab acte, restant los drets saluos al exegint. ^a Y si en la executio se posaran excepcions de nulletats, o de paga, y aquelles no apparran euidement per lo proces, o sentència, o ab actes, no impedixen la executio: y passats los deu dies, faras oferta per lo executat, o enantes, sens donar mes dilacio. ^b Y de les sobreditas excepcions conega sen de nua paraula: y si altres rahons se posaran, sie lacerades, y lo Aduocat que les ordenara encorrega en pena de cent lliures, applicadores al Rey y al senyor del loch: y sino les pot pagar, sia priuat de son offici vn any, y pres en la preso communia mig any. ^c Y reuokes la sentència ques donara per falses cartes, o per falsos testimonis. ^d Y guardes la sentència donada entre Morella y ses aldees. ^e

Com obste o
no la excepcio
de cosa jutjada.

¶ Si sera donada sentència absolutoria en demanda posada per bona raho, no obsta que no puga posar se demanda per altra raho. ^f Ni obsta la excepcio de cosa jutjada: si apres de donada sentència contral demandador, aqlla cosa sobre q se dona la sentència pertanygue al tal demandador per alguna justa raho, per que sols hauria loch la tal excepcio, si la cosa se demanas, restant en lo mateix estat que ans estava, y demandant sela mateixa quantitat, y entre les mateixes persones: y si totes estes coses no hi concorren, no obsta. ^g

Qui execute la
sentencia.

¶ Si lo jutge ordinari, o delegat per lo Rey, donara sentència, executela lo mateix jutge: y si la donara lo jutge delegat per lo Ordinari, executela lo Ordinari, y no lo delegat: mas lo delegat pot dir al Ordinari, que la execute, y lo Ordinari deu executarla: encara que li parega injusta. ^h Y si dos jutges delegats donaran en vn cas dos sentencies differentes, resten pendents fins q per altre jutge sia confirmada la vna: y en dupte, deu tostemps esser mes affauorida la part del reo, y de la libertat,

a Ioñ. 238. 4.
2. * vij. iij. xij.

b Alf. 1. 92. 3. 1.
* vij. iij. viij.

c Phil. 1547. 4.
4. 20.

d Tac. 1. 53. 3. 2.
* vij. iij. j. tam-
be sia reuocada
la sentència q
dona cōtra los
de la vnio. Per.
2. 118. 3. 4. * ij.
iij. xxxij.

e Mar. 173. 3. 24
* vij. ij. xvij.

f Tac. 1. 52. 4. 7.
* vij. iij. xvij. &
53. 1. 9. * vij. iij.
xix.

g Tac. 1. 52. 4. 8.
* vij. iij. xx. &
53. 1. 12. * vij.
iij. xxix.

h Tac. 1. 73. 3. 16
* vij. iij. xij.

bertat, si lo contrari no mostrara tenir la justicia de la part. ^a Y si dos jutges sentenciaren en diferents summes, val la sentència de menor summa, com en aquella hi concorden los dos jutges. ^b

DE APPELLACIONS, recorsos, y correccions.

TITOL XVIII.

Quant se pot
appellar.

Qualseuol persona se pot appellar de la sentència que contra ell sera donada en escrits, o sense escrits, aixi en ciuil cō en criminal. ^c Y de qualseuol prouiso q determine lo article, y sera de la natura diffinitiu, encara q sia feta ab, intimetur parti. ^d Ab q nos appelle lo actor, ni reo mes d dos vegades. ^e Ni se appelle ans de la diffinitiu, durant lo plet: sino sera de alguna interlocutoria: mas apres de la diffinitiu, pot appellarse dins deu dies. ^f Y no passats aquells, ni pera ferho li ajudara lo Rey. ^g Y la appellacio que sera posada justament per vn companyo del plet aprofitat al altre companyo, si expressament no li haura contradit. ^h

Supplicacions.

Q De la sentència que sera donada en lo Real consell, haja de posarse la supplicacio dins deu dies, y passats aquells, no val la supplicacio, y lo supplicat pague al Rey, y a la part dos mil florins. ⁱ Y no sia admesa la tal supplicacio, si lo supplicant no haura assegurat, que si sera vençut, pagara al aduersari tots los danys y despeses que li haura causat. ^k Y no sen empache algun official inferior, encara que tinga cōmissio, sots pena de mil morabatins al Rey applicadors. ^l Nis fa ca cōmissio de causa de supplicacio, ni hi sien produhits testimonis, com es disposat de les appellacions, y acabes dins vn any, sino la sentència passa en cosa jutjada.

a Iac. 1. 53. 2. 4.
* vij. iij. xv.
b Iac. 1. 53. 2. 5.
* vij. iij. xv.
c Iac. 1. 53. 4. 2.
* vij. viij. ij. Pet.
1. 98. 2. 62. * j. vj.
iij. & p. 18.
d Pen. 300. 2. 1.
§. 1. * vij. viij.
xij.
e Iac. 1. 54. 1. 8.
* vij. viij. xx. &
54. 2. 12. * vij.
viij. xvij.

f Iac. 1. 6. 3. 1. *
l. xij. j. & 54. 1. 5.
* vij. viij. viij.
& 54. 1. 9. * vij.
viij. iij.

g Iac. 1. 54. 1. 9.
* vij. viij. xxiij.
y lo procura-
dor deu appel-
lar. sup. d proc.
§. en voluntat.

h Iac. 1. 6. 4. 2.
* ij. xij. ij.

i Pet. 2. 258. 4. 5.
* lviij. iij. ij.

k Pet. 2. 258. 3. 1.
* lviij. ij. j.

l Pet. 2. 259. 3. 1.
* lviij. ij. 5.

jada. ^a Y la tal causa no sia deserta per passar vn any, mas per passarne dos si: sino haura restat per los jutges. ^b Y en les supplicacions que seran declarades desertes per passar los fatals, pot lo senyor Rey atorgar instauratories als que les demanaran. ^c

De que nos pot
appellar.

Q No pot posarse appellacio de la declaracio que sera feta de les sospites del jutge delegat per senyor directe: ^d ni de la declaracio que fara algu official, declarant si son Assessor tindra justa causa de subdelegar. ^e Ni pot appellarse lo que sera condemnat per contumacia, ^f ni de sentència de arbitre, ^g ni de execucio de sentència: si nos executaua vltra mesura, ni raho. ^h Ni de sentència de possessio, o de causa de menor summa de cinquanta lous: ⁱ Ni de declaracio feta per lo Mustaqaf summariament sobre prentensions de edificis. ^k Ni de sentència donada per deutes de loguers de cases, o altres coses: ni de centos, o coses donades a certa part, o tribut: mas ojaes lo senyor, o assignehi jutge. ^l Ni tampoch pot posar appellacio aquei que demana dia pera pagar lo jutjat: y si demana apres de appellat, es reuocada la appellacio. ^m Y no es menester appellacio en sentència donada per diners, com per diet no valga. ⁿ Y si lo cōfes de crim de traycio, de furt, de robador de camins, y trencador de alberch, se appellara de la sentència que cōtra ell sera donada, no li sia admesa la appellacio, o

Com se adme-
ten, o no.

Q Si la appellacio no sera admesa per lo jutge, no perjudica al appellant: ans reste lo plet en lo punt en que era quant se dona la sentència. ^p Y si apres de posada la appellacio no sera rebuda, o denegada per lo jutge dins quinze dies apres que lo proces li sera lliurat, y no atorgara los Apostols affirmatiu, o negatiu, essentne request y sollicitat per la part en loch y temps conuenient, lo appellant pot proleguir la appellacio dauant lo jutge competent. ^q Y apres de haguts los apostols, intumels lo appellant a la part, dins cinch dies, si la part sera en la ciutat: o dins deu dies, si

R sera

a Pet. 2. 258. 4. 5.
* lviij. iij. ij.
Impe. 1542. 8. 1.
27. * vij. viij.
xxxvij.
b Imp. M. 1542
14. 1. 57. * vij.
viij. vj.
c Imp. 1542. 11.
3. 45. E. * vij.
viij. viij.
d Mar. 171. 3. 2.
* iij. xxij. xvij
e Pet. 2. 138. 3. 13
R. * iij. lx.
f Iac. 1. 54. 1. 4.
* vij. viij. xiiij.
g Iac. 1. 54. 3. 17
* vij. viij. xvj.
h Iac. 1. 54. 3. 21
* vij. viij. xxij.
i Iac. 2. pr. 125.
& pr. 123. & pr.
143. per aço se
amplia. Iac. 2.
54. 2. 14. * vij.
viij. xliij. Hon
nos appellaua
en causa de me
nor summa de
trenta sous.
k Iac. 2. p. 92.
l Iac. 1. 54. 2. 15.
* vij. viij. xxj.
m Iac. 1. 54. 3.
22. * vij. viij.
xlvij.
n Iac. 1. 54. 1. 3.
* vij. viij. xiiij.
o Pet. 1. p. 32.
p Iac. 1. 57. 4. 1.
* vij. viij. j.
q Pet. 1. 124. 3.
13. * vi.

De les Instit. Forals. Libre. II.

fera fora: y sino ho seruara lo appellat, sia la appellacio deserta, y executcs la sentencia principal. ^a Y si lo appellat sera mort, los hereus deuen proseguir la appellacio, o pagar lo que fonch jutjat. ^b

Nulletats y appellacio.

¶ Appellacio y nulletats deuen posarse dins deu dies, y no apres de aquells passats: y poden portarse juntes les dos causes, y declararse juntes, y cada vna per si. ^c Y si lo appellat guanya en la appellacio, encara que sia poch, no es mal feta la appellacio: y perço no sera tengut a les despeses. ^d

Com se prosegue la causa de appellacio.

¶ En la escriptura de la appellacio, o supplicacio, pera obtenir euocacio, sia hi expressa la causa en la qual se haura donat la sentencia. ^e Y si en la appellacio no sera expres sobre quins capitols se posa, enten-se esser posada sobre tots los capitols, sobre los quals fonch condemnat. Y lo que no, appella, pot demanar millorament per la appellacio del contrari, si pretendra mes del que li fonch adjudicat en la sentencia. ^f Y en la causa de la appellacio no pot ajustarse cosa de nou, sino sera la commissio, o algun acte publich, pera provar lo deduhit en la causa principal. ^g Y apres de posada la appellacio, pot renunciar-se a daquella, pagant al contrari lo que li haura fet despendre. ^h

¶ Apres que sera assignat jutge pera conecixer de la causa de appellacio, lo appellat pose lo proces antetich en poder de aquell dins sis dies apres de repetida la commissio, y aquella continuada en proces per lo escriua: y passats los sis dies, passa la sentencia en cosa jutjada, y potse executar. ⁱ Y lo appellat presente les lletres de la commissio al jutge de la appellacio dins cinch dies apres de despachades, si lo dit jutge estara en la ciutat hon la letra se despacha: y si esta fora la ciutat, y dins lo Regne, presentes dins deu dies: y si sera fora del Regne, dins vint dies. Y si passats aquells no seran presentades, executcs la sentencia: y lo escriua registre lo dia ques despacharen. ^k

¶ Lo jutge que sera assignat en la causa de qualseuol ap-

a Ferd. 100.3.9
* vij. viij. v.
b Iac. 1.54.1.6.
* vij. viij. xxij.
c Pet. 1. pr. 23. Y
com se puguem
posar nulletats
apres dels deu
dies. sup. tit. 1.
§. no pot & seq.
y si no hi haura
appellacio exe-
cutes la senten-
cia. sup. tit. 1. §.
la sentencia.
d Iac. 1.54.3.20
* vij. viij. xlvij.
y lo que sera es-
tat continuat
en la causa de
appellacio com
pague les despe-
ses. sup. de ju-
ris. §. apres que
e Phil. 1564.9.
4.70.
f Iac. 1.54.3.19.
* vij. viij. xlv.
g Alf. 1.91.1.15.
* vij. viij. xxxvj.
Iac. 2. p. 28.
h Iac. 1.54.4.26
* vij. viij. l.
i Mar. 174.1.3.
* vij. viij. xl.
k Mar. 174.2.4
* vij. viij. xxxix
Com se prose-
guisca en la
causa de appel-
lacio posada al
juhi del racion-
al. sup. de offi-
iur. §. lo racion-
al. cum seq.

De appellacions, &c. Tit. xvij.

259

Lo jutge de ap-
pellacio jutge.

no! appellacio, jure de acordar y sentenciar lo plet dins sis mesos apres que li sera lliurat lo proces, guardant Furs y priuilegis. Y sia lo dit jurament continuat per lo escriua de la causa: y sino voldra jurar, foreelne lo justicia, instant qualseuol de les parts, sens appellacio. Y si lo jutge tindra Assessor, faga també lo dit jurament en poder del jutge: y liureli lo jutge lo proces dins quinze dies apres que a ell li sera lliurat. Y los dits sis mesos no han loch, en cas que appelle aquell que no ha fet part en la causa principal. ^a Y si lo appellat no demanara jutge, o no proseguira la appellacio dins lo temps estatuhit: si lo tal appellat, essent citat, no com parra dauant lo jutge que sera conecixedor de la appellacio, declare lo tal jutge, encara que lo plet de la appellacio no sia contestat. ^b Y en les causes de menor summa de cent sous, sols se pot appellar vna vegada. ^c Y la Cort deu assignar jutge a la appellacio en lo loch hon se sera appellat, si ni haura sufficient. ^d Y de la sentencia donada per los Alcaldes de la Seca, appella a la Real audiencia. ^e Y no pot posarse appellacio de la sentencia donada per lo jutge de les appellacions dels Consuls, si confirma la que fonch donada per los Consuls: mas si la reuoca, pot sen appellar als jutges que lo justicia Ciuil assignara, que sien vn mercader y vn mariner. ^f

Jutge de prime-
res appellacions.

¶ En les causes de les primeres appellacions deleghi jutge lo justicia, tant que si lo Rey en lo Regne, com que no hi sia: y també en les segones appellacions, en causa de menor summa de trecentos sous: si ja no sen seran clamats al Rey, y lo Rey ne voldra conecixer, que pot ell ferho, y no altre lochtinét seu: y lo que los jutges ne hauran ultra son salari, sia del Rey. Y en les causes de major summa, sien tenguts de anar dauant lo Rey: y lo Rey ne pot conecixer, o comanar al jutge que voldra, (que no sia sospitos) tant que les parts hi consenten, com que no hi cōsenten. ^g Y de les causes de segones appellacions dels Ordinaris, y

R 2

de les

de iur. de tals iur. §. qualseuol ciutada. f Mar. 174.34. * vij. viij. xvij.
g Iac. 1.54.1.10. * vij. viij. xxv. & pri. 54.

a Mar. 174.1.3.
* vij. viij. xlv. p
ago se corrige.
Iac. 1.54.2.12. *
vij. viij. xxxv.
& 54.2.1.4. vij.
vij. xlv. & 54.4
24. * vij. viij.
xxxv. Hon la
primera appel-
lacio se acaba-
uadishu mes,
la segona dins
altre mes, si no
hauien de por-
tar testimonis
de parts remo-
tes, o per falta
del jutge, o per
pobrea, y tãbe
se corrige. Pet. 2.
124.3.14. * vij.
vij. xlv. ho de-
claraua dins
dos mesos lo
jutge de appel-
lacio, fors pena
de deu morab.
b Iac. 1.73.4.17
* vij. viij. l.
c Iac. 1.54.2.15.
* vij. viij. xlv.
d Iac. 1.54.3.18
* vij. viij. xix.
e Iac. 2. p. 103. y
de les causes dls
senyors d lochs
del terme d Mo-
rella hō se ap-
pellen. sup. de
off. iur. §. sobre
y d les justicies
dels senyors de
loch q estan
dins lo
Valencia. sup.

De les Instit. Forals. Libre. II.

de les primeres y segones dels Governadors, y Batles, y fos lochtinets, e altres oficials, e jutge Real delegat, conegasen per comissions Reals dins lo Regne en los lochs dels plets, y no fora del Regne: excepto en les causes patrimonials, quen coneix lo Rey: y pot retenirles en ses terres dega mar, encara que sia fora del Regne: y non coneix lo Governador. Declarant que les causes fiscals, ni penes comeses al Rey, no son patrimonials. ^a

¶ Quant se recorrera en causa de ciutats, o viles Reals, o singulars de aquells, la qual se hauia tractat de paraula, nos pose lo recors en escrits, ni lo escriua admetra la escriptura, sots pena de cinquanta morabattins: mas sols escriga breument la sentencia del recors. ^b Y quant se haura recorregut al Governador de aquella terra hon lo Governador te sa Cort, sia prouehit dins tres dies: y si es en altra part, com hagen de anar fora, prouehueas dins deu dies: los quals passats, si lo recors no sera purgat, sia hagut per purgat, y lo jutge a que enante, encara que passats dits dies sia inhibit: y lo recorrent pague les despeses en doble, y executeho lo dit Governador, o jutge a quo sin sera request, y pagueho de sos bens: y nos pro rogue sino ab causa: y lo Governador que cõtrafara, pague cinch mil florins. ^c

¶ De sentencia interloquutoria nos pose appellacio, mas pot demanarsen correctio vna sola vegada per qualseuol de les parts: y si la part que la demanara voldra que sia ab adjunct Assessor, sia a despeses del demanant: mas en causa de declinatoria de For pot appellarsen vna sola vegada cascuna de les parts. ^d Y deuse demanar la correctio dins dos dies apres de intimada la prouisio, passats los quals passa la prouisio en cosa jutjada: y en la mateixa hora diga si la vol ab lo mateix Assessor, o ab adjunct: y sino ho dira, sia ab lo mateix: y si nos determina dins lo temps per Fur estatuhit, passa la prouisio en cosa jutjada, sino haura

de la sentencia dels arbitres entre propinchs. sup. de arb. §. sin.

a Mar. 174. 3. 6.
* vij. vij. xxvij.
Pet. 2. pri. 35. ad
benepl. & 155. 3.
15. * vij. vij. xx.
vj. Mar. 209. 2. 5.
* vij. vij. xx.
vij. & 209. 3. 6.
ad repus. * iij.
v. lviij. 102. 163.
4. 8. ad repus. *
iij. v. liij. 102.
164. 4. 1. ad be
nep. * iij. v. liij.
pago se corrig.
Iac. 2. 54. 1. 10. *
vij. vij. xxv.
Hon eretretes
fora del regne.
b Mar. 178. 3. 4.
* j. vj. xvj.
c Ferd. 270. 2. 2.
* j. iij. xxij. imp.
E. R. 152. 9. 2. 6.
* j. iij. xxij. Y
lo del imp. deu
se purgar dins
finch dies. &
Alf. 3. pri. 22. del
juhi del racio
nalnos recorre
sup. de offi. iur.
§. lo racional, y
com se recorre
ga del juhi dels
arbitres. sup. de
arb. §. quant re
cors es remey
extraordinari.
appellatio ordi
nari. su. de jur.
de tots iut. §.
los vassalls.
d Mar. 174. 1. 1.
* vij. vij. ix. Y
com se appelle

De Testaments. Tit. xix.

faltat per lo jutge. ^a Y en la correctio ques demana ra, si sera ab lo mateix Assessor, determines dins dos dies apres de demanada: si ab adjunct, dins sis dies: y si aquells passats no hi sera prouehit, enante lo jutge de la prouisio, y valguen los actes com si nos fos demanada correctio fins a sentencia. ^b Y lo mateix sia guardat en les reuissions ques demanaran en la Real Audiencia. ^c Y apres que la correctio, o reuisio se ra demanada vna vegada ab lo mateix, o altre Assessor, si confirma la prouisio feta, nos demane mes: y demanada, sia nulle: y lo que la demana, pague deu liures al Fisch y a la part: y lo jutge enante. ^d

DE TESTAMENTS.

TITOL XIX.

¶ Qualseuol persona major de quinze anys es licit y permes fer testament, encara que sien tenguts sots patria potestat, no obstant que altrament no pot administrar los bens: y si sera menor de vint y dos anys, deu dexar a sos parents dins lo quart grau inclusiu quatre de les cinch parts de sos bens. Y sino les deixara, succehiran en aquelles los mes propinchs parents que succehirien abintestat: y la quinta part pot deixar a qui vulla, encara que sia estrany: y cumplits los vint y dos anys pot testar liberament. ^e Y val lo testamēt que sera fet en poder dels enemichs, com no sia fet per força. ^f

¶ Lo Archebisbe, Prelats, Canonges de la Seu de Valencia, y tots altres capellans, poden fer testament de totes les coses que tindran guanyades, o per la Esglesia, o per altra via: y dels fruyts del primer any apre de morts, o entrats en religio, ço es, lo Archebisbe dels que li pertanyeran per aquell any en Muradred y Alzira: y los altres de tots los de ses dignitats. Y sien pa

R 3 gats

Com teste loma
lor de quinze
anys.

Com teste los
sacerdotes.

a Ferd. 300. 2.
1. * vij. vij. xj.

b Ferd. 270. 2.
1. * vij. vij. x.

c Phil. 1552. 11
4. 4.

d Phil. 1547. 4.
3. 19.

e Alf. 3. 232. 4. 7
* vj. iij. v. Iac. 1.
4. 1. 4. 2. * vj. ii.
ij.

f Iac. 1. 42. 1. 6.
vj. iij. vj.

De les Instit. Forals. Libre.II.

gats de aquells sos deutes, e injurries, sino tindran altra cosa de hon pagarho. Y si tindran altra cosa de hon pagarho, disponguen: ço es, del terç a sa voluntat: del resto en obres pies, o annuerfaris en la sua Esglesia: y sien tenguts per aquell any als carrechs de la sua Prelatura, o benefici, com si vixquesen: los quals fruyts vinguen en poder del marmessor. ^a Y la Magestat promet que eseriura al Papa, que permetta als capellans lo fer testament, com han acostumat, y conforme a Furs. ^b

¶ Aquell que sera sort, o mut naturalment, no pot fer testament, si ja no ou, o parla a tart: ni furios, ni prodich, ni aquell a qui es vedat administrar los bens: si nol feu ans que li fos vedat: perque en tal cas valdria: ni menor de quinze anys. ^c Y lo testament que fench fet per testador que apres sera fet sort, o mut, no perço deixa de valer. ^d Y la filla casada quant voldra fer testament, cridehi son pare, o mare, si seran presents en la ciutat, o terme de aquella: y lo que ordenara dauant aquell valga, encara que ell hi contrainga: y si lo pare, o mare estaran absents, no es tinguda a cridar altre parent: y lo que dispondra val. ^e Y si essent presents nols cridara, no val lo testament. ^f

¶ Encara que en lo testament no hi haja institucio de hereu, no perço deixa de valer: ans los legataris paguen los deutes segons les porcions hereditaries, si a dalgu, o algus no sera deixat tal carrech per lo testador. ^g Y si restara alguna cosa de que nos haura disposat en lo testament, en lo qual hi ha hereu instituit, succehixa lo hereu. ^h Y si sols hi ha legataris, succehixquenhi los successors abintestat, pagats primer los carrechs de comu. ⁱ

¶ Com la voluntat del testador puga mudarfe fins a la mort, es ordenat que cascu puga fer de sos bens a sa voluntat, tant que tinga fills, com que non tinga. ^k Y la institucio que sera feta en testament por esser reuocada en codicil, o altra vltima voluntat. ^l Y pot mudarfe

a Ext. p. 26.
b Imp. 1533. 6.
3. 19. * iij. xix.
xviii. y com testen los Comanadors de Mútesa. sup. de les sant. esgl. §. los Comanadors.
c lac. 1. 41. 4. 2.
* vj. iij. iij. & 42. 1. 5. * vj. iij. iij.
y lo parricida pot testar. inf. d crim. de tray. §. traydorez, mas lo excomunicat no pot testar. sup. de les sant. esgl. §. 1.
d lac. 1. 42. 2. 6.
* vj. iij. xij.
e lac. 1. 42. 1. 8.
* vj. iij. xj.
f Alf. 3. 219. 2. 6.
* vj. iij. xij.
g lac. 1. 42. 4. 13.
* vj. iij. xxvj.
h lac. 1. 46. 1. 3.
* vj. vj. v.
i Mar. 172. 4. 5.
* vj. iij. xxvj.
k lac. 1. 42. 3. 12.
* vj. iij. xxvj.
l Mar. 172. 3. 2.
* no est i nouis
lac. 1. 44. 1. 30. *
vj. iij. xlvij.

Qui pot fer testament o no.

Val lo darrer y com reuocque lo primer.

Testament de pares y fills.

Libera facultat de testar.

De Testaments. Tit. xix.

mudarfe lo hereu, encara que sia instituit lo Fiseh. ^a Y lo darrer testamēt val mes que lo primer: y allo que del primer sera cōfirmat en lo darrer, y lo que sera dit vltimament es preferit al que sera dit primer. ^b Encara que lo primer testament sia jurat. ^c Mas lo testament instituit segons dret, en lo quals instituit hereu digne, no pot esser rōput per rescrit del Rey. ^d Y si primer fench legada cosa ab algun carrech, encara que sia cosa pia, si apres mudara la voluntat, no vallo que haura deixat en lo primer testament, com per lo darrer testament sia annullat lo primer. ^e

¶ Pot lo pare, o la mare liberament deixar sos bens a sos fills, instituintlos en parts y guals, o desiguals, hauent pagat los deutes. ^f Y pot lo fill deixar a la mare tots sos bens, o part de aquells. ^g Y la mare pot deixar son dot als fills que voldra, encara que sien de molts matrimonis: mas de les donacions per nupcies done a cada hu de aquells lo que haura hagut de son pare: y aixi mateix lo marit que te moltes mullers, tāt per sos bens, com per los dots de les mullers. ^h Y pot lo testador deixar sos bens a qui voldra, tāt estranys y no coneguts: y leuarlos a sos fills tambe la legitima: ab que facen mencio dels fills, o descendents, o ascendēts, instituintlos en tot, o en part, o desheretantlos en tot. Y si se donara alguna porcio, es entes quels priua de tot lo de mes, y pot substituir en lo que li dexa. Y no pot lo testament esser annullat, ni per dita rahō, ni per falta de solemnitat, ab que no sien donats los tals bens a generosos, que no son de Fur de Valencia. ⁱ Ni a clergues, ni religiosos, ni religions: mas pot deixar lo preu: y si ho deixaua, no valans deu venir als mes propinchs parents en grau. Y lo desheretat no pot hauer regres en alguna porcio, ni per legitima, ni per aliments: ni tampoch los bastants poden demanar aliments. ^k Encara que lo pare es tengut de

R 4
ma sino es romput lo testament. Y corrigse lac. 1. 47. 4. 2. * vj. ix. x. sols se podien desheretar los fills per hauer ferit a son pare o mare, o hauer los desmentit, per no hauer los rescats de carius, o hauer los accusat de algun crim que no sia heretgia, o se sera gitat ab fa madastra, o per esser heretge, o renegat. ^k Ferd. R. 305. 1. 4. * vj. iij. iij.

a lac. 1. 41. 4. 1.
* vj. iij. j.
b lac. 1. 42. 4. 14. * vj. iij. xxvj. & 42. 1. 7. * vj. iij. j.
c lac. 1. 44. 3. 36
* vj. iij. xxx. & 48. 2. 2. * vj. x. y. Pet. 2. 115. 4. 12. E. * xj. j. xv. lo qual. Pet. 2. no es proueit.
d lac. 1. 42. 2. 3.
* vj. iij. j.
e lac. 1. 44. 3. 35
* vj. iij. xxix.
f lac. 1. 42. 3. 23.
* vj. iij. xlvj. & Pri. 42.
g lac. 1. 45. 3. 7.
* vj. v. ix.
h lac. 1. 43. 2. 10. * vj. iij. xxxj.
i Pet. 2. 121. 3. 5.
* vj. iij. j. Mar. 173. 1. 8. * vj. iij. j. Alf. 3. 219. 3. 5
* vj. iij. iij. Fer. R. 305. 1. 4. * vj. iij. iij. lac. 1. 44. 1. 30. * vj. iij. xlvij. & 45. 4. 1.
* vj. vj. j. p. 40 se corrig. lac. 1. 45. 4. 8. * vj. iij. j. & 44. 2. 31. * vj. iij. xlvij. & 43. 3. 25. * vj. iij. j. xlix. Hō es tenut lo testador a dxar a sos descendents, o ascendents, o entis.

Pare y fill com
se dehuen ali-
mentar.

Solemnitat de
testaments.

Guardes lo que
dira lo testador

Testament de
la.

alimentar sos fills, y filles mêtres viuran, y los fills als pares mentres viuran moderadament, çò es, de menjar, beure, vestir, calçar, y casa hon estiguen.

¶ Aquell que fara testament, o altra vltima voluntat, encara que sia cego, y instituïxa estrany, cride tres testimonis maseles: los quals veent y oynt lo testador disponga y valga la disposicio, salues les donacions ans fetes justament y pagats los deutes: y no han menester sagell, sino sols lo signe del Notari. Y sino tindra tres, o quatre testimonis, no val. Y sia fet en Romanç. Y sia escrit en lo testament, si lo Notari y testimonis, o alguns de aquells conexen lo testador, y si ningu lo coneix, manifestehi lo Notari al iusticia de aquell loch, sots pena de fals. Y sia lo testament publicat als hereus y marmessors dins tres dies apres mort del testador, o apres de portat al loch hon seran, si sera fet fora. Y dins deu dies apres de publicat lo testamēt, o codicil, sia manifestat a la Cort per lo Notari quel rebe, y sia hi continuat lo nom del testador y lo calendari del testament, sots pena de perdre lo salari de aquell: y al Notari que exira de sa casa, pera fer dit manifest, pague lis los treballs y dietes, y al escriua per cotinuarlo sis diners.

¶ Si lo testador en son testament haura dit mes, o menys que lo escriua haura escrit, sia guardat lo que per lo testador sera dit. Y lo que sera disposat, portes a execucio. Y si lo testador dira que deu alguns deutes, paguels lo hereu sens altra proua. Y la carta del testament sia comanada a daquell hereu que tindra mes dies, o mes honra, o mes fecl, y ans a home que a dona: y lo quel tindra, donen copia, o trellet, o mostrel als altres hereus, y als legataris. Y si lo tal acte sera furtat apres mort del testador, no perço dextra de valer.

¶ Pot esser fet testament de paraula, en presencia de cinch testimonis que coneguen al testador, y que aquells

a Iac. 1. 44. 2. 35
* vj. iij. xl.
b Iac. 1. 42. 4. 15
* vj. iij. vj.
Mart. 172. 3. 1. *
vj. iij. x. Alf. 3.
219. 2. 2. * vj. iij.
xj.
c Iac. 1. 42. 2. 5.
* vj. iij. vj.
d Pet. 2. 121. 2.
4. * ix. xix. xx.
e Alf. 3. 219. 3. 4
* vj. iij. xij.
f Iac. 1. 42. 3. 8.
* vj. iij. xix.
g Phil. 1564. 17
3. 117. 2. temps.
h Iac. 1. 42. 2. 1.
* vj. iij. j.
i Iac. 1. 52. 4. 6.
* vj. iij. v.
k Iac. 1. 43. 3. 4
* vj. iij. xxv.
l Iac. 1. 41. 4. 3.
* vj. iij. xij. &
42. 2. 9. * vj. iij.
xiiij.
m Iac. 1. 42. 2. 3.
* vj. iij. iij. Y lo
que haura ama
gat testament o
altres actes, co
met crim de
fals. inf. d crim
fals. in prin.

aquells lo notifiquen al iusticia, dins deu dies apres de fet lo testament, sots pena de infamia, y restituïr lo dany. Y reba vn notari les dites deposicions dauant tres testimonis: y si viura lo testador, tinga ho secret fins que sia mort: y no essent fet dauant los cinch testimonis, y dins los deu dies no faran la dita publicacio, no valga lo testament.

¶ Quisquella pot fer testament y tenirlo secret, escriuintlo de sa ma, o de ma de escriua publich, e clos, e sagellat, o lligat, y sotaferit per tres, o quatre testimonis pregats, diga dauant dits testimonis que aquell es son testament: encara que aquells no sapien lo que hi ha escrit: y basta que sia sagellat en vn sagell per tots los testimonis: y essent escrit de ma del testador, y sagellat ab son sagell, o de altri, o sens sagell si morra fora vila, val lo testament, encara que no hi haja escriua publich, ni testimonis, ni subscripcio, ni altre sagell, ni haja dit dauant testimonis, aquest es mon testament. Y lo que sera posat testimoni en testament, o carta hon se dispon de cosa que li es danyosa, y ell ho ignora, no li perjudica. Y podels marmessors esser testimonis en lo testament hon son fets marmessors.

¶ Permes es a cascuna persona dexarse marmessors en son testamēt a qui vulla, parèts, o estranys. Ab que no faga dona, per que feta, no valdria. Y si seran molts marmessors, no pot lo hu exercitar son offici sens los altres que seran presents: y si algu sera absent, los altres poden sens cridarlo: y si lo hu morra, pot la Cort fer ni altre, si li parra que sia menester, y den la Cort fer los cumplir la voluntat del testador. Y dins vn any apres mort del testador, paguen los legats del anima y pios, y los deutes: si ja nols se retindran per causa necessaria: y facen venda de les coses mobles y semouets, que per temps perixen, y los preus sien deposats en la esglesia pera pagar les dites coses, sots pena de excommunicacio, y altres penes:

R 5 y los

a Alf. 3. 219. 3. 3
* vj. iij. xvj. &
212. 4. 2. * vj. iij.
xvii. per aço se
corrige Iac. 1. 42.
2. 7. * vj. iij. xiiij.
Hon ere tres los
testimonis y
publicauen la
deposicio dins
tres mesos, y si
ho celauen, ere
punits a arbi
tre de la cort. Y
Mart. 172. 3. 3. *
vj. iij. xv. Hon
en respecte dels
hereus o legatar
is podia ferse
la publicacio
passats los tres
mesos, y valia
lo testament.
b Iac. 1. 43. 4. 15
* vj. iij. xvij.

c Iac. 1. 43. 2. 22
* vj. iij. xxxij.
d Iac. 1. 42. 2. 7.
* vj. iij. xiiij.
e Iac. 1. 42. 4. 16
* vj. iij. xx.
f Iac. 1. 44. 3. 38
* vj. iij. xxj.
g Iac. 1. 44. 3.
37. * vj. iij. xxiij.

De les Instit. Forals. Libre II.

y los que ho impediran tinguen la mateixa pena. Y lo Arcebisbe los assigna vn Aduocat assalariat, pera quels conselle, perque no sien fraudats per altres Aduocats. ^a Y no compren per si, ni per tercera persona dels bens del defunt, y si ho faran, no val la venda, y lo preu es del Rey. ^b Y facen escriure tots los bens del defunt en presencia de testimonis, y no prenguen res de aquells: si nols sera deixat per lo defunt. ^c

Perque nos pot dir nulle lo testament.

^a No pot esser dit nulle lo testament per no esser pregats los testimonis, o per esser excomunicats com ni haja dos excomunicats, o per que los legats de ascendents, o descendents: no sien fets per dret de institucio, ni per pretericio de fill nat, o naxedor: com sia instituhit ascendent o descendent: mas lo preterit alea ce la legitima. Y si sera instituhit estrany, es nulle lo testamēt ipso iure, quant a la institucio del estrany, tan solament. ^d Y si seran instituhits fills, o altres descendents, o ascendents, y estrany, o algun estrany solament, y sera preterit fill nat, o naxedor, tant que ho sabes com q ho ignoras lo testador, no val lo testament quant a la institucio del estrany, en lo demes val: y la porcio ques dexaua al estrany, sia del preterit, y sino bastara a la legitima, sia suplit dels altres bens, y lo que sobrara, sia partit igualmēt ab tots los fills. Y si seran instituhits ascendents, o descendents, dones al preterit la legitima. ^e ^f Entenen esser la legitima, si seran fins a quatre fills, la tercera part de tots los bens frāchs del pare, o de la mare, entre tots: y si seran cinch fills, o mes, es la legitima de tots la mitat dels bens frāchs del pare. ^f Y en la legitima no si deu computar la donacio feta entre vius no inofficiosa: mas restantli al donador cumpliment per als altres fills: pero sols si computarā los bens restants al temps de la mort del donador. ^g Y bens de algu se diu allo que resta, pagats los deutes. ^h

Legitima.

DE LES

^a In ex. p. 34.

^b Iac. 1. 43. 3. 11
* vj. iij. xliij.

^c Iac. 1. 43. 3. 10.
* vj. iij. xliij.

^d Pet. 2. 103. 3. 18.
* vj. iij. viij. & 112. 2. 50. R. *
vj. iij. ix. & pri. 44. §. 20.

^e Mar. 172. 4. 6.
* vj. iij. ix. & 173. 1. 7. * vj. iij. x. Petr. 2. * vj. iij. viij. non est in antiq. & pri. 44. §. 21. per aco es corregit lo Fur. Iac. 1. 43. 1. 4. * vj. iij. viij. Non per natiuitat dī posthum serō pia lo testamēt y sols valia per lo ques dexaua per la anima.

^f Iac. 1. 43. 3. 15
* vj. iij. xlix.

^g Iac. 1. p. 85.

^h Iac. 1. 73. 3. 10
* ix. xv. vlij.

De les Instituciones. &c. Tit. xx.

DE LES INSTITVCTIONS,
y substitucions dels hereus.

TITOL XX.

Institucio.

I Visuulla pot esser instituhit hereu, encara q sia estrany, y no conegut del testador. ^a Y si algu sera instituhit ab condicio que pot cumplirse, deu esser cumplida ans ques prenga la herencia, si la condicio nos mostraua que ans que fos cumplida, se podia pendre la herencia. Y si la condicio sera leja, o impossible, prenga lo hereu la herencia, y no es obligat a cumplir la tal condicio. ^b Y si dona prenyada sera instituhida ab que li paris fill, tinga lo fill dos terços de la herencia: y si paris filla, tinguen la filla vn terç, y lo demes que sia de la mare: en cas que la dona paris fill y filla, deu se partir la herencia en set parts: de les quals ne sien donades quatre al fill, dos a la mare, y vna a la filla. ^c

Com se pot substituir.

^a Substitucio pot esser feta per lo pare a son fill y a estrany, de aquesta manera: Yo fas hereu a mon fill, y si morra menor de quinze anys, substituhixch li tal: y si morra menor de vint anys, vinga la herencia a tal, ab que no li substituhixca, ni pose altre carrech en la legitima: sino per pupillar substitucio. La qual pupillar substitucio es dos testaments, go es, del pare y del fill, y lo substitut per pupillar exclou la mare, germans, y altres parents: y acā as cumplant lo pubil edat de quinze anys: los quals cumplits, si mor lo pubil, no haura res lo substitut. ^d Y sols pot lo substitut ascendent, o descendent retenirse dels bens vinculats la legitima, y no tambe la trebellianica, ni a tra quarta. ^e Y pot ferse substitucio tãbe aixi: si mon fill no sera, o no pora esser hereu, tal sia hereu, y expira per la adicio. ^f Y tambe pot ferse substitucio dient:

^a Iac. 1. 45. 4. 2.
* vj. v. j.

^b Iac. 1. 49. 2. 16
* vj. x. xvj.

^c Iac. 1. 49. 2. 15.
* vj. x. viij. De algunes pretericions y desheretacions, vide sup. de resta. §. encara que.

^d Iac. 1. 43. 1. 18
* vj. iij. xliij.

^e Pet. 2. 123. 1. 5.
* vj. vj. viij.

^f Iac. 1. 43. 1. 18.
* vj. iij. xliij. & 42. 4. 17. * vj. iij. x.

De les Institus. Forals. Libre. II.

dient: Tostemps q mon fill morra sens fills fas hereu a tal. La qual substitucio dura tostemps que tal cas vinga. ^{a Iac. 1. 43. 1. 12}
^{*vj. iij. xliij.}

¶ Qualseuol substitucio que sia posada en institucio, o altra dextra, feta per ascendent, o descendent per paraules directes, o obliques, o altres, si lo cas de aquella succehira en la pupillaredat del institut, o legatari, sia directa expressa en tots los bens que fore dexats per lo testador al institut: tambe en la legitima, o altres drets que li pertanyen en los bens del testador: y si vindra lo cas de la substitucio, fet lo institut major de quinze anys, sia obliqua, si lo testador no haura expres altra cosa: y haja loch en totes les vltimes voluntats de qualseuol persona. ^b Y ningu pot esser grauat en mes del que val la cosa que li es dexada. ^c

¶ Si al posthum se substituira, q si morra pubil, o quant morra: hajaloch en cas que no naixca, o nat morra ans que lo testador muira, tat com si succehira lo cas expres. Y si seran fets molts graus de substitucio, encara que los primers substituats premuyren al institut, los darrers substituats succehixen, com si fossen morts en los graus ordenats per lo testador. ^d

¶ Si per lo pare sera feta substitucio a son fill, o a estrany, q si morra sens fills succehixca tal, si lo hereu tindra fills, aquells no succehixen per lo juhi del testador, com sien posats sots simple condicio. Mas si lo testador dira axi: Si lo hereu morra sens fills, y los fills del hereu sens fills, com los dits fills del hereu sien posats sots doble condicio, entense que son substituats al hereu. ^e Y si lo pare grauar a son fill menor de quinze anys a restituir la herencia si morra sens fills, en cumplirle los quinze anys expira quant a la legitima: y en lo de mes valla substitucio. Y les coses que seran vincelades, no poden esser alienades, ni obligades: sino seran donades en exouar, o en donacio per nupcies, segons la qualitat del hereu, o per no tenir lo hereu altra cosa de que fer se sos ops. ^f

¶ Aquell

Com se entenga la substitucio.

Substitucio al posthum.

Com se entenga la substitucio.

De les Instituciones, &c. Tit. xx.

¶ Aquell que sera grauat de substitucio, escriga totes les coses de la herencia, per ques sapia que es lo ques te de restituyr, y que no ho malmeta. Y si vendra res vltra la legitima que en aquells bens li pertanyia, pot cobrarho lo substitut, y lo comprador pot demanar lo preu y estimacio al venedor, si tindra de que cobrar, sino sia son dany: si ja la legitima que al hereu peruenia dels dits bens no estaua, y bastaua a satisfer al substitut en lo preu de allo que lo institut haura venut, y si la dita legitima satisfara en part, sols pot renouar les vendes per aquella part que la legitima no bastara: si ja los tals bens no sera obligats, o venuts per raho de dot, y per lo creix fet no major que es dispos per Fur: y si sera fet major, no val, si la legitima no hi bastaua. Y si la legitima, o altres bens del hereu no apparra, sia pagada la muller dels bens vincelats de sa dot, si lo marit la haura rebuda, y lo creix a ella corresponent. ^a

¶ Los bens vincelats poden esser obligats a la donacio per nupcies, o esposalici, o dot, tants quants bastara pera trobar marit competent, y de sa valor, si ab sola la legitima no trobaua marit d son igual: y en les coses aixi obligades no ha loch la substitucio, y en lo demes si. Y si la tal filla morra sens fills, reste lo vincle en sos bens vltra la legitima. Y si la tal substitucio sera feta a estrany, q es, a qui no es fill del testador, tostemps ha loch, retentse lo hereu la quinta part de la herencia. ^b Y la filla que tindra los bens vincelats, sils haura donat en dot, y haura fet germania ab lo marit, si morra sens fills de aquell matrimoni, los q seran substituats a daquela, poden hauer dels bens del marit allo q sera vincelat, o la estimacio dels q haura posat en la germania, y no mes, saluala legitima, o altre dret q la muller tindra en aquells bens: dels quals los hereus de la muller per raho de la germania, ne poden hauer la mitat. Y aixi sia del marit que tindra los bens vincelats enues la muller. ^c

DELS

Lo hereu grauat faga inuentari.

Com se obliguen per la dot los bens vincelats.

^b Mar. 172. 3. 41
^{*vj. vj. ix.}

^c Iac. 1. 43. 1. 19
^{*vj. iij. xxxij.}

^d Pet. 2. 123. 7.
^{3. *vj. iij. xliij.}

^e Ferd. R. 304.
^{4. 3. *vj. iij. xlv.}

^f Iac. 1. 46. 7. 5.
^{*vj. vj. vij.}

^a Iac. 1. 46. 3. 6.
^{*vj. vj. xj. quin creix se dega constituir com se deu restituir la dot y creix. su. de nupt. y dot. 9. creix deu.}

^b Iac. 1. 46. x. 5.
^{*vj. vj. vij.}

^c Alf. 3. 233. 7. 3.
^{*vj. vj. x.}

TITOL XXI.

Qui succedit ab intestato.

¶ Si dins en lo regne de Valencia nos troben parents, o hereus, o legataris de aquell que fero mort intestat:

a lac. 1. 44. 4.
* 6. 1. y quando
heren morans
de acceptar
herencia qui li
succeixca, inf. d.
hereus in prin.
y los adoptats
o emancipats
com succeixen
quen sup. de a-
dopt. in prin. y
quant morra lo
señor de seu li
testar qui suc-
ceixca, inf. d.
seus. §. quant lo
señor.

b Alf. 5. 219. 4.
2. 8 v. 1. v. 1].

e Tac. i. 21. 1.
 xij. xvij. 11.
 entre Moros
 fuecchis lome
 prop parer, en-
 cara que lo hu
 sia vassall del
 Rey y lo altre d
 senor. Pet. 2. p.
 10. lo. 1. y fidos
 yguais en gran
 lo hu es Moro,
 y lo altre Chri-
 stian, fuecchisen
 yguallment sens
 differencia. Alf.
 pri. 14.

274

testat: la Cort ab dos prohomens, tinguen per escrit los bens de aquell dos anys: y lo segon dia apres mort del defunt denunciho als parèts, o hereus, o legataris, o al loch hon ells sera; y si vindrà dins dos anys, donen los ho; y sino vindrà, ni hi trametan dins los dos anys apres quels era denunciat, succehixa en aquells bens lo fill bastart del defunt, si sera nat de solt y de solta, y no de damnat ajustament, sis trobara en lo dit regne, o fos fills, o descendents, si lo tal bastart sera mort: y sino hi haura dels dits descendents, succehixa la muller del mort intestat, si sera en lo regne, y no si estar fora. Y en falta de tots, la Cort y los dits dos prohomens, donen los dits bens a obrers pies, ab que los bens seents no sien donats a lochs religiosos, sino sols lo pretu de aquells: y nos empachie lo Fische en semblants bens, y presos torne los. ⁹ Y no succehixa ab intestat, ni ab testament loch religios, ni fill, ni parent religios, ni tampoch en la legitima, si ja lo pare no labi dexaua, o entra en religio de sa voluntat, y haja la absou carrech: y lo clergue seglar haja hila legitima, y si es sol, pot esser hereu ab testament, o intestat ab sos carrechs com si fos lech. ¹⁰

Si prelat mor
intellat.

¶ Si lo Archebisbe, Prelat, o Canonge morra sens hauer fet testament, sien pagats los deutes del proué- gut de la Esglesia: sino tindra aldre de hon pagar ho, y sino tindra deutes, o tindra aldre de hō pagarlos, em- pleense los bens de la esglesia, y los del any apres que sera mort, o entrat en religio per la sua anima, a arbi- tre del Archebisbe y Capitol, o en ornament de fa- brica, o altres coies semblants: y la terça part dels fruyts del dit any, sien pera los familiars, sin tindra, a arbitre dels sobredits, entenent ho segons se conte en la extrauagat suscepti regiminis, del Papa Iuan vinti- dose. Y en qualseuol temps que muira, comenees lo any desdel primer dia de Maig, y prenga los fruyts pro rata mentres viuira, y apres fins a cumplir lo any de la mort tostemps ab los carrechs, y aixi se entenga quant

a 12c.1. 45.2 f.
* v.1. v.1.11. Petr.
2.141.4.29. * v.1.
v.11.11.

b. Iac. I. 45, 2. 6.
*vj. v. v.

Succehixen los clergues.

Succehixio a la mare q te fills de dos marits.

Succehixio a la herencia que p lo mort no era acceptada.

Grans de paré- tela.

Succehixio al mena

quant se dona alguna prepositura a quin tenia altra, q deu tenir en la dexada lo any següent. ^a Y poden los clergues ab testament, o sens testament, o de altra manera succehir a los parents en bens de realench, ab les condicions del fur, y que hajé de tornar en mala legat; y los clergues succehixquen ab intestat ab dites condicions a los parents lechs. ^b

¶ Essent morta la mare que te fills de dos marits, tots los fills succehixen ygualement en la dot, y altres bens de aquella: mas pot millorar algu en son testament, excepto del creix, o donacio per nupcies que ve als fills de cada hu dels pares, de qui la mare ho hague respectivament. ^c

¶ Aquell que morra intestat, ans de acceptar la herencia, y sabia que era hereu, succehixli son cohereu en aquella part de la herencia, y si fara testament, o mori no essentli denunciat que era hereu, succehixen li los hereus, o mes propinchs parents en testament, o intestat. ^d

¶ En la linea ascendent son en lo primer grau los pares; en lo segon, los auis: en lo tercer, besavis: en lo quart, tres auis: en lo quint, quatrauiss: en lo sise, cinch auis: y aixi de aqui avunt. ^e En la linea descendent son en lo primer grau, los fills: en lo segon, los nets: en lo tercer, los besnets: en lo quart, tresnets: en lo quint, quatre nets: en lo sise, cinch nets. ^f En la linea collateral, son en lo primer grau los germans: en lo segon, los fills dels germans, y lo oncle y tia: en lo tercer, los nets dels germans, y oncles majors: en lo quart, los besnets dels germans, y los germans dels besavis: en lo quint tres nets de germans, y germanes de tres auis. ^g

¶ Al menor de quinze anys, lo qual no pot fer testament quat morra, succehixquen los mes propinchs paréts del pare en los bens q te del pare: y en los bens q te de la mare, succehixcali lo mes propinch parét que te de la mare, salua toltemp al pare, o a la mare si legitima,

^a In ext. pr. 26. Per aco se corrig. lo mateix privilegi, hon li lo tal defunct moria desdel primer de Maig fins al primer de Giner, tot los fruits que collien en dit temps fins al següent mes de Giner, eren del defunct. Y li moria o entrava a religio entre los primers de Giner y Maig: sols los tenia fins al Giner següent.

^b Joan. 238. 2. 4. ^c Inj. xix. xvij. ^c Iac. 1. 36. 2. 7. ^e v. ij. xj. Y la filla dotada co succehixca a lo pare intestat. ^f sup. de nupt. 9. la filla. ^d Iac. 1. 46. 1. 4. ^e vj. vj. vj.

^e Iac. 1. 45. 1. 2. ^f vj. v. vj.

^f Iac. 1. 45. 1. 3. ^g vj. v. vj.

^g Iac. 1. 45. 1. 4. ^h vj. v. vj.

gitima, y lo dot, y creix. Y si morra major de quinze anys sens hauer fet testamēt, succehixca la mare, o mes prop parent. ^a Y si lo tal fill que fera mort pubil, tenia los bens del pare, o mare, o altre ascendent vinclats, los substituets hauran los dos terços, perço que lo altre terç es la legitima propia del menor: y de aquella legitima lo pare, o la mare que li sobreviura, hajan lo terç per sa legitima, y los dos terços restants sien dels mes propinchs parents del que li dexa los bens. ^b Y si lo tal mes propinch parent de aquella rael de hon lo pubil hague los bens que succehira, fera pubil, y tambe morra pubil, vinguen los bens als mes propinchs parents del pubil que mori darrer, com sien parents de aquell de qui pervingueren los bens al pubil que primer mori. ^c

¶ Si al pubil, o furios, o altre que no pot fer testament, li sera feta substitucio per son pare, o mare, sols se entenga en los bens que aquell li dexa. Y quat morra lo que no pot fer testament, sols los dits bens pervinguen als substituets, y los bens que tindra de paréts del pare, o de la mare, vinguen als mes propinchs parents del mort que li son conjuncts, per aquella via de hon hague los bens. Y si li hauran perungut per altra via que per parents de pare, o mare, sien del mes propinch parent del pubil, o furios, per qualseuol via que sia. ^d

DEL DRET DELS HEREUS, y diuisio de les herencies.

TITOL XXII.

¶ Valseuol hereu, o legatari vniuersal, es tengut a determinar si vol esser hereu, o no, dins tres mesos apres mort del testador, si sera en lo Regne: y si sera absent del Regne, contense de quant sera vengut, o poguera esser vengut al Regne, y haura satisfut.

^a Iac. 1. 45. 3. 7. ^b vj. v. ix.

^b Pet. 2. 123. 2. 4. ^c vj. v. x.

^c Alf. 3. 219. 4. 1. ^d vj. v. xij.

^d Mart. 173. 1. 20. ^e vj. v. xj.

Quin temps te lo hereu pera deliberar.

De les Instit. Forals. Libre II.

but que es hereu, o legatari. Y si passats los tres mesos no haura acceptat la herencia, o legat, es h iguda per repudiada, y tucchixen los hereus abintestat, y sia pagat lo que ordena lo testador. Mas lo legatari singular tollemps pot demanar la cosa legada, no hauer la repudiada. ^a Y lo hereu que sera major de vint anys, puix al principi haura tengut temps pera deliberar si sera hereu, o no, si haura acceptat la herencia, no la pot repudiar, salvo lo dret del inuentari ben fet: y si la haura repudiada, no la pot demanar. ^b Y si sera menor, no li perjudica haver repudiat la herencia sens autoritat del tudor. ^c Y si lo fill paga los deutes del pare per la part en que es hereu, tant val com si accepta la herencia. ^d Y ningun hereu pot esser forçat a pendre heretat que li sia danosa. ^e Y pot lo hereu encontinent, mort lo testador, rebre los bens de la herencia, y tenir lo testament, donantne trelat als marmessors, sil voldran, pera millor poder executar la voluntat del defunt, salvo a ells lo dret de poder deliberar segons Fur. ^f Y ningun hereu pot en part acceptar, y en part repudiar la herencia: ans deu acceptarla, o repudiarla en tot. ^g

Lo hereu q ha repudiat la herencia no es tengu als carrechs
Lo hereu que sera tengut de pendre la herencia que li peruingue ab testament, o sens testamēt de son pare, si prouara que no haura tengut cosa de aquella herencia com a hereu, sino com a llegador, o guarda, no pot esser demanat per los deutes, ni altres coles de son pare. ^h

Lo hereu deu cumplir al ordenat per lo testador.
Si lo hereu no haura cumplit lo que per lo testador es estat ordenat, dins tres anys, contadors desde dia que lo hereu sera amonestat per lo Iutge ordinari seglar, instant qui hi te interes, en auant, perda la herencia, y vinga als cohereus: o no hauer hi cohereus, als mes propinchs parçets del testador, ab sos carrechs. ⁱ

Lo hereu es tengu a pagar los deutes del testador, y si seran molts, paguen ho per les porcions hereditaries. Y si los bens de la herencia no basten, paguen se dels

a Iac. 1. 47. 2. 4.
* vj. vij. iij.
Mar. 173. 2. 21.
vj. vij. v.

b Iac. 1. 47. 3. 2.
* vj. vij. iij. &
47. 4. 5. * vj. vij.
vj. per aco se
corrige. Iac. 1. 47.
3. 3. * vj. vij. iij.
Hon se podia
repudiar la he-
rencia si fos co-
u ngut com a
hereu.

c Iac. 1. 47. 4. 6.
* vj. vij. v.

d Iac. 1. 47. 2. 1.
* vj. vij. j.

e Iac. 1. 47. 2. 2.
* vj. vij. ij.

f Iac. 1. 44. 2. 34
* vj. iij. xij.

g Iac. 1. 47. 3. 4.
* vj. vij. iij.

h Iac. 1. 47. 3. 1.
* vj. vij.

i Iac. 1. 45. 4. 2.
* vj. vj. ii. Pet 2.
123. 1. 2 * vj. vj.
ii. corrige se d.

Iac. 1. Ho se co-
tauen los tres
anys desde la
mort del testa-
dor.

Del dret dels hereus. Tit. xxij.

275

dels legats. ^a Y si lo testador haura dexat certa cosa pera pagar sos deutes, si aquella no bastara, paguen los hereus lo que falta, si lo deute sera prouat. ^b Y si lo defunt se hauria tengut alguna cosa per força, que es tengut a satisferla, tornen ho los hereus testamen-
tari, o abintestat per les porcions hereditaries. ^c Y si molts hereus faran entre si conuinença, no perjudica als creditors que no puguen demanar contra cascu per sa part. ^d Y lo hereu que haura venut los bens de la herencia, es tengut als deutes del mort, als quals dits bens eren obligats: y sino sera pagador, no pagat ho aquell, dehuen pagar ho los que hauran comprat dits bens. ^e Y no pot lo hereu tenir en la herencia mes dret del que hi tenia lo testador. ^f

Qui pot esser desheretat com a indigne.

Heru indigne es lo germa de la herencia de son germa, que per altri sera mort ab veri, o de altra mane-
ra, sino demanara la sua mort dauāt lo Iutge: si ja nos ignoraua qui sonch lo matador. ^g Y pot lo pare def-
a fillar, y desheretar los fills, si lo fill haura ferit, o def-
mentit a son pare, o mare, o nols rescatare de catius, o
los accusara per crim que no sia heretgia, o se sera gi-
tat ab sa madastra, o sera heretge, o renegar. ^h Y la
filla ques casara sens consentiment del pare, (o si lo pa-
re sera mort) sens consentiment de la mare, y dos mes
propinchs parçets de part del pare, y altres dos de part
de la mare: pot esser desheretada per lo pare, o per la
mare: y desheretada que sia, succelhi quenli fos ger-
mans, o altres mes propinchs parents en sa legitima.
Y si la mare la casara sens consentiment dels dits qua-
tre parents, pagueli de sos bens la mitat de la dot. ⁱ
Y lo fill que sera nat de parenta en grau vedat, no suc-
echix ab los legitims. ^k Y lo que sera nat de adul-
teri, incesto, o altre damnat ajustament, no sia legiti-
mat, ni a prechs del pare: y si ho sera, no val la legiti-
macio: ans sia inhabil pera succelhir a son pare y ma-
en bens mobles, y seents, y de donacions, y celsions, y
tots altres beneficis. ^l Y si algun pare, o mare insti-
tuhira

a Iac. 1. 47. 2. 3.
* vj. vij. iij. &
21. 1. 1. * iij. j. j.
y co pague les
coses dexades a
esglesies, o re-
ligions. sup. de
sanct. esgl. §. no
sien.

b Iac. 1. 43. 4.
27. * vj. iij.

xxxvij.
c Iac. 1. 10. 3. 5.
* ij. xj. v.

d Iac. 1. 8. 1. 18.
* ij. iij. xxiij.

e Iac. 1. 7. 3. 1. *
ij. iij. j.

f Iac. 1. 73. 4. 5.
* ix. xvj.

g Iac. 1. 47. 4.
1. * vj. ix. j. y lo
excommunicat
es indigne de
heretar. sup. de
les sanct. esgl.
§. i.

h Iac. 1. 47. 4. 2.
* vj. ix. xv. & 48
1. 6. * vj. ix. xvj.

i Iac. 1. 47. 4. 3.
* vj. ix. ij.

k Iac. 1. 48. 1. 4.
* vj. ix. xj.

l Iac. 1. 48. 1. 7.
* vj. ix. xj.

De les Instit. Forals. Libre. II.

tuhira hereu, o dexara legat en sa vltima voluntat, o fara donacio a son fill nat de leig ajustament, o ho dexara a altre que ho done al tal fill, no val la institucio, ni legat, ni donacio: y succehixenhi los mes propinchs parents del defunt. ^a

Bastants quins poden esser legitims, y succehir.

¶ Lo fill que sera nat de pares solts, entre los quals se podia contractar matrimoni, si apres de nat lo fill los pares se casaran, lo fill nat ans del casament es legitim de tot en tot. ^b Y lo fill bori natural, que a instancia y prechs del pare y de la mare, y dels hereus se ra legitimat, succehix en los bens del pare, encara que hi haja fills legitims. ^c Y lo que sera nat de solt y de solta, tals q podien esser marit y muller, pot esser legitimat pera que succehixea a los pares, sino tindran fills legitims. ^d Entenen que aquells es fill legitim, que es nat de marit y muller que viuen junts continuamēt. Y lo tal marit no pot dir que lo fill que es nat no es son fill, sino es estat per alguna malaltia impedit que no puga engendrar, o sera estat dos anys apartat de la muller, y tornant a casa haura trobat fill de la muller de edat de vn any: per que en tals casos no deu esser dit fill del marit. ^e

Particio de heretat com se fa.

¶ Faças la particio de heretat ab escriptura publica. ^f Y lo que tindra bens comuns per successio, pot demanar que sien partits. ^g Y si particio sera feta sense sentēcia, o transaccio, lo que no hi haura consentit, pot demanar sa part. ^h Y apres de feta la particio, valga, y no pot tornar-se a fer sens voluntat de tots, sino sera mostrāt dins tres anys engan, o errada, o ques partix la cosa que no ses partida. ⁱ Y si apres de feta la particio, la part del vn hereu li guanyara per alguna obligacio que hi haja sobre aquella herencia, pot aquell hereu demanar als altres, que li donen sa part de les altres porcions. ^k Y si algu dels hereus guanya als altres la part de la herencia, deu li donar ab los fruyts quen cullgue lo possessor. ^l Y si la cosa ques ha de partir, no pot partirse commodamēt

^a Iac. I. 47. 1. 7.
* vj. ix. xij. Mar.
173. 2. 21. * vj. ix.
xiiij. Y si lo fill illegitim succehira en les immunitats d'pa re, referuas a ferne justicia. Pet. 2. R. 14. 2. 31. * xiiij. iij. j.

^b Iac. I. 48. 1. 8.
* vj. ix. viij.
^c Iac. I. 48. 1. 9.
* vj. ix. x.

^d Iac. I. 48. 1. 9.
* vj. ix. ix.
^e Iac. I. 48. 2. 10. * vj. xj. v. & 49. 4. 2. * vj. xj. iij.

^f Iac. I. 21. 1. 4.
* iij. xvij. iij.
^g Iac. I. 21. 1. 2.
* iij. xvij. ij.

^h Iac. I. 21. 1. 3.
* iij. xvij. j.

ⁱ Iac. I. 21. 1. 8.
* iij. xvij. v.
^k Iac. I. 21. 1. 6.
* iij. xvij. vij.
^l Iac. I. 21. 1. 5.
* iij. xvij. vi.

sens

Dels Legats. Tit. xxij.

sens dany de la cosa, faças encant entre los hereus: y lo que mes hi donara, tinga la cosa, y done als altres les parts del preu. ^a Y tinga los actes de la herencia lo hereu que te major part, donantne copia als altres, y assegurant los de mostrarlos los originals quant conuinga: y si son yguals, y no sen auenen, alcen sorts, o conuinguen de comanarlos a dalgun amich commu en loch segur. ^b

Ques conferix en la particio.

¶ Quant se fara la particio de la herencia entre los hereus, cascun fill en la particio de la herencia de son pare, o mare ab intestat, deu cōferir les coses q aquells li donaren en vida. Y lo net en la particio del au, o auia ab intestat, del que aquell, o son pare premort hague de aquells en vida. Mas si succehiran en testamēt, no dehuen conferir ho, si en lo testament, o altra vltima voluntat no sera expres. ^c Excepto que nos deu conferir lo que al fill emancipat, o retengut sera donat pera estudiar. ^d Ni lo que lo fill ab son art, o de ventura se haura guanyat, si ja no ho haura guanyat ab los bens del pare ans de la particio, perque en tal cas deu conferirho. ^e

^a Iac. I. 21. 3. 21.
* iij. xxij. iij.

^b Iac. I. 21. 1. 7.
* iij. xvij. viij.

^c Mar. 172. 2. 5.
* vj. ij. ij. Alf. 3.
219. 4. 2. * vj. v. ij.

^d Iac. I. 21. 2. 9.
* iij. xvij. ix.

^e Iac. I. 41. 1. 1.
* vj. ij. j.

DELS LEGATS.

TITOL. XXIII.

^f Iac. I. 48. 2. 3.
* vj. x. vj.

Muller si sera dexada senyora y poderosa.

Egat, es dexa feta per lo testador, y pagadora per lo hereu: y lo hereu, o aqll que tindra los bens del testador, deu pagarla. ^f Y si lo testador dexara a la muller senyora y poderosa, es tengut lo hereu, a donar li tots los ops tempradament mētres viura honestament y sens marit. Y aixi mateix si la muller ho dexara al marit, que valga mentres lo marit nos casara. ^g Y en lo legat dels aliments es hi compres lo menjar, beure, vestir, calçar, y estatge, y lo necessari peral cos. ^h Y si lo hereu

^g Iac. I. 44. 2. 32.
* vj. iij. xxxix.

^h Iac. I. 73. 3. 12.
* ix. v. xij.

De les Instit. Forals. Libre. II.

reu estrany sera granat en tants legats com es la herencia, retingis la quinta part dels bens, y lo de mes dones als legatari, partidors segons les porcions dels legats.

Y pot lo testador dexar libertat a son esclau. Y si dexaran alguns bens mobles, pera q sien donats per la sua anima: o faran altres dexes, paguen les los hereus per les porcions hereditaries: ab que les coses no mobles no sien donades a clergues, o lochs religiosos.

Com se enten-
ga lo legat.

Si per lo testador sera dexat legat al fill q li naxera, si li naxeran molts fills, a cascu se deu pagar tāt com ha legat. Y si vna cosa sera legada a molts, la part dī q no la accepta acceireix als altres: y entre los q la accepten deuse partir p iguals parts: y si es cosa q nos pot partir, venas, y partixquē lo preu. Y si diners certs, o forment cert, o altre blat sera legat, dones al legatari de aqulla especie d moneda q sera legada dīa q mes valdra, y d aqull formēt, o blat q sera cōueniēt de pēdre.

Si la casa, o camp sera legat, les coses q hi seran afixes q nos podē leuar sens pijorar la cosa, siē del legatari: si ja no seran coses comanades, o dexades, o meses. Y si sera fet legat d totes les esclaves, no hi venen los esclaus. Y fet de tots los esclaus, venen hi les esclaves com en lo masculī hi sīa cōpres lo femeni. Y si essent dexat seruo, o bestia, y demanat p lo legatari nol dona lo hereu, y apres mori, es tēgut lo hereu a la estimacio p la tardāça, o sil mata sens raho. Y si sera d xat legat sots cōdicio, o a cert dia, lo hereu deu assegurar lo legatari d cūplirho vēgut lo dia, o la cōdicio: y sino, tinga lo legatari los bēd d defunt, fins q lis assegure.

Quant sera legat esclau nomenant lo, si ni ha molts de aquell nom, es electio del amo que done lo que vulla: y si amonestat per lo jutge no elegira, es electio del legatari. Y si eren molts esclaus, y lo amo ne lega hu sens nomenarlo, es electio del legatari, ab que eligga dels de mijana valor. Y si sera fet legat general dexant vna casa, si lo testador nō te, o haura manat que se compre, val lo legat: Y sin tindra moltes, es electio

a Iac. 1. 49. 4.
20. * vj. xx. x.

b Iac. 1. 42. 2. 4.
* vj. iij. iij. &
42. 3. 9. * vj. iij.
v. y pot legat
caualler al Ca-
pitol de la Seu
de Valencia, y
acceptar se lo le-
gat. sup. de les
sanct. esgl. 5. los
capellans.

c Iac. 1. 43. 4. 26
* vj. iij. xxxvii.
sino vt sup. de
les sanct. esgl. 5.
los capellans.

d Iac. 1. 48. 2. 4.
* vj. x. vij.

e Iac. 1. 48. 3. 7.
* vj. x. xv.

f Iac. 1. 48. 3. 8.
* vj. x. xij.

g Iac. 1. 49. 1. 13.
* vj. x. xj.

h Iac. 1. 49. 2.
14. * vj. x. xiiij.

i Iac. 1. 49. 3. 18.
* vj. x. xviiij.

k Iac. 1. 49. 3. 17.
* vj. x. xvij.

l Iac. 1. 48. 3. 6.
* vj. x. ix.

Dels Legats. Tit. xxiiij.

clio del hereu: y si lo testador no te casa, no val. Y si dēxa camp generalmēt, no expriment certa manera, o mesura, no val, encara que lo testador tinga cāps: per que donant lo hereu camp que fos tan gran com la ma, cumplirā, y seria lo legat elusori.

Si lo ramat del bestiar, o altra cosa q sera legada, haura creixcut, o minuat apres dī testamēt, es a profit, o dany del legatari. Y si essent legada a vn fill certa cosa, los altres fills seran fets hereus, y lo legatari sera mort viuint lo testador, y no sera disposi de aquella porcio: deu se partir entre los hereus segons les porcions hereditaries. Y si la cosa muble que sera legada, ab que apres mort del legatari sia restituyda a altre, es ne senyor lo legatari de sa vida: y si perdra la possessio, pot cobrarla com a senyor: y si la aliena, no val la alienacio, y pot cobrarla lo substitut. Y si lo testador apres de fet lo testament vendra la cosa legada, o de altra manera la alienara, es extingt lo legat de aquella cosa, en lo de mes val lo testament.

Legat de cosa
de altri.

Si la cosa del hereu sera legada, y lo hereu accepta la herencia, deu la donar al legatari, salua tostemps al hereu sa legitima. Y si apres que la cosa sera legada, sera obligada, o empenyada, per lo testador, val lo legat, y lo hereu es tengut a donar la cosa al legatari, y desobligarla, o desempenyarla. Y si cosa obligada, o empenyada sera legada, si lo testador sabia de la obligacio, o penyora, lo hereu es tengut de franquirla, y donarla al legatari: y si lo testador no ho sabia, no val lo legat: si ja nos donaua a persona conjuncta, o altra, a qui lo testador volgues dexar tant de sos bens. Y si sera legada cosa de altri, sabent, o no sabentho lo testador, es tengut lo hereu a comprarla, y donarla al legatari, si per lo just preu se pora hauer: o sino, deuli donar lo just preu de aquella.

DE COSES DVPTOSES.
TITOL XXIIII.

S 4 Quant

a Iac. 1. 48. 4. 9.
* vj. x. x.

b Iac. 1. 49. 1. 11.
* vj. x. xiiij.

c Iac. 1. 43. 2. 21.
* vj. iij. xxxiiij.

d Iac. 1. 49. 3. 19
* vj. x. xviiij.

e Iac. 1. 44. 1. 19
* vj. iij. xxxv.

f Iac. 1. 48. 3. 5.
* vj. x. iij.

g Iac. 1. 48. 2. 1
* vj. x. j.

h Iac. 1. 49. 1.
10. * vj. x. ij.

i Iac. 1. 49. 1. 12.
* vj. x. iij. y los
bens del testa-
dor son tacita-
ment obligats
per lo legat. inf.
de penyor. 5.
fin.

De les Institu. Forals. Libre. II.

Vant lo marit y la muller moriren ne-
gats, o de altra manera, sens ques pu-
ga saber qual mori primer: declaras q
mori primer la muller. ^a Y si lo pa-
re y lo fill major de quinze anys mor-
ran sens ques sapia qui mori primer, entense que pri-
mer mori lo pare: y axi ab intestat succehixen los mes
propinchs parçers del fill. Y si lo fill era menor de quin-
ze anys, entense que ell mori primer quel pare: y ab
intestat succehixen los mes propinchs parents del pa-
re. ^b Y si sera feta promesa al que primer munta en
nau, o en ciutat, y muntaren dos sens determinar qual
era primer: partixquense los dos, lo que fench pro-
mes. ^c Y quant se diu algu, entense que es home, o
dona. ^d Y regla es allo que conta breument lo que
es. ^e Y lo vs antich interpreta lo dupte del privile-
gi, sens prejuhi del Fur. ^f

DE IGNORANCIA
y error.

TITOL XXV.

Ignorancia de dret no excusa laugera-
ment al major de vint anys: encara que
sia dona, y aixi qui haura renunciat a
heretat, no la pot mes demanar. ^g Y
si error en dret sera comes per la part,
o aduocat, pot esmenarse dins dos dies. ^h Y lo error
del dret, y del fet son differentes, perço q lo dret es cert,
y lo fet incert. ⁱ Y si sera comes error de fet en pleit
no acabat, pot se restaurar: mas apresde acabar lo pleit,
no. ^k Y qui scientment se te cosa q es de altri, con-
stant la sciencia, o prouâtis, perda la cosa, y lo preu:
si ignorantment, y sabentho lo venedor, no danya al
comprador. ^l Y la falsa demostracio no muda
la veritat del fet. ^m

Error

De aquells que renunciara a sos bés. Tit. xxvj. 281

Error de conte no danya a la veritat, hon los
contes se poden fer moltes vegades, sino seran deter-
minades per sentencia, o transaccio. Y si per error al-
gu se obligara, pot fer se absoldre de la obligacio. ^a
Y qui comet error, nos pot dir que consenta, com lo
error sia contrari al consentiment, y mostris per no sa-
bença de la cosa. ^b

DE AQUELLS QUE RE-
nunciaran a sos bens.

TITOL XXVI.

O deutor, o fermança que no paga-
ran, sien presos, y si lo creador mo-
strara de hon pot esser pagat, estiga
pres fins que pague, o jure lo deutor
que no te de que pagar, y renuncie
publicament a sos bens, e quantitats. ^d
que pora pagar, y pague segons lo que guanyara, le-
uats sos ops, a conexença de la Cort. ^e Y lo que hau-
ra renunciat a sos bens, no es absolt dels deutes q deu,
sino en tant quant de sos bens sera pagat, y sols los a-
profita la renunciacio a que no poden esser empreso-
nats, ab que juren que no tenen de que pagar, y sils se
trobara res, paguenho. ^f Y lo deutor que fara com-
posicio ab son creador: dient que no te de que pagar,
o fugira, haja renunciat a sos bens, o no, si apres sera
trobat pagador, pague: no obstât la composicio, au-
nença, o renunciacio. ^g Y quant algu se abatra, pu-
bliques ab crida, perque tot hom se guarde de con-
tractar ab aquell. ^h

Qualseuol mercader, cabaler, canuiador, draper,
o tenguts per tals, y aquells que publicament tind-
botiga pera vendre cendats, tafatans, draps de or, o
de seda, fresos, terçanells, chamellots, especieria, ga-
niuets, espills, o altres coses menudes, o altres coses
S 5 en gros,

De les Instit. Forals. Libre. II.

en gros, o en menut. Y los que pendran mercaderia a esperar pera usar de son art, o son offici, sis abatran, o alçaran ab diners de altri, y no pagarán, muyren: sino ho perderen per cas de aventura: excepto si sera dona: y lo ques obliga com si fos dels dits arts, no usant de aquells. ^a

DEL ESTVDI GENERAL.

TITOL XXVII.

El Estudi de la ciutat de València, donah lo Papa privilegi pera que sia estudi general, en Theologia, Canones, Leys, Medicina, y totes arts, y sciencies licites. Y sia Cancellor de aquell lo ques trobara Archebisbe de Valencia, y en sede vacante lo Capitol de la Seu. Y puguen ferle en aquell Bachillers, Mestres, Licenciats, y Doctores: los quals tinguen facultat de legir y ensenyar, y fer altres coles, com los Doctores q seran fets en Roma, Bolonya, Salamaca, y altres estudis: y puguen fer estatuts, com no sien contra Canones. ^b Y ninguna persona los ocupe, ni perturbe en algus bens de la Vniuersitat, del Rector, Doctores, Mestres, estudiants, ni de los seruidors. Y los que ho farán, sien impedit per los Artilers, Degans, y Cabiscols de la Seu de València, o per lo hu, o los dos de aquells, ab césures ecclesiastiques, conexeñte summariament, o com la qualitat del negoci requerira, de tal manera, que lo començat per lo hu puga esser proseguit per lo altre: y que pugué citarlos per edictes, posats en lochs publichs, y sien de tanta força, com si personalment los fossen intimats: no obstant qualseuol constitucio que faça en còtrari: y puguen inuocar, si menester sea, lo braç seglar, sens appellacio. ^c Sots pena als officials que a les dites coles contrafaran, de mil florins, y la deigracia del Rey. ^d

^a Iac. I. 55. 7. 4.
^{* vii. ix. iiii.}
Mart. 174. 3. 1.
^{* vii. ix. v.} Y lo corredor q sen yra, com sia punit. supr. de me nistr. §. Rete nintse. Y lo mer cader que rom pra com no sia guiat. infra. de guiat. §. No pot.

^b Alexā. Papā 6. in Ferd. 2. P. 10.

^c Alexā. Papā 6. in Ferd. 2. P. 21.

^d Ferd. 2. pri. 21.

Los

De Nunc. de nouella obra. Tit. xxviii.

El Los capellans que regiran en lo Estudi general, gozen de les rendes de sos benifets, com si hi residien personalment, excepto en les distribucions quotidianes. ^a Y no sia admes en dit Estudi a examinar, ni a legir, qui no sera graduat en Vniuersitat approuada. ^b Y qualseuol capella, o altre pot tenir hon vulla francament estudi de Grammatica, e totes altres arts, y Physica, y drets. ^c

DE NVNCIACIO de nouella obra.

TITOL XXVIII.

El Vi fara obra noua en cosa sua, o de altri, si algu loy impedira, dient que ho pot impedir, no enante en la obra, fins que sia conegut si la pot fer: ni lis deu donar poder pera obrar: eneara que assegure que si sera declarat contra ell, ho desfara. ^d Y qui fara obra noua en loch publich, pot esser impedit per caleun particular. ^e Y qui refa la casa, no pot esser impedit, com no faça obra noua, sino que adoba la vella. ^f Y qui impedira obra noua, deu prouar dins deu dies que te dret pera impedir-la: y si aquells passats no ho haura prouat, lo q sera impedit puga obrar. ^g Y lo q la impedix, deu jurar q pensa ferho justamet. ^h

DE DANY DAT.

TITOL XXIX.

El Annum infertum, es lo dany que no es fet, mas es perillos de ferse, y perço lo jutge deu esser prest en conexeñe: ⁱ Com la tardança en cas de necessitat sia perillosa. ^k Y lo que cerca de fugir lo dany, millor dret te en la cosa, sobre la qual es questio, que no qui cerca de trauren profit. ^l

^a Innoc. Papa in extr. pri. 15.

^b Phil. 1547. 6. 4. 32.

^c Iac. I. 81. 2. 2.
^{* ix. xxii. xvi.}
^d Iac. I. 71. 2. 1.
^{* ix. xj. j.}

^e Iac. I. 71. 3. 4.
^{* ix. xj. iiii.}
^f Iac. I. 71. 3. 2.
^{* ix. xj. ij.}
^g Iac. I. 71. 3. 5.
^{* ix. xj. v.}

^h Iac. I. 71. 3. 3.
^{* ix. xj. iij.}
ⁱ Iac. I. 73. 3. 14.
^{* ix. xv. xv.}
^k Pet. 2. pr. 88.

^l Iac. I. 47. 2. 3.
^{* vj. vij. iij.} Y manas que sié restituhis los danys que fa lo Rey de Mallorques als Valencians, per les exco muniçions que contra aquell feya. Pet. 2. 1. 47.
^{* ext. vi.}

Qui

De les Institu. Forals. Libre.II.

¶ Qui sense culpa fara dany a altri, com sil seu em-
pes per altri, o empes per lo vent, no es tengut del
dany. ^a Y qui damnicara a altre defensanle a si,
no te culpa. ^b Y si algun catiu fara dany no sabent-
ho, o no podentho impedir lo senyor, no es tengut a
mes de donar lo catiu: y si podentho impedir, no ho
impedi, paguetot lo dany: y sil vene, lo comprador so-
lament pert lo esclau, com la mala feyta segueixea lo
mal factor. Y lo mateix sia en bestia q fara dany. Y lo
que portara al hostal mala bestia, auise als hostes ques
guarden de aquella, y si aixi fara mal, no es tengut: y
fino auisa, es ne tengut: Y si mata persona, pert la be-
stia. ^c Y qui te lo dany en alguna cosa, tingan lo
profit. ^d

¶ Qualseuol dany que sera fet en qualseuol cosa
per culpa, deu esser restituyt. ^e Y qui fara sija, o po-
sara pedres en carrera publica, y qui pegant foch a son
rastoll, o altres espines, cremara cosa de son vebi, pa-
gue lo dany. ^f Y qui fara dany hauent parat tram-
pa, o llas hon besties frequenten, si la bestia mor, pa-
guela lo caçador: y sino mor, pague lo dany, a arbitre
del jutge. ^g Y lo que damnicara a altre derrocantli
son colomer, o matantli fos coloms ab laçs, o ab ret,
o altra cosa en algun loch, paguelo dany, y mes xixan-
ta sous. ^h Y si establiments seran fets en contrari, no
valguen, y sien cancellats. ⁱ Y si sera fet dany a be-
stiar, encloentlo en alguna part, y per fam morra per
aquell encloiment: quil haura enelos, paguelo do-
ble. ^k Y lo que haura fet dany a altre a tort, si ne-
gantho lis prouara, paguelo dany en doble. ^l

¶ Fi del libre segon. ¶

DE LES

^a Iac. 1.20.4.
^{* iiij. xvij. x.}

^b Iac. 1.20.3.6.
^{* iiij. xvij. viij.}

^c Iac. 1.20.4.
^{10. * iiij. xvij. xj.}

^d Iac. 1.74.1.3.
^{* ix. xvij. ix.}

^e Iac. 1.20.3.5.
^{* iiij. xvij. ij.}

^f Iac. 1.20.4.8.
^{* iiij. xvij. v.}

^g Iac. 1.20.3.5.
^{* iiij. xvij. iiij.}

^h Iac. 1.20.3.4.
^{* iiij. xvij. vi.}

ⁱ Ioan. R. 144.
^{4. 3. * iiij. xvij. vij.}

^k Iac. 1.20.3.3.
^{* iiij. xvij. iiij.}

^l Iac. 1.20.3.1.
^{* iiij. xvij. i.}

DE LES IN-
STITVCTIONS DELS
FVRS Y PRIVILEGIS
DEL REGNE DE
VALENCIA.

LIBRE TERCER.

DE POSSESSIONS
dels bens.

TITOL PRIMER.

Possessio de co-
sa de Esiglesia.

Quina posses-
sio nos donea
religiosos.

Posschidor per
la Cort.

OS que possehiran dignitats y
beneficis Ecclesiasticis, si fer-
maran de dret dauant official
Real, sien matenguts en la pos-
sessio, fins tat sia declarat sobre
la propietat per jutge compe-
tent. ^a Y nos done possessio
de castells, ni terres a dalgun re-
ligios, ni acomanda, ni a altra persona alguna, encara
que sia ab bulles del Papa, o de Mestre de religions,
sens consentiment y executorials del Rey, sots pena al
que ho intentara de deu mil florins, y priuacio de offi-
cis y beneficis, y sia punit com a trencador dels mana-
ments Reals, y altres penes a arbitre del Rey: y lo offi-
cial que no ho guardara, pague dos mil florins, y inste
lo Fitch la execucio de dites penes. ^b Y aquell que
sera mes en possessio per la Cort pera guardar la cosa,
o per legat que li sera fet, no lis vede la possessio, a
la Cort los hi defense: y sin seran despullats, los hi
torne. ^c

¶ Aquell

^a Imp. 1537. 3.
^{2. 4. * lxxxvij. iiij.}

^b Ferd. 2. p. 27.
Contral prin-
cep nos guanya
possessio sense
titol. sup. d. offi.
Barl. §. la con-
xença.

^c Iac. 1.55.2.3.*
vij. x. viij. y co-
correga la pre-
scripcio per lo
possessor, o no.
su. de prescrip.
per tot.

De les Institu. Forals. Libre. III.

Com se m'atin
ga cascu en sa
posseissio.

¶ Aquell que possehirá alguna cosa, encara q' sen-
se raho, no es tengut a donar la cosa possehida, sino a
qui li mostrara esserne senyor. ^a Y lo que a bona fe
haura comprat la cosa del que no era ver senyor de a-
quella, si caura de la posseissio sens dret, cobre la cosa,
fino la tindra son verdader senyor, no havent la aquell
presa per força. ^b Y a ningun possehidor se pot lle-
uar la posseissio de la cosa, sino per sentencia. ^c Y lo
que se haura occupat cosa a altri pertanyent, tornela,
ab tots los fruits rebuts y quen poguts rebre, y ab los
danyes que hi haura fet. ^d Y si los que seran trets de
la posseissio per los officials Reals, fermant de dret, sien
hi restituïts. ^e Y no sien grauats contra justicials los
fermans de dret. ^f

Tret de la pos-
seissio per força

¶ Ningun possehidor sia tret per força de la pos-
seissio. ^g Entenent que aquell se pot dir quen es tret
per força, que ixque de la posseissio no ab animo de
dexarla a altre, y altre la occupa, y no la hi volgue tor-
nar: y tambelo que veent venir la g'et armada se parti
de la posseissio, y los armats entraren, y per força las re-
tingueren. Y quis clamara de la dita força, deu prouar
q' possehia, y quen fench lançat: y pot trauren al quel
ne lança, o ab altra força, o per justicia, com vulla. ^h

¶ Y al que aixi ne sera lançat, deu li tornar la posseissio
que li lleua, ab tots los fruits y profits que lo forçat
ne rebe, o que lo forçat ne haguera tret si non fos lan-
çat. ⁱ Y aquell a qui se fara força en la posseissio, pot
defensarla tempradamet. ^k Y si per força li sera pre-
sa la cosa que possehia, si lo forçat tenia dret en aquella,
pertia, y sia feta del forçat: y si lo forçat no hi tenia
dret, torne aquella cosa al forçat, y pague li de sos b's
tant quant la tal cosa val. ^l Y lo forçat no es tengut
a respondre en dret al que feu la força, fins que primer
sia restituït en la posseissio. ^m Lo qual forçat deu es-
ser restituït en sa posseissio dins trenta anys: y si dins

i lac. 1. 55. 4. 9. * viij. j. ix. & 55. 4. 8. * ix. j. viij. & 55. 4. 6. * viij. j. vi.
55. 3. 1. * viij. j. j. l lac. 1. 55. 3. 4. * viij. j. iij. m lac. 1. 55. 3. 3. * viij. j. iij.

De Obligacions. Tit. ij.

vn any ho demanara, refacel lis los danyes en la pena. ^a
Y si algun companyo, o mandatari trague altre per
força de la posseissio, y lo companyo, o senyor ho ha-
gue per ferm, o de paraula, o de fet, pot lo lançar de ma-
nar al senyor, o companyo per la força com qui fa per
altri, se entenga hada fet per si personalment. ^b

DE OBLIGACIONS.

TITOL II.

bligacio es vincle de dret, per lo qual
nos som per necessitat de drets, e obli-
gats a donar alguna cosa, o fer, o pa-
gar, segons los drets de nostra ciutat. ^c
Y lo que es nostre, no pot passar a al-
tre, sens nostre fet. ^d

Cosa mutuada
com se pague.

¶ Aquell ques sera obligat a pagar alguna cosa, q'
conite de numero, pes, o mesura, o altra cosa, en cert
temps, o loch, deu pagar tant quant valia la cosa en a-
quell loch, o temps. Y si no sera posat cert loch, o t'eps,
deu se pagar tant quant la cosa valia en lo loch hon se
demana, o en lo loch ques deua demanar: y en qual-
seu cas lo deutor que reculara pagar la cosa, essent li
demanada, pague tant com aquella cosa valgue mes
apres que li fench demanada fins a la sentencia. ^e

Com se enten-
ta la obligacio.

¶ Lo que vna vegada se sera obligat a alguna co-
sa, no pot renunciar a la obligacio sens voluntat de la
part. ^f Y si la obligacio no conte dia cert, es deguda
la cosa, y pot esser demanada de continent. ^g Y qui
prometra de fer pagar alguna cosa a cert dia, o condi-
cio, sots pena al fisch applicadora: si vengut lo dia, o la
condicio no haura cumplit ab lo promes, si la part fa
instanciia, exigixcas la pena sens orde de juhi. ^h Y
la primera obligacio nos invalida per altres ques far
apres mudant la condicio, o lo dia, o la quantitat, o
donant fermances, o penyores: ans les altres obliga-
cions,

b lac. 1. 56. 1. 10
* viij. j. x.

c lac. 1. 73. 2. 4.
* ix. xv. iij.

d lac. 1. 74. 1.
10. * ix. xv. j. x.

e lac. 1. 21. 2. 4.
* iij. j. v. & 23. 1.
4. * iij. j. iij.

f lac. 1. 23. 2. 4.
* iij. j. iij. x.

g lac. 1. 73. 4. 1.
* ix. xv. j. j.

h lac. 2. pr. 84.
* ix.

eions, o seguretas son confirmacions de la primera, si no era concordat expressament lo contrari. ^a Y lo ques obligara a donar cent morabatins, deu donar dels millors que correran hon sera fet lo contracte. ^b Y per les paraules obligatories, nos enten que la cosa sia lexada, o solta, sino es expres. ^c

Com nos obligue hu per altre,

¶ Quant vn deutor es tengut a molts creedors, no pot esser forçat lo vn creador a pèdre los bens del deutor, y pagar los altres creedors. ^d Y ningu es obligat per lo consell que dona, sino consella ab engan. ^e Y obligantse la muller per lo marit, si fera ab jurament, val la obligacio: sino sera ab jurament, no val la obligacio, ni essent fermança. ^f Y lo marit no pot obligar cosa dotal, ni valdria la obligacio, si la muller no hi fermana ab jurament voluntariament. ^g

DE PACTES Y Transacions.

TITOL III.

Com valga lo pacte.

LOS pactes mes darrers dehuen esser guardats, ^h encara que no sia fet ab escripts, sis proua. ⁱ Y si alguna cosa sera conuèguda ab veritat, y altra sera feta ab fictio, mes val la veritat que la fictio. ^k Y sis fa algun pacte quāt

algu liura casa, o fa altre contracte, deu esser guardat. ^l Y sis renuncia a dalgun pleyt, no si pot tornar mes. ^m Y nos desfa la transaccio per raho de decepçio en mes de la mitat del just preu. ⁿ Y lo que al principi no val, apres no pot valer. ^o

¶ No valen los pactes q seran fets contra Furs y bones practiques. ^p Com seria lo pacte de fer alguna cosa letja, com furtar, o altra semblant, o que algu sera enganat per altre. ^q O entre mercaders de vendre, o comprar

a Tac. i. 23. 4. 7.
* iij. iij. xiiij.
b Tac. i. 43. 3. 8.
* vj. x. xij.
c Tac. i. 74. 1. 17.
* ix. xvj. xvij.
d Tac. i. 55. 1. 1.
* vij. x. j.

e Tac. i. 74. 2. 12.
* ix. xvj. xij. Y la obligacio general com com pren los bens censits sup. de diet de col. do. a cens. §. aquell censifer.

f Tac. i. 23. 4. 1.
* iij. v. j.
g Tac. i. 30. 3. 1.
* iij. xix. j.
h Tac. i. 73. 4. 1.
* ij. iij. vij.

i Tac. i. 73. 5. 1.
ij. iij. vij.
k Tac. i. 26. 1. 1.
* iij. x. j.
l Tac. i. 8. 1. 16.
ij. iij. xix.

m Tac. i. 73. 2. 1.
* ij. iij. ij.
n Tac. i. 31. 1. 6.
* iij. xx. vj.

o Tac. i. 74. 1. 11.
* ix. xvj. xij.
p Tac. i. 73. 3. 1.
ij. iij. iij.
q Tac. i. 74. 1. 11.
* ij. ij. xij.

Quins pactes no valen.

Soldades.

Transaccio.

comprar ses coses, o mercaderies a cert preu, los quals mercaders que tal pacte faran, dehuen esser condemnats pecunialment. ^a O si alguns pactaran que lo que mes viura succehixa al que morra primer, lo qual no haura loeh, si lo que morra tindra fills, o fills de germa. ^b Y si lo fill fara pacte ab lo deutor del pare, no perjudica al pare. ^c Y fet entre deutors, o hereus dels deutors, no perjudica als creedors pera poder demanar, segons les porcions hereditaries. ^d

¶ Si entre lo senyor y criat no sera fet pacte sobre la soldada, nos pague sino sols lo menjar, y lo vestir, y si es dextat a arbitre del senyor, pagues soldada a bon arbitre. ^e Y en lo conuenir sobre les soldades dels chichs de sent Vicent, no sen empache lo pare de orfens: sino aquells que per la confraria hi son deputats. ^f Y si alguna dida, criat, o criada se seran auenguts a cert temps a estar en casa de algu, si ans del temps sen exira de la casa de aquell sens causa, no lis deu pagar la soldada, y si sera pagada, cobres: y a la dida donenls cent açots. Y si lo criat, o criada no poran tornar lo que han rebut, estiguen presos fins que ho paguen. Y si lo amo los lançara ans del temps sens causa, paguels tota la soldada. ^g

¶ Transaccio te tanta força com cosa jutjada, y deu executar se. ^h Y si sera feta en algun pleit, no pot esser retraçada per letres del Rey. ⁱ Y si nos pagara lo que sera promes en la transaccio, pot demanar se la pena, y pagada la pena resta la transaccio. ^k Y apres de fet ab bona fe, no pot desfer se per raho de cartes apres trobades. ^l Mas en la part ques veura esser feta per cartes falses, pot se reuocar, restant lo de mes en la força. ^m Y si sera feta transaccio per lo pare de la cosa que te dels fills que son sui iuris, no perjudica als tals fills. ⁿ Y en causa ques tracta per raho de testament, no si faça transaccio: mas cerques la veritat per les paraules del testament. ^o

T DEL

a Tac. i. 74. 10.
* ij. iij. iij.
b Tac. i. 73. 8.
* ij. iij. xj.
c Tac. i. 73. 3. 6.
* ij. iij. ix.
d Tac. i. 73. 7.
* ij. iij. x. & 8. 1. 18. * ij. iij. xxiij.
e Tac. i. 74. 13.
* ij. iij. xiiij.
f Phil. 1564. 18. 1. 119.
g In ext. p. 31.
h Tac. i. 8. 2. 5. *
ij. iij. v. & 52. 4. 6. * vij. iij. v.
i Tac. i. 8. 1. 2. *
ij. iij. 1j.
k Tac. i. 8. 2. 3. *
ij. iij. iij. & 8. 2. 2. * ij. iij. ix.
l Tac. i. 8. 2. 4. *
ij. iij. iij.
m Tac. i. 8. 2. 6.
* ij. iij. vj.
n Tac. i. 8. 2. 8.
* ij. iij. vij.
o Tac. i. 8. 2. 7. *
ij. iij. vij. ni pot fer se transaccio per procurador si no tindra especial mandato. sup. de proc. §. nung.

Que es prestech, y a q obli-
gue.

Restech es quāt se dona la cosa a profit de qui la pren, y no per loguer, y perço es mes tēgut a restitucio lo q ha pres co- sa prestada: mas no es tengut de cas for- tuit: y deu donar en la cosa la diligencia

que vn diligent senyor donaria en la sua cosa. ^a Y lo que hi haura pres coses que consten de numero, pes, o mesura, encara que perissen per cas fortuit, es ten- gut a pagarles. ^b Y quant la ciutat prestara alguna cosa, preste ab albarans de homēs dels estaments ma- jor, mija, y menor. ^c Y qualseuol cosa prestada que sera perduda, paguela qui la prengue prestada, si lo se- nyor no loy remet per hauetho perdut sens culpa. ^d

Obligacio del
que presta.

Lo que haura prestat alguna cosa, y la haura liu- rada, no la pot cobrar fins que sia acabat lo temps, y lo seruei pera que sonch prestada: mas sino la haura liurada encara, pot las retenir, com no sia cosa que conile de numero, pes, o mesura. ^e Mas si lo pubil haura prestat sens lo tudor, no transporta la senyoria de la cosa: y axi pot demanar que lis torne. ^f

Qui promet
prestar.

Si algu haura promes de prestar alguna cosa, y lo que te de haner lo prestech, haura fet carta confessant hauer rebut la cosa, sino la haura rebuda, es en la ele- ctio ferse prestar la cosa, o ferse tornar la carta. ^g Y si la cosa promesa de prestar nos demanara dins lo ter- me contēgut en la carta, seguixcas la carta, y es tengut lo confessant, y si no hi ha dia, es tēgut passat vn any, si nol ha demanat: y si hi ha dia, apres del qual es ten- gut, y no ans, corregalo any de aquell dia. ^h Y si te cosa prestada la perda, y apres que sera esme- nada vindra a poder del senyor, resta a electio del se- nyor de la cosa sis vol retenir lo preu, y donar la cosa: o retenir la cosa, y donar lo preu. ⁱ

Si cosa

^a Iac. 1. 28. 2.
^{31.} * iiii. xv.
xxxij.
^b Iac. 1. 22. 2.
* iiii. j. ij. y pa-
gues lo q sonch
prestat en nom
del Rey, per a-
luda de la guer-
ra. Ferd. R. 307.
^{3.} 20. * lxiiiij.
ii. ij. Imper. R.
1528. 8. 1. 17.
* lxxxj. iii. j. &
1528. 8. 2. 2.
* lxxxj. iii. ij. &
R. 1528. 8. 2. 3.
* lxxxj. iii. ij. y
lo que per cer-
tes viles Reals
sonch prestat
al braç militar
pagues. Philip.
1552. 11. 2. 3.
^c Per. 1. 97. 4.
55. * ext. viij. 2.
j. & p. 17.
^d Iac. 1. 22. 2. 3.
* iiii. j. iiii.
^e Iac. 1. 27. 3.
20. * iiii. xv. xx.
^f Iac. 1. 31. 2. 14.
* ix. xix. xxx. y
com no cobre
lo q haura pa-
gat lo q sonch
prestat al pubil
infr. del q sera
pagat no degut
§. si alguna.
^g Iac. 1. 26. 2. 1.
* iiii. xij. j.
^h Iac. 1. 26. 2. 2.
* iiii. xij. j.
ⁱ Iac. 1. 27. 2. 15.
* iiii. xv. xij.

Com sia hu o-
bligat per lo q
presta a altre.

Si cosa sera prestada al fill que esta en poder del pare, sens voluntat del pare, no deu lo pare restituhir ho. ^a Y si lo tal fill estara en estudi, o yra per cosa ra- honable, en cosa que lo pare de r. ho deuia fer, pague ho lo pare. ^b Y si algu enuara son esclau a q lis pre- ste, y aquell esclau fugira ab la cosa, es ne tengut lo se- nyor del esclau. ^c Y si lo que prestara la cosa enuia- ra aquella ab son criat, y lo criat fugira ab la cosa, pert se per lo prestador. Y si lo que ha rebut la cosa presta- da trametra aquella per son criat, si aquell fugira, pert se la cosa per qui la trametra. ^d

Qui pren cosa
prestada de q es
tengut.

Si esclau sera prestat pera obrar en pla, il faran o- brar en alt, y aquell caura per culpa de qui rebe, o per mals bastiments, es ne tengut lo quel rebe prestat. ^e Y si la bestia que sera prestada se mori, y lo prestador proua culpa en lo q la rebe, per hauerhi cauallat de- mesiat, o per sobrada carrega, o ferides, torne altra be- stia del mateix pren: y sino ho prouara, jurant lo rebedor que no hi te culpa, no es tengut a la esmena, y haja loch aço en cas de prestech tan solament. ^f Y lo que haura rebut bestia prestada y se amprara de aquella contra voluntat del senyor, canstant la mes del que entre aquells sera tractat, pague vint sous, y si la bestia rebra mal, restituhixca les despeses de la cura, y sia punit pecunialment a arbitre del jutge. ^g Y el- sent la caualladura prestada per anar a cert loch, si a- nant a daquell loch morra sens culpa del que la por- ta, no hi es tengut: y si anara mes del que sonch as- signat, es ne tengut, encara de cas fortuit. ^h Y qual- seuol cosa que sera prestada pera cert vs, si lo que la pendra sen amprara en mes, refaça tot lo dany que fa- ra. ⁱ Y lo hereu del que prengue la cosa prestada, es tengut de restituhirla per la porcio hereditaria, y to- ta, sin tenia poder. ^k

T 2 De de-

^a Iac. 1. 24. 1. 2.
* iiii. v. j.
^b Iac. 1. 22. 3. 5.
* iiii. j. j. y com
si ho ha pagat
lo fill, se puga
pagar, o no. inf.
del que sera pa-
gat no degut.
9. j.
^c Iac. 1. 27. 1. 5.
* iiii. xv. v.
^d Iac. 1. 27. 3.
21. * iiii. xv. xxj.
^e Iac. 1. 27. 3. 18.
* iiii. xv. xvij.
^f Iac. 1. 27. 1. 7.
* iiii. xv. vij.
^g Iac. 1. 27. 1. 8.
* iiii. xv. vij.
^h Iac. 1. 27. 2.
14. * iiii. xv.
xiiij.
ⁱ Iac. 1. 25. 1. 3.
* iiii. ii. j.
^k Iac. 1. 27. 3. 17.
* iiii. xv. xvij.

Depositari qui
es, y a que es te
gut.

Qui usa de la
cosa comana-
da.

Deposit es quant se dona la cosa a guar-
dar, lo qual sols es en profit del q la do-
na, y qui la rebra no sen feruix. Y axi lo
depositari perdente la cosa, sols es ten-
gut de son engan y de gran culpa, y deu
donar hi la diligencia, que vn diligent pare de familia
donaria en la sua cosa propria, y no es tengut de cas
fortuit. ^a Ans si peria per cas de auentura, com seria
foch, ruina, ladres, naufragi, pertse a dany del qui la
comana. ^b Mas sis cremas ab culpa del depositari, a-
quell seria tengut a esmenarho, y sens sa culpa, non se
ria tegut. ^c Y si lo depositari perdra la cosa que hau-
ra rebut, tornela, si nos mostra defculpat. ^d

Aquell que depofara la sua cosa en poder de al-
tri, no donala senyoria de aquella, y axi se li deu tor-
nar la propietat y possessio. ^e Y si quil te, usara de la
cosa, pague lo dany que hi fara. ^f Y si la cosa fera do-
nada clofa en sach sagellat, o no sagellat, si lo depofita-
ri sen amprara, es tengut de furt, y si lis donara la co-
sa contada, pot amprar sen sens perill, tornant altre-
tant del mateix genero a qui lo hi acomana. ^g Y si
lo depositari ab la cosa depofada compra camps, o al-
tres coses, no es tengut a tornar aquells camps, com
estiga prompte a tornar aquell haier tantost que lis
demane. ^h Y si algu possehiria cosa litigiosa, y se
dupla que lo possessor malmeta los fruyts, deu los de-
posar. ⁱ Y lo que demana que la cosa que pledeja sia
depofada, no sia oyt: ans basta ques liure apres de la
sentencia, si lo que tindra la cosa, no sera suspete de
fura. ^k

Lo deposit que es verdader, tornes tantost a de-
qui es, y no pot lo depositari entretenirlos, compen-
santlo ab algun deute que lo altre li dega, ni per
obligacio.

a Iac. i. 28. 2. 3.
* iij. xv. xxxij.

b Iac. i. 27. 4.
22. * iij. xv.
xxij.

c Iac. i. 27. 1. 4.
* iij. xv. iij.

d Iac. i. 27. 7. 3.
* iij. xv. iij.

e Iac. i. 27. 3. 19
* iij. xv. xix.

f Iac. i. 23. 1. 3.
* iij. iij. iij.

g Iac. i. 27. 4. 23
* iij. xv. xxij.

h Iac. i. 28. 3. 33
* iij. xv. xxxij.

i Iac. i. 28. 3. 35
* iij. xv. xxxv.

k Iac. i. 28. 3.
34. * iij. xv.
xxxij.

Com se exhi-
gixca lo depo-
sit.

Com se torne
lo deposit.

obligacio, ni altre cõtracte, ni excepcio: ans lo deu tor-
nar quant vulla lo quel depofa. ^a Y si lo deposit es
ficta, no te privilegi de deposit. ^b Y si molts depofa-
ris cascu tindra del altre cosa depofada, deu tornar
la cosa depofada al que primer la demanara, y no pot
fer sen compensacio: y lo que haura cobrat, torne al
altre la comanda que per aquell tenia. ^c Y si la cosa
fera comanda a dos, pot demanarse a cascu: y per
demanar al hu, no es absoit lo altre: mas si lo hu pa-
gara, resta absoit lo altre. ^d Y si lo depositari no vol-
dra tornar la cosa, y per sentencia hi sera condemnat,
tornela, y sia infame. ^e Y si quil rebe noi tornara,
estiga pres fins a quel torne: y sino tindra que menjar
en la preso, doneli lo actor pa y aygua. ^f Y si torna
la cosa assollada, nos enten que sia tornada fins que
sia refet lo dany. ^g Y lo hereu del depositari es ten-
gut a restituhir la cosa per la porcio hereditaria: y tota,
si lis donaua poder de restituhirla. ^h Y si depofa
cosa furtada, no deu restituhir al ladre que la depofa,
sino al senyor de la cosa. ⁱ

Si lo que prengue la cosa en deposit, morra, o
renunciara a los bens, o se absentara, venentse los bens
encontinent, pera satisfer los creditors: ent e los quals
los del deposit precehixen: y entre molts depofants no
hi ha prioritat, ni pocioritat: ans si los bens no basta-
ran pera tots, sien satisfets cascu segons la quantitat
que depofa, per sot y per liura. ^k Y essent mort lo
quel dona, torne la cosa a son hereu: y si quil dona lo
dona en nom d altri, tornes al hereu de aquell en nom
de qui sonch donada. ^l Y si lo que depofa la cosa fe-
ra mort, dexant molts hereus, dones la cosa a daquell
a qui sonch dexada per lo defunct: y sino la dexa ex-
pressament a algu de aquells, dones a daquell que pri-
mer se offert a assegurar al depositari de dany, y des al-
tre hereus: y si tots a vn temps si offerien, sia a eleccio
del que restituhix, de tornar ho a qui vulla. ^m

a Iac. i. 26. 4. r.
* iij. xv. j. & 27.
2. 15. * iij. xv.
xv.

b Iac. i. 26. 4. r.
* iij. xv. j.

c Iac. i. 27. 4. 25.
* iij. xv. xxv.

d Iac. i. 28. 1.
29. * iij. xv.
xxix.

e Iac. i. 27. 4.
24. * iij. xv.
xxij.

f Iac. i. 26. 4. 2.
* iij. xv. ij.

g Iac. i. 27. 3. 16.
* iij. xv. xvj.

h Iac. i. 27. 3.
17. * iij. xv.
xvij.

i Iac. i. 28. 1. 28.
* iij. xv. xxviii.

k Iac. i. 28. r.
30. * iij. xv.
xxx.

l Iac. i. 28. 2. 31.
* iij. xv. xxxj.

m Iac. i. 28. 1.
27. * iij. xv.
xxv.

De les Instru. Forals. Libre. III.
DE COSA PAGADA
no deguda.

TITOL VI

Com cobre lo
que pagalo no
degut.

Obre lo legat aquell que no degudament
lo haura pagat. ^a Y tambe lo que haura
pagat la cosa dexada en testament no va-
ledor, la deu cobrar. ^b Y qui ignorant-
ment paga cosa no deguda, pensant que
a deuia, cobrela: y qui ignorantment se obliga a pa-
gar cosa que pensaua deure, y no la deuia, sia absol-
t de la obligacio, y tornelis la carta: mas si ho fey scient-
ment, no cobre lo pagat, y val la obligacio. ^c Y si al-
gu haura donat a altre, per que no faga algun peccat,
si aquell fara lo peccat, cobre lo donador lo que hau-
ra donat. ^d Y lo que haura pagat la cosa que deuia a
cert dia ans del dia de la paga, no la pot cobrar. ^e

¶ Si alguna cosa sera prestada al fill que esta en
poder del pare, y lo fill la torna de diners del pare,
jatsia lo pare pogues cobrarlos demanantlos, pero si
lo pare sera mort, no pot cobrar los lo fill fet he-
reu. ^f Y si lo pubil fet major, pagara cosa que essent
pubil lis presta, y ne sera fet mes rich, no pot cobrar-
ho: com ningun paga esser fet mes rich ab aliena jactu-
ra. ^g Mas lo tudor be pot cobrar lo que lo pubil, o
furios haura pagat essent en son poder, y tambe lo
pubil exit del dit poder. ^h

¶ Aquell que demanara deute de que es estat pa-
gat, sia condemnat en doble al demanat. ⁱ Y quant
lo deutor paga algun deute per si, y lo creedor lo pren
com de altre deutor, es pagat no degut, y perço se
deu repetir. ^k Y lo que compra son catiu, ignorant
esser heu, pot cobrar lo preu, o que sia absol-
t de la promesa de pagarlo. ^l

De pe-

a Iac. I. 22. 3. 7.
* iij. ij. 7.
b Iac. I. 22. 3. 4.
* iij. ij. iij.
c Iac. I. 22. 3. 3.
* iij. ij. ij. y co-
bre lo preu q
alga ha pagat
per la cosa. Instr.
de cop. y ven.
§. lo hereu. in
fin.
d Iac. I. 22. 3. 2.
* iij. ij. iij.
e Iac. I. 22. 4. 5.
* iij. ij. viij.
f Iac. I. 22. 4. 8.
* iij. ij. vj.
g Iac. I. 22. 4. 6.
* iij. ij. v.
h Iac. I. 22. 4. 9.
* iij. ij. viij.
i Iac. I. 22. 4. 17.
* iij. ij. x.
k Iac. I. 22. 4. 7.
* iij. ij. ix.
l Iac. I. 22. 4. 10.
* iij. ij. x. y lo
que sonch per
Burriana pagat
al Mestre Ra-
cional, no de-
gut, sia resti-
tuira, remet se
a justicia. Petri.
2. R. 242. 3. 32.
* xv. j. i.

Lo pagat per lo
fill, o menor co-
se cobre.

De penyores. &c. Tit. viij.

DE PENYORES Y QVI
tinga millor dret en aquelles.

TITOL VII

O poden esser preses penyores de casa
d caualler, ni altre home del Regne, me-
tres fora cata tindra que pendre, no pre-
nintli caualcadura de son caualc, ni
de sos fills. Y si fora la casa no tindra
mobles, ni seents que pendre, poden lis pendre de ca-
sa, no prenintli vestir ni armes de aquell, ni de la com-
panyia, ni cazes, ni escriptoris, ni roba que sen ampre
pera los lits, o sris. Y en falta de tals bens, venense los
seents, en quant es la cosa demanada, feta citacio, se-
gons costum de Valencia: y mentres alguns bens hi
haura, no lis vena caualcadura de son caualc, o de
sos fills. ^a Y lo caualler q crida per la Cort tres vega-
des, no voldra fer dret, sia penyorat de besties, o co-
ses mobles, o si non tindra, senyalen lis les seents. Y si
ell, o altre per ell entrara en los senyalats, pague per ca-
da dia que hi entrara xixanta sous. Y si dins lo dia a ell
assignat per la Cort no satisfara al demanador, venen
lis les tals coses senyalades, si altres non tindra, y del
preu satisfaga al demanador. ^b Y per pagar la pena
del quart a la Cort, no poden esser preses en penyo-
ra robes de vestir, ni lit, ni armes de la persona del
deutor. ^c

Que nos pot
traure per pe-
nyora.

Ningu sia pe-
nyorat per al-
tre.

Ningu penyo-
re de la aucto-
ritat.

¶ Ningu pot esser penyorat per altre, sino sera fet
deutor, o fermaça, o porçoner de la cosa: ni tampoch
en estos casos, sino estara a dret, o assegurara. ^d Y nin-
gu prenga penyora sens licencia de la Cort. ^e Y qui
per son deute pendra penyora de la autoritat, o de
guerra, o greuge, o prenint possessions, o coses mobles,
sentle pagar de la propria autoritat: perda los drets
q tenia, y pague los danys q haura fet, y xixanta sous:

T 4 mas

a Iac. I. 58. 2. 36.
* viij. ij. xxx-
viij. & pri. 47.
Pet. I. 97. 3. 46.
* viij. ij. xxxix.
& pri. 16.

b Iac. I. 56. 3. 9.
* viij. ij. ix.

c Iac. I. 4. 1. 4.
* iij. xx.

d Iac. I. 56. 4. 11.
* viij. ij. xi.

e Iac. I. 57. 2. 10.
* viij. ij. xx.

De les Instit. Forals. Libre. III.

mas pot demanar ho per la Cort. ^a Y qui dona la cosa a penyora, alienala, encara q li reste li senyoria. ^b

¶ Si foraster trobara fadiga de dret en la Cort de Valencia, pot penyorar en tant quant li deu y no mes, y tinga les penyores per tres mesos. Y los Valencians tambe dehuen tenir les penyores per tres mesos, los quals passats, sino li sera donat lo que demanaua, o no li sera fet dret, venales, y jure quant ne haura tret, y re

Quant se vena la penyora.

tengut lo deute y les despeses, feta tachacio per lo jutge, lo que li sobrara torneho a la part: y no es tengut a respondre. ^c Y lo vehi de Valencia, si apres de anar al loch del deutor, o fermança del Regne, no li sera fet dret, pot fer penyores: y passats deu dies portarles a Valencia. Y si los dits deutor, o fermança la embargaran, paguen lo deute doble. Y apres de tenguda la penyora en Valencia deu dies, vena la: y sino bastara al deute, torne per mes. ^d Y lo vehi de Valencia pot emparar al foraster deutor, trobat en Valencia, les coses que en aquella tindra, fins que asseure lo deute, o fins a sentenci, o transaccio. ^e Mas les coses que estaran en la taula de Valencia, no poden esser emparades, axi con se usa en la taula de Barcelona. ^f

¶ Per tenir lo creedor la penyora, no perço es impedid de demanar lo deute, si nos te per pagat ab la penyora. ^g Y si lo creedor haura conuengut ab lo deutor, que si dins cert temps no pagara, que puga vendre la penyora: lo creedor vegut lo dia pot la vendre, y no ans. Y si venuda no bastara lo preu a pagar lo deute, pot demanar suplement: y sin haura tret mes, torneho al deutor. ^h Y sino sera conuengut que la puga vendre essent vengut lo dia, amonesti lo jutge al deutor que dins deu dies redimisca la penyora, y passats aquells sia a arbitre del jutge assignar al deutor dia per redimir la: lo qual dia vegut, lo creedor la pot vendre sens licencia de la Cort. ⁱ Y si sera conuengut, que no pagant se lo deute a cert dia, la penyora sia del creedor, no val lo pacte: ans pagat se apres del dia,

Quant puga lo creedor vendre la penyora.

deu

a Iac. 1. 56. 2. 7.
* viij. ij. vij.

b Iac. 1. 73. 3. 9.
* ix. xv. xj.

c Iac. 1. 56. 2. 8.
* viij. ij. vij.

d Iac. 1. 56. 4. 12.
* viij. ij. xj.

e Iac. 1. 57. 2. 21.
* viij. ij. xxj.

f Philip. 1564.
26. 4. III.

g Iac. 1. 23. 2. 1.
* iij. iij. j. & 26.
1. 2. * iij. xj. ij.

h Iac. 1. 26. 1. 2.
* iij. xj. ij. & 57.
1. 15. * viij. ij.
xv. & 58. 2. 35.
viij. ij. xxxvij.

i Iac. 1. 57. 1. 15.
* viij. ij. xv.

De Penyores, &c. Tit. vij.

297

deu restituir se la penyora. ^a Y si lo deutor que tenia donada la penyora a redimir a cert dia, ans del dia volia pagar lo deute, y cobrar la penyora, y lo creedor allargara de tornarla, y vengut lo dia la vendra, o usara de aquella, o maliciosament dexa de tornarla, es tengut de tornar entregament la penyora, y la mitat del preu que valia. ^b Y lo creedor que te la penyora, que li sera promesa de quitar a cert dia, pot vendre la passats deu dies apres del dia de la promesa. ^c

¶ Alienant lo deutor la cosa obligada, no perço piora los drets del creedor, ni lo creedor pot piorar la penyora del deutor: y si ho fa, es ne tegut. ^d Encara que lo creedor pot logar la penyora metres durara la obligacio. ^e Y pot obligarla a altre en tant quant ell hi te, encara que no ho haja pactat ab lo deutor: ab que quant lo deutor li pague lo deute, lay puga tornar. Y si la penyora se perdia, pague lo deutor tant com valia. ^f

¶ Si lo creedor perdra la penyora per sa culpa, o engan, o mala guarda, es tengut a satisfer lo dany que haura fet al deutor: y si prouara que es perduda sens sa culpa, o sera perduda per cas a que nos pot contristar, no hi es tengut. ^g Y si seran donades besties en penyora, tinga les lo creedor publicament: y si lo creedor sera sospeite de fuga, y no assegurara, acomaneles la Cort a vn bon home. Y si seran donats esclaus, tingals la Cort en son poder, tant temps quant lo creedor les deuia tenir: lo qual temps passat sie tornats al creedor, y lo creedor cobre del deutor lo que haura despes. Y si fugiran del poder de la Cort per algu cas, pague les la Cort al creedor de los bens. ^h

Lo creedor co
se pot amprar
de la penyora.

¶ Lo que tindra camp en penyora, si per raho de aquell paga alguns carrechs, per tot es tenguda la penyora. ⁱ Y es tengut a satisfer al deutor lo que d camp piorara, y deu pendre los fruyts quen traure en paga del deute, encara que sia pactat lo contrari, deuides les despeses. ^k Y quant dels dits fruyts sera pa

T 5 gat

a Iac. 1. 57. 2. 39.
* viij. ij. xix.

b Iac. 1. 57. 3. 23.
* viij. ij. xxv.

c Iac. 1. 31. 2. 13.
* iij. xix. xxix. y lo senyor de la penyora es tengut de euectio, y no lo creedor inf. de euect. in prin.

d Iac. 1. 56. 1. 2.
* viij. ij. ij.

e Iac. 1. 58. 2. 34.
* viij. ij. xxxv.

f Iac. 1. 57. 1. 18.
* viij. ij. xvij.

g Iac. 1. 56. 2. 3.
* viij. ij. iij. & 26. 1. 3. * iij. 2j. ij.

h Iac. 1. 58. 1. 32.
* viij. ij. xxxiiij.

i Iac. 1. 56. 1. 1.
* viij. ij. j.

k Iac. 1. 26. 1. 1.
* iij. xj. j. & 57. 3. 26. * viij. ij. xxv.

De les Institu. Forals. Libre. III.

gat lo creador de son deute, ja no pora vendre la penyora com sia abolta de la obligacio. ^a

Quant se cobre la penyora.

¶ Apres que lo deutor haura pagat lo deute, deu esserli restituyda la penyora. ^b Y lo deutor no pot esser forçat a redimir la penyora, si no fench pactat entre ells, o si lo deutor no torbaua, o forçaua la penyora al creador, o lo creador premia los fruyts de la penyora en paga. Y lo creador pot demanar lo deute en quant la penyora no basta a pagar, sino fench pijo rada per lo creador. ^c Y pot la cobrar qui pagara lo deute ans del dia senyalat a la paga. ^d Y qui pendra a penyora cens, o lloguer, o pensions ques dehuen a cert dia, si ans del dia sera pagat, deu tornar les penyores que li haura obligades. ^e Y qui prengue moltes coses en penyora, deu esser forçat a tornarne alguna, sino sera pagat de tot lo deute. ^f Y lo que prengue caualcadura en penyora, no la torne sino al que lay dona, si nos empenyora en nom del q lay demana. ^g

Quant se ven la penyora.

¶ Quant lo creador haura rebut alguna part del deute, no pot vendre la penyora: mas si lo deutor ab siam s'argua de pagar lo restant, assigne li la Cort dia pera pagar lo qual passat, sino paga, pot vendre la penyora, y pagarle del preu hagut per aquella, y tornar si alguna cosa ne haura sobrat: y fera que sia paga d la part, lo creador es tengut a renouar lo acte del deute, lleuāt ne la partida pagada: y fer noua carta ab los pactes de la primera. Y essent moltes coses obligades, tot temps se comence a vendre la mes vil. ^h

Moltes creadors en la penyora, qual sia preferit.

¶ Lo que pendra en penyora la cosa obligada a primer creador, val la segona obligacio, quant lo primer creador es pagat. Y si lo primer creador no voldra pendre los diners, depois lo segon en loch segur, y no sen ampre, y val la segona obligacio. ⁱ Y si la cosa sera obligada a dos creadors, si lo primer la pren en paga, pot lo segon cobrarla, pagant al primer creador son deute. ^k Y si lo darrer creador lens frau y sens execucio per Cort, haura cobrat son deute, los primers

^a Iac. i. 56. 2. 6.
* vii. ij. vj.

^b Iac. i. 56. 2. 4.
* iij. xj. iij.

^c Iac. i. 56. 4. 15.
* vii. ij. xij.

^d Iac. i. 57. 3. 24.
* vii. ij. xxvj.

^e Iac. i. 57. 4. 19.
* vii. ij. xxxj.

^f Iac. i. 58. 1. 35.
* vii. ij. xxxvj.

^g Iac. i. 57. 3. 25.
* vii. ij. xxvj.

^h Iac. i. 57. 4. 28.
* vii. ij. xxvj.

ⁱ Iac. i. 56. 2. 4.
* vii. ij. iij.

^k Iac. i. 58. 1. 35.
* vii. ij. xxxij.

De Penyores, &c. Tit. vij.

mers creadors no tenen regres contra ell pera lleuar li la moneda, essent lo deutor no pagador. ^a

Com sia abolt lo deutor per legarls la penyora.

¶ Si per lo creador en son testament sera dexada la penyora al deutor, si lis dexa ab la carta, o lo deutor no tenia altra cosa sino aquella penyora, o la penyora era cosa de la qual lo creador rebia renda, o seruici, entense esser tornada la penyora, y esser remes lo deute, y aixi lo heren es tengut a absoldre lo deutor. Mas si sera cosa de la qual lo creador no rebia res, o rebia lo fruyt en paga del deute, nos enten remes lo deute, sino es expres. ^b

Qual creador es preferit en la penyora.

¶ Si vna cosa sera obligada a molts, lo que es primer en temps te millor dret. ^c Y concorrent molts creadors chirographari, q no tenen tacita ni expressa hypothea: lo que primer se clamara a la Cort, y primer obtindra sentencia, sia pagat primer: encara que lo deutor vulla pagar als altres primer. Y si tindra tacita, o expressa hypothea, especial, o general, lo que sera prime en temps, sia pocior en dret: excepto si algu dona pera fer, refer, conseruar, o guardar la cosa, lo qual en aquella cosa precehix a tots los demes: encara que sia darrer en temps, y los altres tinguen la cosa obligada tacitament, o expressa, generalment, o especialment. ^d Y lo aduocat, o procurador, no poden allegar prioritat, ni pocioritat per son salari en los bes del deutor contra los altres creadors, excepto en la cosa que hauran aduocat, o procurat, en la qual aprofita la aduocacio, o procuracio en tant quant haura aprofitat. ^e Y les despeses de la sepultura del mort dehue esser pagades primer que ningun deute, encara q los bens no basten a pagar los deutes. ^f Y si algu tindra cosa obligada ans que aquella se obligas a la cosa publica, aixi com es primer en temps, es pocior en dret. ^g Y sien pagats los creadors primer que la pena de la Cort, ^h y que lo fisch, quant los bens seran confiscats. ⁱ

¶ La muller per la tacita hypothea, precehix per son dot

^a Mart. 175. 1. 1.
* vii. iij. x.

^b Iac. i. 56. 3. 15.
* vii. ij. x.

^c Iac. i. 57. 1. 17.
* vii. ij. xviij.

^d Iac. i. 57. 2. 22.
* vii. ij. xxij. Y lo syndich d Va lencia q haura assegurat p los armadors, es pocior en los bes de aquells. sup. de off. del Batl. §. done licencia.

^e Mart. 174. 4. 1.
* vii. ij. xxiiij.

^f Iac. i. 57. 3. 27.
* vii. ij. xxix.

^g Iac. i. 56. 2. 5.
* vii. ij. v.

^h Iac. i. 4. 1. 1.
* iij. j.

ⁱ Iac. i. 5. 1. 15.
* v. xxiij.

De les Institu: Forals. Libre. III.

son dot als altres primers creadors dels bens del marit, que la tenen tacita. Entenen que expressa hypotheca es dita, quant los bens son expressament obligats. Y tacita hypotheca es, quant en cas privilegiat se enten la obligacio: com per lo dot que per privilegi se enten calladament esser obligats los bens del quel promet, y los bens del marit quel ha de tornar, y per lo creix. ^a Y lo creador del marit que sera en temps mes darrer que la muller, pot cobrar dels bens del marit, si pagara, o saluara a la muller son dot y creix, donant fermances en la cort, que ho restituirá, si los bens del marit no bastará a pagar a la muller. ^b Y la fusta que porta per los rius, es tacitamēt obligada als ganehers per sos treballs. ^c Y lo venedor, o llogater precehix a tots los creadors, encara que sien primers en temps, en la cosa venuda, o logada, y en los fruyts de aquella, per lo preu y despeses. ^d

Qui tenen tacita hypotheca.

^e Si algu se obligara a altre ab carta, o sense carta, no hi son compresos los bens del obligat, sino es expres generalment, o especialment: ^e excepto en la obligacio del tudor al púbil, y lo que contracta ab lo fisch que obliguen sos bens tacitamēt. ^f Y qui contracta ab lo princep, tacitamēt obliga sos bens al princep, y lo princep a ell, entant quant es lo deute. ^g Y tambe en les coses que lo logater posa en lo camp, o casa logada, per lo loguer. ^h Y en los bens de la mare que pendra legon marit, per restituir als fills del primer marit les coses q de aquell tenia. ⁱ Y en los bens del marit, per lo que haura hagut d la muller vltra del dot: y en los bens del testador, per les lexes que haura fet: y en los bens del censat, o tributari, per lo cens o tribut: ^k y los bens del depositari, per lo deposit, ^l es hi entesa calladament obligacio.

DE COMPRES Y VENDES.

TITOL. VIII.

Qualse-

a Iac. 1. 56. 4. 14
* vii. ij. xiii. &
23. 3. 8. * iiii. iiii.
vii.
b Iac. 1. 57. 1. 16
* vii. ij. xvi.
Mart. 174. 4. 2.
vii. ij. xvij. Y
sent se a la muller
del dot com se
registre o insinua.
su. de nup.
y dot. §. si sera
fer.
c Maria Regina in ext. p. 22.
d Pet. 2. 7. 3. 1.
* j. vii. xii.
e Iac. 1. 23. 2. 2.
* iiii. iiii. ij.
f Iac. 1. 25. 2. 3.
* iiii. iiii. v. & 23.
3. 10. * iiii. iiii.
vj. Mas lo fisch
no precehix als
primers creadors
en temps.
inf. del dret del
fisch §. lo fisch.
g Iac. 1. 23. 3. 7.
* iiii. iiii. x.
h Iac. 1. 23. 3. 9.
* iiii. iiii. xii.
i Iac. 1. 23. 3. 11.
* iiii. iiii. vii.
k Iac. 1. 23. 3. 12.
* iiii. iiii. ix.
l Iac. 1. 27. 4. 26.
* iiii. xv. xxvj.

De compres y vendes. Tit. viii.

301

Casen pot vendre y comprar.

Qualseu persona, natural, o estranger: vassall, o no vassall del Rey, pot comprar y vendre de totes mercaderies per tot lo Regne en gros y en menut, y tenir botiga, com no sia cosa prohibida, tant Christians, com sarrahins, com jueus. ^a Y casen pot vendre francament y sense licencia y confirmacio del Rey, la cosa que dete, en la quallo Rey no si haja retengut censos, sadiga, ni altra senyoria: excepto a sancts, y cauallers. ^b Y lo senyor Rey promet que no reuocara les vendes fetes conforme a Fur ni Motu proprio, ni essentne supplicat: ans les fara valer, y mantindra als compradors en la possessio de la cosa. ^c Y no soguejara algunes heretats que sien venudes. ^d Y lo que vendra, pot francament portar los preus hon voldra, y deu esser guiat per si, per sa roba, y per sa companya, per tota la terra del senyor Rey. ^e

Com poden comprar y vendre religiosos y cauallers.

^f Los cauallers y sos successors del Regne de Valencia, poden comprar bens de realfeh, y lo que compraran sia franch de questa, cena, host, y caualeada, y altres carrechs pertanyents al Rey: excepto lo terç delme, morabati, o altres censos, o fruyts, que ja eren imposats en la cosa. Y podē los notaris rebre los actes sens la clausula, exceptis militibus, ab que aquells no ho alienen a capellans, o esglesies: y si ho faran no valga: ans sien los bens confiscats sens proces: y los notaris no rebē los actes, sots pena de perdre lo offici. ^g Y los ciutadans y particulars de Valencia poden cōprar de cauallers y religiosos, y tenir les coses axi compreses ab lo terç delme y morabati, y altres drets, com ho tenien los dits venedors, retengut al Rey host y caualcada. ^h Y poden los cauallers vendre y dexar sos bens en son testament aqui vullen, excepto los que tenen sots certa codicio. Y les mateixes coses pugen a precomprar dels que les tindran, y tenir les franques com ans les tenien: y lo que tenien tinguen ho franch, si vñ ran dels Furs. ⁱ Y los cauallers poden canuar les heretats

a Pet. 1. 96. 1. 14
* j. v. ij. & 96. 4.
29. * j. v. iij. & p.
2. & p. 14. Ferd.
272. 1. 11. * j. v.
iij. y com se pu
ga fer venda.
sup. de don. §.
venda.
b Iac. 1. 63. 2. 23
* vii. vii. xxvj.
c Iac. 1. 30. 3. 28
* iiii. xvij. xxix
Y quines coses
no comprē los
officials. sup. d
off. Batl. §. pot
comprar.
d Iac. 1. p. 17.
e Iac. 1. 4. 2. 1.
* j. v. j.
f Alf. 1. 93. 1. 18.
* iiii. xix. xij. li.
mitas a la si. su.
de sant esgle. §.
Los capellans,
y corrige. Iac.
1. p. 47. hon sols
podien cōprar
d altres caualls
en la contribu
cio de Valencia
y fora de aquila
ab licencia del
Rey.
g Petr. 2. 157. 4.
20. * iiii. xix.
xiii. & p. 28. Y
com puguē cō
prar los cape
llans, o esglesies.
sup. de les sant.
esgl. §. Los cape
llans, y los e
manador de
Muntefa. tir.

§. los comanadors. h Iac. 1. 31. 2. 70. * iiii. xix. x. No es concedit qu: nos pose la clausula exceptis clericis. Pet. 2. E. 115. 3. 11. * xj. j. xiii.

De les Instit. Forals. Libre. III.

retats ab los ciutadans, y tinguen les franques. Y poden comprar coses pera son estar, ab que no sien tantes, quen tinguen renda. ^a Mas no venen los cauallers bens seents a clergues: ni clergues a cauallers: ni ciutadans a clergues, ni cauallers. ^b Y lo que a cauallers, o religiosos sera venut, o per altra via guanyat, lo qui ho tindra deu per allo contribuït ab los carrechs en que los ciutadans contribuïxen: y axi mateix si ciutadana comprara de caualler. ^c

¶ Lo hereu pot vendre a qui li parra les coses de la herencia, sens cridar hi sos parents. ^d Y si lo pare vendra, o fara altre contracte, no hi es menester ferma dels fills. ^e Mas no pot vendres la cosa del fill, en la qual lo pare te lo vifruit, ni per lo pare, ni per lo fill. ^f Ni pot fer se venda entre lo pare y lo fill que esta en son poder. ^g Y cosa dotal no pot esser venuda sens ferma y jurament de la muller, y si altrament sera venuda, pot la muller reuocar la venda: sino sera cosa moble, que pot esser venuda per lo marit, assegurant ne a la muller. ^h Y si algu trobara que la sua cosa era venuda, o per sa mare, o per son marit, o per altra persona, contra sa voluntat, o sens sa voluntat, pot cobrar la cosa: y si ho tingue per ferm, o per prescripcio perde la propietat, pot cobrar lo preu del venedor, o del comprador, si nol haura pagat. ⁱ Y si vn companyo vendra la cosa comuna sens voluntat del companyo, no val la venda sino per la part del que ven. ^k Lo qual pot vendre la sua part sens lo companyo. ^l Y si hu de molts companyons vendra la cosa comuna, estant los altres presents, y no contradients, majorment si prengueren lo preu, val la venda: y no poden los altres contrauenir, y tots son tenguts de euicció. ^m Y si algu haura comprat la cosa propria, sabent ho, o no sabent ho, no es tengut a pagar lo preu: ans si haura pagat, lo pot cobrar. ⁿ

¶ No pot esser feta venda de coses que no son en senyoria

hereu. inf. de Eui. §. lo venedor. in fin. ⁿ Iac. 1. 30. 1. 20. ^o iij. xviij. 20.

a Iac. 1. 31. 2. 11.
* iij. xix. xj.
b Iac. 1. 31. 2. 8.
* iij. xix. xj.
Limitas, vt supra
les sunt. elg.
§. los capellans

c Iac. 1. p. 21.
d Iac. 1. 29. 3. 6.
* iij. xvij. vj.
e Iac. 1. 29. 4. 1.
* iij. xvij. xv.

f Iac. 1. 29. 2. 3.
* iij. xvij. iij.
g Iac. 1. 30. 1. 23.
* iij. xvij. xliij.
h Iac. 1. 30. 3. 1.
* iij. xix. j.

i Iac. 1. 30. 3. 23.
* iij. xliij. xxx.
k Iac. 1. 30. 4. 1.
* iij. xix. ij. y lo menor com no puga vendre sens lo tudor sup. de menor §. encara que, y com se puguen vendre los bens dela menor. sup. de tudor. §. ningú. Y los marmessors no compren bens del defunt. sup. de testa. §. per mes.

l Iac. 1. 30. 1. 21.
* iij. xvij. xj.
m Iac. 1. 30. 4. 1.
* iij. xix. iij. concorda en lo

Que nos pot vendre.

Vendes per Cort.

Que no pot alienar lo Rey.

De Compres y vendes. Tit. viij.

senyoria de algu, com son les coses sagrades: ^a ni de deute, ^b ni de cosa litigiosa per lo actor, ni per lo reo, sino ab algun teregre que te dret en la cosa: per que en tal cas poden lo liti al altre vendre sos drets. ^c Ni poden esser venuts blats en herba: y qui ho fara, perda lo preu, y lo comprador perda lo que ha comprat, y sia tégut a la pena per dret estatuyda. ^d Y si per la Cort se fara venda de drets y actions, nós faga ab paraules generals: mas sia expres quins bens son, o quina quantitat, y qui es lo dentor, y ab quin titol, quina actio, y contra quina persona: y si sera fet ab paraules generals, sia nulle. ^e Y si actio clara sera venuda per la Cort, no la puga comprar, ni adquirir per algun titol, aduocat, ni procurador: excepto per herencia: encara q poden cõprar altres bẽs mobles, o seets. ^f Si ja no cõprara les actiõs en causa q̃s feu la venda, sent ells mateixos la instancia, per fer se pagar sos propis credits. ^g

¶ Lo Rey no pot alienar de la corona Real per ningun titol, le viles de Xatuna, Morella, ni ses aldees: Muriedre, Alzira, Castello, Burriana, Vila Real, Liria, Alapont, Ademuz, castell Phabis, ni lo castell de Poyo, ni lo castell ni alqueries d Madrona, Cullera: ni lo castell, vila, ni alqueries d Corbera, ni Penaguila: ni lo castell, vila, ni alqueries de Godalest, Castalla, Xixona, ni los lochs della Xixona, ni los castells de les dites terres, ni part de aq̃lls, ni iurisdiccions algunes, ni alguns drets: sino que tot se cõseruara en la corona Real: y lo ques contrafara, no tinga força, y puguen ho reuocar los successors. Y vol lo Rey q̃ lo Princep, o altre successor no hi contrauinga, sots pena de la maledicció de Deu y sua: ans ho haja de jurar tot princep, ans que lis preste lo homenatge. ^h Y ningun Rey contrauinga al dit priuilegi: y si contrauindra, no sia obedit per ningunes penes: y si algu hi contrauindra, y mostrar lo priuilegi se perseverara, pot esser impedit fins a matar los nuncios. ⁱ Y lo Rey promet que no alienara

Sogorb

Gouernador faga hi justicia. Pet. 2. R. 139. 2. 17. ^j iij. xix. xxxij. & R. 1. 9. 3. 18. ^k iij. xix. xxxij. & R. 154. 2. 11. ^l iij. xix. xxxij. Y venas cert censo q̃ te lo Rey sobre Valencia, pera quitar los que la ciutat se ha carregat per fer uir al Rey. Ferd. R. 304. 2. 11. ^m lxxij. ij. ij. ⁿ Pet. 2. p. 33.

a Iac. 1. 39. 3. 16.
* v. vi. xlvj.
b Iac. 1. 39. 4. 8.
* viij. iij. viij.
c Iac. 1. 3. 1. 3. *
j. vj. viij. & 62.
3. 7. * viij. viij.
vij.
d Alf. 2. p. 58. Y ningun compre ni vena, ab lo que per la esgle sia sera excomunicat. sup. d les fant elg. §. 1.
e Mar. 173. 3. 1.
* viij. viij. xij. y les vendes que foren fetes per los de la vnio foren reuocades, infr. de diuers. crims. §. no sic. y de vides per Cort. vide infr. co. §. la veda. & de pagues. §. lo que compra.
f Alf. 2. 3. 2. *
iij. lxxviiij.
g Alf. 3. 219. 4. 2
* iij. lxxix.
h Pet. 2. pri. 11.
Alf. 3. iij. xix. xxxvij. * nõ est in antiq. & iij. xix. xxxix. * nõ est in antiq. Y de algunes vendes ques ha fet de terres de reatich y de iurisdiccions, oydes les parts y colli lo ser per lo

De les Instit. Forals. Libre. III.

Sogorb de la Corona, ^a ni a Liria, ^b ni a Onda ab la jurisdicció criminal y mer imperi, ^c ni a Ontinyet, ni Biar, lleuat lo terç delme que fench donat a mossen Pere de Arres. ^d Ni sien alienades Xerica, Pina, ni les Barraques. ^e Y sia reuocada la venda feta del mer imperi de Nulles. ^f Y per que fan contribuir a Muriedre y Cullera en València, y es donada la jurisdicció a Valencia, no per ço es alienada de la corona, ni se ha contrauengut als dits privilegis. ^g Y lo castell y vall de Godaleit que estaua empenyorat al egregi Alfonso duch de Gandia, y oncle del Rey, nos desempenye durant la vida de aquell: no obstat la promissio en contrari feta. ^h Y reuocas la donació que fench feta de la vila de Liria. ⁱ Y sobre la venda del mer imperi de la Alcedia, fer si ha justicia. ^k

¶ Ni pot lo Rey alienar de la corona Real, la Albufera, Salines, ni deuesa de Valencia, ni lo terç delme del peix de la mar, ni la gabella de la sal de Valencia, ni sos termens, ni los Alfondechs, ni la Moreria, banys, forns, carnereries, peita de la Moreria, ni lo dret de cerna de presència, ni de absència: tanernes, Batlies de Moreries, ni altres drets: ni lo peatge de la ciutat, ni del Regne, ni de Tortosa: ni lo dret del faixcor, ni almodinatge, ni peixcateries, porches, taules, ni sos edificis, ni cèl·los, ni loïmes, ni senyoria directa, ni la Seca, ni lo dret del morabati, ni lo terç delme del pa, vi, hortaliza, ni altres esplets, ni carnatge, ni herbatge, ni montatge, ni pastures d bestiar, ni lo auall de Vxo, ni alqueries, fortalees, ni altres rendes ni drets de aquells, ni la ferra de Slida, ni la tinencia: castells, valls, ni alqueries, ni drets de aquells, ni Bocayrent, ab la alqueria de Alfara: ni Ontinyent, ni Biar, ab los castells, termens, y drets de aquells: ni la vila y baronia de Corbera, Riola, Polinya, Fortaleny, Anyent, Bemazit, Muncada, Lauri, Beniboquer, Benihomer, Laleudiola, Matada ab sos termens y jurisdicció civil y criminal, ni terç, ni los censos, loïmes, besants, ni altres emoluments, ni molins, torres,

Que no pot vendre lo Rey.

a Tac. 2. pr. 11. lo. 2.

b Alf. 1. p. 7.

c Alf. 3. pr. 21. Imp. R. 1533. 51. 111. v. xc.

d Ioan. 164. 2. 15. * 111. xix. xxxv.

e Ferdi. R. 255. 1. 2. * v. j. xli.

f Pet. 2. R. 112. 2. 48. * 111. v. lxxvii.

g Pet. 2. p. 121.

h Mart. 210. 2. 11. * xxxvii. j.

i Alf. 3. 111. xix. xxxvi. non est in antiq.

k Alf. 3. 111. xix. xl. * non est in antiq.

De Compres y vendes. Tit. viij.

torres, ni fortalees, ni les ciutats de Oriola, ni Alacant, ni qualsseu ol altres drets haguts, ni p hauer en lo Regne, no seran alienats, assignats, ni obligats per lo Rey en sos fills, infants, ni descendents, ni muller del Rey, ni de sos fills, ni en altra persona del mon a temps, ni per tostemps, per ninguna necessitat, ni per tenuta, ni domini, ni possessio: ans resten tostemps inseparables de la corona de Arago: y sis contrauindra, sia nulle y reuocat sens cognicio de causa, ni admetent hi appellacio, ni altre recors: encara que sia feta per algun cas per dret canonic, o civil, concedit expressament. Y si sera manat ques done la possessio, no sia obeit: ans sots deute de fidelitat li sia contradit tambe ab armes, encara que ho faça lo Governador, o altre qualseuol: y los que en tal defensa faran homicidi, sien absolts y no infamats: y los que tals coses impetraran, quiseuulla que sien, sien perseguits com crimiñosos de lesa Ma gestat, y no puga dispensarse en contrari: y si comissio sera feta en contrari, los Governadors, o altres officials no la obeixquen, sots pena de la fidelitat del Rey, mas contrauinguen hi com contra enemichs del Rey, y emulos de la corona Real: y qui impetrara tals comissions, perda la vida y los bens, applicadors al Rey, y a murs y valls, y als que hi resistiran. ^a

Venda per Cort.

¶ La venda ques fara per Cort per pagar creedors de cosa moble, subastes deu dies: si sera de cosa seent, subastes trenta dies, y apres sia ferma. ^b Y si lo corredor no subastara continuament la dita cosa, per cada dia q cessara, pague deu sous a la Cort y al senyor de la cosa ques subastara. ^c Y officials Reals no cōpren cosa ques vena per Cort. ^d Y los eseruians de la Cort no compren la tal cosa pera si, ni pera altri, sots pena del preu de la cosa: y pot sen fer inquisicio. ^e

Si vendra cosa immoble per pagar estranjer.

¶ Qui haura comprat per Cort cosa immoble, que sera venuda per pagar home estrany, que no haura fermaça pera assegurar la cosa al comprador, esta seguri: si altre creador mes antich, que te la cosa especialmēt,

a Alf. 3. pr. 5. & pr. 6. & p. 7. Fer. 2. p. 2. Ioan. 111. xix. xxxv. * no est in antiq. Alf. 3. 111. xix. xxxvii. * non est in antiq.

b Tac. 1. 61. l. 13. * viij. v. x. Alf. 3. 210. 1. 2. * viij. v. xiiij.

c Alf. 1. 95. 2. 22. * ix. xxxiii. c. y com se pole de manda contral comprador de Cort. inf. de de man. §. fin.

d Tac. 1. 9. 4. 17. * ij. viij. xxiiij.

e Alf. 1. 88. 4. 6. * 111. lxxviij. de vèdes de Cort. sup. cod. §. no pot & inf. de pagues. §. lo que compra.

V o gene-

De les Institu. Forals. Libre. III.

o generalment obligada, no tenia posada demanda en la Cort contral deutor, hauent subhastat la cosa per trenta dies continuos: dient en la subhastacio, que qui pretengares en la cosa, ho diga dins los dits trenta dies: y passats aquells no sien mes oyts los creadors q estaran en lo Regne de Valencia: y lo creador que rebra lo preu, prometa y obligue los bens a la Cort, que si algu apparra que haja dret en la cosa, que ell estara a dret per lo que haura rebut, sino haura preferit. ^a Lo que ha loch en los creadors que tenen en la cosa dret de hypotheca, o tenen la cosa obligada en obligacio general, o especial: mas no sia entes en los creadors que tenen dret de possessio, o de propietat, com seria senyor, emphitheota, laurador, usufructuari, porciari, o altres semblants: los quals no poden esser prejudicats, sino foren presents e oynts en la subhastacio. ^b

Com valga la venda.

¶ Apres que la venda sera feta de cosa moble, o imoble, hauent se auengut del preu, y axi se proue: encara que la cosa no sia liurada, ni lo preu pagat, ni hi haja acte, ni fermança, ni possessio, tant que sien dona des arres, com que no sien donades, ninguna de les parts sen pot penedir. Y lo venedor es tengut a donar la cosa, y lo comprador lo preu, com en los contractes baste lo consentiment de les parts. ^c Y lo venedor pora demanar lo preu, mas no la cosa. ^d Y si lo venedor dona la cosa sens que li fos pagada, no es feta la cosa del comprador fins que haja pagat, o satisfet al venedor, donant li fermança, o fiantle lo comprador del venedor. ^e Y si lo comprador, o arrendador no tindra de que pagar lo preu de la cosa comprada, o arrendada, estiga pres fins que haja pagat: y sino tindra de que menjar en la preso, done li lo creador pa y aygua. ^f Mas lo venedor de cosa moble, o semouent, deu demanar lo preu de la cosa dins vn any, y aquell passat no sia oyt, sino mostra lo deute ab carta, o penyora, o altra cautela, o no loy confessa la part. ^g Y si vna

Com se paga lo preu.

^a Iac. i. 60. 4. 2.
^{* viij. v. ix.}

^b Pet. i. 114. 1.
^{9. * viij. v. xi.}

^c Iac. i. 29. 2. 4.
<sup>* iij. xvij. iij.
& 29. 4. 16. * iij.
xvii. xv.</sup>

^d Iac. i. 29. 3. 7.
^{* iij. xvij. vii.}

^e Iac. i. 30. 2. 24.
<sup>* iij. xvij. xx.
iij.</sup>

^f Mar. 171. 1. 1.
<sup>* j. v. xv. y com
se porte lo juhi
per lo preu de
la cosa venuda.
sup. de juhi. 9.
quant algu.</sup>

^g Mar. 171. 2. 3.
^{* viij. j. xvij.}

De compres y vendes. Tit. viij.

307

si vna cosa sera venuda a molts, millor dret tello primer comprador, encara que al segon sia liurada la possessio. ^a

Quina venda no val.

¶ Si alguna venda sera feta de cosa q sera cremada, no sabent ho lo comprador, ni venedor, o sabent ho lo venedor a soles, no val la venda: mas si ho sabia lo comprador, val la venda, encara que no ho sabes lo venedor. ^b Ni val la venda que sera feta sense concordar del preu. ^c Mas si algu vendra, o logara per lo preu que tal dira, val la venda, si aquell tercer dira lo preu, y sino voldra, o no pora dir lo, no val la venda, com a feta sense preu. ^d Y si fiament sera fet acte de venda de cosa que sia empenyorada, no val la venda. ^e

Que se entē en la venda.

¶ Aquell que ha hagut la cosa del altre, no pot esser en aquella cosa de millor condicio que era aquell de qui la hague. ^f Com ningu puga transferir en altre mes dret del que te. ^g Y qui vendra cosa que no es sua, si apres li peruenbra, deu cumplir la venda, y liurar la cosa venuda, y liurada no la pot cobrar. ^h Y si adalgu sera feta venda, legat, o altra dexta de alguna cosa, deu li liurar aquella cosa ab los fruyts pendents no cultits, ni segats, ni arrancats, com sien part de la cosa. ⁱ Y si camp vehi a la mar sera venut, no si mesure lo ribatge, com sia compu, axi com les carreres publicques. ^k Y si seran venuts los fruyts, nos enten que hi sia venut lo delme, ni premieia, ni cens, ni altra part: ans ho deu pagar lo comprador, sens deduir ho del preu. ^l

Note regres lo primer venedor contralas drets comprador de cosa moble.

¶ Quant vna cosa moble, o semouent, sera venuda moltes vegades de vns en altres, lo primer, ni altre venedor no ha regres contral darrer comprador a la cosa venuda, encara que ans se hagues aturat senyoria, o propietat: ans lo comprador darrer esta segur contrals venedors, hauent pagat, o estant prompte per pagar lo preu de la cosa, restants los drets saluos a algun venedor contra son comprador. ^m

¶ Si la cosa venuda apres de feta la venda perira en poder

^a Iac. i. 17. 2. 2.
<sup>* iij. xij. ij. y co
sia transferida
la possessio de
la cosa donada.
sup. de donat. 9
qualseuol.
^b Iac. i. 30. 2. 25
<sup>* iij. xvij. xxv
^c Iac. i. 30. 1. 19
<sup>* iij. xvij. xix.
^d Iac. i. 30. 1. 22
<sup>* iij. xvij. xxij.
^e Iac. i. 26. 1. 2.
<sup>* iij. x. ij.
^f Iac. i. 73. 4. 4.
<sup>* ix. xv. iij. Y
qui compra en
nom de altre
acquirix al se
nyor. su. de pro
cur. 9. la sentē.
^g Iac. i. 73. 4. 3.
<sup>* ix. xv. iij.
^h Iac. i. 29. 3. 12
<sup>* iij. xvij. xij.
& 61. 3. 20. * viij
v. xxvij.
ⁱ Iac. i. 29. 4. 14.
<sup>* iij. xvij. xiiij.
Y lo que compra
ra cosa censida
per franca. inf.
de col. dona. a
cens. 9. encara
que. Y qui co
prara cosa fur
tada. inf. de fur.
9.
^k Iac. i. 29. 3. 11
<sup>* iij. xvij. xj.
^l Iac. i. 30. 2. 27
<sup>* iij. xvij. xx
vij.
^m Mar. 171. 2. 2
^{* iij. xvij. xxv.}</sup></sup></sup></sup></sup></sup></sup></sup></sup></sup></sup>

De les Instit. Forals. Libre. III.

poder del venedor sense sa culpa, com estigues aparetlat a liurar la cosa pagant lis lo preu, es a dany del comprador, y es tengut a pagar lo preu, encara que la cosa no se li haja liurat. ^a Y si lo venedor no voldra liurar al comprador lo oli, o vi que li haura venut, es li tengut de tot lo interes de la cosa: com es lo preu que haura creixcut, y no lo interes quen trauria mercadejant, lo qual es fora la cosa: y ha loch en tota cosa venuda, com en semblants coses sia vn mateix juhi, e dret. ^b

^c Qui vendra alguna bestia, deu dir quin vici te. Y si apres de feta la venda de bestia, esclau, casa, o biga, si descubri algun mal descubert, non es tengut lo venedor: y si sera mal cubert que lo venedor nol haja dit, es tengut a restituir lo preu, y refer lo dany, y cobrar la cosa, si dins dos mesos li sera demanada, y lo comprador prouara que la cosa tenia aquell vici en poder del venedor, y no es tengut altrament. ^d Y qui en encant, o altra part vendra esclau, o bestia, qualseuol que sia, si tenia vici amagat, com seria en esclau que cau de gota, o flux d' fanch, o mut, o fort, o altres semblants: o bestia que torne arrere, o repropria, lo qual tenia ans ques venes, si lo amo no ho sabia, deu tornar lo preu de la cosa, si li ha donat mes del ques donara sis sabera lo vici: y si lo venedor ho sabia, torne tot lo preu, y cobre la cosa venuda: mas si lo vici sera manifest, com seria lo esclau geperut, o nafrat, o senyal de nafres, o es contret, o sech, o laganyos, o sense algun membre, o lepros, o ronyos, o altres semblants, no es tengut lo venedor. ^e Y lo que en encant vendra Sarrahi, sols ven aquell ab les robes que porta per ornament de sa persona, y no les altres que te manifesta-ment, o amagada. ^f

Si la cosa venuda tindra vici.

^g Si venda sera feta per força, no val, y pot se rescindir. ^h Y ningú pot esser forçat a fer compra, ni venda que li sia danyosa. ⁱ Y si major de vint anys fara veda ab jurament, no sia desfeta. ^j Ni per esser feta la venda

^a Iac. 1. 29. 3. 10
* iij. xvij. x. &
29. 4. 13. * iij.
xvii. xij.

^b Iac. 1. 30. 2. 26
* iij. xvij. xx.
vi.

^c Iac. 1. 30. 1. 17.
* iij. xvij. xvij.

^d Iac. 1. 30. 1. 18
* iij. xvij. xvij.

^e Iac. 1. 74. 3. 9.
* iij. xvij. ix.

^f Iac. 1. 74. 3. 5.
* ix. xvi. vii.

^g Iac. 1. 10. 3. 1.
* ij. xj. 1. & 31. 3. 1
* iij. xx. j.

^h Iac. 1. 47. 2. 2.
* vj. vij. ij.

ⁱ Iac. 1. 17. 4. 4.
* ij. xiiij. iij.

De Loguers. Tit. ix.

309

^a Quina venda en lo loch ho no esta la cosa, pot esser reuocada. ^b Y qui fermara en venda de cosa en que ell tenia dret, no sabent ho, no li perjudica: mas si ho sabia, prejudicial, y no ho pot cobrar. ^c Y lo pintor que posa or per argent, o vna cosa per altra: y tot altre oficial que vendra vna cosa per altra, perda la cosa y pague xixanta sous al Rey y a la part. ^d

^e Tota venda que sera feta per menys de la mitat del just preu, no val: y lo venedor tornant lo que haura rebut, pot cobrar la cosa, si lo comprador no fa culpliment al just preu. ^f Entes que lauors es enganat lo venedor en mes de la mitat del just preu, quant la cosa q' valia vint dona per nou: y lo comprador quant del que valia deu dona setze. ^g Y per menys del just preu es feta la venda, quant de la cosa venuda no sen paga la mitat del just preu que valia lo dia ques vene, y pot esser desfeta dins tres anys. ^h Y val la venda q' sera feta per la mitat del just preu, y no li ha engan en mes de la mitat. ⁱ Y qui fara venda a menor de vint y cinch anys, casat, o no casat, retengut, o no retengut en patria potestat, per gran preu ab carregament de censal, pera reuendre per menor preu, per arribar a cotants, perda la cosa venuda, y lo carregament del censal, y pague cent ducats al Rey, al espital, y al acusador: y lo comprador no sia tengut a pagar lo preu: y tambe ha loch en los majors de vint y cinch anys, si seran enganats vltra la mitat del just preu. Y lo notari y corredor que hi entreuindran, sien priuats de sos officis, y paguen cent ducats partidors com es dit, excepto si lo hu de aquells acusara, perque lo tal guanyara lo terç del acusador, y sera absolt de la pena en que era caygut. ^j

Venda ab engany com se rescindisca.

^a Iac. 1. 29. 2. 7.
* iij. xvij. j.

^b Iac. 1. 43. 2. 23
* vj. iij. xxxiij.
y li en la veda
hi haura engan
com se desfeta.
inf. de mal eng.
in prin.

^c Iac. 1. 64. 4. 3.
* ix. iij. iij.

^d Iac. 1. 31. 3. 2.
* iij. xx. ij.

^e Iac. 1. 31. 3. 3.
* iij. xx. iij.

^f Iac. 1. 31. 3. 5.
* iij. xx. v.

^g Iac. 1. 31. 3. 4.
* iij. xx. iij. No
obsta lo engan
en mes de la mi
tat en los con
traetes dloguer
inf. de loguer. §
1. Cabi. inf. de
camb. in prin.
Transactio. su.
de pad. in prin.
ni cens. inf. de
dret de cos. que
ser. don. a cens.
§. 1.
h Imp. 1533. 4.
11. * iij. xxij.
lxvj.

DE LOGVERS.

TITOL IX.

V 3 Loguer

De les Instituta. Forals. Libre. III.

Ques pot fer d
la cosa logada.

Loguer es quāt la cosa se dona per preu, a profit de quil dona, y de quil pren. Y lo que tindra cosa logada pot logarla a altre per lo mateix preu, per lo mateix temps que late. Y si tenint la logada a cert temps, ans de cumplir aquell ne voldra exir lo logater, deu pagar per tot lo temps, y pot logar la cosa a altre, ab que no la logue a tafur, jugador, ladre, putaner, ni alcauot, per lo temps que li resta: y torne-la passat aquell temps: y si per culpa sua, o de aquell a qui la relloga, sera pijorada, esmencho a coneguda de bons homens. Y si lo que tindra la cosa logada, o comanada, la vendra sens voluntat del senyor, torne li la cosa en doble. Y lo que dona cosa a loguer es donada tambe per son hereu; y qui la prengue deu tenir li son hereu axi com lo que la prengue. Y si algu logara la cosa que no es sua al senyor de la cosa, no val lo loguer: mas la senyoria de la cosa passa al que la reb en lo loguer.

Com nos ref
cindexca lo lo
guer.

Com se pot ve
dre la cosa loga
da.

Com se pague
lo loguer.

No pot esser desfet lo loguer p ques trobe quin done mes del doble, ni per que sen pague mes del doble del que val. Y lo q haura donat casa a loguer, deu dexar hi estar al logater per lo temps que les haura logades: y nol ne pot fer exir, sino venent la per pobre, o per pagar son rescato: venent la lo justiciapera pagar deutes del amo: o per estar hi lo amo, essentle cremada, o assollada la casa sion lo amo estaua, de modo que no si puga estar: y pague per lo que hi sera estat: y cremantle la casa logada, pot lo senyor mobarla, y lo logater tornar hi, si voldra, a cumplir lo temps que no hi estigue, o que loy leue del loguer.

Qui dona cosa a loguer, si sera couengut en que ha de esser pagat, no es tengut a pendre la paga en altra cosa. Y pot penyorar, o destrenyer lo logater, o altres rebudes de la cosa logada, de la propria autoritat. Y totes les coses que estan posades en la cosa logada,

De Companyia. Tit. x.

311

la logada, son obligades per lo loguer y pijoraments, y poden esser penyorades sens Cort ni saig. Y si algu sera logat a fer certes obres dins cert temps, deu li pagar lo loguer de tot lo temps, sino estigue per ell de fer lo que li hauria promes. Y sino sera concordat en quin temps se pagara lo loguer, deu se pagar en tres pagues, començant la primera en les calendes de Giner.

Si lo que haura pres cosa a loguer la perda, deu la tornar, si nos mostra desculpata. Y qui prengue a guardar cosa per loguer, es tengut al dany de la cosa. Y lo que sera logat a guardar bestia, si la bestia morra per la culpa, donen altra de la mateixa natura y valor, y paguelis per la guarda lo loguer degut. Y si sera logat algun esclau, o bestia, que lo amo solia tenir soit, si aquell fugira, non es tengut lo logater, ni si mor sens culpa del logater, ni sis damnificaran barallantse: mas lo logater deu departirlos, si pot: y si ls logaua del guardia pera certa obra, non es tengut si fugen: y sis perdran per altres maneres, es ne tengut lo logater en tant quant lo senyor jurara q valien, seta tachacio per lo justicia.

lo que prena
loguer de que
es tengut.

DE COMPANYIA.

TITOL X.

Dre la companyia tant quant les parts voldran, o tant quant hauran concordat. Y partixquense los companyons lo ques guanyara en la companyia, sino sera cosa guanyada per ladronici, o malefici, com en tal cosa sia millor la condicio del que la possehir.

DE CAMBIS.

TITOL XI.

V 4 En la

De les Institu. Forals. Libre. III.

EN la ciutat de Valencia poden los llo-
rats tenir hi vna taula de cambi, assegura-
da ab fermances, com es acostumat,
podent fer en aquella los estatuts queis
parra, los quals te lo Rey p' approuats,
y guarden si los privilegis y ordinacions de aquella. ^a
Y lo cambiador done fermança de restituyr la cosa que
li sera acomanada. ^b Y los que donaran fermances,
tinguen tapit, y los altres no; y los que faran les fermàn-
ces obliguense principalment, y aço se notifique cas-
cun any per lo justicia ab crida. ^c Y si cambi sera fet
per força, o per por, no val. ^d Y no sia desfet lo cam-
bi per hauer ne pagat lo quil ha pres mes del doble: o
per trobarne mes del doble lo quel ha donat. ^e Y lo
que no pagara lo cambi, es tengut a preso. ^f

DE EVICTIONS.

TITOL XII.

Qui es tengut
de euiçtio, o no

LOta venda se enten esser feta ab eui-
çtio, encara que no sia expres. ^a Y
tot venedor, o cambiador que veda
la cosa en son nom propi, encara que
sia cosa de altri, es tengut de euiçtio
tacitament: mas si la venia en nom de
altri com a tudor, o procurador, non es tengut, sino
sera expres: mas es ne tengut lo senyor de aquella co-
sa. ^b Y lo venedor no sols es tengut per la euiçtio p-
lo preu que fonch donat per la cosa, pero encara per
lo que sera creixent: y si sera minuat, es a dany del co-
prador. ^c Y lo que vendra esclaua prenyada, es ten-
gut de euiçtio per la mare y per lo fill. ^d Y lo sogre
tengut al gendre de euiçtio, per lo dot que haura
donat a la filla, y tambe la muller hi es tenguda al ma-
rit, si tindra altres bens. ^e Y lo que donara alguna
cosa es

^a Mart. pri. 18.
Impe. 1542. 9.3.
36. * xcvi. iiii. j.

^b Petr. 1. 96. 3.
24. * xxi. iiii. j. j.
& p. 12.

^c Iac. 1. p. 105.
& p. 145.

^d Iac. 1. 29. 3. 8.
* iiii. xviii. viii.

^e Iac. 1. 31. 3. 6.
* iiii. xx. vi.

^f Imp. 1542. 15.
2. 65. * xcix. iiii.
j. Y com pot lo
Capitol de la
Seu de València
bens seents ab
cauallers. supr.
de les sant. egl.
§. los capellans.

^g Iac. 1. 60. 2. 1.
* viii. v. j.

^h Iac. 1. 60. 2. 4.
* viii. v. iiii.

ⁱ Iac. 1. 60. 4. 11.
* viii. v. xix.

^k Iac. 1. 60. 4.
10. * viii. v.
xviii.

^l Iac. 1. 61. 2. 16.
* viii. v. xxiii.

De Euiçtions. Tit. xij.

313

cosa es tengut de euiçtio, si ja lo que la rebe no sabia
que la cosa no era del donador, o que no la podia do-
nar. ^a Y lo que vendra penyorat com a creedor, no es
tengut de euiçtio, sino ho expresa, o sino sabia que la
cosa no era del que la empeña: mas es ne tengut lo se-
nyor de la tal cosa. ^b Y si lo comprador haura pos-
sehit la cosa per trenta anys, no es tengut lo venedor
de euiçtio. ^c Y si lo deutor donara al creedor camp,
o altra cosa per paga, es com venedor, y per ço es ten-
gut de euiçtio. ^d

Com se pot ex-
cutar per la e-
uiçtio.

Aquell a qui la cosa sera euenguda pot instar
manament executori contra son auçtor, o contra los
altres antecessors obligats de euiçtio, lo que mes vold-
ra, encara que en la carta de la euiçtio no sia expres,
ni sia executoria, hauent los primer intimat lo pleit
dins deu dies apres de començat, pera que mostre sa
defensa, si la necessitat de dita intima noli fonch re-
mesa per sos auçtors: y lo euengut, essent satisfet, deu
fer cessio effeaz al demanat fora de ses obligacions, e
contraçtes propis, pera que tinga regres contra sos
precessors, o hereus de aquells: y puga instar mana-
ment executori contra aquells, per lo que ab actes, o
ab sentència constara: mas per les altres coses, com fe-
rien mes valença, o milleraments de la cosa euenguda,
dels peses, danys, o interessos, sia procehit per via
ordinaria, y conegas summariament. ^e Y si al com-
prador sera euenguda la cosa comprada, hauet ho no-
tificat al venedor, pot demanar la fermança, encara q
no lo hi haja notificat. ^f Y si la cosa sera euenguda
en tot, o en part, te regres lo comprador contra el vene-
dor, per aquella part que li fonch euenguda, si sera mil-
lor, o piyor, feta estimacio del just valor de aquella. ^g

Com no es tē-
gut lo venedor
de euiçtio.

No pot lo comprador demanar al venedor per
la euiçtio, quant lo comprador no denuncia al vene-
dor, o son hereu com lis demanaua la cosa. Y quant
comprador no voldra comparexer en juhi, y quant
comparent aquell, encara que lo venedor, o fermança
no fossen

^a Iac. 1. 61. 3. 21.
* viii. v. xxix.

^b Iac. 1. 60. 3. 6.
* ix. v. vj.

^c Iac. 1. 61. 2. 15.
* viii. v. xxij.
Alf. 3. 233. 1. 1. *
viii. v. xxii. per
aço se corrig. lo
dit. Iac. 1. hom
diu per trenta
dies.

^d Iac. 1. 29. 3. 5.
* iiii. xviii. v.

^e Mart. 175. 1. 30
* viii. v. xxxj.
p' aço se corrig.
Iac. 1. 61. 3. 22. *
viii. v. xxx. hō
se pot notificar
fins a la senten-
cia ans de con-
clus en la cau-
sa.

^f Iac. 1. 60. 2. 2.
* viii. v. ij.

^g Iac. 1. 61. 1. 12.
* viii. v. xx.

De les Instit. Forals. Libre. III.

no fossen presents, fench injustament condemnat. ^a Excepto si lo comprador notifica al venedor lo pleyt: perque en tal cas la injusta condemnacio, feta per error, o ignorancia del jutge, no perjudica al comprador. ^b Ni tampoch te regres lo comprador contral demanador, si aquell fench condemnat per que passa per lo jurament del demanador. ^c

¶ Lo venedor pot defensar lo pleyt mogut al cõprador si vol, y si ho haura promes al cõprador, y aquell ho demana, pot esser hi forçat: o sino lo pleyt se porte ab lo possedidor, lo qual nol pot allõgar per raho del auctor, o per la absencia. ^d Y si molts seran tenguts per la euictio, cascu per lo tot, sien citats per la Cort dins tres dies apres de fet a ellis lo clam: o si ni ha algũs absents, los se done curador als bens de aquells, y tots junts facen vn procurador que defente lo pleyt: y si lo procurador sera vençut, tots dehuẽ pagar per yguals parts: y si algu no sera pagador, paguen los altres. ^e Y si hu de molts hereus vene tots los bens de la herencia presents los altres, y no contradients, y rebents lo preu, y apres los bens foren euenguts, tots los hereus son tenguts al comprador, com sia vist que cada hu vene sa part. ^f

¶ Si lo comprador no haura pagat lo preu de la cosa, y altra persona li dira que te dret en aquella, no deu pagar lo preu que no sia assegurat que sera guardat de dany: y ans quel pague moga lo venedor demanda contra aquell que diu te dret en la cosa, que diga quin dret hi te. Y si aquell no voldra entrar en pleyt, la Cort force lo a que diga lo dret que hi te, y quel segueixa. Y si sera condemnat, o dins deu dies no dira quin dret hi te, la Cort ferme la venda, y lo comprador pague lo preu. ^g Y lo que compra cosa de la Cort, o de creador, que la vene per obs de esser pagat de son deute, lo comprador quant sera pagat deu donar al comprador los drets que te contral deutor, y bens de aquell, per raho de aquella cosa. ^h

De Fermã-

a Iac. 1. 68. 2. 3.
* viij. v. iij.
b Iac. 1. 61. 3. 23
* viij. v. xxxij.
c Iac. 1. 61. 2. 17
* viij. v. xxv.
d Iac. 1. 60. 3. 5.
* viij. v. v.
e Iac. 1. 61. 1. 14
* viij. v. xxi.
f Iac. 1. 61. 3. 19.
* viij. v. xxvij.

Nota, secun-
dũ verba istius
fori requiri per
ceptionem pro
ti, & ita cõcor-
dat gl. in l. qui-
dã. ff. de euic-
tione licet de iure cõ-
muni cõtrariũ
sit, & contra di-
ctam glo. teneri
audiri viua vo-
ce a Dño meo
Nicolao Gra-
ciano Papia le-
gente, & opti-
mẽ. Sed in so-
cio vendente
rem commu-
nem, nõ requi-
ritur perceptio
pretij. vt colligi-
go ex verbis so-
ri, quem habes.
sup. de comp. y
vẽ. §. lo hereu.
g Iac. 1. 60. 3. 7.
* viij. v. vij.
h Iac. 1. 60. 4.
8. * viij. v. viij.

De Fermances, &c. Tit. xiiij.

DE FERMANCES, y donar seguretat. TITOL XIII.

Quina fermã-
sa val, o no.

Aucuna persona pot esser fermaça per altre, absent, o present: per si, o per missatger: tambe contra voluntat del deutor. Y per donarse fermaça, no perço resta abolt lo principal deutor, si expressament no ho haura fet lo creador. ^a Y deu esser rebut en fermaça, aquell que en la ciutat possedira alguna cosa. ^b Y qui donara per fermaça alguna dona, o persona vil, o menor de vint anys, tant val com que no la hagues donada. ^c Ni valla fermaça del que ses obligat estant en la preso, o per altra por: ni hi es tengut lo principal obligat. ^d Y si molts seran fermaça, no es tengut hu per lo tot, si en la carta no sera expres: o la altra fermaça no tenia de que pagar. ^e Y los hereus del que feu fermaça tambe son tenguts per aquella: ^f si viuint lo defunct fench clamat, o començat lo pleyt per la fermaça, o lo defunct hi obliga los bens. ^g

¶ Aquell que haura fet fermaça, pot esser demanat, si lo principal deutor morra, o sen yra, sino li restaua hereu, o bens. ^h Y no sia demanat ans que lo principal deutor, sino fench principal obligat, o no renuncia al dit benefici. ⁱ Y pertanyen a la fermaça les matexes excepcions que al principal deutor: com serien excepcions de conuinença feta ab lo deutor, de no demanar lo deute, o de sentencia donada en fuor del deutor, o de engan fet al deutor, o inualidat la obligacio per esser feta per por, o altres semblants excepcions. Mas no li pertanyen les excepcions que pertanyen al deutor per priuilegi particular, com rien les excepcions que pertanyen al menor per benefici de la edat, que pot desfer lo que haura fet: o a per-
sona

a Iac. 1. 24. 2. 2.
* iij. vij. ij.

b Iac. 1. 58. 4. 9.
* viij. iij. ix.

c Iac. 1. 58. 4. 7.
* viij. iij. vij.

d Iac. 1. 10. 3. 6.
* i. x. yj.

e Iac. 1. 59. 1. 12.
* viij. iij. xij.

f Iac. 1. 24. 2. 1.
* iij. vij. j. & 58.
3. 1. * viij. iij. j.

g Iac. 1. 58. 3. 2.
* viij. iij. dehuẽ
donar ferma-
ça lo usufru-
ctuari. sup. del
usufr. in prin. y
lo cambiador.
sup. de camb. in
prin.

h Iac. 1. 58. 4. 6.
* viij. iij. vj.

i Iac. 1. 58. 4. 10.
* viij. iij. x.

De les Instit. Forals. Libre. III.

sona religiosa, que no pot obligar-se sens licència de son superior: o les que pertanyen al marit, o muller, pare, fill, gendre, sogre, e nora: patro, y libert: o los companys de tots sos bens: o qui voluntariament se obliga a donar alguna cosa: los quals no poden esser condemnats los uns per los altres, sino en tant quant poden fer: les quals excepcions no pot allegar la fermança en sa defensa. ^a

Si la fermança
hauia pagar.

¶ Si lo que haura fet fermança pagara lo deute, apres del dia de la paga pot cobrarho del principal deutor, encara que ho haja pagat sens manament de aquell. ^b Y si paga ab vsures, cobrehu ab vsures. ^c Mas no pot demanar al principal deutor ans que haja pagat lo deute, o donada penyora, o sera estat obligat per cinch anys, o sera estat condemnat per sentència, o lo deutor començara a malmetre sos bens. Ni pot dir que lo creador demane primer les coses del deutor: y essent lo deutor absent, pot demanar temps convenient pera portar lo deutor, pera saber si lo deute es pagat, o no: si ja no haura renunciat a daquest benefici. ^d Y si lo que feu fermança compra del creador les penyores que lo principal obligat dona al creador, millor li es tornarles ab los fruyts que a bona fe ne haura rebut, tornantli lo preu quen haura pagat: perq no lis pose demanda de engan de fe trencada. ^e

Com se cerque
fermança.

¶ Donant lo habitador de Valencia seguretat per lo que l'fera demanat, sia saluo ab totes ses coses anar y eitant y tornant. Y quant voldra cercar fermança, tinga vn dia, o dos pera cercarla, si tindra seents, o casa poblada: y si non tindra, vagen ab ell vn saig, o dos, fins que haja trobat fermança. Y sia o la trobara, o no la voldra donar, sia posat en la preso, y de allí se defenle com si no fos pres. ^f Y qui jurara que no pot donar fermança, done caplleuador de sa persona, sots pena a arlotje del jutge, y entretant procehixca son dret: y sis comet la pena de la caplleura, sia pagat lo actor dels dos terços de aquella, y lo altre terç al Rey applicador,

a Tac. 1. 59. 7. 14.
* vii. iij. xiii.

b Tac. 1. 25. 4. 11.
* iij. xvj. v. &
58. 4. 11. * vii.
iij. xj. com co-
bre qui haura
fet fermança a
censal. sup. de
dret de col. quo
ser. don. a cens.
§. aquell.

c Tac. 1. 26. 4. 2.
* iij. xiii. x.

d Tac. 1. 58. 3. 3.
* vii. iij. iij. Y
primer se ha de
demanar la fer-
mança que los
tercers posselli-
dors. inf. de de-
mand. §. dema-
da. Y pot esser
demanat lo ma-
rit que sera fer-
mança per la
muller. ibi. §.
no pot, y no
val la fermança
feta per la
muller al marit
sino sera ab ja-
rament. sup. de
obl. §. quanti.

e Tac. 1. 10. 4. 1.
* i. xij. j.

f Tac. 1. 4. 3. 2. *
v. vii.

De Fermances, &c. Tit. xiiij.

317

dor. ^a Excepto en los casos en los quals per Fur lo conuengut se deu defensar estant pres. ^b

¶ Sia pres per fermança tal que puga pagar, e puga esser destret per la Cort. ^c Y per ço no hi sia admes capella, si ja no tindra de realench tant, que baste per al que assegura. ^d Ni sia admes menor de vint anys, perque no pot fer son dany. ^e Y sia la fermança tengut a tanta quantitat com es la cosa que es demana. ^f Y si sera presa menys sufficient, demanes tal q bastey si lo reo no la voldra, o no la pora donar, estiga pres. ^g Y si per cas vindra la fermança a pobrea, done sen altra. ^h Y si lo demanat per cosa moble no dona fermança, y sera sospitos, acomanes la cosa en loch segut fins que haja assegurat, o fins q sia lo pleyt determinat. ⁱ Y no deu donar fermança lo executant per les despeses faedores en la execucio del lustrne que sera pagat per la cosa venuda, ans aquelles se han de pagar del preu de la cosa. ^k Y no sia admesa en pleyt de manifesta trahicio, que sera o per confelsio, o per cosa jutjada. ^l

Com pague la
fermança per lo
deutor fugit, o
abatut.

¶ Quant lo principal apres que li sonch feta la fermança fugira, o morira, o sera condemnat a mort per algun malefici, la fermança es tengut a pagar lo deute, en tant quant los bens del mort, o fugit, o condemnat no bastaran: dels quals deu esser feta paga ans que la fermança sia demanat: e si la fermança apres de aquella feta, cometra crim per lo qual lis confisquen los bens, pagues primer lo deute, ans que los bens sien confiscats. ^m Y qui feu fermança a corredor que suggue, o se abate, pague, o estiga pres fins que haja pagat, y per lo cobrar pot fer pèdre al corredor, y tenir lo pres fins que satisfaga. ⁿ

Mercaders estrā-
gers com asse-
guren.

¶ Los mercaders poden pendre seguretat de Christians y de Sarrahins per raho de mercaderies, encara que aquells sien enemichs del Rey, com nols porcoses vedades. ^o Y los tornadors que donaran los mercaders estrāgets a restituyr lo quels sera pagat per

a Per. 2. 104. 4.
4. * j. vii. & 108
4. 25. * j. v. x. &
116. 2. 4. * j. v. xj
De materia de
caplleuadors. *
inf. d. diu. crims
§. si algu. y del
dret del fisch.
§. los fiscals. y
de offi. dels al-
gua §. si sera.

b Mar. 168. 2. 1.
* j. v. xij.

c Tac. 1. 4. 4. 7. *
j. v. xij.

d Tac. 1. 4. 4. 8. *
j. v. xvi.

e Tac. 1. 4. 4. 10.
* j. v. xviii.

f Tac. 1. 4. 4. 11.
* j. v. xiii.

g Tac. 1. 4. 3. 3. *
j. v. xv.

h Tac. 1. 4. 4. 9.
* j. v. vxi.

i Tac. 1. 12. 3. 16.
* ij. xv. xvi.

k Mar. 168. 2. 2.
* vii. v. xiii.

l com la donen
los q trahuē vi-
tualles del Reg-
ne. sup. d. vitua-
lles. §. les vitua-
lles. y cō assegu-
re lo peurador.
sup. de procur.
§. En volutat.

m Tac. 1. 4. 3. 5. *
j. v. xx.

n Tac. 1. 4. 4. 12.
* j. v. xxi.

o Tac. 2. p. 120.
o Tac. 1. 4. 4. 6.

* j. v. xxiiij.

De les Instit. Forals. Libre. III.

Cort, sols sic obligats per sis mesos a restituyr lo quels fonch pagat, hauent fet crida que los creadors q pre-
tenguesen pocioritat compareguesen dins aquells,
los quals passats no tinguen acuo contra los torna-
dors. ^a

DE ACTIONS, EX- cepcions, y repliques.

TITOL XIII.

Accio, es demanda conuenient de aquell
quis clama. ^b Excepcio, es definimēt
de demanda, per lo qual aquell que es
demanat se defen cōtral demandador. ^c
Y nos allegue en execucio de obliga-
cio, sino sera de fals, o prouada ab acte. ^d Replica-
cio, es definimēt de excepcio per lo qual se defen lo
demanador contra la excepcio del demanat. ^e

DE LES COSES QUE SE- ran fetes per força, o per por.

TITOL XV.

Si algu haura fet alguna veda, donacio,
o transaccio, promissio, cambi, o altre
acte obligatori: y prouara esser feta per
força, o per por, no val. Y si quant sera
fora de la força, o por, voldra rescindir-
la, pot ferho. ^f Y si sera fet pacte de remissio, renun-
ciacio, o definicio, no val si sera fet ab engan, o força,
or, encara que sia feta ab sagrament. ^g Y si lo axi
obligat donara fermança, no son tenguts lo principal,
ni la fermança. ^h Y si apres que algu haura promes
alguna

^a Iac. 2. 255. 4. 1.
^{* non est in no.}
^{& p. 27. & p. 29.}
^b Iac. 1. 73. 2. 5.
^{* ix. xv. v. Y cō}
^{no poden esser}
^{donades a lliors.}
^{supr. de donat.}
^{§. veda. y com}
^{nos venen. su.}
^{de cōp. y vend.}
^{§. no pot.}

^c Iac. 1. 73. 2. 6.
^{* ix. xv. vj. com}
^{se prouen les}
^{excepcions. infr.}
^{de proues. in}
^{prin. & §. 1.}

^d Petr. 2. 121. 2. 3.
^{* vij. iij. ix.}

^e Iac. 1. 73. 2. 7.
^{* ix. xv. vij.}

^f Iac. 1. 10. 3. 1. ^{*}
^{ij. xj. & 10. 3. 2.}
^{* ij. xi. ij. & 10. 3.}
^{3. * ij. xj. iij. &}
^{29. 3. 8. * iij.}
^{xvij. vij.}

^g Iac. 1. 7. 4. 12.
^{* ij. iij. xij.}

^h Iac. 1. 10. 3. 6.
^{* ij. xj. vj.}

De mal engan. Tit. xvj.

319

alguna cosa per força, la paga voluntariament, no pot
apres allegar la força pera cobrar lo que axi haura pa-
gat. ^a Y lo comprador que sera tret per força de la
cosa comprada, no per ço demane al venedor, sino a
daquell quel ne lança. ^b Y si força, o rapina, o muas-
sio, o dany, o altra violēcia se prouara dauant del jut-
ge lo fet, y nos prouara la quātitat, o valor del dany q
haura fet, estigas al jurament del dānificat, feta tacha-
cio per lo jutge. ^c Y si lo que haura fet la força, por,
o altre tort, morra ans que ho satisfes, sien hi tenguts
los hereus, o testamentaris, o abintestat, per les por-
cions hereditaries. ^d

^a Iac. 1. 10. 3. 4.
^{* ij. xj. iij.}
^b Iac. 1. 55. 4. 7.
^{* vij. j. vij.}
^c Iac. 1. 55. 3. 5. ^{*}
^{vij. j. v.}
^d Iac. 1. 10. 3. 5.
^{* ij. xj. v.}
^e Iac. 1. 10. 4. 4.
^{* ij. xj. iij. Y cō}
^{sia desfeta la}
^{venda que sera}
^{feta per força o}
^{engan. supr. de}
^{comp. y ved. §.}
^{venda. y §. toa}
^{ta venda.}
^f Iac. 1. 10. 4. 3.
^{* ij. xj. iij.}
^g Iac. 1. 10. 4. 1.
^{* ij. xj. j.}

DE MAL ENGAN.

TITOL XVI.

Engan es gran crim: y lo que sen cla-
mara, deu especificar en que sera enga-
nat. ^e Y qui ab engan dira al creador
q aquell aqui dona, o presta lo hauer, es
perloa segura, deu lo dany quen vin-
dra al creador. ^f Y la fermança que comprara del
creador les penyores del deutor, sino les torna al deu-
tor ab los fruyts, donat li lo deutor lo preu quen hau-
ra pagat, pot esser la fermança demanat de engan. ^g
Y si la fermança mata sens raho la bestia que tenia pro-
mes de tornar, es tēgut a la estimacio per lo engan. ^h
Y si sera fet engan en alguna donacio, cambi, o venda,
donant, o posant en la carta vna cosa per altra, no val-
ga lo engan, tant per la vna part, com per la altra: mas
valga la veritat del fet. ⁱ Y perque nos faça engā en
la grana, indi, pebre, gingebr, gala, alum, mastech, en-
cens, batafalu, comins, fulla de alquena, y altres
ses semblants, dehuen se garbellar. ^k Y no deu esser
estimat lo engan segons la quantitat del preu, sino
segons

^h Iac. 1. 10. 4. 5.
^{* ij. xj. v.}
ⁱ Iac. 1. 62. 2. 2.
^{* vij. vij. ij. Y}
^{la donacio no}
^{la por lo dona-}
^{dor reuocar,}
^{dient que la ha}
^{fera ab engan}
^{de altri. sup. de}
^{dona. §. aquell.}
^k Petr. 1. 97. 3.
^{47. extra. vij.}
^{ij. j. & pri. 16. &}
^{pri. 30.}

De les Instit. Forals. Libre.III.

segons la qualitat del fet. ^a Y no engana qui fa ab
altre cosa que aquell sap, y no hi consent. ^b

DE DEMANDES.

TITOL. XVII.

Com se pose
demanda.

Lo senyor Rey promet que no posara
demanda contra los possessors de he-
retats, ni bens alguns posats en lo Re-
gne, y a les demandes que ha posat re-
nuncia. ^c Y en causa que passa de
cinquanta sous, poses la demanda per
escrits: y les declaracions posente en la mateixa dema-
da: altrament no sien rebudes: y axi mateix en la addi-
cio, la qual se haja de posar dins trenta dies apres del
pleyt començat. ^d

Poses demanda
contral possehi-
dor.

Aquell que voldra posar demanda de alguna co-
sa, pose la contra aquell que la possehiu, y no contral
que la vene: ^e encara que lo que la possehiu no sia
verdader possehidor, com es lo que possehiu per com-
modat, prestech, y loguer, o guarda, o dexa: o la dona
que possehiu ventris nomine, o qui possehiu cosa del
vehiruinosa per no assegurar del dany, o qui pot tor-
nar la cosa demandada. ^f Y si sera posada contra qui
dete cosa de altri, lo reo deu auisar al senyor de la cosa,
si esta en la ciutat: y si esta fora, donch lo jutge temps
pera auisarlo. ^g Y no es tengut lo demanat a dir per
quina raho possehiu la cosa. ^h Y deu declarar lo de-
manador si demana tota la cosa, o part, o de quin pes,
o numero, o mesura, o de quina forma, o color es la
cosa demandada: y si es home, de quina edat es, y com
se nomena, y de qui es fill: y si es camp, en quin loch
esta, ab dos affrontacions. ⁱ Y hauent declarat al de-
manat la cosa que li demana, encara que li haja errat
lo nom, no perjudica al demanador. ^k Entenēt que
la cosa ques demana, es demandada ab los fruyts pen-
dents,

a Iac. 1. 10. 4. 5.
* ij. xij. ij.

b Iac. 1. 74. 1.
16. * ix. xv. xvj.

c Pet. 1. 95. 2. 4.
* ij. xij. ij.

d Alf. 1. 89. 1. 3.
* j. vj. ij.

e Iac. 1. 16. 3. 3.
* ij. vij. ij.

f Iac. 1. 17. 4. 10.
* ij. xij. xij.

g Iac. 1. 16. 3. 2.
* ij. vij. ij.

h Iac. 1. 17. 1. 1.
* ij. xij. ij.

i Iac. 1. 17. 3. 9.
* ij. xij. xj.

k Iac. 1. 17. 3. 5.
* ij. xij. xj.

De Demandes. Tit. xvij.

321

dents, com aquells sien part de la cosa. ^a
Lo senyor pot demanar la cosa que sera presta-
da per tereer, ab pacte ques torne al mateix senyor,
y en tot altre contracte. ^b Y si algun hereu polara
demanda en nom de hereu, no sia cyt fins que haja
prouat que es hereu. ^c Y lo que demanara eleu q
haja perdit, hauent lo trobat, conegas primer de la
posseisio, que de la propietat, si ja lo demanador no
voldra ques tracten los dos junts. ^d

No pot posar se demanda contral fill viuint lo
pare, per la obligacio personal que lo pare haura fer-
mat, com seria de ter pont, vall, o altra obra, o deute.
Ni lo libert, o esclau pot esser demanat per la obliga-
cio personal fermada per lo patro, o senyor. ^e Ni pot
posarse demanda contral pare per raho del prestech
fet al fill emancipat, sino si obliga lo pare: ni per lo fill
retengut en son poder, si li pretia sens voluntat del pa-
re. ^f Ni tampoch per raho del fill casat, o clergue, q
te sa part dels bens. ^g Ni pot esser demanat lo pare,
o mare, o germa, o patet, polant li lo Gouernador por-
ters en la casa per lo delict del fill, germa, o parent. ^h
Ni tampoch se pot posar demanda contral marit per
cosa de la muller, sino li sonch fermança, o hereu. ⁱ
Ni contral muller per la culpa, o maleicia del marit:
y si alguna cosa se li pendra per dita raho, deu li tor-
nar. ^k Y essent posada demada contra los bens del
marit viuint aquell, no es tenguda la muller a respon-
dre: y si responara, no perjudica al marit. ^l Y lo cree-
dor no pot demanar al deutor cessionat, sino li seran
donats los drets del que fa la cessio. ^m

Si apres que sera posada la demanda, lo reo ab
engan dexara de possehir la cosa demandada, pague lo
reo al actor tant quant lo actor jurara que valia la co-
sa demandada, feta primer tachacio per lo jutge. ⁿ Y
pot esser condemnat com si possehis. ^o Y qualssevol
demanat pot posar moltes defenses y excepcions, en-
cara q sien differentes. ^p Y per posar lo demanat mol-
tes

deu depotar. supr. de deposit. §. aquell. o Iac. 1. 74. 1. 15. * ix. xv. xvj.
p Iac. 1. 53. 1. 10. * vij. iij. xj.

a Iac. 1. 18. 1. 13.
* ij. xij. xv.

b Iac. 1. 21. 4. 3.
* ij. xx. ij.

c Iac. 1. 17. 1. 5.
* ij. xij. vj.

d Iac. 1. 17. 2. 1.
* ij. xij. j.

e Iac. 1. 14. 1. 2.
* iij. vj. iij.

f Iac. 1. 24. 1. 1.
* iij. vj. j.

g Iac. 1. 24. 1. 3.
* iij. vj. ij.

h Ferd. 300. 1.
7. §. 1. * iij. vj.
ij. Phil. 364. 7.

i Iac. 1. 24. 1. 4.
* iij. v. iij.

k Iac. 1. 23. 4. 2.
* iij. v. ij.

l Iac. 1. 24. 1. 3. *
iij. v. ij. y com
puga demanar
la cosa promesa
a mon procura-
dor. fu. de proc.
§. la sentencia.

m Iac. 1. 24. 1. 4.
* iij. vj. v. Y
qui demanara
cosa de que es
pagat torne ho
doble. supr. de
aquells q pag-
cosa no deg. §.
fin.

n Iac. 1. 14. 3. 3.
* ij. ij. iij. Y
quat se mostre
en juhi la cosa
litigiosa. supr.
de juhis. §. si
cosa. y c. m nos

o Iac. 1. 74. 1. 15. * ix. xv. xvj.

p Iac. 1. 53. 1. 10. * vij. iij. xj.

De les Instit. Forals. Libre. III.

tes defensas y excepciones, no per ço se enten que atorgue la intencio del aduersari. ^a Y si per vn creedor seran demanats molts deutes, quant lo hu sera clar, pagues aquell, y pledejis sobre lo dubtos, si dins deu dies no sera liquidat. ^b Y vaga es la demada, en que se demana a deutor pobre que no te res. ^c Y no pot esser dit pobre lo caualler que te cent liures de renda. ^d

¶ Aquell que obtindra en demanda que haura posat contra possessor de bona fe, o pretes hereu testamentari, no se li deu donar la cosa fins que haja restituhit al tal possessor, o hereu, tots los deutes, o legats que per aquella cosa haura pagat. ^e Y lo possessor de herencia que sera conuençut, deu restituhir la herencia, y tambe les coses que per aquella ha començat a possehir, apres de començat lo pleyt. ^f Y lo possessor de bona fe que sera vençut, no deu tornar la cosa fins que li sien restituhides les despeses necessaries que haura fet en la cosa, encara que la tal cosa, en la qual son fetes dites despeses necessaries, peris per cas fortuit, y les despeses voluntaries no les cobret mas pot les ne lleuar, o raure, sens lesio de la cosa: excepto si lo senyor les hi volia satisfer: perque en tal cas les deu dexar. Y si seran coses que apres de rases no sen poran aprofitar, no les raga, per no donar loch a la malicia. Y si qui cobra la cosa la voldra vendre, paguen lo que costaren les dites coses voluntaries, si per aquelles valdrames la cosa. ^g

¶ Lo possessor de bona fe que en la demanda sera vençut, torne los fruyts exits apres de començat lo pleyt. ^h Y lo que haura sembrat lo camp que ab bona fe possehia, essent li guanyat per demanda contra ell posada, deu donar lo camp sembrat, y sobre les despeses que en sembrarlo haura fet. ⁱ Y tingas los fruyts que haura cullit: y apres que haura començat a vir los ab mala fe, torne los fruyts presos durant la mala fe, retenintse les despeses necessaries. ^k Y al que en demanda haura obtes, no sols li deu restituhir la cosa,

^a Iac. 1. 53. 1. 11.
^{*} vij. iij. xxi.

^b Iac. 1. 53. 3. 2.
^{*} vij. vij. i.

^c Iac. 1. 61. 2. 16.
^{*} vij. v. xxiii.

^d Imp. M. 154.
13. 4. 56. * xci. x. j.

^e Iac. 1. 17. 1. 2.
^{*} iij. xij. iij. & 17.
1. 3. * iij. xij. iij.

^f Iac. 1. 17. 1. 4.
^{*} iij. xij. v.

^g Iac. 1. 52. 1. 14.
^{*} iij. xij. vij. &
52. 1. 15. * iij. xij. vij.

^h Iac. 1. 17. 2. 3.
^{*} iij. xij. iij.

ⁱ Iac. 1. 18. 1. 14.
^{*} iij. xij. xiiij.

^k Iac. 1. 17. 5. 7.
^{*} iij. xij. ix.

Qui ha obtes
en la demanda.

Los fruyts de
la cosa dema-
mada.

De Demandes. Tit. xvij.

323

cosa, pero encara lis de huen refer los pijoraments. ^a ¶ Al possessor de mala fe que en la demanda sera vençut, no lis de huen restituhir les despeses necessaries q haura fet en la cosa. ^b Y deu restituhir tots los fruyts que haura rebut de aquella cosa: si ja pèsant q es possessor de bona fe, no tornara la cosa sense pleyt ab los fruyts que tindra en son poder. Declarat que aquells possessor de mala fe, que scientment hauran coprat la cosa de qui no era sua, y pres de qui no la podia donar, o cambiat ab qui no la podia cabiar, o succehit a qui nols ho podia dexar, o han pres cosa per força. ^c

¶ Demanda hypothecaria nos pose contral cõprador de Cort per los deutes de son predecessor senyor de la cosa, sino feta primer discucio en los bès del principal deutor, y jurant aqlli dauat del jutge publicamēt en la Cort ell mateix, o en la absencia son procurador, si te mes bens: y sin tindra, pagues de aquells: y si non tindra, o no bastara pera pagar, saca crida que si algu sabra bens de tal deutor, los mostre dins deu dies, los quals passats se pot posar demanda hypothecaria cõtra qualsseuol tercets posschidors de bens q foren del dit predecessor. ^d Y no pot posar se dita demada hypothecaria cõtra tercets posschidors, sino passat primer per los bès del principal deutor, o fermança. ^e Y qualseuol demanda deu primer esser posada contral principal deutor, y apres contra la fermança: y si estos no poran pagar, poses cõtrals tercets posschidors. ^f Y lo comprador de la cosa obligada, si per lo creedor lis de manara, pot dir que primer passen per lo deutor y fermança, si seran en lo Regne de Valencia cils, o los procuradors continents. ^g

^a Iac. 1. 17. 4. 11.
^{*} iij. xij. xij.

^b Iac. 1. 52. 1. 14.
^{*} iij. xij. vij.

^c Iac. 1. 17. 2. 3.
^{*} iij. xij. iij.

^d Mar. 173. 4. 3.
^{*} iij. iij. xvj.
vide infr. de pa-
gues. §. si hu de
molts.

^e Mar. 174. 4. 3.
^{*} iij. iij. xvj.

^f Iac. 1. 23. 1. 5.
^{*} iij. iij. xv.

^g Iac. 1. 58. 4. 5.
^{*} v. iij. iij.

DE PROVES.

TITOL XVIII.

X 2

Lode-

De les Instit. Forals. Libre. III.

Lo demanador es tengut a prouar allo que afferma, y no lo demanat allo que nega, si ja lo demanat nos pèdra lo cartech de prouar. ^a Y si lo demanador no puara, resta la cosa al posschidor. ^b Y per no prouar lo aètor, no per ço hi ha de esser destret lo reo. ^c Ans si lo demanador no prouara, lo demanat es absolt en causa ciuil ab son sagriment. ^d Y lo aèccusador es tengut a prouar ab cartes, o altres proves. ^e Y lo demanat deu prouarla excepcio, com en aquella sia lo aètor. ^f

Quàt lo demanador haura mostrat lo que afferma, proues la excepcio dilatoria (la qual deu esser posada al principi del pleyt) ab cartes, o respostes de la partimas ab testimonis no la pot prouar apres de publicats los testimonis de la causa principal. ^g Y si la tal excepcio dilatoria parexera maliciosa al jutge, no la admeta, si la part nos obligara, que si no la proua en tot, o en part, perda la decima part del pleyt, lo terç a la Cort applicadora, y lo demes a la part contraria. ^h

No es prouada la senyoria de la cosa per sola la carta de còpra, o de donacio tã solament, mas p altres proues se deu mostrar. ⁱ Y si lo defunt dira en son testament, o escriptura priuada trobada en sos bens, que lis deu alguna cosa, no fa proua. ^k Y lo libre de companyia fa proua contral quil te, en lo demes es me nester aète. ^l Y lo libre de taula, o de obradors de draps, no fa se sense carta, o testimonis. ^m

Aqll ques vanara de prouar contra son aduersari, deu dir precisamēt q es lo que prouara, o no; y no basta dir alternativē, q prouara aço, o allo, y deu nomenar les persones dels testimonis, si les sabray sino prouara plenament, no sia destret a prouar lo aduersari, ans aquell sia absolt sens juramēt. ⁿ Y en causes criminals no pot algu esser còdemnat per presumpciōs, sens proua clara, com menys mal sia absoldre al culpable, que condemnar al desculpat. ^o

De Con-

De Actes. Titol. xx.

329

DE CONFESSOS. TITOL XIX.

Quant alguna cosa sera confessada dautant jutge, deu esser prela per cola jutjada. ^a Y lo que en juhi confessara cola certa, es hagut per condemnat; y lo que còfessara cosa incerta, no; mas deu esser destret a confessar cosa certa. ^b Y si lo deutor confessara al creador lo deute, o lo creador al deutor la paga, en presència de aquells, o de los procuradors, encara que sia confessat fora juhi, si la confessio sera prouada ab testimonis conuenients, prejudica al confessant. ^c Y la confessio que sera feta ab carta, no pot esser reuocada, sino mostrant justa raho. ^d Y si los Moros corsaris que seran presos en mar, confessaran en poder del Batle que son de guerra, si apres diran lo contrari, no sien creguts. ^e

DE ACTES. Titol. xx.

Lo trelat del aète de prestech no val, si lo aètor no mostrara lo aète, o jurara de mostrarlo dins lo temps que lis assignara per lo jutge; y en altres casos val lo trelat, fet per ma de notari ab autoritat del jutge. ^f Y lo aètor deu mostrar los aètes ab los quals demana, y tã be aquells que fan per lo demanat. ^g Y lo libre en lo qual estan còtinuats los albaras de les pagues de cens, o de tribut, deu lis mostrar adaquella quis demana, tambe per lo Batle. ^h Y lo libre comu de còpanyia, o de mar, o mercaderia, deu esser mostrat al demanador. ⁱ Y qui sera pagat del deute, deu tornar la carta de aquell, com ja no valga; deu jurar que no la te, ni ha fet perque no la tinga; y lauors faça aète de absolucio. ^j Y los aètes tocants al Regne de València, que estan fora de aquell, porten se al archiu de València. ^k Y sien fets tots los aètes en Romang. ^l

X 3 Quant

Com se pose, admeta y proue la excepcio dilatoria.

Que proue escriptura priuada.

Proua deu ser plena.

a lac. i. 53. 3. r.
* vij. vij. j.
b lac. i. 53. 4. 4.
* vij. vij. iij. Y lo còfes d crim com no appel. le. supr. de Ap. pel. 5. No pot.

c lac. i. 53. 4. 3.
* vij. vij. iij.
d lac. i. 53. 4. 5.
* vij. vij. v.

e lac. i. 100. 4.
* vij. vij. vj. & pri. 13.
f lac. i. 7. i. 7. * ij. j. vij.

g lac. i. 7. i. 5. * ij. j. vj. Y qui amagara aètes, perque altre no sen puga valer, es fals. infr. de Fals. in prin.

h lac. i. 7. i. 4. * ij. j. v.
i lac. i. 6. 4. 2. * ij. j. iij.

k lac. i. 7. i. 6. * ij. j. vj. & 23. i. 2. * iij. iij. j.

l Alf. 3. 226. i. 4. * xxxix. j. j. lm per. 1542. 10. 2. 38. * ix. xix. xxxiiij. m. Petr. 2. 121. 2. 4. * ix. xix. xx.

Quins aètes se dehuē mostrar.

De les Institu. Forals. Libre. III.

¶ Quant en algun acte hi ha alguna clausula escu-
ra, o duptoia, interpretes en favor del que pren la co-
sa, y contra aquell que ven, o loga: puix no la declara.
a Y si en lo proces hi haura algun dupte, eligas
als actes de aquell, y no a la regonexença del jutge. b
Y no es corrupta la escriptura per lo que en aquella
abunda. c Y si sera fet adalgu manament de no fer
actes, valga per tres anys, y fins tant sia continuat en
lo libre de manifests no haja valor. d

Dupte en acte.

Obligacio de
preso.

¶ Si carta publica sera feta en cosa, o quantitat que
valga cét liures, o mes, y sera decretada per lo juticia,
sia executoria axi com sentència passada en cosa jutja-
da, a la execucio de la qual no si posen rahons: sino de
pagar, o de absolucio, o diffinicio, prouantla ab carta
publica, dins los deu dies del manamēt executori: y lo
executat sia y estiga pres fins que pague: y no ho im-
pedixca guiatge, ni algun sobrecehiment, ni cessio de
bens, y sino tindra de q ferle sos ops, doneli lo creador
per a sustentarse, pa y aygua solamēt: la qual preso sols
hi loch en lo principal deutor, y no en sos successors, ni
en dones. e Y lo decret del jutge poses en dita obliga-
cio, cridant al deutor dauāt tres testimonis: los quals
diguen ab son sagrument quel conexen, y interroque
lo jutge al deutor, si ha fermit dita obligacio, y si vol
que si pose lo decret, declarantli que si no cumplira lo
contengut en la obligacio, estara pres: y si dira que li
plau, registre lo escripta sumariament los noms dels
testimonis, y pose si lo decret. f

DE IVRAMENT. Titol. xxj.

¶ Es parts que pledejuran apres que hau-
ran donat fermança de dret, prestén jura-
ment de calumnia, jurant lo actor primer
que creu demanar veritat, y lo reo q creu

defenar veritat, y que cascu respondra veritat al que
li sera demanat, ni faran res en lo pleit maliciosament,
ni donarà falses proves, ni leuarà proves a l'altra part,
ni da-

Sagrument de
calumniz.

a Iac. 1. 8. 7. 19.
* ij. xij. xxij.

b Iac. 1. 51. 2. 7.
* vij. ij. xvij.

c Iac. 1. 74. 1. 14
* ix. xvj.

d Imp. 1543. 70
3. 41. * xcvi. ij. j.

e Mart. E. R.
181. 1. 1. * vij.
iii. x.

f Mart. E. R.
181. 1. 2. * vij.
iii. xj.

De jurament. Tit. xxj.

327

ni daran ni prometran, ni han donat ni promes al jut-
ge alguna cosa perque declare per ellis, y pot demanar
se dit jurament fins a la sentència diffinitiva: y la part
que nol voldra prestar, no sia oyt, y cayga lo actor de
la actio: o si sera lo reo, sia confes y condemnat, y si los
dos recusen dit jurament, nos enante en lo pleit. a Y
sia prestat en totes les causes civils y criminals. Y per
perdre lo pleit, no es presumpcio q sien perjurs, ni podē
esser castigats. b Per q qui prejurara, prou te di castich
que Deu li donara. c Sino sera en fals testimoni. d

Com se respon-
ga ab juramēt
per procura-
dor.

¶ Lo procurador de la vniuersitat deu jurar de ca-
lumnia per aquella. Y quant lo lenyor del pleit es en
la terra, ell deu prestar lo jurament de calumnia: y si es
fora, prestel son procurador, de qualteuol de les parts q
sia, y responga ab dit sagrument a les demandes q lis fa-
ran, y respongalis per l'altra part a les demandes q ell fa-
ra. e Y quat se respondra ab juramēt, no sien escrutes
les respoltes per Procurador ni Aduocat essent lo prin-
cipal en la ciutat, vila, o loch, o en son terme: ans com
al jutge parexera sien fetes les respoltes de paraula per
los principals, donāt los a entendre cada capitol, y re-
duides en escrits per lo escripta de la causa, en presència
del jutge, o Assessor, y absents los Aduocats y Procura-
dors, tots pena de vint morabatins, al Rey, y a la part
applicadors: y essent la part absent de la ciutat, vila, o
loch, y de son terme, responga lo procurador ben in-
struhit, y pot lo jutge fer respondre a la part tostemps
que li parra. f Y lo procurador q demanara, o defen-
sa altri, deu jurar de calumnia, q no fara son offici mali-
ciosament. g Y si aqll a qui sonch comanat q faça dit
sagrament, si dins tres dies nol fara, no hi pot tornar. h

¶ Si per lo hu dels litigans sera deferit lo juramēt a
laltre, dientli que pague, o jure que no ho deu, sino
jurara, pague. i Y si jurara, val lo jurament tant
com cola jutjada, y axi mateix si la vna part vol
passar per la paraula del altre. k Y deferintse lo jura-
ment cascuna de les parts al altre, si lo actor jurara,

Delacio del ju-
rament.

a Iac. 1. 13. 1. 1.
* ij. xvij. j. & 13.
3. 7. * ij. xvij.
vii. y del sagra-
ment de sealtat
vid. inf. il sens.
§. lo que tin-
dra.
b Iac. 1. 13. 2. 5.
* ij. xvij. vj.

c Iac. 1. 13. 3. 12.
* ij. xvij. xij.
d Iac. 1. 25. 2. 10
* iij. iij. liij. y
cō sia punit lo
fals testimoni.
inf. de testim.
§. aquell.
e Iac. 1. 13. 2. 3.
* ij. xvij. iij.

f Mart. 169. 3. 2.
* ij. xvij. iij.

g Iac. 1. 13. 2. 4.
* ij. xvij. v.

h Iac. 1. 13. 3. 6.
* ij. xvij. vij.

i Iac. 1. 13. 3. 11.
* ij. xvij. xij. y si
lo comprador
deferit lo jura-
ment al dema-
nador de la co-
sa rōprada, no
pot intētar per
la cuietio con-
tral venedor.
sup. de cuiet. §.
no pot.

k Iac. 1. 13. 2. 2.
* ij. xvij. ij.

De les Institu. Forals. Libre. III.

deu esser pagat: y si jurara lo reo, deu esser absolt. ^a Y si la hu dels creedores deferix lo jurament al deutor, no prejudica al altre creador, ni a la fermança. ^b Y si fera deferit lo jurament a hu de dos deutors, tenguts cascu per lo tot, si aquell jurara, son los dos absolts. ^c Y no sia rebut jurament del ques confessa en causes criminals per sos fets propis, mas per fet de altri si. ^d Y pera prouar, tant valen bones cartes, com bons testimonis. ^e

DE TESTIMONIS.

TITOL XXII.

Qualseuol persona pot esser forçada a fer testimoni, axi en ciuil, com en criminal. ^f Y lo Rey, o altre senyor, o qui te son loch, no poden fer testimoni contra sos vassalls, en demanda q contra aquells facen. ^g Ni pot algu fer testimoni en sa causa propria. ^h Ni pot algu donar en testimoni a son pare, ni fill, ni marit, ni muller, ni esclau, en fauor, ni en contrari: ni pot esser donat per quils dona, oncle ni nebot, ni cosingermá, ni sos domèstichs de quils dona que mēgen son pa, ni heretges, ni ladres manifesta, ni infame, ni vil persona, ni crimsos de crim que infama vençut per sentència, ni interessat en la causa, ni vifuriers, ni enemichs capitals, ni aduocat en aquell pleyt. ⁱ Ni dona, ni furios, ni catiu, en testament, o pleyt criminal. ^k Ni sia testimoni en causa ciuil, ni criminal lo que es menor de catorze anys. ^l Y si lo que feu lo testimoni, es sufficient al temps de la deposicio, es cregut, encara q apres sia fet infame. ^m Mas lo aduocat, o companyo en lo pleyt del contrari, com no sia

Qui pot testifi
car.

^a Iac. 1. 25. 4. 20. * iij. ix. xlv. ^f Iac. 1. 25. 3. 26. * iij. ix. xii. ^g Iac. 1. 25. 4. 31. * iij. ix. viij. ^h Iac. 1. 24. 3. 3. * iij. ix. ij. ⁱ Iac. 1. 25. 1. 13. * iij. ix. iij. ^j 4. 3. 1. * iij. ix. i. Ni excommunicat sup. de les sant. cgl. §. 3. ^k Iac. 1. 25. 4. 29. * iij. ix. viij. ^l Iac. 1. 25. 1. 16. * iij. ix. vj. ^m Iac. 1. 25. 3. 14. * iij. ix. v.

De Testimonis. Tit. xxij.

329

no sia dels prohibits, pot esser donat en testimoni per lo accusador. ^a Y pot esser donat en testimoni per la vniuersitat en agent, o defenent, home, o esclau de la vniuersitat mateixa: com la vniuersitat y cascu de aquella sien differents coses. ^b Y tambe lo actor contra la vniuersitat pot donar testimonis de aquella. ^c

¶ Sien produhits en testimonis axi los que seran pregats, com los que sobreuindran, com testifiquen de cosa que hajan vist: per que testimoni de oyda no val. ^d Y ans que sien produhits, dehuen jurar dauant les dos parts, o de la vna, absent la altra per contumacia, que diran veritat del que haurá vist, e oyte no diran res per diners, o promeses, ni per por, ni oy, ni amor, ni defamor. ^e Y cerque lo jutge que diguen la veritat, y nols amonesti a dir ines d la veritat. ^f Y si rebut per lo assessor en les causes criminals hon se deura pena corporal, o ciuils passants summa de cent morabatins: y hon no hi ha assessor, rebals lo justicia ab lo escriua: y continues tot lo que diran, axi en defensa com en offensa, sots pena a arbitre del Rey. ^g Y sien produhits estant les parts absents: ^h Encara que la part sia lo fisch: sino era en causa de crim de colera. ⁱ Y no sien rebuts per letres sino essent absents: y si ho seran, sien produhits per sos jutges, y ses deposicions sien remeses ab plica. ^k Y sien interrogats per quils tebra del temps, loch, vista, y oyda. ^l Y sien allargades ses deposicions axi com deposaran, y nos diga, Idem vt in proximo. ^m Y apres q los testimonis hauran fet la deposicio, sials manat ab sagrument que tinguen secret a la part y als altres, lo que hauran deposat y lo jutge no faça copia, ni mostre les deposicions de aquells, fins que sien publicats. ⁿ

¶ Qui portara testimonis de vna vila a altra, donels pera la despesa fins que tornen a sa casa. ^o Y si algu pendra diners per fer testimoni, torne los dobles: y quils donara, pague altre tanti y qui per no fer testimoni pendra diners, torne los dobles, y no pug mes

Qui dara, o pē
dra diners per
testimoni.

X 5 fer testi-

^a Iac. 1. 25. 4. 34. * iij. ix. iij. & 25. 4. 36. * iij. ix. 27. ^b Iac. 1. 25. 4. 33. * iij. ix. ix. & 7. 2. 4. * iij. ix. vj. ^c Iac. 1. 25. 4. 35. * iij. ix. x. ^d Iac. 1. 25. 1. 11. * iij. ix. xij. ^e Iac. 1. 24. 3. 2. * iij. ix. xvj. & 24. 3. 4. * iij. ix. xvij. ^f Iac. 1. 25. 1. 15. * iij. ix. xxij. ^g Iac. 1. 3. 3. 14. * iij. xliij. Phil. 1564. 9. 2. 67.

^h Iac. 1. 24. 4. 5. * iij. ix. xvij.

ⁱ Ioen. 149. 1. 10. * iij. ix. xix. Imp. R. 1528. 9. 1. 4. * iij. ix. xx. ^k Iac. 1. 25. 3. 17. * iij. xliij. xix.

^l Iac. 1. 24. 4. 8. * iij. ix. xxij.

^m Imp. 1528. 10. 3. 19. * vij. ij. vj.

ⁿ Iac. 1. 24. 4. 9. * iij. ix. xxx.

^o Iac. 1. 25. 1. 22. * iij. ix. xv.

De les Instit. Forals. Libre. III.

fer testimoni, ni tenir offici de vila, y refaça lo dany que ha fet; y qui donara los diners, perda altre tant, tot per al Rey. ^a

¶ Ans ques publiquen los testimonis, la part quels dona sia auitada, si vol donar ne mes; y sino voldra donar ne mes, renuncie, y publiquente: y no sen poden donar mes en la causa principal: excepto que si la part contraria voldra reprovar los testimonis contra ella donats, deu esser oyda: y si ls objectara com se deu, no li danyen. ^b Y en la causa de appellacio no poden esser donats testimonis sobre los capitols sobre los quals son estats produhits en la causa principal: y donada dilacio pera prouar sobre vn capitol en lo pleyt principal, haja prouat, o no, no pot prouar altra vegada sobre lo mateix capitol, ni en la causa principal, ni de appellacio. ^c Y com conste esser passats los terminis dins los quals hauien de esser donats los testimonis, si alguna de les parts instara que sien publicats, sien haguts per publicats ipso facto, y manels lo jutge posar en proces. ^d

¶ Dos o tres testimonis conuenients basten pera prouar: y si los testimonis de la vna y altra part seran differents sobre vn mateix capitol, sien creguts los mes honests. ^e Y dos testimonis, o tres, prouen la paga del deute contengut en carta publica. ^f Y vn sol testimoni, ab sagriment del demanador, que sia prestat en negoci propi, y no de altri, fa proua en causa fins en summa de cent sous. ^g Y si testimonis seran en carta, o sens carta, no sien tornats per batalla, ni per ferro calt, ni d'altra manera: mas si lo actor no proua, sia lo reo cregut ab son jurament, y no sia tornar. ^h

¶ Aquell que fara testimoni fals en causa ciuil, perda de los bens tant com feu perdre a daquell contra quil fa, applicant ho al mateix: y pague a la Cort la mitat del que val la cosa sobre q testimoni: y corregat aco: tant lo per la ciutat ab vn ferro calent en la lengua, Y en causa

xlviij. Y quants testimonis sien en lo testament. sup. de testamē. §. quis valla. h. lac. i. 25. 3. 27. * iij. ix. xliii.

a lac. i. 25. 2. 18.
* iij. ix. liij.
b lac. i. 24. 4.
* iij. ix. xxxj. Y la excepcio dila-
toria no pot es-
ser prouada ab
testimonis sino
ab actes, o res-
postes apres de
publicats los te-
stimonis. su. de
proues. §. quat.
c lac. i. 25. 3. 25.
* iij. ix. xliij. Y
com nos donen
testimonis en
la causa de ap-
pellacio, o sup-
plicacio. sup. de
app. §. de la sen-
tencia.
d Mar. i. 70. 2. 8.
* iij. ix. xxxvij.
Com reben los
escriuas los te-
stimonis y com
los copien. sup.
de escriu. §. si la
recepcio. Y dins
quina dilacio
sien produhits.
sup. de dilac. §.
los testimonis.
e lac. i. 24. 4. 10.
* iij. ix. xlvij.
com se pue ab
Christia cōtra
iueu. su. d iueus
§. si algun.
f lac. i. 25. 2. 21.
* iij. ix. xlix.
g lac. i. 25. 1. 12.
* iij. ix. xlvj. &
25. 3. 25. * iij. ix.
xlviij. Y quants testimonis sien en lo testament. sup. de testamē. §. quis

De Batalles, &c. Tit. xxiiij.

337

en causa criminal, perda la ma y la lengua. ^a Y en les matexes penes encorre aquell quel produhi, o corróp-
pe, per si, o per altri: encara q no faça part en lo juhi. ^b

DE BATALLS, Y guerrejar, y de les fortalees.

TITOL XXIII.

¶ O Rey en laume primer conquesta la ciutat de Valencia, del modo que per lo mateix Rey resta escrit. ^a Y als q ajudaren a la cōquista, tant religiosos, com cauallers, los se promete part de la terra.

Y los que deniē tenien prorogacio de sos deutes fins que tornauen del exercit. ^d Y los vassalls del Rey no poden armar contra homens de altra jurisdicció. ^e Y guardense als jurats de Valencia los priuilegis de poder armar y concixer de les coses y homens de ses armades, y no sen empache lo Batle. ^f

¶ Los jurats de Valēcia poden elegir los cauallers quels parra, pera acompanyar la bandera, donantlos algunes prerrogatiues. ^g Y poden dits lurats armar sens licencia contra corsaris, e pirates, que roben per la mar, y punir als tals criminalment y ciuilment: no obstant guiatges, o seguretats q tinguen per lo Rey: y no sen empache lo Batle. ^h Y no son tenguts los Valencians de anar ab exercit, sino quant sia necessari dins lo Regne, o als enemichs de la frontera, anant hi lo senyor Rey, o quant enemichs entrara en terres del senyor Rey. ⁱ Y reuocas la crida ques feu, q los Valencians anassen ab les armes a Girona. ^k

¶ No podē los Governadors forçar a les viles quels donen host y caualead, sino sera en los casos permesos, per Furs y priuilegis, y satisfecats los. ^l Y no tēguts a exir, sino seran assegurats de esser pagats, se-

guerra per los cauallers. sup. de off. Depat. §. donen. Y los Ecclesiasticos contribuiscuen en la guarda de la ciutat. inf. de diuis. trib. §. ambe, l. Imp. 154. 2. 17. 2. 73. * extr. ix. ij. iij.

a lac. 2. 101. 2.
17. * iij. ix. lvj.
& p. 14. lac. i. 25.
2. 19. * iij. ix. lvj.
p. 20 se corrig.
d. lac. i. Hon la
pena corporal
venia en loch
de la pecunia-
ria. y lac. i. p. 11
in fin. O era pu-
nit com falsari.
b Mar. i. 71. 1. 12
* iij. ix. lvij. y si
sera declarat p
falsos testimo-
nis, o falses car-
tes. inf. de fals.
§. j.
c lac. i. En lo
principi del vo-
lum dels priui-
legis.
d lac. i. p. 1. §. 1.
2. & §. 3.
e lac. i. p. 32.
f Ferd. 273. 2. 21
* iij. v. lxxv.
g Per. 2. 193. 2. 3.
* iij. xxxvi.
h Alf. 3. p. 38. lo
2. Y poden los
lurats armar
pera impedir lo
traure virtualles
sup. de off. jur.
§. quant los, &
sup. de virtu. §.
ninguna.
i Alf. i. p. 1. lac.
2. p. 38.
k Per. 2. 105. 4.
1. * non est in
nou. Y com se
facen justes de
trib. §. ambe,
l. Imp. 154. 2. 17. 2. 73. * extr. ix. ij. iij.

Conquista de
Valencia.

Com armē los
Valencians.

Com no poden
esser forçats los
Valencians a a-
nar a la guerra.

Quant se publi-
quen.

Sis donen en la
appellacio.

Quants prouē.

Falsos.

De les Instit. Forals. Libre. III.

gous prouisions. ^a Y les dites armades facense ab lo menys descòmodo de les Vniuersitats ques pora, prenent de aquelles que seran mes vehines del loch hon han de anar, y sols la gent que hauran menester. Y facen pagar dels bens dels reberles la gent: ço es, als que portaran cauall armat, cinch sous cada dia: als caualls laugers, tres sous: als ballestiers, vn sou: als que porten lances, deu diners: als que van a cauall en mules, dos sous: del del dia que exiran de ses cases, fins que hi tornen. ^b Y nos posen a la frontera del Regne les escoles ques posauen quant Granada era de Moros, y Castella tenia pau ab aquells. ^c Y a cerca del contribuir en host y caualcada, guardes la immunitat de la Esglesia, excepto en los casos per Fur y de justicia exceptats. ^d Y si alguns cauallers prelat, o altres, armaran contra Valencia per alguna diferencia, y no estaran a juhi del Governador, quils ajudara, perda los bens que te en Valencia: applicadors al Rey, y a la ciutat. ^e

¶ Lo edicte, que ningu tinga mula que no tinga cauall, no haja loch en les periones Ecclesiastiques. ^f Y qui tindra cauall de preu de quaranta escuts, o mes, sia franch de tota exactio Real mas no de vehinal. ^g Y qui hurara a ase egues cauallars, perda la egua y lo ase, y lo valor de aquells: lo terç al accutador, y lo demes a murs y valls, o adobar ponts, o camins. ^h

¶ No reba lo Rey, ni son lochtinét, batalla en son poder, per assalt, ni per voluntat. ⁱ Y en pleyt en lo qual se poden haue proues, nos declare batalla, com aquella solament sia reccois, que en falta de proua le dexa a juhi de Deu y de homens: sino sera en cas de trahicio, que pot fer se ab consentiment de les parts. ^k Y lo Rey no pot tornar son vassall, o son hom, o ciutadà per batalla, encara quel repte de trahicio. ^l

¶ Los que faran batalla, sien yguals en lo linatge, y riqueses, y disposicio, mesurantle per los braços, y per les espatles, y cuxes, en altaria y en gruxa: donant vn dit

^a Pet. 2. R. 113. 1.7. * extr. viij. iij. & pri. 46. Y com cobren les vniuersitats lo que despenguen en cobrarla baronia de Arenos. infra. de crim de trahi. § la baronia. Y Castello lo que despégue en la germania. Imp. R. 1542. 16. 71. * c. ij. §. b Mar. 202. 3. §. * ext. viij. iij. §. c Petr. 2. 114. 1. 18. * ext. ix. iij. §. Y lo q prengue lo Rey de Castella als Valencians que son estats leals al Rey de Arago en la guerra, quāt se cobre, tornes a sos senyors. Pet. 2. p. 96. §. 7. d Fer. E. 283. 1. 31. * ix. iij. §. e Pet. 2. pri. 96. §. 10. f Ferdi. E. 284. 2. 36. * ix. iij. §. g Iac. 1. 78. 2. 19. h Pet. 2. 129. 2. 45. * xi. iij. §. i Iac. 1. 77. 4. 1. vn dit k Iac. 1. 77. 4. 2. * ix. xxij. §. l Iac. 1. 77. 4. 6. * ix. xxij. §.

Batalla en que nos faça.

Com se mesura los combaters.

De Batalles, &c. Titol. xxij.

333

vn dit de gruxa a dos dits de altaria. ^a Y sien mesurats de aquesta manera, que tots nus en bragues sien erets sobre vna taula plana, ab los braços erets y les mans juntes, y mesurése per les espatles ab vn fil de li, o canem de quatre, o cinch fils torçut y ben encerat, q nos puga allargar, començant del cap del nas, pujant per lo front y per mig del cap fins als talons per darre, y sien mesurats per los mes grossos lochs del cos, com son los pits, per los braços y cuxes, donant a dos dits de llargaria vn dit de gruxa per les espatles. Y faças la mesura en presència d dos feels a cada part, y sols sien en la casa los feels y la Cort y los mesuradors. Y los feels no parlen fins que sien mesurats, sino vehue ques mesure mal. ^b Y los cauallers nos combaten sino ab cauallers, burguesos ab burguesos, vilans ab vilans, y pagefos ab pagefos. ^c

¶ La Cort fara lo palench a ses despeses, y faça feels, los quals juren deportarse lealment en les parts: y qui parlara, o fara senyal mentres dure la batalla, sia punit criminalment. ^d Y sien elets per la Cort y prohombres pera guardar lo camp homens, que estigué tres a cada raco sense armes. ^e Y entorn del camp estigué los ciutadans de la ciutat ab caualls y armes, y quatre prohombres inquiren y ordenen aquells. ^f Y los altres ciutadans estiguen a peu ab armes darrere los de a cauall. ^g Y darrere los dits ciutadans estiguen tots los altres estrangers a peu, o a cauall, sense armes. ^h Y los estrangers que anaran a veure la batalla, no cauallen en cauall, ni porten armes. ⁱ Y los hostalers tinguen en sa casa tots los caualls y armes dels que estaran en sos hostals. ^k

¶ Los cauallers que haurá de combatre posen penyores cascu de quatre cents morabatins: los ciutadans, de trecent: y los pagefos, de cent. ^l Y los que combatran a cauall, porté cascu dos espases, y dos eses sense agullo, y escut y lança, y visten asberch ab capinall, y calces de ferro, y capell de ferro: y no porte coltell.

Com se ordene lo camp.

Com se aparellen per al cap.

^a Iac. 1. 77. 4. 1. * ix. xxij. iij.

^b Iac. 1. 78. 3. 28. * ix. xxij. xxvij.

^c Iac. 1. 77. 4. 5. * ix. xxij. v. & 77. 4. 4. * ix. xxij. iij.

^d Iac. 1. 78. 1. 7. * ix. xxij. vij.

^e Iac. 1. 78. 2. 17. * ix. xxij. xvij.

^f Iac. 1. 78. 2. 18. * ix. xxij. xvij.

^g Iac. 1. 78. 2. 19. * ix. xxij. xix.

^h Iac. 1. 78. 2. 20. * ix. xxij. xx.

ⁱ Iac. 1. 78. 2. 19. * ix. xxij. xv.

^k Iac. 1. 78. 2. 16. * ix. xxij. xvj.

^l Iac. 1. 78. 2. 12. * ix. xxij. xij.

De les Instit. Forals. Libre. III.

coltell, ni misericordia, ni altra arma: ni posen, ni porten alguna machinaio, o medicina, y juren ho axi. ^a

¶ Juren los batallers segons la forma del reptamēt. ^b publicament en la Esglesia dauant son contrari, sobre los euangelis, dient axi: Yo tal jure que fermamēt defense y demane, (o si batalla per altri) que aquest per qui fas batalla, demana dret y veritat, si Deus me ajut en aquesta batalla, y los sanets Euangelis de Deus. ^c

¶ Quant los batallers seran en lo camp, fagas crida que ningu faga senyals de fet, o de paraula: y qui ho fara, sia pres per les guardes de cauall, y punit a arbitre de la Cort y prohomens. ^d Y si altre que les guardes pendra al que fara senyal, sia punit a arbitre de la Cort y prohomens. ^e Y los feels tanguen los vns lo vn combatent, y los altres lo altre: y no dexe anar lo hu contral altre, fins que los dos estiguen aparellats: y essent aparellats, partit quels hagen lo sol, dexe los anar, y combaten. ^f

¶ Dure la batalla tres dies tan solament, desdel sol exit fins que sia post, y guardels la Cort en vna casa departits, que no menjen, ni dormen junts, ni algu parle ab ells: donantlos y gualment a menjar: y tornen al camp ab les armes, y en aquell estament quen ixquen del camp, sens guardarlos, ni adobarlos les nafres. ^g

¶ Si lo reptador dins los tres dies que seran estats en lo camp, no tindra victoria: lo reptat sia hagut per vençut y condemnat. ^h Y lo que exira del camp, o morra en lo camp, o dira, Vençut so, o altres paraules semblants, entense esser vençut. ⁱ Y si lo hu dels combatents traura la ma, o lo peu, o altre membre del bataller, no per ço dexa de poder sen ajudar en la batalla contra son contrari. ^k

¶ Lo que sera vençut en la batalla, perda les penyes, y sien la quarta part de la Cort, y lo demes del vencedor, y pague al vencedor los danys y despeses dels metges y de la batalla: y lo vencedor guanye la cosa per la

Jurament dels batallers.

Com se rigguen en lo camp.

Quant dure la batalla.

Com se vença.

Quet fa finida la batalla.

^a Iac. 1. 78. 1. 2.
* ix. xxi. vii.

^b Iac. 1. 78. 1. 3.
* ix. xxi. xxiij.

^c Iac. 1. 78. 1. 4.
* ix. xxi. xxiij.

^d Iac. 1. 78. 1. 21.
* ix. xxi. xxi.

^e Iac. 1. 78. 1. 25.
* ix. xxi. xxi.

^f Iac. 1. 78. 3. 25.
* ix. xxi. xxv.

^g Iac. 1. 78. 1. 9.
* ix. xxi. ix.

^h Iac. 1. 78. 3. 27.
* ix. xxi. xxvij.

ⁱ Iac. 1. 78. 1. 10.
* ix. xxi. x.

^k Iac. 1. 78. 1. 11.
* ix. xxi. xi.

De Batalles, &c. Tit. xxiiij.

335

per la qual fonch la batalla. Y si lo tornat fonch accusat de traycio, y fonch vençut, resta traydor, y ixca del Regne. Y lo Majordom del Rey haja les armes y cauallio haja les la Cort, si lo Rey sera absent. ^a Y les parts tornen les penyores en poder de la Cort. ^b

¶ Ningun desafia a son senyor a tort. ^c Y si algun home voldra guerrear al Rey y a son senyor, y lo Rey, o son senyor estaran pera fer dret, no entre en loch que sia de la terra del Rey, ni del senyor, mentres dure la guerra, o se seran auenguts. Y si han pres castell, tornenlo al Rey, o a son senyor. ^d Y ningu guerreja contra qui vol estar a dret: y si ho fara algu, ajude lo Rey y la Cort al que vol fer dret. Y ningu faga mal a clergues, ordens, vidues, orfens, mercaders, viandats, ni altres psones, sino fos en la guerra: sots pena de esmenar lo malen doble. ^e Y si los que guerrearán ab deseximents, o sens ells, damnificaran Ecclesiastichs, o religiosos constituhits en sacres, que no hauran fet lo cas perque es lo bando, sien punits a arbitre del Rey, fins a mort inelusiue. ^f

¶ Es licit a tot euailler, ciutada, y home de vila honorat q no fa faena de ses mans, guerrear: y sis desafiaren entre si lo hu al altre, no faga mal lo desafiador al desafiad dins deu dies apres del desafiad, sots pena de traydor, y com a tal sia punit sens remissio: y sil matara, o lo pendra sens desafiarlo, sia traydor, com no sia en los casos permesos per Fur. Y passats los deu dies sis faran mal, os mataran, sien punits segons Furs, y altres penes a arbitre del Rey. Y fagas lo desafi u ab tres testimonis de la condicio del que desafia, los quals no sien de sa part, ni fos vassalls, ni parents, ni familiars, ni menjen son pa. ^g Y lo desexit q haura acceptat los deseximents, o dins los deu dies no haura recusat de acceptarlos, passats aquells es en legitima guerra ab lo desexit. ^h Y si lo q sera offes per altre, ab deseximents, o sens deseximents, offendra altre en persona, o bel ultra del quel offendue, o fos companyons en la offensa: lo

^a Iac. 1. 78. 1. 23.
* ix. xxi. xxiij. &
78. 3. 26. * ix.
xxi. xxvj.

^b Iac. 1. 78. 1. 14.
* ix. xxi. xxiij.

^c Iac. 1. 69. 3. 8.
* ix. viij. xxiij.

^d Iac. 1. 69. 2. 7.
* ix. viij. xxi.

^e Iac. 1. 70. 1. 16.
* ix. viij. xvij.

^f Ferdi. 301. 2.
15. * ix. viij. xx.
vii.

^g Iac. 1. 69. 3. 9.
* ix. viij. xxiij.
Mar. 166. 2. 1. ad
repus. * ix. viij.
xviij. Ferdi. 2. pr.
23. p. aco se cor-
rig. d. Iac. 1. Ho
passats los deu
dies ab desexi-
ments los ques
seyen mal no
eren punits.

^h Ioan. 240. 3.
1. * ix. viij. xxiij.

De les Instit. Forals. Libre. III.

far lo tal, encara que hagen precehit de'eximents, y pas-
sats los deu dies, sia bar y traydor, y com a tal ab sos
complices sia punit: y si offendra al quel offengue, no
per esser vengança, dexa de esser punit segons Furs a
arbitre del Rey. Y qui contrauindra, si sera caualler, o
ciutada, o gentilhome, sia priuat de la caualleria, ciu-
tadania, o gentileia, y perda los priuilegis, y en ningus
actes sia hagut com a tal. Y nos faça remissio de les de-
ses dites penes per alguna via: y los officials que no la
seruaran, y faran seruat, paguen tres mil florins. ^a

de sus dites qualitats: y lo Governador faça publicar dits defeximents
ab crida, y jure al començament de son offici que ho fara axi, y passats
deu dies apres de la publicacio ion en legitima guerra. Mart. 166. 2. 1. ^a
ix. viij. xviij. ad tempus.

Pena del que
mal defasia.

¶ Si los que poden guerrejar se defasiaran, ab alba-
rans, o de paraula, secretamēt, lo requirēt si tera pres,
estiga en la preso per sis anys continuos, sense exirne:
y lo requirēt, si ho acceptara, estiga pres vn any: y sino
poran hauerse, sien presos quāt ie puguē hauer, y sia
procehit contra ells per proces de abliencia segons Fur,
y sien per tostēps bandeats de la terra del senyor Rey.
Y si dany se hauran fet en les persones en lo defasiu,
sien traydors. ^b Y ningu defasia altre, perque no li
dona allo a que preten tenir dret, tots pena de galera
perpetua: y si per dita raho sen portara home franch,
y ab violencia, sia punit a arbitre del jutge fins a mort
includiue: y quils receptara, deu anys de galera. ^c

Qui puguē
daminificar-se, o
no, per los def-
eximents.

¶ Los valedors dels que guerrejen sols son tēguts
a donar defeximents als principals contraris, y ab a-
quells son en legitima guerra, y no ab los valedors de
aquells: sino era estants ab los principals guerrejants,
o ques haguessen entre si donat defeximents segons la
forma de sus dita. ^d Y los que guerrejen no faē mal
algu als bens, ni als lauradors, ni als vassalls de son cō-
trari, sino entre ells en ses persones, y los q serā ab ells,
sots pena de perdre la mitat de sos bens. ^e

¶ La

a Ferd. 2. pr. 25
Y si lo que ha
d esser defasiat
nos trobaraper
sonalment, pot
lo defexint, o
son procura-
dor, ser pera tal
efecte, donat
los defeximents
al Governador
dauant tres te-
stimonis de les

b Fer. 269. 1. 3.
* ix. viij. xv.
c Phil. 156. 25.
3. 166. M. R.

d Mar. 184. 2. 7.
* ix. viij. xxi. Y
sera la pau en-
tre los princi-
pals, no dura la
guerra ab los
valedors, si nos
donē nous def-
eximents. Alf. 3.
ad tēpus. 22. 2.
1. * ix. viij. xxi.

e Iac. 1. 69. 3. 10
* ix. viij. xv. Y
vltra la dita pe-
na muyra sens
tot remey. Mar.
ad tempus. 166.
3. 3. * ix. viij.
xix.

De Batalles, &c. Tit. xxij.

337

¶ Quer guarden
los Furs parlats
del guerrejar.

¶ La facultat donada als del Regne pera guerre-
jar, no pot esserlos leuada per lo Rey, ni per algun of-
ficial Real: ans poden guerrejar encara que sia prohi-
bit ab letres, o ab crides, o de paraula. Y si algu dels
guerrejants sera cridat per lo Rey, o altre, no encorre
en pena, encara que no comparega: y si comparra, no
sia detengut mes de quaranta dies: los quals passats,
sen pot anar ab licencia, o sens licencia: y si sera dema-
nat, o acciut per persona priuada, deu estar, y fer
dret. ^a Y tots los Furs que parlen del guerrejar, sien
guardats: y ningu official prenga als que guerrejen,
o donen defeximents, ni als testimonis, ni procuradors,
si per procurador se donarā. ^b Y los officials y Con-
sell no ordenen contra justicia, de traure, o fer exir de
la ciutat als que guerrejen. ^c

o persones, les quals nomene, requirint asseguramēt de aquells, y prome-
tent que ell per si, ni ses companyies, ni altre no guerrejara cōtra aquells:
y aço fet rebalis la ferma, y sia procehit als bandeigs y altres remeys, per
Furs ordenats: y no pora esser guerrejat per sos contraris, o per altres en
nom de aquells: y si ho faran, sia lo tal fermant sots proteccio, o salua-
guarda del Rey, y ajudeli lo Rey, o son lochtinent, tambe ab armes. Y
qui li fara mal, encorre en la pena del Fur final. rubr. de guiatge del Rey
don laume primer, y de la vida sens remey. Y axi mateix si lo fermant
fara mal a altre per si, o per altre, o com a valedor. Y tāmbe encorren en les
penes per Fur eitatuhides en sos casos. Mar. 166. 3. 4. ad tēpus. * ix. viij. xx.

¶ Qui pot fer for-
tales, o engins

¶ Ninguna persona faça fortalea en la muntanya
sens licencia del senyor Rey: y sis fara, que sia derroca-
da. ^d Y qui fara foneuol per algu sens licencia del
Rey, perda lo puny: y si nos pora hauer, perda tots sos
bens. ^e Y ningu porte artilleria, ni altres engins cō-
tra algu, y sin portara y non traure, pague lo dany al
dānificat: y sin traure, pague dit dany, y al Rey la do-
bla: y lo Rey no done licencia a dalgu pera poder los
portar. ^f

¶ Nou imposit
pera fortificar.

¶ Pera que puga fortificar-se lo Regne, axi de tor-
res, unonicions, y artilleria, com encara pera sustentat
la guarda per terra, se ha posat vn nou imposit sobre
Y la seda

a Ferd. 268. 4. 1
* ix. viij. xxiiij.
b Ferd. 302. 3.
24. * ix. viij.
xxv. Imp. 1537.
5. 3. 15. * ix. viij.
xxviiij. Philip.
1552. 11. 1. 1.

c Mar. 196. 3. 1.
* ix. xx. xxi. Y
qui voldra fer-
mar de dret, fer
me personal-
ment en poder
de la Cort, pro-
metent fer dret
en respecte de
certa persona,

d Iac. 1. 72. 2. 15
* ix. xij. xv.

e Iac. 1. 70. 2. 19
* ix. viij. xxxv.

f Iac. 1. 70. 2. 15.
* ix. viij. xxxiiij

De les Instit. Forals. Libre. III.

la feda que exira del Regne, pagant per aquella defet diners per lura de diners del preu que valdra, seruant lo orde contengut en los Furs. ^a Y sobreseuse en la fortificacio traçada per Ioan Baptista Antonelli, per esser costolissima, fins que altresia prouehit. ^b Y perque los castells y viles de la marina se fortifiquen de artilleria, municions, guardes, armes, y del necessari, manels visitar lo Rey. ^c Y comete al Virrey lo q sonch suppicat, ques fortificas Paniscola, y si portassen dos peces de artilleria. ^d Y ques faga vna torre en lo cap de Cullera a despeses de la Regia Cort. ^e Y altra torre en lo cap de Orpela. ^f Y tambe ques done alguna ajuda pera fortificar Vila Ioyosa. ^g Y ques fortifique Cullera de artilleria. ^h

¶ Posenle cadenes per los angulos de la ciutat per fortificarla. ⁱ Y nos facen edificis prop los murs de Valencia, cinchentes brases prop del vall: y los que hi son fets se derroquen, excepto lo monestir de sent Vicent, y lo Real: ^k Y no sien reedificats los castells del Puig, y Paterna: ans los castells y muralles de Benagazir, Ribaroja, Vila Marchant, Vetera, y de Mötroy sien derogades, y nos tornē a fer: per hauerse vist en la guerra de Castella esser estades danyoses. ^l

DE PAGVES Y COMPENSACIONS.

TITOL XXIIII.

Quell que haura prestat alguna cosa, de la qual se compraren eales, rendes annuals, censals, o altres heretats, sia pagat no obstant alguns allongaments del Rey. ^m Y ninguna paga de deute sia retardada per allongament concedit per inferior del

Com se pague no obstant allongaments.

a Phil. 1552. 6.
4. 34. v. s. que ad.
1552. 2. 3. 50. &
1564. 22. 3. 143.
v. s. que ad. 1564.
24. 3. 161. ad fē.
pus. Y sonch co
mes a certes p
sones donassen
orde en la forti
ficacio del Re
gne. Imp. 1528.
4. 4. 6. * lxxx.
ij. j.
b Phil. 1564. 17.
2. 115.
c Phil. 1564. 17.
114.
d Phil. 1547. 9.
2. 51.
e Phil. 1547. 9.
1. 48.
f Phil. 1547. 9.
1. 49.
g Phil. 1547. 9.
2. 52.
h Phil. 1547. 9.
4. 53.
i Pet. 2. p. 57.
k Pet. 2. p. 96.
l Pet. 2. p. 96.
m Tac. 1. 59. 4.
7. * vij. iij. vij.

De pagues y compensacions. Tit. xxiiij.

339

rrior del Rey, com ningun inferior los puga cōcedir. ^a Y lo deutor, encara que tinga del Rey allōgamēt, deu fer paga dels bēs mobles que tindra, ab que no sia de caualcadures de home hōrrat, ni de los fills, ni vexells de vi, ni besties de laurar, ni vestidures, ni armes, ni robes de lits dels quals vfen, ni arreus dels molins, ni dels que vfen los menestrels. ^b Y si cosa sera manlleuada en diuerses maneres, esta en electio del que manlleua qual deute voldra pagar primer, com pague cosa semblant: y tambe pot tornar la matexa cosa, o vna cosa per altra, segons la cosa valdra en lo loch hon deu pagar, o en la taula, si es concordat. ^c

¶ Lo creador que demanara paga de algun deute, mostrāt carta de aquell, deu jurar que no es pagat de aquell deute, sin sera request, ab que estiguen los diners en loch, que hauent ho jurat, tantost li puguen donar. ^d Y ningun deutor es tēgut de seruir lo creador per paga del deute, si es persona franca, sija nos obligaua voluntariament a seruir cert tēps, dins lo qual si tindra de que pagar, pagant, no sera tengut a seruir mes, pres en conte lo temps que haura seruit. ^e

¶ Si entre creadors sera conuengut de contentarse de certa part del quels deu lo deutor que no es pagador, deu se guardar, encara que sols hi consenten la major part dels creadors en la quantitat dels credits: o major part en numero, si en credits seran yguals: ^f excepto lo creador que tindra los bens del deutor obligats generalment, o especialment. ^g Y apres que al deutor no pagador sera per cōsentiment dels creadors concedida alguna dilacio vna vegada, no puga cōcedirse altra vegada en dany del que no hi consentira, ans lo que no hi consenti pot executar. ^h Y si lo creador torna a son deutor la carta del deute, entēse que li remet lo deute. ⁱ

¶ Vna persona pot pagar algū deute per altre se voluntat del deutor. ^k Y lo creador no pot rebujar la paga que cumplidament li fa de son deute: y no es

a Tac. 1. 60. 1. 9.
* vij. iij. ix. Y
los quaranta
cich milia sous
que foren pre
stats al Rey siē
pagats. Fer. 306.
1. 9. * lxxij. iij.
iij. De materia
de allōgamēta.
supr. dels Furs.
§. lo rescit.

b Tac. 1. 59. 4. 6.
* vij. iij. vj.

c Tac. 1. 59. 3. 2.
* vij. iij. j.

d Tac. 1. 58. 3. 4.
* vij. iij. iij.

e Tac. 1. 83. 2. 6.
* iij. iij. xij.

f Tac. 1. 7. 4. 15.
* iij. iij. xvj.

g Mar. 168. 3. 3.
* ij. iij. xvij.

h Imp. 1537. 15.
3. 68. * ij. iij.
xvii.

i Tac. 1. 7. 4. 14.
* ij. iij. xv.

k Tac. 1. 14. 2. 8.
* iij. vij. ij.

Y a tengut

De les Institu. Forals. Libre. III.

349

tengut a rebre satisfactio en loch de pagay si la rebra, a Iac. 1. 57. 4. 30.
val per paga, y deu tornar la penyora: y si ho voldra * viij. ij. xxij.
assegurar, es a volutat del creedor rebreho, si aldre no
sera pactat. ^a Y si lo deutor tégut a cert dia, y en cert
loch, voldra pagar son deute, y lo creedor no voldra
acceptar la paga, o no sera en lo loch, depasant lo deu
tor la quantitat que deu en lo loch hon deuia pagar,
en poder que lo creedor ho paga cobrar quant vulla
en nom de pagar aquell deute, es absolt lo deutor. ^b

Com lo deutor
pagant no es
absolt.

Y si paga sera feta al fill per lo deutor del pare, no pre
judica al pare. ^c Y si algu pagara a altre que son
creedor sens volutat y sabuda de aquell, no es absolt:
mas si la fa per manament del creedor, o apres aquell
ho ratificara, es absolt lo deutor. ^d

¶ Si hu de molts deutors sera demanat pera que
pague tot lo deute, no podé los altres esser demanats,
fins que per sentencia sia trobat que lo primer dema
nat no es pagador. ^e Y si hu de molts deutors cascu
per lo tot, hauent rebut del hu de aquells la part del
deute, nol por demanar per les parts dels altres deu
tors. ^f Y si lo cõdemnat pagara al procurador a in
stancia del qual sonch condemnat, es absolt, si lo tal
procurador hauia expres manament pera cobrar, o
era procurador com en la cosa propria, o tenia liura,
o general administracio. ^g Y lo hereu del deutor es
tengut a pagar lo deute del defunt, y si aquell no pora
pagar y haura venut los bens de la herencia, demane
als compradors. ^h

Qui es tengut
a pagar.

¶ Qui paga ab cessio, es absolt lo deutor y tambe
la especial obligacio, o penyora, si lo creedor hi con
senti expressament, o tacita, no contradienthi. ⁱ Y
lo cessionari deu pagar adaquell a qui sonch feta ces
sio, y valla cessio, encara que lo que la fa no done a
son deutor en mans de son creedor, encara que la ces
sia feta sense sabuda del deutor. Y si lo deutor essent
li notificada la cessio pagaua al primer creedor, no es
absolt del deute: ans resta obligat al creedor a qui feu
la cessio:

Cessio.

De pagues y cõpensacions. Tit. xxiiij.

341

la cessio: mas si pagaua no sabent de la cessio, es libert
del deute, y lo creedor que ho rebe deu tornar ho a qui
ho dona, o cessionari y li dona, o cessionari deute que ja
era pagat, pague ho doble adaquell a qui ho cessio
na. ^a Y lo cessionari te lo mateix dret que tenia lo
principal pera executar. ^b

Com pague lo
comprador de
Cort.

¶ Lo que cõprara alguna cosa per Cort, paguela,
depasant lo preu d'aglla en taula segura dins deu dies
ab tot effecte: y lino depasara, estiga pres fins q pague:
y sino sera trobat, venente de sos bens sens crida de
trenta dies, o deu, o mes, o menys, tants q basten a pa
gar lo dit preu. ^c Y si estant en la prelo no pagara,
venese de sos bẽs axi com es dit. ^d Y si dins sis anys
apres de la compra no seran requests de depasarlo, no
sien los cõpradors ni jutges mes impedit. ^e Y apres
que lo preu de alguna cosa sera deposat en Cort, quil
traura, obligues, y done la fermança acostumada. ^f

Compensacio:

¶ Cõpensacio, es retencio de deute degut entre dos
casu al altre, de modo que hauet hi deutes entre dos
casu al altre clars, poden cõpensar en quant les qua
titats y gualen. ^g Y es cõuenient ques facc dels deu
tes clars fins a la summa en q y gualen. ^h Y pot com
pensarse lo deute que lo venedor deuia al comprador,
ab lo preu de la cosa venuda. ⁱ Y la fermança pot
compensar ab lo deutor, y lo procurador ab lo princi
pal, y lo companyo ab lo companyo. ^k Y del deute
naturalment degut, pot ferse compensacio ab altra co
sa ques demane. ^l Y tambe pot fer compensacio ab
lo fiseh, qui dins sis mesos mostrara lo deute. ^m Mas
no pot ferse cõpensacio de la cosa que no sera deguda
al demanat. ⁿ Y quãt lo deutor, o creedor son apa
rellats a cõpẽsar, podẽ departir lo creedor, o deutor. ^o

DE DRET DE COSA QUE

sera donada a cẽs, y dels violaris, y de

vsfures. TITOL XXV.

Y 3

Ningu-

I Iac. 1. 26. 3. 6. * iij. xij. v. m Iac. 1. 26. 3. 8. * iij. xij. vi
4. * iij. xij. iij. o Iac. 1. 26. 3. 7. * iij. xij. vij. Y lo deposit
pensar sup. de deposita § lo deposit.

De les Institu. Forals. Libre. III.

Ninguna persona regonega tenir horts, honors, castells, viles, ni alqueries en lo Regne de Valencia per algun senyor, o Princep ecclesiastic, ni seglar, excepto per lo senyor Rey, sots pena d'a vida.

Qu'es done a cens y com.

Y lo que pèdra cens, o tribut, sino sera per lo q haura donat a cens, sia punit a arbitre del Rey y de la Cort. Y lo Rey no pren loisme, o fadiga, o cens de algu, sino per les coses que aquell ha donat a cens, o tribut, o part de fruyts, o seruei annual. Y allo que es tengut a cens, o part al Rey, es dit Regalies. Y aquelles persones a qui eren donades per lo Rey coses censades franques del cens apres de la presa de Muruedro, dehuen pagar lo cens segons solien a les persones que no tenien culpa en la presa. Y los Moriscos del arauual de Xatina dehuen pagar los censos a que son tégurs. Y si algun religios donara cosa seet a cens, o a certa part de fruyts annuos, o en cambi de tanta terra, o edificij, o rendes, com se auindran, valga lo tal contracte. Y tot lo que esta disposi de cosa censada, axi mateix se entenga de tota cosa donada a certa part de fruyts, o de seruij, o de guany, o profit. Declarant que los censals son bens seents. Y qui dona cosa a cens, alienala, encara q li reste la senyoria.

La obligacio de la cosa censada.

Silo censater ab volutat del senyor donara a altre la cosa censada a cens, e aquell q la prengue la dona a altre, e axi passa a molts censaters, qualteuol de aquells que la vena, o empenyore, o aliene, la fadiga y tot lo loisme resta del primer senyor. Y en qualteuol carta de cens, se enten tacitamèt ab fadiga de trenta dies, y loisme, y tot a tre dret de censal, encara que no sia expres, sino hi sera expres lo contrari. Los quals dies de la fadiga comencen a correr desdel dia que lo censater denunciara al senyor, q yol vendre. Y quant la cosa censada se vendra, pot retenir las lo senyor dins los dies de la fadiga per lo preu concordat ab lo còprador, y pot donar la cosa a altri.

be la

a Iac. 1. 32. 3. 1.
* iij. xxij. 1. Y
nos pot posar
cens donador a
la Esclia. sup.
d les sant. Escl.
§. no sien.
b Iac. 1. 76. 1. 4.
* ix. xx. vij.
c Iac. 1. 32. 4. 9.
* iij. xxij. xj.
d Iac. 1. pr. 24.
§. 8.
e Petr. 2. 133. 3.
17. * iij. xxij. 14.
f Imp. 1542. 1. 3.
2. * iij. xxij. 11.
g Iac. 1. 33. 4. 27.
* iij. xxij. xxx.
h Iac. 1. 34. 3. 39.
* iij. xxij. 11.
i Alf. 3. 219. 3. 5.
* ix. xv. x.
k Iac. 1. 73. 3. 9.
* ix. xv. xj.
l Iac. 1. 32. 4. 10.
* iij. xxij. xij.
m Iac. 1. 33. 3. 22.
* iij. xxij. xxvij.
n Iac. 1. 34. 3. 34.
* iij. xxij. xlvj.
o Iac. 1. 33. 4. 25.
* iij. xxij. xxij.

De Dret de cosa, &c. Tit. xxv.

be la esglia de Valencia, y altres quen tenen priuilegi. Y encara ques entretenga la dita cosa per la fadiga, deuls lo loisme. Y si crexera la cosa censada, o minuara per alluuió: axi creixca, o minue lo cens: y sia censada la cosa ab tot lo creximèt. Y essent donada la cosa a cens, nos pot desfer lo còtracte, perque trobe lo que ho dona, o lo que ho pren altre esmerç millor en mes del doble.

Drets del censater.

Quant lo senyor del cens donara la cosa acensada a viufruyt, o violari, solse enten hauer donat la pensio, y poder de emparar, y la pena del que trencara la empara. Mas lo que te lo viufruyt, o violari, no pot fermar en les vendes, o alienacions, ni pendre lo loisme: ni en cas de comis pot atorgar la cosa a altri. Y qualteuol censater es tengut a conseruar, y (si pot) millorar la cosa censada, encara que no sia expres. Y hauent perdut lo censater la possessio de la cosa censada, pot la cobrar, encara que sia del mateix senyor, pagantli les pensions, o no restant per ell de pagarles per quatre anys. Y essent donada a algu cosa a cens, y a sos fills maseles, si algu de aquells morra sens fills, la sua part vinga al altre: y no ha menester que lo senyor lo pose en la possessio de aquella part.

Com se pot disporre de la cosa censada.

Aquell censater que te establida la cosa pera si, y perals seus, pot donarla a qui voldra ab los milloraments en matrimoni, o en darrera voluntat. Y si la te a cert temps, o pera sa vida, passat aquell temps, o acabada la vida, deu esser tornada al senyor ab los milloraments. Y si la cosa acensada sera dexada en testament, o donada en donacio per nupcies estimada, no perço se deu fer fadiga, ni pagar loisme. Ni tãpoch se deu lo loisme, quant lo marit, o los hereus restituïran en la resutucio del dot la cosa censada que hauen rebuda en dot. Y si algu fara donacio general de tots sos bens, entense que ha donat los bens censats per la tal donacio deute loisme y fadiga. Y en la general obligacio tãbe ha recahuen los bens censats: mas

Y 4 pat

a Mar. 191. 3. 79.
* xxx. iij. v.
b Iac. 1. 34. 3. 40.
* iij. xxij. 11.
c Iac. 1. 33. 2. 16.
* iij. xxij. 2x.
d Iac. 1. 31. 3. 6.
* iij. xx. vj.
e Iac. 1. 33. 4. 28.
* iij. xxij. xxxvj.
f Iac. 1. 34. 3. 39.
* iij. xxij. xlvij.
g Iac. 1. 33. 3. 19.
* iij. xxij. xxij.
h Iac. 1. 32. 4. 7.
* iij. xxij. ix.
i Iac. 1. 34. 3. 36.
* iij. xxij. xli.
vii.
k Iac. 1. 34. 1. 30.
* iij. xxij. xj.
& pri. 39.
l Mar. 171. 4. 4.
* ix. xx. vj. mas
si donara cosa
q no porta la
muller, deuse
lo loisme. inf.
de seus. §. si lo
vassall.
m Alf. 3. 219. 1.
4. * iij. iij. iij.
Y los bens que
vendra la Esclia
dins lo
any deusen lo
isme. sup. de les
sant. Esclie. §. la
cosa.

De les Instit. Forals. Libre. III.

Loisme.

Nos vena la cosa censada sens licencia del senyor.

Com se pague lo cens.

o/c

pot ferse sens licencia del senyor directe: y no lis deu loisme, sens perjudicar la senyoria directa. ^a

¶ Quà la cosa censada se vendra, deu al senyor directe per lo loisme la deena part del preu: y sis empenyorara, la vintena part. ^b Y lo censater no pot vendre, ni en altra manera alienar la cosa censada, ni establirla a mes cens, o menys, sens voluntat del senyor directe. ^c Y si sera venuda sens dita voluntat, no val la venda, y pot comissarse la cosa per lo dit senyor. ^d Y elegint lo dit censater per la cosa censada altre senyor del que lay dona, perdala, y torne al primer senyor. ^e

¶ Sino sera concordat entre lo senyor y lo censater en quin temps del any se deu pagar lo cens, entense q sia pagador en tres pagues, començant la primera paga en lo primer dia de Giner. Y si sera conuegut ques pague en alguna especie de moneda, o en formet, o vi, o oli, o mel, o altra cosa, entense ques deu pagar del millor que trobara lo dia de la paga en lo loch hon estara lo censater, si altre no es conuegut. ^f Y lo valor de la moneda q sera promesa, sia tant com en lo dia de la paga valdra en la raula dels cabis. ^g Entenent per lo morabati censal, deu sous y p la mazmodina censal, set sous. ^h Y si nos pagara lo cens en aquella cosa en que es conuegut, no es tengut lo senyor a pendre la paga. ⁱ Y hauent conuegut lo censater ab lo senyor de nou modo de paga, o altre pacte different del primer, y apres lo censater voldra tornar al primer pacte, penedintse del segon, no ho puga fer sens voluntat del senyor: y si lo dit censater no voldra estar a la segona concordia, encorre en pena de comis. ^k

¶ Encara q la cosa censada sia venuda, y lo senyor haja fernet en la veda, si lo venedor deuia algunes pensions, pot lo senyor demanarles al cõprador, o a qualse uol altre successor, y lo comprador cobrehu del venedor. ^l Y si no pagat lo censater, altre pagara lo cens, no per ço guanya la cosa, ans resta del primer aqui fonech donada. ^m Y les coses, o fruyts q estan en la cosa censada,

a Mar. 171. 7. 10
* iij. iij. iij. Y
axi mateix se
pot obligar per
lo dot y creix.
inf. de feus. §. si
lo vassall.
b Iac. 1. 32. 3. 3.
* iij. xxij. iij.
c Iac. 1. 33. 3. 21.
* iij. xxij. xv.
d Iac. 1. 33. 3. 24.
* iij. xxij. xxv.
e Iac. 1. 33. 3. 23.
* iij. xxij. xxx.
Y si la cosa cen
sada sera censil
cada, es del se
nyor directe. in
fra. de dret del
fisch. §. los bẽs.

f Iac. 1. 34. 4. 4.
* iij. xxij. iij.
g Iac. 1. 32. 3. 4.
* iij. xxij. v.
h Petr. 1. 98. 2.
64. * iij. xxij.
vj. & pr. 18.
i Iac. 1. 33. 2. 18.
* iij. xxij. xxij.

k Iac. 1. 33. 4.
26. * iij. xxij.
xxij.

l Iac. 1. 34. 2. 38.
* iij. xxij. xlij.

m Iac. 1. 34. 2.
33. * iij. xxij.
xlv.

De Dret de cosa, &c. Títol. xxv.

345

fida, son obligades al senyor, y lo senyor les pot retenir de sa propria autoritat p lo cens y pijoramet. ^a Y pot lo senyor per lo cens penyorar y emparar la cosa y los fruyts, y altres rebudes, y tancar les portes de la casa censada de sa propria autoritat. ^b Y apres de feta la empara per lo senyor p dita raho, si aqlla sera treçada, encorre lo censater en pena de deu sous per cada vegada q la treçara. ^c Y hauent deixat de pagar lo censater lo cens per algus anys, y sera feta la empara per lo senyor, si lo valor de la cosa censada no bastara a pagar lo ques deu al senyor, venas la cosa censada: y si lo preu de aqlla no bastara a pagar lo cens, o pijorament, pague holo censater de sos bẽs. ^d Mas si cosa censada sera cõprada per franca, y apres aquella se trobara fer cens, o fer mes cens de aquell en ques compra, lo comprador no es tengut a les pensions passades de propis vltra la cosa censada: y sis compra sciẽtment, sia hi tengut lo cõprador de propis. ^e

¶ Cessant lo censater p quatre anys de pagar lo cens al senyor directe, encorre en pena de comis, encara q lo senyor no li haja demanat la pẽlio, ^f com lo dia de mane p aqll. ^g Y pot fer a les voluntats de la cosa comissada, ^h per molt q la tal cosa estiga ruynada. Y si lo dit senyor no voldra pẽdre lo cens quant lis paga, o se absentara, o p altra raho faltara per ell de cobrar lo cens, perq passen dits quatre anys, lo censater comane la pẽlio adalgũ home hõrat dauant testimonis, y pora estar sense recel de perdre la cosa censada. ⁱ Y pot tãbe donar lo censater pagues auançades, les quals lo senyor es tengut a rebre. ^k Y si hu de molts hereus del censater cessa de pagar per los quatre anys, pot comissarse la cosa censada contra tots los hereus. Y si hu dels hereus paga, a tots excusa. ^l

¶ Les cartes dels censals poden esser fetes per qualseuol notaris, ^m a ory a argent. ⁿ Y si en la carta del carregament se dira ab loisme y fadiga, y lo cõprador si sera axi obligat, si lo tal censal se pot quitar, ^o

Y si sia lo possessor.

a Iac. 1. 32. 4. 2.
* iij. xxij. x.
b Iac. 1. 33. 1. 12.
* iij. xxij. xlij.
c Iac. 1. 33. 1. 12.
* iij. xxij. xlij.
d Iac. 1. 34. 2. 31.
* iij. xxij. xlij.

e Mar. 171. 3. 3.
* iij. xxij. xlij.
Y no es concedit a la almoyna q carregue ni que compre censals. Petr. 2. 115. 4. 14. * xj. ij. xvij. Y sis vendran los fruyts de la cosa censada quils cõpra pague lo cens. sup. de comp. y vend. §. aquell.

f Iac. 1. 32. 3. 2.
* iij. xxij. ij.
g Iac. 1. 34. 3. 37.
* iij. xxij. xlix.

h Iac. 1. 32. 3. 2.
* iij. xxij. ij.
i Iac. 1. 34. 1. 29.
* iij. xxij. xxxvii.
k Iac. 1. 32. 4. 6.
* iij. xxij. viij.

l Iac. 1. 33. 2. 17.
* iij. xxij. xxj.
y com no preu
dique al senyor
la prescripcio de
la cosa censada.
supr. de pres. §.
lo possessor.

m Petr. 1. 97. 1. 36. * ix. xix. xix. & pri. 15. n Iac. 1. 3. 38. * iij. xxij. l.

De les Instit. Forals. Libre. III.

sia tengut com si les paraules loisme y fadiga no hi fossen expresseles. ^a Y ellent carregat algun censal sobre cosa censida ab licencia del senyor, y apres lo censaler voldra carregar altre censal sobre la mateixa cosa, es tengut a demanar tots aquells que hi tenen censal, sots pena que a tots aquells sera comissada la cosa. ^b Y lo tal comis sots sia en lo restant de la cosa, pagats primer tots los darrers copradors, o creadors, en los censos, o preus, en los quals lo dit senyor haura fermit, en cara q haja fermit saluat son dret en tota cosa y qualseuol paraules: y si la cosa comissada no bastara pera pagar a tots, lo primer en temps sera pocior en dret.

¶ Pot lo censaler dexar la cosa censida, pagant al senyor les pensions lo dia que cau la paga, y no altre dia, esmenant lo pijorament a coneguda del jutge no sospitos, assignador per lo senyor: y appellel del dit jutge a altre, tambe assignador per dit senyor. ^d Y si lo censaler haura donat la cosa a cens a altre, y aquell a altre, y axi ha passat molts senyors, totes les diferencies que aquells, o algu de aquells tindran ab lo primer senyor, o entre ells, se dehuen tractar en poder del primer senyor: ^e dauant del qual se dehuen clamar los altres senyors contra los censalers. ^f Y apres que lo pleyt sera començat en poder del jutge assignat per lo senyor directe, no sia reuocat lo tal jutge, ni li sia donat associat per lo senyor directe, ni per la part quel haura impetrat, si nos offerira noua causa de sospita, de la qual conega altre jutge no sospitos, assignador per dit senyor dins cinch dies summariament, tota appellacio remoguda. Y la part que en dit intermedicatura, pague al altra part totes les despeses en doble, encara que no hi sia condemnat per lo jutge, sens poderne esser absolt. ^g Y les dites causes no sien euocades a la Real Audiencia, encara que sia per via de ferma de dret, dient que son en possessio de no pagar tan cens: y si nega del tot esser la cosa censida, conega de la ferma de dret lo jutge ordinari. ^h Y sia procehit en les cau-

a Alf. 3. 33. 3. 4
* iij. xxij. xxv
viii. Y com de
ga lo not. posar
ha pot quitar
lo censal. sup.
de nota. 5. quat

b Mar. 171. 4. 5.
* iij. xxij. xxv
c Mar. 171. 3. 11
* iij. xxij. xxv
vij.

d Tac. 1. 33. 3.
10. * iij. xxij.
xxij. & 34. 4.
4. * iij. xxij.
liij. & 33. 2. 15.
iij. xxij. xvij.

e Tac. 1. 33. 3. 14
* iij. xxij. xvij.

f Tac. 1. 33. 3. 13
* iij. xxij. xvij.

g Mar. 171. 3. 2.
* iij. xxij. xvij.

h Imp. 1537. 3.
5. * iij. xxij.
xxij.

De dret de cosa, &c. Tit. xxv.

347

les causes emphitheoticals segons Furs de Valécia. ^a Los censals declarats que son licits, pagant per liura annual onze, dotze, tretze, o catorze lures, o mes, o menys, segons los temps. ^b Y no sien carregats censals sobre la ciutat de Valencia, ni sobre lo General a mes for de setze diners per liura, q ix a quinze milia per miller, com aquest sia lo just preu. ^c Y los Moros de realench no poden carregar se censal sens licencia del Rey, o del Batle, sots pena de nulletat del carregament a quil comprara. ^d Ni poden carregar se censals ni violaris sobre vniuersitat de Militars, sens licencia del senyor. ^e Ni tampoch vniuersitat de la Esglesia sens licencia de son senyor, sino sera per redimir la tal vniuersitat de alguns drets Reals: en qual cas demanada licencia al senyor, no la pot denegar. ^f

¶ Quant se quitaran los censals de la ciutat, quitese primer los censals dels forasters que no contabuixe en les imposicions de la ciutat, y apres los mes antics segons lo boxat: trexerpto censals de Esglesies, monestirs, e coses pies, que sien a arbitre de la ciutat. ^g Y carregue lo General los censals a vehins del Regne mentres se trobaran diners de aquells: y los naturals q faran los carregaments, juren en poder dels Deputats que los diners son de naturals del Regne, y no de estrangers. ^h

¶ No sien impedides les execucions dels censals per alguns allongaments, o sobrechims, o moratoris, o altres impediments: y concedits, no valen, encara que sien penals. ⁱ Y no obterne lo jutge alguns allongaments del Rey, o altre oficial, sots pena de docets morabatins: ni lo impetrant lo presente, sots la dita pena, al Rey y a la part applicadora. Y qui no la pora, o no voldra pagar, estiga en la preso fins que pague, no feta diferencia de persones, sens remissio: ans no obstat aquells, sia en intat en la execucio: y qui ordenar tal excepcio, pague la pena del Fur. ^k La qual tampo-

ch no pora ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^{aa} ^{ab} ^{ac} ^{ad} ^{ae} ^{af} ^{ag} ^{ah} ^{ai} ^{aj} ^{ak} ^{al} ^{am} ^{an} ^{ao} ^{ap} ^{aq} ^{ar} ^{as} ^{at} ^{au} ^{av} ^{aw} ^{ax} ^{ay} ^{az} ^{ba} ^{bb} ^{bc} ^{bd} ^{be} ^{bf} ^{bg} ^{bh} ^{bi} ^{bj} ^{bk} ^{bl} ^{bm} ^{bn} ^{bo} ^{bp} ^{bq} ^{br} ^{bs} ^{bt} ^{bu} ^{bv} ^{bw} ^{bx} ^{by} ^{bz} ^{ca} ^{cb} ^{cc} ^{cd} ^{ce} ^{cf} ^{cg} ^{ch} ^{ci} ^{cj} ^{ck} ^{cl} ^{cm} ^{cn} ^{co} ^{cp} ^{cq} ^{cr} ^{cs} ^{ct} ^{cu} ^{cv} ^{cw} ^{cx} ^{cy} ^{cz} ^{da} ^{db} ^{dc} ^{dd} ^{de} ^{df} ^{dg} ^{dh} ^{di} ^{dj} ^{dk} ^{dl} ^{dm} ^{dn} ^{do} ^{dp} ^{dq} ^{dr} ^{ds} ^{dt} ^{du} ^{dv} ^{dw} ^{dx} ^{dy} ^{dz} ^{ea} ^{eb} ^{ec} ^{ed} ^{ee} ^{ef} ^{eg} ^{eh} ^{ei} ^{ej} ^{ek} ^{el} ^{em} ^{en} ^{eo} ^{ep} ^{eq} ^{er} ^{es} ^{et} ^{eu} ^{ev} ^{ew} ^{ex} ^{ey} ^{ez} ^{fa} ^{fb} ^{fc} ^{fd} ^{fe} ^{ff} ^{fg} ^{fh} ^{fi} ^{fj} ^{fk} ^{fl} ^{fm} ^{fn} ^{fo} ^{fp} ^{fq} ^{fr} ^{fs} ^{ft} ^{fu} ^{fv} ^{fw} ^{fx} ^{fy} ^{fz} ^{ga} ^{gb} ^{gc} ^{gd} ^{ge} ^{gf} ^{gg} ^{gh} ^{gi} ^{gj} ^{gk} ^{gl} ^{gm} ^{gn} ^{go} ^{gp} ^{gq} ^{gr} ^{gs} ^{gt} ^{gu} ^{gv} ^{gw} ^{gx} ^{gy} ^{gz} ^{ha} ^{hb} ^{hc} ^{hd} ^{he} ^{hf} ^{hg} ^{hh} ^{hi} ^{hj} ^{hk} ^{hl} ^{hm} ^{hn} ^{ho} ^{hp} ^{hq} ^{hr} ^{hs} ^{ht} ^{hu} ^{hv} ^{hw} ^{hx} ^{hy} ^{hz} ^{ia} ^{ib} ^{ic} ^{id} ^{ie} ^{if} ^{ig} ^{ih} ⁱⁱ ^{ij} ^{ik} ^{il} ^{im} ⁱⁿ ^{io} ^{ip} ^{iq} ^{ir} ^{is} ^{it} ^{iu} ^{iv} ^{iw} ^{ix} ^{iy} ^{iz} ^{ja} ^{jb} ^{jc} ^{jd} ^{je} ^{jf} ^{jj} ^{jh} ^{ji} ^{jj} ^{jk} ^{jl} ^{jm} ^{jn} ^{jo} ^{jp} ^{jq} ^{jr} ^{js} ^{jt} ^{ju} ^{ju} ^{jv} ^{jw} ^{jx} ^{ky} ^{kz} ^{la} ^{lb} ^{lc} ^{ld} ^{le} ^{lf} ^{lg} ^{lh} ^{li} ^{lj} ^{lk} ^{ll} ^{lm} ^{ln} ^{lo} ^{lp} ^{lq} ^{lr} ^{ls} ^{lt} ^{lu} ^{lv} ^{lw} ^{lx} ^{ly} ^{lz} ^{ma} ^{mb} ^{mc} ^{md} ^{me} ^{mf} ^{mg} ^{mh} ^{mi} ^{mj} ^{mk} ^{ml} ^{mm} ^{mn} ^{mo} ^{mp} ^{mq} ^{mr} ^{ms} ^{mt} ^{mu} ^{mv} ^{mw} ^{mx} ^{my} ^{mz} ^{na} ^{nb} ^{nc} nd ^{ne} ^{nf} ^{ng} ^{nh} ⁿⁱ ^{nj} ^{nk} ^{nl} ^{nm} ⁿⁿ ^{no} ^{np} ^{nq} ^{nr} ^{ns} ^{nt} ^{nu} ^{nv} ^{nw} ^{nx} ^{ny} ^{nz} ^{oa} ^{ob} ^{oc} ^{od} ^{oe} ^{of} ^{og} ^{oh} ^{oi} ^{oj} ^{ok} ^{ol} ^{om} ^{on} ^{oo} ^{op} ^{oq} ^{or} ^{os} ^{ot} ^{ou} ^{ov} ^{ow} ^{ox} ^{oy} ^{oz} ^{pa} ^{pb} ^{pc} ^{pd} ^{pe} ^{pf} ^{pg} ^{ph} ^{pi} ^{pj} ^{pk} ^{pl} ^{pm} ^{pn} ^{po} ^{pp} ^{pq} ^{pr} ^{ps} ^{pt} ^{pu} ^{pv} ^{pw} ^{px} ^{py} ^{pz} ^{qa} ^{qb} ^{qc} ^{qd} ^{qe} ^{qf} ^{qg} ^{qh} ^{qi} ^{qj} ^{qk} ^{ql} ^{qm} ^{qn} ^{qo} ^{qp} ^{qq} ^{qr} ^{qs} ^{qt} ^{qu} ^{qv} ^{qw} ^{qx} ^{qy} ^{qz} ^{ra} ^{rb} ^{rc} rd ^{re} ^{rf} ^{rg} ^{rh} ^{ri} ^{rj} ^{rk} ^{rl} ^{rm} ^{rn} ^{ro} ^{rp} ^{rq} ^{rr} ^{rs} ^{rt} ^{ru} ^{rv} ^{rw} ^{rx} ^{ry} ^{rz} ^{sa} ^{sb} ^{sc} ^{sd} ^{se} ^{sf} ^{sg} ^{sh} ^{si} ^{sj} ^{sk} ^{sl} sm ^{sn} ^{so} ^{sp} ^{sq} ^{sr} ^{ss} st ^{su} ^{sv} ^{sw} ^{sx} ^{sy} ^{sz} ^{ta} ^{tb} ^{tc} ^{td} ^{te} ^{tf} ^{tg} th ^{ti} ^{tj} ^{tk} ^{tl} tm ^{tn} ^{to} ^{tp} ^{tq} ^{tr} ^{ts} ^{tt} ^{tu} ^{tv} ^{tw} ^{tx} ^{ty} ^{tz} ^{ua} ^{ub} ^{uc} ^{ud} ^{ue} ^{uf} ^{ug} ^{uh} ^{ui} ^{uj} ^{uk} ^{ul} ^{um} ^{un} ^{uo} ^{up} ^{uq} ^{ur} ^{us} ^{ut} ^{uu} ^{uv} ^{uw} ^{ux} ^{uy} ^{uz} ^{va} ^{vb} ^{vc} ^{vd} ^{ve} ^{vf} ^{vg} ^{vh} ^{vi} ^{vj} ^{vk} ^{vl} ^{vm} ^{vn} ^{vo} ^{vp} ^{vq} ^{vr} ^{vs} ^{vt} ^{vu} ^{vv} ^{vw} ^{vx} ^{vy} ^{vz} ^{wa} ^{wb} ^{wc} ^{wd} ^{we} ^{wf} ^{wg} ^{wh} ^{wi} ^{wj} ^{wk} ^{wl} ^{wm} ^{wn} ^{wo} ^{wp} ^{wq} ^{wr} ^{ws} ^{wt} ^{wu} ^{wv} ^{ww} ^{wx} ^{wy} ^{wz} ^{xa} ^{xb} ^{xc} ^{xd} ^{xe} ^{xf} ^{xg} ^{xh} ^{xi} ^{xj} ^{xk} ^{xl} ^{xm} ^{xn} ^{xo} ^{xp} ^{xq} ^{xr} ^{xs} ^{xt} ^{xu} ^{xv} ^{xw} ^{xx} ^{xy} ^{xz} ^{ya} ^{yb} ^{yc} ^{yd} ^{ye} ^{yf} ^{yg} ^{yh} ^{yi} ^{yj} ^{yk} ^{yl} ^{ym} ^{yn} ^{yo} ^{yp} ^{yq} ^{yr} ^{ys} ^{yt} ^{yu} ^{yv} ^{yw} ^{yx} ^{yy} ^{yz} ^{za} ^{zb} ^{zc} ^{zd} ^{ze} ^{zf} ^{zg} ^{zh} ^{zi} ^{zj} ^{zk} ^{zl} ^{zm} ^{zn} ^{zo} ^{zp} ^{zq} ^{zr} ^{zs} ^{zt} ^{zu} ^{zv} ^{zw} ^{zx} ^{zy} ^{zz}

no pora ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^{aa} ^{ab} ^{ac} ^{ad} ^{ae} ^{af} ^{ag} ^{ah} ^{ai} ^{aj} ^{ak} ^{al} ^{am} ^{an} ^{ao} ^{ap} ^{aq} ^{ar} ^{as} ^{at} ^{au} ^{av} ^{aw} ^{ax} ^{ay} ^{az} ^{ba} ^{bb} ^{bc} ^{bd} ^{be} ^{bf} ^{bg} ^{bh} ^{bi} ^{bj} ^{bk} ^{bl} ^{bm} ^{bn} ^{bo} ^{bp} ^{bq} ^{br} ^{bs} ^{bt} ^{bu} ^{bv} ^{bw} ^{bx} ^{by} ^{bz} ^{ca} ^{cb} ^{cc} ^{cd} ^{ce} ^{cf} ^{cg} ^{ch} ^{ci} ^{cj} ^{ck} ^{cl} ^{cm} ^{cn} ^{co} ^{cp} ^{cq} ^{cr} ^{cs} ^{ct} ^{cu} ^{cv} ^{cw} ^{cx} ^{cy} ^{cz} ^{da} ^{db} ^{dc} ^{dd} ^{de} ^{df} ^{dg} ^{dh} ^{di} ^{dj} ^{dk} ^{dl} ^{dm} ^{dn} ^{do} ^{dp} ^{dq} ^{dr} ^{ds} ^{dt} ^{du} ^{dv} ^{dw} ^{dx} ^{dy} ^{dz} ^{ea} ^{eb} ^{ec} ^{ed} ^{ee} ^{ef} ^{eg} ^{eh} ^{ei} ^{ej} ^{ek} ^{el} ^{em} ^{en} ^{eo} ^{ep} ^{eq} ^{er} ^{es} ^{et} ^{eu} ^{ev} ^{ew} ^{ex} ^{ey} ^{ez} ^{fa} ^{fb} ^{fc} ^{fd} ^{fe} ^{ff} ^{fg} ^{fh} ^{fi} ^{fj} ^{fk} ^{fl} ^{fm} ^{fn} ^{fo} ^{fp} ^{fq} ^{fr} ^{fs} ^{ft} ^{fu} ^{fv} ^{fw} ^{fx} ^{fy} ^{fz} ^{ga} ^{gb} ^{gc} ^{gd} ^{ge} ^{gf} ^{gg} ^{gh} ^{gi} ^{gj} ^{gk} ^{gl} ^{gm} ^{gn} ^{go} ^{gp} ^{gq} ^{gr} ^{gs} ^{gt} ^{gu} ^{gv} ^{gw} ^{gx} ^{gy} ^{gz} ^{ha} ^{hb} ^{hc} ^{hd} ^{he} ^{hf} ^{hg} ^{hh} ^{hi} ^{hj} ^{hk} ^{hl} ^{hm} ^{hn} ^{ho} ^{hp} ^{hq} ^{hr} ^{hs} ^{ht} ^{hu} ^{hv} ^{hw} ^{hx} ^{hy} ^{hz} ^{ia} ^{ib} ^{ic} ^{id} ^{ie} ^{if} ^{ig} ^{ih} ⁱⁱ ^{ij} ^{ik} ^{il} ^{im} ⁱⁿ ^{io} ^{ip} ^{iq} ^{ir} ^{is} ^{it} ^{iu} ^{iv} ^{iw} ^{ix} ^{iy} ^{iz} ^{ja} ^{jb} ^{jc} ^{jd} ^{je} ^{jf} ^{jj} ^{jh} ^{ji} ^{jj} ^{jk} ^{jl} ^{jm} ^{jn} ^{jo} ^{jp} ^{jq} ^{jr} ^{js} ^{jt} ^{ju} ^{ju} ^{jv} ^{jw} ^{jx} ^{ky} ^{kz} ^{la} ^{lb} ^{lc} ^{ld} ^{le} ^{lf} ^{lg} ^{lh} ^{li} ^{lj} ^{lk} ^{ll} ^{lm} ^{ln} ^{lo} ^{lp} ^{lq} ^{lr} ^{ls} ^{lt} ^{lu} ^{lv} ^{lw} ^{lx} ^{ly} ^{lz} ^{ma} ^{mb} ^{mc} ^{md} ^{me} ^{mf} ^{mg} ^{mh} ^{mi} ^{mj} ^{mk} ^{ml} ^{mm} ^{mn} ^{mo} ^{mp} ^{mq} ^{mr} ^{ms} ^{mt} ^{mu} ^{mv} ^{mw} ^{mx} ^{my} ^{mz} ^{na} ^{nb} ^{nc} nd ^{ne} ^{nf} ^{ng} ^{nh} ⁿⁱ ^{nj} ^{nk} ^{nl} ^{nm} ⁿⁿ ^{no} ^{np} ^{nq} ^{nr} ^{ns} ^{nt} ^{nu} ^{nv} ^{nw} ^{nx} ^{ny} ^{nz} ^{oa} ^{ob} ^{oc} ^{od} ^{oe} ^{of} ^{og} ^{oh} ^{oi} ^{oj} ^{ok} ^{ol} ^{om} ^{on} ^{oo} ^{op} ^{oq} ^{or} ^{os} ^{ot} ^{ou} ^{ov} ^{ow} ^{ox} ^{oy} ^{oz} ^{pa} ^{pb} ^{pc} ^{pd} ^{pe} ^{pf} ^{pg} ^{ph} ^{pi} ^{pj} ^{pk} ^{pl} ^{pm} ^{pn} ^{po} ^{pp} ^{pq} ^{pr} ^{ps} ^{pt} ^{pu} ^{pv} ^{pw} ^{px} ^{py} ^{pz} ^{qa} ^{qb} ^{qc} ^{qd} ^{qe} ^{qf} ^{qg} ^{qh} ^{qi} ^{qj} ^{qk} ^{ql} ^{qm} ^{qn} ^{qo} ^{qp} ^{qq} ^{qr} ^{qs} ^{qt} ^{qu} ^{qv} ^{qw} ^{qx} ^{qy} ^{qz} ^{ra} ^{rb} ^{rc} rd ^{re} ^{rf} ^{rg} ^{rh} ^{ri} ^{rj} ^{rk} ^{rl} ^{rm} ^{rn} ^{ro} ^{rp} ^{rq} ^{rr} ^{rs} ^{rt} ^{ru} ^{rv} ^{rw} ^{rx} ^{ry} ^{rz} ^{sa} ^{sb} ^{sc} ^{sd} ^{se} ^{sf} ^{sg} ^{sh} ^{si} ^{sj} ^{sk} ^{sl} sm ^{sn} ^{so} ^{sp} ^{sq} ^{sr} ^{ss} st ^{su} ^{sv} ^{sw} ^{sx} ^{sy} ^{sz} ^{ta} ^{tb} ^{tc} ^{td} ^{te} ^{tf} ^{tg} th ^{ti} ^{tj} ^{tk} ^{tl} tm ^{tn} ^{to} ^{tp} ^{tq} ^{tr} ^{ts} ^{tt} ^{tu} ^{tv} ^{tw} ^{tx} ^{ty} ^{tz} ^{ua} ^{ub} ^{uc} ^{ud} ^{ue} ^{uf} ^{ug} ^{uh} ^{ui} ^{uj} ^{uk} ^{ul} ^{um} ^{un} ^{uo} ^{up} ^{uq} ^{ur} ^{us} ^{ut} ^{uu} ^{uv} ^{uw} ^{ux} ^{uy} ^{uz} ^{va} ^{vb} ^{vc} ^{vd} ^{ve} ^{vf} ^{vg} ^{vh} ^{vi} ^{vj} ^{vk} ^{vl} ^{vm} ^{vn} ^{vo} ^{vp} ^{vq} ^{vr} ^{vs} ^{vt} ^{vu} ^{vv} ^{vw} ^{vx} ^{vy} ^{vz} ^{wa} ^{wb} ^{wc} ^{wd} ^{we} ^{wf} ^{wg} ^{wh} ^{wi} ^{wj} ^{wk} ^{wl} ^{wm} ^{wn} ^{wo} ^{wp} ^{wq} ^{wr} ^{ws} ^{wt} ^{wu} ^{wv} ^{ww} ^{wx} ^{wy} ^{wz} ^{xa} ^{xb} ^{xc} ^{xd} ^{xe} ^{xf} ^{xg} ^{xh} ^{xi} ^{xj} ^{xk} ^{xl} ^{xm} ^{xn} ^{xo} ^{xp} ^{xq} ^{xr} ^{xs} ^{xt} ^{xu} ^{xv} ^{xw} ^{xx} ^{xy} ^{xz} ^{ya} ^{yb} ^{yc} ^{yd} ^{ye} ^{yf} ^{yg} ^{yh} ^{yi} ^{yj} ^{yk} ^{yl} ^{ym} ^{yn} ^{yo} ^{yp} ^{yq} ^{yr} ^{ys} ^{yt} ^{yu} ^{yv} ^{yw} ^{yx} ^{yy} ^{yz} ^{za} ^{zb} ^{zc} ^{zd} ^{ze} ^{zf} ^{zg} ^{zh} ^{zi} ^{zj} ^{zk} ^{zl} ^{zm} ^{zn} ^{zo} ^{zp} ^{zq} ^{zr} ^{zs} ^{zt} ^{zu} ^{zv} ^{zw} ^{zx} ^{zy} ^{zz}

De les Institucions Forals. Libre.III.

no pot esser retardada per concordia de la major part dels creditors, si lo senyor del censal no hi haura fermat.

Nos retarda la executio.

¶ Si en la causa de carregament de censal sera mogut pleyt, allegant lo carregament esser fecte, nulle, fals, cancellat, o altre impediment, pendent dit pleyt, no sia retardada la executio, si ja pendent aquella nos mostrara sentencia passada en cosa jutjada, en la qual lo tal carregament sia annullat. ^b Y si algun aduocat, syndich, o procurador ordenaran, o posaran rahons, o altres impugnacions contral manament executori, y caura per sentencia passada en cosa jutjada, pague lo aduocat cent lures, y lo syndich, o procurador, o part entretienint cinquanta lures, applicadores vn terç al Rey, o al senyor del loch, altre a la ciutat, altre a la part impetrant, y sino hauran de que pagar, sié pñats de sos officis per vn any, y elliguen en la preso comuna per mig any. Y si la part les haura ordenades, y no tindra de que pagar dita pena, elliga pres mig any.

Quines rahons se poden allegar.

Y poden allegar rahons, dient lo contracte esser fals, o quitat, y que ell no es detenedor de bens que fossen del obligat al tal censal. Y pot dir que no es hereu del obligat, y que no ha acceptat la herencia. Y si sera vniuersitat, pot dir que es fet lo carregament sens licencia del senyor, y pot dir que lo contracte no es estat fet, y requir que sia exhibuhit. Y los aduocats y procuradors que ordenaran les tals rahons, no son tenguts a les penes, encara que no obtinguen. ^d Y si posaran altres rahons de les sobreditas, no sien admeses, y saluo son dret a qui les vol posar en altra instancia. ^e Y lo que haura pagat tres pagues, o pensions de censal, o de qualseuol altre deute, o tribut, tenintne cauteles, entenfe que son pagades les altres pagues precedents, si en les cauteles ho sera protestat de aquelles. ^f Y lo senyor que haura rebut quatre pensions, no pot demanar les penes passades ans dels quatre anys, encara que ho haja protestat quant lis pagaran. ^g

¶ En

les rahons dins trentadies sup. de iuhis. §. en la excepcio. ^f Ferd. 307. 2. 18. * iij. xxiii. xl. ^g Alf. 3. 219. 1. 2. * iij. xxiii. xxxix.

a Imp. 142. 9. 2. 35. * non est in nouis.

b Alf. 3. 231. 3. 5. vers. ordenam encara q si ans. * iij. xxiii. lviii. & 228. 1. 1. vers. hoc etiam addito. * l. j. j. Ferd. 2. pri. 2.

c Alf. 3. 231. 3. 5. vers. el aduocat, syndich. * iij. xxiii. lviii. & 228. 1. 1. vers. Itē quicūque.

* l. j. j. p lo qual se corrig. d. Alf. 3. vers. itē quē que. en respecte de la pena sub-

fidiana, en lo de mes concordia. Ferd. 2. p. 2. y corrig. se. Alf. 3. 228. 1. 1. vers. excipimus etiā a predictis. Hō

qui allegara no possebit la especial obligacio, sino obte, escaygut en pena: y en los bens del censaten hi ha tacieta. hypothe-

ca inf. a penyo res. §. fin. d Alf. 3. 231. 3. 5. vers. volē empero. * iij. xxiii. lviii. Ferd. 2. p. 2. e Imp. R. 1528. 9. 2. 7. * iij. xxiii. lxiii. y intimē

De Dret de cosa, &c. Titol. xxv.

349

¶ En la causa de manament executori, impetrat en virtut de carta de carregament de censal, nos allegue excepcio de paga, de fals, de nulletat, ni altra, si nos provara per acte publich dins los deu dies del manament executori: y aquells passats, pot se prouar en altra instancia, mas per ella nos retarda lo manament executori, fins que pendent aquell se mostre sentencia en la segona instancia, donada contral impetrat, passada en cosa jutjada. ^a Y les vniuersitats no alleguen en les rahons, q la terra se despoblara, si lis fan pagar les pensions: y qui les ordenara encorrega en les penes desus dites. ^b Ni tampoch se allegue per vniuersitat que fonch fet lo carregament no estant en lo syndicat alguns de la vniuersitat, com hi sien estats la major part. Ni allegue algun particular, ell no hauer hi fermat, o no esser estat vehi al temps de la obligacio, com sia donat poder en lo syndicat pera obligar los presents, absents, y eldeuenidors, y sos bens: y estiga en la vniuersitat al temps del contracte, o de la executio: saluo lo dret entre lo vehi y la vniuersitat. Ni tampoch se allegue que los diners no foren conuertits en profit de la vniuersitat, com baste que en lo contracte, o syndicat estiga confessat. ^c Ni tampoch se empache la executio, perque del censal, o pensio de aquell se haja fet cessio, o altra transportacio, com lo que es permes al venedor sia permes al que te causa de aquell. ^d Ni perque se allegue dret de propietat contral lo que esta en possessio de cobrar les pensions, si lo dret de propietat nos mostraua ab actes dins los deu dies, referuat lo dit dret pera altra instancia. ^e

¶ Apres que algu haura posat les rahons al manament executori, impetrat en virtut de acte de carregament de censal, o en altra instancia impugnara lo tal carregament, continue lo escriua qui haura posat les tals rahons, o impugnaments, y interrogue al qui posa ab jurament, que diga qui ha ordenat les tals rahons, o impugnaments: y si no ho dira, no enante lo jutge

a Alf. 3. 231. 3. 5. in princ. * iij. xxiii. lviii. Ferd. 2. p. 2. Pet. 2. 121. 2. 3. * vij. iij. ix. Alf. 3. 228. 1. 1. vers. a predictis. * l. j. j. lo qual es corregit en respecte de la pena.

b Ioan. 241. 2. 1. vers. prouehit estatutum. * iij. xxiii. lix. Ferd. 2. pri. 2. Y dona lo Rey facultat al braç Militar pera exgir del braç cēt milia sous pera satisfer certs carrecs del braç. Ferd. 285. 2. 4. * lxi. ij. j.

c Ioan. 241. 2. 1. vers. insuper ordenā, e estatutum. * iij. xxiii. lix. Ferd. 2. p. 2.

d Ioan. 142. 3. vers. prouehit encara. * iij. xxiii. lix.

e Ioan. 241. 2. vers. en apres statutum. * iij. xxiii. lix.

De les Institu. Forals. Libre.III.

ners, y pugels per liura: de modo que ser anys de pensio respouguen a la propietat: y sis carreguen a major for, no val lo carregament ipso iure. Y carregues a dos vides tan solament, y no mes, sots pena de inualiditat. Y sis carreguen sobre penyores, no val lo contraete: y no si posen pactes deshonestis, y senyaladament no si pose pacte, que si no hi fermara tal persona sia cas de quitament, o altre semblant pacte: ans si sera carregat no sia extincit, sino per mort de les dos vides, o per qui tamet fet de voluntat dels dos originals carregadors, o que per justicia fos axi declarat. Y nol carregue menor de vint anys sens decret, o consentiment del curador, y que sia conuertit lo preu en son profit: ni per menor de vint y cinch anys sens licencia de son pare, o de dos parents sino tindra pare: ni hi sia fermanga, y si sera fet, no val lo contraete: y lo notari quen rebra lo acte, sia priuat del art de notaria per deu anys: y los axi prohibits de carregar, no puguen fer ho per tercera persona, sent carta de indempnitat, o altra cautela: y sis faran tals cauteles, sien nulles. Y facen publicar los officials la present pragmatica, sots pena d mil florins, al Rey applicadors. * Y poden demanar les pensions que caygueren durant les vides apposades en lo contraete, encara que sia extincit per mort de aquells. ^b

Y fures.

¶ Christians ab Christians no cõtraeten vfures. ^c Y quiles contractara, perda lo preu de aquelles, y sia del manlleuador, y torne les penyores si les tindra, y pague mes la mitat del preu al Rey, al justicia, y al manlleuador y igualment applicador. Y sis faran per medi de corredors, o tereers, sien tenguts a la pena los que liuren los diners, y cobren les penyores. ^d Y los tals corredors y mijers sien punits a priuacio del ofici de corredors, y vint y cinch lliures per cada vegada: y si no moran pagarles, sien acotats, y facen inquisicio per lo justicia. ^e Y lo caualler que vendra, donara, o baratara alguna cosa a logre pda lo cabal y lo guany, appli-

a Pragmatica Regis. Ferdn. 2. impresa & pre conizata, qua habeo in foris. Imp. 1533. 18. 3. 1. * iiii. xxii. lx. iij.

b Ioan. 23. 35. * iiii. xxii. lx.

c Iac. 1. p. 13.

d Ferd. 2. p. 34 §. 13.

e Ferd. 2. p. 34 §. 14. com se execute hon se opposa de vfu ra. vide. sup. de iuris. §. en la. Com la cõtra- cten los jueus. sup. de jueus. §. sols. Nos faga comissio cõtra vfurers. sup. dl dret e furs. §. en les. ni inquisicio. sup. de ac cul. §. inquisicio.

Dels Feus. Tit. xxvj.

353

applicador al Rey y a la part mijerament, y lo deutor ^a Iac. 1. 26. 4. 3. no deu pagar lo logre: lo que ha loch si sen clamara, y ^{* iii. xiii. xj.} no ha loch en caualls, ni altres caualcadures. ²

DELS FEVS.

TITOL XXVI.

Preeminencia del Rey en los feus.

Iots los habitants, o heretats en lo Regne de Valencia, dehuen fer sagrament de fealtat al Rey y a sos successors. ^b Y fermen dret tots al Rey quant per aquell seran demanats, encara que no tinguen feu per ell. ^c Y lo ellranger que vindra a habitar Valencia, sia franch y absolt del homenatge que a altre hania prestat, com desampare lo que per aquell tenia. ^d Y si lo Rey se retingue postat en algun castell, vila, o loch, entense quel se ha retengut en tot lo terme de aquell, o aquella, y fortalees que en lo tal terme se faran, encara que no sia expres en la carta: com en nom de castell, o vila, no sols se enten lo q̄ esta dins los murs, mas tambe tot lo terme. ^e

Lo feu que cõ-

¶ Quant lo senyor rebra postat de algun castell, o vila, mentres lo tindra prega totes les rendes de aquella vila, o castell, y de los termens. ^f Y lo que te castell, vila, o loch, o altra cosa en feu, entense calladamet que hi te postat, pau, guerra, loisme, y fadiga, encara q̄ no hi sia expres, com no si expresse lo contrari. ^g Y lo senyor pot pendre postat del castell, vila, o loch, per ell tẽgut en feu, per regonexença, o per fadiga de dret, o per no voler pagar, o fer lo serui degut, o per voler hi habitar lo senyor alguns dies. ^h Y si lo senyor rebra postat del castell del vassall, regonexent lo per senyor, e haura tẽgut lo senyor deu dies lo castell, torne loy al vassall ab los drets apres dels deu dies, retint se lo senyor les justes despeses que haura fet en guardar dit castell mentres lo tingue. Y si rebelo postat per

b Iac. 1. 77. 2. 16. * ix. x. xvi.

c Iac. 1. 77. 2. 18 * ix. xx. xix. sup plico E. quo los vassalls de Ecclesiasticis no puguen auallarse a tre mes poderos, ni al Rey, y no es concedit. Per. 2. 11. 1. 15. * xj. ij. xvij.

d Iac. 1. 81. 2. 2. * iij. xxxiiij. xvj.

e Iac. 1. 76. 3. 2. * ix. xxj. ij.

f Iac. 1. 76. 4. 3. * ix. xxj. iij.

g Iac. 1. 77. 3. 23 * ix. xxj. xxiiij.

h Iac. 1. 77. 3. 22 * ix. xxj. xxiiij.

De les Instit. Forals. Libre. III.

stat per fadig de dret atrobada en lo vassall, no li terne lo castell fins q li haja fet dret. ^a Y si algu del Regne se fara vassall, o prestara homenatge a caualler, o clergue, o sera rebut lo quis fara vassall, o lo rebra, si no sera clergue, estiga a merce del Rey. ^b Y ningu prenga a altre homenatge, sino per lo feu, o cens que per ell te. ^c

^d Aquell que te castell per senyor, y request per lo senyor nol voldra tornar, sia traydor manifest: y no sen pot saluar per si, ni per altri, per batalla, ni de altra manera. ^e Y mentres lo vassall contradira lo fermar dret, y donar postlat a son senyor del feu, es bar y traydor, y deu emenar a son senyor los danys y despeses q per dita raho haura fet. ^f Y si lo vassall contradira lo postlat a son senyor, y sostendra lo reptament q lo senyor li fara, si lo senyor pora perdre aquell castell, tinga lo ab tots los feus q li pertanyen, fins q li sien pagades les despeses que haura fet en pendre y guardar lo castell; y se assegure ab jurament en ses mans, prestador ab clerics, que no lis contradira mes lo postlat. ^g Y si contendra fermar dret a son senyor, y per ço lo senyor li pendra lo feu, no deu tornar lo fins tant lo vassall li haja fet dret, y refet les despeses de pendre, y guardar lo castell, y en lo emparament del feu. ^h Y si lo vassall pagara besants a altre que a son senyor, pot esser punit a arbitre del senyor. ⁱ Y ningu pot rebre besants de vassall de altri, que nos mude en lo feu loch: y per ço nol reben los oficials Reals, ni senyors de altres lochs.

^j Los cauallers que per altres cauallers tenen coses a feu, o cens, o tribut, o certa part de fruyts, si per aquella cosa contendran ab lo senyor, fermen dret en poder de aquell: y si contendran per altres coses, en poder del Rey. ^k Y si los vassalls pledejaran, pledejen en poder del senyor: y donels lo senyor jutge no sospitos alla hon vulla dins lo Regne, com sia loch conue.

Rey. sup. de do
at. in prin. i Ioan. 240. 2. 3. E. M. * vi. j. xxix. k Iac. 1. 77. 2. 19. * ix. xxj. xx. semblant esta. sup. de jurisd. de tots jur. in prin. & §. fin.

Pena del vassall que no tor
maralo castell a
son senyor.

Davant qui
plede, en.

Dels Feus. Tit. xxvj.

355

conuenient y segur al vassall. ^a Y ningu feuater exerceute justicia personal en son loch, vila, o castell, si non tindra carta expressa del Rey. ^b

^c Si lo vassall vendra la cosa que per lo senyor te a feu, hajan lo senyor per loisme la deena part: y sis empenyara, la vintena part: mas nol se pot retenir per fadiga, com no sia raho que hu mateix sia vassall y senyor. ^d Y no pot permutarse lo feu sens licencia del senyor, pagant lila deena part, com sis venes. ^e Y la cosa teguda a feu, o cens, o tribut, o certa part de fruyts, o de seruij, pot casen obligar la a la muller al temps de nupcies per son dot, o creix, sens consentiment del senyor, y sens pagar loisme: Mas si en paga de son dot, o creix, o algu dret la donata a la muller, deute lo loisme al senyor, com si la venes. ^f Y no pot lo feu esser alienat, ni empenyat, ni obligat, sens licencia del senyor: y si sera fet no val, no obstant alguna prescripcio, o teneo: si ^g lo vassall no pot alienar lo feu a mes baix vassall que ell es sens voluntat del senyor: ni lo senyor pot alienar son feuater a mes baix senyor que ell es, sens voluntat del vassall. Y si lo vassall pledejara contra lo senyor, y lo vassall sera agrauat, pot recórrer al Rey: y si lo Rey los dona dia pera fer los demanda del feu, donel en loch hon puguen anar y tornarsen a la casa dins vn dia, o sino fagals la despesa, com se fa en Barcelona. ^h

ⁱ Es de natura del feu, q deu portar honor lo que te la cosa a feu a son senyor: y axi si caualler dexara a son senyor en batalla campal, perda lo que per aquell te. ^j Y lo vassall que procurara de jaure, o jaura ab muller de son senyor, o sera contra son senyor en batalla campal, o li matara lo fill, perda lo feu.

^k Quant lo senyor del feu morra intestat, pot lo Rey atorgar lo feu al que voldra de sos hereus: y sino tindra fills mascles, a la filla, obligantse ella a fer lo lo pare era obligat per lo feu. ^l Y morint lo vassall sens hereu, succehix aquell que lo senyor voldra dels

Com se pague
loisme.

Lo vassall pot
recórrer al Rey

Lo feuater deu
honor al se-
nyor.

Iac. 1. 77. 4. 27
* ix. xxj. xxvij.
b Iac. 1. 77. 1. 9
* ix. xxj. x.
c Iac. 1. 77. 1. 8.
* ix. xxj. ix.
d Iac. 1. 77. 2. 17
* ix. xxj. xvij.
e Iac. 1. 76. 4. 5.
* ix. xxj. v. limi
tas vt. sup. de
dret de cosu q
sera don. a cens.
§. aquell censat
ter.

f Iac. 1. 76. 4. 6.
* ix. xxj. vii.

g Iac. 1. 76. 4. 8.
* ix. xxj. viii.

h Iac. 1. 77. 1. 10
* ix. xxj. xj.

i Iac. 1. 77. 3. 20
* ix. xxj. xxj. Y
lo loch de Mon
tartal, que esta
prop d Alzira,
es milicia anti
ga, y com a tal
goza dels priui
legis. Ferd. 285.
4. 6. M. lxi. ii.
j.

k Iac. 1. 77. 1. 18
* ix. xxj. xij.

De les Institu. Forals. Libre. III.

mes propiachs parents. ^a Y si lo hereu del vassall a-
nara dins vn any dauant lo Rey, o dauant lo hereu
poch del senyor, y fara omenatge, atorguehs lo feu
sens son preiuh, ni de altri aqui pertanygues. ^b Y lo
dit hereu del vassall si sera menor de vint anys, vaja da-
uant son senyor sens algun medi, y faga omenatge per
aquell feu, y atorguehs per lo senyor, saluo son dret y
de altri. ^c Y si lo hereu del vassall mort, major de vint
anys, no cumplira dins vn any apres mort del pare lo
que per aquell sonch dispos, perda lo feu. ^d Y quat
lo senyor morra, vinguen los vassalls que tenen feu per
ell a son hereu dins vn any, y facenli omenatge de
mans y de boca, y prenguen per sa ma lo castell, o feu
que tenen per lo senyor mort. ^e Y en les herencies
de vassalls Moros que pertanyen als senyors dels lochs,
no sen empache lo Batle pera Moros que no son dels
lochs. ^f

¶ Lo senyor no pot forçar als que tenen terres en
fos lochs, pera que habiten en aquells. ^g Y los que
tindran terres en loch de senyor, ab condicio que ha-
jen de habitar en aquell loch, si sen iran a habitar en
altres lochs, dehuen vendre los bens seents dins qua-
tre mesos, sino lo senyor los pot ocupar, y vendrels
a altres, ab los pactes quels tenia lo quels dexa. ^h Y
les franquees que seran concedides als senyors de vas-
salls Militars pera sos vassalls, aprofite tambe pera ells
mentres seran senyors del loch per lo qual tenen la
franquea per acte de Cort, o fora Cort, axi com se-
ra.

¶ Lo que tindra alguna cosa per senyor, o tindra
alguna cosa per franca en terme de terra de senyor, es
tengut a fer sagrament de fealtat adaquell senyor de
guardarli fealtat, y totes les coses que calladament y
expressa se contenen en lo sagrament de fealtat. ^k Y

lo que
nyor sup. de lueus. §. ningun jueu. ⁱ Ioan. 245. 1. 1. ^j li. 1. j. ^k lac. 1. 72.
3. 1. ^l ix. xiiij. j. Y mentres lo senyor estara excommunicat, no pora dema-
nar la fealtat al vassall sup. de les fant. esglef. §. 1. Y no es declarat lo que
supplica, ques declaras a que son tenguts los que tenen terres en lochs de
senyors. Pet. 2. M. 114. 3. 2. ^m ix. xiiij. ii. Y si lo vassall del Rey se fara vassall
de senyor sup. de off. iust. §. es inferior.

Dels Feus. Titol. xxvj.

357

lo que fara sagrament de fealtat, deu tenir en la me-
morla les coles següents, ço es, que no damnisque
al senyor en son cos, ni li descobra son secret a son
dany, ni li cause dany de les fortalees de les quals lo
senyor esta segur, ni li danye en sa justicia: ni jaga car-
nalment ab sa muller, mare, ni filla: ni faga cosa sem-
blant a deshonestia en sa casa: ni li danye les posses-
sions: ni li cause que lo que li es facil al senyor li faga
difficil, ni lo que li es possible li faga esser impossible:
ni tinga a son senyor secreta cosa que li es danyosa: y
aço mateix ha de fer lo senyor ab ton vassall. ^a

y juraren per Rey al infant en Pere. lac. 1. pri. 62. Lo qual jura de guardar
los Furs y priuilegis. lac. 1. pri. 63.

¶ Fi del libre tercer. ¶

Z 3

DE

DE LES INSTITUCIONS DELS FVRS Y PRIVILEGIS DEL REGNE DE VALENCIA.

LIBRE QVART. DE ACCVSACIONS, clams, y inquisicions.

TITOL PRIMER.

A Cort no oja de algun crim sens acusador. ^a Y pose la acusacio vn sol acusador, y no molts, sino eren les acusacions diuerses, que pot acusar cascu, o la acusacio no pertanyia a molts. ^b Y pera acusar de algun homicidi, sien re-

Qui pot acusar, o no.

but primer los parents del mort, y entre aquells lo mes propinch: y si son molts en vn grau, lo mes honest: y sino hi ha parents, sia rebut qualseuol estrany, com no sia vil persona, a conexença dels prohomens y de la Cort. ^c Y los presents poden acusar, y no los absents. ^d Y ningu pot posar denunciacio per procurador, mas en presencia del denunciador pot altre dir sa raho per ell. ^e Y lo Rey no pot posar denunciacio contra algu per algun crim, com sia jutge, sino sera en negocis propis. ^f Y ningu ha de esser forçat a posar denunciacio contra altre. ^g Y lo heu es tengut a acusar al matador del testador, mas no es tengut a vengar li la mort. ^h

^a Iac. 1. 63. 4. 6.
^b ix. j. xxj.
^c Iac. 1. 63. 4. 5.
^d ix. j. xvij.
^e Iac. 1. 63. 4. 6.
^f ix. j. xix.
^g Iac. 1. 63. 4. 7.
^h ix. j. xx.
ⁱ Iac. 1. 63. 3. 3.
^j ix. j. xv.

^k Iac. 1. 63. 4. 4.
^l ix. j. xvj.

^m Iac. 1. 14. 2. 1.
ⁿ iij. ij. j.

^o Iac. 1. 64. 1. 11.
^p ix. j. xxvj. Y qui puga demanar injurias de altri. inf. de injuria. §. si injuria.

Lo

De Accusacions, &c. Titol. j.

359

Lo fill que esta en poder del pare no pot posar clam de son pare, encara que lo pare li done licencia: ni lo libert contra lo patro en causa criminal, com seria furt, o rapina, o altre semblant: ^a si ja lo libert no sera de vniuersitat, lo qual se poria clamar de la vniuersitat, y d cascu de aquella. ^b Y ningu pot esser forçat a posar lo clam, mas deu narrar al jutge lo fet, y dir la raho per que demana, y donar lo clam en escrits. ^c Y tot clam ciuil, o criminal, deu esser donat a la Cort per escrits. ^d Y apres que lo clam sera posat, potli ajustar y lleuar: mas nos pose de nou ans de acabar lo primer, sino sera per altra raho: com la demanda clara no dega esser retardada per la que no sera clara. Y lo reo no pot fer recouencio sino dins tres dies apres de començat lo pleyt, y dauant lo jutge hon la primera demanda sera posada, tant que sia per lo mateix pleyt, com per altre. ^e

Com se accuse.

Seguretat del acusador.

Aquell que posara acusacio, assegure que no exira de les terres del senyor Rey fins a la decisió de la causa: y si sera dexada a offici del jutge, no ixca de les dites terres fins que haja instruhit la Cort dels indicis y testimonis que te, dauall de pena: y lo filch no puga demanar mes terime pera prouar: y la pena pot esser menor que la del acusat, a arbitre del jutge: y no sia tal, q per terror de aquila les gentes dexen de acusar. Y qui per pobrea no pora assegurar, ab jurament sia admes a acusar. ^f Y lo que acusa bestraga les despeses y salaris al jutge y escriptans y altres fins a la sentencia, perque lauors les cobrara: y sino hi ha acusador, no prenguen alguna bestraga. ^g Y al que denuncia done lis per lo jutge cert temps pera posar y proseguir la denunciacio: y si dins aquell temps no la posara, o proseguira, sia absolto lo acusat de la instancia del juhi. ^h Y qualseuol pres deu esser denunciat dins deu dies apres que sera pres, sino sia delurat de la vida, y lo denunciat se deu obligar a la pena del tallo. ⁱ Y si lo acusador ans de les respostes d la part, o apres,

^a Iac. 1. 7. 1. 2. *
^b ij. ij. ij.

^c Iac. 1. 7. 1. 4. *
^d ij. ij. vj.

^e Iac. 1. 5. 2. 4. *
^f v. j. x.

^g Iac. 1. 51. 3. 12.
^h j. vj. ix.

ⁱ Iac. 1. 5. 1. 1. *
^j vj. j.

^k Iac. 2. p. 139.

^l Petr. 2. 125. 1.
^m 18. * xij. j. h

ⁿ Petr. 2. p. 34.

^o Ioan. 260. 4.
^p 1. * lix. j. h

Z 4

dne

De les Instit. Forals. Libre. III.

dins deu dies apres de la denúciacio renunciara a son clam, no la pot proseguir lo Fisch, encara que dins los dits deu dies si fos immiscuit en los casos aquell per tanyents: si ja no sera cas hon se dega pena corporal principalment. ^a

¶ Si accusacio sera posada contra algun nauyer de vexell aparellat pera partirse, dones al demanador temps cert pera fundar son dret, lo qual si passara, y nos haura pogut determinar lo negoci, done lo nauyer fermaça, y defenses per procurador, y faça son viatge; y sino trobara fermaça, o procurador, enâtes en lo pleyt de dia en dia. ^b

¶ Denunciador es aquell que proseguix la denunciacio en tot, o en part. Y no deu posarse accusacio ab solemnitat, sino dient, Yo tal accuse a tal. Y si lo accusant per crim, per lo qual sis prouas se deuria pena corporal, no prouara, deu sostenir la pena que lo accusat sostendria si li fos prouat lo crim, y pagar les despeses; y en crim per lo qual nos degues pena corporal, deu pagar les despeses: ^c sino haura tengut justa causa de denunciar, a coneguda del justicia. ^d Y tot accusant deu obligarse a la dita pena del tallio en cas que falte en la proua, y lo jutge deu en son cas condemnar en la dita pena, sots pena de priuacio de offici: excepto si la accusacio sera posada per mort de son ascendent, o descendent, o germa, o nebot, o conjugat. Y lo jutge que no guardara dit orde, encorre la dita pena, y en la ira del senyor Rey, y mil florins. ^e Y qui posara accusacio, no li sia admesa, que primer nos obligue a la dita pena del tallio, sots pena de nulletat de actes: y lo pres fia tret de les presons: excepto lo Fisch, que deu procehir segós per Furs esta dispost. ^f Y lo jutge en la sentencia absolga, o condemne al acusador de la pena del tallio, sots pena que deu restituhir lo salari que haura pres de la sentencia, y pague al denunciar les despeses que haura fet en la causa. ^g

¶ Si morra lo accusat pendent la accusacio, es finida

^a Ioan. 237. 4. ¹
^{*} j. iij. xiiij.

^b Iac. 1. 14. 3. ²
^{*} ij. iij. ij.

^c Iac. 1. 63. 3. ²
^{*} ix. j. ij. Y com se porte dauant del Governador accusacio criminal. supr. de offi. Gub. 9. No impedixca.

^d Iac. 2. p. 114.

^e Alf. 3. 260. 1. ¹
^{*} ix. j. iij. Y lo marit nos obligu a pena del tallio accusant la muller de adulteri. infr. de adult. in prin.

^f Ferd. 271. 4. ⁶
^{*} ix. j. iij.

^g Imp. 1537. 4. ⁴
4. 12. ^{*} viij. j. ¹
Phil. 1564. 6. ⁴

Com sia denúciat nauyer.

Pena del tallio.

De Accusacions, &c. Tit. j.

361

nida la accusacio quant al crim y bens del denunciati: mas tornen los hereus del accusat tant quant ne haue los criminos. ^a Y no pot lo acusador tornar a la accusacio a la qual haura renunciat. ^b Y pera renunciar a denunciacio no hi es menester abolicio. ^c Y si lo accusat sera absolt per lo jutge, no pot lo mateix acusador, o altre esser tornat a acusar per lo mateix crim, si la accusacio nos dexa de proseguir per engan, o corrupcio. ^d

¶ Quant algun absent sera accusat, y citat no comparea, no se li admeta defensor, sino pera allegar les causes de absencia. ^e Y si seran allegades justes causes de absencia, les quals o per les condicions dels allegants, o altres conjectures parexera al jutge que sien falses, o fictes, encara que pareguen veres, aptes, y pertinents, lo jutge les pot repellar sense seruar solemnitat; y si parexera lo contrari, o lo jutge estara en dubte, faça que lo proposant en son nom propi se obligue sots certa pena, adaquell per lo jutge imposadora, assegurant de pagarla sis cometra, applicadora al Rey y a la part, si les causes apparran esser falses, o fictes. ^f Y lo priuat que posara accusacio contra absent, jure q tot lo que posa en la denúciacio te per cert que es ver, y lo denunciat ha comes aquell crim, y que te presumcio y indicis; y si jura lo sobredit per alguna part de la denunciacio, sia admesa per aquella part, y no en mes. Y si lo denunciador ne dona informacio, vista aquella, lo jutge delibere en que la admetra. ^g Y les causes de proees de absencia nos euoquen a la Real Audiencia; y si seran euocades, nos pague salari de la sentencia. ^h

¶ Lo Fisch nos empache sino en los casos que per Fur li son permesos. ⁱ Y no denuncie sino presa primer informacio, y mostrada al Aduocat fiscal, y a còfell de aquell. Y sols denuncie per lo que li constara en la informacio, y no per altre crim, referuat al Fisch de poder denunciar per lo crim que constara. ^k Y quât

Com finix la accusacio.

Accusacio contra absent.

Com accuse lo Fisch.

^a Iac. 1. 63. 4. ⁹
^{*} ix. j. xxij.
^b Iac. 1. 63. 3. ¹
^{*} ix. j. j.
^c Petr. 2. 158. 3. ²
22. ad tempus.
^{*} ix. j. xxiiij.
^d Iac. 1. 63. 4. ¹
10. ^{*} ix. j. xxiiij.
Y quât hi haura abolicio com se continue. su. de sent. in prin.
^e Iac. 2. 101. 2. ¹
16. ^{*} ix. vij. xv. ¹
& p. 14.

^f Petr. 2. 155. 1. ¹
14. ^{*} ix. vij. xv. ¹

^g Ferd. 2. 71. 2. ¹
^{*} ix. vij. xij.

^h Imp. 1537. 4. ¹
4. 11. ^{*} ix. xix. ¹
xciiij.

ⁱ Petr. 2. R. 140. ¹
1. 22. ^{*} j. iij. xx-
iiij. Phil. 1564. ¹
10. 2. 73.

^k Ferd. 271. 3. ³
^{*} ix. j. xj. Impe.
R. 1528. 9. 1. 3. ^{*}
ix. j. xij. & 1542.
6. 2. 17. ^{*} ix. j. ¹
xiiij.

De les Instit. Forals. Libre. IIII.

denunciara a molts per vn mateix crim, deu fer cõtra tots vn proces, y no differents: si ja algu dels denunciats no demanara proces a part. ^a Y no pose denunciacio sense lo Dictamr Fisei Aduocat. ^b

¶ Los clams ciuils, o criminals donense a la Cort per escrits. ^c Y lo que primer se clamara deu esser oit primer, y lis deu respõdre primer per son aduersari. ^d Y quant lo actor haura declarat la cosa, o la quantitat que demana, deu li respondre lo reo. Y si lo actor jurara que al principi no pot declarar son clam de tort, tambe li deu respondre lo reo. ^e Y lo que haura posat clam, proseguixcalo: y si dins deu dies, podent lo proseguir, nol proseguira, no sia apres oit, si per malicia ho haura dexat: de la qual malicia constara, si citat tres vegades peremptoriament, amonestant al actor que enante son clam dins deu dies, dexara de proseguirlo. ^f Y si haura renunciat lo clamater al clam q haura posat de paraula, no si pose lo Fiseh, sino sera en los casos a ell permessos de proseguir sens part. ^g Y la Cort diga al reo qui es lo ques clama, y de quãta quantitat se clama, encara que lo reo no ho demane. ^h Y lo clamant pot ajustar, minuar, mudar, y corregir al clam fins a sentencia diffinitiu. ⁱ

¶ Inquisicio pot fer lo justicia contra los publicament infamats de homicidi, de crim sodomitich, de ladromici, de suahiment de cases, de furt, de rapina, de trencament de camins, de tala de camps, y de vinyes, y de horts, y de foch a metre, y de crim de lesa Magestat, y de falsadors de moneda, essent li a ell denunciat: e done copia dels testimonis al reo, per firs pora objectar: o sino, determines. ^k Y tambe pot fer inquisicio cõtra alcauots, ^l y contra aquells que fan, o fan fer cartes falses, si per los lurats, o per los majorsals dels notaris seran declarats culpables al justiciari: o sols lo Rey, o justicia, o los senyors en sos lochs la pugnen fer; sentent als culpats per dita raho a consell de prohoms. ^m Y contra aquell que de paraula sera denunciat de

a Pet. 2. 124. 4.
17. * ix. j. xvij.

b Imp. 1528. 9.
2. 5. * ix. j. xij. Y
com accuse los
trencadors de
alberchs. inf.
diu. crims. §.
Com impuni-
tat.

c Iac. 1. 5. 3. 13.
* j. vj. ix.

d Iac. 1. 5. 1. 2. *
j. vj. vij.

e Iac. 1. 5. 2. 4. *
j. vj. x.

f Iac. 1. 5. 2. 5. *
j. vj. xx.

g Mar. p. 15.

h Iac. 1. 4. 3. 4.
* j. v. xix.

i Iac. 1. 5. 2. 6. *
j. vj. ij.

k Iac. 1. 3. 2. 7. *
j. iij. xxi.

l Mar. 18. 3. 4.
* j. ij. ciiij.

m Mart. 175. 3.
32. * j. ij. ciiij.

De Acculacions, &c. Tit. j.

363

ciat de furt, y tindra la cosa furtada, essent persona suspecta, sense part, salues al reo ses defenses. Y sino mostrara lo accusat de quina manera esta en son poder la cosa furtada, sia condemnat sens alera proua: y sia feta tal inquisicio per lo justicia, sentenciant a turments, o de altra manera ab lo consell: y nos cometa a altri. ^a Y tambe sia feta contra corredors, ^b y cõtra pellers, y contra escriuans que no guardaran les taules de les Corts: ^c y contra aquells que de nit porten artificis pera furtar, sens denunciador: y castiguel lo justicia a consell dels lurats y del consell. Y per ço no puga esser feta inquisicio contral justicia. ^d Y nos faga inquisicio contra usurers, ^e ni en causes ciuils, sino en les criminals: f y sols la faga lo justicia en los casos expressos per Furs tan solament. ^f Y si sera feta inquisicio contra Furs, no sien obligats a comparexer los inquirits. ^h Y sols la pot fer lo justicia, o son delegat en los casos permessos. ⁱ Mas lo Governador pot inquirir contra Sodomites, ab que hi admeta lo justicia, si voldra esser hi, no essent suspecte. ^k

¶ No sia feta inquisicio sense accusador. ^l Mas faga la lo justicia apres de feta denunciacio y clamosa in sinuacio, eridant aquell cõtra quis fa, donant li trellet dels capitols sobre los quals se fa la inquisicio, y sien exigides de aquells respostes judiciales: e sils negara, demanense testimonis sufficients, los noms dels quals ab la deposicio de aquells sia donada al reo pera ques defensere si lo jutge sera sospitos al reo al principi de la causa, o en lo medi per noua causa, prouada que sia la sospita, done lis altre jutge per la Cort. ^m Y per crim de incest nos pot fer inquisicio, ni pose accusacio lo Rey, ni lo Fiseh, sino tan solament a instancia de part, ab pena del tallio. ⁿ Ni contra aquells que primer

Perque se pot
inquirir.

a Alf. 1. 90. 4. 7
* j. iij. c.

b Pet. 2. 122. 1.
8. * j. iij. c. ij. Per
aço se corrige.

c Alf. 2. p. 27. Hõ
nos feya inquisicio cõtra
corredors. Imp. R.
1528. 8. 3. 18. * j.
iij. cvij. Y cõ-
tra los que tra-
huen certes vi-
tualles. sup. de
past. §. Los be-
stians.

d Alf. 1. 88. 2. 2.
* ix. xix. lvij. Y
com sia feta cõ-
tra notaris. su.
de nota. §. Los
examinadors.
Y contra juga-
dors y blasphe-
mos. infra. de
blasph. in prin.
& §. 1. Y com
sia feta contra
alcauots. inf. de
adult. §. Si lo
marit. Y cõtra
escomouedors.
infra. de diuer.
crims. §. Quant
algu. & infra. de
homi. §. Si alg.
Y contra los q
trahue vitua-
lles del Regne.
han
sup. de past. §.

Los bestians, &c.

de virtual. §. Quis vulla. Ni cõtral. sup. de past. §. En qual
seuol. d Pet. 2. p. 25. lo. 2. e Pet. 2. R. 142. 4. 33. * j. iij. vj. lo. 240. 4.
1. * iij. xiiij. ix. f Iac. 1. 3. 4. 17. * j. iij. cvij. g Pet. 1. 95. 2. 2. * ext. j. ij. & p.
5. Alf. 1. 92. 1. 6. * j. iij. xxij. Pet. 2. 140. 1. 22. * j. iij. x. ij. lo. 145. 1. 5. * j. ij.
cxj. Iac. 2. p. 3. §. 4. h Pet. 2. R. 136. 4. 7. * j. iij. cx. i Iac. 1. 3. 4. 18. * j. iij. clx.
Iac. 2. p. 3. §. 4. k Iac. 2. p. 99. l Iac. 2. p. 3. §. 8. m Iac. 1. 3. 4. 16. * j. iij. cv.
n Alf. 1. 91. 4. 3. * j. iij. c.

Com se profe-
guixa en lo
clam.

De que pot lo
justicia inqui-
rir.

De les Insti. Forals. Libre. IIII.

han lançat ma a les armes, per la execucio de la pena de xixanta sous, sino sera request. ^a Ni contra corredors per pendre massa salari, sino a instancia de la part. ^b Ni contra aquells que embotiguen formets, sino a instancia de la ciutat de Valencia, quant hi haura necessitat, contrals que lauors tindran blats embotigats contra la forma del Fur. ^c Ni contrals Jurats, com se fa contra altres officials, ni sobre lo modo de posar les imposicions. ^d Ni contral Mustaqaf, per les remissions que fara de les penes a son officio to-cants. ^e Y contra officials, o eleriuas, o saigs, o corredors, o altres persones de la ciutat, no pot esser feta per mer officio, sino a instancia de part sols per los jutges ordinaris. ^f Nis faça contra lo Procurador Fiscal, o altres officials sense licencia del senyor Rey, o Princep. ^g

Inquisicio cõ-
tra officials.

¶ La inquisicio ques fara contra los officials pot esser cometa per lo Rey a qui voldra, encara que sia estranger, tambe contrals de la Real Audiencia. ^h Y nomenente de tres en tres anys: o a la fi del officio, si dins los tres anys se acabara. Y contra los que tenen officis annals, comencen lo segon dia de Giner: y sols la faça lo Rey cõtra los officials, y en los casos expresos per Furs. Y comence la inquisicio a ferse dins quaranta dies apres que lo official haura acabat la sua administracio: y acabes la inquisicio dins vn any apres dels quaranta dies, sots pena de perdre lo salari los Inquisidors, los quals ho juren axi en poder del Batle. Y si dits dies passats no hi haura sentencia, sia hagut lo jutge per absolt: y sien cridats los officials a veure jurar los testimonis. Y lo que sera absolt, o per sentencia, o per passar los quaranta dies, no pague despeses: mas pague les lo conuente, o en tot, o en la major part. Y sien acompanyats al Inquisidor vn any vn caualler, y altre any vn ciutadã, y ab ells vn notari, que sien del Regne, y vn jurate, lo qual pot esser estranger: y juren de fer la inquisicio lealment dins lo dit temps, si porã:

y los

a Alf. 1. p. 5.

b Alf. 2. p. 6.

c Alf. 3. 2. 1. 3.
10. * j. v. xliij.

d Iac. 2. p. 152.
Pet. 1. 154. 4. 13.
* ext. ij. j. xix.

e Pet. 2. p. 27. &
su. de off. Musta
§. En qualse-
uol.

f Pet. 2. pri. 96.
§. 5.

g Iac. 2. pr. 38.

h Ioan. 1. p. 14.
Alf. 1. 88. 4. 1. *
vij. vij. xxx.
Imp. 1533. 1. 2. 2.
* ext. ij. ij. xxij
& 1542. 8. 2. 28. *
ext. ij. ij. xxij
Phil. 1547. 11. 1.
E. M.

De Accusacions, &c. Titol. j.

365

y los caualler, o ciutada, o home de vila no hajan salari: y sino hi voldran estar, prouehuxca lo juriste ab lo notari. Y los inquirits podẽ appellarle al Rey, lo qual los assigne jutge dins lo Regne, que dins trenta dies apres de la primera sentencia haja de declarar: y no las assumixca lo Rey sino dins los trenta dies, los quals si passaran si absolt lo official. ^a Y sia feta inquisicio caseun any contra los justicies y sos Assessors: y continues fins que sia acabada, ab condemnacio, o absolucio: y passats los dits quaranta dies, o la inquisicio no finida dins lo temps, o apres de la absolucio, o condemnacio, no puga ferse, saluo son dret als clamants, los quals puguen demanar dauant lo Ordinari per demãda, o denunciacio. ^b Lo que ha loch contra tots juristes, o altres que donen cõfells als justicies de les terres dels Ecclesiastichs, o Militars. ^c Y si lo Official demanara copia dels testimonis, donelis: y apres de publicats donelis loch pera produhir testimonis, y admetenlis ses defenses. ^d Y publicats aquells senyalen los Inquisidors als reos dia en lo qual aquells anaran al loch hon lo Official se son domicili francament, y no prenga res, sino allo en que lo Official sera condemnat per sentencia passada en cosa jutjada. ^e Y si apres de donada la sentencia condemnatoria, los Inquisidors sen iran sens aguardar la appellacio, lo Official appelle dauant lo Batle, o justicia del seu loch, lo qual li done apostols, als remeta al jutge ad quem. ^f

Com se profe-
guixca la inqui-
sicio.

¶ Nomene lo Rey los escriuans de les inquisicions. ^g Y jure lo Inquisidor y son escriua de tenir secretes les deposicions dels testimonis, excepto al Rey y ala Reyna, fins que sien publicats: y de ago acusen als testimonis. Y facense los processos en romanc. Y si algu morra, nomenesen altre del estat del mort. ^h Y si algun escriua de la Inquisicio sen ira de la ciutat, o per malaltia sera detengut, dexant lo proces adalgu na persona que estiga en la terra, pera que faça la inquisicio, sots pena de cent morabatins, appli-

a Iac. 2. 100. x.
1. * ext. j. ij. ij. &
100. 2. 1. * non
est in nouis. &
p. 11. §. 1. & §. 2.
& pri. 16. Ferdi.
303. 2. 1. * ext. ij
ij. xxj. Pet. 1. 95.
2. 2. * ext. j. j. ij.
Alf. 2. p. 43. Pet.
2. 107. 4. 17. *
ext. j. ij. vij. &
108. 2. 22. * ext.
1. ij. xij. Y es re-
uocat cert pri-
uilegi que ve-
daua ferse in-
quisicio contra
officials. Pet. 2.
p. 25. lo. 1. Y so-
brefegues en la
inquisicio per
dos anys. Petr.
2. 134. 3. 22. * ex.
1. ij. xv. Y cor-
rige. d. Iac. 2.
Hon se inqui-
ria de dos en
dos anys.
b Alf. 1. 90. 2. 1.
* ext. j. j. j.
c Mart. 177. 4.
41. * ext. ij. ij.
xx.
d Alf. 2. p. 48.
e Alf. 2. pr. 44.
f Alf. 2. p. 45. &
p. 47.
g Pet. 2. 159. 4. 3.
* ext. ij. ij. ij.
h Pet. 2. 159. 3. 2.
* ext. ij. ij. xvj.

De les Instit. Forals. Libre. IIII.

cadors al Fitch. ^a Y si lo official no sera trobat culpable en tot, o en part, pague lo clamant totes les despeses. ^b Y los que sera suspesos, no exerciten sos officis. ^c Y lo jutge faça primer satisfer al damnificat, ans que lo Fitch, y ans que ell prenga son salari: sots pena de trenra morabatins, o de la dobla, al Rey y a la part applicadors. ^d

DE LES PRESONS, y presos.

TITOL II.

Quant algu sera posat en preso, sia tengut en la preso communa de cascu loch, y no en altra preso. Y qui tindra preso priuada, sia punit pecunialment a arbitre de la Cort y prohomen: y ningun sia detegut en les presons dels alguazirs. ^e Y lo alguazir no prenga sino als domesticchs del senyor Rey: y si pendra altra persona, portela a la preso communa: y per portarlo a la sua no lis pague mes carcelatge que en la communa, en la qual se paga vn sou de carcelatge, y dos diners cada dia. Y esta disposicio no ha loch en estrangers que seguien la Cort, ni per los contractes, o delictes fets en lo Regne. ^f Y quant algun particular del braç Militar sera pres, no sia detegut en la preso communa, sino en alguna cambra de la ciutat, o vila, si lo pres voldra preltar sagriment y omenatge, y donara seguretat de no exirne, y voldra pagar les guardes, segons sera lo crim. ^g Y ningun sia portat de les presons del Rey a les presons dels Baros, o Militars, encara que sien del Governador, o de altre official: ni en cas de les pot esser en carcerat vassall del Rey, r dit Governador, ni per altres officials Reals, sots pena de cent mil florins. ^h

ⁱ Sia

les execucions. & §. Si lo eridat. ^g Pet. 2. 260. 3. r. * ix xxvii. xxxi. h Alf. 3. p. 14. Y quant se pague per captura adalgun saig. supr. de off. alguat. §. Si per manament.

De les presons, y presos. Tit. ij.

367

^a Sia posat per lo justicia Criminal carceller de bona vida y fama, y no sospitos de mal. ^b Y no hi sia admes qui no sera sufficient, encara que sia presentat per lo senyor dels emolumens de la preso. ^c Y lo comprador de la cadena presentes al justicia criminal, lo qual lo rebati sera sufficient, y no de altra manera. ^d Y no prenga lo carceller alguna cosa de algun pres, o altre per desferrar algu, ni dels que porten lo menjar als presos, ni de sos aduocats, per quels parlen: ni de la almoyna, sots pena de perdre lo offici, y cent sous per cada vegada, a la Cort y al acusador applicadors: y si no pora pagar, sia bandejat, y pot si fer inquisicio. Y ju re lo endema de Capdany, que guardara les coses sobredites, y la preso. ^e Y per lo carcelatge dones al carceller cada dia dos diners per cada pres, y no mes: y no faça fer faena a les dones sense pagarlals: ni prengares dels pobres, sots pena de perdre lo offici per tostemps, y cent sous cada vegada. ^f Y los que acópanyaran los presos de vn loch a altre, lo Rey prouehira que sien pagats de sos ornals sens agravi. ^g

^h Los Capitans de la guerra no prenguen alguns, sino los que tenen sou en la companyia, o per los assers tocants a la guerra. ⁱ Y los verguetes, ni commissaris del Virrey no prenguen, ni arresten, ni emparen algu, ni facen escripelo de bens, ni altres enantaments, sino en fragancia de crim, sots pena de perdre lo offici: y los actes nulles ipso iure. ^j Y los Governadors no poden fer empara general dels presos, sots pena de docents florins, y la empara nulle. ^k Y no obstant la empara, pot prouehir lo justicia en les causes dels presos fins a deliurar los de la preso. ^l Y sols se guar de la empara general estant en Valencia lo Rey, o son Lochtinent general. Y nos dehuen pagar al Theforer y escriuent per lo albara mes de deuze diners, partidors per aquells y gualment. ^m Y ningun sia pres per la pena del quart, ni per ysurer. ⁿ

^o No sia presa per deutes alguna dona, mas den

Iac. 1. 80. 1. 5.
ix. xxvii.
xviii.
b Alf. 2. pr. 18.
c Alf. 1. 92. 3. 2.
* ix. xxvii. xxi.
d Alf. 1. 92. 3. 1.
* ix. xxvii. xx.
e Iac. 1. 80. 1. 2.
* ix. xxvii. xix.
Alf. 2. p. 23.
f Imp. 1542. 17.
2. 73. * ext. ix. 17.
ii. Phil. 1564. 11.
80.
g Pet. 2. 128. 2.
40. * xii. 17. 1.
h Imp. 1537. 6.
7. 18. * ii. v. c.
xxi.
i Ioan. 238. 2. 2.
* ix. xxix. xxxv.
k Perd. 272. 4.
2. * ix. xxviii.
xxxv.).
l Perd. 302. 3. 2.
* ix. xxviii. xxx.
vii.
m Iac. 1. 4. 2. 4.
* i. iiij. xx).

De les Instit. Forals. Libre. IIII.

jurar que no te de que pagar a son creedor: ^a encara que sia lo Fisch lo creedor. Y tambe ha loch en cau ses criminals per crim p lo qual no sera deguda mort, com done fermança. Ni sia posada dona en preso, ni en altra part hon homens la guarden, per esser demanada per lo Fisch, o part priuada ciuilmment, o criminalment: mas respõga per si, o per son marit, o per pro curador: y si sera crim per lo qual conuinga que done fermança, done la si la te: y si dira que no la te, jure que estara a dret, y que pagara lo que sera jurat: y si sera crim per lo qual te degues pena de mort, sia guardada aixi, que no sia mezclada ab los homens presos. Y si haura dit injuria, o fet malefici, y no pora donar fermança, ni caplleuador, estiga presa en altra part q los homens. ^b

A qui pot pen dre tot hom.

¶ Pot esser pres sens manament de la Cort tot la dre robador manifest, heretge, sodomita, talador de nit de vinyes, y de horts, y de camps, y sia lurat a la Cort. ^c Y tot cabaler, o deutor que fugira, pot esser pres per son creedor pera donarlo al justicia. ^d Y qui conexasa malfactor, prengalo sino hi haura official a quil mostre: y sino pora pendre lo, eride, y quil oyra es tengut de ajudar hi. Y si lo delinquent entrara en vila, o castell, y nol donen, torne lo justicia a la tal vila, o castell, y los officials seguixquen los vns als altres: y si lo conextent nol pendra, o nol pendran, o nol mostrara al justicia, o lo justicia nol pren, torne lo malefici, y pague la pena doble. ^e

Quant se traga algu de la preso.

¶ Si per algun cas algu no pora esser posat en preso, sino ques haura de donar a caplleuta pera presentarse dins cert temps, nos obligue a mes del ques condemnaria si lo delict se li prouas. ^f Y ningun criminos sia detengut en preso mes de trenta dies, sino parexera a la Cort ten lo mes, per descubrir la veritat de lun fet. ^g Si sia algu detengut en la preso per lo cas elatge, jurara, o estara aparellat de jurar que no te de que pagar. ^h Y al que inflara preso contra algu,

^a Iac. 1. 5. 3. *
^j vij. v. Limitas en lo criat o criada, per re stituir la sol dada que a son amo haura re but anã sen de sa casa sens cõ plir lo temps. sup. de pact. 9. Si entre. Y son tengut a preso per deutes, q es, les fermãces dels corredors. sup. de mene str. 5. Iurẽ. per deute de cãbi. sup. de cambi. 5. 1.

^b Iac. 1. 80. 2. 7 * j. vij. v. j.
^c Iac. 1. 5. 3. 1. * j. vij. j.

^d Iac. 1. 40. 4. 11. * j. vij. ij. * p. 88. 5. 6.

^e Iac. 1. p. 88. 5. 12. & 5. 13.

^f Imper. E. R. 1528. 9. 3. 9. * lxxxij. j. j.

^g Iac. 1. 80. 2. 8. * ix. xxvij. * xxxij.

^h Iac. 1. p. 49.

De blasphemos y jugadors. Tit. iij.

369

algu, donelis temps per lo jutge pera acusar, y pro se guir la accusacio: y si dins aquell no ho fara, sia lo pres absolt de la instãcia del juhi. ^a Y ningũ pres sia tret de preso sens cõsultar ab lo Rey, o son consell. ^b Ni sia absolt per la Cort sens consell dels prohomens. Y si la Cort traura lo pres de la preso sens conexas de la causa, y sens la part, y sens consell dels prohomens, es tengut a la pena que lo pres era tengut. ^d Y quãt algu sera perdonat de algun crim, no sia tret de la preso fins haja satisfet a la part lo interès pecuniari. ^e

Qui trencara preso.

¶ Aquell que trencara la preso, o lo carceller solta ra algun pres, sia tengut a la pena a que era tengut a quell pres. ^f Y si lo mateix pres trencara, o ajudara a trencar la preso, y lis prouara, o que per ell no es estat de trencarla, tant que fuigga com que no fuigga, sia tengut per confes y conuicte, y com a tal sia con denat sens citacio y sens proce: y si sera pres per deu te ciuil, sia condemnat com es dit, y a açots: y si sera home honrrat, pague cinquanta morabatins, o estiga vn any continuament en la preso. Y qui estant de fora la preso ajudara a trencarla, o donara ferraments pera fer ho, estiga mig any en la preso communa: y si sera home honrrat, en la sala. ^g Y qui traura catius de preso de particular, el menelo dany segons los amos prouaran: o sino poden prouar, segons juraran, fetata thacio per lo jutge: y sino ho pora pagar, muira. ^h

^a Pet. 2. p. 34.

^b Mart. 257. 2. 20. * iij. v. lxxxv cap. xx.

^c Iac. 1. 80. 1. 6. * ix. xxvij. * xxxij.

^d Iac. 1. 80. 1. 9. * ix. xxvij. * xxxix.

^e Mar. 101. 1. 5. * ix. vij. lxxxij.

^f Iac. 1. 68. 3. 38 * ix. vij. lxxxij.

^g Ioan. 244. 1. 1. * ix. vij. lxxx. iij.

^h Iac. 1. 68. 3. 39 * ix. vij. lxxxv.

DE BLASPHEMOS y jugadors.

TITOL III.

¶ Ot blasphemo que jurara dient mal de Deu, o de sa Mare, pague cent sous. ⁱ Y correga nu (si sera honr) ab sarguells: y si sera dona, ab vn llens d'ant les v gonyes, fustigant los per los iochs vñats

ⁱ Iac. 1. 22. 1. 5. * iij. xxi. vñj.

Aa

De les Instit. Forals. Libre. IIII.

de la ciutat. ^a Y apres de dita fustigacio, lo mateix dia sien tenguts en lo costell a la vergonya tot lo dia, si sera home que faça faena de les mans: y si sera home honrrat, pague cinquanta morabatins sens remissio, lo vn terç al accusador, y dos terços al Rey applicadors, y pot fer sen inquisicio. ^b Y si lo mal dir sera re negar, o blasphemar, o despitat, en tals casos sia punit a arbitre del justicia criminal y dels prohomens, fins a mort ineludible. ^c Y en la dita inquisicio sols se done vna vegada la dita pena, encara q̄ haja delinquit moltes vegades: y si lo proces nos acaba dins cinch dies apres de denunciart lo delat, sia tengut per absol. ^d Y qui jurara dient mal de Apostols, pague cinquanta sous: y de altres sancts martyrs, pague vint sous, lo quint al accusador, y lo de mes al Rey applicadors: y qui nols pora pagar, estiga tot vn dia pres en lo costell a la vergonya. Y si lo justicia no executara estes penes, ab les dels cent sous primers, pague ho de sos bens, les quals poden esser aminuades a conexença del justicia, e dels prohomens.

¶ Qui jurara per alguns membres de Deu, o de sa Mare, o de altre sanct, pague cinch sous: y si jurara per algunes parts vergonyoses, pague cinquanta sous, vn terç al accusador, y dos al Fisch applicadors: y si nols pora pagar, estiga tres hores en lo costell: y si sera home honrrat, pague les penes dobles: y sino pora, estiga pres vn mes: y facasen inquisicio per lo justicia: y nos faça remissio de les dites penes: ans si lo justicia no ho executara, deu pagar ho de sos bens. ^e

¶ Com lo joch de daus sia cap y principi de baralles, y occasio de grans malefics, ^f per ço es disposat, que qui tindra joch de daus en sa casa pague per cada vegada cinquanta morabatins: y si nols pora pagar, sia açotat: y si sera home honrrat, estiga cent dies en la presó. Y los q̄ jugaran, paguen vint sous per cada vegada, y tres penes forals: los quals sino pora pagar, estiga en la presó vint dies: y si es home honrrat, pague

Pena del que jura.

Joch de daus.

^a Pet. 2. pri. 13. lo. 2.

^b Pet. 2. 102. 4. 2. * iij. xxi. ix. & R. 109. 1. 27. * iij. xxi. x. & E. 115. 3. 10. * iij. xxi. xj. & p. 44. §. 2. Ferd. 2. pri. 34. §. 5. Mar. 170. 4. 2. * ix. xxi. xij.

Ferd. 2. p. 34. §. 5.

^d Mar. 171. 1. 3. * iij. xxi. xiiij.

^e Tac. 1. 22. 7. 5. * iij. xxi. vii.

^f Mar. 170. 4. 9. * iij. xxi. xiiij. Ferdi. 2. pri. 34. §. 4.

^g Alf. 2. p. 57.

De crims de lesa Magest. &c. Tit. liiij.

Tasuraria.

Com se pague lo perdut en joch.

pague cent sous: y no podet, estiga en la presó cinquanta dies. ^a Y encara que no sia trobat jugant, com se proue que ha jugat lo dia en que sera açotar, pague dita pena. ^b Y si lo justicia donara licencia pera jugar, pague cent morabatins, y tornelo que per la licencia haura pres. ^c Y lo que vendra, o prestara daus, pague vint sous cada vegada. Y lo justicia Criminal reconega hon los trobara, y trenquelos. ^d Y no sia sosteguda tasuraria publicament en la Morenia, ni en la ciutat y Regne de Valencia per alguna persona en sa casa, sots pena de cinquanta morabatins, al Rey, a la ciutat, y al accusador: y no podent los pagar, cent açots, a execucio del justicia Criminal: y entre los Moros, a execucio del Batle. Nis done licencia pera tenir la. Y si lo Batle request que ho guarde en la Morenia de Valencia, no ho fara, sia prinat del offici. ^e

¶ Lo que en joch guanyara alguna penyor, pot retenir las si es del perdedor: y si es de altre, pot cobrar la lo senyor, sino consenti ques empenyoras. ^f Y si al jugador seran prestats diners pera jugar, no es tengut a tornarlos ell, ni la fermanga, sino hauran donat penyor: la qual si hauran donat, pora esser retenguda per lo prestador. Y lo que pert no pot esser penyorat ell, ni la fermanga. ^g Y qui axi haura prestat diners, pague per cada vegada vint sous de pena. Y sin fara offici ab guany, sia açotat publicament: y si es home honrrat, pague cent sous: y sino pora pagarlos, estiga en la presó vn mes. ^h

^a Fer. 2. p. 34. §. 1. Tac. 2. p. 44.

^b Alf. 2. p. 57.

^c Tac. 2. pr. 119.

^d Ferd. 2. p. 34. §. 2.

^e Tac. 2. 101. 3. 12. * iij. xxi. v. & pri. 14. §. 4. Mart. 176. 2. 4. * iij. xxi. vj. Tac. 2. p. 44. Alf. 3. v. xxi. vij. * non est in antiq. Y qui jugara en fossar, o Esglesia, supr. de les fant. Esgles. §. Ninguna.

^f Tac. 1. 22. 1. 2. * iij. xxi. ii.

^g Tac. 1. 22. 1. 1. * iij. xxi. j. & 12. f. 4. * iij. xxi. j. & 22. 1. 3. * iij. xxi. iij.

^h Ferd. 2. p. 34. §. 3.

DE CRIMS DE LESA Magestat, traycio, y plagi.

TITOL IIII.

Az 2

Herec

De les Instit. Forals. Libre. IIII.

Heretges, y sodomites, y Christia que sentle jueu, o sarrabi sera circuncidat, sien cremats. ^a Y los bens dels heretges (de qualseuol secta que sien) y los de aquells que defensaran, o ajudaran als heretges apres que seran condemnats, y de sodomites, y de crimosos de crim de lesa Magestat, sien confiscats al Rey: saluo a les mullers son dret, y per los contractes que hauran fet. ^b Mas los que per altre delictes seran punits a pena corporal, o a perdre membre, no perden los bens: ans poden a sa voluntat testar de aquells. ^c Y lo que hauent abjurat per heretge, sera per la Esglesia admes a penitencia, no perda sos bens. ^d

Crim de lesa Magestat comet aquell que cremara la ciutat, o liurara aquella als enemichs, o la voldra del tot destruyr, o sen passara als enemichs apres de la guerra començada, o quen sera fama: y quis donara fortalees, o ajuda de armes, dediners, o de consell: o los enuiara letres, o missatger, o altre senyal: o aquell que procurara que los sotsmesos al senyor Rey se rebetle: y qui fabricara, o batra falsa moneda sens manament del Princep, y no en altres casos: y qui tal crim cometra, sia li leuat lo cap y tots sos bens, excepto los deutes y drets de les mullers. ^e Y tot hom pot anar a servir Rey estranger, com no tinga guerra ab lo senyor Rey, ni hi haja tal fama: ab que no vinga cõtral senyor Rey, ni contra ses terres, ni pose foch en aquelles. Y si lo senyor Rey fara guerra contra lo tal Rey estranger, dexelo, y passe a servir a son senyor. Y si lo senyor Rey, o son fill legitim perdra son cauall en la guerra, apees lo caualler, y doneli lo seu cauall. ^f

Traydor es aquell que matara a son senyor, y qui donara consell y juda pera matarlo, o lo dexara en camp, y quis per carnalment en sa filla, o sa muller, y i batalla contra ell, o li matara son fill, o filla, o muller, o pare, o mare: y en estos casos sols sia traydor, y no

^a Iac. 1. 68. 2. 29
^{*ix. vij. lxij. &}
^{P. 35. §. 2.}

^b Iac. 1. 68. 3. 37
^{*ix. vij. lxij. &}
^{68. 2. 32. *ix. vij. lxvj.}

^c Iac. 1. 68. 2. 32
^{*ix. vij. lxvj.}

^d Mar. 1. 76. 1. 8
^{*ix. vij. lxvj. Y}
^{com se confis-}
^{quen los bens}
^{dels Moriscos.}
^{supr. de jueus.}
^{§. Los Moris-}
^{cos. Y nos do-}
^{ne als heretges}
^{ecclesiastica se}
^{pultura. sup. de}
^{les sant. esgl. §.}
^{Quans se.}

^e Iac. 1. 71. 1. 5.
^{*ix. ix. j.}

^f Iac. 1. 71. 1. 2.
^{*ix. ix. ij.}

De crims de lesa Magest. &c. Tit. iiii.

373

Traycio.

y no en altres. Y sia punit lo traydor corporalment, y perda tots sos bens, excepto los deutes primer sets, y los drets de les mullers. X qui no voldria donar al senyor per qui tindra castell son castell, o postar de castell, o guerrejara p dita raho ab son senyor, sia traydor mentres durara en la rebetlio, o guerra: y liurant ho a son senyor, y elmenant la guerra, sia senle pena de sa persona y bens, y sia abloir de la traycio y infamia. Y les traycions ques poden elmenar, nos yguale ab les que nos poden elmenar. ^a Y lo que matara acordadament a son pare, o fill, o germa, o oncle, o nebot, o cosingerma, o companyo en fe, senle baralla, sia punit corporalment com traydor: mas puga testar de los bens. ^b Y lo que sera en manifesta traycio, que es quant consta per consellio del reo, o per cosa jutjada, no sia donat a fermança. ^c

Cobrança de la baronia de A. nos.

La baronia de Arenos fonch cõfiscada al senyor Rey per la rebetlio y crim de lesa Magestat, comelos per los que la possehiem: y fonch apres donada per lo Rey al fill del rebetle, ab tal que ans de hauer la possessio, hagues de pagar a la ciutat de València totes les despeses que hauia fet en cobrarla dels rebetles. E pretemia la dita ciutat possehir dita baronia fins fos satisfeta de dites despeses: e fonch satisfeta per certs particulars, los quals per dita raho possehiren certs lochs de dita baronia. Y tambe los herens de mossen luà Vallterra possehiren altre lloch de dita baronia, per les despeses que auien fet en conquistar lo tal lloch, y reduhirlo a la obediencia Real. Y encara que los dits creadors sien pociors en dret, nã res menys empero los altres creadors del dit Baro han de esser pagats: y pera effecte de pagarlos, lo Rey los fa venda de la dita baronia. ^d Y de consentiment de la Cort lo Rey declara esser cas y loch de conquistar dita baronia. ^e Y reuoca lo Rey totes les alienacions de dita baronia, e lochs de aquella, p esser fetes en preu dels criats de aquella. ^f Y axi mateix reuoca y alça tots los

^a Iac. 1. 71. 1. 1.
^{*ix. x. j. Cõcor-}
^{da. sup. de feus.}
^{§. 1.}

^b Iac. 1. 71. 2. 2.
^{*ix. x. ij.}

^c Iac. 1. 4. 3. 5.
^{j. v. xx.}

^d Ferd. 286. 3. 1
^{*lxij. ij. j.}

^e Ferd. 287. 1. 1.
^{*lxij. j. ij.}

^f Ferd. 287. 3. 3
^{*lxij. ij. ij.}

De les Instit. Forals. Libre. IIII.

aftes y testaments fets de les tals alienacions: y vol sic pagats los censals, les pensions dels quals foren pagades, o executades cinquanta anys de la present provisio: y los creadors foren conuocats ab crida, ab cominacio que lo que dins trenta dies no comparexeria, y mostraria los titols, no seria oyt. ^a Y lo Rey fa vendá de la dita baronia y ses terres a certs particulars per docets mil sous, ab carrech dels deutes. ^b Y promet de donarlos, o fer los donar la possessio de dita baronia. ^c Y qui pagara del dit preu, cobre per interes a raho de quinze per miller de les rendes de la baronia, y sia primer q los altres creadors. ^d Y los dits cõpradors de dita baronia, per los dits docents milia sous sien primers creadors tambe, que los que gastaren en la conquista. ^e Y ningun creador puga executar dita baronia, ni lochs de aquella, sens licencia dels dits compradors. ^f Y los dits compradors pugen entre si y altres vendre la dita baronia, castells, viles, e lochs de aquella, axi com voldran, per encant, al mes preu donant. ^g Y tots los dits concedors sien yguals en temps y en drets, y partixquese lo que resultara de les rendes per sou y per liura, trètes les pensions dels dits docents mil sous. ^h Y lo que alguns creadors cobraren dels fruyts q de la dita baronia foren sequestrats, o mentres la possehi Valencia, prenguenho en conte, y sien yguals ab los altres. ⁱ Y metres les difficultats ques offeriran se declararan, possehirquen los dits cõpradors la dita baronia y lochs per procuradors assalariats de any en any: y egons aquells, o los que conuocats comparexeran, concordaran. ^k Y los salaris, Alcayts, procuradors, aduocats, y altres ques offerirà, paguen se de les rendes primer que los altres credits. ^l Y los que tenien y restituhiran la possessio de dita baronia, lo quels ser degut per los vassalls, contat que se paguen hñs los primers sis mesos. ^m Y als poidors dels se pague lo que diran hauer gastat ab mforaments de la baronia, ni per ço se detarde lo liurar

a Ferd. 187.3.4
* lxiii. iij. iij.
b Ferd. 188.1.
5. * lxiii. iij. v.
c Ferd. 188.1.6.
* lxv. j. vj.
d Ferd. 188.3.
7. * lxv. ij. vij.
e Ferd. 188.3.8.
* lxv. iij. viij.
f Ferd. 188.4.9.
* lxv. iij. ix.
g Ferd. 189.1.
10. * lxv. iij. x.
h Ferd. 189.1.
11. * lxvj. j. xi.
i Ferd. 189.2.
12. * lxvj. j. xij.
k Ferd. 189.3.
13. * lxvj. ij. xij.
l Ferd. 189.3.
14. * lxvj. iij. xiiij.
m Ferd. 189.4.
15. * lxvj. ij. xv.

De crims de lesa Magest. &c. Tit. iij.

375

liurar la possessio als dits compradors. ^a Y deposti tats los dits docents mil sous, la mitat en contats, y la altra mitat en censals, liures als depositants per lo Governador la possessio de dita baronia, sots pena d deu mil florins. ^b Y si de les rēdes de dita baronia, o del preu, sis venes, sobras, pagades les dretes pensions, paguen se les despeses que ans se feren en la execucio. ^c Y los que conquistaren dita baronia, la primera y segona vegades, declaras que no es de justicia que cobren lo que han despes en conquistarla. ^d Y per lo present acte de Cort no sia causat preuji als creadors, per los drets que tenen de enuicions y meyns falliments. ^e Y los creadors que voldran participar dels priuilegis concedits als dits compradors, cõtribuhixquen en la paga dels dits docents milia sous, ab que sia en mes de set mil y cinch cents sous. ^f Y als dits cõpradors sien los liurats tots los titols, aftes y drets, que los predecessors possehidors tenien. ^g Y lo Rey supplix tots los defectes ques troben en los dits aftes. ^h Y lo Rey jura que fara guardar, y guardara tots los dits capitols: y que no cobrara lo que se li deu del donatiu, fins que tot sia cumplit. ⁱ Y pagues a les ciutats y viles Reals tot lo que de justicialos es degut, per lo que han despes en conquistar la baronia de Arenos y viscondat de Chelua. ^k
Crim de colera y de plagi es dit, com algu sciẽment dara obra que altre sia catiuat, y portat a terra de Moros, o altra part fora del Regne per vendrel, y no en altre cas. ^l Y qui cometra dit crim de colera, y los ajudadors, consentidor, y celadors, o altres que hauran donat manera, o loel al dit crim, sis prouara, muyra sens remey, encara ques done p catiu al Rey: y fino sels prouara, sien del tot absolts: axi que, sien, o no sien culpables, o ne sia dupte, no pugen esser cõposats per diners. ^m Y conega el Governador del dit crim: y nos otorga la conexencia als senyors dels lochs, n Los quen seran inculpats, tñen en dies

a Ferd. 189.4.
16. * lxvj. iij. xvj.
b Ferd. 189.4.
17. * lxvj. iij. xvij.
c Ferd. 190.
1.18. * lxvj. iij. xvij.
d Ferd. 190.2.
19. * lxvj. j. xix.
e Ferd. 190.2.
20. * lxvj. j. xx.
f Ferd. 190.2.
21. * lxvj. ij. xxi.
g Ferd. 190.3.
22. * lxvj. ij. xxij.
h Ferd. 190.3.
23. * lxvj. ij. xx-
iij.
i Ferd. 190.4.
24. * lxvj. iij. xxiiij.
k Ferd. 190.2.
19. * lxviij. iij. j
l Mar. 109.2.4.
* ix. vij. lxxxiij
m Mar. 175.4.
3. * ix. vij. lxxx-
iij. & 175.4.4. *
non est in no-
uis & 199.3.1. *
ix. vij. lxxxiiij.
n Ioan. 150.2.
16. * xvij. ij. j.

De les Insti. Forals. Libre. IIII.

de terme pera posar ses defenses, y trellat del procès, y altres dilacions necessaries. ^a Pet. 2. 131. 2. 3. * j. iij. cvj.

DE ADVLTERIS, Y Estupro, y dels Alcauots y males dones.

TITOL V.

Pena del adulteri.

Quell qui cometra adulteri ab dona que te marit, tinga ell muller, o no, correguen los dos nus per les places de la ciutat, portant lo home bragues, y la dona vn llens per les anques, aqotant los: y no solstingué altra pena: y pot se procehir encara que la dona no sia acuturada: y lo marit pot acuturla sens pena del talho. ^b Y si dona que haura comes adulteri, se apartara de la casa del marit, perda lo dot, y los bens de la germania, si sera agermanada ab lo marit: y tingals lo marit de sa vida, y apres sia dels fills de aquell matrimoni: y en falta de fills, guanyel lo marit: saluo son dret al dotador, o adaquell a qui son los bens vinclats. ^c

Quines cases nos elcorco-llen.

¶ Ningun official entre de nit ni de dia en casa de alguna dona solta, ni casada, per trobarla en adulteri, o fornicacio: ni sien compolats home y dona solters que seran atrobats. Y a home que tindra concubina, essentse lin anada la muller per algun crim, no lis entre en casa, ni sen empache a gun official, sots pena al que contraindria a dites coses de tres cents morabatins, al Rey, al comu, y al agreujat applicadors: y jure ho lo justicia al començament de son offici. ^d Y la uors se enten algu esser pres en adulteri, quant dona sola sera trobada ab home en vn lit, o leuantse del lit, ab semblança que sen hauras, y altres presumpcions violents: y aqo en la qual lo valor de les persones per lo justicia y proho-

^b Iac. 1. 64. 2. 6. * ix. ij. vj. Alf. 1. 90. 4. 1. * ix. ij. vij. Iac. 2. p. 62. per aqo se corrig. lo. d. Iac. 1. Hon anauen nus sese aqots. Y lo dit Fur de Alf. 1. Hon nos podia procehir sens accusacio del marit.

^c Alf. 3. 220. 1. 1. * v. ij. iij. & 233. 1. 2. * v. ij. iij.

^d Ext. pr. 30. Y com no entren en les cases de preueres a trau ren dones. sup. de iurisd. §. Los officials.

De Adulteris, y Estupro, &c. Tit. v.

377

Concubinaris.

Forçadors de dones.

Raptor, o fornicari en casa son senyor.

Qui entrara en monestirs.

y prohomens. ^a Y home casat no tinga concubina en sa casa, ni fora de aquella: y dona casada, o solta no tinga per concubinari home casat, sots pena los dos de aqots: y si es home hõrrat, o dona honrrada, pague xixanta morabatins, y estiguen dos anys bandejats de la ciutat y son terme. ^b

¶ Si algu forçara dona verge, clamant se ella, o sos parents, y prouant la força, si es home del valor de la dona, o millor, prenga la per muller: y sino sera de sa valor, o sera tal que nos dega casar ab ella, dotela de sos bens, en tã que puga pendre marit de sa valort y sino ho voldra, o no pora fer, sia penjat. ^c Y qui forçara dona que te marit, y lis prouara la força, sia penjat. ^d Y qui forçara dona que no sia verge, ni casta, com no sia putana publica, dotela, y aqo sia a conexença de la Cort y prohomens: y sino tindra com dotarla, estiga pres a merce del Rey y de la Cort. ^e Y deuse clamar la dona lo mateix dia que sera forçada: y si aquell dia sera impedida, elames lo dia que cessara lo impediment: y passat aquell, no sia oyda. ^f

¶ Qui jaura, o arrapara pera muller, o d'altra manera, filla, o muller, o germana, o neboda, o parenta del senyor de qui menja lo pa, o pren soldada, o son benefici, estant en sa casa, o vn any apres que de aquella sera exit, sia penjat. ^g Y si algu se embarçara ab dida, criada, o catiua, en casa del amo, mentres estara en sa casa, o companyia, correguen los dos nus per la ciutat aqotant los: y si lo amo no instara, pague lo criat cent sous, o corregua la vila en camisa y farguella. ^h Y qui entrara en monestir de mogo, de qualseuol orde que sien, axi tancades, com no tancades, sino sera de les persones permeses, o cridat per la prelada per alguna necessitat, parlant solament ab aquella en loch no prohibit, estiga deu dies en la preso, y pague deu reals de or de Valencia: y sino pora, o no voldra, estiga en la preso altres deu dies.

¶ Lo que traure sa esposa per pa...

^a Iac. 1. 64. 2. 7. * ix. ij. viij.

^b Ferd. 2. p. 34. §. 2.

^c Iac. 1. 64. 1. 1. * ix. ij. j.

^d Iac. 1. 64. 1. 3. * ix. ij. iij.

^e Iac. 1. 64. 1. 4. * ix. ij. iij.

^f Iac. 1. 64. 1. 2. * ix. ij. ij.

^g Iac. 1. 64. 1. 5. * ix. ij. v.

^h Iac. 1. 64. 3. 14. * ix. ij. xvj. Iac. 2. p. 115. y si Christia jaura ab iuhia, o sarrahina, y emprenyara. sup. de jueus. §. Ningun sarrahi.

ⁱ Ferd. 2. p. 34. §. 12.

Aa 5

De les Instit. Forals. Libre. IIII.

sent de la casa de son pare, o mare, o amichs, que la tin
dran en son poder, sens voluntat de aquells, dins vn
any apres de esposada, no lis deu donar la dot dins dos
anys apres que lan haura treta. Y qui traure del dit
poder la que sera esposada ab altre scientment, muy
ra. ^a Y haja loch tant que lo contracte sia entre y
quals, com desiguals, haja hi frau, o no: com lo fet ba
lle per proua del frau: y los contrahents y testimonis
y altres que scientment hi entremindran, muyrē sens
tot remey, sino hauran perdo del Rey. ^b Y los que
hauran contractat tals matrimonis clandestinament,
o contra la voluntat de sos pares, no poden demanar
als pares dot, ni aliments, encara que entre los contra
hents sen hagen fet promesa. ^c

Los raptors de vergēs, o viudes, que seran en or
de, o portaran habit religios, o seran donades a Deu,
muyren: com la verginitat, o castedat no puga esser re
stituida apres de rompuda. ^d Y qui per força, en
gan, o diners, o promesa, o de altra manera, traure al
guna donzella de casa de son pare, o mare, o de qui la
tindra en son poder, sia de temps casadora, o no, si se
ran yquals, deu la pendre per muller: y si ell val mes,
done li a ella marit yqual: y sino ho voldra, o no pora
fer, muyra. ^e Y qui sen portara donzella, vidua, o
altra dona honesta contra voluntat de son pare, o ma
re, o de ella, muyra, y sien sos bens confiscats, encara
que la dona confesse ella hauer hi consentit, o essent
fet matrimoni ans, o apres del rapto. ^f Y qui sen por
tara verge, o viuda, ella consentint, y sera filla de ca
ualler, o burgues, o ciutadā honrrat que no fa faena
de ses mans, pot lo pare les heretarla tambe en la legi
tima, y lo raptor pague cent morabatins, o estiga deu
anys fora del Regne, o cases ab ella. ^g

Si lo marit permetra que la muller cometa adul
teri, sien los dos culpats, portant lo marit vna allassa al
casell, si pare, o mare vendran a la filla per diners pera
fornejar. ^h Los pare y mare aqotats mortalment ab
allasses

^a Iac. 1. 64. 3. 18
* ix. ij. xij.

^b Alf. 3. 120. 3.
12. * vj. ix. xij.

^c Ferdi. 299. 4.
5. * vj. ix. v.
Imper. 154. 10.
37. * vj. ix. vij.

^d Iac. 1. 64. 3.
13. * ix. ij. xv.

^e Iac. 1. 64. 3.
12. * ix. ij. xij.

^f Imp. R. 1528.
p. 4. 11. * ix. ij.
xiiij.

^g Iac. 1. 64. 2.
10. * ix. ij. xj. per
aço se corrige.
Iac. 1. pr. 35. 9. 2.
Hon era punit
a arbitre del
jutge.

De Adulteris, y Estupro, &c. Tit. v.

379

allasses als caps. ^a Y los alcavots q viuen del quest,
ixquen de la ciutat y son termē, sots pena de greus a
gots. Y los que frequenten bordells y tauernes, viuint
del guany de aquelles, sien ells y les dones greument
aqotats, portāt los alcavots vn capiro vermell y coga
la groga, sens remissio, y facasen inquisicio. ^b

Les bagasses y hostalers del bordell, ab ses mu
llers, y fills y familia, y tots los que habitara en lo bor
dell, pren los lo senyor Rey en la saluaguarda y prote
ccio ses persones y bens, axi que per ningu puguen
esser presos, detenguts, inualos, ni penyorats per deu
tes, o crims de altres, sino seran principals obligats, o
fermances, o alli presos en algun crim: y en dits casos
en tant quant per Fur es permes, y no en mes. Y nin
gu los damnifiquen en bens, ni en persones. Y ningu
traga de aquells les bagasses, sots pena de la vida, y re
fer los danys, y altres penes per Fur estatuhides. Y si lo
delinquent no pora esser pres, procchuecas contra ell
per proces de absencia, fins a condemnarlos en les di
tes penes, o a instancia de part, o del Fisch, o per inqui
sicio, o de altra manera: no obstant quen hagen guiat
ge, ab qualseuol expressio de paraules. Y los que esta
en dit bordell no offenguen a altres, sots les dites pe
nes. Y no gozen del present priuilegi los alcavots, ni
altres que viuen del guany de les bagasses. Y si algu
fara forats, o derrocara de la clausura del bordell, los
hostalers ho facen adobar de sos bens, sino donaran
lo que ho derroca: y si donaran, y sera alcavot, o dels
que viuen del guany de les bagasses, o sera vil perso
na, sia aqotat, y refaca lo dany: y si sera home honrrat,
pague cinquata liures: y si nels pora pagar, estiga en
la preso sis mesos. Y ninguna le les dites penes se per
done. Y lo oficial que no ho guardara, pague mil flo
rins: y facan fer crida quat ne sia: y quest. Y faca posar
senyals Reals sobre los portals de dit bordell. ^c

No sia creat algun oficial que recobri sales
bagasses: y si reuocat lo Rey Arlot: y aca mes
no blant

^a Ferdi. 2. p. 34.
9. 12.

^b Ferdi. 2. p. 34.
9. 7. Iac. 1. p. 50.
& p. 61. Mar. 182
3. 4. * j. iij. ciiij.

^c Ioan. 2. p. 7.

Reuocat lo
Rey Arlot.

De les Instituts Forals. Libre. III.

semblant offici, que prenga del guany de les dones, y disponga de les sales: y faga publicar los que pequen secretament, exigint algunes penes: sino que per los jurats junts los se puga prouehir de loch competet.

^a Y les bagasses Christianes que conuersaran ab Sarrahins en tauernes, reben vint agots: y si tindran copula ab aquelles, sien punits los tals Sarrahins y Christianes: y si lo senyor del loch no ho fara, faga ho lo Governador.

Les bagasses castiguen en lo bordell.

^b Y castiguen les bagasses en lo bordell, y no en la ciutat, ni arruals de aquella, ab licencia, ni sens licencia, tant que tingue marit, com que nol tinguen, sino seran maridades, sots pena de xixanta sous y agots. Y lo official quels donara licencia de estar fora del bordell, pague vint y cinch liures al Rey. Y lo official que no ho guardara, pague mil florins, y la desgracia del Rey.

Repenedides.

^c No ixca alguna dona amagadament de la clausura de les repenedides de nit, ni de dia, sots pena de agots, y esser bandejada perpetuament de la ciutat. Y la que sera estada en la casa vn any, o mes, y ten voldra exir, si en la ciutat tornara en lo peccat publicament, o amagadament, sia punida en la dita pena.

^e Y los regidors, o regidores, puguen pendre les dones que contrauindran en los dits dos casos, y poden les tornar a la casa: y sino voldran aturar hi, donen les al justicia, pera que execute dites penes.

^f Los quals regidors, o regidores, poden castigar les dones de la dita casa per lo que en aquella faren, axi en preso, com en desminuhirlos lo menjar en pa y aygua.

^g Y en la dita casa de les repenedides sols hi tenen jurisdicció lo Rey, o son lochtinent general, y los Jurats. Y lo official que no ho guardara, pague cinch mil florins al Rey y a la ciutat.

^h Y quant les repenedides legues moriran, sien los bo

^a Petr. 1. pri. 8. lo. 2.

^b Iac. 2. pr. 50. & p. 56. & p. 61. vide su. de lueus, e Sarra. §. No conuersen.

^c Ferd. 2. pr. 9. & p. 34. §. 8. cor. rigle. Iac. 2. pri. 154. Hon los q no eren molt vils, podien estar en la ciutat. Y lo dit Ferd. 2. p. 9. Hon la pena era cinquanta sous, o en subsidio portarles ab vn asse per la ciutat, y bandejades.

^d Petr. 2. pr. 117. §. 2.

^e Petr. 2. pr. 117. §. 3.

^f Petr. 2. pr. 117. §. 4.

^g Petr. 2. p. 117. §. 5.

^h Alf. 3. p. 39. i Petr. 2. pr. 117. §. 1.

De Homicides y Nafradors. Tit. vi.

381

DE HOMICIDES Y Nafradors.

TITOL VI.

Qui mata capella.

Vi matara capella, satisfeta primer la Esglesia, pague cinch cents ducats al Rey y la desgracia: y patixca la justa pena corporal, si per lo Bisbe no li sera remesa: y lo que tindra per la Esglesia, sia de la Esglesia ipso iure.

^a Y lo pare, o la mare q matara son fill, encara que estant en lo ventre, sien cremats.

^b Y los que mataran son fill, o filla: o pare, o mare: o marit, o muller: o germa, o germana: o sogre, o gendre: o nora, o sogra: o altre parent muyra, potant li lo mateix mort de damunt.

^c Y lo que ferira a son pare ab la ma, o ab lo peu, sia li tallat lo peu, o la ma ab quel ferira.

^d Y qui ferira al Batle, o al justicia vsant lo offici del senyor, sia a merce del senyor: y si ferira no vsant aquell son offici, pague en doble les penes del Fur de injuriet.

Qui ferira official.

^e Y si ferira al official del Batle, o justicia, seruint lo offici del senyor, pague doble les penes del dit Fur: y sino vsaua lo offici, pague la pena com ab altres persones es dispost.

^f Y qui per raho de ferida, o carrega seu per la culpa assollar dona preñada, dins tres dies apres de la ferida, aquell que li feu lo mal, sino fench lo marit, o la dona era esclaua, pague cent morabatins al Rey y a la dona.

^g Aquell que per diners matara, nafrara, o debilitara altre, sia condemnat per lo justicia a consell dels Jurats y prohomens a mort, si lo denunciador proseguira la denunciacio: la qual es tengut de proseguir: y no senfe ell.

Matadors.

^h Y qui a altri dona veri, o metzines, de qual seuol manera, li matara, o causara alguna gran malaltia, sia pejat: y si es dona, sia casada.

ⁱ Y qui matara altri en baralla, pague docents

^a Petr. ext. p. 23. Greg. Papa. ext. p. 34. Y qui posara les mas violentes sobre Ecclesiastic, com sia punit.

^b Iac. 1. 68. 4. 41. *ix. vij. lxx. vij.

^c Iac. 1. 68. 4. 42. *ix. vij. lxx. vij.

^d Iac. 2. 68. 2. 30. *ix. vij. lxx. iij.

^e Iac. 1. 68. 2. 34. *ix. vij. lxx. iij.

^f Iac. 1. 70. 3. 28. *ix. vij. l.

^g Petr. 2. 103. 2. 12. *ix. vij. xxxj. & R. 110. 1. 33. *ix. vij. xxxij. & p. 44. §. 14.

^h Iac. 1. 68. 4. 43. *ix. vij. lxxix.

ⁱ Iac. 1. 68. 4. 43. *ix. vij. lxxix.

De les Instit. Forals. Libre. IIII.

sia per tostemps bandejat del loch y terme hon delinquí: y pot esser mort per los hereus, o parèts del mort fins al quart grau sense pena, si entrara en dit terme sens licencia dels dits parents, o poden fer lo castigar al jutge: y sino pora pagar dits docets morabatins, sia penjat. ^a Y los dits parents no poden esser forçats ab penes, a fer pau ab lo matador. ^b Y qui matara acordadament, o sobre asseguramēt, muyra: y si fugira, prenguenlis docets morabatins per al rey y a la part: y quant sera pres, muyra: y poden matarlo los parèts del mort sense pena: y sino tindra de que pagar los docets morabatins, ixca per tostemps de la senyoria del Rey: y si sera afermançar, paguels la fermança. Y si sera home honrrat, y haura mort home vil, estiga pres, y a merce del Rey. Y qui sobre fiança matara altre, pague cent morabatins: y si nols pora pagar, paguels la fermança: y si ferira sense fer nafra, pague la pena del Fur en doble. ^c

¶ Si algu matara altre, y no per defensarse a si, o a ses coses, muyra, y pague dos mil sous. ^d Y qui matara en camí Real, o fora de aquell, o pendra, o furtarra, encara que sia per occasio de penyores, muyra: si no sera que lo injuriat, o creador pendra a son injuria dor, o deutor suspecite de fuga, pera donarlo al justicia. ^e Y pot qui matara esser punit per la Cort sens acusador, y pedre lis la pena. ^f Y si algun caualler, home de paratge, o ciutada, o home de vila honrrat q no fa faena de les mans, fara homicidi acordadament: no hauent hi denúciador, la Cort pot proseguir, y punirlo per mer offici: y si lo sera pres, sia guiat de tots los altres crims. Y si an de publicar la sentencia del proees de absencia, se solara en poder de la Cort, is mostrara sens culpa, sia absolt, y tornat en lo primer estat. ^g Y lo caualler sia remex al rey, pera quen faga justicia com conue. ^h Y si molts seran a matar altre acordadament, en tots punits en la persona com matadors, ⁱ ques sapia qui mata: y tots son tenguts als docets

a Iac. i. 67. 1. 13
* ix. vij. xliij.
Pet. 2. p. 44. §. 13

b Pet. 2. 103. 2.
11. * ix. vij. xliij.
& R. 109. 4. 35.
* ix. iij. xliij.

c Iac. i. 67. 1. 13
* ix. vij. xliij.

d Iac. i. p. 35. §.
1. & pri. 88. §. 5.
Mar. pr. 27. Iac.
2. p. 3. 9. 3.

e Iac. i. p. 88. §.
5. & §. 6.

f Iac. i. 67. 3. 15.
* ix. vij. xlvij.

g Mar. 166. 2. 2.
ad tēpus. * ix.
vij. xvij.

h Iac. i. pri. 88.
§. 5.

Matador.

Delicte fet de-
fensantse.

De Homicides y Nafradors. Tit. vi.

383

als docents morabatins, cascu per lo tot: mas pagant los hu, tots los altres son absolts. Y si en cas de baralla se sabra per colps de qui mori, aquell sol sia tengut a la pena del Fur. ^a Y si hu nafrara altre mortalment, y altre vindra y acabara de matar al nafrat, lo primer es tengut com nafrador, y lo altre com matador. ^b Y si algu esclau ferit per molts, mori, sis sabra qui dona la ferida quel mata, aquell es tengut com a matador: y si nos sabra, tots ne son tenguts: y feta la demanda contra hu, si aquell pagara, los altres son absolts. ^c Y si vn esclau furtara, o matara altre esclau, lo senyor del matador es ne tengut al senyor del mort. ^d Y qui matara esclau, o esclaua de altre, o bestia ehica, o gran injuriosament, pague tant com aquella cosa valgue mes aquell any. ^e Y encara que lo matador sia perdonat per lo Rey, deu pagar a la part les penes pecuniaries que per Furs li pertanyen: y sino les pora pagar, no li val lo perdon: mas per les despeses y danyes fets per part del mort, pot lo justicia condemnar al matador a desterro del Regne, com no passe cinch anys: o a preso, com no passe dos anys: y si per temps tindra bens, faças execucio per dites despeses y danyes. ^f

¶ Qui matara altre per defensarse a si, o ses coses, y ho prouara, no tinga altra pena que estar vn any fora del loch, sens algun dany de sa persona, ni coses que lis faça per lo Rey, ni per los parents del mort: y passat lo any pot tornar a sa casa segur del Rey: y pot se fer assegurar dels parents del mort: y qui nol assegurara, estiga fora la ciutat y del loch fins q assegure. ^g Y les ciutats y viles Reals p. sa defensa y de sa jurisdiccio, o de penyores, o repres. hes, o possessio, o per altres causes semblants, poden untar gent ab armes contra vniversitats, o particulars dels braços Ecclesiastic y Militar, sens pena algun. ^h Y si algun ladre de dia se defensara sobre ladronic, sera mort: o si de nit sera mort, cridant lo matador, o ⁱ es, All ^j al ladre: o si aquell que sera manat pendre ^k ort, se

a Mar. 175. 4. 7.
* ix. vij. lvj.

b Iac. i. 67. 4.
22. * ix. vij. lv.

c Iac. i. 67. 4. 22
* ix. vij. liij.

d Iac. i. 70. 3.
25. * ix. vij. xlv.
vij.

e Iac. i. 70. 3. 23
* ix. vij. xlv.

f Alf. 3. 233. 2. 2.
* ix. vij. xxxiiij.

g Iac. i. 66. 4. 7.
* ix. vij. xxxv.
limita, vt infr.
de Dany dat. §.
Qui sente.

h Pet. 2. 153. 3.
9. * ij. iij. xxvij.

De les Instit. Forals. Libre. IIII.

defensa, y sera mort, tals morts no si demanades. ^a a Iac. 1. 68. 1. 28. * ix. vij. xij. Y qui per defenlar, tirant pedra, nafrara. altre q son contrari, es ne tengut al nafrat, y no a son contrari. ^b Y lo que haura rebut quexada, no li es permies defenlar ab coltell: si son contrari no era tan poderos, que ab quexada pogues matar. ^c

¶ En lo dia de Diuendres sant, o altres dies de gra deuocio, qui nafrara a altre, sia sentenciat a mort, o a altres penes a arbitre del justicia, jurats, y consell. ^d

Nafrador.

Y qui en lo palacio del Rey traura primer lo coltell contra altre en baralla, done cinquanta morabatins. Y en la plaça de santa Maria, y en les festes dauall eferites, quaranta morabatins: y dins los murs de la ciutat, trenta morabatins: y fora los murs, vint morabatins, a la Cort y a la part applicadors: y sino pora pagarho, perda lo puny, encara que no haja fet nafra. ^e Y qui en la casa del Rey, hon lo Rey alberga, ferira altre de punyada, y no sia dauant lo Rey, estant aquell en la terra, pague vint morabatins: y si lo Rey sera present, sia a la merce. Y si sera en lo mercat, lo dia ques faralo mercat, paguenle quinze morabatins: y si sera dia de Nadal, o de Pasqua, o de Pentecostes, o festes de sancta Maria, o de sent Vicent, pague deu morabatins. Y qui nafrara altre ab coltell, o altres armes, en la casa hon lo Rey alberga, ne essent ell present, mas essent en la terra, pague mil sous: y si lo Rey sera present, sia a la merce. Y si nafrara en la Cort, pague xixanta morabatins: y en lo mercat lo dia del mercat, pague cinquanta morabatins al Rey y al injurat: y sino ho pora pagar, perdalo puny. ^f Y qui nafrara altre dins los murs de la ciutat, y no en los lochs si festes dites, pague xixanta morabatins: y fora los murs, trenta morabatins, a la Cort y al nafrat, pagues primer les despeses de la cura de la nafra, y lo dany, segons lo nafrat jurara, y tachara lo jutge: y sino ho pora pagar, perda lo puny. ^g Y qui ferira altre ab puny, o armes, sens fer nafra, dins los murs de la ciutat, pague deu morabatins: y fora

^b Iac. 1. 67. 3. 17. * ix. vij. l.

^c Iac. 1. 68. 1. 26. * ix. vij. lxj.

^d Pet. 2. p. 38.

^e Iac. 1. 66. 1. 1. * ix. vij. j.

^f Iac. 1. 66. 3. 4. * ix. vij. xvij.

^g Iac. 1. 66. 4. 6. * ix. vij. xxix. & 68. 1. 27. * ix. vij. xxx.

De Homicides y Nafradors. Tit. vi.

385

cinch morabatins, a la Cort y a la part. Y sino pora pagar dita pena, corregga la vila agotantlo. Y si lo fentiera caualler, o ciutada honrat, sia la pena a arbitre del jutge, esguardat lo valor de les persones. ^a Y qui donara a altri quexada dins, o fora la ciutat, pague quatre morabatins. Si donara cos en lo peu, done cinch morabatins. Si pendra ab vna ma per los cabells, done cinch morabatins: Si en dos mans, deu morabatins. Si descualcara, quinze morabatins. Si escupira en la cara, deu morabatins, a la Cort y a la part: y sino les pora pagar, corregga la vila, y sia agotat. Y la Cort pot augmentar la pena segons lo valor de les persones. ^b Y si lueu, o Sarrahi acordadament no defenlar, nafrara Christia, muyna: y si en baralla, pague les penes del Fur en doble, y non faga remissio sino lo Rey, o lo Princep. ^c

Nafradors.

¶ Per nafrades donades publicamet, present la Cort, o no present, no pot algu esser punit per la Cort sens accusador, sino era en la Cort, o dauant lo loch hon viara de son offici. Y pot la Cort pendre tot nafrador sens accusador, y pendre fermaça, o caplleuta, sino sera la nafra mortal: y passats deu dies si lo nafrat nos clamara, no son teguts la fermaça, ni caplleuador. ^d Y encara que lo nafrador sia perdonat per lo Rey, es tengut a pagar al nafrat les penes y despeses fetes en la cura: y sino les pora pagar, soltinga la pena damunt dita. ^e Y per les altres melsions y danys y despeses no es tengut a pena corporal, sino a bandeig del Regne, o a preso, segons lo crim a arbitre del jutge, no obstant la remissio, com lo bandeig no sia mes de vn any, y la preso mig any. ^f

Qui talla membre.

¶ Qui tallara membre a altri, talles semblant membre, sino ho feu defenlar: y si lo nafrador sera d mes qualitat, sia aconeguda de la Cort, que pague la cura. ^g Y qui a altre arrancara dent, o les set primeres, pague per cascuna tres cents sous. Y qui ceta sous: y si nols pot pagar, perda lo puny. ^h Y qui

^a Iac. 1. 67. 1. 10. * ix. vij. xxix.

^b Iac. 1. 67. 1. 11. * ix. vij. xl. Y pagues primer al clamater que a la Cort. infra de pen. 9. Passats.

^c Mar. 18. 2. 1. * ix. vij. xxxvj.

^d Iac. 1. 67. 3. 15. * ix. vij. xlvij. Com se desolupite lo nafrat, sup de merces. §. luren.

^e Quam vide sup. eo. 9. En lo dia.

^f Alf. 3. 233. 2. 2. * ix. vij. xxxiii.

^g Iac. 1. 67. 1. 9. * ix. vij. xxxvij.

^h Iac. 1. 67. 1. 12. * ix. vij. xli.

Bb pag. ra

De les Instit. Forals. Libre. II II.

pegara a altre canyades, bastonades, ampollada, cãtrelhada, o altra brutea, o ho fara fer, o acompanyara, o aconsellara al que ho fara, tots nus correuen la ciutat donant los greus açots: y si es home honrrat, pague cent morabatins sens remissio, y fagas lo proces summariament dins vn dia natural, feta denunciacio, y constant del crim per confessions, o testimonis, exequets sens solemnitat, ni dilacio. ^a

¶ Si molts junts lançaren vna biga, y aquella feu mal adalgu, paguen tots la pena: y si nos sabra qui la lança, lo damnificat pot demanar a qui vulla, y pagat hu, los altres son absolts. ^b Y si lo mestre nascara son dexeble, o castigatlo li fara tal mal q̄ perda lo vll, o sia fet losch, o lo matara, sian tengut lo mestre. ^c Y qui jugant, o sent altra cosa en loch acostumat de jugar, o hon no acostuma anar gent, tirara pedra, y nafara, o matara algu que passaua per aquell loch, no es tẽgut, ni es malefici, sino tingue animo de fer mal, ni lo ferit pot demanar estimacio de son cos, com home libert no puga esser estimat: mas pague li la despesa de les nafres. Y qui en la vila tirara ab ballesta, o arch, y fara mal, esmenelo, y pague la pena a arbitre de la Cort y prohomens. ^d Y si paret, o pedra, o biga, o altra cosa caura, y fara dany, sens culpa del senyor, no es tengut lo senyor a la esmena, ni a calonia. ^e

DE DIVERSOS CRIMS Y malefisis.

TITOL. VII.

Dos pirates que anaran per les mars robant, sien presos y punits criminalmẽt en les persones, y ciuilmẽt sent los tortor lo que hauran robat als amichs subdits del senyor Rey, ab los gasts y despeses, y interessos: y no sien guiats per algun dels, tots pena de dos mil florins, y altres penes ma-

^a Ferd. 2. extr. p. 29. Phil. 1564. 11. 78.

^b Iac. 1. 67. 3. 16. * ix. vij. xlix.

^c Iac. 1. 70. 3. 24. * ix. vij. xlvj.

^d Iac. 1. 70. 4. 30. * ix. vij. liij.

^e Iac. 1. 68. 2. 33. * ix. vij. lxvij.

De diuersos crims y malefisis. Tit. vij.

387

nes majors a arbitre del Rey: y nols val lo guiatge: ni te algun official poder pera guiarlos, no obstat qual seuol prouisions en contrari fetes. Y los officials que contrafaran, resten priuats de sos officis, y paguen dos mil florins per al Rey sens remissio, y la indignacio del senyor Rey: y satisfacen de sos bens tot lo que aquells hauran robat, ab los danys, despeses, y interessos. Y no sien receptats per alguns Prelats, ni Barons, ni altres persones ecclesiastiques, ni seglars: sino sera procehint contra ells. Y axi mateix sia contra aquells que mercadejan ab sos vexells, furtaran de altres vexells. Y si los dits pirates vindran a la vora de la mar, no puguen esser assegurats per alguns officials, o subdits del senyor Rey: nils puguen subuenir de armes, ni vitualles algunes, sots pena de la fidelitat del senyor Rey: ans los perseguixquen a captura de les persones, y vexells, y bens, e altres persones, e coses que portaran, y hurarlos als officials Reals: tots pena de deu mil florins, al Rey irremissiblement applicadors, per cada vegada que contrafaran. Y si los pirates resistiran, puguen esser offesos fins a matarlos, sens pena alguna: no obstant quals seuol licencies, o facultats en contrari donades per lo Rey. ^a

¶ Qui pendra dos mullers, o dos marits scientmẽt, essent tots vius, vltra la pena que li donara la Esglesia, la qual se deu executar per la Cort, pague a la Cort mil sous: y si nols pora pagar, correja la ciutat açotatlo, y eridant sia dit son delictẽ, y sia bandejat per totsemps: y pot esser punit sens perar que lo jutge Ecclesiastic conega dels matrimonis: si ja no sonch per la Esglesia departit aquell, o aquella, que hauiã pres muller, o marit contra dret. ^b ¶ Qui contractara matrimoni clandestin, lo enganador, tant que sia lo home, com la dona, leueis lo cap per lo jutge, si lo pare, o mare, o tudor, o altre parent del engany ho instara: y no a instancia del Fisch. ^c

¶ Crim de estellionat comet aquell que...

Bb 2 blb 3

^a Alf. 3. pri. 56. Mat. p. 5. Ferd. 2. p. 13. Y dels q̄ ab bona guerra per mar perseguiran los Moros. sup. de diu. rrib. 5. Si algũs. Y com puguen los Jurats d València armar contra Pirates. inf. de batallas. in princ. Y vna nau Castellana que feya molt mal sia portada de Callera Barcelona pera ques faga justicia, y fins que sia vẽguda entretreras la Cort del senyor quinze mil florins. Pet. 2. 160. 4. 11. * xx. ij. ix.

^b Iac. 1. 68. 4. 44. * ix. vij. lxxx. Iac. 2. pri. 54. 5. 6. Petr. 2. R. 109. 1. 26. * ix. vij. lxxxj.

^c Iac. 2. pr. 106. Petr. 2. 113. 2. 9. M. R. * v. ix. ij. Impe. 1542. 6. 3. 19. * v. ix. vj.

Qui te dos mullers, o marits.

Matrimoni clandestin.

De les Instit. Forals. Libre. IIII.

bligara, o vendra vna cosa per falsa, no notificant en la darrera obligacio com a altres es obligada; y si apres de obligada a molts, satisfara a tots los creadors, no pot esser accusat. ^a Y tambe comet dit crim aquell que feu alguna cosa per engan, o altre crim que no te nom. Y si apres que algu sera condemnat en dit crim, restituhira lo dany que haura fet, sia punit a arbitre del jutge, ab consell de prohoms. ^b

Encantadors.

^a Aquell que adeuinara, o fara encantament, sortilegi, o vñara de art reprouada, o nigromancia, o conuocara dimonis, per qualseuol raho que sia, encara que colorada: sia açotat per la ciutat tot nu ab greus açots. Y los que anaran adaquells, paguen cinquanta morabatins: o si nols poran pagar, sien axi mateix açotats. Y si lo crim sera greu, pugalis donar major pena, a arbitre del justicia y Consell. ^c

Ajustament de gent.

^a Quant algu cridara a foch, o a barreig cõtra algu: o si escomoura altre a donar ajuda publicament, o secreta a foch a metre, o fer barreig: y li prouara ab cinch testimonis, ixe per set anys del Regne. Y si per aquell escomouiment sera mes foch, o fet barreig, refaga lo dany, y sia punit criminalmẽt. ^d Y qui mouera lo poble, o fara ajustament, o lo fara fer, per damni- ficar algu: o derrocarli casa, o barrejar: no lis prẽga fer mança, mas sia pres: y si li prouara, sia bandejat. Y los que hi cridaren ques derrocassen les cases, o anaren sobre elles, o sobre algu acordadament, muyren. Y los que hi consentiran, o anaran en lo escõmouimẽt, sien a merce del Rey. Y si a algu per dita raho li pendran alguns bens, tornelshis a aquell que feu lo escõmouiment, y los que tengueren dels dits bens. Y si dins dos dies apres de cobats dits bens nols tornaran, paguen ala Cort a fra dobla: y les cases derrocades sien esmenades en lible: y potsen fer inquisicio. ^e Y no sia portat per la ciutat home mort, o nafrat pera co- moure lo poble: y qui ho fara, pague cent sous: y si no pagar, sia punit arbitrariament. ^f

No sien

^a Iac. i. 65. 1. 2.
^b ix. iij. j.

^b Iac. i. 65. 1. 2.
^c ix. iij. j.

^c Ferd. 2. p. 34.
^d §. 6.

^d Iac. i. 69. 2. 5.
^e ix. viij. vij.

^e Iac. i. 70. 1. 17
^f ij. iij. xxvj.

^f Iac. i. 75. 4. 2.
^g ix. xx. iij.

De diuerfos crims y malefics. Tit. vij.

389

Ajusts.

^a No sien fetes confraries sacramentals entre offi- cials, ni altres persones, tots pena de la vida. ^a Y los de les ciutats de Valencia, y Barcelona, y Mallorea, y altres ciutats maritimes, poden juntar en Tortola, pera aueriguar negocis importants pera la defensa y seguretat dels que naeguen: y no tracten altres ne- gocijs. Y lo que determinaran, valga confirmat que sia per lo Rey, si li plaura. ^b Y no sia fet algun ajustament, ni conuocacio de gent de officis, sino ab licen- cia del senyor Rey, o del portatucis: y que en aquells tracten solament coses dels officis. ^c Y en la confraria de sent laume de Veles poden congregarsi tots los confreres, y manjarhi junts. ^d Y en la confraria dels beguins poden juntarsi ciutadans de Valencia, y mini- strar lo dia del dijous sant als ques açotaran, y açotar- se ab ells en la nit, portant lanternes y anant per les es- glesies. ^e Y los priuilegs de l. Vnio, y capitols, sa- gells, y altres coses de aquella, sien reuocats, tallats, y cremats: y nos tornen a fer, sots pena de traydor a qui ho fara, y cõfiscacio de bens: saluos los drets de les mu- llers, y senyors directes, y altres creadors. ^f Y no val- len les alienacions fetes per los de la Vnio, ni de la part del Rey. ^g Y reuoca la sentencia, en que foren va- lidats alguns dels capitols de la Vnio. ^h Y ningun tin- ga los dits capitols, sots pena de la tercera part de sos bens: y si non tindra, de la lengua. ⁱ

^a Lo que acordadament ajustara gent sens licen- cia de la Cort, y pendra vengança de algu, o per pen- dre a altre sa posesio, o per altra cosa, pague cent mo- rabatins, y torne lo dany que haura fet, y esliga a dret sobre la injuria: si ja no ho feu per defensar-se de força que altri li volgues fer: perque en tal cas non seria ten- gut. ^k Y les ciutats y viles Reals si tendran conten- cions sobre jurisdiccio ab senyors de lochs Ecclesia- stichs, o Militars, si los tals senyors y la ajuda faran congregacio de gent de armes, poden abejuar ne los del braç Real en la defensa. ^l

Bb 3

Com

^a Iac. i. 7. 3. 9.
^b ij. iij. xxiii.
^c Alf. 3. p. 4. Y com se poden juntar en la co- fraria de sent laume de V- cles, y en la dis- beguins. sup. d. les sant eglei. §. Alefital.
^d Pet. 2. 118. 2. 3
^e ij. iij. xxxj.
^f Pet. 1. pr 20. lo. 2.
^g Ioa. 1. p. 16.
^h Pet. 2. 117. 5. 1.
ⁱ ij. iij. xxxix. & 118. 4. 8. * ij. iij. xxxv. Podia fer se vno ab licẽ cia del Rey. Pet. 1. p. 31.
^j Pet. 2. 118. 3. 5
^k ij. iij. xxxii. & 118. 4. 6. * ij. iij. xxxiii.
^l Pet. 2. 118. 3. 4. * ij. iij. xxxij.
^m Pet. 2. 118. 1. 2
ⁿ ij. iij. xxx.

^k Iac. i. 69. 2. 4.
^l ij. iij. xxv.

^l Pet. 2. R. 153.
^m ij. iij. xx- vii.

De les Institu. Forals. Libre. II II.

¶ Com la pena facil done animo de delinquir, y la graue aparte del delict: ^a e impunitat de crims engendre gozar, y parixea enteniment de fer mal: ^b y a cascu sa casa dega esserli refugi y repos molt segurs: perço si alguna persona entrara ab armes en casa de altri, per damnicar a ell, o als de sa casa: o estant a la porta lo acometran, o li combatran son alberch: lo que tal fara, y los que loy acòpanyaran, muyren sens tot remey. Y si seran molts, y no hauran fet algun acte de combatiment, per esser anats ab ajut: sien tots punits ab diners, o a bandeig, o preso, a coneguda de la Cort y Consell, sens ferne gracia: restant lo fur antich en los casos en sa força y valor. Y si la part no acullara, accuse lo fisch a còsell de son Aduocat, y proseguexca la causa ab acabamēt. Y si essent los notificat no ho faran, paguen los procuradors y aduocat fiscals docents morabatins al Rey: y si perseveraran ab sa negligencia, sien priuats de los officis perpetuament. Y lo official Real que aço no guardara, o fara guardar, y ab crida publicar, pague deu mil florins. ^c Excepto si lo dit crim se fara de velt a velt: entre les cases dels quals, o de la casa destròt la combatuda hi haura cinch cases en mig. ^d Y qui ab armes per força entrara en casa de altri, y de aquella traurara alguna cosa, torneho doble, y la persona sia a merce del Rey y de la Cort, segós les qualitats de les persones, y lo dany que haurà fet. Y si ferira algu, pague cinquanta morabatins: y si nafrara, cent morabatins. Y sino ferira, ni nafrara, ni pendrà res, pague deu morabatins: y si lis fara algun mal, no lis deu esment. Y si feu dit delict denit, pague les dites penes en doble: y sino les pora pagar, sia punit criminalment. ^e Arbitre de la Cort y prohoms. ^f Y qui tira ab ballesta a altre dins la ciutat, muyra, sino tira ab defençant sa casa. ^g

¶ Incendiar captor, y ladre, sien punits a arbitre de la Cort y Consell. Y per dits casos, y per homicidi, y per altra, nos faja composicio. ^h Y los trencadors

a Pet. 2. pri. 13. lo. 2.

b Mar. 216. 3. 1. * ix. viij. ix. 10. 2. 1. 1. 9. 8. * iij. xxij. lix.

c Mart. 216. 3. 1. * ix. viij. ix. 10. 2. 1. 1. 9. 8. * iij. xxij. lix.

d Alf. 3. 233. 1. * ix. viij. xj.

e Iac. 1. 69. 2. 6. * ix. viij. viij.

f Mar. E. R. 18. 2. 2. * ix. viij. liij.

g Iac. 1. pri. 35. 9. 2.

De diuersos crims y malef. Tit. vij.

391

Trencador de camins publichs sien punits ciuilmēt, o criminalment, a arbitre del jutge. ^a Y lo que leuara al justicia algun condemnat, o impedira la execucio, es tengut a la pena a la qual lo condemnat era tengut. ^b Y qui fara resistencia als comisaris, o porters, o altres, sien punits segons Furs y priuilegis, cascu en los casos. ^c

¶ Lo criminos ques absentara de la ciutat per crim que naja fet, si crida, dins trenta dies no comparra, ha hagut per confes: y quant se pora hauer, prengal la Cort y faga justicia segons Furs, a consell de prohoms: encara que no hi haja clam, ni qui proseguexca: y los bens no sien còfiscats, ans pot testar de aquells: y si algun Christian lo voldra defençar, puga ferho ans que passen los trenta dies. Y si lo injuriat demanara ciuilmēt, dones sentencia contral abient com contra confes y contumaz: jurant primer lo clamater de la injuria que li sera feta, o malefici, o sobre la quantitat de la condemnacio: y de tal sentencia nos pot apellar: ans se deu executar. Y sino pora pagar a la Cort, ni a la part, el tga fora fins que pague. Y si sera acusat criminalment, si lo crim merexera que si: condemnat criminalment, si: condemnat a arbitre de la Cort, e prohoms: y si: bandejati: que si algu li fara mal apres de bandejar, non sia tengut: ^d si lo tal sera còdemnat y bandejat per crim de mort per aquell perpetrada, de la qual lera denunciat, y no per altre cas: encara que sia condemnat a mort, o menor pena: y sols li puga fer mal sens pena qui sera parèt del mort dins lo quart grau. ^e Y trasant lo proces de abient en la dita forma, nos admetta en defença del abient incompetencia de jutge, sino a capella, o simple tonsurat, o coronat conjugat: mo'rat que sia que aquell esta en poder del jutge Ecclesiastic. ^f

¶ Si aquell que lera crida per lo jutge, com es de Fur, a instancia de clamater, no vinga a la posada, o a la ciutat, y los

Bb 4 quentes

a Iac. 1. 76. 2. 12. * ix. xx. xx.

b Iac. 1. 66. 4. 3. * ix. vij. xxxviij.

c Petr. 2. 132. 3. 10. * ix. viij. iij.

d Iac. 1. 66. 2. 3. * ix. viij. xj.

e Petr. 27. 3. 4. * ix. vij. xij.

f Petr. 27. 3. 5. * ix. vij. xij.

De les Insti. Forals. Libre. IIII.

movents li son penyorats. Y si lo reo traia de posse-
sio per força al clamant, o li leuara les penyores, y a-
pres lo clamant ne pendrà venjança de les coses de a-
quell, leuat de sa persona, non si tengut, encara que
lo contumaz vinga a fer dret: ans li tache la mala fey-
ta. ^a Y tot contumaz q' apres de fetes despeses com-
parra, pague primer totes les despeses. ^b Y si lo ques
clamara per la mala feyta, fara mal al reo que li estaua
a dret sobre la perferda de dret, esmeneloy ans que lis
responga a la sua demanda. ^c

Receptors de
bandejats.

¶ Qui tindra en sa casa homicida prouat y mani-
festat apres que sera cridat, o hi tindra algun bandejar
de tot lo Regne, per qual seuol manera, scientment, pa-
gue trenta morabatins a la Cort y a la part: y sino pot,
corregi la vila agotantlo, y sia bandejar per vn any: y
la dita pena no sia augmentada. ^d Y tot matador,
robador, ladre, ni altre malfactor, apres que sera con-
demnat no sia rebut en terra de la senyoria del Rey:
ans si sera trobat, sia pres per lo justicia, y sia remes a la
Cort del loch hon feu lo delict, pera quel castigui en
aquell loch segons lo crim. ^e Y sia proechit contral-
baro que acceptara bandejats. ^f

¶ Lo fill del senyor del loch tant que sia gran, com
noble, com altre, lo qual exira del loch del pare, y fara
mal ab los homens de aquell loch: non es tengut lo pa-
re, sino lis proua que loy aconsella. Y si lo fill torna al
loch en la mala feyta, y lo pare sabentho, o essentne a-
uifat, li ajuda secretament, es tengut a la mala feyta en
tant quant prouaran los damnificats, o juraran, feta
conuenient tachacio per lo jutge: y los companyons
que sen anaren ab lo fill, tindran bés en lo loch, si an
tengut lo pare a la esmena: en tant quant valdran aqlls
bens. ^g Y vns no sia vexats, ni molestats per los
crims dels altres en b'ns, ni en persones: nis polen se-
nyals Reals en los lochs, ni lochs de baros, encara que
sia de pare, fill, germana, o altre parent: sino en los casos
per los quals, axi com ho parlen los Furs. ^h Y

menors

^a Iac. 1. 69. 1. 2.
* ix. viij. ij.

^b Iac. 1. pri. 88.
§. 11.

^c Iac. 1. 69. 1. 3.
* ix. viij. iij.

^d Iac. 1. 68. 3. 35.
* ix. vij. lxx.
Phil. 1564. 8. 1.
58.

^e Iac. 1. 68. 1.
24. * ix. vij. lvij.

^f Iac. 2. pri. 98.
Alf. 2. pri. 16.

^g Iac. 1. 68. 4. 1.
* ix. viij. j.

^h Phil. 1564. 7.
3. 55.

De diuersos crims y malef. Tit. vij.

393

menors de set anys, o furiosos, si farà mal, non son ten-
guts, ni encorren en penamas lo furios sia guardat
per los parents, o deu esser mes en preso, perque no
faça mal: a. com no dega ajustarse afflictio al affli-
giti. ^b

¶ Si algu sera acusat per homicidi, o per crim, per
lo qual sis prouas se deuria mort, no sia pres fins que
côtra ell hi haja presumpcio que haja fet lo crim: mas
lo justicia prengan bones fermances de donar lo ho-
me, o certa quantitat: y si nol donaran, paguen la
quantitat, ab quels se haja de donar temps pera cer-
carlo, segons lo loch hon sera, encara ques sien obli-
gats a donarlo cert dia. ^c Y sia donat als caplleua-
dors, o fermances temps pera cercar los caplleuats,
segons la distancia del loch hon seran, com es de Fur.
Y los caplleuats, o assermats, durant la fermaça, o
caplleuta no ixquen de la terra del senyor Rey deça
mar. ^d Y lo caplleuat y caplleuador obliguen, a
que lo caplleuat no exira de les terres del Rey: y si
exira, comet la pena de la caplleuta. ^e Y no sia ma-
nat restituhir lo caplleuat sino a instancia de part, si-
no sera en cas q' puga ferse ex officio. ^f Y si lo ca-
lleuador restituhira al caplleuat, requirint al jutge
quel prenga, expira la caplleuta, axi com es de justi-
cia. ^g Y lo caplleuador de persona, passats dos anys
resta abolt: y lo de bés resta obligat p trenta anys. ^h

Caplleuta.

Y no sien fetes caplleutes ab reincidencia, o altres no-
ues formes, sino solament se facen les communes, les
quals passats dos anys expiran, segons es de Fur. ⁱ Y
quant algu se donara a caplleuta, dones a consell del
Assessor: o si no hi ha Assessor, a consell dels jurats, o
la major part de aqlls: fots per a de docents florins. ^k

¶ Qui de nit, o de dia treca tanles de altri, pague
lo dany en doble. Y qui treca obrador per força,
o engan de altre, si es de dia, pague lo dany, y perda lo
puny: y si es de nit pague lo dany, y la pena. Y per
força trencara portes de casa, si es de dia, o de deu
concedit p temps

Bb §

que tota caplleuta valga sols per vn any, tant ciuil, com criminal, o per
bens, tât a instacia del Fisch, com de altre. Pet. 2. 158. 4. 24. * ix. vij. xxxij.
i Phil. 1564. 7. 1. 53. k Ioan. 138. 2. 2. * ix. xxvij. xxxv.

^a Iac. 1. 70. 4.
37. * ix. viij.
liij.

^b Alf. 2. pri. 23.
^c Iac. 1. 66. 3. 5.
* ix. vij. xvij.

^d Y supplica lo
R. q' lo senyor
de loch hon e-
stara lo caplle-
uat, lo haja de
remetre al jut-
ge quel dona a
caplleuta, quant
lo demanari,
fots pena de pa-
gar ell la pena
de la caplleuta,
y no es conce-
dit, per no sup-
plicarho tota la
Cort. Petr. 2. R.
113. 2. 10. * ix.
vij. xxvj.

^e Iac. 2. pri. 37.
Phil. 1564. 7.
54.

^f Alf. 3. 2. 8. 4.
2. * ix. vij. xxv.
Pet. 2. 124. 4. 16.

^g * ix. vij. xxij. &
pri. 44. §. 8.
^h Iac. 2. ext. pr.
4.

ⁱ Iac. 2. pri. 37.
Phil. 1564. 7.
54.

^j Alf. 3. 2. 8. 4.
2. * ix. vij. xxv.
Pet. 2. 124. 4. 16.

^k * ix. vij. xxij.
Per aço se cor-
rig. Alf. 1. 88. 4.
1. * ix. vij. xx.
Hon duraua la
caplleuta qua-
tre anys. Y loch
concedit p temps
de quatre anys,

De les Instit. Forals. Libre. IIII.

morabatins; y de nit vint, y esmenen les portes; y esta pena puga crexer segons la qualitat del damni ficat, a arbitrio de la Cort y prohomenes. ^a Y ningun vaja per la ciutat de nit sens llum apres de tocat lo seny, sots pena de vint sous, al Rey, a la ciutat, y al acusador aplicadors; y el tga pres fins quels haja pagat. ^b Y per ningun crim se derrocades cases aduiga; y lo official que les fara derrocar, sia a merce del Rey; y los que les derrocaren, encorreguen la pena del Fur del barreig, elmenat primer lo dany al senyor de la casa. Y si casa sera confiscada, dones al Rey lo preu. ^c

Bomians. Los Bomians (la vida dels quals es furtar, y fer altres mals) sien bandejats del Regne, y per la primera vegada que trencaran lo bandeig sien arotats, y per les altres sien punits a arbitrio del jutge. Y lo official que no ho executara, pague cada vegada docets sous al Rey. ^d

Danys fets en besties. Qui tindra bestia, o home pera que altre lo mate, y no per departir baralla; si mata, es tengut lo quel tenia a pagarne lo preu. ^e Y qui el trenyera, o el comoura bestia, o gos pera que damnitique a altre, es tengut del dany que fara. ^f Y si bous, o moltos entre ells se matara lo ho al altre, si morra lo que acomete, non es tengut lo amo del matador; y si lo acomete mori, pot esser demanat lo acometedor. ^g Y qui tallara les crines, o la coa ad alguna bestia, pague la bestia, y restre aquella del amo. ^h Y qui matara, affollara o debilitara bestia de altri, torne altra bestia del mateix valor, restant la ferida al feridor. ⁱ Y qui posara alguna cosa a eba de cavall, o de altra bestia, pera espantarla, si espantada se affollara, o morra, done altra bestia semblant a de qui la. ^k Y qui scientment mezclara bestiar de altri amo seu, tornelo doble; y qui sen portara a la casa, y la manifestara, tornel quatre doble. ^l Y qui celar cavall, o bou, o altra bestia de altri, se manifestar ho a la Cort, pague ho doble. ^m Y qui pe...

...sobrecarga, fara affollar egua prenyada de

^a Iac. 1. 70. 2.
^{22.} * ix. viij. xl.
^{iiiij.}
^b Iac. 1. 30. 1. 3.
^{* ix. xxvij. xxiij.}
^{Iac. 2. pri. 46.}
^c Iac. 1. 69. 4. 15
^{* ix. viij. xxxij.}
^d Philip. E. R.
^{1547. 14. 1. 2. &}
^{1564. 17. 3. 116.}
^e Iac. 1. 67. 4.
^{20. * ix. viij. liij.}
^f Iac. 1. 67. 4. 18
^{* ix. liij. 1.}
^g Iac. 1. 68. 2. 31.
^{* ix. viij. lxxv.}
^h Iac. 1. 27. 1. 9.
^{* iij. xv. ix.}
ⁱ Iac. 1. 27. 2. 10.
^{* iij. xv. x.}
^k Iac. 1. 27. 2. 12.
^{* iij. xv. xij.}
^l Iac. 1. 27. 2. 11.
^{* iij. xv. xij.}
^m Iac. 1. 68. 3.
^{40. * j. viij. iij.}

De diversos crims y malef. Tit. vij.

395

da de cavall, pague al senyor de la egua cinquanta sous; y si sera lomera prenyada de ase, pague deu sous; y si era prenyada de roci, trenta sous; y si fara affollar vaca, pague deu sous. ^a Y si en algun poble seran posades colmenes de abelles, y faran dany a altre, faga les mudar la Cort a part hon no danyen a homes, ni besties, ni a fruyts. ^b

Qui fara tales. Lo que fara dany en horts, vinyes, camps, o heretats de altri, o traura de aquells fruyta, o lenya, sens voluntat del senyor, o guardia, pague lo dany al senyor, y deu sous de pena, si sera de dia; y xixanta sous de nit, al Rey y al senyor aplicadors; y si an eregut lo senyor, o sos missatgers, o guardia ab son sagriment. ^c Y qui talara, o arracara vinya, o arbre, done al senyor altre tanta vinya bona, o altre tal arbre, vltra del que ha talat, o arrancat. Y si per forza li cullira blat, o venema, torne ho doble; y lo senyor sia eregut ab son sagriment y tachacio del jutge, pagada primer la tala; y pague per pena, si sera de dia, trenta sous; y de nit xixanta sous; y si nols pora pagar, sia punit criminalment a arbitrio del jutge y prohomenes. ^d Y qui talara, o laurara lo camp de altri que estaua sembrat, pague en doble lo fruyt que de aquell sembrat podia exir; y si tenia dret pera aquell camp, perda lo dret. ^e

Qui pega foch. Qui haura pegat foch en lo mont, o en lo bosch, es tengut del dany que lo foch fara al vehi, o a sos homes. ^f Y los fochs no poden esser pegats per les muntanyes en los mesos de Agost y Setembre, tots les penes per los officials del Rey, imposadores. ^g Y si lo foch del forn fara dany hat, o se adormit lo forner, es ne tengut; y tambesi altri pera foch a la fornal, es tengut lo forner per lo dany que fara. ^h

Armes prohibides. Foch concordat entre los Regnes de Valencia y Arago y principat de Catalunya, que totes les espases en lo dit Regne y principat sien desarmades de vna mateixa mida, que era quatre palms y vn quater de alme; y quila portas mes larga, que la...

^a Iac. 1. 70. 4.
^{29. * ix. viij. 1.}
^b Iac. 1. 70. 2.
^{20. * ix. viij. xxxvj.}
^c Iac. 1. 69. 3. 11.
^{* ix. viij. xxiij.}
^{Concorda. sup.}
^d Paltur. 5. No poden.
^d Iac. 1. 69. 4.
^{12. * ix. viij. xxx.}
^{De vsurei.}
^{vide supr. de dret de cosa q sera don. a ces.}
^{5. fin.}
^e Iac. 1. 69. 4.
^{14. * ix. viij. xxxij.}
^f Iac. 1. 70. 3. 26
^{* ix. viij. xlvij.}
^g Per. 308. 2. 15.
^{R. * xxxij. 1. 1.}
^h Iac. 1. 70. 3.
^{27. * ix. viij. xlix.}

De les Instit. Forals. Libre. III.

ses mes larga, pagas deu ducats, y priuat de son offici: a Phil. 1547.7.
y qui la esmolas, pagas cada vegada deu ducats, al 4.41.
Rey y al accudador applicadors: la qual mesura fos po b Phil. 1564.8.
tada publicament en vn basto, y que sen fes crida: y si 2.62. per ago se
en algu dels dits Regnes, o principat se dexas de guar corrig. lac. 1.66
dar, que nos guardas en los altres. * Y perque la di 2.2. * ix. vij. 1.
ta concordia nos guarda en Arago, ni Catalunya, esti y Pet. 1.97.3.49
ga suspesa en Valencia, fins que aldre sia prouehit per * ix. vij. 11. & p.
lo senyor Rey. b Y qui portara altres armes antiaga 16. Hon ningu
dament, pague vint sous: y si nols pora pagar, corre podia portar
ga la vila, y sien li trencades les atmes, que no poguen coltell mes
mes aprofitar. c Y quiuulla pot fer coltells y bay larchdvn palm
nes, y vendrels aqui voldra. d Y sots nom de atmes y nung, fori pe
se entenen no sols escuts, coltells, clins: mas tambe si na de cinch
entenent fusts, pedres, y tota cosa ab la qual hom pot lo coltell a mi
damnificar altre. e da, y lo ferrier
qil feya o quil
venia per me
nut, vint sous
cada vegada,
com no los cor
redor quel ve
nes publica
ment.

DELS FVRTS.

TITOL VIII.

LO official que fara furt en les cases dels
vassalls de senyors, cercant alguns pre
sos per les cases, deu tornarho en do
ble, y sia punit corporalment segons
Furs. f Y si lo que obra de or, o argét,
o altre menestral, se retindra de les coses que li seran
hurades, o comanades, sia punit com ladre. g Y qui
pendra besties que anars errades, sino les denuncia
ra a la Cort, es ladre, y com a tal deu esser punit. h Y
si lo deutor furtara a lo srecador la cosa que li hania
donat en penyora, desmay restituhir, y sia punit com
ladre. i Y pot esser punit com ladre manifest sens ma
nifest

g lac. 1.40.3.8. * ix. xv. xii.
h lac. 1.40.3.8. * ix. xv. xii.
i lac. 1.40.3.8. * ix. xv. xii.
j lac. 1.40.3.8. * ix. xv. xii.

Dels Furts. Tit. viij.

397

ment dela Cort, y donarse al justicia. * Y si essent
pres lo lladre en lo furt, se defensara ab armes, pot es
ser mort. b Y si molts hauran furtat vna cosa, pot ca
da hu esser demanat per lo tot: y pagant la hu, los al
tres son absolts. c

Si persona domestica fara furt, o rapina, o inju
ria, sia punit per lo senyor de la casa, o mestre: y no sen
empache lo justicia: ab que no li sia feta justicia corpo
ral, leuant li algun membre. Y si tenint lo senyor, o
mestre algun seruent, o esclau, o dexeble, dins deu dies
no pora auenir se ab ell, lo tal seruet, o dexeble pot cla
mar se a la Cort, y la Cort li deu fer dret. d Entenent
que es persona domestica la muller, esclau, home llo
gat, nebot, dexeble, escola, y tota persona de la compa
nyia de algu. e Y qui pendra alguna cosa que sia del
senyor de la casa, de la esclaua, o criada que estara ab
altri, sens voluntat del senyor, sia acotat: y si la cosa e
ra de gran valor, sia punit a arbitre del jutge, fins a
mort inclusiue. f Y si lo fill pendra, o furtara cosa del
pare, y la donara a putana, o altra persona, lo pare pot
demandar la tal cosa, y la Cort deu fer lay tornar, sens
pendre res ell, ni lo que torna la cosa. g

Aquell que scientment compra, o prengue a pe
nyora, o ceta cosa furtada, deu tornarla al senyor, sens
que lis torne lo preu, y sia punit: perque tot hom se
guarde de comprar tals coses, axi per dit dany, com
perque seria suspes de furt. h Mas si lo amo de la
cosa furtada la voldra cobrar del comprador q la hau
ra comprada de peller que la haura tenguda deu dies
en la percha, com ho deu fer: b juramet, deu li tornar
lo preu que per aquella paga. Y si la compra de corre
dor que la vene publicament per les places no es ten
gut de furt. i Y si algu ignorantment compra la sua
cosa que ans li foneh furtada, despres sabe que es sua,
no pot dir se que la te, com no la preu: y axi la
pot demandar ab los danys, e interenys. k

Si la cosa furtada, o presa sens
del se
nyor,

Com se comet
furt.

Comprador de
cosa furtada.

De les Instit. Forals. Libre. IIII.

nyor, sera trobada en poder de aquell que a bona fe la compra publicament, pensant comprarla de son senyor, o en poder de altri: pot lo verdader senyor cobrarla sens donar preu algu, axi ques mostre lo venedor, com que nos mostre. ^a Y si la cosa furtada en vn loch se trobara en altre loch, deu la pendre lo justicia, y tornarla al que prouara esserne senyor. ^b Y qui celara la cosa furtada, o lo catiu que sera fugit, per turllo, o maliciolament: done lo celador per pena lo valor de la cosa, y lo justicia lo tinga per lladre, y lo senyor cobre lo tal catiu, o cosa celada. ^c

¶ Qualseu ol ladre per lo primer furt que fara, e de poca cosa, sia açotat, y bandejat: per lo segon, leuenhis les orelles, y sia açotat y bandejat: y puguem dites penes ereixer segons la qualitat de la persona y granea del crim, fins a mort natural: y no li sia leuat lo peu: y per lo tercer furt sia penjat. Y torne lo ladre la cosa furtada, ab la pena quadrupla, si lo furt sera manifest: o si lo furt no sera manifest, dupla, si tindra de que pagar. ^d Y qui pèdra alguna cosa de esta ques ciencia, o ruynosa, o de nau que ha patit naufragi, tornela a son amo: y si ho celara, o dins tres dies no ho tornara, torne altre tant a la Cort. ^e Y si lo que sera accusat per vn furt, ne confessara altres, pot esser punit per aquells. ^f Y no sols lo ladre, pero qui hi consent, y receptara les coses furtades, sia punit com a lladre. ^g Y qui rebra ladre scientment, torne lo que aquell haura furtat, y pague trêta morabatins: y si nols pòra pagar, corregia la vila açotantlo, y ixca del loch y de son terme per vn any. ^h

DE CRIM DE FALS.

TITOL IX.

Crim de

De crim de fals. Tit. ix.

399

Qui comet
crim de fals.

Rim de fals comet aquell que amaga te flament, o actes de altri, de modo que aquell no sen puga valer. ^a Y si lo deu tor q era obligat a molts, obliga la sua cosa adalgun creedor, al qual paga, y apres feu collusio ab aquell que venes a altre la tal cosa, si los altres creedores guanyaran dita cosa al còprador, te lo comprador regres contral venedor per la euicatio, y tambe pot accularlo de fals. ^b Y falsa demòstracio no muda la veritat del fet. ^c

¶ Si algu produhira, o allegara cartes, o testimonis falsos, o altra falsedat: y per aquells se sentenciara en fauor del quels allega, o produhi, y axi sera prouat, no val la sentencia. ^d Y la part contra qui seran produhits testimonis, o cartes falses, deu esser oyt pera dir contra aquells: y sino sera jutjat per aquells, nos reuocque la sentencia que sera donada. ^e

¶ Aquell q fara, o fer fara sagell, butla, o acte fals, sia desterrat per tostemps, y perda los bens, tret lo dret de les mullers, y dels creedores, y la legitima dels fills. ^f Y lo notari que per raho de falsedat sera priuat del art de notaria, no pot esser hi tornat, ni de nou creat per ningun. ^g Y lo que fara, o fara fer acte fals, o falsa escriptura scientment, vltra de les dites penes muyra. Y qui supposara vna persona per altra, lo supposador y supposat muyren sens algun remey. ^h

¶ Qui fara, còsentira, ajudara, falsara, o fabricara, o fara fabricar moneda falsa, sens voluntat del Rey, sia penjat sens remey, y sos bens confiscats al Rey. ⁱ Y sia punit, si sera Christia, e Moro de Militars, per lo Governador: y si sera Moro de realench, o de Ecclesiastich, per lo Batle. Y qui n ho guardara, pague mil florins. ^k

DE INIVERTES.

TITOL X.

o que

De les Instit. Forals. Libre. IIII.

O que dira a altre traydor, pague per pena xixanta morabatins. Y si qui ho digue ho prouara, no pague la pena: ans lo q sera prouat esser traydor, ix-

a Iac. 1. 65. 2. 7.
* ix. v. j.

b Iac. 1. 65. 3. 5.
* ix. v. v.

c Iac. 1. 65. 4. 10
* ix. v. xj.

d Mar. 175. 4. 2.
* ix. v. ix. Per
ago se corrig.
Iac. 1. 65. 4. 8. *
ix. v. viij. Hon
sols punia pe-
cunialment.

e Iac. 2. pr. 34.
5. 4.

f Iac. 1. 65. 4. 9.
* ix. v. x.

g Iac. 1. 65. 3. 6.
* ix. v. vj.

Pena de injuriadors.

Rey, y perda la demanda quel altra li feya, y pague al-
tre tant al Rey. Y qui haura dit traydor en Cort, o da-
uant jutge, y no ho proua, pague xixanta morabatins,
y desdigafen, que sen delmēta. Y qui dira ladre, pague
deu morabatins: sino ho proua. Y qui dira renegar,
cugue, o putana a dona honrrada, pague vint mora-
batins, al Rey y al injuriat aplicadors: y noscreixquē
dires penes: mas poden minuar segons la qualitat de
les persones, a estimacio de la Cort y prohomens. Y
qui no les pora pagar, sia agotat y badejat per vn any
del Regne. ^a Y si algu dira altres injurias forales so-
breditas, sia punit a arbitre de la Cort y dels proho-
mens, com no passe vint morabatins: mas pot esser
menys la pena, segons les qualitats de les persones: y
qui no les pora pagar, corregi nu agotantlo per tota
la vila. ^b Y si lo que haura dit de les prop dites inju-
ries, jurara que les ha dites per mala volutat, o per ira,
y no perque sabes veritat, non sia punit criminalmēt,
ni en diners. ^c

Libellinfama-
tori.

Injuriador da-
uant lo jutge.

Com se estime
la injuria.

Qui pot dema-
nar la injuria.

Qui posara libell, o pintura, o epitaphi, a infam-
ia, o injuria de algu, publica, o secretament, en qual-
setiol loch que sia, sia punit per mort natural. ^d Y si
dauant del jutge se faran, o diran les parts alguna inju-
ria, pot lo jutge encon-
sent condemnarlos a la pena
legitima. ^e Y lo que
de la injuria no la puga esti-
mar, mas estimela la Cort y prohomens: y lo injuria-
dor sia punit, esguardant lo valor de les persones. ^f

Si injuria ciuil, criminal sera feta al marit, pot
demanarla la muller ab volutat del marit: y si loy ma-
ten, pot posar lo dam, y psegurlo per procurador. ^g
Y si la feta injuria al fill, o muller, o criat, o a qui pre
soldat a batle, pertany la demanda al pare, o ma-
rit, o

De Turments. Titol. xj.

401

rit, o senyor del injuriat. ^a Y lo esclau no pot dema-
nar la injuria que li sera feta, com no puga estar en ju-
hi: mas si li sera feta nafra, o blattura, o trench, o tallat
membre, o sera ferit, o batut en deshonrra del senyor,
pertany la demanda al senyor: com no sia per injuria
feta ab paraules, la qual no pot demanar lo senyor. ^b
Y la demanda de injuria no passa al hereu del actor,
ni del reo: encara que sia lo pleyt comecat. ^c Ni pot
lo injuriat posar la demanda, si haura passat vn mes a-
pres que li fonch dita la injuria. ^d

Qui es tengut
de injuria.

Es tēgut per la injuria lo que la digue, y no lo q
la mana dir. ^e Y furios, ni menor de set anys, no son
tenguts de injuria que facē, ni diguen: ni lo menor de
quinze anys, per la injuria que diga. ^f Y lo mestre,
ni lo senyor no son tenguts al dexeble, ni a son seruēt,
o son home, o qui pren de aquell soldada, de algunes
paraules injurioses quels diguen: encara que sien de
les sobreditas: ni lo injuriat per les que digue. ^g

a Iac. 1. 65. 2. 2.
* ix. v. ij. & 66. 1.
14. * ix. v. xv.

b Iac. 65. 3. 3. *
ix. v. iij.

c Iac. 1. 66. 1. 13
* ix. v. xiiij.

d Iac. 1. 65. 3. 4.
* ix. v. iij.

e Iac. 1. 65. 4.
12. * ix. v. xiiij.

f Iac. 1. 65. 4. 11
* ix. v. xij.

g Iac. 1. 65. 4. 7
* ix. v. viij.

DE TURMENTS.

TITOL. XI.

La posat a turments aquell que sera ac-
culat de crim, cōtral qual hi ha tals in-
dicis y senyals, q mostraran presump-
ciōs que causen sospita, per ques sapia
la veritat del crim del qual sera aculat:
sino sera persona honrrada, a estimacio de la Cort y
prohomens. ^h Y no sia turnat menor de diuit
anys. ⁱ Ni pot esser turmentat esclau contra son se-
nyor, ni lo libert contral patro, ni lo fill contral pare,
o mare: ni lo pare, o mare contral son fill: ni lo germa
contra son germa: sino sera per crim de lesa Magestat,
heretgia, o per falsador de moneda. ^k Ni pot esser
turmentat home libert per fets ciuils, o era testimo
ni que fos vario, o respongues malament. ^l

h Iac. 1. 66. 1. 1.
* ix. v. j. Iac. 2.
P. 3. 5. & 9. 8.

i Iac. 1. 66. 1. 2. *
ix. v. ij.

k Iac. 1. 66. 1. 3.
* ix. v. iij.

l Iac. 1. 66. 1. 4.
* ix. v. iij.

Cc

De les Instit. Forals. Libre. IIII.

Y lo Governador no turmente algun habitador de Valencia, sino fet proees y donada senteneia: sots pena de dos mil florins, al Rey applicadors, y la desgracia del Rey. ^a

DE PENES, E COMPOSICIONS.

TITOL XII.

El senyor Rey promet y jura que no executara ninguna pena ciuil, ni criminal, sens primer fer proees segos Fur. ^b Y lo principal deutor, o fermaça, vltra del deute deu pagar a la Cort deu dies apres que sera condemnat, tant com es la quarta part de la quantitat en que sera condemnat: encara que sia en execucio summaria sens escrits, pagant primer al creedor: y vinguen a fer dret sens despeses del creedor. ^c Y deuse la pena applicada al Rey, si conste lo injuriat y lo injuriador hauerse auengut dins deu dies apres de començar lo pleyt. ^d Y tambe la deu la fermaça del condemnat, o obligat. ^e Y si lo deutor, al qual li seran tancades les portes destrenyentlo a pagar, per falta dels bès mobles y seents, obrira dites portes, per cada vegada pague a la Cort xixanta sous: y aquel mateix pague qui tencara empara que li sia feta per la Cort per clam de algu. ^f

El No estengut a la pena del quart qui sera condemnat en cosa Real, la qual per no poderie tornar sera condemnat en la estimacio, com lo preu vinga en loch de la cosa. ^g Ni lo deutor condemnat, q per no tenir bès mobles de honra, assignara bens seents sufficients al deute dins lo termini, ^h ni en sentencia de contencio. ⁱ Y per algun jutge, ni arbitre sia exigida la dita pena. ^j Y lo condemnat que haura hagut justa causa de ple-

^a Alf. 3. pr. 33.

^b Ferd. 2. p. 7.

^c Iac. 1. 4. 1. 1. ^{*}
^j. iij. j. & p. 8. ^g.
³. Iac. 2. p. 10.

^d Iac. 2. pr. 84.
^g. 3.

^e Iac. 2. p. 21.

^f Iac. 1. 4. 1. 3. ^{*}
^j. iij. iiij. Y poden tancar les portes per lo deute del loquer. sup. de lo guers. ^g. No pot. Y per deute de censal. su. de dret de cosa. ^g. Encara que. Y en causa de menys summa de cent sous es la pena del quart del saig que executa. sup. de offi. de alguatzirs. ^g. Los saigs.

^g Iac. 1. 4. 2. 7. ^{*}
^j. iij. v.
^h Petr. 1. 96. 4. ^{*}
²⁸. ^{*} j. iij. vj.

ⁱ Petr. 1. p. 84.

De penes, e composicions. Tit. xij.

403

de pledejar, e no haura pledejat maliciosament, lo q se enten que haura fet quant sera condemnat en les despeses. ^a Mas no deu anullarse dita pena quant haura constar de la intencio de la Cort, per instrument, o per confessio del reo. ^b Y lo que sera condemnat en donar, o restituhir, o mostrar la cosa moble, o seent a son aduersari: o lo q sera en possessio de cosa mouet, o no mouent, o de dret, o deute, per cotumacia del aduersari, per raho de guardar la cosa, no deu la pena del quart. ^c

E passats los deu dies de la cõdemnacio, per les altres dilacions ordinaries nos detarde la execucio de la pena de quart, sino ques perseuere fins a venda exclusiue: y donada la sentencia confirmatoria de la cõdemnacio, y passada en cosa jutjada, effe. Ques la veda pera pagar la dita pena. ^d Y ningú sia pres, ni lis prega per penyora roba de vestir, ni lit, ni armes de la persona, per dita pena. ^e Y sia satisfet primer al nafrat, o al clamater del que li pertany, que no al jutge, o a la Cort: y lo jutge que contrafata, pague trenta morabats. ^f

E si lo nafrat, o lo nafrador se concordaran ans de clamar, nos pague pena alguna, excepto la cura de les nafres, la qual sia pagada per lo nafrador. ^g Y si entre les parts sera feta concordia sobre qualseuol pleyt, encara que sia començat dins deu dies, no sia tengut a pagar pena alguna: com no sia en cas per lo qual se dega pena corporal principalment: y passats los deu dies, si lo reo sera vcut, pague lo quart, y assegure per la pena que per lo delict deu tenir. ^h Mas en causa de homicidi o tallador de nombre, o qualseuol robadors, lo jutge, hauenthi clamador, pot enatar, e punir lo criminos: encara que les parts hagen fet aumença, o composicio: y en los de menys ha loch lo sobredit. ⁱ Y no demane lo Rey, ni el Jutge penes algunes, sino a instancia de part, o en los casos per Furatorgats per inquisicio. ^k

^a Petr. 2. 129. 1. ^{*}
⁴⁴. ^{*} j. iij. vij. &
¹³⁴. 3. 21. ^{*} j. iij.
^{vij}. & 151. 3. 4.
^{*} j. iij. ix. Mart.
¹⁶⁸. 2. 3. ^{*} j. iij. x

^b Petr. 2. p. 97.
^c Iac. 1. 4. 2. 2. ^{*}
^{*} j. iij. iij.
^d Mar. 168. 1. 2.
^{*} iij. iij. xiiij.

^e Iac. 1. 4. 2. 4. ^{*}
^j. iij. xxj.

^f Petr. 2. 125. 2.
¹⁹. ^{*} j. iij. i. Iac.
² p. 85. Lo mateix procehi-
x los Inquisi-
dors. su. de in-
quis. ^g. Nomen-
lo Rey.

^g Iac. 1. 4. 2. 5. ^{*}
^j. iij. xj.
^h Iac. 1. 4. 2. 6.
^{*} j. iij. xi. & pr.
². 5. 3.

ⁱ Iac. 2. 101. 1.
¹⁵. ^{*} j. iij. xii. &
^p. 14. in prin.

^k Alf. 1. 92. 1. 6.
^{*} j. iij. xxij.
^{Petr}. 2. 140. 1. 2.
^{*} j. iij. xxij.

De les Instit. Forals. Libre. IIII.

¶ Les penes que per Furs y priuilejis son posades contra criminolos, no poden esser augmentades per lo Rey, ni per altre oficial. ^a Mas lo justicia pot fer gracia, o composicio de les calonies y penes, en cas hon nos dega pena de mort, o mutilacio, no obstant quals seuol manaments fets, o faedors, encara que sien penals. ^b Ni tampoch lo Gouernador faga composicio dels criminolos dignes de mort, o mutilacio. ^c Y lo Batle no impedixca al justicia en lo perdonat de les penes, hon no sera deguda pena de mort, o mutilacio, sots pena de la indignacio del senyor Rey. ^d Ni fara lo Batle gracia de les calonies, fins que lo justicia sia satisfet de son salari. ^e Y encara que les penes sien remeses, o sen faga composicio, los officials, o almenys los fiscals dehuen hauerne les aueries de tota la pena, y nols sien disminuydes, sots pena al contrafient de la desgracia del senyor Rey, y deu mil florins. ^f Y qual seuol remissio, absolucio, definicio, o gracia, no haja effecte, fins que als aduocats y procuradors fiscals y patrimonials y escriua de la causa, sien pagades ses aueries, salaris y despeses: y lo oficial que no ho guarda ra pague mil florins. ^g Y fetes per lo Rey les remissions generals, no faga commissio contra dites remissions. ^h

¶ Los manaments penals sien escrits en les escriuanies del Rey, pera que los procuradors fiscals ne tinguen noticia. ⁱ Y si alguns officials faran composicions, ficen escriure als escriuans aquelles del tot cumpliment, y tots los altres eldeueniments en lo libre de la Cort, sots pena de mil morabatins: y no sen leuen algunos despeses, ans aquelles se posen apres en dates: y los escriuans donen copia al Mestre Racional, pera que prenha copia, y notifiquen ho als nous officials dels officis anuls: y lo escriua que no ho fara, vltra

¶ Los manaments penals sien escrits en les escriuanies del Rey, pera que los procuradors fiscals ne tinguen noticia. ⁱ Y si alguns officials faran composicions, ficen escriure als escriuans aquelles del tot cumpliment, y tots los altres eldeueniments en lo libre de la Cort, sots pena de mil morabatins: y no sen leuen algunos despeses, ans aquelles se posen apres en dates: y los escriuans donen copia al Mestre Racional, pera que prenha copia, y notifiquen ho als nous officials dels officis anuls: y lo escriua que no ho fara, vltra

¶ Los manaments penals sien escrits en les escriuanies del Rey, pera que los procuradors fiscals ne tinguen noticia. ⁱ Y si alguns officials faran composicions, ficen escriure als escriuans aquelles del tot cumpliment, y tots los altres eldeueniments en lo libre de la Cort, sots pena de mil morabatins: y no sen leuen algunos despeses, ans aquelles se posen apres en dates: y los escriuans donen copia al Mestre Racional, pera que prenha copia, y notifiquen ho als nous officials dels officis anuls: y lo escriua que no ho fara, vltra

Com se continuen les composicions.

Del dret del Fisch. Tit. xiiij.

405

vltra de mil morabatins, sia punit com fals. ^a Y no sia cancellada caplleuta, o arrests, o obligacio penal, sens conuocarhi lo thesorero. ^b

¶ En los casos per los quals se deu pena de mort, o mutilacio de membre, no pot esser feta coposicio sens licencia del Rey: y si sera feta, no haja valor. ^c Y no pot ferse alguna composicio sens la presencia del aduocat y procuradors fiscals, o del altre de aquells, sots pena al contrafient de la indignacio del senyor Rey, y priuacio de offici, y mil florins. ^d

Com se pot coposar,

DEL DRET DEL FISCH.

TITULO XIII.

Quante procuradors fiscals se creen.

¶ En les ciutats de València y Xatua haja hi tan solamēt dos procuradors fiscals vltra lo Batle, y en les viles hui los quals quant seran justament impeditos poran substituhir. ^e Y en les dites dos ciutats, y en les viles de Muruedre, Morella, Algezira, y Castello de la plana dehuen esserho notaris. ^f Y solament poden substituhir quant seran impeditos per ausencia, o per malaltia, o altre just impediment, y substituhixquen persona sufficient, a coneguda del Batle general, o locals: y no sia substituhit algun delat, ni qui se ra estat condemnat, o remes de algun crim, sots pena de nulietat del que fara, y docents morabatins, pagadors axi per lo substituhidor, com per lo substitut, al Rey y al commu de hon seran aplicadors. ^g Y vltra los dits dos procuradors, y en los cas sos substituts, sols pot vlar del dit offici un procurador fiscal de la Cort del Rey, lo qual sia notari. ^h Tant lo senyor Rey, o la Cort, o son Lochtinent, o Gouernador general en Valencia, o en Xatua. ⁱ Y per q. Batle crear los procuradors fiscals, y no lo Gouernador, com per dit Batle sia general procurador fiscal. ^j

Cc 3

a Pet. 2. ex. p. 9
b Mart. 257. 2.
10. * 1y. ij. o. ca.
20. & ij. v.
c xxv.
d Iac. 2. pri. 73.
Pet. 2. 106. 1. 2. *
j. iij. xix. vide
sup. de off. iust.
§. Por fer. casos
no coposables.
vide su. de diu.
crims. §. Com
la pena. & §. in
cendiari.
d Pet. 2. p. 137.
De materia de
composicionis.
sup. de off. gou.
§. Ni lo Gouer
nador.
e Ioan. 149. 2.
11. * 1y. viij. xx-
viij. Phil. 1564.
§. 3. 36.

f Ioan. 240. 3. 3.
* 1y. viij. xxxj.

g Mar. 169. 1. 4.
* 1y. viij. xxix.

h Ioan. 246. 1.
2. * 1y. viij. xxx

i Pet. 2. p. 31

De les Instit. Forals. Libre. IIII.

¶ Ningun estráger del Regne sia aduocat, ni procurador fiscal, ni entreuenga en fets fiscals, ni en processos, ni causes criminals, ni en la Cort del Rey, ni fora de aquella; y sis cõtrauindra, sia nulle lo ques fara, y lo entreuenint sia infame y priuat de tot offici. ^a Y nos entremeta lo Fisch sino en les penes, en les quals algu ab sentencia donada per official sera condemnat. ^b Y lo Governador no permetta ques faga semblant del ques feu, que lo Fisch posa demanda contra cert home de Valencia, per que hauet trobat cert home de Torrent collint faues en lo fauar del home de Valencia, aquell lo liga per portarlo pres al justicia de Valencia, perque fõch calumniosa vexacio. ^c

¶ Los fiscals sien conuocats pera quant se cancelle capleuta, arrests, o qualseuol obligacio penal, y pera traure pres de presory no abolixa lens encautarfen, y fer relacio al Rey, o a son Consell. ^d Y no posen demanda alguna sino sera a consell del Aduocat fiscal: y si la posaran, no val. Y jurenho cascun any los fiscals en poder del justicia al començamēt de son offici, sens perjuhi dels Furs y priuilegis parlants dels fets fiscals, y del Rey. ^e Y no facen los fiscals manament que pertany al jutge, ni asistixquen al rebre dels testimonis, ni confessions del reo. ^f

¶ Los procuradors fiscals hajen de salari cinquāta liures cada hu, vltra dels salaris y emoluments acostumats. ^g Y per anar fora a escriure nafres, haja flori y mig. ^h Y de nit doble. ⁱ Y si ira adalguna execucio, o escriptio de bens, o a fer pēdre algu, sia pagat del que procehira de la exco. uicio, o composicio, quant sera procehit. ^k

¶ Los bens que se confiscats per heretgia, o per altre crim, sien fets del Rey, saluos los deutes fets ans, y los deus fer lo aduocat fiscal, sup. de aduo. §. Deu jurar & §. O. dene. y com se puf. Aduocat. Fiscal. d. tit. §. Qualseuol. ^d Mar. 1572. 20. * iij. v. cxxv. ^e Alf. 22. 15. * ix. 1. ix. ^f Ioum. 149. 1. 10. * iij. ix. xix. ^g Mar. 1564. 6. 42. ^h Mar. 1564. 4. 10. * iij. v. cxxv. & lv. ij. o. cap. x. ⁱ Mar. 1564. 4. 11. * iij. v. cxxv. & lv. ij. o. cap. x. ^k Mar. 1568. 127. * lv. ij. o. ca. xxv. & iij. v. cxxv. Y quin salari lis done ples contumacies: su. de proc. §. La sentencia. en lo marge. y nos donē los testimonis dauant los procuradors fiscals. sup. de testim. §. Sien produhits. Y quines sien les aueriet. sup. de off. gou. §. Les aueriet. y com se deguen. sup. tit. i. §. Les penes.

^a Impe. 1533. 4. 4. * vi. vij. xx. xij. & 1542. 2. 3. * vi. vij. xx. xij. 102. 240. 3. 1. * ij. vij. xxxij. Y com entreuenga lo justicia en los fets fiscals. sup. de off. just. §. Es inferior. ^b Iac. 2. p. 133. Y en los casos que li es otorgat. sup. tit. j. §. Si lo nafrat. Y lo Governador o altre official, no faga inquisicio contral procurador fiscal. sup. de off. gou. §. Encara que. Y en quins casos li es otorgat. sup. tit. i. §. Si lo nafrat. ^c Iac. 2. pr. 159. Y en quins casos pot entro metres lo Fisch y quant. su. de accus. §. i. & §. Lo Fisch. & §. lo primer. i fin. y com se obligue a la pena del tallio. d. tit. §. Denunciador. Y del que

Del dret del Fisch. Tit. xiiij.

407

Confiscacio de bens censits.

y los drets de les mullers: y los bens seets que per akri tenien a cert tribut, o seruiui, o a certa part de fruyts, o censos, o encara senfe censos, sien entregament dels senyors per qui ho tenien, y puguē fer de aquells a ses voluntats. ^a Tambe si los dits senyors seran Ecclesiastichs, ^b o seralo Espital. ^c Y en los bēs dels Moriscos. ^d Y si los dits senyors directes serā priuats de alguna senyoria vtil per dit raho, deu los esser tornada. ^e Y los bens censits que serā venuts per lo Fisch, tornente, y los compradors paguen tots los loismes y cēfos que deuran. ^f Y los officials, essentne requests, facen prompta justicia, y luren la possessio als senyors directes sens altra conexença. ^g Y per les confiscacions ques faran per lo sant offici, prouehir se ha en lo Inquisidor general y commissari Apostolic: y feta cõclusio se ofeauran als Inquisidors letres necessaries. ^h Y lo Rey ordenara ab lo Inquisidor major, que los senyors directes deleguen jutge tambe per los bens censits que seran conhicats, y no sien tenguts a fundar juhi dauāt official del Sant offici. Y los familiars y altres officials del Sant offici q possēhiran bens censits, tambe dehuen pledejar dauant del jutge delegat. ⁱ

Lo Fisch com sia porior creador.

¶ Lo Fisch no pot cobrar del deutor de son deutor ans del dia de la paga, com ningū puga transportar en altres mes drets dels q te. ^k Y lo criminos de crim per lo qual deu perdre los bens, amparelhi la Cort, mas nols prēga fins que sia sentenciāt quels pert. ^l Y lo Fisch no es porior creador en dret als altres primers creadors, excepto si haura venut alguna cosa, que precehix als altres creadors en preu de la cosa, axi com precehix als altres creadors. ^m Y si lo Primer torna adalgu los bens que lieren cõfiscats, entēse que li torna tambe les accions que li pertanyen. ⁿ

Cc 4

Dels

responga en les causes fiscals sup. de aduo. §. En qualseuol. ¹ Iac. 1. 55. 2. 2. * vij. xj. ij. Y no succehix ab intestat. ² Iac. 1. 55. 2. 3. * vij. xj. ij. Y te tacita hypotec. ³ Iac. 1. 73. 2. 1. * ix. xv. ix. Los deutes que at executēse com los fiscals. sup. de off. iurat. §. Lo Racional.

^a Iac. 1. 70. 2. 2. * ix. vij. xxxvij. & 5. 1. 13. * j. v. xxij. & 5. 1. 14. * j. v. xxij. & 4. 4. 12. * j. v. xxj. excepto los bēs dels Moriscos. ^b vi. fu. de lueus y Sarrah. §. Los Moriscos. per que se confiscuen los bens. ^c sup. de crim de lesa Magest. in prin. ^d b. Ferd. 1584. 2. 37. * ix. vij. xxxix. ^e c. Ferd. 2. p. 38. ^f d. Phil. 1564. 4. 3. 27. ^g e. Ferd. 174. 2. 30. ^h * ix. vij. xxx. ⁱ f. Ferd. M. 304. 1. 8. * ix. vij. xl. ^j Impe. 1533. 7. 1. 21. * ix. vij. xij. & 1537. 2. 4. 1. * ix. vij. xij. ^k g. Imp. 1542. 2. 1. 1. * ix. vij. xlij. ^l h. Phil. 1547. 1. 1. 1. & 1552. 1. 1. 1. & 1564. 2. 3. 11. ^m i. Phil. 1564. 2. 4. 22. ⁿ k. Iac. 1. 55. 2. 1. * vij. xj. ij. Y en quant temps se

salari dels fiscals.

De les Instit. Forals. Libre. IIII.
DELS NOTATS DE
infamia.

TITOL XIII.

INfame es aquell que sera cõdemnat per crims de furt, rapina, homicidi, adulteri, o altre crim semblant. ^a Y qui pendrà vsures de vsurers, o altres vsures vedades per Fur. ^b Y no es algu infame per esser posat en preso, encara que sia ab manamẽt de jutge. ^c Ni per hauerse abstengut, o repudiat la herencia de son pare: ^d ni lo deutor q̃ desempara sos bens, encara que li sien venuts. ^e Y si sera donada sentència cõtra official per la administracio, major de la que merexia, cumplintla es absolt de la infamia, y pot esser mes official. ^f

DE LA PAU Y TREVA.

TITOL XV.

SOlicitament dehuen los homens guardar la pau, y cercar aquella, com per Iesu Christ siam amonestats en lo Euangeli, dient nos, Yous done nou manament, queus ameu los vns als altres, axi com vous he amat. Y en altra part diga, Yous done la meua pau: Yous dexe la meua pau, &c. Majorment en tots siam germans y regenerats de vn mateix pare, creador y Redẽptor, y de vna mateixa mare la Esglesia, y d vns mateixos sacramẽts, y siam membres de la mateixa cos en Iesu Christ. Y per ço la conueniència y amistat de vn mateix cos hauem de guardar, y ningun dega desconexer ni auorir la sua, ni en mas alimẽtarla y affauorir-la. ^g Per

ço es.

a Iac. i. 8. 4. 6.
* ij. vij. vj.

b Iac. i. 8. 4. 5.
* ij. vij. vj.

c Iac. i. 8. 4. 1.
* ij. vij. j.

d Iac. i. 8. 4. 3.
* ij. vij. iij.

e Iac. i. 8. 4. 4.
* ij. vij. iij. Y qui es excommuni-
cat, tot vn any
es infame. sup.
de les sant esgl.
§. i.

f Iac. i. 8. 4. 1.
* ij. vij. ij. Y qui
fa libello infamatori com sia
punit. sup. de
injur. in prin.

g Per. 2. p. 103.
in prin.

De la pau y treua. Titol. xv.

409

ço es instituhida vna pau vniuersal en tot lo Regne de Valencia, en la qual y son constituhits totes les esglesies, monestirs y lochs religiosos, ab totes les coses per tinentes, adaquells, y les cases dels ordens del Temple, sent Ioan del espital, de Hierusalẽ, Calatrava, y Vcles, y de altres ordens, ab les coses de aquells y tots los homens del Regne d totes qualitats, y mercaders, y passagers estrangers, ab totes les coses de aquells y los camins y caminants que van per aquells, ab ses coses, y tots juren de guardarla, sots pena de no aprofitarse de ella. ^a

Com no pot
forçarse ques
faga pau.

La pau y treua que lo Rey dona als Sarrahins, o altres, sia guardada, sots pena del doble, restituhit primer lo dany: y sia punit ciuilmẽt a arbitre del Rey. ^b Y no pot lo Rey forçar als parents del mort, que facen pau ab lo que sera inculpat de homicidi. ^c Y los que no voldran fer pau, no per ço podẽ esser bandejats. ^d Y pot lo Rey fer treues y seguretat entre cauallers, o altres q̃ tindran guerra, per lo tẽps q̃ li parra: y qui ho trencara, pague lo dany que haura fet en doble. ^e

Com se reba la
pau y per qui.

Trencador de
pau.

Ningun official prenga salari per rebre pau y treua, y sols se paguen tres sous per lo acte. ^f Y no reba lo justicia alguna pau, sens que sia rebut lo acte de aquella per lo escriua del justicia Criminal, sots pena de mil florins: y jure ho en poder del Batle: y los escriuans cõtinue dits actes en los libres de paus y treues dins tres dies, sots la dita pena, executora per lo Governador, com deute fiscal. ^g Y qui trẽcara pau y treua sia punit a mort. ^h Y lo que matara sobre pau y treua, no puga esser admes a complicitat, ni remissio per la pena per algun jutge, sino per lo Rey, o son primogenit tan solament. ⁱ

a Iac. i. p. 88. Y
los excomuni-
cats son lãfats
de la pau y tre-
ua. sup. de les
sant esgl. §. i.

b Iac. i. 76. 1. 8.
* ix. xx. xij.
c Petr. 2. 103. 2.
* ix. vij. xliij.
d p. 44. §. 13.

d Petr. 2. 109. 4.
* ix. vij. xliij.

e Iac. i. 76. 1. 7.
* ix. xx. xj.

f Alf. 3. pri. 17.
Impe. 1537. 6. 2.

g Alf. 3. ext. pr.
13. Philip. E. R.

1547. 14. 1. 3. Y
al supplicat q̃
nos empache
en rebre paus y
treues altre ofi-
cial que lo ju-
sticia es remes
a Furs. Philip.

1564. 11. 4. 82.

h Imp. R. 1528.
9. 3. 8. * ix. xx.
xliij.

i Phil. M. 1552.
12. 4. 1.

DE GVIA GES.

TITOL XV.

Ce 5. Lo se.

De les Instit. Forals. Libre. IIII.

Qu pot guiar. O senyor Rey tan solament, y no altre pot donar guiatge a qui haura perpe-
trat mort, o haura pres algu, o fet gran
injuria: y si lo tal entrara en València, pot
esser pres sense pena del quil offendra:
y concedit per lo Princep, no val. ^a Y en altres casos
nos abuse dels guiatges. ^b Y al que estara pres en les
presons per crim, no lis done guiatge sino per lo Rey,
o son primogenit, y solament pera passar a Cerdeña, o
Sicilia. ^c Y ningú prega algun vèhi de Valencia en-
comanda, o guiatge. ^d Y aquell que voldra vèdre tot
lo que te, deu esser guiat per lo Rey per totes ses ter-
res, pera portarfen los preus francament alla hon vol-
dra. ^e Y si a vn companyo sera concedit guiatge per
la cosa communa per indiuis, val per tota aquella
cosa. ^f

Si algu tindra temor de altre, façil la Cort as-
segurar del contrari, en la persona y bens, que nols
fara mal per si, ni per altre, a son arbitre y de proho-
mens: y si nol voldra assegurar, sia bandejat del Re-
gne, que no entre en aquell, fins que assegure: y aju-
de la Cort adaquell que vol esser assegurat: y si aquell,
o altre damnificaran al bandejat, no tindran pena,
encara que apres vinga a juhi y assegurar. Y si ans de
assegurar lo bandejat matara a altre, sia sentenciat a
mort: y si nasfara, ferira, o damnificara, pague les pe-
nes del fur deu dobles. Y si apres de bandejat sera
atrobat en lo Regne, pague cent morabatins: y si nols
pota pagar, perda lo pu y dret: y lo justicia del loch,
si essent ausat nol pède, pague los cent morabatins.
Y quil acollira, sabent que es bandejat, pague cent
morabatins: y si nols pot pagar, sia punit a arbitre de
la Cort: y applique dutes penes al Rey, y a la part, y
al acusador. ^g

Qui trenca lo guiatge donat per lo Rey, pa-
ga mal que haura fet en doble, y sia punit a arbi-
tre de la Cort, qual arbitre si excedira preso, o badeig,
sia nulle:

Pena del q no
vol assegurar.

Pena del que
trencara lo gui-
atge.

a Tac. 1. 75. 4. 3.
* ix. xx. v. Tac. 2.
p. 144. Imp. 1542
17. 3. 74. * ix. xx.
v. 8. 1542. 17. 4.
75. * ix. xx. vij.
8. 1533. 5. 1. 12. *
ix. xx. xvij.

b Imp. R. 1542
17. 4. 75. * ix. xx.
vij.

c Mart. 176. 3.
36. * ix. xx. xx-
vij.

d Tac. 1. 76. 1. 4
* ix. xx. vij.

e Tac. 1. 4. 2. 7. *
j. v. j.

f Tac. 1. 76. 2. 13
* ix. xx. xix.

g Tac. 1. 76. 2. 13
* ix. xx. xxi. 8.
75. 4. 1. * ix. xx. j.

De Guiatges. Tit. xvj.

411

sia nulle: y qui hauent guiat, o assegurat son contrari,
li fara mal, pague loy en doble: y si li fara mal en la per-
sona, o nasfara, sia punit segós fur de erims: y si de les
nasfres morra, muira lo matador. ^a

Aquells que vindran al Rey per son manamè,
o de sa voluntat, sien segurs ab tota sa gent y bens, ve-
nint, estant, y tornant. Y durant tal guiatge, lo guiat
no pot esser demanat ciuilmment, si ell no haura dema-
nat altre ciuilmment: ni pot esser demanat criminal-
ment, si ell no haura demanat criminalment. Y pot de-
manar, y esser demanat per pensions de censals, viola-
ris, e interessos, per raho de fruyts, y per cambis y re-
cambis mercantiuolinent fets: o per comandos, o deu-
tes per raho de arrendaments. Y tambe pot demanar,
y esser demanat per crim que fara, o lis fara, apres del
guiatge, sens rompre lo guiatge. ^b

Los guiatges concedits per Furs y priuilegis, als
que porten virtualles al Regne per mar, pera que pu-
guen entrar y desfarregar virtualles, y vendreles, y
traure los preus y coses de aquells comprades sens
empaig, sien guardats: y hagen loch tambe en aquells
que les porten per terra: y procchix per los deutes y
delictes fets ans de la concessio y apres, com no sien
comesos venint ab les virtualles, o apres de venguts:
perque en tal cas no hauria loch lo guiatge. ^c Y lo
Barle no puga guiar deutors de la ciutat de Valen-
cia: y sien guardats los priuilegis disponents sobre
guiatges. ^d

No pot concedirse guiatge adaquell ques sera
abatut, per oficial algu, fins lochtinent general in-
clusiue: y si sera concedit, no al, sino sera vna sola ve-
gada, a supplicacio de la major part dels creadors en
quintitat, o la major part en nuero de persones, si en
les quantitats sera yguals. ^e Y si lo Rey haura conce-
dit algu guiatge general, no preu. Ya als merceders
estrangers creadors del guiat. ^f Y si algu qre era
guiat sera pres, y se tractara de la validita. ^g

a Tac. 1. 76. 1. 9.
* ix. xx. xiiij.
Ioan. 239. 2. 3. *
ix. xx. xv.

b Tac. 1. 76. 2.
10. * ix. xx. xvi.
Ioan. 239. 1. 2. *
ix. xx. xvij. Phi.
1552. 2. 2. 7.

c Per. 118. 42
43. * ix. xx. xvi.
Phil. M. R. 1552.
11. 3. 5. Y de al-
tres guiatges
concedits per
virtualles. sup.
de Virtual. in
prin.

d Imp. 1533. 5.
1. 12. * ix. xx.
xviij.

e Imp. 1537. 9.
4. 36. * vij. ix.
vi.

f Tac. 1. p. 25.

Que pot ser lo
guiat, y lis pot
ser.

Guiatges per
virtualles.

Deutor de Va-
lencia nos guie.

Qui nos pot
guiar.

Guiat pres.

conega-

De les Instit. Forals. Libre. IIII.

conegasen de nua paraula, sens pagar algun salari de jutges, ni de escriuans, ni de alguatzirs, ni treta, ni mes, sis declara en fauor del guiatge. ^a

¶ Lo Militar que sera denunciât a instancia de part, o del Fisch, per molts crims, tant que sien posats en la denunciacio, com en la addicio a aquella feta, si per algû crim de aquells se voldra presentar, y estar a dret, sia guiat per los altres crims. Y absolt del crim per lo qual feu dret, pugasen anar liberament: y per los altres crims sia procehit per proces de absencia, segons forma de Fur. ^b

¶ Quant lo Rey, o altre official quen te poder, concediran algun guiatge, sols valga per los crims que seran comesos ans de la data del guiatge, y no per los ques cometran apres del guiatge. ^c Y axi si algun mariner, o patro de nau, o los acordats, o altra persona, sera guiat, sols se enten esserho per los delictes, o deutes comesos ans de la data del guiatge, y no per los que haura comes apres, ni tampoch per los que ans eren comesos, si eren tals, que per Furs y privilegis es prohibit guiarle: y conegan lo justicia Civil, o Criminal, o altre jutge ordinari: y no ho impedixca lo Almirant, o Vicealmirant, sots pena de cinch mil florins, al Rey applicadors, y la desgracia del Rey. ^d

¶ Los vexells que vindran a la costa del Regne, o passaran per aquella, son sots la defensio del Rey y de la ciutat, com los homens que vindran en aquells facen dret als del Regne. ^e Y es concedida saluaguarda a la lonja noua y cõlat y hort de aquella: axi que si algu dels mercaders, o altres nafra ra algu dins aquells, sia punit com ompedor de guiatge y saluaguarda. ^f Y donas saluaguarda a la casa de les repenedides, y als que en aquella, y sos bens: axi que qui traure de aquells dona violentinent, o voluntaria, sia punit com for. Y tinga dita casa los privilegis quen tenen los honestirs de mōges: y qui hi entrara, sia punit com de agots y bandeig per dos anys, y en ion cas

^a Impe. 1937.2.
4.35. * ix. xix.
xcv.

^b Ferdi. 271.2.
13. * ix. xx. xxix.
& 272.3.2. * ix.
xx. xxx.

^c Ioan. 239. r. i
* ix. xx. xxvii.

^d Alf. 3. pr. 40.
& p. 54. Ioan. 3.
p. 3.

^e Iac. 1. 76. l. 6.
* ix. xx. 3.

^f Ferdi. 2. p. 34.

De Guiatges. Tit. xvj.

413

son cas encorrega en les penes de la pragmatica feta contra los trencadors de alberchs: y guarden ho los officials, sots pena de tres mil florins. ^a Y lo Rey pren sots la proteccio y saluaguarda tots los administradors y pobres y altres persones del Espital general: e ningun official los dany, ni moleste per fets, o deutes de altri, sino sera especialment obligat, y aco en fadiga de justicia: y lo official que hi contrauindra, pague cinch mil florins, y refaca los danys, vltra la indignitat del senyor Rey en que encorrera. ^b Y lo tirador dels draps estiga sots proteccio y saluaguarda del Rey, ab los draps, casa, y camp, y los que seruien en aquell: y ningun los damnifique en persones, ni bens, nls prenga, nls moleste, nls marque, ni penyore per deutes de altres, sino en fadiga de dret segons Furs: y guarden ho los officials, sots pena de mil florins. Y qui vindra contra dita saluaguarda, encara que sia dels mateixos del offici, muyra, y encorrega en altres penes dels Furs. ^c

¶ Les persones del Bisbe y Canonges de la Seu de Valencia, y ses families y bens, son guiats per totes les senyories del senyor Rey, que no puguen esser presos, detenguts, marcats, offesos, grauats, ni penyorats per culpa de altre: si ja no seran aquells principals deutors, o fermances per altri: y en tals casos sols en fadiga de dret, en aquells atrobada. Mas sien defesos per los officials Reals, sots pena de la yra, e indignacio del senyor Rey, y restituir lo dany, y sera castigat a son arbitre. ^d Y los carnicers que tallen y venen carn en les taules de la ciutat de Valencia, ab los factors, procuradors, cales, y bens, estan sots guiatge y proteccio del Rey per totes les terres de aquell: axi que no poden esser marcats, penyorats, ni dañificats en cosa alguna, per crims, o deutes de altres: no seran ells principals obligats, o fermances: y en cas serien tenguts segons Furs. ^e Y la saluaguarda que sonch donada als vassalls de la religio de Muteia, sia reñosa nos done

^a Ferdi. 2. p. 25.

^b Ferdi. 2. p. 371.

^c Ferdi. 2. p. 10.

^d Iac. 2. p. 57.

^e Pet. 2. p. 51. Y tambe son guiats los pastors y bestiers. sup. de pastu. 6. Los bestiers.

Guiatge de Militars.

Per quins casos val lo guiatge.

Quins llocs tenen saluaguarda.

De les Instit. Forals. Libre. IIII.

done mes. ^a Y los guiatges concedits als vassalls de la dita religio y barons, y senyors seglars que tenen la jurisdicció criminal, no valguen pera en los lochs de aquells senyors, per los delictes en dits lochs comesos. ^b Y certs guiatges concedits a les viles de Alzira, y Borriana, com a dañosos a la cosa publica, sien reuocats. ^c Y tambelo guiatge que fonch concedit als que anauen a habitar lo loch de Guardamar, y confirmacions de aquell. ^d

Reuocantse
certs guiatges.

F I D E L L I B R E Q V A R T y de les institucions dels furs y priuilegis de Valencia.

Fonch estāpat lo pre-
SENT SUMMARI DE LES
Institucions dels furs y priuilegis de la
ciutat y Regne de Valencia, en la in-
signe y corronada ciutat de Valen-
cia, en cas de Pedro de Guete,
a la plaça de la Herba, any
Mil cinch cents
huytanta.

TAVLA DELS TITOLS.

A Cusacions, clams, e in- quisicions. Pag. 358.	Deposits. 292.
Actes. 325.	Diversos crims y malfeits. 386.
Accions, excepcions, & replica- cions. 318.	Diversos tributs. 88.
Adopcions, y Emancipacions. 172.	Donacions. 210.
Adulteris, stupros, y rapines. 376.	Draps y vestirs. 214.
Aduocats. 144.	Dret de cosa que sera donada a cens. 342.
Appellacions, correccions, y re- corfos. 256.	Dret del Fisco. 356.
Aqlls q renunciē a sos bēns. 281.	Dret e furs del Regne de Valen- cia. 35.
Arbitres. 120.	Drets dels hereus. 273.
B Atalles, fortaleces, y del guer- rejar. 331.	E Viçions. 312.
Blasphemos y jugadors. 369.	Esclaus, y fugitius y tornats per postlimini. 173.
C Ambis. 312.	Escriuans. 126.
Citacions. 240.	Estudi general. 282.
Companyia. 311.	E Ermances. 315.
Compres, y vendes. 301.	Festes y dilacions. 247.
Confessos. 325.	Feus. 353.
Cosa que sera pagada no degu- da. 294.	Fires y del mercat. 213.
Coses duptosos. 280.	Furts. 396.
Coses que seran fetes per força, o per por. 318.	G Viatges. 364.
Crim de fals. 399.	H Omicides, y nasfadors. 381.
Crims de lesa Magestat, traycio, y plagi. 37.	Inorancia y error. 280.
D Any dat. 281.	Institucions, substitu. 267.
Delmes. 83.	Inuents, Sarrahins, y dels conuer- tits a la Santa Fe Catholica. 9.
Demane. 320.	Inhis y oros. 211.

judges. 241.
Iurament. 326.
Iuridicció de tots judges y de for
competent. 225.
Legats. 277.
guers. 310.
Magestat del senyor Rey, y
de los Corts generals. 21.
Mial engan. 30.
Mariners, hostalers, y tauerners.
169.
Menestrals, y Confellers. 163.
Menors y com sie restutuhits. 175.
Merges, chirurgians, y apotheca-
ris. 161.
Moliners, forners, y dels banys.
167.
Naufragis. 202.
Notaris. 151.
Notats de infamia. 408.
Nunciacio de noticlla obra. 283.
Nupcias y dot y creix. 217.
Obligacions. 287.
Offici de Alguatzirs, y dels
saigs. 122.
Offici de assessor. 65.
Offici del Batle y Mestre Racio-
nal. 37.
Offici del Canceller. 65.
Offici del Governador. 7.
Offici del Iusticia. 11.
Offici del Mustafas, y dels pe-
mesures. 58.
Offici dels Còsuls, cequier, y mo-
neders de la Seca. 114.

Offici dels Deputats, y General,
y de la Sal. 70.
Offici dels Jurats, Racional, y al-
tres oficials de la ciutat. 51.
Pactes y transaccions. 288.
Pagues. 338.
Particio de coses. 183.
Pastures y dels bestiers. 196.
Pau y treua. 408.
Penes y composicions. 402.
Penyores y qui tinga millor dret
en aquelles. 295.
Possessions dels bens. 285.
Prescripcions. 208.
Presons y presos. 366.
Priestech. 290.
Procuradors, y negociadors. 147.
Pròues. 314.
Santes Esglésies, y de les digni-
tats, priuilegis, y altres coses
de aquelles. 1.
Sentencies. 252.
Seruituts y aqueductos. 202.
Successors ab intestat. 270.
Termens en lo Regne de Va-
lencia. 183.
Testaments. 261.
Testimonis. 328.
Tudors y curadors. 177.
Turments. 401.
Virrey y Real Audiencia. 24.
Virtualles. 191.
Viufuyt. 207.

Fide la Taula.

